
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google^{TM} books

<http://books.google.com>

Doboka Vármegye Pecsétje?

DOBOKA VÁRMEGYE

TERMÉSZETI ÉS POLGÁRI

KÖRE METSZETT PECSÉTJÉVEL

'S FÖLDABROSZÁVAL

Hodor Károly
ÁLTAL

KOLOZSVÁRTT

BARRA GÁBOR' KÖNYVKERESKEDÉSÉBEN.

1837.

A/67/449

**Bayrische
Staatsbibliothek
München**

SZIRMAYNAK

PÉLDÁNYOMNAK MESTEREMNEK

PÁLYAÁG GYANÁNT!

QUOD PLACEO, SI PLACEO, TUUM EST.

Horatius.

V e z é r s z ó.

E' munka minden további magyarázat nélkül kiadható lesz vala; nem is egyéb vezérszavam, mint rövid foglalatja a' magában is nem nagyra terjedett egésznek. — Tulajdonképen való e' vagy csak szokás ily előjegyzeteket függeszteni a' tudományos munkák elibe, azt meghatározni nem szükség: ide azonban, mint nemesi szabadságokat, kiváltságokat fejtegető munkához szükségképen, mint azokkal egybefüggő föld- és történet-íráshoz (geographia, historia) a' vezérszó szokás szerént tűzendő vala. — Az első egy a' legcsiklandóbbak közül, 's ez az hogy mentő 's védő paizs nélkül

X

felnem léphete; a' másodikra nézve, kénytelen valék én is a' világ hangzatját, a' hatalmas szokást, annyi jó, és nem jó törvények' szülő nevelő és tápláló anyját követni. Ennyi légyen vezér szavam' általános magyarázatja, indító okfeje. — Szirmay Antal Ugocsa, Zemplén és Szatmár Magyarország' vármegyéjít, Benkő egész Erdélyt nemzetek szerént, az bővebben, ez szűkebben irván-le; ők, a' hon szeretete 's a' történet' kutatás ingere már iskolai pályám alatt rá birni tudának, hogy honunk' historiájának mindeddig természetlen parlagmezejét - ösztön gyanánt mivelní kezdeni bátorkodnám. A' mennyi erőmtől kitölt, kiadtam, hogy a' valaha alkotandó Magyar historiai mozaik' bár legkisebb szegletét foglalhassa. — Ne várja azonban senki: hogy oly kimerített munkát találánd lapjaiman, holott évről-évre vólt birtokosai 's azoknak jogai, (jus) az első öt Magyar századok alatt vólt tisztviselőji a' megyének; úgy

várainak és falújnak eredetök 's enyészetök, egyházi 's polgári viszontagságai az említett mohlepte korból 's több e'féle régiség' örök titkaiba süljedtt, az eddigelé volt honi évírók' szorgalmát, emlékezetét felül muló esméretek felfedezve legyenek ; — nem, mert ezek egy ember éltétől ki nem telnek, ha szintén mint Éder - kétezer jelleveleket általolvasna is, 's ha kútfűket birnánk is — melyek nélkül épen szükölködünk — mindazoknak valódi kidolgozására, azokból az óskor' világa a' szűz igazság' tükre kitűnne ugyan; de sok személjes nemeség letipratna, midőn ellenben nem kevesen elvetett, feledett sorsokból talán a' legragyagóbb nemzetségi nemes címekre, családos viszonyegbeköttetésre (nexus familiae) 's öseikről rájuk viszasugárzandó kiváltsági becsre emeltetnének , — számtalan jogok hajótörést szenvednének, vagy, legalább a' jogok' tengere felháborítatnék. — Nincs miért meg nem vallani a' különbséget, melly

a' Szirmay' munkáji 's e' közt szembe-
tűnő. Ott a' szerencsés heljezet, hazafiak
lelkes segedelme az adatok' (datum) köz-
lésére nézve, saját - a' leírtt megyék' sok
nemes ősi házok' - a' Károlyi grófok' (a'
kik kiterjedett birtoknak lévén Szatmár-
ban, csak nem minden falu' historiája
az ők nemzetségi leveleikből nyomozha-
tó vala) és a' Magyar királyi udvarítár'
(camera) leveles szekrényeinek szabad
használata számtalan eredeti tanúíromá-
nyokat juttatának a' hazaszerető tudós'
kezébe, 's így készültek ama derék örök
becsű múnkák. Részemről ama gazdag
gyűjteményekhez képest kevés volt a'
kútfő; nem kutathatván mint Éder ma-
gáról valja, a' Károly - Fehérvári káptal-
an', Kolos-Monostori Convent', Brassó',
Segesvár', Besztercze', Kolozsvár', Med-
jes', Szász Sebes városok', a' Szebeni káp-
ralan' (evan. luth.) és a' Szász nemzet'
Szebeni levéltárait, mellyek eltíltott rej-
tekjökben a' hazai tudományokat nem;
hanem a' mojokat táplálják, 's nem jut-

hatván az előttem tudvalévő négy köz's legalább tizenhat magános nemzetségi levéltárak' közelebbi szemléletéhez, mellyek gondosban és szabadon vizsgálatva ügyes kézben termékeny kútforrásgyanánt szolgálnának e' megye' tudományos esméretére 's esmértetésére. —

Benkőnek ezennel sokat; de nem mindent hálálunk; a' megye' 1702 évi némely birtokosainak neveit az ó *Specialis Transsilvania*-jából vala szerencsénk kiszemelni. De melly kevés segédeszköz ez az egészre nézve! az idegenekkel (hajh! idegenek számosan önmagok a' helytt lakók is kenyér adta honjok bár melly ágú tudományos esméretében. Ezekhez szól, Takács Éva mondván: „igyekezz hazádat mind geographiai, mind politikai, mind erkölcsi, mind gazdaságbeli tekintetben megismérni“) egész megyének természeti, polgári, erkölcsi, gazdasági, tudományos, egyházi és hadi múltt és jelenkori mivoltát — bár valamennyire is — megismértetni, 's ezen esmértető jegy-

XIV

zeteket világ, tudós világ' elibe terjeszteni többbe kerül, mint futólag gondolni lehet: itt, hól sokan az önségnek még annyira hodólnak, hogy egy-két holdnyi (jugerum) föld igazának kivilágosodása' félelméből készebbek a' haza tudományokat eltemetni századokról századokra, minthogy nemzetségi titkaiakat felfedeztetni engedjék; itt a' hól annyi vallás', annyi nemzet' annyi néptest' pártjai a' könyvbírálatot felette szűk határok közé szorítják, az írókat igazat írni szorosan tilalmazzák. 'S ide arányzott jelszavam. — Munkám' rendjéből ottan-ottan kitűnő kútfejeim' hitelességét önnön az értelmes olvasó' itéletére támasztom; 's ha szabad vala a' Nagy Szirmaynak — bár megyei adat után — „a' 40 éves leány' tánczát boszorkányok' társaságában,“ 's csupa szó hagyományból (traditio) „a' Csáky' szalmáját“ kinem hagyni munkájából, élttem én is azon igazzal, hogy a' szóhagyományok nyomán is némely régiségeit e' megyének feljegyezni elne mú-

latnám. — A' mi jegyzeteim' külsőjét, a' stílt, illeti; mennyire feleltem légyen meg a' müphilosoph Kölcsey' szabályt adó szavainak, — ki így ír a' *Kritikai Lapok* II. füzet 38, 39 lap: „*Lelkesedést kívánok úgy mond minden írónak, a' ki méltó tárgyat méltólag akar előadni, 's nem csak lelkesedést pedig, hanem izlést is. Amaz első nélkül semmi nagyot, semmi újat felhozni képes nem lesz, ez utolsó' hiával pedig tárgyat másokkal megkedveltetni nem fogod.*“ Tovább: „*csak az fog mind dologhaz értő hazájafainak, mind az idegen föld' embereinek figyelmébe juthatni, ki egy tanúltn 's ízléssel, ítélő tehetséggel nagy mértékben bíró közönséget képzel maga előtt, 's azt teljes mértékben kielégíteni törekszik*“ — itiljemeg a' tisztelt olvasó közönség; — magam — legalább — minekelőtte szerencsés valék olvasni a' leírtt drága tanácsát Kölcseynek, — lelkem annak lelkével eltelve vólt. — Nincs elevenebb jele literaturánk' derültének mint a' di-

XVI

vatba jött kritika; ha aprólékos gyűjteményem a' kritikai tribunal' méltóságát megnem sértené, örömmel terjesztem alapos és humanus birálatja alá kinek-kinek, ne talán támadandó kritikasztereimnek ellenben Court de Gebelin Francia íróval azt mondom: „*hogy a' tudomány művelők' köz társasága nem vivő tér; a' mű tollaink nem öklök. Mű egymást kölcsönösen szeretni, becsülni 's felvilágosítani fogjuk. A' helyett hogy egymást elnyomnók, emeljünk közösen egy nagy épületet melly az igazságnak szentelve 's a' közboldogság' emelése végett gondviselésünkre legyen bízva.*“ (L. Köz hasznú esméretek tára. III. kötet 390 lap.) Még egy szót Erdély' földrajzolóihaz: ne csudáljuk ha a' Francia mivű Magyar földabroszokon annyi botlást veszünk észre, midőn a' született Magyarok által készültt Erdély' földabroszai is oly tetemes hibákkal teljesek. Soha sem olvashatám megilletődés nélkül Erdély' földabroszaiban — írásaiban, Apafalvát

(melly b. Szolnak vármegyében az Alsó Kerületben a' Betleni Járásban van) Doboka vármegyébe helyeztetve, Dobokát város név alatt a' Szamos' partjára költöztetve 's Doboka vármegyének földjét a' Köröstől öntöztetve 's a' t. Az ide mellékeltt földabrosz az, mely Doboka vármegyének természeti külső képét, polgári jelenlegi osztályját hibátlanúl tükrözi. — Ha Linne, Fridvalsky, Benkó Ferencz, Diószeghy, Földy, Fazekas vagy Polja voltam volna, mind nevét, mind nemét a' füveknek növényeknek ásványoknak és állatoknak, melyeket a' megye' földszíne és gyomra 's levegőürege nevel, tart és táplál, leírást; de így a' lég' tetejétől antipodeseink — új Hollándiáig ható munkám talán igen is kiterjedett anyagú lesz vala. Ha Virág voltam volna pedig historiai parlagomat tarka virá-nyokkal hintém, 's Kliomat Erato' ne-felejcs-koszorújával ékesítém vala, mert „*descriptions locorum non historice tantum, sed prope poetice prosequi fas*

XVIII

est mondja Plinius 's Kölcseynek igazolja; (*L. „a' Kritikáról"*) de kitől a' musák élte' tavaszán idegenek, azt további kegyeikre ritkán méltatják. A' mit a' Nagy Kazinczy élete' alkonyán magáról nem méltán szóllott, én szivem' egyetlen ohajtása szerént jövendölöm (vajha teljesülne!) hogy *„majd egy szerencsésebb előáll, 's igyekezetemet elfeledtet."* Mezei magánomban, a' tavasz' innepén 1834-k. évben.

DOBOKA VÁRMEGYE'
ESMÉRTETÉSE.

J E L S Z Ó:

Rara temporum felicitate, scribere, quae sentias, licet.

Tacitus.

A' megye' természeti esmérete.

Erdély nagy Fejdelemség három nemzeti fő részekre: Magyar-, Székely- és Szász-földre, a' Magyarok földje ismét 11 vármegyékre 's két vidékre lévén felosztva; azoknak egyike Doboka vármegye (latinul Comitatus Dobocensis, németül Dobocker Gespanschaft, oláhul Ormegye Debucsi) Éjszaki szélesség $48^{\circ} 12'$ keleti hosszúság' $41^{\circ} 24'$ alatt, hosszú-keskeny alakjához képest Erdélynek éjszakra hajlott részén nyugotéjszak és éjszakkelet közt fekszik, csaknem egész Erdélyt által fogja és éri. Hossza a' Szentgyörgyi Meszes csusától a' Nagy-Sajói havas' tetejéig tizenhatsz, a' hol legszélesebb úgy mint: Dal és a' Tihai határszélek közt $3 \frac{1}{4}$ és $8 \frac{1}{4}$ a' hól legkeskenyebb ú. m. Bilaknál $1 \frac{1}{4}$ és $5 \frac{1}{4}$ magyar mért-föld. Összeséges területét meghatározni mind-edig nem lehet; a' mint Éder „Erdély ország esmértetésének zsengeje tolda-

l é k j á b a n “ ír v a v a n M a r i e n b u r g u t á n „ a ’ r é g i b b v é l e k e d é s s z e r é n t “ (m e r t n e m t ö b b - s z ö r c s a k e g y s z e r 1784-ben méretett-fel, ’ s e l t k o r i s h ó l d s z á m r a , i g e n t ö k é l e t l e n ű l : 8 E r d é l y i v é k á n y i ö s z b ú z a v e t é s t v a g y i s m i n t e g y 1200 □ ö l e t s z á m l á l v á n e g y h ó l d r a) 36 , a z u j a b b s z e r é n t p e d i g $56 \frac{3}{4}$ □ m a g y a r m é r t - f ö l d . K ü l ö n ö s , h o g y m i n e k u t á n n a n a g y r é s z e 1766-a n é s 1783-ba n e l s z a k a d o t t , t e r ű l e t e m e n y i s é g e m o s t n a g y o b b l é g y e n , m i n t a z e l ő t t v ó l t ! — T a v a i n a k f o l y ó i n a k t e r ű l e t e m . e . 15 □ m a g y a r m é r t f ö l d e t w e s z e n - f e l . V i z e i n e k s z á m a : 63 , t a v a i n a k 17 . — N a p n y u g o t r ó l (i n n e n k e z d ő d v é n p o l g á r i f e l o s z t á s a , t e r m é s z e t i l e i r á s á t i s a h o z i l l i k s z a b n i) K o l o z s , K r a s z n a , é s k ö z é p S z o l n o k v á r m e g y é k , é j s z a k r ó l k i s s é g K ö v á r v i d é k e b . S z o l n o k v á r m e g y e e s B e s z t e r c z e v i d é k e , n a p k e l e t r ó l B o r g ó s z é l b e l i k a t o n a f ö l d , d é l r ó l k i s s é g T o r d a é s K o l o z s v á r m e g y é k k e r i t i k ’ s h a t á r o z z á k . F ö l d j e á l t a l j á b a n v é v e n e m t e r m é k e t l e n . G a b o n á j a ú . m . t ö b b ö s z , k e v e s e b b t a v a s z b ú z a , m á s f é l s z á z a d ó l t a l e g t ö b b t ö r ö k b ú z a (t e n g e r i k u k o r i c z a , m á l é) z a b , k e v é s á r p a , a l a k o r , t ö n k ö l y , i g e n k e v é s h a r i c s k a h a j d i n a) l e g k e v e s e b b k ö l e s , t a t á r k a p o h á n k a t e r e m h a t á r a i n . F e k v é s e e g y e n e t l e n a n n y i r a h o g y n é m e l y v i z e i n e k p a t a k j a i n a k ’ s t a v a i n a k t é r e s h e l j e i t k i v é v e , e g é s z e n h e g y e s - v ö l -

gyes. Éghajlatja különbözö; itt hëv ott hideg, amott lagymatag: a' bor némely heljein tökéletességre menyen minden évben, másott ellenben meg nem terem, a' mit sok felhagyatt szöllöhegyei bizonyitanak. -- Levegöje bércezin fris egészséges, nem az ellenben tavai 's posványai körül. — Legelőji különbözök, nem mindenütt táplálók, sőt a' vidékek szerént némely házi állatok' hízalására teljességgel nem valók, a' sós erekkel megáldottak igen hasznosak, lapáuyosbjai a' juhoknak gyakran métejt okozók. Földjében, mezeiben, erdejében, tavaiban, kertjeiben; folyójiban a' természet' három országából, ú. m. az ásványokéből vannak: kösö, kösén, mész - homok - pala - darázs - (vagy termés - vagy csepegö) - alabastrom - kovacs - krétakö, salétrom, márga, macska - konyhasó, sárga - kékes - és fehéragyag. Az állatakéből: medve, farkas, róka, erdei macska, borz, erdei kecske, kígyó egy ölös, ürge murmutér, görény, patkány vagy vakandok, nyest, mókus, öz, szarvas, nyúl, sas, ölkörszem, karuj, kánya, varjú, csóka, szarka, veréb, szalanka, túzolt, császár-fogolmadár, barázdabilegtető, seregéj, harics, fűrj (közép) harakáj, szajkó (mátyás), kakuk, kenderike, csíz, pacsirta, házi-vadgalamb, fülemüle (csalogány) pinty, gerlitze, gója (eszterág) fekete-sárgarigó, fecske, bagoj; —

lepc, méh, darázs, légy szúnyog, cserebogár, gergelitza, (zsúzsok) - vadlúd és récze (kácsa) bűvár, hóda (szárcsa) pozsár, menyhal, harcsa, semlény, kövihal, csuka, márna, csik - galandféreg, tekenős (három fajtájú) katona - varasbéka, a' tavakban piócza (vérszívó) csiga, pisztrang; — ló, Svoiczi - fekete - (bivaj) és fehér szarvas marha mely vidékek szerint különböző, kevés számár, kevesebb őszvér, nem sok nemesített vagy is birka - több nem nemesített juh, kecske, kutyák hét fajtájúak, denévér (szárnyasegér) macska (házi - vad - tövis - és kopasz - (Chinai) disznó, kisebb - és polcz - vagy malomegér; lúd, pulyka, récze, fajt, kocsag, gyöngytyúlt, gém, haris, páva, fáczán 's egyéb majorság (aprómarha) névvel nevezett szárnyasak. — A' növényekéből a' vadon termők közül: tölgy - bük - cser - ostorménymagyaró - hárs - nyár - nyír - fűz - (kétféle) juhar - gyértyán - fenyő - (két nemű) tiszta - vaczkor - jávor - eger - olaj - gelegonya - bergenyésom - csipkefált; komló (iszalag) naszpolja, repkény, hanga peremér (caleudula) sok nemű füvek és virágok. A' ruházatra valókból terem len és kender. A' veteményekből, házi és vad gyümölcsökből: czukor és közönséges répa (kétféle) cékla, karfiol, borsó, bab, lencse, morok, peszternák, petresejem, földimagyaró,

(krumpli, pityóka) több féle a) szederjesbelű vagy Franczia b.) verhenyős crű és c.) eleven-sárga belű sima-hajú nagyra nem nevededő (Zucker krumpli) mellyet e' jelen század elején orvos doctor néhai Gyarmathy Sámuel Erdély' dicsekedése hozá Göttingából, kinek ujudan sírhalmára a' Kolozsvári temetőben 1830 év' apriliszében minden jelen voltak, 's én is, hazafi könyűket hullatánk — csicsóka, fuszujka, hagyma három nemű, Görög-levesebb, több sárgadinye, saláta, retek, törökbors (paprika) ugorka, káposzta, kömény, repcsen (repce) csombord, kandilla, bükköny, tárkony, kevés baraboj, temérdek torma, mák, sáfrán, földi- (szamócza) erdei- és fái eper, feje- és veresegres (köszméte) veresszőllő (ribizli) szeder, birs- és többféle alma 's körtve, több nemű szilva, gesztenye, meggy, cseresznye, dió, leány - bakator - járdován - kövér - muskotáj - kecskecsécű - Burgundiai szőlők, őszi- és nyári baraczk, lucerna (lohere) - medicago sativa - narancs, citrom, természet- és mesterség mivelte málna, töke - vagy húsos - keserű - hiri-be - cseperke - taplógomba, mohar, döblecz, nem sok dohán, gyömbér, sóska, lopótök (szivatyú) napraforgó, horzásfülfű vagy fülvirág, spárga, Olasznyár- (populus Italica) gyászfűz- (L. Szadler Mihály Koszoruzó Értc-

kezés 1831) borostyán. (három nemű) köris; ákász - plánta Josicea, puszpángfák. A' miveltt virágok' sergéből: carolina augusta, mimosa pudica, cactus, hortensia, 's több efélék az idegen honokból sergenként ide szállított, néha sinlődő plánták üvegborítékok alatt. — (L. Honi virágok) A' természet Erdélynek ezen polgári osztályrészét szomszédjaitól magais elkülönöztetni akarván; mind nyugoti mind keleti határát magas hegyeket fedező rengeteg erdőkkel jelelte - ki; vannak ugyanis névszerént való erdeji:

I. A' M e s z e s e' nevet már 1170 viselt roppantt erdő (néhól megritkúltt) többnyire bükkes. Temérdek sertések makoltatnak benne. Benkő legelől említi Transsilvania Par. I. Tom. I. pag. 107. lin. 15. Gyomrában elég mészkö találtatik, 's azért nevét méltán viseli. Ez Bihar és Kolozsvármegyék közt emelkedvén 's előbb R é z névvel Krasznavármegyében több sort formálván, ezen megyében Szent György nevű falucskánál említett nevét felveszi, 's nyugotról éjszak kelet felé nyúlik, foljtában az Egregy vizétől délre egyenközileg (paralelle) kisirtetve, Szent György, Budja, Vármező, P. Rajtolcz - (puszta) Szentmária, Fel-Egregy, Pousa, Szentpéterfalva, Ördökgút, Csömörlő, Magyar-Egregy, Felső-

Kékesnyárló, Alsó-Kékesnyárló- és Romlott faluk határait délnek fekvő meredek oldalával 's bérceével szabja-ki, 's kisség Kraszna és Kolozs mind végig köz. Szolnok vármegyétől elválasztja ezen megyét, Romlott éjszaki határszélén pedig megszűnik ide való lenni. A' derekán általvivő fő útnak annyival bizonyosb egy órányi meszszesége, hogy az gyakran járhatatlan rossz. Hossza az erdőnek m. e. 3 M. mértföld. Néhól közte a' Romaiak' munkásságának jeléül rakatt utak' nyomai láthatók.

II. A' S a j ó i h a v a s a k napkelet felől; de nagyobbára éjszakkélet közt terjednek. Második nevezetesebb erdő-névre méltók e' megyében, a' Meszesnél emeletesbek, sűrű fenyvesekkel feketélők néhány pászttal 's mohával zöldelők. Hat falu fekszik alattak, melyek évenként épültek kiirtott fái' helyébe: Ez' erdők határt szabnak keletre Borgó vidék' délre Torda' 's ezen megye' földje közt. Bövölködni vadakkal. Kiterjedésök szintoly széles mint hosszú az az: m. e. négy mértföld. Réseletes nevei: Kopasz Tamás (1070 évből nevezve, melly néhány sima bérceké fogott) Zsizsa, Muncsel, Kófuj. Kunyhóinak szertelen tétovázatai: Duka, Brázda, Nyegra, Zlatina, Funcziindor neveket

viselnek. Több erdeji a' megyének, melyek különösb említést érdemelnek: a' Szentmihályi, Csáki-Gorbói, Vajdaházi, Balázsfalvi. Mind ezekről az érintett faluk' leírásában alábbbszó leendő. Valamint hogyeket völgyek 's ezeket viszont azok szakadatlanúl váltogatják e' megye földjén; úgy minden völgy' szűkebb vagy tágosb térkörét csorgedező patakok folydogálják keresztül. A' hány völgy annyi patak. Mind ezek azonban egybefolyván, részszerént az álló vizeket vagy is tavakat bővitik; de azakból ki is folynak, részszerént pedig a' nevet nyert Egregy, Almás, a' Válaszúti, M. Földvári, Szász Újosi, Szász Czegői foljókka 's a' Sajó vizével egyé válván a' Szamosba ömlenek. Nevezetes vizei tehát Doboka vármegyének:

I. A' k i s S z a m o s, mely a' Válaszúti rónaságon nyugotról keletéjszák felé Kolozs-vármegyéből folyván bé ide; Válaszút, Bonczhidja, Kendy-Lóna, Kis-Jenő, Nagy és Kis Iklód faluk' határait megfutva, belső Szolnak vármegyébe általszakad; de majd Víz-Szilvásnak ezen megyében határt szabván, minekutánna Dézsnél R ó z s a - h e g y alatt Nagy Szamossal egyesült, már Nagy Szamos névvel viszont ide kanyarúl nyugotéjszakra, 's Tihónál kiségg e' megye' szélét, alább Örmézónél bővebben határozza, végre pedig Zsibó (K. Szol-

nok várm.) téren k. Szolnok vármegyébe távozik. Ottan-ottan rőfnyi harcsák találtnak benne, 's a' gátok alatt vidrák. 1770 kitisztított utoljára a' kereskedés' könyebségiért.

II. A' S a j ó (1230 Súyo vagy Souio-nak mondatott és íratott. Éder Erdély kisebb vízei közt harmadiknak tette. L. Erdély ország' esmértetésének zsengéje 14 lap) éjszakkelet közt második, 's a' Kis-Szamosnál nem csekéljebb víz. Ez e' megyében Alsó-Sebesnél vett forrását több havasbocsátotta kristály-csermeljekkel bővítvén keletről nyugot felé ianen kimenyen, majd Kis-Sajó falúnál (Kolozsvárm.) a' Kis-Sajó vizét befogadván, Nagy-Sajó falú' határán ismét e' megyét éri, 's a' regényes (romántos) körü Nagy-Sajó, Serling, Bilak, Szeredfalva (hol Besztercze vizével egyesül) Magyaros, Árokajja, Kentelke, Kerlés, Sárvár, Sajó-Keresztúr, és Sajó-Szent-András faluk' határain keresztül nyugotéjszakra hömpöjögván, Sajó-Udvarhely (b. Szolnok várm.) tövében ugyan oda kifolj, 's Kolcsnál a' Nagy-Szamosba szakad. Sebes tiszta vize kiapadhatlan, mindenütt négy kerelű malmat alól csapva hajt. A' Besztercze és Budak vízei közül, amaz Sófalvánál jútván e' megyébe, a' Szeredfalvi hídan felül a' Sajóval egyesül; ez pedig Várheljnél érvén ide; ennek, valamint

Kis-Budaknak és Simon-Telkének határt szab Besztercze vidéke felől 's Bilákon alól rónás völgyben egy vadon szírt' tövében a' Sajóval párasúl. Erdély' hatszáz kisebb vizei között nem utolsók az E g r e g y, — A l m á s — és V á l a s z ú t p a t a k j a i, mellyek polgári osztálja szerint a' megyének előbb említendők valának; de természeti kicsinségök őket ide kívánta helyeztetni. Az első Kolozs vármegyéből eredvén Kásapatak falúnál, a' Meszes' tövében Vármezőn, Budján, Fel-Egregyen, Magyar-Egregyen, Alsó-Kékesnyárlon és Romlottan 's határain; Somró-Ujfalú', Farkasmező', és Borzova' faluknak pedig határszélein sok csavargásokkal keresztül foljván, több mint nyolcz patakka-
 nevedve a' Borzovai határ szélben éjszakra tartva innen kifolj, hogy Zsibónál Szamossá váljon. A' második is Kolozs vármegyéből jő, 's Hidalmáson felül Szent-Mihálynál e' megyébe érkezik. Hidalmásnak, Bányikának, Rákosnak, Galgónak, Kettősmezőnek, Balázsházának és Tihónak róna határát öntözvén 's néha iszapolván Tihón alól a' Szamostól elnyeletik. A' Válaszúti vizet több mint hat apró 's azok közt a' G r é c s e pataka Babucz felől Soljomköven alól, csavargó patakok által nevedve a' Válaszúti és Bonczhidjai határok közt a' Kis-Szamos iszsza-el. Mindezen vizek közül egyik

sem hajókázható, sőt mindegyik többnyire gázolható. — Számos tavai is vannak e' megyének, töltések által részekre osztva; névszerént a' C z e g e i t ó, mellynek esmérete Czege leírásában alább olvasható. A' tavak öszszeséggel m. e. 6. □ mértföld területűek, halakkal csikokkal bővelkedők, malmakat hajtók, nád-erdők honjai. — A' természet által kijelölt késztetlen posta- és kereskedő útja a' Felső-kerületnek 67,000 ölnyi, az Alsó-kerület is szinte annyi. Országosb útjainak menetele (ductus) ez: nyugotra Kolozs vármegyéből Magyar Nagy Zsomborról Szent-Mihály mellett Magyar-Egeregyn, Alsó-Kékesnyárlón és Romlottan keresztül postaút. Ugyan Magyar-Egeregyről a' Meszesre fel, és annak alján Somró-Ujfalun, Farkasmezőn, Borzován keresztül lt. Szolnok vármegyébe. Csáky-Gorbórol Cserneken Recze-Kercsztúron, Magyar-Derzsén, Poklostelkén, Dobokán, Kendy-Lónán keresztül menő út dél keletre b'folj a' megyei legnevezetesb postaútba; melly kezdődik a' Válaszúti rónaságon Kolozs', 's e' megye' egybeütköző szélínél, 's Válaszúton és Nagy-Iklódon keresztül éjszak-keletre b. Szolnok vármegyébe által-megy. Az Alsó-kerületi út délről a' Tekei (Kolozs. várm.) postaútan kezdődik, 's a' Galaczi, Harinai, Szeredfalvi határákan és falukan keresztül a' Besz-

tercze vidéki Király-Németi útba kimegy. Alább a' Sajó foljama szerint a' Somkereki (b. Szolnok várm.) téren kelet felé menyen a' postaút Sajó-Szent-András mellett Alsó-Balázsfalva felé, mellynek határát elhagyva Besztercze-vidékivé válik. Sajó-Szent-András falú' éjszaki határán más jó út visz a' Sajó-Kercsztúri szőlők alatt Magyarosra, mellynek határán néhány száz ölnyi készített jó út megszakad keletre, mintegy vádolván a' szomszéd törvényhatóságot energiatlanságáért. Továbbá nevezetes a' Búzai út, melly több elágazások között Szamasújvárra éjszakra, délre Gyekébe 's majd Tekébe visz-ki e' törvényhatóságból. Ilyen az az út is, melly a' Sófalvi völgyben éjszakkelet közt Beszterczére, délre Bilakra és Nagy-Sajóra vezeti az útast. Egybehasonlítással élve a' mezősegi tavak körül és töltéseiken legveszedelmesebb a' szekerezés, a' hól mind a' fa, mind a' kő gyakorta szűken van. Egyébaránt számos mindenütt a' fa-híd, 's ez egyik oka az erdők' pusztulásának. Mondhatni: kő-hidak csak a' legújabb időkben; a' legországosb útakon készítették és készíttetnek. Az A l m á s'- S z a m o s'- és S a j ó' térföldjei 's a' S z é k i J á r á s' némely falúji különösen termékenyek; a' természet ezek mivelőire nem fősvényen önti kezeiből az áldást főképen gabonára nézve; az

csözüst mindég megsínlik. Legelőjit a' sós források táplálóvá teszik. Vannak iljen úgy nevezett sóskútak 22 ú. m. Szék mező városban, Hesdátan, Gyulatelkén, Székolajban, Vasas-Szentiványon, Császáriban, Boncznyiresen, Szent-Gothárdon, Bödöuben, Gyekében, Galacson, Szent-Jakaban, Alsó-Balázsfalván, Sajó-Keresztúran, Kajlán, Kentelkén, Magyarosán, Néczen, Szeredfalván, Bilakon, Simon-Telkén, Sófalván. Az Örmezei magos kősziklák, 's köztök néhól méj üregek számos vad állatoknak szolgálnak hajlékúl, — egy ezek közül tizennyolcz év előtt omla össze égi háborúkor, mellyről a' szóhagyomány az, hogy II. Rákóczy Ferencz' megszalasztott katanájának (1705) menedék helyők vólt. — Természeti tulajdoni közt e' megyének egy, megjegyzésre méltó, hogy némely helységekben a' mesze-sebb forrásvizek gojvát nevelnek. A' Szamosban és Sajóban 's minden hidegebb vidékein kovacs-kő bőven találtatik. Ily egyszerű természeti minéműségekkel felruházott megyét nevezetesebbé teszi

Polgári esmérete.

Az Erdélyt illető egyes esetekre, magánosb' személyekre szűken terjedő évjegyzetek' nyomán hihető hogy szent István király alatt élt fő Magyar, kit *D a b a u k* nak neveztek, adott nevet ezen megyének. A' homályos házagos historiai adatok ezen férjfiről egyebet nem említenek, mint, hogy *D o b o k a* I. István király' veje volt. — Hogy tulajdonképen az az: saját leány-gyermeke után való veje volt volna, nem állithatni a' miatt, hogy István királynak több korán elhalt gyermekei voltak Imrén kívül; 's ezt számos írók feljegyezték ugyan; de azoknak neveiről, nemeiről *O t t o n* és *B e r n á r t o n* kívül — tudósítani a' maradékat elmúlatták. — Haner György Jeremiás Dobuca-t István' egy (ein) fijának; Dobuca fijának pedig Sanadot (helyesebben Sunadat — Csanadat) határozza és nevezi. *L. Das Königliche Siebenbürgen entworfen und mit nöthigen Anmerkungen versehen von Georg Jeremi-*

ás Haner. Erlangen 1763. pag. 3. — Váltak tudósok, kik **D o b o k á t** az István király' anyja' testvére' férjének hirdették; III. Béla király' írótsíztje (Notarius) pedig **D o b o k á t** szent István király nénje' férjének írta. Részemről bátor vagyok meghatározni, hogy Sároltának az István király' három testvér-húgai egyikének Aba Samuel' özvegyének második férje vólt legyen **D o b o k a**; kiről Buday Ferencz írja, hogy „bizontalan ki vólt“ 's Benkő is elhalgatja. Bár Fábry Kornidesz utánn Ágotát, Hedviget 's még egy nevetlent (kit **D o b o k a'** nénjének határoz) tulajdonítja István' király gyermekeinek lenni; 's Doboka felől is elkülönözik állításomtól. Ezek szerént István királynak bár miképen veje vagy sógora lévén **D o b o k a**; bizonyos hogy királyi egybeköttetésénél fogva ezen vármegye' fejevé tévén István király őt — mint a' kinek nemzetsége már Almus fővezér alatt e' tájat különösen elfoglalta vala 's nevéről elnevezte — több példák szerént újból nyertt és állított törvényhatóságára is **D a b a u k** nevét örök emlékül és újból ragasztotta. Az újabb és legujabbak közül Kornidesz és Engel utánn Fábry Pál emlékeznek **D o b o k a** nevéről; közülek az első és második Béla király' nevetlen írótsíztje' szavaiban (L. a' vezérekről való historia' XI. szak.) alapítván állittáso-

kat, az utolsó pedig amazokat felhozván (citatatio) Csanád (Lassúnál Casznád) nevű fő-ember' leírásában (L. Köz hasznú esmérték tára, III. köt. 429 lap.) kit Kornidesz és Engel D o b o k a' unokájának lenni mondanak. A' Béla király' irótisztje D a b a u k-nak a' többiek meghatározattan D o b o k á n a k írják. Annyi példák szerént (L. Értelkezés a' nemes Székely-nemzet' hajdani áldozó poharáról ki. Irta Zsombory József. Itt Sandour, Opour melyekből ma Sándor; Apór) az eredeti D a b a u k b ó l majd D a b u k a, D o b u k a 's végre D o b o k a származott. — Hihető tehát az is hogy D o b o k a nevezetű férfi adott nevet a' várnak, a' vár a' városnak a' város a' megyének 1002 évben, a' mióta, bár a' vár és város ezernyi viszontagságokat szenvedve elmúltak, de a' megye hálá a' Magyarok Véd-Istenének! nevével együtt áll. — És ennyi légyen ez úttal a' megye' nevéről, mellynek eredetét sokkal az előtt, hogy vármegyévé vált vala, a' fennebb irtakhoz képest, még Álmos fő-vezér alatt harmad ízben és utoljára e' földet megszállott Magyar-őseleink' egyik nemzetségétől (tribus) származtathatjuk Szirmay Antal évirónk után, a' ki „Hungaria in Parabolis sive Commentarii in Adagia et Dicteria Hun-

garorum“ czimű 1807-ben másodszor kijött munkájában a'.⁴⁷ §ben így ír: „Multa (nempe nomina comitatum, urbium, oppidorum, pagorum, a' Generibus §pho 28 recensitis derivata: Abaujvár ab Aba — — D o b o k a (talán D o b a u k) — szerencsénkre kinem feledé — Torda a tribu agnomine“) — A' mi polgári alkotásának eredetét illeti: tudva van az, hogy I. István király, a' Székelyek' foljamaadására hazánkba jöven 's 1002d. évben Erdélyt Magyarországhoz kapcsolván vármegyékre osztotta, (sőt Fessler Die Geschichten der Ungern I. Theil szerint, a' vármegyék már Árpád alatt némi-némüleg ábrázoltattak) akkor alkotá e' megyét is, 's kiszabta természeti határait; de mind ez apadott, mind pedig a' jelenleg fennálló polgári alkotmányja századonként különbféle külső, és sarkalatos változásokat is szenvedett. Természeti nagyobb kiterjedéséhez képest polgári törvényhatósága is régenten nagyobb és különböző vólt. Mind az a' mi ma Radna vidékének (Ptolomeus-nál Ruco-nak 1435-b. Radnawewlgének Radna-völgyének iratott az A l m a k e r e k i A p a M i k l ó s' panassza' dolgában,) határát és a' Borgoi katona-földet magában foglalja Doboka vármegyéhez tartozott. Mihór Kadán vagy Hajdán Mogolok fejedelme, a' Rudnai (Radnai) bányát ijesztgette, 1236-b.

már akkór-is Szászok lakták. A' Szászok bátran elejekbe mentek; de utóbb leiván magokat ezek, a' keritetlen Rudnára ütöttek a' Mogolok, 's az elől találkatat levágták. Innen D o b o k a és b. Szolnok vármegyéltre rohantak, 's úgy a' Szilágy és Lengyel-ország felé tovább-tovább mentek pusztitva prédálva öldökölve, miglen a' másik csoportal 's annak vezérével Báttal össze nem találkoztak, 's Benkő szerént; hét évi dúlások után 1243-b. távoztak-el végképen. — A' Radnai (Buday Ferencz néhol Rudná-nak, Éder Rodná-nak írja) ezüst-bányák ekkór Anstaldt Radna várossának polgármestere' felügyelete alatt Szászok' vagyis Teutok' kezében annyira virágoztak, hogy Heltay szerént 40 ezer embert foglalatoskodtattak. Sok ellenség látogatta-meg ezeket, kétség kívül hogy gazdagok (hajdanta temérdek vas- és fehér ón került innen, melyekből Moldvába kereskedést üztek — 1770. táján ezüst — igen kevés — taláztatott ereiben) 's szélbeliek (Fridvalszki Minerologia Transsilvaniae pag. 107. seq. Rogerius Carmen miserabile. Cap. 20) vóltak. Árpád' vére' magvaszakadttával a' hatalmas Apór László Erdélyi vajda a' habozó Magyarok' király hódolási meghasonlása alatt elfoglalta vala, 's I. Károly királynak mint különösen jövedelmeseket, hó-

dolása' békibizonyításául visszaadni igirte 1310. Az Éder' felhozatala (*Excursiones ad Historiam Martini Felmer*; — *Excursio V*) szerint a' Beszterczei levéltárból bizonyos, hogy Radna mező-várossát és vidékét — a' mint ma nevezzük — I. Mátyás király Doboka vármegye' törvényhatósága alól — mint királyi jószágot — kivévén, a' Beszterczei városi közönségnek adományúl (*donatio*) adta 1474-b. országgyűlési végzetnél fogva. Mellyek szerint, Radna-völgye e' megye' alkotó részét 475 évig tette. Nagyobb része 1762 év óta katonai törvényhatóság' sajátja. A' Radnai általútról (*passus*), és ferdőről irjanak a' földírók és orvosok. — Borgó vidéke is e' megye' határain belől volt eleitől fogva; 's jelszen 1386 esztendeig, részszerént a' fejdelem' jogai közé tartozott, részszerént magános személyek által birattatott; a' mi Katona Istvánnak (*Historia Critica libr. XI. pag. 136.*) és ezt felhozó Éder' (*Observationes Criticae ad Hist. Mart. Felmer pag. 58*) szemes észrevételeiből tetszik ki, 's főképen a' Katonai (Kolozs vármegyei) falú- 's fejedelmi- uradalom' eredeti összeírásából, 's annak az irtt okleveles évjegyzetekkel való egybevetéséből. (*Vide: Urbanum seu Conscriptio Dominii Regio Fiscalis Katona, — universorum*

scilicet bonorum et appertinentiarum partim de jure et ab antiquo ad idem spectantium et pertinere debentium et respective cum temporis successu eidem incorporatarum, nuncque eidem deservientium, aut etiam prae manibus donatariorum aliorumque possessorum et usurpatorum ubi vis in partibus dominii, quovis sub titulo aut colore habitorum, in comitatibus: Torda, Kolozs, Doboka, et Szolnok Interiori existentium — medio Scribarum ac Juratorum Notariorum I. Tabulae Regiae Jud. Ladislai Torday, Josephi Szentkirályi et Gregorii Izikucz anno 1758. peracta et extradita.“ Autographum. (Eredeti). Katona leírja merőben; Éder pedig az érintett helyen felhozza Katona' említésével a' kir. adomány-levelet, melly azon környülményben adott, midőn Mária királyné, Lajos (I.) király nagyobb leánya Forgács Balázs által II-d. vagy Kis-Károlyt — mint új királyt és vetélkedő társát — 1386-b. megölette, 's mellyből kitetszik, hogy Erdélyben némellyek a' Károly' részén valának. Nem kételkedik — a' mint írja — Éder, hogy azok közül ne lettek volna Bethlen Gergely a' János' fíja, 'és Almakerék János-

nak fiai Péter és László is (a' máig is meglévő adománylevél szerént) 's ezért Budán 1386 januarius' 15. költt királyi adománylevél által nyerék ezen rokonok, Borgót, 's még más jószágokat is, ú. m. a' legottan említendőket. Buday Ferencz tovább menyen, 's a' felebb említettekhez Encset 's még egy harmadikat is hozzá adja, azt írván: hogy, Károly király Doboka vármegyében Enes, és Borgó nevű faluknak 's azokon kívül még egy harmadiknak is (ez talán Devecser lehet mellyet Virág Benedek Epinánohnak nevezett Magyar századjaiban; de hól van c' névnek nyoma?) felét ajádékozta.“ L. Magyarország' polgári historiájára való Lexicon. Készítette Buday Ferencz, kiadta Buday Esaiás-1804-ben. I. darab 398 lap. Alább Enes külön leírásában a' felhozott összeírás' hiteles soraiból azt a' mi ott 1758 esztendőben fejedelmi jog volt, valamint Devecserben is, a' mit ugyan akkor ott is a' fejedelem birt előszámlálандjuk, melly részjóságok Borgóval ugyan azon egyeknek irattak a' jogra nézve. 1783-ban mind Felső, mind Alsó Borgó részjóságok (a' mint alább az Alsó Kerület' külön leírásában következik) az Oláh határőrző katonaság' sajátjává tétetvén egészen, az említett összeírásból

polgári és természeti képét bár mint már ide nem tartozó földnek is alább előadándjuk, itt csak annyit általánosan megjegyezvén, hogy Borgó mindég nevezetes általút volt, ma Radnára tétetett által — 's több ideig mint Radna ú. m. 783 évig állott Doboka vármegye határában annak törvényhatalma alatt, ma egészen katonaföldé változtatva hadi igazgatás alatt van. — A' mit Benkő állítólag határoz meg, hogy valamint a' többi Szász birtokok mind annyi Magyar vagy Székely törvényhatóság' földjéből szakadtak, úgy Besztercze-vidék is b. Szolnak és Doboka vármegyékből alkottatott, 's a' mint a' földabrasz után nyomozhatni e' megyében állott földön épültek: Lekencze, Vermes, Fehéregyház, Dipse, Seljk Tács faluk. Azt a' kiterjedését a' megyének hogy t. i. Heltay szerint az ő idejében 1530 — 1577 Dézst kebelében foglalta volna, semmi korú környülményekkel meg nem egyezhetők találjuk. A' II. József császár által természeti határiban 's polgári állapotjában tétetett ujitások alább említendők. Az időrendet követve polgári esméretére nézve bizonyos, hogy kezdetben főispánt rendelt a' nemzeti alkotmányt alapított István király a' megyében lévő vár' fejévé, a' kinek több hadi mint polgári tiszte vala azon kór' szelleménél fogva

Ezen tisztség koronként nagyobb hatalmúvá vált; de változhatlan magában 's az azt viselő az ország' legdiszesbb méltóságai közül egy, 's öt évet kivéve, maig szakadatlan sorú volt. Segédjeiről gondoskodott a' bölcs király, kiket T. Vajda László historiájából e' szerint számlálhatjuk elő. „A' katonai dolgokban rendelkezve voltak: Hadnagyk (Majores Exercitus) Századosak (Centuriones) és Tizedesek. (Decuriones) A' polgári közigazgatásra nézve: a' Várnagy (Castrī Praefectus) Fő-Hirdető (Archī Praeco) 's több Hirdetők. — A' törvényes dolgokban: a' (Comes Curialis) vagy is Al-Ispán, (Bilochus) vagy is Fő és Al Szolga Birák, (Pristaldi) Esküdtek. L. Az Erdélyi polgári magános törvények' historiája. Irta Soosmezei Vajda László 1830. 8. Kolozsvártt, lap 38. A' Főispányok 's azoknak mai segédjei külön nevenként hajdani 's jelenlegi alkatmányuk képével együtt alább következnek annyiban, mennyiben a' korok' zivatarai, az országos viharak a' megye' viszontagságai eleinknek nem elég gondos ügyelete, a' magános kinézésnek a' közhasznot feláldozó nemzetségek' önsége (kiknek levéltáraiban sok adatok lappangnak) az azokra szolgáló köz irományokat reánk szállani 's tudni megengedték. Nem

csuda ha e' kis nép-osztálynak levelei kevesek, jegyzetei nem régiék, midőn az egész hazájé a' fő kormányshék' levéltárában 1540 évet felül nem haladják a' régiségben. Ez évtől kezdődnek e' megyei némely adatok is, 's a' tisztek nevei és sora; a' rendes laistrom pedig 1606-dikban. 1780 óta íratik a' polgári tárgyak laistroma külön a' törvényesekétől. — A' köz oklevelek 's tanúírományok' fogyatkozott létit az okozta, hogy, mondhatni, soha állandó tanácsháza (Praetorium) e' megyének nem volt, hogy keblében a' tizenhatodik század óta czélarányos várossa nincs, hogy a' Szamosújvári örménység mindig ellene szegelte magát ide ragasztatásának, hogy Szék, bár mező-város; de tanácsházadásra épen czélaránytalan, hogy csak nem máig falúról falúra hordoztattak levelei, hogy előbb a' Kunok, majd a' Mogolok Tatárok több ízben, továbbá a' Törökök húzamosan Bászta, a' Németek és Kurucok, gyakran két hazafi párt siralmas pusztulásra juttatták a' megye' népét, 's ilyenkor, kivált az újabb időkben sommi bátorságos vár és erősség nem vala, hogy végre II. József császár alatt a' megye ketté osztott, két egymástól távol eső tanácsházai rendelteték, a' levelek is két felé helyeződvén 's orán-talan nem honfák' mostoha kezeire kerülvén.

— Jelenvaló tanácsház helye Bónczhidja, a' megyében legnépesebb falú, kies fekvésű; de mint nemcs jóság elidegeníthetlen 's ugyan azért állandónak képzelni se lehet. Esztendőnként 600 rforint b. b. bért fizet a' megyei királyi adótár (cassa) érlette, itt vannak három osztályban a' foglyok is, szám szerint ma 34; de sem a' tömlöcz sem a' tanácsház, valamint a' levéltári rend nem dicsirbotók. A' három esztendőnél több időre itült foglyok a' haza' fogházába vitetnek, ide a' kevesebb időre itilttek hozatnak. — A' múltt századok' folytában a'hoz képest, a' hogy a' főispányok változtak, költöztettek a' levelek 's változott a' tanácsház hely is, a' törvényszék ülések pedig épen falunként tartattak — minő balgatagság! Szék várossa, Drág, Pánczélóseh, Doboka, Borsa, Kendy-Lóna, Válaszát, Nagy-Iklód, Bonczhidja. Gyeke, Nagy Sajó M. Köblös mind azok a' faluk mellyek tanácsházat adtak. — A' mennyire hatnak vissza az évek' során köz irományai e' megyének, mostani polgári felosztása akkori, mikor Erdély külön nemzeti fejedelmek által kezdett kormányoztatni. A' vajdák alatt mikép vala felosztva, nem bizonyos, hihető mint Magyarországnak' vármegyéji. Oszlik pedig két kerületre (Circulus) felsőre és alsóra, mellyek között ke-

vés különbséggel a' Kis-Szamos természeti határt von. Mind két kerület — mellyek közül az alsó természeti kiterjedésére nézve nagyobb amannál, négy — négy járásra (processus) osztatik. A' felső kerületi járások: a' Magyar Egregyi, Pánczélcsehi, Válaszúti, Nagy-Iklódi; az alsó kerületiek: a' Széki, Búzai, Kerlési és Borgói. Ezek közül az elsőben ú. m.

A' Magyar-Egregyi járásban vannak faluk:

1. Szent György.
2. Vármező.
5. Budja.
4. Szent Péterfalva.
5. Pousa.
6. Ördöglút.
7. Csömörlő.
8. Magyar-Egregy.
9. Fel-Egregy.
10. Alsó-Kékes-Nyárló.
11. Felső-Kékes-Nyárló.
12. Romlott.
13. Galponya.
14. Somró-Újfalu.
15. Farkasmező.
16. Borzova.
17. Daal.

18. Szent Mária.

19. Szent Mihály. (Pusztá)

20. Ugrucz.

21. Milvány.

A' Puszták ezen járásban, [latin kifejezetben
„Praedium :“

a.) Pusztá Rajtolcz.

b.) Vaskapú.

c.) Kendermál.

A' Pánczélcsehi járást teszik ezen falúk.

1. Pánczélcseh.

2. Szótelke.

3. Vajdaháza.

4. Hidalmás.

5. Bányika.

6. Rákos.

7. Kendermező.

8. Komlós-Ujfalu.

9. Balázsháza.

10. Kettősmező.

11. Galgó.

12. Tihó.

13. Örmező.

14. Völcs.

15. Recze Keresztúr.

16. Kalacsa.

17. Paptelke.

18. Kecskéháta.

19. Csernek.

20. Csáky Gorbó.

21. Fűzes.

22. Fűzes Szent Péter.

Pusztája:

Szent Katolna vagy Katalinfalva.

A' Válaszúti járásban vannak:

1. Kis Esküllő.

2. Nagy Esküllő.

3. Magyar-Fodorháza.

4. Magyar-Ujfalú.

5. Csomafája.

6. Borsa.

7. Válaszút.

8. Kide.

9. Bádok.

10. Drág.

11. Adalin.

12. Ördög-Keresztúr.

13. Babucz.

14. Soljomkö.

15. Kovácsi.

16. Hoszszú Macskás.

17. Szent Márton Macskás.

18. Gyula.

Pusztái:

a.) Dorna.

- b.) Mikó.
- c.) Saraskutja.
- d.) Urtelek.
- e.) Szent Márton.
- f.) Szala.

**A' Nagy-Iklódi járás áll, e' követ-
kező falukból:**

- 1. Igricze.
- 2. Felső Tőők.
- 3. Alsó - Tőők.
- 4. Szarvas - Kend.
- 5. Esztény.
- 6. Maró.
- 7. Lozsárd.
- 8. Kis - Jenő.
- 9. Tótfalú.
- 10. Kecset.
- 11. Kecset-Szilvás.
- 12. Magyar-Derzse.
- 13. Magyar-Köblös.
- 14. Poklostelke.
- 15. Doboka.
- 16. Kendy-Lóna.
- 17. Ónak.
- 18. Tőtör.
- 19. Nagy Iklód.

Pusztáji:

- a.) Iklód Szent Iván.
- b.) Magyarós-Iklód.

**Az alsó kerületbeli járások közt első a
Széki ezen egy várossal 's falukkal.**

Szék mező város; a' faluk:

1. Bonczhidja.
2. Víz-Szilvás.
3. Hesdát.
4. Szekuláj.
5. Boncznyires.
6. Gyulatellic.
7. Szent Egyed.
8. Császári.
9. Vasas Szentiván.
10. Mikola.
11. Marokháza.
12. Szava.
13. Bogács.
14. Omboz.
15. Pujon.
16. Szent Gothárd.
17. Czege.
18. Göcz.
19. Mohaj.
20. Noszoly.
21. Kis - Devecser.
22. Nagy - Devecser.
23. Oláh - Vásárhely.
24. Szép Kenyerű Szent Márton.

25. Szombattelke.

26. Kötke.

**A' Búzai járásban ezen faluk helye-
ződnek:**

1. Nagy Gyeke.
2. Feketelak.
3. Meleg-Földvár.
4. Kápór.
5. Búza.
6. Szász-Zsombor.
7. Szent-Miklós.
8. Mányik.
9. Czente.
10. Kékes.
11. Apáti.
12. Borzás.
13. Szász - Új - Öss.
14. Móricz.
15. Máté.
16. Bongárd.
17. Vercsegyháza.
18. Szász - Újfalú.
19. Kétel.
20. Bődön.
21. Encs.
22. Vicze.

A' Kerlési járás ezen falúkat számlálja :

1. Szent-Jakab.
2. Fellak.
3. Szász Czegő.
4. Kerlés.
5. Sárvár.
6. Szeredfalva.
7. Ároktalja.
8. Kentelke.
9. Sajó-Keresztúr.
10. Sajó Szent András.
11. Kajla.
12. Felső Balázsfalva.
13. Alsó-Balázsfalva.
14. Galacz.
15. Harina.
16. Magyaros.
17. Nécz.

Pusztáji :

- a.) Cziger.
- b.) Fatatelke.

A' Borgói járás áll ezen falúkból :

1. Kis-Budak.
2. Ardány.
3. Fris.
4. Felső-Sebes.

5. Alsó - Sebes.
6. Solymos.
7. Várhely.
8. Simotelke.
9. Serling.
10. Berlád.
11. Nagy Sajó.
12. Sófalva.
13. Bilak.
14. Kusma.

Mellyek szerint az egész megye (1750 óta Felmer' számítása szerint egyel apadva; — de Benkő 1775-ben százhatvanhármát számolt) egy mezővárosból, százötvenkilencz falúból, 's tizenegy pusztából, népessége pedig öszszeséggel hetvenötözer kétszáz nyolczvanhét lélekből — 's azok közt ötven három ezer háromszáz kilenczvennyolcz oláhokból áll. A' megye' fenebb gyanított egész területe' mennyiségéhez képest jut egy □ mértföldre m. e. 1076 lélek.

El nem lehet mellőzni a' járásokra nézve azt, hogy kevés van a' járás nevét adta faluk közül annak közepette a' mint kellene. — Hajdan, miglen a' hon' védelme a' nemesek' karján 's kardján feküdt, rendes állandó katonaság nem lévén, azt a' kevés számú nemeséget is, kik kezdetben ú. m. szent István ki-

rály előtt Árpádig, 's az elenyészett régibb keresztény Magyar századok alatt földes urai valának e' földdarabnak, ezerféle veszélyek: tűz, póráz és vas apasztották emésztették, melyek alatt mezeink elparlagútlak, a' falúk elpusztútlak, lakosai kikoptak, 's bár nem alaptalan a' gyanú, hogy az érintett időkből, Benkő szerint — kevesebb számmal voltak a' nemesek 's csak koronként szaporadtak; még is azoknak is nem hogy tettei, sőt nevei sem jegyeztettek fel, 's talán örökre a' feledés' sötét szőnyeg fedendi emlékezetöket úgy annyira, hogy 1702-ből — a' mint Benkő Specialis Transsilvaniajából látható, csak a' nevezetesebb birtokosok' nevei valának általa kinyomozhatók. A' ki egy Széki (L. alább Szék' leírását) ev. reform. pap Felső-Torjai Kasza József hazafi-segedelme által a' megye' levéltárából — melly akkor Széken vala, kiíratta az akkoriakat, többekre régiebbekre nem találván 's említett kéziratjába foglalta. A' kik tehát 1702-ben voltak — más nihányat is egyéb adatok után ide iktatván — magva szakadt vagy különben innen kikopott tudhatóbb birtokosai e' megyének ezek 's ezen nemzetségek valának.

A.

Adorján (Adrianus)

Almásy.

Anstald (Aristaldus Comes Teutonum de Villa
Rudana.)

Apafy (Almakereki és Apa Nagyfalvi.)

B.

Bádoky (Bádoki.)

Bagaméry.

Bágyoni.

Bak vagy Bad (l. Vajda.)

Balling.

Ballog (Szász Czegői)

Bándy.

Bank vagy Bánk.

Barabás.

Bátory (Somlai.)

Berecky.

Beszprémy vagy Beszprinyi (Szodorói)

Bethlen (Kerezsdi.)

Bikly (Fülpösi.)

Boér (Apátii.)

Bocskay (Kis-Máriai.)

Bocskor.

Boncz.

Boros (Solyomkövi — Csik Szent Tamási.)

Borsay (Borsai.)

Bors (Csik-Szentkirályi.)

Borzovay.

Budaházy.

Budaky.

Buthus.

Bukk.

C.

Csapy.

Csefey (Noszolji).

Csegöldy.

Cserepy.

Csernátoni (Al-Csernátoni, - Gyulatelki, - Csomafái és Szász-Zsombori).

Csiszár (Fehérvári, - Borhereki és Gáldtövi)

Csongor.

Csontos.

Csutak.

Czakó (Gelenczei).

Czompó (Kydei).

D.

Daniel (Vargyasi).

Daczó (Sepsi-Szent Györgyi, - Gyulatelki).

Dancz.

Deák (Szent Egyedi).

Diénezs.

Dézsi (Nagy-Iklódi).

Dezső.

Devecsery.

Diosy.

Dobay (Borsai, Boncznyiresi és Kis-Dobai).

Dobó (Ruszkai).

Dobokay (Dobokai).

Dobra (Zalatnai).

Doky.

Dolnay.

Dominikanusok.

Domokos.

Dónát (Nagy-Ajtai).

Drági (Bereki).

Draveccky.

Dujardin (báró),

E.

Ebeni.

Edenfy (l. Ödörfy).

Egyedfy.

Enyedy.

Eperjesy (Ivánfalvi).

Erdélyi (Somkerekai és Gernyeszegi).

Esküllőy (Esküllői). l. Ördög.

Esztényi.

F.

Farkas l. Harinay.

Fejérdy.

Fehérváry (Magyar-Köblösi).

Fejes.

Fejszés (Dobokai).

Fekete.

Ficz (Meredjói).

Fiszkuthy.

Fogarasy (Szász-Uj-Össsi).

Földvály (Tancsi gróf).

G.

Galaczy.

Gálfy.

Garázda (Keresztúri).

Gavay.

Gembárdy.

Gergely.

Gilányi.

Göczy (Göczy).

Gyárfás (Léczfalvi).

Gyenge.

Gyerőfy (Gyerő-Vásárhelyi)

Gyula.

Gyulafy (Ratóti).

Gyulay (Maros-Némety).

H.

Hadady.

Haji.

Halmágyi (Etfalvi).

Harinay (Harinai).

Hatvani.

Havady.

Hegyessy.

Hermán.

Hidy.

Homoky.

Horvát (Drugatyevit,- Véglaí).

Hoszszutelky.

I.

Igaz.

Iklódy (Iklódi).

Ilyés.

Imecs (Imecsfalvi).

Jábróczky (Jábródi).

Jankafy (Össi).

Jeney (Kis-Jenei).

Joanniták.

Jóó.

K.

Kamuthy (Szent-Lászlói,- Drági).

Kántor.

Kapy (Kapivári).

Karolyi.

Kecsethy (Kecseti).

Kemény (Bükkösi).

Kendy (Szarvas-Kendi,- Lónai,- Vasas
Szentiványi,- és Radnóti).

Kenezsy

Keresztesy (Nagy-Megyéri).

Keresztúry (Sajó-Keresztúri).

Kidey (Kidei).

Komjáthy (Magyar-Derzsei).

Korda (Boros-Jenei gróf).

Koródy.

Kovács.

Kovacsóczy (Körtvéfalvi).

Kozárvány.

Köblös vagy Köblösy (M. Köblösi).

Kövár.

Kun (Káli).

L.

Lázár.

Lengyel.

Lentenck.

Linkner (Daróczi).

Liptay.

Litteráti.

Luczay.

Lúgosy (Peterdi).

M.

Macskásy (Szent Márton Macskási).

Makray (Víz-Szent-Györgyi).

Maksay (Nyárádtővi).

Marjay.

Maurer (Ürmösi).

Menyhárt (Solyomkövi).

Mikó (Oroszfáji).

Mikola (Légeni és Apátii).

Mindszenty (Viczei).

N.

Nádudvary (Kis-Jenei).

Nánásy.

Nagy (Száráz-Ajtai).

Náprády (Fülpösi).

Némay (Iklódi.)

Nemes.

Német Vitézi Rend.

Nyiresy (Szász-Nyiresi).

O.

Ombozy (Ombozi).

Orbay.

Orlay.

Osvát.

Ödönfy.

Ördög (Esküllői, - Keresztúri, - Solyomkövi, -
és Kis-Jenei).

Össy (Szász-Új-Össi).

P.

Pánczél (Csehi).

Páris.

Pásztahy.

Pávay.

Peres.

Permártoni.

Petky (Derzsi, - és Királyhalmi).

Pethus.

Pisch.

Pistaky (Bongárdi).

Pozsoni (Somosdi).

Pousa.

Putnoky.

R.

Radó.

Rác (Tömösvári).

Recze (Keresztúri).

Redmeczy (Széki).

S.

Sáfár (Gyulai).

Salánky.

Sarrády.

Sárközy.

Sarkudy (Sarkudi).

Sebestyén.

Sebess.

Serédy (Göröcsöni).

Simonfy.

Simon.

Somlyay (Röödi).

Somja.

Somy.

Somody.

Sóós.

Sulyok.

Süközd.

Syabadszállásy (Nagy-Bányai).

Szabó (Turóczi),

Szaboszlai.

Szalaházy.

Szalai.

Szalárdy.

Szamosközy (Kolozsvári).

Szacsvay (Esztelneki).

Száva (Gogány-Váraljai-báró).

Székely (Szász-Zsombori, - Boros-Jenei gróf).

Széky.

Szeleczky.

Szemere.

Szénásy.

Szentkirályi.

Széplaky (Széplaki).

Szent Györgyi (Szent Györgyvölgyi).

Szilágyi (Veresegyházi, - és Récsei 's Horogszegi).

Szilvász (Kecset-Szilvási).

Szodoray (Ér-Szodorai).

Szommer.

Szöllősy (Erdő-Csanádi).

T.

Tarcsay.

Tarkányi.

Teke (Magyar-Köblősi).

Toldalagi (Nagy-Iklódi).

Toldy (Nagy-Szalontai).

Tolmács.

Tomory.

Torday (Dobokai, és Göczi).

Tót.

Tőkés (Magyarosi).

Török (Kecset-Szilvási).

Tőtöry (Tőtöri és Kalota Szentkirályi).

Tuhut.

U.

Ujhelyi (Tisza-Ujhelyi).

Ujváry.

V.

Vajda (Vásza, utóbb Szász-Zsombori). 1. Bad
v. Bád, - Bak.

Vajna (Pávai).

Valkay (Magyar-Valkai, - Gyulai).

Vallon (Héjasfalvi).

Várady (Nagy-Váradi)

Váró.

Véég.

Veress (Farnasi).

Viczey (Viczei).

Virginiás.

Vitéz (M. Bikali háró).

Vurczer.

Z.

Zabolay.

Zakariás (Dobokai).

Zámbó.

Zente (Szent-Egyedi).

Zútory.

Zsidó.

Zsúky (Zsúki).

„Contenti simus inventis: aliquid veritati
et posteris conferant.“ Úgy mond Seneca.—

De, hogy ezen kinyomozott birtokosságait,
(mert annyi század alatt még mennyi nem volt!)
e' megyének, csak üres képzetek' származatá-
nak ne vélje az érdekes olvasó, tégyünk még
neveik mellé egy-két igebizonságot, 's határoz-
zuk-meg hogy:

A d o r j á n (Adrianus) Zápolya János alatt Dobokai esperest, és ugyan itt papírészénél (canonica portio) fogva birtokos.

Almásy Mihály 1480 táján neje jogán ki Pánczél leány volt — bírt e' megyében.

Anstaldt. Addig mig a' Radnai bányák műveltettek 's ide tartoztak — a' csekély ön ást kivéve megszűnt műveltetésök II. József császár' uralkodása alatt — nem csak felügyelőji hanem kézmivesséinek nagyobb része Németekből (Teuto) aztán úgy nevezett Szászakból 's utóbb viszont Németekből állottak. Az elsőik közül való volt Anstaldt vagy Aristaldt (Comes Teutonum de Villa Rudana) a' ki, — 1235. Szász nemzet' ispánja már ekkor, — a' Mogolokat féltében Erdélybe bévezette 1240. év. — Ennyiben tehát, hogy a' bányák' felügyelője volt, helyt foglalhat e' megye' főbb emberei 's földes urai közt.

A p a f y. (Almakerekí és Apa Nagyfalvi). Az Apafy nemzetségből, melynek a' Betleni és Iltári Betlenekkel ugyan azon egy törzsből származatát gyanu felül megbizonyítják Benkő és Buday Ferencz. — Külön szakadt nevére nézve 1579. — Péter és László Almakerekí János' fiai 1386 év — januarius 15-k. nyerék adományúl Borgót 's egyéb részjóságokat is. — Jelesebb egyik birtokos e'

megyében volt **A p a f y G e r g e l y a' XVI.** században. Birtokosi létét főispánsága bizonyítja ezen felirat' szavaiban: „Me fecit fieri „Egregius Gregorius A p a f f y de A p a „Nagyfalva Comes Comit. Dobocensis ac Magister Curiae Domini Reverendissimi Georgii Episcopi Varadiensis 1552.“

Melly feliratot kir. táblai irnokok Betleni Nagy János és Csik Szent Mártoni Bocskor József 1758. az Erzsébet városi fejd. uradalom 's azon nevű kastéj őszveiratjába iktaták; ide pedig onnan iratott. Eredeti oklevélből.

Birt itt; jelesen Encsen **A p a f y M i k l ó s** fejdelem I. Apafy Mihály' testvére is, a' ki vég-rendeletében nyolcz telket hagyott nejének **L. Conscriptio seu Urbarium Domini pure Fiscalis Katana.)** Teleky Annának. Szakadatlanul 's közösön birták ők ezen jószágokat a' Betlenekkel együtt mindaddig, míg **I I. A p a f y M i h á l y** 1713 febr. 1-sőjén Bécsben meghalálozván, híres- neves nemzetségi ágazatjának benne magva szakadt. Özvegye **B e t l e n K a t a** részszerént özvegyi élelemül, részszerént saját jogán bírta a' reá szállott jószágokat 1725 évig januar. 4-k. napjáig, midőn a' halál az ő nyughatlan élténke is végét szakasztá. Az Apafyak' magvaszakadt-

tával bár hosszasan perelt is a' királyi ügyész az ürügyelt uravesztett jószágokért; de nem nyert.

Az Apafy elő neven e' nemzetségből első „Apafy B. Mihály“, a' ki 1450 Erdélyi vajdának iratilt.

Bádoky. (Bádoki) Mátyás Izabella királyné alatt Dobokai várnagy volt, ésszolgálatja jutalmául újadomány (nova donatio) által nyerte Csomafájának napkeleti részét, melyet osztáljos eleji idegenitettek vala el.

A' megyei levéltár' bizonyítása szerint 1540 — 1566 Bádoky Balázs, 1588 — 1595 pedig Bádoky János főbiróságot viseltek 's annál fogva is birtokosok voltak. 1627 aprilis 27-kén Bádoki Benedek idéző parancsolatot (Compulsorium Mandatum) váltott Betlen Gábor fejedelemtől.

Emlékezetét e' nemzetségnek fenn tartja a' falú mellytől vette vala nevét.

Bagaméry 1702 majusban a' nemeseknek jártt só haszonra (beneficium salis) nézve említetik mint Szász-Czegői birtokosnemes. L. Regestrum ratione Salium Nobilitarium anno 1702. mense Majo per Joan. Balog et Joannem Cserényi Supremos Judices Comitatus Dobokai.

boka confectum. Benkő Specialis Transsilvania ms. Cap. VI. §- 111.

Bágyoni Zsigmond 1760 év. bírt Alsó-Hékes-Nyárlón. Bak vagy Bad vagy Bád lázsd Vajda.

Balling János Bátory Gábor' hív embe-re 's Fogarasi vár-kapitány, nyere adományúl 1612 Gyekének nagy részit, mellyre Szilvásy Péter' hűtlenség-szenyje (nota infidelitatis) jogán tette vala kezeit a' fejedlem.

Balog (Szász Czegői) 1600—1834 virág-zott. Magva szakadt Zsigmondb. 1834 mart. 27-ki.

Bá n d y az utóbb múlt században magtalan néje Apór Ágnes jogán bírt Szarvas-Kendben.

Bank vagy Bánk. A' szóhagyományon épült vélekedés kettőt állit elő ezen neven a' birtokosok' rendjében: egyiket Bank-Bánt 1205-táján; de nincs békibizonyitva eddigelé. A' második Bank vagy Bánk Pált (l. Bonczhidja alatt alább) kiről írják hogy Bonczhidját birta volna, 's Erdélyi alvajda lévén I. Ferdinánd király alatt 1552 — 1553 végéig, Ilyés Moldvai vajda ellen a' ki az Ojtozon Erdélybe béütván Prásmárt felégette, Kolozs, Doboboka, Ozd (Heltay így nevez egy vármegyét talán Fehért) és Küküllő vármegyei nemese-

ket felköltötte vajda társával Ödönfy Lászlóval; kik a' Törököket és Oláhokat a' havasig üzték és vágták. Előbb a' Martinuzi' részén volt Bánk; de minekutánna a' Püspök Izabellát a' fejedelem-aszonyt Erdélyből kitudni akarta, ellenségévé vált Martinuzinak. Azonban ennek kivégeztetése után Ferdinándot követte. — Szamosújvárt ostromolta, hogy a' Mártinuzi' kincseire kezeit rá tehesse; de a' várnagy Csáky Pál ellent állott. Rövid ideig viselt alvajdaságában következő Dobó Domokos lett.

Barabás Endre 1692 — 1699 a' megye jegyzője (Notarius) és birtokos volt. L. a l á b b jegyzők.

Bátory (Somlyai) Minekutánna több biznasságait adta vala Bátory Zsigmond változékonyságának — mellyért az őszinte Székelyek „tarka Zsigának“ gúnyolták — félvén mind a' keleti mind a' nyugoti császárok' hatalmát, viszont lemondani kívánt az Erdélyi fejedelemségről, 's azt atyja' testvérének bibornok (Cardinalis) Bátory Andrásnak ajánlotta, Kabós István jésuitát küldvén Lengyelországba. Elis jött ez mindjárt 1599 elején: mellyre nézve a' fejedelem országgyűlést hirdetvén Medjesen, a' fejedelemséget innepileg átaladta a' bátyjának oly felté-

telek alatt, hogy az a' lakosok' szabadságait 's hiválságait helyben hagyván Beszterczét és a' vidéket, nem különben a' Nagy Sajói és Vécsei (Torda várm.) várakat birnia engedje, mellyek akkor Bocskay István' kezében valának, 's akár hól lenne évenként 24,000 forintat fizetne. A' mint mindezek megtörténtek. Felmer *Historia Transsilvaniae* §. 208.

A' Bátory Zsigmond atyja' testvéri-
nek fia Boldizsár is ezenemcs megye leg-
érdemesbb birtokossai között egy vala: hogy
Kendy Máriát a' korlátnok (Cancellarius) Ken-
dy Sándor leányát nejül vette. Magva fogyott
a' Somlyai Bátoryaknak 1613 october 27-kén
az erkölcstelen undok Bátory Gábor' személ-
jében, kit két megpiszkolt férjek' Szilasy és
Nadányi méltó bosszújokból a' Váradi ferdő-
ből jövőt összevagdaltak.

Bereczky a' Kidei romai catholica egy-
házi megye' alapítója 1766, bírt Kideben.

Beszprémi vagy Beszprinyi (Szodorai)
Szatmár vármegyéből szakadtak ide, a' XVII szá-
zad' végén. Solyomköven bírtokos és alapított
laktaheljük vala. Három nyomon (generatio)
álkal virágoztak itt: első vala Beszprémi
István, neje Ördög Orsola; fiai: György

a' megye' tisztje és Ferencz. Ennek leánya Judit Somay Lászlóné anyja Somay Sándornak 1740-táján; annak 1760 'Su'sánná Ladányi Jánosné. Utódi a' Somay és Ladányi nemesek. L. főbirák' és alispánok' sor.

Betlen (Kereszdi) A' szélesen elterjedt, jelenleg két előnevű (Praedicatum) Iktári — Temes várm. — és Betleni Betlen grófi nemzetség mely 1690 óta viseli a' grófi czimet, a' XVII. századból tudósokkal, egy ritka fejdelemmel 's számtalan derék kormány fiakkal büszke; e' megyének is három főispánt, egy főispáni helytartót (Administrator) adott; 's annyiban hogy ma már Kereszdi (Felső-Fehérvárm. falú) előnévvel nem él a' Betlen ház, mint Betlen Farkas az éviró 's Betlen Mihály e' megyének 1648—1653 volt főispánja és egyik fő birtokossa 's Betlen János 1633 Torda vármegyei főispán 's a' jóváhagyott alkatmány' (Aprobata Constitutio) egyik bírálója (Censor) éltek, ezen szakaszban főképen az előnév' historiai világosítására nézve helyt foglalhat. L. fő-ispánok' sor.

Iktári Betlen Gergely 1445 Erdélyi alvajda és Székelyek' ispánja vagy grófja volt.

Iktári Betlen Domokos 1452 vajda.

Más I. Betlen Domokos 1470, 1478.
Rédey Jánossal (már tehát ekkor a' Kis-Rédei
Rédey nemzetség Erdélyben fellépett vala)
együtt alvajdák voltak.

1530 Betlen Elck Erdély' alvajdája
vált.

Bikly (Fülpösi) A' Harinay-házba házasodván Szász-Fülpösi Bikly János, birtokos volt nemzetsége a' XVI. évszáz sfjtában.
A' Tancsi Földváry háznak egy nőt a' Bikly Harinay egyé olvadott nemzetség adott.

Boér. (Apatii) Az előnév kifejtí birtokosi létét, és hól létét: L. fő bírák' sor.

Bocskay István (Kis-Máriai) Erdély' fejedelme, azután hogy Bihar vármegye-szültötte földjéről Erdélyben is fellépett a' haza' ügyében fáradozni, e' megyében a' Nagy-Sajói uradalmat 1588 — 1599 birta, melyet elcserélt Zsigmonddal.

Bocskor 1702 majusban mint Kételi nemes és birtokos említetik azok' sorában, kiknek ekkor sőbeli hasznak volt e' megyében.

Boncz emléktét fenn-tartja Boncz-nyires nevű falú, mellynek első építőjét II. István királlyal egykorúnak teszik a' régiség' buvári. — A' szó' etymológiája szerént, híhető hogy Boczhidjais ugyan ezen időben és a-

zon egy Magyarától vette létét. — Ohajtjuk, hogy néhai Baczka-Madarasi Kiss József gyűjteményjéből e tárgyat az ő örökösi méritésként és fejtsék meg. —

Boros (Solyomkövi — és Csik Szent Tamási) A' Kőlozsmónostori konvent hiteles levéltári bizonyítása szerint 1767-dik évből, nevezetes birtokú nemzetség volt a' Solyomkövi Boros némelyek szerint Botos. — Mintánn 1396 Ördög András, Isküllő András, Teko Mihály és Menyhárt János — a' mint akarják hitetni — testvérek, a' két Esküllő (Alsó és Felső vagy Nagy és Kis) Ördög-Keresztúr, Magyar-Köhlös, Szótelke, Szent-Katolna ma „pusztának“ nevezik: Paraput (ma „Saraskutja“ pusztája) Magyar-Fodorháza, Magyar-Ujfalu, Kovács-telke (ma Kovácsi) Macskás (hihetőleg Szent-Márton-Macskás) és Solyomkö egész faluk' birtokába igtatódtak, 's békeségesen (pacifice) osztály szerint ki-ki maga részét bírta, Solyomkövi Boros János leánya Erzsébet Sarkudy Lászlóné a' Sarkudy Benedek' fijának neje's Benedeknek menyé 1441 mind ezen faluk' birtokába, mellyeket nagy apjácnak lenni állított, magát béiktattatni kívánta; de Menyhárt János' fiai: Sándor, Mátyás és Osváld; Solyomkövi Ördög Mihály' fiai: János, Jakab és Osváld; Solyomkövi Ördög János fi-

ja, Simon; Solyomkövi Ördög László' fiai: András, György, Zsigmond; Solyomkövi Ördög Dávid' fiai: Dávid, János és György. Teké Bricius' fiai: István és György; 's Teké László' fja János ellene mondottak.

Közelebbi Boros Csik-Székből Szent Tamásról származván; ivadéka a' XVII század' harmadik negyedében házasságnál fogva bírtak Dobokán. Boros Borbárát utolsó leányát (itt) e' háznak Rédey tette nővé; kitől származott Pál 1702 Dobokai birtokos; József 1743 Homoród Szent-Mártoni Biró Kata' férje, ki atyja volt Rédey Farkas grófnak a' Telekly Kata grófné' férjének, a' kiki adák a' nemcs vármegye vólt, fényes érdemű főispánját Kis-Rédei Rédey Ádám (Excel.) gróf urat; kinek néhai tisztelettel említendő édes anyja másodszor L. Bárá Borberek Alvinczy Gáborné vólt, mh. 1809 october. Kolozsvártt. Leánya vólt ezen nagy aszszony Telekly Ádám grófnak Veselényi 'Susánna bárónétól, unokája Pálnak az elsőnek a' Tudósnak Vay Katától, másod nnokája a' Nagy Telekly Mihály grófnak Körös-Tarcsai Vээр Judittól előbb Tolgy Miklós' özvegyétől. Mellyekhez képest a' Kazinczy Ferencz által „A' hajdan Garázda, ma már Széki gróf Teleki Ház el-

ágazása“ 1831. — a' 8. lap 10-d. s'or megjobbitandó.

Borsay (Borsai) György 1298 Erdélyi vajda e' megyéből (nem az ösdedes Bors Székely családból) vette származatát. — 1702. birt Víz-Szilváson Borsay.

Bors (Csik-Szent-Királyi) Az Alsó-Kertületi al-ispánság mellyet 1755—1768 ezen nemzetség, — mellyből ugyan az a' ki al-ispán, dézmabér szedő is (Arendae Decimarum Perceptor) vólt birtokosi létét bizonyossá teszi. L. a' dézmabér szedők' és al-ispányok' sor.

Borzovay. Az Ördög-léány ivadékok közül egyik vólt Borzovay István, ki Valkay Borbárát Valkay Miklós' leányát, Valkay Tamásnak és Ördög Mártának unokáját tartatta; házassági egyetlen gyümölcsökt, vólt Erzsébet kit Süközd Györgyhez adának férjhez 1600 táján. A' Borzovay birtokosi nevet fenntartja a' falá is, melly a' megye' szélén mégáll, hajdan laktahelje a' Borzovay nemeseknek.

Budaházy mint a' Szalaházy László' ivadéka és sarjzatja, birtokosnak iratik Meleg Földváron 's a'hoz tartozott javakban a' XVI évszáz alatt.

Budaky Gáspár Beszterczei főbíró 1583. Egyik ő nyerte meg februar. 18-d. Bátory Ist-

vántól a' Szászok' törvénykönyvét (Statuta Saxonum) melly Brassóban készült, 's mellyel ma is élnek; Nagy Leopold császár és király által is 1691-d. megerősítetvén. — Nem alaptalan a' gyanú, hogy ezen megyei hajdan több Budak falúknak valamelyike adta származatát 's nevét e' híres törvénytudónak; 's ennyiben ide tartozandó vala.

Besztercze' történetciben Budaky János és György előfordulnak utóbb 1602, 1603-d. évben.

Buthus fia Imre 1291 Lófő Pethus fiával együtt Czégének felét Farkassy Pétertől hét márkán megvásárolták, melly vásár 1345-d-ben a' Tordai országgyűlésen megsemmisített, a' jószág a' Vass nemzetségnek kiiltetett.

Bük László Erdélyi Sofiát Erdélyi Györgynek Szalay Kata nejétől született leányát, kinek anyja volt Ördög Kata — elvévén; neje' jogán birtokos lön itt; leányát Juditát Kabós László nyeré-el a' most élő Kabós Sámuel' szülő apja.

Csapy 1702 Iklódi birtokos sóbéli házonnal bírt.

Csefey (Noszolji) János a' tizenhetedik évszáz' első második harmadik negyedében, második férje Valkay Erz'sébetnek a' Valkay Tamás és Ördög Márta' unokájának; 's így is;

de mint a' Farnasi Veress János' hűtlenség' szennyén 1575 elvesztett javainak adományos megnyerője is' birtokos. Fija volt említett ne-jével Csefey László Betlen Gábor fejd. a-latt követ 1627 a' Római császárház 1640 bel-ső Szólnok vármegyei főispán és itilő-mester. Ugyan ekkor Daczó Mária neje jogán is bír-tokos volt itt. Benne a' Csefey ház fiúágon kiholt. De ugyan e' család szülte és adta még Csefey Istvánt-is, a' ki 1601 Ördög Bol-dizsárral Szentpáli Jánossal Toldy Istvánnal és Petly Jánossal együtt háromszáz katanákat vezérelve Bátory Zsigmondot Moldvából Jere-miás vajdától elszóktették 's szerencsésen ha-za kisírték.

Csegöldy az utóbb lefoljtt században M. Derzsei birtokos volt.

Cserepy I. Károly király. alatt pártütő; hűtlenség' szennyén jószágaitól megfosztatatt; bírta Harina vidékét.

Csernátóni (Al-Csernátóni, Gyulatelki, Csomafái, és Szász-Zsombori) Alább Gyula fa-lúnak külön előadásából kitetszik ezen nem-zetségnek birtokosi léte. Háromszékről előke-lő családból eredett és szakadatt ide. Éltek e' megye' keblébe mint házasság által birtoko-sok. Csomafái Csernátóni János az alis-pán, ki férje volt 1708-táján Imecs Susánná-

nal; ennek fiai voltak: Alsó-Csernátowi és Szász-Zsombori Csernátowi György a' nagyobbik és Csomafái Csernátowi József a' kisebbik; amaz királyi adó bévevő (Perceptor Regius) 's Alsó — ez F. Kerületi fő-bírák. Csernátowi Józsefnek fija Gyula-telki Csernátowi János Olmár Borbárával nejével nemzette a.) Csernátowi Tereziát b.) Györgyöt a' csak most kiholt Czákó, és virágzó Györfy nemesek' eldödét c.) Ferenczet a' nőtelent és d.) Rozáliát aa.) Terezia lön Szabadszállásy Istvánné anyja: Rozáliának az élő Márkus Józsefnének, kinek ma élő két leányai 's egy fiak vannak nevelni valók; Ágnesnek az élő Ferency Józsefnének: 1.) Ferencz, 2.) Mária Hodor Károlyné. 3.) László és 4.) Ágnes anyjoknak. Borbárának Nagy Sándornénak az élőnek: Ferencz, Károly és István anyjoknak, 's Szabadszállásy Istvánnak. dd.) Rozáliát vevé Czikó Pál; apja lön Czikó József magtalan, Ferencz és Pál fiai. A' második nemzé: Antonia Boér Antalné 's Ferencz ma élő magzatait; az utolsó apja vala: Susánna Kisné, Mihály, Károlyina, Anna és Rozália gyermekeinek. Magvaszakadt a' Csernátowi nemzetségnek férfi ágon az említett Csernátowi János szeméjében 1811 d. évben. — Csernátowi Ferencz előbb ki-

rályi testőr 1771 táján, Erdély, nemes ifjai közül, majd (1796.) a' törvényes királyi táblán hosszas év-sor alatt itilömaster, rendíthetlen bíró 's nyájas ember-barát; kinck emléke hív utódinak szívölkben örökre fenn maradó.

Csiszár (Fehérvári, Borbercki és Gáldtövi.) A' Károly-Fehérvári öreg templom' főajtaja előtt fekvő halál-kapú bizonyít e' hármas előnévről. Itt a' Miske báró házba házassodván, Füzes-Szent-Péteren vólt fő birtoka az utolsó, fiat nem ölelt Csiszárnak; kinck utolsó fenn maradt leánya ma Szügyéniné.

1603 **Csiszár György** és **Knezovich János** (Thraciai) Bekta Tömösvári basához követekül küldettettek a' Szász-Városországgyűlésből **Borbély György** által hogy Erdély' oltalmára segítséget kérnének. Csiszárt **Betlen Farlas**, hazaszerető 's azért minden áldozatra kész hazafinak magasztalja. 1604 **Básza** megölette.

Csongor (Apátii és Borzási) kettős előneve e' megyei birtokáról meggyöz e' háznépnek, virágzott a' XVII. század elején. L. a' **ispánok** sor.

1622 **Csongor Péter** al-ispánnak mint familiarissának hív szolgálatját **Gyekei Vese-lényi Boldizsár** a' fő-ispán megjutalmazni kívánván; **Borzáson** nekie részjóságát (Portio

possessionaria) ajándékozott, béírás (inscriptio) képen hihetőleg.

Csontos 1702. Vasas-Szentiványi birtokos és szóbeli haszonban részesült nemes személy vala.

Csutak 1782 itilő táblabíró, Székely földről származva, itt házasság által birt. L. az itilő táblabírák' sor.

Czakó (Gelenczei) A' Csernátoni házból eredett nő jogán Gyulában, Csomafáján birtak Gelenczei Czakó 's a' fia Ferencz. Meghalt ez 1833 szeptember 11-kén Gyulában magtalanúl, nem könyezetlen véreitől, rokonaitól, e' megyci vólt birtokosok' számát nevelvén, kedves emlékét hiebb utódinál örökitvén.

Czompó (Kydei) András Ló'sárdon birtokos levén; birtoka záloglással előbb Kendy Gálra; erről fíjára Kendy Mihályra szállott (ma ezt a' Teleky grófok a' K. Lonai uradalommal együtt és a'hoz birják.) 1540 Dobokai Thorday Imre e' birtokból bizonyos telkeket kiváltani igyekezett mint ősei által elidegenített örökséget. Conv. de Kolo's Monostira.

Daniel (Vargyasi) 1702 bírt Borsán és vólt szóbeli haszna. — E' nevezetes kórbán éltek Dániel István Forgács gróf' szárnysegédje, és Dániel Péter II Rákoczy Ferencz' fegyver hordozója. 1760 bírt Alsó-Kékesen if-

jobb Vargyasi Dániel István. — Dániel Mihályt l. a' kir. adószedők' sorában.

Daczó (Sepsi Szent-Györgyi, Gyulatelki) Gyula' leírásában Gyulatelke előnévvel házosság által volt birtokosi léte e' családnak nyilvánosítatik. — Éltek itt a' tizenhetedik század' fojtában 's utóbb is Előkelő nemzetség cz ma Háromszéken L. főbirák' sor. --

1506 Daczó Péter Háromszéknak követé volt az Agyagfalvi Székely gyűlésen, 's annak végzeteit egyik ő is aláírta.

1603 Dazó János csesett Brassónál a' Székely Mozessel viselt ütközetben.

1610 's előbb is Daczó György követ a' Török udvarnál.

Dancz Pál Kenezsy Erzsébetetársúl vévén, birtokos volt az Ördög Klára mint napéja' jószágainak fele részében.

Deák (Szent Egyedi) Gergely a' Bátorcy Zsigmond' gyilkos rendeletének 's vad parancsának 1594 évében augusztus 29-kén szemorú áldozatja, kit Kolozsvárrt végeztetett ki a' fejedelem — a' mint írják — egyik rokonjának. **Déák** Kristófnak unszolatára. — E' nemzetségnek származata és nemesi birtoka Szent Egyedi vala.

Diénész 1702. Pánczélcseti birtokos volt, midőn a' nemességnek sábeli hasznában részt vett.

Dézszy. (Nagy Iklódi) 1702. **Dézszy** egyik birtokosza vala Nagy-Iklódnak, minél fogva sóbéli haszna volt. Előneve az egész vérségnek N. Iklódtól kölcsönöztetett. — A' véragazati sor ezeket esmérteti-meg közülök a' Kolozs-Monostori konvent' jegyzetei szerint Nagy Iklódi legidősebb **Dézszy János** nejével **Fehér Katával** a' **Bolduczi Fehér János** leányával nemzé: **Judit Kimita Jánosné**, **János** magvaszakadtt, **Kata Baló Józsefné** msz. és **Krisztina Konrád Andrásné** magzatait; 's **László** fiját; kinek **Szöllősy Zofitól** születtek **János** az utolsó magva szakadtt kinek neje volt **Tökés Kata-és Juliána Herszényi Györgyné**. — A' törzsök **Dézszy János** neje **Fehér Kata** leánya **Fehér Jánosnak** nejétől **Tamásfalvy Borbárától** — ki előbb **Pekrovinai Pehry Mihályné** volt — a' ki leánya volt **Tamásfalvy Lászlónak** nejétől **Toldalagi Eufrozinétől** ki leánya **Nagy-Iklódi Toldalagi Ferencznek** nejétől **Frátay Klárától** a' **M. Frátai Frátay Gergely** leányától. A' **Dézszyek** egyenes maradékai ma **Keresztes és Hegyesy** nemesek nejeik' jogán, a' mint alább **N. Iklód** leírásában elő fog adódni.

Dezső (Lozsonczi) A' **Dezső** név, úgy látszik, a' régibb századokban igen közönséges volt, keresztnévnek használva. **Vass Dezső**,

Losonczy Dezső élt a' XIV és XV századok' fojtában. Amaz, 1371-d. Küküllő vári kapitány, ez 1438 és 1439 Erdélyi vajda volt. — Vass Dezsőről alább Czege leírásában szollani fogunk. A' Losonczyaknak pedig Erdélyi 's a' szóhagyomány szerint e' megyei Bonczhidja mejjéki birtokok 1415 — 1550 időközre tétetik, mi idő alatt négyen viselték közülök az Erdélyi vajdaságát.

Devecsery Ferencz mint „Doboka törvényszéke jegyzője“ birtokos 's mint jegyző adtaki 1517 Fülöp és Jakap apostolok innepe után második scrián a' Betlen és Apa nemzetséggel közös Borgói havasak határa kijarásáról, és a' Beszterczei havasaktól kijeleletéről költt határjárató irományt, sárga viaszra nyomott hat pecséttel megerősítve.

Diosy (Magyar-köblösi) Jánosnak utódi M. Köblösi birtokosok ma. Birt itt Diosy a' XVII század fogytán. L. al-ispányok sor.

Dobay. (Borsai, — Boncznyiresi, és Kis-Dobai,) Nem bizonyos teljesen, hogy ezen előnevek különböztette családból, vagy még más Erdélyben virágzott és virágzó házból való volt e'

Dobay György 1495 — 1497 Erdélyi alvajda. E' megyeiek voltak azonban: az a'

Dobay ki 1702 mint M. Köblösi nemes és birtokos említetik a' sóbeli haszonban részesülendő nemesek közt. Más

Dobay (Borsa előnévvel) István 1718 — 1720 e' megyének jegyzője volt. I. jegyzők' sora.

Dobó (Ruszkai) István mint a' Szamosújvári fejedelmi uradalomnak birtokossa, melyet nekie I. Ferdinand császár 1553 majus' 26 adományozott, a' Széki járásban nihány azon uradalom' részjószágaiban birtokos vala rövid ideig. Ő volt tulajdonképen Erdélynek utolsó vajdája.

Dobokay (Dobokai) „Egy szent kötelek fűzi össze korunkat az elővilággal, 's ezért oly becsesek előttünk a' régiség emlékei.“ Jelles ígék, mellyeket a' jelenkór és Magyar literatúra' egyik dicsősége minap szonakolá.— Mit szentelhetnénk dédapáink' árnyékinak méltóbbat, az ő s kórból mi lehetne becsesebb emléke e' megye' régiségeinek mint névről-névre tudni 's tudatni azokat, kik alkotóji 's védjei valának a' vészesbb időkben e' megye' szabad nemesi létalapjának; de fájdalom! kora ohajtás. Szirmay Antal „Hungaria in parabolis etc.“ az Árpád apánkkal e' földre szállott 108 nemes magyar nemzetségek között Dobokát is említi. 9-ik lap. 25 §. Árpád után is e' nem-

zetség virágozván; nyolczadfél évszáz repült el az idő' szárnyain, mióta Dobouk (kit Fábri Pál úr I. István király' vejénck „Dobolta“ névvel kercken meghatároza. Kős hasznú Esméreték' tára hatodik kötet 477 lap.) megörökité nevét e' föld-darabon mint vármegyén, saját nevü saját várának kiskirálya, megyéjének fő-ispáni előljárója hadi népének vezérc, 's e' földnek mint vármegyének első hatalmas birtokosa egyik ő volt, a' mi több vármegyék' példájából is következtethető (ilyen Torda) mellyekben 1002 táján szintűgy egy-egy nevezetesb alkotót hiszünk lenni, bár neveiket az idő' moha elfedte előlunk; de jót áll e' valaki arról; hogy az a' Dobokay nemzetség melly a' XV évszáz' elejen tűnik-elő a' magános és közönséges levéltárok' rejtette nemzetségi ágazatokban, 's mellynek három fíjait Doboka leírásában 's itt alább még négyet mű is megneveztünk, Dobouknak szakadatlan ivadéka és Dobokán egyenes egyedül való útódja volt legyen; midőn — bár a' helységek az első uraiktól vagy birtokossaiaktól nyerték is neveiket Szirmay szerint; — tudjuk Buday után ellenben hogy a' már elnevezett faluk adták a' későbbi birtokosoknak (miljennek e' nemzetségetis hiszszük) neveiket, nem pedig viszont, 's el nem halgathatjuk azt is, hogy Dobokán erősség és külön igaz-

gatás alatt vár volt a' vajdák alatt, és hogy a' Dobokai helybeli dotáltt esperestség (Benkő insignis archidiaconatus-nak czimezi) 1545-ig tudtunkra virágzott.

Egyébaránt ezen nemzetség' nagy voltát régiségét eléggé bizonyítja az, hogy a' halhatatlan emlékü Benkő által kinyomozott Erdély főkormány-fijai közt 1407 D o b o k a y J á n o s t, Sztige Pétert, Madán Lászlót együtt al-vajdáknek olvassuk. Benkő Transsilvania Part. I. pag. 197.

D o b o k a y A n n a 1496 élt mint Mogyorói Bánfy Lászlónak második magtalan neje.

D o b o k a y Feren cz' és D. Miklósnak Dobokai 'sellérei 1545 Dobokán Torday Imre és Albert részökre határosok (commetanei) voltak.

Magva szakadt fiú-ágon e' nemzetségnek D o b o k a y I m r e' személjében a' XVII év száz' első negyedében.

A' D o b o k a y f i j a k a' Vitéz-házba házasadván birtokuk a' Pánczélcsehi és Magyar Egregyi járásban gyarapadt. — Tisztán D o b o k a y jó s z á g volt: Dobokán (itt tudhatólag már 1400 évelt) Lozsárdon, Kis-Jenőben, Recze Keresztúron, Kalacsán, Völcsen.

D o b r a. (Zalatnai) Házasságnál fogva az egyik testvér; a' másik adomány jogon bérítés

által birtokosok voltak az alsó- és felső kerületben. Az adományos Dobra 1749 Kőtkén birt.

D o k y jogot olvasunk M. Fodorházán 1709 táján.

D o l n a y. 1702. M. Köblösi birtokos nemes volt a' szóbeli haszonba részesülendő.

D o m i n i k á n u s o k. Ezen papi szerzetnek Erdélyben volt létét többek közt Fasching Ferencz „Új Dacia“ című munkájában érinti: 1602-d. évben három fő embereknek: Bornemisza Boldizsárnak, Bogáti Menyhártnak és Kendy Istvánnak a' Dominikánusok' hajdani Kolozsvári klostromjában (ez most az óvárban a' Szürke-Barátoké, kik Kolozsvárt legelőbb Farkas-utczában lévő evang. reform. templomot és klostromot birták) Básta György által éhséggel megölettetésüket írván és adván elő. — E' szerzet 1221 évelt jött-bé; de 1542 előtt itt már veszendő vala, a' mit abból lehet következtetni, mert Éder az érintett évről megjegyzi, hogy már ekkor kevés klostromok állottak fenn, 's ezekből is két-két papnak hadba kellett mennie felkelés (insurrectio) képen. — A' szó hagyomány csak Bonczhidjára fűzi e' szerzetnek e' megyei létét. — Éderből még azt is nyomozhatni, hogy Erdélyben 1530 vétettek üzőbe a' Dominikánusok 's ekkor foglalták-el a' Szász-földön (tudva lévő)

hét falujokat. — Az 1556 és 1563 évek melyek Erdélyben minden egyházi fekvő jószágokat megvilágiasítottak (secularisatio) utolsó rendületét hozák a' Dominikánusok létének nem csak e' megyében, hanem egész hazában. Mindegyütt elejítől fogva 28 monostort bírtak. — Hihető, hogy a' régibb kegyes királjaink ezen szent felekezetnek is Szék-ről a' só bányából évenként segedelmet rendelték és adományoztak; névszerént a' Hunyadyak. L. Székleirása.

D o m o k o s Dobokai esperest 1456 és birtokos papirészénél fogva. L. Kósa De p o t e s t a t e vajvodali. m. s.

D o n á t (Nagy-Ajtai) a' közelebbi évszáz közepén a' Magyar-Egregyi járásban birtokos volt. Magtalan holt-el. Utódi Farkasmezőn, Pusztá-Rajtolczon (puszta) birtokosok.

D r á g i (Bereki) Tamás élt mint ösdedes nemzetségének utolsó fiúcsemetéje. Birta a' Drági uradalmat Korvinus Mátyás király idejében. Gazdag öregségeit gyarapította házosság által is, hogy Pánczél Angalétát Pánczél Péternek fiúsított (praefectio) leányát nejévé tette. Egyetlen leányát **D r á g i M á r t á t**, elvette Szent Györgyvölgyi Szent Györgyi Mátyás. Kinek viszont egyetlen leányát Erzsébetet elvevé Egeri és Szent Györgyi (hihető ipja előnevét-is

felvette) idősb Kamuthy Balázs első Erdélyben. Kinek unokáját Katát Serédy István báró; ennek viszont unokáját Sofiát, Csik Szent Királyi Andrásy István ölelé férji karokkal.

Emlitetnek még 1575 előtt kevéssel **D r á g h y 'S i g m o n d** magva szakadt, és testvére **D r á g h y A n n a** Károly 'Sigmondné, kit nemzett Dr. **M á r t o n**, ezt 'S i g m o n d, ezt is 'S i g m o n d, ezt **P é t e r**, ezt **J a k a b**, ezt **D r á g h y M i k l ó s** n a g y ezt **R o s n ó i S i m o n**. Ezek bírták egész **Drágot**, **Adalint**, **Füzest**, **Szent Pétert**, **Új Rákost**, **Kendermezőt** és **Örmezőt**; részjószaik voltak: **Milván**, **Szent Márton** (ma puszta) **Kékes**, **Apáthi**, **Szász 'Sombor** falukban. Mind ezen jószágok a' Károly nemzetségre szállottak; majd a' 'Sombory örökösökre rész szerént.

D r á v e c z k y. Magyar-országban virágzó czimeres család. A' Keczei nemeseknek maradéka itt, mellyből neje vala az élő **D r á v e c z k y** nek; kinek a' **M. Egregyi** és **Pánczélcehi** járásokban volt jószága két leányainak **Fosztónénak** és **Hatfaludynénak** jutottak vagy jutandók osztálj szerént.

D u j a r d i n (báró) A' XVII században Francia honból 1650 táján Magyar-országban Erdélybe kerülván; **Betlen** és **Jábroc**ky hajadanak' nőszéséből volt harmad ivadé-

kát D u j a r d i n I s t v á n t 1785-ben több birtokai közt Gyalatelkén alapított nemesi birtokában, sok törvénytelenségiért per' útján elfogák; ki Maros-Vásárhelyi fogságában, mint egyébaránt fenn ragyogott nemzetségének utolsó ágazatja, Borbára szeretett és szerette leánya' kezeiből másod próba után nyújtott mérreg által végzé napjait. — Mai leányág utódi grófok. L. fő-birá'k' sor.

Koczzebue a' Német-komikusok között századok' embere, IV Henrik Francia király' halálát egyiknek Dujardinnak tulajdonítja.

E b e n i. Alább Gyula (falú) leírásában felhozandó osztálylevél szerint bizonyos, hogy az E b e n i e k bírtak e' megyében.

1535. Zápolya János, királyi (regalis) meghagyása (commissio) intéztetett Matis István titoknokijához és a' nagyobb cancellaria' őrzőjéhez: hogy ő a' B e r k i (e' vala talán Drági Tamásnak előneve; de hol ma nyoma?) jószágat (possessio) mellyet erőhatalommal (potentia) elfoglalt Erzsébetnek néhai vitézlő E b e n i M i k l ó s' özvegyének 's árváinak tüstént visszasaadni tartozzan. L. Miscellanea Cista 3. Fascic. 2. nro. 25. Capitulum Albense.

1573 Menyhárt Gáspárnak Tegzes Anna neje szülte Anna leányát, ki férjhez ment

1590 E b e n i G á b o r h o z 's szülte Z s i g m o n d fiját, a' kiről iratik, hogy örökös- és neje jogán Újfalvi és Szent Katolnai egyik birtokos volt.

1629 M á s E b e n i G á b o r Ördög Kata férje, nemzette I s t v á n fiját, ez 1650 nemzé E b e n i O r s o l á t Beszprémy Istvánnét; kinek fiai: Beszprémi György a' főbíró és Ferencz; Györgynek Susánna Ladányi Jánosné (innen a' Ladányi nemesek) Judit Somay Lászlóné, kinek fia Somay Sándor a' volt főbíró és királyi adószedő. L. al á b b a' tiszt. laistrom.

1647 ölt a G y u l á b a n a z E b e n i e k bírtak, 's itt szakadatt magva fiúágon a' nemzetségnek 1690 táján.

1652 E b e n i I s t v á n a' felhozott E b e n i G á b o r' f i j a I I Rákóczy Györgytől fejedelmi bérás által Solyomköven egy nemes udvarházat (Curia) 's Solyomköven, Kovácsiban, Újfaluban Szótelkén részjóságot nyert. Capit. Albense. Lib. Reg. 25. folio 686.

1657 E b e n i I s t v á n, ugyan ez, a Gyula-Fehérvári kisebb gyűlésben november elsőjén mint ide való követ alá irt. L. M á s o d i k Rákóczi György ideje“ czimű munkához mellékelte III számú oklevelet.

1666 E b e n i I s t v á n Kolozsvári várkapitány a' Törököknek korbácsa L. Cseroy kézirat.

E d e n f y I. Ödömfy.

E g y e d f y János Lengyel Sofiát az Ördög Benedek' unokáját 1571 elvette, 's így bírtokossá vált itt; megnyervén egyszer'smind az fiúágot a' jószágoknak leányágra is kiterjesztésében.

E n y e d y 1702 egyik M. Derzsei bírtos a' sóhaszonban részesült.

E p e r j e s y (Ivánfalvi) Ferencz. 1758 Nagy-Devecserben a' Süle nevű szőlőhegyben szőlőt bírt.

E r d é l y i (Somkerekí és Gernyeszegi) Erdélyben leányágon közelebbi vagy távolabbi egyenesb, vagy oldalasb, több vagy kevesebb bírtokú utódi sokan vannak a' híres Erdélyi háznak. Az előnév szerént két ágát esmérí az olvasó közönség ezen nemzetségnek: a' Somkerekít (falú b. Szolnok várm.) és a' Gernyeszegit (ez is ma falú Torda várm.) Ez amattól csak utóbb különözöttel.

1428 élt Somkerekí Erdélyi Gergely; nyerte Zsigmond királytól adományképen Alsó-Füldet Kolozsvármegyében, egyéb részjózággal együtt. L. K á l l a y Ferencz

Értekezése a' nemes Székely nemzet eredetéről.

1448 **Somkerek y Miklós** ezen nemzetségből alvajda.

1456. **Erdélyi János**, Szilágyi Mihály' sogora kinek testvérét vette-el, Tamás, Márton és Ferencz éltek mint testvérek.

1460—1462 **Erdélyi István** Erdélyi vajda volt Vizaknai idősb Geréb Miklóssal együtt, a' mit Benkő Bodoki Mikó Miklós grófnál szemléltt eredeti oklevélből bizonyít Transsilvániájában.

1481 **Somkerek i Erdélyi János** né Szilágyi Jusztina (Hunyady Jánosné testvére) Szász 'Sombori, Devecheri, és Gyekei (Gyeke Kolo's. várm. téve) részjóságait férjének vagy annak halála után férje testvéreinek Tamásnak és Mártonnak hadja a' Kolo's Monostori Convent előtt Keresztelő b. János innepe előtt második ferián.

1524b. a' nemeseknek és Székelyeknek (Éder gyakran él e' megkülönböztetéssel) M. Vásárhelyi gyűlésében **Somkerek y Erdélyi János** és **Ferencz** testvérek is alá-írták neveiket a' Szász nemzethez intézett felszóllításban. Lásd ezen felszóllítást alább a' **Rendyok leírásában**.

S o m k e r e k i E r d é l y i M i k l ó s
1588—1591 e' megye' fő-ispáni székét diszesi-
tette, kinek birtokfeje (caput honorum) e' me-
gyében Gyulatelke vala. I. főispányok sor.

1605 **E r d é l y i J á n o s** Gyulafy László
alatt ezredes vezér, vitézkedett Szamasújvár
alatt.

Még ezen évben Gyulafy László **E r d é l y i I s t v á n t** küldötte a' Kolozsváriakhoz
pénzért Bocskay' számára. Továbbá: azon alka-
lommal midőn az Erdélyi fejedelmi székbe a'
Török-udvar Báthory Gábort emelte, Bethlen
Gábor volt az egyik, ki Jenő és Lippa várok-
nak a' Török kapú' hirtokába léendő általadá-
sak aránt szerzett alkudozást aláírta. Melly e-
rőségek (fortalicium) általbocsátásáról Betlen
Gábor már mint fejdelem írásba tett hitét 1623
Betlen István és **E r d é l y i I s t v á n** által
küldötte-el, a' mint Kaimakan Mehmeth Gyür-
ki hasának Betlen Gáborhoz intézett feddőző
levele 1624-ből Pray által egybeszedve többek-
kel együtt, 's Miller Jakab által kiadva 1816
írja. **L. Gabrielis Bethlenii Principatus**
Transsilvaniae coaevis documentis
illustratus. Tom. I. Docum. IV. pag. 16.
Ebben a' levélben a' Török bass **E r d é l y i t**
Erdélyi fő-rendünek (primas) csikozá.

A' Gernyeszegi Erdélyiek közül, Erdélyi Gergely, élt fiú nélkül, — több birtokai közt Gyulának nagyobb része övé volt (L. Gyula' leírását alább) Veje vala Daczó István, erre szállott az Erdélyiek Gyulatelki és Gyulai birtoka egészben. Ennek az Erdélyinek neje vala Gyulai Valkay Anna, a' Valkay Mihály leánya, ki által lépett a' Gyulai birtokba.

1640 táján más Gernyeszegi Erdélyi Gergely ivadékvá vált az Ördög nemzetségnek, hogy Szalay Katát Szalay Ferencz' és Ördög Kata leányukat elvette. Fija nem volt csak egy Sofia leánya Bükk Lászlóné (L. alább az Ördög nemzetséget.)

E' megyei Erdélyi jelenlegi ivadékoknak avagy csak általános megtudására nézve, a' vérágozati tábla' segedelmével, mennyiben e' megyét illeti, im így adhatjuk a' nevezetes Erdélyi nemzetséget. Somkerek-i Erdélyi Ferencz nemzé Istvánt, a' ki Jánost Mártont Tamást és Ferenczet. János Szilágyi Jusztinával (testvére volt Szilágyi Erzsébetnek Hunyady Jánosnénak) magtalan, Márton apja lön Erzsébetnek Eperjesi Patocsy Miklósnénak ki által az Apafiak jöttek-bé az Erdélyi vérek közé. Tamás Zsuky Orsolával a' Zsuky János le-

ányával Zápolya János' éveiben nemzé Erdélyi Gergelyt.) E' tájtt éltek J á n o s és F e r e n c z testvérek is (Éder' előadása szerint) Ferencz I s t v á n t (1590—1630 Bátory Zsigmond alatt Torda várm. fő-ispánt társa Sarmasági Zsigmond volt) G á s p á r t és B o r b á r á t ' s A n n á t. Gergely Gernyeszegen Bertalan, Miklós és L é n á r t fiai nevelte. Bertalan Kemény Klárával nemzé G e r g e l fiát; Miklós J á n o s t, M i k l ó s t a' másodikat a' fő-ispánt és I l o n á t Farnasi Veress Benedeknél. Bertalan apja volt G e r g e l y n e k a' ki két nejével gazdag birtokokra tett szert; első volt Kollatovich Margit, második Gyulai Valkay Anna, mivel e' megyében a' felső- és alsó kerületben hét faluk' birtokába lépett. Kollatovich Margit szülé I s t v á n t a' nemzetség' utolsó fiát, A n n á t és E r z s é b e t e t Harinai Farkas Ferencznét; innen Eszterházy grófok hatad nyomú ivadékok 's más mágnások is. Valkay Anna anyja lön Susánnának Daczó Istvánnénak 1670 táján nemzék: Tamást, kinek Mária Csefey Lászlóné, kinek Erzsébet Gáborfy Istvánné, ennek István, ennek is István. Gergely, Györgyöt Káli Kun Sára' férjét (lakott Recze-Keresztúron 1686-b. I. Apafy Mihály fejedelemtől kiváltsági (privilegium) levelet nyert, hogy az oda va-

ló dézmaért nefizesse; Zsigmondot, kinek fia László magva szakadt, Katarinát Igaz Ferencz-nét, Klárát, Becz Pálnét és Páltv Ferenczet. György nemzette Ferencz és Kata magzatjait. Ferencz Folthy Klárával apja volt Ágnesnek Kadicsfalvi Török Mihálynénak és Ferencznek a' Daczó Juliánna — kitől a' Bideskutiak — és Sára apjoknak, Daczó Sára Ördög Ferenczné volt (L. a' Maksai nemzetséget alább) Erdélyi második Miklós nemzette: M i k l ó s t és Katát Czegei Vass Györgynét (L. a' C z e g e i V a s s v ó r á g o z a t a t) Erdélyi Lénárt Bognicz Katával nevelte G á s p á r t, B o r b á r á t Ombozy Jánosnét, kinek Margit leánya Kemény Jánosné volt, innen a' Kemény bárók' e' megyei bírtokának nagyobb része és S á r á t Szent-Páli Kornis Mihálynét.

E s k ü l l ő y (Esküllői) L. Ördög.

E s z t é n y i (Nagy) Balás és Kydei Czompó András Lósárdon bizonyos telkeket (sessiones) elzálogosítván Kendy Gálnak. Kendy Mihálytól a' K. Gál fiától 1540 Dobokai Thorday Imre kiváltani akarta; Zápolya János kir. parancsolatjánál fogva. Conventus B. M. V. de Kolos Monostra. Fasc. Doboka T. nro. 76.

F a r k a s vagy Harinay (Harinai) L. Harinay.

F e j é r d y Miklós. Neje Kenezsy Anna a' ki Ördög Klárának 's Kenezsy Kristófnak leánya, a' törzsökapa Ördög Benedeknek pedig harmad unokája volt 1550 táján birtokos.

F e j e s. Buday Ferencz Polgári Lexicon-jában Hadadi Veselényi Miklós alatt azt írja, hogy ez ítélő-mester volt Erdélyben Zápolya Sigmond és Bátorv István alatt, az előtt pedig az öregebb Zápolya János' fegyverhordozója. Ő olvastatta-fel a' Békesy Gáspár 's pártos társai ellen hozott halálos ítéletet könyhullatások közt Kolozsvártt 1575db. Fija Veselényi Boldizsár Gyeke előnével e' megyei fő-ispán 's az ország' dézmáinak kibérlője volt. L. fő-ispánok sor. Leírt hivatalait Veselényi Miklósnak ugyan az ő emlékére a' Gyekei kápolnában (így) vésett és akkor talált síremlékről allitja 's határozza. Továbbá, más adatból, azt is előterjeszti hogy a' **F e j e s** nemzetség' kihalása után Gyeke nevű falú ő reá szállott 1579. Kivánatos lesz vala, hogy a' reászallás módját is bővebben fejtette volna-ki a' nagy esmeretű tudós. A' Gyekei birtok ma Kemény és Haller grófok joga; ama jog Huszár báróra szállva.

F e j s z é s (Doboka) 1702 Dobokán birtokos és szóbeli haszonban részesülendő volt.

1760-ban is még birtokos volt Dobokán annak maradéka. Javainak örökössei ma Babós nemescsk. L. Fejszést a' fő-birák' sorában.

F e k e t e 1327 birtokos az A. kerületben, hűtlenség szennyén bűnhődött 's büntetődött.

F i c z (Meredjói Kolozs várm.) István, Menyhárt Annát elvévén, birtokossá vált annál fogva.

F i s z k u t h y N. Iklódi birtok vala az utolsó évszázban.

F o d o r h á z y. Ördög István meginteti ellenmondva Horváth Klárát Benkő Ferencznét, Tamásfalvy Borbárát 'Sombory Gergelyné, Dobay Ferencznét, Diosy Miklóst, Szabó Annát Szentmártoni Istvánnét, **T e k e** **M a g d o l n á t** **F o d o r h á z y** **I s t v á n n é t**, hogy a' Teke jogon M. Köblösön, Szótelkén, Szent Katolnán, M. Újfalúban és Fodorházán lévő jószágokat bocsátnák-ki; (remittant) mint-hogy a' Teke- és Ördög-jószágok ugyan azon egyek 's az érintett Ördög Istvánt fiú jogon illetnék. Ördög Kata Teke Tamásné lévén. Történt e' megintetés 1656-ben.

F o g a r a s y (Szász-Új-Össi) Gábor mint 1783—1701-ig érdemes al-ispán. Alvinczi Fogarasy István 1771 jeles al-ispán és ítélő tábla-

biró, 's az A. kerületben birtokosok voltak. I. al-ispányok' sor. — Sepsi-Szentivány előnévvel az 1796-d. évi országos tisztikar emlékezik Fogarasy Jánosról mint alkori hatadik tárbirálóról (*Domesticus Exactor*).

Földv á r y. (Tancsi gróf) E' Magyar- nemzetség, melly I. Mátyás király alatt mint fegyver viselte felkezet tűnik-fel legelőbb hazánk' hősei közt, azon király' idétte adá Földv á r y Miklóst, a' mindég tiszteltt Korvinus Mátyás királynak 1490 ('s így utolsó évében) vólt al-ezcedesét (*Vice Colonellus*) Apja vólt ez Bá l i n t-nak, ki annyi érdem virányt, mint nemzője az ég alatt, aratatt a' béke' keblében úgy mint itélő-mester Nemzé J á n o s t 1509 táján a' Földv á r y-ak' ősi javaik bővítőjét; első neje Olnoki Herczeg Anna, második Fülöpösi Bikli Erzsébet vólt. Apja vala ez J á n o s (magtalan) és G á s p á r 's G y ö r g y fiainak. Gáspár előbb II. Maximilian császár és Magyar-király alatt Bécsben Erdély részéről követ (*Residens v. Orator*) vólt; majd ugyan azon császár hadvezérré nevezte. Elesett Sziget alatt 1566 Zrinyi Miklóssal együtt; az előtt Gyúlánál is kiszálván a' csatasíkra; neje Pekry Anna szülte I s t v á n fi-ját, a' ki Istvánfy szerént (pag. 201 és 291)

Gyula vára alatt izzadott, mint katoná, 1575 követ volt Maximilián császárnál; testvére György vette-el Bogáthy Erzsébetet anyjává tévén György és János fiainak. János magtalan, György e' megyei szüzek közül Almády (néhol Bogáthy) Borbárával költ egybe nemzvéen együtt: Ferenczet a' haza' és fejdelem' bizottját, a' Török udvarnál volt Erdélyi követet 's utóbb belső titkú tanácsnok; férje volt ez előbb Tárnok- Macskásy Annának 's apja Pálnak 's Erzsébetnek; második párosodása volt Ebeni Judittal, a' ki szülte Ferenczet Bánfy Borbára magtalan férjét. Pál terjeszté tovább e' nemzettéget, az ő testvérétől Erzsébettől Folthy Farkasnéól (kinek férje' ősei 's maradékai Erdélyben Húnyad vármegyében virágozva több köz oklevelekben előfordulnak) P. Horváth Pál 's négy unoka — nyoma származván; — nejével Toroczky Borbárával nemzé György és Pál fiait, Erzsébet, 's Klára leányait. György egymás után Maurer Sofiát és Betlen Juliána grófnét vevé-el, nemzé Mihályt, kitől György Buda Judittal apja lön Ferencznek, Ferencz Pekri Nagy Krisztina nejével a' korlátnok Teleky Sámuel gr. anyja' rokonával nemzé Györgyét és Borbárát. Ekkor és itt válnak-el a' gróf-

és nemes Földváryak ágazatai. Az ifjabb Pálnak ismét e' megyei házból választott nejétől Harinay Sárától született 1700 februar. 14-én 's megholt 1770 december 15 Ferencz fia azután leánya Erzsébet Nagy Ercsei Toldalagi Mihályné a' szent életü aszszony. E' Ferencz lön Doboka vármegyében birtokos házasság által, hogy Dobokán lakott Káli Kun István' leányát Erzsébetet az egyetlen 1727 eljegyzé 's elvévé, kivel nemzette Istvánt és Erzsébetet Toldy Ádám grófnét. Istvánnak hitese Hidvégi Nemes Judit grófné szülte Ferenczet, Betlen Mária grófné nejével ki másodszor Lázár grófné volt elválasztás útján, (a' Földváry Terezia grófné) ki volt a' most elő Kornis János (Excell. gróf' első neje) 's Földváry Klára Toldy grófné' apjakat; Krisztinát Toldy-Drusiánat Teleky Mihály grófnékat. Így a' hajdan Garázda ma már Széki gróf Teleki Ház' elágazása' a' 13 lap. 18 sor. megigazítandó. Kifogyott a' Földváry grófi ház az utóbb említett Földváry Ferencz, gróf személtjében házi kereszt' következtében férjfi ágon; leány neven Toldy grófnéban fenn van. L. nagyobbára, a' Dobokai evang. reformatum templomban függő nyomtat-

ványt 1771-ből. Előneve e' nemzetségnek Kolozs vármegyéből eredett.

Galaczy István 1602 elesett Beszterczén. — Más Galaczy (de mind ketten o' megyéből eredve) Farkas keresztnemen Bideskuthy leánynak mint Ördög ivadéknak magtalan férje ki holt 1820-ben; bírt és lakott Bádokban.

Gálfy Sárváros v. ma Sárvár faluban bírt 1702 és a' sóbeli haszonba részesülésre többek sorában feliratott.

Garázda (Keresztúri) A' Garázda nemzetség, mellyről Benkő olly hosszszason, ki-merítve, hitelesen 's dicsérettel emlékezik Transsilvania-jában; melly közelebbről Kazinczy Ferencznek (lűnek a' Rákóczy ház is) tárgyat adott, hogy mint nyelvünk kedvesbbé teremője a' genealogiai ősvényen is ragyagólag lépjen-elő 's mind két háznak trophaeumát (gyöngödelmi jel) adja, e' megyében mint birtokos a' XV század elején tűnik-fel.

Garázda Miklós, (Keresztúri) István' fia. Szilágyi László kedves hőstársával 's rokonával a' Gubernator Szilágyi Mihály és Szilágyi Erzsébet Hunyady János' neje' apjával Bosznia-országban Zrebernik vagy Zvornik várát, az ellenség' markában, vitézül oltalmazták négy esztendeig Hervoya János ellen Marrothy János' vezérlete alatt, 's a' jól védett vá-

rat bántatlanul épen aztán visszaadták Zsigmond királynak. Mind Garázda, mind Szilágyi nemes fáradozások' jutalmát nyerték ú. m. amaz Balázsfalvát Doboka vármegyében" a'hoz tartozott részekkel, ez pedig Szent Imrét Alsó Fehér vármegyében 1407 év. A' következett 1408 ismét Boznyák-országban voltak Zvornik alatt; majd Branich várát az Uzserai tartományban foglalták-el. — Ezen előnevét a' Garázdáéknak Buday Fer. írja; ki a' Mecsenics névről, mellyet Benkő Transsylv. P. I. Tom. II. pag. 413. említ, merőben halgat. A' Meesenicsi Garázdáék hárman voltak testvérek a' tizenötödik század' vége felé, mindnyájan a' musáknak, jelesen Eratonak választott kegyelt kedveltjei: kik közül Garázda Péter megholt 1507, eltemetett Károly-Fehérváratt. Dicséretes latin poétának hirdetik; de hét pár verseinél (a' genie 16 sorból is kitetszik [ügymond Bajza) több eddig elé világot nem látott. L. Buday Fer. Pol. Lex. II Dar. 99. lap. — Atyafia vala Janus Pannonius vagy Czezinge János Pécsi püspöknek a' hasonló híres latin költőnek. — Bod Péter nem egész meggyőződéssel hitte, a' mit Buday Fer. bizonyít, hogy t. i. a' jeles Janus Pannonius ezen Garázda nemzetségből vette származatát. — Van igazza e' megyének kevély-

kedni annyiban, hogy a' Garázda ház, mint Buday Ferencz szerint ide való birtokos is, oly dicső férjfiakat állított-elő, miljenek Janus Pannonius és Garázda Péter voltak; elég annyit mondani annak dicséretére, hogy a' most élő Nagy Teleky József gróf a' Magyar Tudós Társaság' feje a' Romai aranykór beli írókhaz hasonlítja ékes latin nyelvére nézve, 's melly méltán! — A' Garázda élt hamar az adamányozás után megosztozván, 's jelesen a' XV-dik században, egyik a' helyet, melly akkor pusztá, néptelen laktalan volt, hól ma Sajó-Keresztúr. (l. Sajó-Keresztúr leírását) áll, Szász rajjal (colonia) megnépesítette, lakását itt megtelepítette, 's az akkori több nevetet engedő szokás szerint kezdője lön a' Garázdából lett Sajó-Keresztúri Keresztúry szép nemzetségnek (l. al-ispányok sor.) mellynek testvérágazatja Szent Benedek előnével csak; de nem eredetével vala különböző a' XVI és XVII századok alatt. — A' Garázda János' személyében — a' hi Goroszlónál esett el a' Szilágyban — kihalván, a' Sajó-Keresztúri Garázda egész birtok fejedelmi jószágá vált a' Keresztúri-ak részén kívül, 's ama rész a' Betlen nemzetségre szállott; minekelőtte Balázsfalva; Kajla és Sárvár falukkal együtt egy századdal előbb a' nagy régiségű Cserényi nem-

zetségnek adattak vala adomány képen, melyeket e' nemes ház 's leány-negyedes (Quarta puellaris) osztáljossai az ólta leányt nem illetőleg szakadatlanúl birják a'hoz tartozó részekkel együtt. L. mindezeket Buday Fer. Lexicon, és magános nemzets. levelek. Nem csak Magyar-országra tehát, hanem Erdélyreis költözének által a' Garáz dáék; még pedig ide előbb mint oda (nem mint Kazinczy írja Batory Zsigmond' fejedelemsége alatt. L. „a' hajdan Garázda ma már Széki Gróf Teleki-Ház' el-ágazása. 1831 4: Kassán. Irta Kazinczy Ferencz.) ú. m. 1407 ha Buday Ferencznek Kazinczy felett nagyobb hitelt adunk. És így a' mai Széki gróf Teleky nagy háznak: Garázda de Mecsenics, Szilágyi de Horogszeg, Garázda de Heresztúr, Geréb de Vingard (Veingart) Garázda de Telek, Garázda de Szék, és Garázda de Zágorhidja eredetű törzsokei 's rokon ágazatait számlálhatjuk. Egyébránt o' megyében a' ma virágzó gróf Teleky nemzetség mai nevén a' Nagy Teleky Mihály' személyében 1690 lépett a' birtokosok' sorába, maga is már mint gróf

G a v a y - a k mint a' Csefey - e k' vérszerént való osztáljossai bírtak a' XVI és XVII. századok lefolyta alatt az Alsókerületben, leg-

többet a' Széki járásban. Az Oroszfái Mihó ház' egyik tagja 1650 táján (v. előbb is) Gavay leányt vett; de a' II Rákóczy György Lengyel-országi száguldása 1657. örökre megfosztá társától.

1599 Egyik Gavay Buday Ferenczel együtt ajándékokat vittek Báthory Andrástól Ibrahim Nagy vezérnek.

1601 Gavay Miklós követ volt Toldy Istvánnal és Torma Istvánnal együtt a' Török udvarnál; Batory Zsigmond a' fejedelemségbe megerősítő Atnamét elhozván részére.

Gembárdy János és fia birtak Dobokán 1250—1280.

Gergely János 1548 neje Ördög Kata jogán és az Ördög Ferencz' örökösseivel meg-egyeztvén birt Solyomköven, M. Újfaluban, M. Fodorházán, Ö. Heresztúron, Szent-Katolnán, Szótelkén részjóságokat. Capit. Albense Divers. Cista I. fascic. 6. nro 44. Meghólt neje előtt. Fia volt Gáspár.

Gergely György 1730 martius 20-kán Nagy-Iklódi birtokosnak iratlik 's minden már akkór 14 birtokosokkal osztozónak birta nagyobb részt Iklód Szent Iván pusztának egyenes utódi Borbély nemesek.

Gilányi. Csernek az utóbbi főbb osztály szerint Csáky és Gilányi részen biratván;

mind kettőnek birtokos utódi származtak. Eme nemzetségből.

1660 Giliányi Gergely, I. Apafy Mihály fejedelem' sogora, vivé-meg Erdélyből az adót Ali basának Nagy Váradra annak bevétele után. Ennek szeméjében.

1666 Hazafiúsítatott (Indigena) a' Gilányi nemzetség. Fia vala utóbb e' háznak Gilányi János báró is 1734 Károly király' hadvezére.

Göczy (Göczi) Fenntartja a' falu ezen nevű birtokosok' emlékét. A' XVI század alatt virágoztak a' megyei leveltár' bizonyossága szerint. L. főbirák' és al-ispányok sora. Utódi a' Göczi Nagy nevű nemcek egy részről 1543-ban élt Göczy György.

1568 Geocz János Martinuzy György'biztosa (Regius)

G y á r f á s (Léczfalvi) Háromszéki eredetű nemzetség a' főbb (Primor) rendből. Itt előbb 1691 táján léptek a' birtokosok' sorába, hogy közülök Léczfalvi Gyárfás István Bükki Juditát Kabós László' előbbi hitését elvette. Egyetlen magzatját Gyárfás Sofiát Varsányi Györgyhez (első e' megyében) adá férjhez. — Közelebbről volt ezen nemzetségből Nagy Iklodnak is birtokossa Salánkyakkal való rokonságnál fogva. — Itt ugyan

nem; de egyebütt a' hazában virágzik a' Gyárfás ház.

Gyenge 1702 majus 2-án mint Szász-Új-Össi egyik birtokos nemcs a' sóbéli haszonba részesülésre feliratott. Maradékairól nem teljes az adat, hogy hányadik nyomúak?

Gyerőfy (Gyerő-Vásárhelyi) A' megyei levéltár ezen nemzetségből egy főispánt esmertet-meg velünk csak; ellenben Kolozsvármegye (a' nemzetségnek eredete' bölcsője, 's ott Gyerő-Vásárhely előneve lévén) sok nagy díszben virágzott fíjait látta a' Gyerőfy háznak. Utódi a' Gyulafiak valának házasság által, 's a' Göncz Ruszkai Kornis grófok mai napig azok. L. főispánok' sor.

1575. Gyerőfy János Bátory István' hadvezére. Békesy Gáspárt egyik ő szalasztatta-meg.

1590. Élt Gyerőfy János Apafy Margit' férje, 's házosságnál fogva birtokos e' megyében. Vólt Kolozsvárm. főispán Mikola János társával.

1603 Ugyan ez mint a' Székely Mozes' párthive a' Sennyey Pongrácz' és Bornemisza Boldizsár' jószágait dúlták.

1637. Gyerőfy István, az alább béirtt főispán' testvére, II. Rákoczy György' egyik

kezese vala a' méltán felgerjedtt Lengyel se-
reg' kezében.

Gyula. Minden régibb és újabb Magyar történet író megegyez abban, hogy Almusnak fővezérlete alatt a' Magyarok' vezérei vagy kapitányjai voltak: Zabolch, Gyula, Kund, Leel, Verbulch és Eurs. Ezeknek igazgatása alatt szállottak-ki a' Magyarok számszerént 216 ezeren száznolcz nemzetségben. Almus' halála után ennek fiát Árpádat választották teljes hatalommal herczegjékké, ki alatt az e'korig elfoglalt temérdek földet az említett kapitányok magok közt 895-ben felosztották, 's Erdély Gyulának jutott, melyet az Almás-víz mellett győzödelmeskedő Tuhut hódított meg 's foglalt vala-el. Ezt lehet tehát tulajdonképen Erdély' első fejedelmének tartanunk. — Második Gyula volt 1002 évtől — már keresztén. — Erdélyi vajda Tuhutnak kis unokája, kinek testvére Sarolta Geyzának a' sz. István király' atyjának neje lévén, hercegi névvel és czímmel vala Erdély' fejedelme: megholt Magyar-országban háznépével együtt tisztességes fogságban; kit István király azért nem bocsátott vissza többé Erdélybe, mert álhatatos keresztény hitihez bizodalma nem volt. — 1030 már Zoltán olvastatik az Erdélyi herczegek közt — 1230 Gyula a' Leustát vagy Leusták

(magyarul Lőkös) fia II. András' uralkodásának vége felé; — úgy szintén 1319 viszont Gyula I. Károly királynak hive voltak Erdélyi vajdák. — Gyula nevet viseltek az első megtelepült Magyarok itilő biráji-is. — Mind ezeket így tudva, Gyula és Gyulatelke két fennálló faluk' neveinek nyomán (a' mi néha a' régiségek tiszta magyarázója) nem lehet e' állítanunk, hogy az érintett Gyula fő személyek valamelyikének birtoka, lakta-féséke ne volt volna Gyula, vagy Gyulatelke; —'s így hihetőbb az a' gyanúnál, hogy Gyuláék e' tájékban néhai birtokosok közül valók, voltak.

Gyulafy (Ratóti) Ez a' nyolczszázhet évek' foljtában ragyagólag fénylett nagy Magyar nemzetség előnevét Ratótról Veszprém vármegyéből vevén; nem csak ott 's több helyeken, hanem a' XVI-dik században Erdélyben is fellépett; de 1669 nyert hazafiúságot. A' Gyerőfy házzal házassági egybeköttetése e' megyében birtokossá fényes érdemei pedig igen rövid ideig volt főispánja tevék egyik fiát Gyulafy Sámuel grófot. L. fő-ispán sor.

1575 Gyulafy László Bátory Istvánnak tapasztalt hadvezére Békesy Gáspár ellen vitézkedett és győzött.

1576 Elkísírte Bátory Istvánt Lengyelországba, midőn Lengyel királyá koronáztatott.

1580 Batory István' zászlója alá az Oroszok ellen küldött válogatott honi vitézek' vezérének ő volt Batory Kristoftól rendelve.

Gyulafy Eustách (Lököš) Batory Zsigmond alatt nevezetes követségeket viselt. Maga korának (1560 — 1599) történeteit értelmesen előadta kéziratban, melyet Betlen Farkas használt.

1601. Gyulafy László Szamasujvári kapitány; a' ki

1605 Bocskay István' részeseinek vezére; Szamasujvárt nagy bajjal bevette, 's Köpeczen Miklósvár székben július 28-kán estve 10 órákor elhunyt.

1605 Gyulafy Kristof mint Rudolf' hive Bocskay által üldöztetvén; Németi' katonáitól elfogatik Sümegnél Szalában.

1644 Gyulafy László nagy moecenas: Mikolai Hegedüs János' könyvét a' hit' ágazatiról kinyomtatattá, mint a' kit külföldi tudományos útazásában is pénzel nagy lelküleg segedelmezett. —

1653 A' Jesuiták' kiűzésében nem egyezett meg. L. Kállay Ferencz' értekezését a' Székely nemzet eredetéről 's polgári, hadi rendeleteiről, Gulácsy napló könyve (Diarium) után Gyulafy vezér név alatt. E' volt egyik az őszbe borúlt hős

a' ki 1657. II. Rákoczy Györgyét midőn Lengyel-országból dicsőtlen vissza szökött Ecse-dig kísérte.

Más Gyulafy László volt az ifjú Apafy (II.) Mibálynak az ország által rendelt egyik gyám atyja.

Az utolsó: Gyulafy László, előbb hogy sem udvari korlátnokságra magasztaltatva, császári királyi kamarás és Udvarhely széki fő király-birája (annyi mint főispán) volt 's 1741-ben octoberben hatad magával mint Erdély' küldöttje idvezlé Mária Terezia királynét Bécsben a' haza' suljait (gravamina) egyszersmind alázatosan felmútatván. — Magvaszakadt a' Gyulafyainak 1755. Bécsben az Erdélyi udvari korlátnok Gyulafy László gróf személtében: mivel annak egyetlen egy csecsemős fiát anyja Haller Éva, vagy dajkájja az emeletes ablakból kiejtvén, ezen szerencsétlen eset véget vetett a' hires-neves Gyulafy nemzetségnek. Maradatt egy leánya a' gyászos apának Borbára, kit elvett Eszterházy Daniel gróf.

Gyulay József (gróf) Maros Németi — 1780-tájan bírta Borsának felét 's a'hoz tartozott és tartozó részjóságokat M. Ujfaluban, H. Szilváson, M. Derzsén, Szótelkén.

Hadady István élt e' megye' keblében
1726 mint nemes személy és birtokos.

Haji 1702-ben majuszban birtokos volt
Nagy Sajón és a' sóbéli haszonba részesülendő.

Halmágyi (Etsfalvi) Marokházi és Gyula-
telki közelebbről birt jogai leány ágon ve-
jeire szállottak a' volt hasznos kormányfi Hal-
mágyinak e' családból.

Harinay (Harinai) Erdély' országos tör-
téneteiben négyszáz évek' folytában gyakran
előfordulnak a' Harinayak többnyire a' ma-
gasbb polgári pontokon. Emlékét e' nemzet-
ségnek ezeken kívül fenntartja a' falú is melly
mai napiglan áll; melly hoszszas év sorok alatt
nemes fészke vala e' nemzetségnek.

1320 Benkő Farkas Tamást Erdélyi
vajdának írja, az Erdélyi tulajdonképen Hari-
nay nemzetségtől megkülönböztetvén, mint
nádorispánságot viseltt személyt; de ezt innen
eredve is viselhette. Ugyan ez évre Benkő a'
Harinay nemzetséget — melly ezt a' Far-
kas Tamást esmeri törzsokének — „magni
nominis“ czimmel illeti.

1323 Ezen Farkas Erdélyi vajdának ira-
tik, egyszersmind Szolnoki főispán volt, 's egy
1333 költ oklevél' bizonyítása szerint I. Ká-
roly király rokonja.

1324 és

1325 A' felzendültt Szászokat megalázta 's velek kedvezés nélkül bánt; mint Magyarlétire is az ők ispánja. L. Szegedy Synopsis vitae Belae IV. Benkő.

1327 Ugyan ez nyeri adományúl a' Cserepy és Fekete párttűtő nemzetségek jószágait Erdélyben I. Károly királytól azok ellen tett vitézkedése' jutalom fejében. Harinát ez alkalommal kezdi építeni — Huszti és Éder szerént.

1330 Viszont ez egyik készítője volt I. Károlynak hogy a' büntelen Bazarádat Oláhországban (Havasalföldén) megtámadja 's a' vajdaságból kitegye; melly hadi indulat szerencsétlen volt Károlyra nézve. Irják: hogy Farkas ottis vajda kívánt volna lenni.

1333 Robert Károly megesmeri rokonjának.

1342. A' Tordai országgyűlésen mint előlő jelen volt.

1345. Harinai Farkas János második magával Erdély alvajdája.

1438. Más Farkas János, Kusali'Jaackch Mihály Székelyek' ispánja Losoncy Desew az Erdélyi részek' minden nemeseinek kapitánya, az említett Lozsonczy bánnak fia György, Thelegdy András, Betlen Miklós, Lépes Lóránd Erdélyi alvajda, 's többek is mind Magyaror-

szágról mind az Erdélyi részekből egybe gyűlt nemes katonák“ a' hét szék beli Szászokat felszollitották Clusmonostorról januariusz 19 a' paraszt had ellen kölcsönös erővel fegyvert fogni Albert király nevében. Éder *Observationes Criticae et Pragmaticae* pag. 74. 75. ex autographo.

1458. A' Harinayak Szerdahely előnévvel éltek.

1496 A' Bánfy nemzetségnek e' ház ada nőt; hogy Harinai Farkas Anna Mogyorói Bánfy Lászlónak júta; Bánfy Eufrozina pedig Harinai Farkas Jánosnak.

1500 Az egyik Fülöpös előnevű Bikli nemzetség; Harina előnevű a' másik ág lévő; Harinai Bikli Erzsébet Földvály Jánosné volt.

1560 — 1580 éltek Harinay János és Erzsébet testvérek. Ez a' pártos Békesy Gáspár első neje volt. Bátyja Harinay János birta a' Betleni kastélyt (b. Szolnok várm.)

1562 Harinai Farkas Márton Szucsaván maradott volt Dévay Péterrel Girolthy Gergelyel 's egy nihány száz Magyar katonákkal: hogy Basiliust vagy is Heraclides Jakabot a' vajdaságba béállítsa.

1575 Harinay Miklóst és a' már említett Harinay Jánost a' Békesy Gáspár'so-

gorát Batory István hűtlenség' szennyén büntette Kolozsvárt.

1602 Harinay Farkas Szatmáron őrizett alatt tartatott harmad magával mint az álhatalan Batory Zsigmond' egyik kezese addig, míg Bogáthy Miklós Rudolf császártól vissza jön, kihez Erdély' általadása aránt küldetett vala.

1603 Juliusz 17 Harinay Ferencz elesett Székely Mozes' zászlója alatt és vele együtt Radul vajda ellen viselt ütközetben Brasó vidékén. Jelen volt itt

Harinay György is, 's életét pénzzel váltotta meg.

1605 Harinai Farkas Miklós martiusban több vezér társaival együtt 500 fegyvereseket vezélve Medjesellen menének hogy azt a' Bocskay' részére vennék-bé; bevették ugyan; de alattomban a' városba nyomúlt Ráczok és Oláhok által csak nem egy lábíg levágattattak, magok a' vezérek alig menekedettek-meg a' haláltól szaladás által.

1657 1-ső novemberben a' Károly Fehérvári országgyűlésen Harinai Farkas Ferencz egyik követ vala e' megye részéről. *L. Regni Transsilvaniae Assecuratio Principi Rákczyo facta in Partialibus Comitibus Albae 1 novembr. 1657.*

1698 Élt Harinay Ferencz duzs-gazdag; neje Inczédy Kata, az Inczédy és Jozsinczy báró nemzetségek' egy törzsökből eredetleánya vala. Ennek fia Ferencz 1702 mint a' nemesi sóhaszonban részesülendő Szent Jakabot bírta. Meghólt

1709 táján 's nemzetségét férfi ágon bévégzé. A' Harinayaknak legközelebbi maradvékai a' Betlen grófok 's ezeknek osztályosai nem kevesen. Osztottak vala 1700-táján a' Sz. M. Macskási Macskásyakkal-is, 's innen van, hogy 1702 Harinát Macskásy bírta.

Benkő Specialis Transsilvania Cap. VI §. 115 nro. 9 a' Harinay nemzetséget a' Farkas nemzetségtől külön választja; de ugyan azon egy vólt, a' mint 1602, 1605 és 1657 láttuk. Éltek a' nemzetségi sor' jelelése szerint: Harinai Farkas Miklós nejével Zsúky Katával 1474 táján; nemzé Ferenczet és Susánnát Cs. Keresztúri Torma Györgynét, Ferencz Erdélyi Erzsébettel (ki másodszor Kun Istvánné vólt) apja lön Tamás, Miklós a' magva szakadtt, és János fíjainak. Tamás Margarétát. nemzette Szász-Fülpösi Bikli Jánosnét; Jánosnak Perusith Annától születtek: Tamás 1580, Ferencz (elesett 1603 július 17 Székely Mozes' zászlója alatt és vele együtt Radul vajda ellen viselt ütközetben

Brassó vidékén) György — jelen volt ez is ezen csatában és életét pénzel váltotta-meg, és Krisztina előbb Szent Demeteri (Udvarhely széki) Balázsy Ferenczné, másodszor Berhidi Huszár Mátyásné, kitől a' Gyulafy két ág maradékok származnak. Ferencznek Zutory Erzsébettől (1602 táján) Farkas és Miklós (köz ügyben gyakran előforduló) kinek Szenygel Sárától Ferencz; kinek Inczedy Katától született Ferencz kiből a' Harinay ház fiú ága 1709 táján elfogyott; testvére Harinay Sára Földvári Pálné volt.

E' véré ágazatnak nem tökéletes volta kiteszik abból: hogy Harinai Farkas János Bánfy Eufroziné férje, és H. Farkas Anna Magyarosi Bánfy Lászlónak első neje ugyan ekkor (1496-ban) nem találatnak.

Harsányi (Kis Harsányi) Több ágazatokra oszolva éltek a' két Magyar-hazában Harsányiak. Bár nem egy törzsök bocsátotta sarjzat vala Harsányi Sámuel az e' megyei Harsányiakkal; de megérdemli hogy mű is örökítsük emléket, melyet maga jó ízlletű választásával D' Arnaud meséjít Magyarra fordítva kivivott a' maradék előtt. — E' megyében 1700 táján Harsányi János Kabós Máriával — ki leánya Kabós Lászlónak Bükki Judit első nejétől, ki leánya volt Bükki Lászlónak Erdélyi Sofiától,

ki leánya Erdélyi Györgynek Szalay Katától a' Szalay Ferencz és Ördög Kata leányától ki a' főispán Ördög János leánya volt 1570 táján. — hűtlővén neje jogán Doboka vármegyei birtokossá vált. Volt két leánya 's két fia Zsigmond az egyik; a' másik n. nemzé János fiát, Harsányi Zsigmond Mária leányát a' ma élő Bakónét. János elholt 1819 férjfi maradék nélkül leánya Borbára Szacs vayval költ egybe. L. a' Szolgabírák és dézma bér szedők' sor.

Hatvani (Tötöri és Hatvani) A' XVI 's utánna való századok alatt virágzott nemzetség volt. Birta többek közt Tötört. L. főispáni sor.

E' nemzetségből a' történet lapok tudunkra csak a' főispán Hatvani Zsigmondról emlékeznek hogy köz ponton állva a' hazának közelebb szolgált. 1603 júniusban Székely Mózes ötöt küldötte Beszterczéről Kemény Boldizsárral együtt Jeremiás Moldvai vajdához követségbe a' végett, hogy Radul Havasalföldi vajda ellen fegyvert fogni ösztönöznék. Követ-ségöket hiven 's kívántt sikerrel végezték.

Havady (Hidei) Előnevénél fogva's mint megye tisztje bírt nemzetségéből Kidei Havady István. Utódi számosak leány-ágon. Kiholt e' ház 1720 tájtt.

Hegycsy az Ördög házzal osztáljos M. Újfaluban 1690 táján.

Hermán. A' Mogolok eltakaradása után
IV. Béla király atyai figyelmét Erdélyre-is fordítván, Lörincz vajdát ide küldötte az elszéledett nép' egybegyűjtésére oly meghagyással, hogy a' miket hasznosnak találánd a' király' és ország' részére a' király' képcében teljes hatalommal rendelné-el. — Lörincz némely Teutoknak úgy mint Lentenck ispánnak és Hermán rokonoknak bébizonyított hűségét 's szolgálátját megfontolván; nekik a' Dobokai várhoz tartozó némely földeket örök birtokul adományozta, következő királyi függő pecsétes levele által Béla királynak erősítvén meg adományja: „Béla Isten' kegyelméből Magyar, Dalmata, Horváth, Ráma, Szerb, Gallicz, Lodomeria, és Hun országok királyja Kristus' minden hűveinek a' kik' e' lapat látándják idvességet az igaz idvesség' nevében! A' kérelmesek' igaz kívánságaiba a' királyi felsőségnek illő megegyezni, hogy a' hűveket — feltételciket teljesítve — a' köteless engedelmességre készebbekké tehesse. — Innen van, hogy mindennek mind a' jelenlévőknek mind a' következőknek tudtokra akarjuk adni nyilván, hogy midőn a' mi hűvünket Lörincz vajdát a' Mogolokkal tartott ütközet után az Erdélyi

részekre küldöttük a' mű népeink' egybe-
gyűjtése végett, hogy mind azt a' mit azon föld-
ben nekünk 's azon országnak hasznosnak lá-
tánd, heljettünk 's hatalmunk alatt rendelné-el,
Nevezett Lőrincz vajda megfontolván azonszol-
gálatat 's hivséget mellyet némely Teutok, úgy
mint Lentenek ispán és H e r m a n rokonok
irántunk bizonyítottak, nekik Doboka várá-
hoz tartozó némely úgy mint Fatatelveke
(ez ma pusztá a' Kerlési járásban) Bachuna-
telke (hól van-e ma?) és Chegetelke földc-
ket örökösön birniak adta, Krisztiánnak pedig
az említett Lentenek és Hermán rokonjának
bizonyos földet Nagyfalu (Besztercze vidéke
keblében van ma) majorban lévő husz ekére
valót, melly miénk volt, adatt; ezt is örökösön,
birnia szolgálatjának és hivségének jutalmául.
És ezt ugyan azon I. vajda előadta nekünk
élő szóval midőn utóbb hozzánk jött volna.
Érintett Hermán és Lentenek pedig Kriszti-
án rokonokkal előnkbe jövéen kérték, hogy a'
mű hivünknek előbb nevezett L. vajdának ado-
mányát megerősíteni méltóztatnánk. Mű azért
az ők igazságos kérésökre hajolván 's a' mű
hivünknek többször mondott Lőrincz vajdának
adományát helybenhagyhatónak és megálható-
nak vélvén, ugyan azt igazoljuk, és jelen való
írásunk által kettős pecsétünk' hathatóságával

mege erősítjük. Költ az úr ezerkétszáz~negyvenharmadik évében februariusz' kilenczedik calendáján, országlásunknak pedig tizedik éviben.“

Hidy Pánczélcsehi nemes és birtokos volt 1702 majusban a' sóbeli haszonban részesülendő.

Homoky 1702 Iklódi birtokos volt; feliratott a' sóbeli haszonba részesülendő: sorában.

Horvát (Drugetyevit, - és Vég lai). Az első előnevűek közül János nejével Barbárával a' Tót Mihály' leányával, ki volt fia idősebb Tót Mihálynak bírt Szent-Györgyön, Pousán, Budján Ördölkútan Poklostelkén.

Horvát Drugetyevit jogokat szabott a' törvényes királyi tábla mind ezen előhozott falukra 1804 költt ítéletinél fogva. E' megyében a' Horvát D. ivadékok közül valók: Miksa, Simándy, Szarvady, Balog nemesek.

Vég lai Horváth János 1643 április 22. Felső Töölten lakva Dobokai részjóságát, mellyet neje Nyiresy Rebeka után bírt, eladta harminczöt magyar forinton szolgabíró Szilvász Andrásnak. Sok jószágának léte abból kitetszik: hogy több vármegyében lévő „portiojit“ az írtt mennyiségig lekötötte.

V. Horváth György 1657 a' Lengyelországi hadba ment 25 forintos paripán Kecset Szilvásról ősi birtokából. L. alispán sor.

1706 a' Torda vármegyei tisztek sorában Véglai Horvát Imre és Gáspár mint szolgabírák állottak. Magva szakadt 1828-b. itt V. Horváth István' személjében.

Hosszszutelky (Hosszszutelki) Régi levelekben Hozzuwthelki 1568 tájt 's az előtt is M. Földváron bírt és osztozó vér volt a' Szalaházy 's Liptay ágazatakkal.

Igaz. 1693 június 20-kán Szentmihályi István és Makay János írnokok által készített osztálylevél szerént Igaz egyik birtokossa volt Gyulának. Eredeti oklevélből.

Iklódy (Iklódi) Nevét ezen nemzetségnek fenntartják Nagy- 'és Kis Iklód álló faluk 's Magyarós- Iklód és Iklód- Szentivány nevű puszták. A' Dengelegi nemzetséggel, mellyből 1444 Dengelegi Pongrácz alvajda volt, osztájosnak iratik: minthogy Toldalagi András Iklódy ivadék Dengelegi Tamás' másad unokáját Aknay Katát tartotta második házas társul.

1465 élt Iklódy István. — Dengelegi Pongrácz János Erdélyi vajda Székelyek ispánja és Szörényi bán Görgény (Gewrgén) várából Husvét után való első ferián 1465 kiadott a' Kolozs-Monostori Conventnek Farnasi (Kolozs várm.) Veres Benedek' részire egy határozatú (metalís reambulatio) parancsolatot: hogy a' Veres Benedek Földi (Kolozs várm. Trium-

fywld) egész falújának határát egy Convent-beli személy (a' vajdák alatt minden törvényes lépésekben az egyik személy egyházi volt) és vagy Gyerő-Monostori Radó András és György vagy Szucsáky Sandrinus (Sándor) vagy Iklódy István királyi emberek (regii) előtt járják-ki. — A' mint a' kijáratás' feleletje (Relatoria) bizonyítja, a' világi személy Iklódy István volt az egyházi pedig Szucsáky Sándor. Eredeti oklevél.

Iklódy Ferencz 1517. birtokos és főispán. Tudtunkra adja birtokosi létét mint főispánnak a' levél mellyben olvasható hogy: Iklódy Ferencz főispán (comes) Doboka várm. Szentgyörgyi István b. Szolnok várm. főispán; Keresztury Gáspár Doboka vármegyei alispán (v. comes) Balázsfalvi Cserényi Márton és Ferencz Csulaky György Sajói ispán (comes) a' Betlen nemzetségnek az Apa nemzetséggel közös Borgói havasait a' Besztercei havasoktól — törvényes kijáratás útján — megkülönböztetik 's határt szabnak 1517 Borgón Fülöp és Jakab apostolok innepe után második ferián. — Kiadta Devecsery Ferencz Doboka törvényszéke jegyzője. Hat pecséttel sárga viaszra nyomva megerősítve. Eredeti oklevél a' Betlen nemzetségnek az Apafiak magva szakadtával bédva a' fiscalis perben.

A' Dengelegi osztáljos nemzetségből Dengelegi Miklós és Mihály az ország (generosus-vitézlő) tagjai közt említetnek Bátorý Zsigmond idejéb n készültt (1500) ország' laistromában, melyet a főkormányszék' levéltára rejt.

Az Iklódyak közül valók voltak, a' hasonlólág magva szakadtt Némay Nagy-Iklódi Toldalagi és Tót nemzetségek. Magva fogyott az Iklódy háznak 1590 táján. E' nevet viseltt 's ma is fennálló Iklód falúban örököltt nemzetségből a' vérágazati tábla továbbá eze- ket hozza-bé Doboka vármegye' kiholtt birto- kosai közé. Iklódy Domokos (Benkő által hiresnek hireltt férjfi) apja vólt László és Osvald fíjainak 's Anastasia leányának Czegei Vass Pálnénak. Az első nemzé Balást a' Mohácsi ütközet kora körül vagy kevéssel az előtt. Balázs apja lön Péter és Kata Literáti. (L. a' jegyzők közt 1578—1585) Györgyné magzatainak. István nemzette Benedeket, a' ki Kodory Ágnes nejével nemzője lön Péternek a' magva szakadttnak és Sofiának Radó Györgynének. Eddig az Iklódyak. — Radó nemzett három leányt: a.) Magdolnát három ú. m. Kemény Balázs, Toldalagi Gáspár és Toldalagi Tamás férjek' nejét. b.) Klárát előbb Toldalagi Mihálynét, másodsor Haraklyáni Lászlónét a' Haraklyáni Pál anyját,

és c.) Eufrosinát Toldalagi Andrásné, a' ki másodszór Aknay Katával váltott jegyet. L. a' több Iklódy-ivadékokat ezen ágon a' Toldalagi vezér név alatt.

Ily és 1702. Pánczélcsehi birtokos a' szóbeli haszonban részesült.

Imecs (Imecsfalvi) Házasságnál fogva Gyulában vala birtokos; oda való volt birtoka e' jelenben a' Csernátoni leány negyed ivadékokra szálandó.

Jábróczky (Jábródi) A' XVI század' elsőbb éveiben Illyricumból Magyar-országra, onnan 1590 Erdélybe szállott nemzetség e' megyében házasságnál fogva vala birtokos. Emli ti egy hiteles vérágozat Jábroczky Ádám-at, hogy férje volt Kapy Erzsébetnek; ki szülte J. Gábort, a' ki apja lön: J. Katának Dujardin József báró nejének, Gábornak, Mihálynak Kapy Erzsébet' férjének, kit másodszór a' nagy hirű Apór István gróf Erdélyi kincstárnok Csiki fő király bíró vett-el, Jánosnak és Zsigmondnak. Gábor nemzette Antalt a' férjfi maradék nélkül 1823 évben kimúlttat, kinek nejétől a' ma élő Lázár Johanna grófnétól, leánya Susanna Keceli Mihályné.

1702 Jábróczky Mihály Szent Miklósi birtokos a' szóbeli haszonban részesült; de

nem soká; mert tulajdon alattvalóji meggyilkolák.

1766—1773 Jábróczki Pál a' Sáros-Pataki Jésuiták' perjelje (Prior).

1771 Jábróczky Gábor és Zsigmond e' megyei fő ítélő széknék szám felett való ítélő biráji. — Ugyan ekkor Jábróczky János b. Szolnok várm. fő- 's rendes táblabíró.

1790 Jábróczky Gábor királyi hivatalos (Regalista) az ország gyűlésen.

1823 Vége szakadt a' Jábróczky nemzetségnek Erdélyben Jábróczky Antal' halálával. Magyar-országban még fenn van a' család.

Jankafy (Össi) Simon, Lőrincz és János 1479 Korvinus Mátyás királytól újadomány levelet nyertek elveszett levélnemessegeők (Armalis) aránt, melly alább Szászújóss falú alatt leiratik. Birtokjokat csak előnevők jelentti. Bikali Vitéz Gábornak 1570 táján neje Jankafy Orsola vala. A' Jankafy fiúág' már e' korban az oklevelekből eltűnik.

Jeney (Kis-Jenei) Samuel Ördög Annát az ifjabb Ördög István' testvér-húgát — azt a' ki Jenőben lakott rövid ideig volt al-ispán bátyjával — elvévén, nevet és birtokot nyert. Egyetlen leánya volt Mária Visky Pálné az élő Viskyek ősapjának házastársa.

Joanniták vagy János' vitézei (Máltai vitézi Rend) a' második és harmadik keresztyén Magyar-században 1105—1240 vóltak ide való birtokosok. Veregyházát és a' Sajó vidéli jelesen a' Magyarosi és Sárvári várakat lakták. — Nem is gyanítva az állandó végzetű sors' könyvébe eleve béírt nagyobb viszontagságait, mellyeket annyi évszázok múlva a' hódoltató Napoleon alatt is szenvedtek, hetvenöt évi itt létök után könnyen eltávoztak innen, a' Mogolok által elűzöttetvén.

Jóó Birtalan 1682 birtokos Nagy Sajóban.

Kamuthy (Szent Lászlói, — Drági) A' megye' jegyző könyvei's a' Drági kastély' egyik ajtajának homlokírása tanubizonyságok ezen nemzetség' fennléte és birtoka felől. Házasságnál fogva vált e' nemzetség itt birtokossá Szentgyörgyi Erzsébet által. Erdély' néző színén pedig a' XVI század' fogyta felé tűntfel e' ház.

1599 Kamuthy Farkas követ vólt Bátorý András' és Erdély' részéről Rudolf császárhoz azt megjelenteni: hogy itt Bátorý András választatván fejedelemnek Erdélyt kezei közül kivették légyen. Elkör Kamuthy t Pécsy Bertalan örízet alá téteté; de a' császár nem sokára kiszabadittatván haza bocsátotta.

1602 Kamuthy Balázs az idősb begyik vólt a' Bátorý Zsigmond kisíróji közül, midőn

Erdélytől másodszor elbucuszott. Ez útjában Trencsénben, Kamuthy okos és ékes előadásával lebeszélte Bátoryt azon hirtelen haragból származott kegyetlen feltételéről, hogy kisíróji közül Bogáthy Miklóst, Szilvász Boldizsárt, 's Czegei Vass Ferenczet — kik magok közt a' fejedelem' álhatalanságát vádolták és hibáztatták — megöltesse. E' dolgot pedig Homoród Szent Páli Kornis Mihály furta vala bé Bátorynak mint meghittje. Még ezen évben Kamuthy a' Török udvarhoz is követje vala Bátorynak.

1603 A' derék vitéz ifjabb Kamuthy Balázs pénzsel váltja-meg életét Radul vajdától Brassóban. Még ezen évben ugyan Kamuthy Balásznak ennek, Bászta György megkegyelmez Székely Mozeshez szegődéséért.

Még 1605 Kamuty Farkas Betlen Gábor' vezérlete alatt követséget viselt Nándor Fehérvártt a' Török császárnál; Erdély' siralmas sorsát adván elő és segedelemért esedezvén.

1603-ben Kamuthy Balázs Szamasujvárt Bocskay' részére bévette.

Ugyaa ezen évben Kamutky Farkast másokkal együtt Radul vajdának volt hivei elibe küldötte Gyulafy László: hogy fogadnák-el

és vennék bé az|ők hitőket, kik nyolczszázan valának.

1606 Kamuthy Farkast Bocskay István Szamosujvártt fogságra vetteté.

1612—1629 Kamuthy Balázs főispán, és status tanácsnok. Bocskay' halála után a' követelő Hommonay Bálint ellen volt; Betlen Gáborhoz szítván.

1627. Kamuthy István is a' magtalan mint hive Betlen Gábor' szobamestere (Cubicularius) volt. L. Kállay' értekezését Kamuthy vezérnév alatt 255 lap.

A' vérágazati sor pedig ily rendel esmér-teti-meg velünk a' Kamuthyak házanépét: Egeri Kamuthy Balázs nejével Szentgyörgyi Erzsébettel nemzé Balázst, Borbárát, Kristofot magva szakadtat Farkast és Orsolát. Balázs a' főispán (első ki Szent László előnevet vett-fel; Drággalis élni kezdvén) Zeller Angaletával apja volt nyolcz: István m. sz. László m. sz. Mihály m. sz. Farkas m. sz. Ilona Anárcsy Jánosné, Kata Görcsöni Serédy István báróné, Susánna és Orsola Vitéz Györgyné (L. a' Vitéz és Kapy vezérnevek alatt ennek Ivadékait) magzatoknak. A' második Balázs' testvére Borbára előbb volt Horvát Mátyásné másodszor Hamvay Györgyné. Farkas a' főispán' testvé-

re Mozes Katával apja lön: Susánnának Apafy vagy Betlen Ferencznének két leányok anyjának, Balázsnak és Farkasnak a' m. sznak, Sofiának a' m. sznak Miklósnak Cserényi Erzsébet' férjének, ki anyjok volt Kamuthy Farkasnak a' magva szakadtt utolsónak és 'Su'sánnának Mikola Zsigmond-nének — innen a' két Jó'sika báró ág' Gorbói és Almás meljéki birtoka. Korúnkig a' többi Kamuthy ivadékokat a' Serédy elágazásban láthatni ugyan azon vezér név alatt. Elfogyott a' Kamuthy nemzetség 1665 tájtt.

Kántor Dorotya és Anna Erdélyi György-né éltek 1564 táján Szatmár vármegyében.

1545-ben Csomafái Kántor Pál Dobokán Karoly Zsigmond vallomásánál és adományánál fogva Torday Imrét és Albertet egy udvarháznak 's puszta teleknek birtokába egyik ő iktatta-bé; senki ellent nem mondván. A' béiktató parancsolat költ Szamosfalván Zamosfalvi Mikola László Izabella királyné alhelytartója 's erdélyi minden es albirája (Vicejudex generalis) neve alatt a' Kolos Monostori konventhez intézve.

1575 Virág-vasárnap előtt hatodik ferián vitézlő Hidalmási Kántor János Kis Eszüllői 'Sombory Márton (ki fia Jánosnak, ez Péternek ez Gergelynek ez Jánosnak ez Mik-

lósna ez Jánosna ez Miklósnak a' Nagynak, ki fia vólt Rosnoi Simonnak — más felől Kristófnak ki fia vólt Mihálynak, ki az idősbb Péternek) 's osztozó vérci' személyekben és képőkben ellentmondó vólt — bizonyos adatakból tudván: hogy 'Sombory Mihály és János — István Péter és László, 's ezeknek annyok Magadi Jusztina Péter özvegye (ki fia vólt id. 'Sombory Péternek) több ízben néhai Tek. Drághy Annával Karoly 'Sigmond' hitesével és Karoly Lászlóval az ő fiával — (ki született Drághy Annától, ezt nemzette Drághy Márton, ezt 'Sigmond, eztis 'Sigmond, ezt Péter, ezt Jakab, ezt Dr. Miklós nagy, ezt Rosnoi Simon) — Drág, Adalin, Fűzes, Szent Péter, Új Rákos, Kendermező és Örmező egész faluk; úgy Milván, Szent Márton (ma pusztá) Kékes, Apáthi, Szász 'Sombor részjóságokból (mellyek néhai Dráági 'Sigmond magva szakadtával — ki testvér vólt Drági Annával — az ellentmondókat illeték) elidegeníteni vagy azokat megterhelni szándékoztak (mi iránt még Izabella királyné, György barát és II János király előtt is ellent mondottak) azért a' Drági Anna-Karoly 'Sigmond vagy László 's akár ki által az ősi apai jóságokba okozandó kár kikerülésére nézve tett akárminémű egye-

résznek ellene mondott és mondottak, melyről a' fejedelem is egyezését adta.

E' megyében Kántor részjóság volt Dobokán még. Mert Rettegen (b. Szolnok várm.) lakó Nyiresy István fejedelmi parancsolat mellett az őt illető jóság' minemősége és mennyisége aránt az érintett esztendőben majus' 26-kán tanú vallatást vitetett végbe; 's a' mi őt illette az Kántorrésznek mondatott. „Felnyittotta 1640 Szamasközy Mihály Doboka vármegye hűtölt jegyzője.“ A' tanuk mindnyájon (hármán) Dobokai Magyar jobbágyok voltak ú. m. 1.) Márk Gáspár bíró Balog István' jobbágya — különbözö a' Czegői Balog nemzetségtől 2.) Fűbján István Zakariás Zsigmond' jobbágya 3.) Jenci István Szilvásy András' jobbágya. Három telket a' vallató birtokában, a' negyediket pedig Kakucsy Imrénél zálogban lenni vallották. — Dobokán még ekkör egyik határdarab „vérsnek“ (talán ma „Gyilkos“) neveztetett. „Oláh ösvény“ jelenti hogy ekkör közlakosai e' falúnak Magyarok voltak nagyobbára és az Oláhok azután (1640) települtek-le ide lassanként, talán az elnevezett ösvényen legelőbb.

Kapy (Kapivári) 1607 Erdélyben a' polgári ponton legelső Kapy András; kinek fia

János e' megyében lön közülek első bírtokos neje Vitéz Klára jogán, ki által a' Kapyak a' Mindszentiekkel-is osztozók. Vitéz jogon Kendnek Kecsetnek 's azokhoz ragasztatt felső és alsó kerületi részjóságoknak birtokosai valának. Magva szakadt a' Kap y ház nak férjfi ágon 1760 táján, Kap y György' személjében a' derék aszszony Kap y Éva apjában. Kap y Éva (maga is báróné) Dioszeghy báróné született 1740 november 15 férjhez ment 1755 majusz 15; december 15-kén 1807 vivé sirba a' Kap y leány nevet is.

1596 Kap y Fer. elesett Keresztesnél Batory Zsigm. részéről.

1614 Kap y András Betlen Gábor fededelem' követje Baruitius János királyi tanácsnokhoz; kit arra kér, hogy az Erdélyi szélbéli erősségekből a' császári (II Mátyás) katonaságnak kivitelét a' császár előtt eszközölné ki. Vólt ez belső titkú tanácsnok, Kolozsvárm. főispán és az Erdélyi dézmák' bérlője 1632 táján.

1619 Ugyan ez mint Betlen Gábor hive és kegyelttje birta Kapi várát, mellyet a' Finthai Darhoczy Ferencz' hajdúji szándékoztak feldúl ni. L. Thomáer Ignác z Magyar Historiai Töredék a' Tudományos Gyűjtemény 1825 III kötet. 44, 45 lap.

1659 Kapy György beiktatá Haller Gábort a' Nagy-Váradi kapitányságba innepileg, mellyet alig egy évig viselhete. Vólt, ez a' Kapy Zaránd, Húnyad és közép Szolnokvármegyék' fő-ispánja, fejedelmi belső titkú tanácsnok 1660-ig.

A' Kapyak birtak Szathmár vármegyében is: jelesen 1659 Kapy Klára vagy Katalin.

A' vérágazati tábla ily sorban adja elő a' Kapyakat Erdélyben 's különösen e' megyében. Kapy András Gyulafy Borbára nejével létes adának: a.) János és b.) György fijaiknak. Ez Betlen Krisztina nejével három leány magzataik' apja lön ú. m. Borbárának Toroczky Istvánnénak, Máriának Gyulay Ferencznének és Annának Szent Márton Macskási Macskásy Boldizsárnénak a.) János Vitéz Klárával nemzé: Johannát Nagy Iklódi Toldalagi Jánosnét, Erzsébetet Jábróczky Ádámné, Tereziát Apor Lázárnét három fiú 's négy leány magzatok' anyját: egyik fia Apor Lázár nejével Sarkantyus Gyulay Katával költ egybe (L. a' Vitéz vezér név alatt leány-ivadékait) másik volt István, harmadik Gábor. Leányai: Erzsébet Somlyay Albertné anyja Jánosnak, nagy anyja a' most élő udvari előadó tanácsnok Somlyai Somlyay Já-

nosnak. Susánna előbb Bándy Ferenczné; másodszor Töökés Lászlóné magtalan, és Éva Diószeghy Zsigmondné. Kapy Jánosnak az idősbnek második magzatja: János (a' második) Ányos Sofiával párosodott. b.) Kapy György a' fennebb érintett második Jánosnak fia apja volt Évának az egyetlennek, kit Diószeghy Mihály báró, a' most élő Antal bárónak nagy apja és viszont Mihálynak apja ölel vala férji karokkal.

A' Kapyaknak jelenleg élő 's e' megyében birtokos leányág közelebbi maradékai: Diószeghy báró, Teleky gróf, Inozédyné, Somlyay, Rotteginé, Szabóné, Brencsánné, Czikó (egyik ág) nemesek.

Karolyi vagy Lancz (Szirmay szerént László) Dénes birt házasságnál fogva: mert neje volt Ördög Ágnes az Ördög Ferencz' nagyobbik leánya.

Ez 1545 örökösen bévalja jószágait vejének Farnasi Veres Jánosnak 's leányának Sofiának. Mh. 1572. Azonban mégis 1548 Somlyomkövi Ördög Menyhárt' leányának Kátának és Ördög Ferenczének az említett Ágnesnek a' M. Fodorházi, Szótelki, Szent Katolnai, Ö. Heresztúri, M. Ujfalvi, Solyomkövi, M. Köblősi örökös részjószágaikba a' pénzbeli mennyiség' lefizetéséig béalbátásokat (statutio) vissza

útasította. (repulsio) L. Capituli Albensis Cista Doboka Fasc. 3. nro. 23. Ugyan ezen 1548 egy részről Karoly Dénes, más részről Ördög Kata, Gergely, János' özvegyek közt a' Solyomkövi, M. Újfalvi, M. Fodorházi, Ö. Keresztúri, Szent Katolnai, Szótelki, (és Zutori, Középlaki 's Nerczi Kolozsvármegyei felső kerületi Nagy Almási járásbeli) részjóságokról szolló egyezés találtatik a' Károly-Fehérvári Káptalan. *D i v e r s o r. C i s t a I. Fasc. 6 nro. 44.* Még ez évett Lancz Dénezs béállítatik 's megerősítetik ezen egyezésnél fogva örökösített jóságokban.

Karoly 'Sigmondnak bévallásánál 's adományánál fogva Torday Imre és Albert nemesek 1545-bn Dobokán egy udvarház és pusztatelek birtokába béiktattattak.

1561. Fehérvártt úr színe vált. nap. János 'Sigmond parancsolja vitézlő és nemes Décsey Jánosnak és Vaaji Miklósnak cancellariája jegyzőinek, — úgy Apahidi Bank Andrásnak, Szamosfalvi Polyák Ferencznek, Dobray Istvánnak udvarnokainak (Aulae Familiares) hogy írnot 'Sombory László kérésére (ki fia Péternek, ez idősb Péternek, ez Gergelynek, ez Jánosnak, ez Miklósnak ez Jánosnak, ki fia volt Brassevi Nagy Miklósnak) a' 'Sombori, Drághi, Dali, Rákosi, Esküllői, Galpenyai,

Borzovai, Farkasmezci, Örmezei Kendermezei Füzesi és Adalini egész faluk birtoka iránt költt minden jogot érdeklő, 's minden más jószágokról is szolló leveleket (mellyek a 'Sombori és Drági jószághoz tartoznak) Karoly Ferencztől (ki fia Karoly 'Sigmondnak Drághy Annától, ki leánya Drághy Mártonnak, ez 'Sigmondnak, ez idősbb 'Sigmóndnak, ez Péternek, ez Jakabnak, ki fia volt a' fenn említett Brassovi Nagy Miklósnak) vegyék-ki. Repetitor. Mandat.

1568 Karolyi ugyan azon Lancz Dénes és Ördög János egymás közt némely jószágokt és nemzetségi levelek aránti egyezésölköt másolatban L. Capitul. Albens. Miscellanea Cista 3. Fascic. 5 nro. 14.

Kecsethy. (Kecseti) Buday Ferencz a' Kecsethy ivadékolat a' Bátorj nemzetséggel rokonoknak 's Erdélyből szakadtalnak mondja. — Nem csak neve, melly Kecset faluban örökölt, hanem egy alább érdeklendő oklevél is fennlétit e' hazában 's tulajdonképen e' megyében a' Kecsethyeknek bizonyossá teszi. Éltek közülek a' tudhatók K e c s e t h y (Kechet) Menyhárt. Zápolya János' vajdasága alatt bírt Kecsetben és Gyekében. Nemzett Szalaházy Magdolnával több magzatokat; kik voltak: Ersébet, László, Márton, Pál, István,

Ferencz, Sofia és Magdolna a' kit Tő-tőry (Tothewry) Balázs esmért nejének. — Az első számlálttak osztozó rokonok voltak Menyhárt Lászlóval, és Péterrel, a' Menyhárt Gáspár' fíjaival e' megyei csalhatatlan birtokosokkal; a' mint mind ezek kivilágittatnak Zápolya Zsigmondnak egy 1568 augustus 17-kről Károly-Fehérvárról kiadatt béiktató leveléből, melly által Békesy Gáspárt Fogaras várának birtokában megerősíti. E' béiktatást Maximilián császár is jóvá hagyta.

A' megnevezett Kecsethy testvérek közül Márton tette magát emlékezetessé a' maradék és annak itilő széke előtt. Ő 1527. el-kisírte Ferdinándot a' Spirai közönséges Német gyűlésre. Erdélybe, Styriába Csehországba követ vólt. Ferdinand' nevében. 1528 Veszprémi püspök lett Szalaházy Tamás nagy bátyja helyjébe, kinek testvére Magdolna az ő édes anyja vala. A' Magyarok négy követjeinek, kik által a' Besztercze Bányai országos gyűlésből 1543 végzeteiket Prágába megerősítés végett Ferdinándhoz elküldötték, egyike ő vólt. — „A' Luther, és Calvin' tudománya ő véle-is a' püspöki süveget letétette.“ De nem elég ezen emberről csak ennyit írni és megjegyezni; mert mi után a' Veszprémi káptalant Buday szerént — megfejte,

álhatatlansága' példájául — 'a mi mindég megbocsáthatatlan egy értelmes férjfiban — hitszegő vallás eszerelő lön; holott az Isten a' tiszta szívéket vallás különbség nélkül boldogolnak mondja; — még pedig a' silány arany' száraz szomja a' szabad a' nemes páljafutott férjfit leköté Hommonay Borbárához mint vagyonos nejehez 1548

Quid non mortalia cogis?

Auri sacra fames.

Virgilius.

1550 Fő udvari-mester lett. Meghólt Posonban 1554 táján.

Kemény (Bükkösi) Ez ősedes nemzetségből két főispánt számlált e' megye ú. m. azt a' ki egyik Bükkös (alsó Fehér-vár. fejdelem Kemény János szülötte helje) 's még azt ki a' nemzetség' mostani elő nevével élt. — 'S ezt példa gyanánt: hogy az előnevekkel mint éltek őseink, a' volt birtokosok' sorában szabad legyen emliteni; bár a' Kemény grófi és bárói nemzetség jelenleg az élők közt ragyog is. L. főispáni sor.

1441 Kemény Vitéz Simon SzentImrénél elesett vezériért hazájáért.

1456 Kemény Vitéz István Erdély' alvajdája,

1660 Kemény János fejedelem. — A kik nem tudnák azokra nézve írjuk: hogy fejedelem Kemény János nem csak hős vala, hanem történetesméreti 's törvénytudományal is bírt; nagyobbára az ő munkája lévén a' jóváhagyott alkotmány egybeszerkeztetése és kidolgozása.

Kendy (Szarvas Kendi, - Lónai, - Vasaszentiványi, - és Radnóti). E' nemzetség egyike volt az Erdélyi Magyar nemzetségnek, kik Almás dandára alatt vitézkedtek 's Tuhuttól vezéreltetve e' kis hont megörökiték. (Vajha hazánkban is támadna egy Horváth István, ki „a' Hazabéli“ miljen volt a' Kendy) és „Jóvevény“ nemzetségeket felosztani 's kinyomozni tudná 's kívánná!) Betlen Farkas eszméletes évekírómányi 8 könyv. 555 lap. Kundtól a' Hét Magyar-kapitányok egyikétől közvetlen származtatja a' Kendy nemzetséget. Benkő József pedig a' legfényesbb házok' sorába helyezé a' Kendyekét; e' megyei Szarvas-Kend' eredetibb előnevével a' nagy és népes családnak. Buday Ferencz szerint, a' ki csak gyanítja, a' negyedik Magyar kapitánytól Kundtól vagy Kevündtől származván, Erdélyben Doboka vármegyében Kendet építék; itt az elsőbb Magyar pogány és keresztény száradok alatt feltűnetlenül éltek, a' tizenötödik

'század' közepe táján a' hadi pályáról polgári érdem mezőre is felléptek, 's száz harmincz évek' folytában, a' változó sors' játéka, az ingadozó fejedelmi kegyelmek' labdáji, 's a' határtalan hatalomnak áldozatai levénck.

„ . . . . Akkór is volt

Valamint most rossz ember,

Ember-társa' lehelletét

Irigylő és rontó szer.“

A' Kendyek' fejöek felett is duzs létökre szüntelen lebegett az irigység' halálos töre, mellynek öök számosan gyászos prédaivá váltak.

1479—1495 Kendy Antal első a' haza' szolgálatjában nemzetségéből: al-vajdája volt Erdélynek a' Benkö' laistroma szerint; a' mit Kállay is bizonyít abból: hogy 1479 Bély Márton mint vajda' embere Tordáról Pál-fordulása innepén Kendy Antal alvajdától Hidvégi Mikó Lőrincz' panaszszát kinyomozni rendeltetett. L. Benkö Transsilv. — Kállay Székely nemz. ered.

1524 Kendy Gált vagy Kokast (Gallus) olvassuk, ki e' nemzetségből Doboka vármegye' rendjei közül a' köz ügyek' mezejére viszont kilépett. — A' dolog eredete 's historiája ez. Első Mátyás király helyre hozni akarván eldödének erőtlenségét 's tekintetlenségét a' nemesek előtt, királyi tehetőségét néha a'

törvényes korláton túl is terjeszteni igyekezett 's szóval: rettentő (formidolosus) kívánt lenni uralkodása' kezdetén. Így folytatta — alább nem hagyott heves indulatjánál fogva, 's így végezte egyébaránt dicső uralkodását. Az ő elhunytá után következett két tehetetlen királyok alatt a' királyi méltóság' tisztelete merőben elhanyagolt; a' hatalmas nemesek erőhatalmaskodásai ellenben felette nagyra emelkedtek. Innen az Erdélyi rendek 1506 a' Segesvári országgyűlésen a' vajda' jelen nem létében (kitől a' köz zenebona 's szabad kény-üzet következetében elvalának nyomattatva) azt végezték: hogy ha a' vajda vagy Székelyek' ispánja valakit „az ő igazaiban és szabadságaiban elnyomna“ mind a' három nemzet (imé a' „szövetség“ — unio — nyoma ekkor is, valamint már 1437 (legelőbb) 1456, 1459 — utóbb 1541, és 1542) egyetemben esedezzek a' király előtt azon vajdának vagy ispánnak elmozdztatása vagy megzabaláztatása aránt. Ex Apographo synchro in Tabulario Cibiniensi. Nem is vólt ok nélküli a' rendeknek ezen félelme; a' mi nyilván kitetszik a' Székelyek' kérelemlevelökből, melyet Ulászló királynak küldöttek. Olvasható ebből, hogy olly vad kegyetlenséget hallatlan kinzásokat vitt végbe a' vajda (Zápolya János) a' Székely-nemzet' em-

berei ellen, melyeket a' jelenkór alig hinne-
el. L. Engel Histor. Serv. 41 seq. — To-
vábbá pedig az Erdélyi nemceseknek és Székelyeknek Székely-Vásárhelyről (közönségesen Maros-Vásárhely) 1534 a' Szászokhoz írt le-
másolva lévő (anecdota) levelökből kitűnik,
hogy mi után a' leírt környülményekben a'
Fogarasi várnagy egy büntelen nemes embert
Székely Pált hallatlan példával felakasztatatt,
a' Székelyek a' királyhoz követeket küldöttek,
's a' régi szövetségénél fogva mind a' három
nemzetbéliek az erőhatalom' feltartoztatására
kényszerítették fegyverre kelni. Ex autogra-
pho, Excursio. ad histor. Car. Éder VII
pag. 254, 255. A' jellevelel, melly a' köve-
telnek nem csak nevök elsőbetűjít kiállólág
mutató nemzetségi gyűrűpecsétjeikkel is meg-
erősítettett, K e n d y G á l, Chakó (Czakó)
Nywythod (Nyújtódy Denreter) Apaffy Ferencz,
Bánffy István és László, Betlen Elek, Vas Ba-
lázs, Mochy (Mocsy) György, Patochy (Pato-
csy) Miklós, Somkerekci Erdélyi Ferencz és Já-
nos 's többen is olvashatók. Kendy és Vas
ezen rendkívüles gyűlésen és végzésen mint e'
megye' követjei voltak jelen. Vajha a' halha-
talan Éder valamint mindég egyébkór, úgy
most is bővebb lesz vala nem csak a' diplo-
maticusok' hanem a' heraldicusok' várakozása-

nak is megfelelni, az általa látott nyolcz ('s talán több) pecsétel' lerajzolásával!

Miután Zápolya János 1532 Griti Lajost Erdélyi kormányzónak és helytartónak nevezte, ez viszszaélvén hatalmával; mind a' Magyarok, mind a' fejdelem vagy is még vajda előtt gyűlöletessé vált. De Griti hogy maga ügyén könnyebbithessen Soliman császárhoz folyamadt. Személjes jelenléte által rá bírta a' fényes kaput hogy 7000 katonát adott segítségére, kikkel ő 1554-b. Brassónál rövid időre táborba szállatt. Eleibe sietett Mindszenti Czibák Imre (L. a' régi Chibák nemzetségről Fessler Die Geschichte der Ungern 4 Theil 838 Seite) kit Zápolya Gritinek a' Töröknél léte alatt Erdély' fejjé nevezett-ki; de Daczó János által Felmer nevű falúnál Kőhalom Szász-székhelyen levágotott, feje pedig Gritihez Brassó alá vitetett. A' milyen szívesen hodoltak Czibáknak az Erdélyi rendek, épen oly dühös bosszúra keseredtek meggyilkoltasáért. Griti ijedtében Medjesre szaladott, bezártt kapuiba keresvén szabadulását; de Maylát István ujonnan választott meghatalmazotja Zápolyának, a' váracsát elfoglalta, a' hól Kendy Ferencz bosszút lehelve Griti' kalpagját fejről lehúzta, 's Gritit maga vitte fogva Maylát' elibe. Még az nap kivégeztetett

Griti, utóbb pedig két szép reményű fiai Antal és Endre oly' kegyetlenség' nemével, mellynek gyalázatjától csak a' kor' vad szelleme mentheti-meg az alkoriakat.

1536 Kendy János a' Zápolya János' egyik hadvezére, Ferdinánd részéről vezér-Velsi Lénárdal Eperjes mellett viselt szerencsétlen ütközetben életét elveszté Gagy: Bátorry Miklóssal és Kornis Jánossal együtt.

1540 A' már érintett 's alább is érintendő Szentiványi (Vasas Szentiván az, mellyet értenünk kell ezen név alatt, a' mint alább e' falú' leírásában olvasándjuk) Kendy vagy Kendy Ferencz Zápolya János ellen támadott vala, ki ezért őt' Magyar-országra örökös számkivetésre küldötte volt; de Zápolya hirtelen megholt 's ő vissza jött Erdélybe.

1550 Butkay Péternek nejei rendre Kendy Ilona és Magdolna — testvérek — valának.

1551 A' hazaáruló, önség vezéreltte Martinuzi (igy kell czimeznem Kazynczytól — egyébaránt a' Magyar-literatura tisztelt hősétől — külön válva; 's ha Nádasdy Tamást és Teleky Mihályt hazafi névvel tiszteljük is meg; de Martinuzit, akár az ő kora' akár a' következő évek' környülményeit hideg vérrel szigorún vizsgáljuk 's érzeményeinket szabadon

kötárjuk, hazafinak csakugyan nem nevezhetjük) György barát, Solimán császár' haragjától félvén egyfelől: hogy Erdélyből a' Törököket kiűzze; 's Izabellának gyűlölségét is maga iránt jól tudván, másfelől: Diószegen Szalm János gróffal és Bátory Andrással együtt meghatározá Izabellát Erdélyből kiküszöbölni. — Nem ment végbe ez Izabellának tudta nélkül: ki is Nagy Enyeden az országgyűlésben könyezve panaszolván és adván elő ezt, mint a' György barát' háládatlanságának 's hazaárulásának eleven bizonyosságát; rá vette az ország' nagyjait, hogy Martinuzit felségbántónak itilték, 's ezt néki levélben tudtára is adták. Kevésbé ütödtet meg ezen Mzrtinuzi: a' minthogy hadi erővel nem sokára Erdélyt megszállotta, Hároly Fehérvárt, Nagy Enyedet 's Almást elfoglalta. A' megfélemllett fejdelem-aszszonyt pedig arra is nem nagy ügygyel reá birta, hogy nem csak Erdélyről lemondott, hanem a' keze közt volt Magyar koronát is Kolozsvártt Ferdinánd' követjeinek kiadta, 's Erdélyből 1551-b eltávozott. Sokan voltak a' Martinuzi' ellenjei, s azok közül Kendy Antal, Kis Péter és Csáky Mihály, kiket eleitől fogva nem is szívelhetett Martinuzi, valamint ezen hatalma körén túli és törvény ellen való tettiért Martinu-

zit halálra gyűlölték azok is. — A' Martinuzi' meggyilkoltatását nehezen véén a' Székelyek.

1552 M. Vásárhelytt egybegyűltek zendülő félbe lévén. Kasztald mint gyanus, Szebenbe vonta magát, majd jó erővel Segesvárra vonúlt. Itt Kendy Ferenczet sok igiretekkel arra bírta, hogy ez M. Vásárhelyre ment, 's a' Székelyeket megengesztelte. Még ez évctt Kendy Ferencza' Posoni országgyűlésre Erdély' részéről követnek rendeltetett, 's el is ment. Itt közelebbről megismerván őt a' császár

1553 aprilis 9-kén még azon gyűlés' fojtában Ruzskai Dobó Istvánnal együtt — Bátorry András' heljébe — Erdélyi vajdának nevezetett-ki. Nem előbb mint 1553 majus 26 költ a' kir. függő pecsétés levél. De ezek együtt szerencsétlen nemzeti tulajdonságuk' következetében soha meg nem egyezhettek. A' mi Kendyt illeti; azt tette ő a' mit Erdély' csendessége — ha csak ugyan annak lehet nevezni Izabella, a' nagy úr (Török császárt fejez ki ezzel Fábry Pál) és Ferdinánd' részeire hasonlott ország' állapotját — közelebbről megkivánt ú. m. tagtársától Dobótól — kívül egyébaránt is mindég vitája volt 's talán csak ez az erőssége lehet Timonnak hogy Kendy Ferenczet változó elméjűnek írja — elszakad-

ván, sőt ötöt Szamasujvártt megostromolván, nyilván Izabella pártjára állott; kinek a' rendelék a' Török hatalomtól való féltőkben az országot ált' adták, miután azt, a' tavalji végzet' megmásolásával, Ferdinánd' kezeiből visszavették volna.

Még ez évett egyiket Kendy Lászlót rendelte Ferdinánd csász. hogy mint a' Jászói káptalan' hites tagja iktassa-bé (statutio) Bornemisza Gergelyt a' Bartosfalvi ujonnan adományozott birtokba.

A' két párt' vajdái azonban, ú. m. Dobó István és Kendy Ferencz egyet értve 1555 aprilis 28 a' Székelyek' törvényeit 's törvényes szokásait 28 pontokban megerősítették, melyek Székely Udvarhelytt költek.

Mi után Kendy Ferencz 1556 Ferdinánd' részéről vajda lenni megszűnt, ugyan ezen évben viszont egy nevezetes tisztelet viselt Erdély részéről: hogy Hedvig Ágoston, Tartler János Rhéner Péter és Schaeser István társaival együtt, kikhez Petrovics Péter a' gyermek Zsigmond János egyik gyámatyja 's Izabellának pártfogója Solimán császár' követjét is hozzá adta vala, Izabellát a' viszonti fejedelmi székre és kormányra septemb. 23-án inncpileg meghivta, Erdélybe békisirte 's october' 22-én a' Kolozsvári országgyűlésen az ország

hormányát többekkel együtt hiven holdolva nekie általadta. L. Betlen libr. 4. pag. 203 204. Miles lib. 4. pag. 62, 63. Felmer Historia Transsilv. pag. 219, 220.

1557 Miller Jakab Ferdinánd Bihar vármegye' fő-ispánjai' rendjében Nickazó vagy Nyakazó név alatt Kendy Antalt lappangani véli Veszpréminék a' Magyar-orvosok' élettárában (Biographia Medicorum Hungariae Cent. II pag. 56). Ember Pál' kéziratjai után tett soraiból, az érintett évre fő-ispánnak 's Váradi Kapitánynak tévén Nyakazót vagy Kendy t. — A' Nyakazó nemzetségnek fenn létit a' Szent Márton Macskási Macskásy vérágazati tábla bizonyítja, azért kérdésnek marad: melyik volt valóban fő-ispán?

1558 gyászos tettek' jelcltte esztendője ez a' vadabb kórnak; azon tettek azok, melyek nem annyira Izabellát mint aszszonyt, hanem belső tanácsnokjait béjegezik. Ez év az, melly a' Kendyek közül is kettőnek vég veszélyt hozott fejökre. Két felölről vette pedig eredetét a' veszedelem. Egyik: Henrik a' Franczia király Martinez Péter Ferencz követjét béküldvén Erdélybe, Izabellának barátságát és segítségét ajánlotta; az alatt azonban Izabella is Bátory Krístófot oda követségbe küldötte; mind a' két követek vissza — és egybekerülvén itt,

a' Franczia követ nem csak vizsonti segítséget igirt, hanem királyja' rokonját János Zsigmondnak nejlül ajánlotta, 's ezért az ország' rendjei az ifjú fejedelmnek a' fejedelmi tulajdonságok' kifformálására szükséges nevelést kívántak adni. Izabella tartván attól ne hogy a' kormány kezei közül ez által kiragadtassan, a' Franczia királlyal minden végzeteket félbe szakasztott 's a' nevelők ellen gyűlölséget forralt. Másik: ez év' kezdetével Bebek Ferencz, mint mindég nagyra vágyó férfi, Solimán császár előtt véghe tudta vinni, hogy ő, mint hajdan Griti Lajos annyi hatalommal felruházott kormányzónak neveztetett-ki Erdélyben. Nem esett inye szerint ez is Izabellának, 's mint minden aszszony, ő is uralkodó indulatjának rahja lévén, és Nizoczki Szaniszló meghitt honjafijának tanácsával élvcn, és annak segedelmét vctélkedő társa ellen kikérvén, Balassa Menyhártot pedig az Erdélyi fő-vezérséggel 's a' Tasnádi uradalom' áltengedésével részére hódítván, utat keresett boszszújának kiöntésire. Az új vezér a' tájban Magyar-országi megverettetéséből Károly-Fehévarra vissza jött vala, itt vólt a' fejedelmné, 's vele együtt az ország' rendjeinek választottjai is. Mind azért tehát, hogy az ő 18 éves fijának a' fejedelmi méltóságot még mind-

eddig is általengedni az ország' rendjci ne kényszerithessék (mert az uralkodás' vágyja eloltotta vala az anyai szeretet' szikráját szívében) mind főképen hogy a' gubernátorságnak elejít vehesse, aszszony létire elég kegyetlen vólt Balassa Menyhártra hallgatva, Bebek Ferenczet, Kendy Antal és Vasas Szentiványi Kendy Ferencz testvéreket véletlenül meglepetni 's szállásokon september 1-ső napján Tompa Ferencz által erőszakosan megöletni. Így gázolt ekkór a' hazafi hazafitársa' vérébe! Csáky Mihály korlátnok különös szerencse — vagy Timon szerint nejének Nizoczki Emerentiának hosszas kérelme által nyert kegyelmet. Petrovich Péter természetes halállal előzte-meg a' vesztő gyilkot. Mindnyájoknak feles javai fejlődmi kézre kerültek; Kendy Ferenczről — ki az előtt Pécsen is bírja vala, igen sok arany és ezüst pénz maradatt hátra, melyeknek birólkába öt részszerént harmadik neje (első vólt Bánfy Magdolna, második Léway Katarina) Kecseti Márton Veszprémi vólt püspök' özvegye Hommonay Borbára juttaták vala. — Sem Istvánfy se Timon nem mérték meghatározni okát a' leírt öldökléseknek; elég az, hogy Szalánczy János fejlődmi ügyek igazgatója' felperessége alatt per' útján (különös hogy

az executio az ítéletet megelőzze!) mellynek főbb alapúl Izabellának a' Török kapu előtt ürügyelt elvádoltatása 's ennek az ök hivtelen követelik' által felfedeztetése szolgált, a' Tordai országgyűlésen ugyan ezen évben pártütőknek íteltettek 's hirdettettek. Fábri úr a' büntetett személyeket nem egészen menti. Közhasznú események tára hatodik kötet 485 lap. L. Forgács Comment ad annum 1558. Völg. Betlen Histor. pag. 209, 210. Miles pag. 72, 73. Felmer Histor. § 220. Timon Epitome Cronologica ad a. 1558. Buday Ferencz Polgári Lexicon II. darab. 442—446 lap. Ez a' tudós éíró Forgács Ferencz után előterjeszti Kendy Ferencznek gázdagulása' módját és útját, a' mi nem igen törvényes vala, 's hátra maradt kincseit is előszámlálja, mellyek közt az ezer kalagyákan Erdélyi mostani értelemben talán asztagokat kell értenünk.

1560 Lónai Kendy István — kinek neve él az Erdélyi 's e' megyei vitézek' dicső trophaeumában a' halhatatlank között — Csapy Kristófnak a' Farkas' fijának első nejétől Bocskay Annától született Susánna nevű leányát elvette; de kitől a' halál elszakasztá; mert

1565 mint Jencei kapitány nagy lelkűleg néhány nap' feltartóztatta az ostromot; de megölvettetvén bévette a' várat János Zsigmond Erdély' fejedelme.

Már II. Lajos király' halálával Erdély, és Magyar-ország között versengés eredvén, több mint másfél száz évekig meg nem szűnt a' két testvér-hazának egymás közti ellenséges viszonya. Izabellának Zápolya 's amaz fijának János Zsigmondnak adták által mintegy örökségül a' háborút. Miután Izabella 1559 szeptember 15-kén meghalálozott, fija Zsigmond előbb Ferdinándal 's ennek halála után Maximilián következőjével hadakozott. Az álhatatlan kényű szerencse változólag kedvezett mindenegyiknek, miglen Maximilián nevezetes győzedelmeitől János Zsigmondnak unszoltatva 1565-ben Svendi Lázárt, és Batory Andrást teljes hatalommal Zápolya ellen fő hadvezéreknak rendelte. Ezek többek közt Tokajt, Szerencset, és Szatmárt bevették. Mellyre nézve a' fejedelem Batory Istvánt és Nizovi Szaniszlót Szatmárra küldötte Svendi Lázárral az elejékbe adott pontok szerint békességet szerezni. Minthogy pedig ezen pontokat Maximilianis helyben hagyta, az annyiszor elpróbált békesség kívánt czélt ért volna már, ha Békésy Gáspár Konstantinápolyból haza térve — hová a' Svendi,

Lázár' előmenetele aránt panaszra küldetett vala — a' Solimán' érkezendő segedelmének igirete által arra nem hajtja vala a' fejedelmet, hogy a' csak mostani kötményektől elállani ne átalja. Ez a' fejedelmi szószegés Maximiliánt önként rá bírhatta arra, a' mit legottan végbe is vitt, hogy nem csak Bátoryt, hanem Kendy Sándort is, a' ki Bátoryt Bécsbe követte vala, őrizet alá tétette. Istvánfy Histor. lib. 21. Volfg. Betlen lib. 5. pag. 232—255. Felmer Histor. Trans. § 225. Több kölcsönös győzödelmei 's győzöttetései következen a' két testvér haza' fejedelmének, végre Maximilián kényszerítettett hogy követeket küldjen a' Török-császárhaz; 30,000 arany évenkénti adó' igirete, 's Erdély' befoglalása mellett a' Török udvartól békességet kért 's nyolcz esztendőre kötött is, mellynek pontjait mi után

1568 juniusz utolsó napján Bécsben a' követek kezébe adták, a' János Zsigmond' követeit Bátory Andrást és Kendy Sándort két évi őrizet alól kibocsátatta 's visszaküldötte.

1570 táján élt Kendy Farkas a' tudósok' meecenása. Károlyi Péter ily czimű munkáját: *Elementa grammatices Gracae in breve compendium ex prolixioribus Grammaticorum praeceptis con-*

tracta. Dedicata Volfgango Kendy. Editio altera. 1640. 8.“ neki ajánlotta. L. Bod Péter „Magyar Athénás.“

1575 Kendy Sándorra bízta vala Bátor István fejdelem azt a' nevezetes dolgot, hogy Amurat Török császártól megerősítetését kérje a' fejdelemségben. — Ismét Kendy Sándor mint fő követ Erdély részéről jelen volt a' Varsói nevezetes Lengyel gyűlésen, melyben a' Zborovszki Samuel' hathatós közben jöttére 's lelkesen vitatott szovatozatára (kit az előtt Erdélyben igen jól fogadott vala Bátor) teljes hatalommal Lengyel királynak választatt Bátor a' halhatatlan Bátor István.

Még ez évben a' Kolozsvári országgyűlésen Kendy Jánosnak és Gábornak minden javaik hűtlenség szennyén fejdelmi részre foglaltattak-el, azért hogy Békesy Gáspár zászlója alatt (1573) Bátor István ellen támadtak; de — úgy látszik — utóbb kegyelmet nyertek. A' Békesy táborában Tordánál egyik vezér ez a' Kendy Gábor volt.

A' Kendy ház' másik hőse Kendy Péter 1580 az Oroszok ellen viseltt hadban Viellkoluk alatt mint Bátor István Lengyel király' kiséreje esett-el lövés által;

„Hazánk' bajnokának dicső tetteiért

Hiv emlékezettel fizetgessük a' bért.“

Ez évben Radnóti Kendy Ferencz követ volt a' Székelyek' részéről Daczó Györgyel együtt.

1581 Kendy Sándor és Zsombory László követekül küldettek Varsóba Bátory Istvánhoz, hogy a' fiatal Bátory Zsigmondnak fejdelemségre választatásába egyezne-meg. A' mit nyomós kérésekre meg is engedett

Betlen Imre (Excell.) gróf a' Kendyeket „hizelkedőknek“ czimezi. „Második Rákoczi György ideje“ czimű munkája 32-d. lapján. Az erősséget csupán onnan veszi, hogy a' Bátory házhaz eleitől fogva szívesen ragaszkodván ök; akkor midőn 1581 apriliszben a' Kolozsvári országgyűlés alatt Bátory Kristóf halálos ágyát fekünné, 's kilencz esztendő Zsigmond fiját nem a' rendek' szabad szavatozata (mint Felmer írja „Martini Felmer Historia Transsilvaniae cum observationibus Jos. Car. Éder“ pag. 180 § 241) hanem igiretek által a' fejdelemségbe következőjének nevezette, csak az egy Apafy Gergely Doboka várm. fő-ispánja merészelt ezen választásnak ellent mondani, a' többiek ellenben 's főként „a' hizelkedő Kendyek, bár következő szerencsétlenségeket Apafy eleve nékiek megjövendölte vala“ elnémúlva fejét térdet hajtottak a' sinlödő fejde-

lem' kívánságának. — Nem akarom vakon menteni e' nagy ház' fiyait 's bátran kimondom az igazat róllak; tudván hogy prima est historiae lex, ne quid veri non audeat dicere; de vagy az egész gyűlésre általjában 's annak minden fő tagjaira egyenként illethető ezen vád, vagy menthető viszont az egész gyűlés. A' hon' akkori történeteiben idegen, azt nem tudó, hogy Gálfy János a' Bátory Kristóf' legbelsőbb 's hatalmas titoknokja tanácsolta, munkálta javalta a' Bátory István helybehagyta választatást, 's a' környülményekkel esméretlen tulajdoníthat ily nevezetes következtű dolgot csak egy háznak -- (mellyről annyi erényes tettet olvasunk) midőn tudjuk, bár lekötöttek valának is némely rendek' vokasai az érintett gyűlésben, melly szabad szavatozatakkal bírtak 's éltek is vele mindenkör az Erdélyi rendek nemzeti honi fejedelmeink alatt. Továbbá a' már megtörtént dolgokat megjövendőltteknek állítani mi könnyű! 's így bár teljesek a' Bátory Zsigmond' élete esztendeji vértszomjuhozás', hazafiutlanság', kegyetlenség' és álhatatlanság' képeivel; de hogy mind ezeket egy véges elméjű valóság egy kilencz éves gyermekről eleve oly meghatározottan állíthassa, Isteni ihletés nélkül lehetetlen; 's azért az Apafy Gergely' jö-

vendölésének története a' kritikát ki sem is álja.

Erdélynek honi fejedelmei alatt fő szerepet viselt síjai közül a' Kendyek viszont léptek a' haza' néző színén. — Bátorý István maga távullétében résztvevő szorgossággal gondoskodván Erdélyről, a' tizenegy éves Bátorý Zsigmond' fejdelemségének fiatalságát azzal gyámolította 's erősítette-meg, hogy a' tizenkét tanácsnokok' uralkodását eltörölte, 's 1583 rendes függő pecsétes levele által K e n d y Sándort, Körtvefalvi Kovácsoczi Farkast és Zsombory Lászlót az Erdélyi alkortan úgy nevezett köztársasági előlülőknek nevezte-ki, 's a' serdülő fejdelem' lelki 's elmebeli formáltatását szívökre kötötte. De nem vólt állandó ez igazgatás' formája; mert az Erdélyieket a' sápadtt irigység' fekete méteje megvesztegetván, önséggel kezdék vádólai derék igazgatójikat, 's Apafy István Kornis Farkas és Litteráti Lukács Brassai jegyző' személjőkben követeket küldöttek Bátorý Istvánhoz, kitől

1584 kormányzót kívántak magoknak adatni. A' következett évben Géczi János rendeltetett azzá, 's apríliszben hitletétel után felavattatott. Volf. B e t l e n Histor. libr. 6. pag. 370 seq. Miles pag. 242. Felmer §

242. — Megvált ezek szerint Kendy fényes rangjától meg nagy körű hivatalától, hogy a' szerencsétlen Kendy háznak eddig elé futott polgári pályáját végtére vérével fesse 's halálával pecsételje, hogy mint a' tetézt tyrannismus' áldozatja például szolgáljon a' késő kórnak: a' féktelen uralkodást korlátozni mindenkör és eleve mily szoros mily elmúlhatatlan kötelessége legyen a' főbb kormányfiaknak, a' haza' nagyjainak. — Bátory Zsigmond 1588 decemb. 18 Medjesen országgyűlést hirdet, melyben a' megaggott Géczy gubernatorságáról lemondván, ő, a' haza' igazainak, törvényeinek és szokásainak hív oltalmára és megtartására hitel, az ország' kormányát kezéhez veszi oly nyilvános kötmény mellett, hogy maga mellett mindég bizonyos számú tanácsnokokat tartván, azok' megegyezése nélkül főként fekvő jószágokat senkinek ne adhassan. De esztendő so telik-el, 's az új fejdelem Bátory Boldizsár és Gálfi János' tanácslatára — annál is inkább — hogy az érintett czikkeljek megállitva ugyan; de közönséges pecséttel megerősítve nem voltak — némely pontjait a' tavaji czikkeleknek megváltoztatta 's azt írta rájuk, hogy ő Erdély független fejedelmének tétetett legyen, 's ezt valóban mutatni kívánván, a' tanácsnokok'

kikérdezése nélkül, kevés hónapok alatt többet ezer jobbágyoknál az ő pártján lenni látzott nemeseknek elosztott. Ugyan ezen esztendőben Bátory Istvánt a' Bátory Boldizsár bátyját Váradi kapitánynak, magát Boldizsárt pedig Géczi' halálával ország' fővezérének nevezte. — Nem álhata fenn hosszasan a' két rokon (az atyjok ú. m. Boldizsárnak András, a' fejedelemnek pedig Kristóf testvérek voltak) közt az egyezés: mindjárt a' következett 1590 történt, hogy Káransebesről származott 's Erdélybe vándorlott Jó'sika Istvánt a' fejedelem' kedvelt apródját Boldizsár megveretvén, ezért czivódás támadt köztök. Váltak olyanok a' hazafiak közt, kik a' tűzre olajat kívánván önteni, elhitették a' fejedelemmel, hogy Boldizsár fejedelemségre vágyódna. Hogy pedig Bátory Zsigmond ez egyszer önfejétől nagy dolognak végbevivője ne lenne

1591 A' rendek' vélekedését tudni kívánta 's tanácsokat szorgatta. Ezek, Kendy Sándorra hallgatva, mindenképen a' békeséget elpróbálni javallák, a' mi ha meg nem eshetne, azt, hogy Bátory Boldizsár vagy az országhól útasittassék - ki vagy ölettsék - meg. Melly vélekedést ámbár a' fejedelemnek titokban értésre adták; de ez lelkiismeretétől vádoltatva, azt a' gyónásban fedezte-fel, a' gyontató

pap pedig Boldizsárnak a' titkot kiadta. Mellyért ez, a' ki önhatalmából magának fő kormányzói méltóságot tulajdonított, fenyegetőzésekkel oda vitte ki a' dolgot, hogy ön a' fejedelem 's a' nagyak, magokat minden módon mentvén az egész egybeesküvést Gyulay Pálra és Gálfi Jánosra hárítanák. — Igy Bátorý Boldiztár czúttal elcsendesült ugyan; de megvált a' gyűlölségnél a' versengéseknek alapja vetve, a' mik naponként méjebben gyökereztek 's végtére a' leggyászosabb borúlattal tetézők a' Bátorý és Kendy házok fiyait. Wolfgang Betlen pag. 401, — 405.

Számtalan példa bizonyítja a' Római szent széknél a' hierarchia' védangyalinak ú. m. a' jesuitáknak szerencsétlen kimenetelű avatkoztatásokat az országos dolgokba. Az Erdélyi történetek' sorai is mutathatnak elég esetet ilyen a' XVI és XVII században. Ilyennek találomén Bátorý Zsigmondnak a' Töröktől elállását 's annyi fényes érdemmel diszlett hazafiaknak e' szültte méltatlan gyalázatos halálát. Ennek alapját 1594 évben Carigli Alphons jesuita a' fejedelem' gyontató papja politicájával, Bátorý András hibornok, Cumuleus és Amalteusa' pápa' követjei, 's az ön hasznát reméllő Mátyás Ausztriai fő herczognek Ungnad Dávid nevű követjei vetették, kik mellékes kinézeteiknél

fogva könnyen rá birni tudák az erőltet-
 kü Batory Zsigmondot arra, hogy, bár a' Tor-
 dai országgyűlésen majus 12. a' haza' főbb és
 alsóbb rendjei csaknem mindnyájon, a' korlát-
 nok Kovacsoczy is (ön meggyőződése ellen
 nyomosan vitatván a' fejedelemnek kívánságát)
 és Kendy Sándor bátran 's keményen ellen-
 zették is a' szövetség' felhagyását; álhatalos ma-
 radott még-is Batory: 's ugyan e' gyűlés alatt,
 egyeztetetlen kinézetből; Batory Boldizsárt fő
 hadi vezérnek, Gerendy Jánost pedig fő kinc-
 tárnoknak tette, és a' katonaságnak minden
 történetre egybegyűjtését parancsolta. L. Bet-
 len libr. 7. pag 470. Azonban egyéb kör-
 nyülmények is kedveztek a' Batory' feltételé-
 nek: a' Törököknek Hatvannál megveretteté-
 sők, a' Moldvai és Havasalföldi vajdának 's a'
 Lúgosi bánnak az ő megszóllítására a' Török
 ellen ajánlott pártütéseik. Mindezeknél fogva,
 még egyszer egybegyűjtötte ő az ország' rend-
 jeit júliusz elején Károly Fehérvárra. De most
 is mind eddig a' fejedelemnek esküvéssel pe-
 csételt fogadására teljességgel nem akarván e-
 zek állani, Tordára hozák fel a' gyűlést, a'
 hól az egész nemesség fegyveresen jelen vala,
 's a' hová a' fejedelem is hivattatott; de el nem
 jött: 's ugyan azért némely fő méltóságok ál-
 tal dethronizáltatása sürgettetett. — Megértvén

ezeket Batory egybegyűjtött kincseivel Kővár-ra vonúlt, a' honnan miután Kolozsvárra az oda költözött országgyűléshez írt volna, az ország' karai és rendjei, a' Szász ispán' sürgetésére, s' közönség nevében visszahívták a' fejedelmet: el is jött, Váradról rendelt hadisereg' kisirete közt Kolozsvárra. Itt más nap u. m. aug. 28 nihány főbb méltóságokat bilincsekkel terhelve azon alsó hajlékokba, melyek jelenleg a' rom. catholicus T. T. káplányok' lakta szobái — küldötr; kik közül Kendy Sándornak az ő leghivőbb tanácsnokjának, leggondosabb nevelőjének és az előtti ország' derék korlátnokjának, Kendy Gábornak e' Sándor' unoka öcsének Ifjú Jánosnak a' Batoryak rokonjának, Forró Jánosnak és Szent Egyedi Deák Gergelynek a' napon melly hétfő 's épen a' Mohácsi gyászos ütközet' napja vala, augusztus 30-kán nap feljötté előtt a' Kolozsvári nagy piaczon-oly méltatlanul mint szintén Hunyadynak Budán, — fejöket szedette. Azután Batory Boldizsárt Szamasujvárt felakasztattatta, Kovacsoczy Farkas korlátnokot és Radnóti Kendy Ferenczet - a' duzst — Gyaluban megfojtattatta. Gerendy János', Lónyay Albert', Szilvász Boldizsár' és egyik Szalánczy (vóltak László és György) életöknek megkegyelmezett; de a' fenn irta-

kan kívül Tamásfalvy Dénczs, Bornemisza János, egyik Szaláncy 's Pávay Miklós is hűtlenség' szennyén büntetődtek, Szerző okai e' gyilkos executionalt Bocskay István, Déák Kristóf, Sibrick Gáspár, Geszti Ferencz, Kornis Gáspár, Jó'sika István és Hutter Albert voltak, Mikó és Benkő szerint. — Az utókorbeliek egyenesen bírálói a' nagyok' tetteinek; mert őket mint az egykorúakat sem a' jutalom nem ösztönzi, sem a' tilalom nem rettentí. Thuanus, Miles, és Istvánfi, egykorúak Bátoryval, a' fejedelmet menteni látszanak. Fasching nem vala pragmaticus évirő; Felmer is csak az évirők' ellenkező vélekedésöket azok' leírása nélkül érinti és hozza fel. Betlen Farkas után se lehet kitanálni: mennyibe méltán vagy méltatlanul végeztettek ki az érintett szerencsétlenek. Egyedül a' jóváhagyatt alkatmány IV. Rész 20 czime egyetlen ciklélje írja és fedezi fel a' törvénytelen tettet ezen ígékben: „in anno 1594 e' hazának tekintetes nagy rendekből álló nihány számú hasznos fiai és tagjai injustâ (nem indicta causâ) causâ, non citati neque legitime convicti ölettettnék meg.“ Elég az, hogy a' papi hízékedés Bátoryt — kit a' mostoha természet kegyetlennék szült vala, a' jó nevelés pedig ezen nem segíthetett, — inye szerint hajtogatván az ország' rendjeinek

tulajdon és szabad igazakkal élni nem tudása, 's még némely fekete lelkű kincsszomjuhozó irigy hazafiaknak gonosz tanácsa, elég alaposan meggyőzik a' maradék' hiv érzetét 's józan értelmét mennyiben menthetők vagy vádolhatók mind Batory Zsigmond mind élve maradt és kioltatott tanácsnokjai. — Minő béjég illesse a' fejedelmet ki meghalगतatlanul 's itillet nélkül — mint a' fémbirák hajdan a' titkos itilőszékben — ölet meg akár kit is, 's e' felett a' tanú-és vád-levelket ismételt igirete ellen nem közli, mint Batory is, ezt vitatni nem szükség. A' Kendyck' jószágai ekkor fejedelmi kézre szálván; Kendy István utóbb korlátnok — bár vér és büntelen vala — a' Lónai uradalman kívül azoknak birtokába nem léphetett. L. Kendy Sándort a' főispánok' sorában — és alább K. Lóna Leírásában. A' jóvá hagyattt alkatmány IV. R. 20 czi-me foglalta panasz „jus ligatum“-nak hirdeti ezen irgalmatlan tettet követett kemény parancsolatját Batorynak, mellynél fogva megtiltotta, hogy senki a' maradékok közül ezen fő emberek' jószágait törvény útjan is felkérni 's perelni ne mérésselje. De a' józanabb maradék ezen embertelen kikötést eltörölte.

Kendy Gábornak a' fővétellel büntetett (1594) Gábor apjának és a' hasanlólag

hűtlenség' szennyén, javaira nézve büntetődött Kendy Istvánénak (L. alább) anyjok volt Balassa Margit, kit szült Somi Jó'sa Anna Balassa Imréné a' Somi Jó'sa Gáspár és Prianyi Margit leányok.

1603 Kendy István Bászta' vezérlete alatt a' Rudolf' részén Kaplyonnál (b. Szolnok várm.) Székely Mozesztől megverettetett; de bár fiatal 's Betlen Farkas szerint jeles ifjú, többekkel együtt öis megszaladatt 's életét a' fegyver' életől így mentette meg.

1604 Más Kendy Istvánt Bászta György Kolozsvártt a' Dominicanusok' hajdani (móst a' szürke barátok) klostromába záratván, éhséggel ölé el. L. Fasching Nova Dacia sive Principatus Transsilvaniae Pars Quarta. 1744. Claudiopoli. 16 pag. 149.

1605 A' már előfordúlt Lónai (mint Betlen Farkas nevezi) Kendy István Lodi Simont a' Lúgosi bánt, miután Károly Fehérvártt hosszasan mulattak együtt 's Kolozsvárra kisírte volna, gyaluba fogolyúl küldötte; de Bocskay nem sokára kiszabadította.

Még ez évben e' Kendy martiusban Harinai Farkas Miklóssal és Tury Ferenczel együtt ötszáz fegyvereseket vezérelt Medjes ellen, hogy azt Bocskay' részére vennék-bé: bevették ugyan; de a' városba alattomosan nyo-

múltt Ráczok és Oláhok által csak nem egy lábíg levágattattak, magok a' vezérek alig menekedhettek meg a' haláltól szaladás által.

1606 Egyik követ Erdély' részéről a' nem eszméretlen Bécsi békülés' (Pacificatio) szerzésére ő volt Kassára küldve, melyet Rudolf császár és Bocskay kötének együtt.

1607 Februariusban a' Kolozsvári országgyűlésen inkább Bátory Gábort mint Rákoczy Zsigmondot kívánta fejedelemmé választatni.

Ha utóbb-bár büntelen-érzette is a' vas-hatalom' vadigáját; de nem sok idővel megbukta előtt szerencsés volt megnyerni Bátory Gábort és az ország' rendjeit, hogy 1609 aprilis' 26-án a' Szamasújvári uradalmat ideig-meddig nyerte, az ország is ebbe megegyezvén. L. az 1609 évi egyik törvény czikkelyt, és Betlen Histor. Tom. VI. pag. 534. — Még ez évben Bászta György' dühét megszelidíteni képes vala maga iránt, miután Székely Mozes' részére harczolván meggyőztetett vala Básztától.

Erdély' fejedelméi közül kik azt Magyarországtól külön és független néptesté valta alatt kormányzált, az őslőr' szelleméhez képest, a' fejedelmi szék' diszei, a' nemzet' oltalmái, a' haza' védjei Bátory István és Betlen Gábor; a' több ágakra osztott de egy törzsoőkü nagy

Bátory házra mindenkorra maradandó homályt vontt Bátory Zsigmond és Gábor ellenben a' fejedelmi szék' gyalázóji, a' nemzet' szabadságának zsarnok-rablóji, a' haza' pusztítóji valának. A' főbbek erényei vagy hibái mely nagy hatással fojnak-bé az erkölcsiségre vagy erkölcsstelenségre, szinte hihetetlen, annál szembetünőbb pedig a' tisztaság' törvénycinek megszegéséből eláradni szokott bűnök' sokasága a' nagyok' példái következetében. Nemde nem a' Lengyelek' erkölcsi romlottsága is a' XVII század' végén a' thronuson ült II August' példájából eredett, a' Nápolyi udvarnáli buja élet 's fajtalan uralkodónék, mint a' két Johanna, rossz példa adása, rontották-el a' jó erkölcsöket? "Nincs nemzet, melly a' szemérmetesség' szemtelen sértőji, az ártatlanság' gyilkosi, a' házassági rokron érzet' szentsége (mert mi szentebb mint mit a' természet szentelt meg?) tipróji ellen czélarányosbb 's fenyítőbb törvényeket hozott volna, a' Magyaroknál. Nemzetünk' romlásának okait nyomozva, nincs valóban nincs eltévesztve az út, melly a' féktelen testiség' ösvényén fejti-meg ezt. Méltán kesergi az ősz lantos, hogy

Egy Istenért egy Hazáért
Égett hajdan durván hív,

Egy mátkáért nyoszolyáért
A' törzsökös Magyar szív;

De se Isten — —

Mind ezek Bátory Gáborra is illenek. Ő egyik vala Erdely' választott nagyjai közül, a' ki Toppeltinus szerint, fő fokán álva a' méltóságnak illetlen és tiltott maga viseletével rossz példákat adott a' nőteleneknek, a' szerető sziveket megsebzette, az édeni házasság' örömei közt szendergők' boldogságát feldúlta, Kémjei által a' kedvező alkú szüzeket undok hálójába kerítette, 's a' legszentebb igazzal tulajdonított nők' férjeit, apákat anyákat méltó bosszútételre ingerelte, A' megbántódottak közüliek — vóltak Kendy István korlátnok, L. főispánok sora) Szilvász és Kornis Boldizsár, kik' hiteseit neji szeplötelenességökkel önkényének áldozni kényszerítette. Ebből következett az'tán, hogy a' sérelmesek (liket Benkő előszámlál — mert többen is vóltak) 1610 Széken Bátory ellen bosszút méltó bosszút esküvén; őket érte a' csapás: mert mi előtt innen a' fejedelem a' Beszterczei országgyűlésre indúlt volna, összesküvésök felfedeztetett, Betlen Gábor' kész segedelme által meglepetek

Kendy Szamasujvárra saját várába illant; de a' Kornisak közül Boldizsár a' küzdés közben általszúratatt, Györgynek pedig Kolozsvártt feje vétetett.

Caspar Boitinius de rebus gestis M. Gabrielis Betlen libro I-ms Ennek a' Kendynek kezeiből a' korlátnoki pecsét elvételét honi törvényeink' szavaiszerént, mint a' leírtt bűnbe részesedésért hűtlenség' szennynén marasztaltnak.

Ezen Kendy István' hűtlensége-szennnyét illető levél idősbb g. Teleki Mihály (a' nagy) levelei közt 19 számmal jegyezve, a' több levelek' nyalábát (fasciculus) jelenti. L. ezen levelek laistromat — mellyeknek nyalabai 40 téznek: Notitia Historico — Diplomatica Archivi et Litteralium Capituli Albensis Transsilvaniae pag. 110 — 119. Hihető: hogy ezen laistrom előszámlálta leveleket a' Betleni Betlen gr. ház 1688 óta, többi a' Kendyeket illetőket pedig a' Teleki grófi ház birja. —

Kendy Krisztina Haller Zsigmondné is e' Kendy Istvántól vette létit; testvér volt Haller Istvánnal e' Zsigmond, — és így két testvért tartott. L. alább Kendy Lóna leírását.

Alig van Magyar nemzetség Erdély' őskorából, mellynek fiai a' fejedelmi ponton alól több és dizesbb méltóságokat viseltek, felesbb kincsekkel birtak 's fényesbb pályát futottak volna a' haza' nagy körében mint a' Kendyek; de szerencsétlenségök is rendkívüli vala. Közülök Ferencz a' vajda, más Ferencz és Sándor Bátorj Zsigmond első tanácsnokja 's nevelője leggazdagabbak voltak 's Erdély' polgári néző szinén legnagyobb személyt viselők a' tizenhatodik század' fojtában; de egyszersmind legnagyobb kárvallattak is. Ferencz és Antal testvéreket Izabella Károly Fehérvártt, Sándort azt a' fatumak üldözte nagy férjfit — a' ki 1557 táján tapadta a' külső országi oskolák' kűszöbeit nagy előmenetellel a' tudományokban, előbb vólt János Zsigmond' titoknokja, Bátorj Kristóf tette korlátnokká; szóval: János Zsigmond', Bátorj István' Zsigmond' és Kristóf' korának híres-neves emlék' fíját, — más Ferenczet és Gábort a' nagy Kendy Sándor' öcseit, Bátorj Zsigmond egyzerre végeztette ki; Sándornak és Gábornak Kolozsvártt augusztus' 30-kán vétetvén fejöket; midőn az ifjabb Sándor' életének — a' ki veje vólt a' nagy Kendy Sándornak

megkegyelmezett; ezen Ferencznek pedig életét vevé-el september 12-kén Óváry István kapitány Gyaluban kínos szenvedtetéssel. Ennek szülőjéről rája szállott felkelhető vagyonja hatszázezer aranyakra becsültetett; a' fiskus' vagy igazábban Bátory Zsigmond' vagy még igazábban az ő haszonleső álnok titoknokjainak zsebeibe kerülván mindazak.

E' nagy nemzetségből Kendy Sándort és Ferenczet Erdely' jelesbb férjfelei közé méltán helyezhetjük azért is, hogy a' honi tudósokat, szivük szerint örömet ápolgatták. Laskai Csokás Péternek külföldi útzásaira pénzt adtak, munkáinak kinyomtattatását a' költséget nem kimilve, elősegítették L. Bod Péter Magyar Athenás 157—159 lap.

Kendy István és Péter a' harczmezéjén aratták vérrel festett koszorújokat 's kövés által holtak-el. Más Kendy Istvan szeméjében a' vólt tartományos korlátnokban 1628 táján fogyott és enyészettel ezen nagy ház és nemzetség. Közelebbi leány ivadékaik a' Haller grófok.

Kenezsy Kristóf Ördög Klára' férje a' tizenhatodik évszáz' elején házosságnál fogva vólt birtokos.

Keresztesy (Nagy Megyéri) Pál 1603

Karánsebes alatt Székely Mozessel együtt vitézkedett.

Keresztesy András ugyan ez évben mirigy halál által halt-el Vajda Hunyadon.

1605 Keresztesy Pál az érintett Káransebesi és Lúgosi bánnak volt téve Bocskay István által.

1660 Élt Keresztesy Ferencz békeszerető jelesbb hazafi.

1691 Keresztesy Sámuel első e' megyében nagy nemzetségből mint birtokos. Volt II Apafy Mihálynak egyik gyámatyja 's első a' hazában az alkórtán felállított fő hivatalfokon ú. m. tartományi fő biztos (Supremus Provincialis Commissarius) és Fehérvármegyének főispánja. **1702** mint Borsai főbb birtokos a' szóbeli haszonba részesülendők közt felíratott. Utódja a' Betleni Betlen grófi nemzetségből e' megyében Borsai hasonfelének birtokosa Betlen Ádám gróf.

1749 Keresztesy Ferencz, kinek neje volt Bély Kata Bély Kelemen' leánya, e' nemzetségből adományi bérítés jogon (jure donatario inscriptionis) birta Kupsafalva Ünőmező egész falukat (b. Szolnok várm.) kinek magva szakadtával rövid ideig Keresztesy-leány ivadékok kezén voltak, hiktől, a' bérítés mennyiségét (Summa inscriptionalis) lefizetvén, a'

fejedelem 1740 a' M. Laposi fejedelmi jószág-
hoz ragasztotta, t. i. mellyek hajdan a' Szamas-
újvári tisztán fejedelmi jószághoz birattak va-
la. Eredeti oklevél.

1750. Keresztesy Borbára Iktári Bet-
len grófné még ezen nemzetségből való vala.

Keresztúry. (Sajó-Keresztúri) Ezen e-
lőnévvel különböző nemzetségnek származatát
's elágazását feljebb Garázda vezérnév alatt
láttuk. Az Erdélyi évkönyvek' lapjain kijelel-
tetnek: Keresztúry Kristóf 1562 egyik
hadnagya Bátorv Istvánnak mikor Hadadat (k.
Szolnok várm.) Balassa Menyhárt és Zay Fe-
rencz tőlök a' Ferdinánd' részére vissza fog-
lalták; levágván négy ezer emberét Bátorynak.

1604 Keresztúry György Bászta
György' titoknokjának iratik.

1624 július 3-kán II. Ferdinánd császár
itra Pázmán Péternek: hogy küldi Kereszt-
úry-Istvánt — ki utóbb e' megyei tiszt vala
— mint követjét Betlen Gáborhoz. Az útsi-
tást, mellyet nekiadatt. L. Gabrielis Bet-
len Principatus Transsilvaniae coe-
vis documentis illustratus per Geor-
gium Pray a.) 1816. Tom. II-do. Július 4.
viszont ettől a' követtől küldését a' kötött pon-
toknak igiri. L. főbirók és alispánok sor.

Keresztúry János a' nagy Teleky Mihály sogora élt 1680 körül. A' Széki Teleki házba házasodott, melly — Kazinczy szerint — Batory Zsigmond' fejdelemségben házosságnál fogva tünc-fel Erdélyben 1580 táján. Ugyan 's Garázda János — utolsó a' Garázda neven — Lengyel-országi húzamos útjából Erdélybe haza térvén, 1560 Bolduczi Fehér Judittal Tor-da vármegyei nagy birtokú nemzetség' leányával költ-égybe, házassági egyetlen gyümölcsöket Annát Széki Teleki Mihálynak 1580—1606 volt fejedelmi testör kapitánynak adák-ki. Ez apja lön Jánosnak, ki nejével Berhidai (néhol Kápolnai) Bornemisza Annával nemzé Mihályt a' nevezett nagyat, Katát, és Annát előbb Czegei Vass Lászlónét, másodszor Keresztúry Jánosnét. Más volt a' Recze — más a' Sajó Heresztúri Keresztúry nemzetség. Olvashatni: „Keresztúry de Szent Benedek.“ a. Fehér várm.

Kidey. A' név etymológiájánál fogva nem léend képtelenség ide iktatni e' nemzetséget; bár Szatmár vármegyében is voltak Kidey nevű nemesek. Erdélyben feltűnt Kidey Péter. Elesett 1602 Székely Mózes' részéről Básta ellen harezolván Szent Imrénél Károly Fehérvár mellett.

Kiss 1702 mint Széki nemes birtokos a' sóbéli haszonba részesülendők közt említetik.

Kivey Miklós birt Igeyn (talán Igriczen) 1290 előtt kevéssel.

Komjáthy (Magyar-Derzsei) Péterről Éder a' Kolozs-Monostori országos levéltárból írja, hogy némely Kolozsvári polgárokat az ország' útján kifosztott, 's ezért 1518 megbestelenített (infamisatus).

1533 említik (e' féle?) Komjáthy, hogy a' Szentirást magyarra fordította, és Krakóban kinyomatta.

A' Komjáthy ház fiúágon M. Derzsei ősi birtokos volt; házasság által pedig leányágon az Ördög nemzetségnek osztáljossa. Komjáthy Gáspár (L. tisztek sora) előbb alispán utóbb főbíró, az érintett Komjáthy Péter' fija 1550 táján tartatta nejül Szalay Borbárát Szalay Gergelynek Ördög Katától született leányát, ki a' törzsök Ördög Benedek' ötödnym ivadéka vala, 's kinek jogán Komjáthy Gáspár birt M. Fodorházán, Kovácsiban, Szent Katolnán.

Komolloy Bálint mint bizonság az Ördög ivadékok' részökre bizonyos egyezésben Csomafái lakósnak és birtokosnak olvastatik 1728.

Korda (Boros Jenei) gróf. E' nemzetség grófi ága (lovag rendű lévén másiki ága) mellynek enyészetét a' Tordai leoninista kesergi, 1796 hanyatla-le Erdély' egeről. Másfél század alatt virágzott Erdélyben, 70 évig diszlett a' mágnások közt, 's nem kevésbbé e' megyében, a' hól főbirtoka Hídalmás vala; előnévül is használva ezt néha. Hídalmásnak jelenlegi birtokossai házosság által mindnyájon **Korda** grófi és nemesi jogú ivadékok. Magva szakadt **György** ifjú grófban. Utolsó **Korda** gróf leány **Anna** Toldalagi grófné vala. Főbb és legközelebb való utódja a' **Korda** grófi ház' tagjainak **Iltári Betlen** gróf e' megyében, ezen nemzetség' Iltárról nevezett ágának eddig elé egyetlen sarjzatja.

Koródy 1768 táján 's azon innen is **M. Derzsei** birtokos vólt; utódi **Dálnoki Miklós** nemesek másod nyomon leány ág ivadékokban.

Kovács. 1702 **N. Devecseri** birtokos a' 4-sóbeli haszonba részesült. Közelebbről három nyomon által esmérte e' megye **Kovács** nevű birtokosait **Nagy Esküllön** 's ahaz tartozatt részjószágokban. A' **Jékey** házba 1780 táján házasadva váltak vala ide való birtokosokká. — **Lenyese** a' halál e' nemzetségi egyetlen virágot alig fejlődő bimbójában **Kovács József** ifjú' elhunytával 1832 évben.

Kovácsóczi (Körtvefalvi) régi írásmódja szerint Kovachoczi. Benkő ezen neven kétőt hoz elő: Kovácsóczi Farkast és Istvánt. Arról írja: hogy miután Európának miveltebb tartományait, 's az Olasz, Francia és Német iskolákat meglátogatta, Magyar-oroszra vizszatért, 's Batory István és Kristóf fejdelmek' vonszalmát maga iránt annyira megnyerte, hogy őt Erdélybe hívnák, a' hól 1578 fényes követségeket viselt, csakhamar tanácsnoknak és korlátnoknak neveztetett-ki, 's a' Kendy nagy házzal is egybeköttetett hogy 1593 Kendy Sándornak Erdély' az előtti korlátnokjának egyik leányát Kendy Kristinát nejül vette.

„Soknál, kit kevélyit törzsölkje vólt elsőbb

Mert a' virtus minden nemzetségnél elsőbb“

Szirmay szerint. 'S még is mi szomorúan múlt-ki! Hideg borzadás futja-el az olvasó' érzékenységeit az ilyen gyászos esetekre: egy év nem telik-el, 's e' jeles boldog pár elszakasztatik egymástól, örökre vizszatérithetlenül szakasztatik-el: még viritottak a' menyekző' örömvirági a' Krisztina' pártáján, a' hymeni szövetség' öröme még alig kezdett vala fejledezni hogy megvalósúlna, érkezik a' fejdelmi követ, fegyverzörgés hallatik, 's a' megelégedett férj Kovácsóczi szeretett és szerette nejének karjai közül kiragadtatik, rabbá lesz, az elvá-

lás' órája, szívszaggató jelenés! lefolj, 's Krisztina soha soha sem öleli ismét férjét: mert Kovácsoczit Bátory Boldizsár sogorfelével, Kendy Sándor ipjával 's több méltóságokkal együtt Bátory Zsigmond fontolatlanul 's ártatlanul megölette 1594. -- Ohajtjuk vala Erdélyiekül hogy a' „Két Bátory“ jeles írója ne feledje-ki e' történetet egyébaránt közhelybehagyást nyertt rajzolatjából, annál méltábban, hogy a' historia egy szép, való odafigyehető tárgyat szolgáltatván a' leirtt esetben, az, költői ritka ecsetjére is felvehető lett volna. — Ily rövid ideig való házasság Kovácsoczinak második (nem maradatt gyümölcstelen: szeretetök' záloga vala Kovácsoczy István tudós férjfi, Betlen Gábor alatt Erdély' korlátnokja. A' szerencsétlen Kovácsocsy Farkas valamint a' tudósok' nagy moccenássza, úgy maga is szép tudományú vólt. Olvastuk Mocsáritól nemes Nógrád vármegye esmértetésében a' választ mellyet Kovácsoczy Forgács Imrének küldött, hogy menyekzőjét személyes jelenlétével nem tisztelheti. Elég tanú szép nyelvére nézve. Erdélynek historiáját leirta, 's még egy velős értekezést az Erdély' igazgatás' formájáról latinúl, kijött Kolozsvártt 1554, az író hire nélkül Marcellus Sqarcialupus által Berzeviczy Mártonnak ajánlva. Szent Györgyi Márk András Kovácsoc-

czí Farkas' első nejétől született gyermekcinek nevelője, a' második menyekzöt versekkel tisztelte-meg, mellyek legottan világot láttak Kolozsvártt 1563. 4. — Mint a' leírtak szerint a' Kendy házzal osztáljos Kovácsoczi nemzetség ezennel ide foglalandó vala. Magva szakadt a' nemzetségnek 1640 táján. Birták ide való jogaikon kívül a' Görgényi uradalmat, és Szász Régent. — Betlen Farkas 1695 Kovácsoczi Zsigmondról is emlékezik: hogy több nemesekkel együtt Káransebesen állapadt valameg jobb jövődöt remélve.

Kozárváry György Zápolya Zsigmond alatt neje Liptay 'Sofia' jogán birtokos vala M. Földváron. Nejét özvegyen hagyta. E' családból veszi származatát azon Kozárváry Ferencz, kiről az egybegyűjtött alkatmány III Rész. 3 czim 5 czik emlékezik, hogy 1669 az Örmzei hidakróli (ma csak egy van) vámadás iránt nyomozni rendeltetett több társaival együtt, kiket ugyan azon törvény czikkelj felhoz. E' ház eredete b. Szolnok vármegyei.

Köblös vagy Köblösy (Nagy Váradi) Birtokosi léte kinyilvánúl tisztviseletéből 1720 — 1740. L. főbírók alispánok és jegyzők sora.

Kőváry 1702 Vasas Szentiványi nemes birtokos volt, midőn a' szóbeli haszonban részesült.

Kun (Káli) Mátyás 1645 táján Dobokai Zakariás Erzsébetet heljben Dobokán nejl véné; egy részről itt és ekkor vált nemzetsége e' megyében birtokosá. Három nyomon által virágzott itt, kikopott innen 1736 férjfi ágon. Káli Kun Farkasban a' Mátyás fíjában az egész háznak magva szakadt. Előneve Maros székből eredett.

1677 majusz 30-kán **Kun Boldizsár** Kecset Szilváson nemes és ott lakó birtokos, a' Véglai Horváth Magdolna Lugosy Miklósné' vég szándékában mint egyik bizonytság aláirt. Eredeti oklevél' másolat.

1697 octob. 22. **K. Kun Mihálynak** I-lona nevű leányával az író Cserey Mihály menyekzöt tartatt.

L á z á r Kővár vidéki eredetű a' Mágner leányok közül véné nőt; birtokos volt.

L e n g y e l volt az Ördög Benedek' veje 1560 táján; 's így neje jogán birtokos.

Lentenek királyi adományos (donatarius) volt 1243 e' megyében, kinék Hermánnal együtt nem kis darab földet ajándékozott Lőrincz vajda a' király' nevében. Ezen birtokos

Lentenek 1243—1272 Szászok ispánjának iratik. L. Hermán.

Linkner (Daroczi) a' Keczei nemesek' házába házasadva vált birtokosá, 's birt két nyomón által az Egregyi és Pánczélcsehi járásban. Ma egyik Linkner-leány Hatfaludyné.

Liptay György és Miklós testvérek éltek e' megye' keblében a' Zápolyáék' kora alatt. Amannak nejétől Szalaházy Magdolnától leányai: Sofia, ment férjhez Kozárváry Györgyhez, maga jogán mint özvegy birt Meleg Földváron (Feoldvár) Anna, előbb Hoszszutelky Ferenczné majd Budaházy Jánosné. Ettől anyja lön: Budaházy Orsolának és Annának. Magdolna Solyomkövi Menyhárt Gáspárné. Ezen Liptayak a' Menyhárt, Hoszszutelky, Budaházy, Tötöry és Kecsethy nemzetségekkel osztó vérek voltak. Bizonyítja pedig mind ezeket Zápolya Zsigmondnak egy beiktató levele, mellyel Kornyáty Békesy Gáspárt Fogaras vára' birtokába 1568 augustus 17 Károly Fehérvárról béigtatja. Maga az adomány I. Ferdinánd császártól való vólt, Veszprémi püspök Szalaházy Tamásnak a' László' fijának adva. Eről szállott az érintett igtatotra. Ez igtatást utóbb Maximilian császár megerősítette.

Litteráti. E' szó, mely a' régi időből írás' és olvasás' czime, meggyőződésünkre szolgál, hogy a' régi Magyarok közt az írássok, mely kevesen voltak; 's valóban egy bizonyos jele tudományának 's különösen Latin nyelvénél, kire e' nevet ragasztatták a' setétebb századok' emberei. — A' jegyzői hivatal egyik a' legtöbb tudományt megkívánók közül, melyet négy úgy nevezett Litteráti (Litteratus) viselvén a' XVI és XVII század alatt e' megyében, ragasztatt' nevöknél fogva arra érdeme-seknek íteltettek. Közönségesen egész hazában így és ezért használták a' Litteratus nevet annyira, hogy még 1722 a' fejedelmi ügyek igazgatója az ország gyűlés tagjai közt Litteráti melléknevet viselt. Ne véljük tehát ezt valamely nemzetség' vezeték' nevének lenni; egyébaránt voltak e' megyében: Nagyfalvi Litteráti egy, csak Litteráti kettő, Nagy Saji és Nagyfalvi Litteráti egy, Kidei Litteráti Demén 1545-b. és L. Balázs 1627. kik e' helyen mint birtokosok említendők valának. L. jegyzők sora. A' litteratus szóról l. Pray Diatriba pag. 212. Com. de Bathyáni Episcop. Csanád. pag. 24.

Luczay 1702 Szász Czégői nemes és birtokos a' sábeli haszonban részesült.

Lugosy (Peterdi) Miklós 1695 a' Holozs Monostori conventben (Abbatia B. Mariae virginis de Holozs Monotra) Bánfy György gróf és 'kormányzó' kereső levele (requisitorium) mellett a' Dobokai és Kecset-Szilvási elidegenített részjóságait tárgyzó levelekre találván, azokat másolatban (transumptum) ki is vette: amaz Nyiresi; ez Káli Kun rész nevezet alatt lévén feljegyezve a' több levelek' rendében.

I. Apafy Mihálytól nyertt több okleveleken láthatni aláírva a' Lugosy itilőmestert.

Macskásy (Szent Márton Macskási). A' vérágazatok 's a' Magyar-országi és Erdélyi történetek néhány Macskásról szólnak.

1315 a' b. szűz születése előtti Szombat innepen Miklós Erdélyi vajdának Desvárról kiadott tiltó levelében említetik Macskási Miklós mint vajda' személyese, hogy Apa Jakab kérésére a' Csabai és Récsei embereket Babus és Bod faluk haszonvételétől eltiltva, 's a' feleletben pedig hogy eltiltotta legyen, mellyek Csaba és Récse mind ketten László nevű vajdákéi voltak.

1420 Macskásy Tárnok János veje Iktári Betlen Gergelynek a' Káransebesi bannak. Annak unokája.

1495 Macskásy Péter, másod magával Szörényi bán, aláírva találtatik az ország'

törvénykönyvében a' végzetek' bérekesztésében. Ez

1502 hadat viselt az ifjú Hunyady ellen; 's

1504 már nem volt bán.

Az Erdélyben fellépett nemzetség Szent Márton Macskás előnévvel szülte és adá Macskásy Györgyét is.

1556 Petrovics Péter tavasz felé Erdélybe Lugosról bémenvén, azt igérte a' Szebeni tanácsnak (Buday Fer. szavai szerint) hogy csak aljanak-el Ferdinánd császártól Izabellához, tehát se Szebenbe, sem a' Szászoknak akár mely várossába is katonát nem fog szállítani, sem a' Ferdinánd' Szebenben lévő ágyúit nem fogja onnan elvitetni mindaddig míg a' csendesség az országban heljre nem áll; azonban még is kevés napck múlva martius 21 Macskásyt Szebenbe küldi azzal a' parancsolattal, hogy a' város küldjön néki háromszáz gyalag katonát, néhány ágyút, 's egyéb ostrom-eszközöket, mellyekkel K. Fehérvárt Bornemisza Pál püspöktől elfoglalhassa. Nagy nyughatatlanságot okozott a' városban Petrovics' feledékenysége: mindazáltal a' tanács a' kívánt gyalagokat elküldötte, de az ágyúkat otthon hagyta.

Annyi dicső, magva szakadt házak' emlékét által futtatva; e' megye' nagyobb észrevételü fiai' sorában érintsük a' Macskásy

há z' f i j a i t i s e g y - k é t s o r b a n . A' h o n i f e j d e l -
m e k a l a t t o r s z á g o s k ö v e t e k , b e l s ő t a n á c s n o -
k o k , f ő i s p á n o k e' m e g y e' k e b l é n k i v ü l , v ó l t a k
ö k ; s z é p l e l k i t u l a j d o n a i k r a ' s v a g y o n o s v o l -
t o k r a n é z v e j ú t v á n a z o n f ő b b f o k o k r a .

E' n e m z e t s é g h á z a s s á g i e g y b e k ö t t e t é s é n é l
f o g v a i s n e m u t o l s ó t e k i n t e t b e n á l l o t t .

1629 t á j á n B e t l e n M i h á l y K a t a r i n á n a k
M a c s k á s y n é n a k t e s t v é r e v ó l t . E' B e t l e n -
n e k e l s ő n e j e Z s o m b o r y B o r b á r a . S z ű l t e t ö b b
k ö z t B . E r z s é b e t e t C s e r é n y i F a r k a s n é t a' k i n c s -
t á r n o k n é t . — I k t á r i B e t l e n G e r g e l y J á n o s Z s i g -
m o n d t a n á c s n o k j a K á l l a y L ö k ö s A n n á v a l n e m -
z e t t e t ö b b i k ö z t G y ö r g y ö t ; k i n e k T o r o c z k a y
K a t a r i n á t ó l s z ű l e t t e k : G e r g e l y , S o f i a é s G y ö r g y
g y e r m e k e i . G y ö r g y n e k C s e j t h y I l o n á t ó l l e v é -
n e k t ö b b k ö z t : J u d i t é s K a t a r i n a ; e z t e l ő b b
S z . M . M a c s k á s i M a c s k á s y M i h á l y a z -
u t á n n L o z s o n c z i B á n f y Z s i g m o n d v e v é k - e l
1638 t á j á n .

A' K o l o z s M o n o s t o r i o r s z á g o s l e v é l t á r , e' .
n e m z e t s é g ' t a g j a i k ö z ű l e z e k e t a d j a t u d t u n k r a :
S z e n t M á r t o n M a c s k á s i M a c s k á s y J á -
n o s ; k i a p j a v ó l t M á r t o n n a k , a' k i G e s z -
t r á g i Á b r a h á m ' l e á n y á v a l E r z s é b e t t e l l ö n ö t
m a g z a t a k ' a t y j a . 1.) S o f i a e' m e g y e b e l i P o u s a
K r i s t ó f ' n e j e 1309 t á j á n ; k i n e k e g y i k l e á n y a
P o u s a K a t a v ó l t M á n y i k i S z t r i g y J á n o s n é , m á -

sík Ilona Kabós Tamásné? Anna Dezső Ferenczné, ki anyja volt Annának Szász Zsombori Székely Jánosnének e' megyében; e' pedig viszont e' megyében Krisztinának Ombozy Gáspárnének. 5.) Margit Nádazsdy Jánosné. 4.) Orsola előbb Rödi (Kolozsvárm.) Csek Györgyné, másodszor Tomory Demeterné és 3.) Balázs kinek neje volt Győrfalvi (Kolozsvárm.) Henke Ilona a' Henke Miklós' leánya, kinek apja volt: H. László, ennek H. Domokos, ennek viszont Henke László. Macskásy Balázs apja vala Boldizsár és Gáspár fiaiak. Amaz Noszolyi Gavay Ilonával nemzette: Mihályt magv. szak, Gáspárt magv. sz. Menyhárt Kolon Kata' férjét a' ki előbb Ölyvesy Gáspárné volt, Boldizsárt magv. sz. és Ferenczet a' duzt, (ki, a' mi hajdan Zápolya István Magyar országon, az vala Erdélyben a' külfény' mútogatásra nézve) e' kis honban két vár', egy kastély', 's hatvan falú' urát (L. a' nemzetségi sort, melly Buzás - Bocskárdnak fele 's Inakfalva aránt folytatott perben több oklevelek közt beadva volt, 's mellyből e' nemzetség' ágazatai láthatók (Mostoha apja vala ez a' kéziratban háládatlanul feledett munkájában tiszteletes Botlen Jánosnak; kit mint édes atya nevekte; férje volt Kemény Anna-

nak másodszer, előbb pedig Nyakazó (Nykázó) Margité, kivel nemzé: Mihályt és Ilnát előbb Hidvégi Mikó Józsefnét másodszer Alcsernátoni Domokos Tamásnét. Kemény Annával előbb Betlen Farkasnéval létesítet: Ferencznek és Boldizsárnak, Erzsébetnek, Gáspárnak, Györgynek és Andrásnak. Boldizsár apja lön Lászlónak és Krisztinának; az elvette Teleky Erzsébetet, ez kétszer ment férjhez.

1680 Macskásy Boldizsár b. Szolnok vármegyei főispán; — 's a' két császárnál az ország' részéről követ több ízben: ekkor 's továbbat.

1688 A' Bodzai által útnál a' os. hadak vezére volt.

1698 Macskásy Boldizsár fiával Lászlóval együtt említetik az országgyűlés tagjai közt.

Ez évek' fojtában Macskásy Boldizsár a' J. N. Enyedi ev. reform. collegium' fő gondviselője is volt. 'S még ez évedre 1698. februar. 10-kére határozhatjuk a' szerencsekövette napat, hogy Macskásy László' testvérének Juditnak Iktari Betlen Istvánnénak Betlen Sámuel gr. fia született.

Macskásy Boldizsár és fia László Teleky Erzsébet férje a' nagy Teleky Mihály'

veje legkisebb leánya által) hűtlenség' szennyén marasztaltattak vala; — az apa és fija! de feloldoztattak. Magva szakadt az egész háznak Györgyben. 1720 táján.

Makray (Viz Szent Györgyi) Péter 1628 Szalay Ferencznek Ördög Katától született nagyobbik leányát Annát elvévén, a' Válaszúti (akkor Borsai) járásban egyik osztályosa az Ördög ivadékoknak. E' nemzetség akkor innen kikopott; de nemes b. Szolnok és Húnyad vármegyékben mais virágzik, miután már nagy Lajos király alatt Erdély' nemesei közé fellépett.

Maksay. (Nyárádtői) Horogszegi Szilágyi Mihály Erdélyi kormányzónak Erzsébet Hunyady Jánosné testvérén kívül voltak még leánytestvérei: Jusztina, 's Fábri szerint 'Sofia Geréb Jánosné. Jusztináról az évkönyvek halgatnak; a' nemzetségi sorok' nyomán ellenben bizonyos: hogy Szilágyi Jusztina élt 's Erdélyi János' neje volt. Magtalan lévén e' házaspár; a' gazdag Szilágyi ház' vagyonjából 50 ezer arany (Podiebrad király - is e' tőkéből negyvenezer aranyat veve ált Szilágyi Erzsébettől Mátyás' tartásáért) Szilágyi Jusztinának is jutott, mellyelkel ingatlan jószágokat szerezhvén ő férje' megegyezésével, azokat férje' testvéreinek Tamásnak és Mártonnak hagyta

végrendeleténél fogva. Utóbb a' Ny á r á d t ő i M a k s a y nemzetség-is Szilágyi Jusstina' agán az Erdélyi ház' egyik jelesb ivadékvá vált házasság által; a' mi ólta szakadatlan sorral virágzott és virágzik. Eredete, Három-előneve Maros székről van.

E' nemzetségből 1674 — 1679 M a k s a y Andrásnak hodólt az Erdélyi rom. cath. anyaszentegyház mint kegyes püspökének; kit Benkő merőben kihagyott; mük a' Magyar-oroszági törvényttest könyvből a' végzetek' bérekesztése' nyomán iktatók ide.

Doboka vármegyében házosság által váltak birtokossokká 1690 táján. M a k s a y Balázs (a' vérégozati tábla jelelete szerént) I. Apafy Mihály fejedelem' idejében élt; első neje, Borbély Kristof' özvegye, vólt Durkó Pán, Panda vagy Anna, második Ozdy Borbára. Azzal nemzője lön Ferencznek Lugosy Erzsébet' Lúgosy itilőmester' testvére' férjének; ez Ferencznek a' másodiknak, Borbárának Domokosnének (innen a' Henter Farkas neji joga ma R. Keresztúron) és Balázsnak a' másodiknak (első e' megyében) Daczó Kata' férjének, ki leánya vólt Daczó Györgynek a' főbirónak Hun Sárától. Itt válnak a' több ágazatokra oszlott M a k s a y a k Erdélyi ivadékká. Kik közül

1701 Maksay Balázs a' hazai fő kormány szék által egyik nyomozó biztosnak rendeltetik a' katonaság' és szegénység közt való ügyben, ezeken könnyebbiteni.

1702 Mint királyi hivatalos a' Károly Fehérvári országgyűlésen jelen volt.

Kolozsvármegye büszkén jelelé évkönyvébe mint feledhetlen emlékü főispánját 1736 táján, Nyáradtői és Maksay Máriafy Dávidat; azt kinck Mária Terezia királyné mint a' Boldog Szűz Mária vallásosbb tisztelőjének eredeti nevét Máriafyra rendelé változtatni 1750 arról költt királyi függő pecsétetes levelénél fogva. — Melly dicsőséget Magyar-ország Corvinus Mátyás' kora olta a' Máriássy ugyan azt Erdély a' Máriafy névvel tulajdonithatja magának. Ez a' Máriafy név' első viselőjcmeghólt 1762.

A' főbíró, alispán és dézsmabér szedő Maksayakat a' tiszti sor dicséri. L. a' tisztek' sorát.

Az Erdélyi kamara öszveséggel 43 évekig volt tárgyának, különösen pedig húzamos ideig bölcs tanácsnokjának a' most tisztelve érintett főispán' fijának Száva Krisztinától született Máriafy Lajosnak 1811-b. nyugalombérre bocsáttatásából következett fogyatkozását alig-alig potolható ki. A' ki nyolcz pihenő évek

után, hogy tisztí pályáját nemes fészkeben Gyulatelkén, a' nagyobb körben eltöltött esztendeire örömmel vissza emlékezve szabadabb léttel cseréléfel, 1819-ben junius' 5-kén, 73 éves életét; nejétől 's családjától nem könyezetlenül, elvégzé. Az őt esmérők emberiség' barátját, a' fejedelem hű szolgáját, a' haza szerető fiját, hat árváji valódi édes atyjokat, özvegye már néhai Szereday Anna fedhetetlen társát bánták könyezték elhunytában. Kinek egyik fja az élő Maksai Máriafy Antal.

Elné feledjük dicsőíteni e' nemzetség' fiai közt Maksai Máriafy Lászlót: a' ki 1771 a' nemesi renden királyi tábla bíró volt, és M. Máriafy Lajost a' ki ugyan 1771 Erdély' nemes ifjai közül királyi testőrző vala: — Mennyiben tehát a' Maksay név és ág már elenyészett, nem mint magva szakadt, hanem neve vesztett nemzetség e' czikkelkét foglalael. L. alább a' Tömösvári Rácz vezér nevet a' más ág Maksayakra nézve, kik a' második Maksay Balázst esméri törzsök apjoknak.

Marjay 1702 M. Derzsei birtokos a' sőbeli haszonban részesült.

Maurer (Ürmösi) Gyulai és Gyulatelki

birtokokban vérség' jogon Szentkereszti báró következett.

Maurer I. Ferdinand' idétte Erdélybe szállott nemzetség; mellyből Maurer István 1705 a' Szebenben felállított országos biztosság' tagja vala.

Menyhárt. (Solyomkövi) E' nemzetségről állítják: hogy az Ördög és Teke családokkal (familia) testvér 's jelesen a' Teke törzsből származott légyen. A' kezünk közt megfordúlt eredeti — nemzetségi sor' másolat a' Kolozs Monostori conventből 1767-ben kivéve ezeket jeleli: 1396 élt Menyhárt János fijaival: Sándorral, Mátyással és Osváldal; ezek hárman 1441 ellene mondtak a' Solyomkövi Boros Erzsébet Sarkady Lászlóné felkérésének, melly által a' Solyomkövi, Ujfalvi, Fodorházi, Nagy Esküllői, Kereszturi, Köblösi, Szent Katalinfalvi, Szótelki egész falukat nagy apja' jogán magának kérte adományozni.

Solyomkövi Menyhárt Mátyás első e' kereszt néven, élt 1569.

Örökös bévalló levél másolat (transumptum fassionis perennalis) említetik mellynél fogva Nagy Esküllői nemes Ördög Péter egész részjóságát Ujfaluban száz forintért, Solyomkövi Menyhárt Mátyás hasonlólag odavaló

egész részjóságát százötven forintért zálogon, nem különben Solyomkövi Ördög Ferencz, 's más szintén Esküllői Ördög Ferencz, 's végre Frusina (Eufrosyne) aszszony Esküllői Ördög András' özvegye egész halastavá: ak negyed részét Ujfaluban örökös jogon nemes Menyhárt Lászlónak birnia általadták 1569. Capitul. Albens. Cista Doboka Fasc. III. nro. I.

1571 jeleltetik Menyhárt János, a'ja Gergely és Antal testvéreknek.

1573 Erről az apáról iratik: hogy lakott Solyomköven. Más Menyhárt Gáspár birt ugyan ekkor Solyomköven, Meleg Földváron és Gyekében. Ez előbb Tegzes Annának aztán Liptay Magdolnának férje; nemzette: Péter László (1579 táján) István, Gáspár fiai és Anna leányát előbb Meredjoi Ficz Istvánét utóbb Ebeni Gábornét, kinek fja vala 1590 táján Ebeni Zsigmond (L. Ebeni nemzetség).

1602. Élt Menyhárt Szeráf kinek Solyomkövi Kovácstelki (ma Kovácsi) Fodorházi Ujfalvi, és Szótelki jóságát hirta és tartotta Ebeni Zsigmond; de az Ördög fjak és leányok ellene mondottak.

Mikó. (Oroszfái). E' háznak egyik tagja Mikó Balázs a' Mohácsi veszedelem után

eredetibb honjából Horvát országból a' Török hatalom által kiszorítottván, 1579 táján Erdélybe szállott, 's elvévén Apafy Magdolnát birtokossá vált Kolozs és Doboka vármegyékben. Meghólt 1573. Fija János tartotta Czári Annát, elesett 1599 a' Nester mellett mikor Mihály vajda az Erdélyiekkel Moldvába ment volt; fiai: Ferencz, Miklós, István és Gábor. Ferencznek e' megyei házból neje Gavay Katalin, szülte Ferenczet; maga az idősebb Ferencz 1657 Lengyelországban holt meg a' csatasíkon. Az ifjabb Ferencz apja lön Zsigmondnak ki Almády Angalétával nemzé: Ferenczet mh. 1703, a' ki Pap Sofiával nemzette: József, Balázs fiai; Krisztina, Éva, Anna és Erzsébet leányait, Drusiánát és Máriát. Jánosnak másik fja Miklós mh. 1678 Kaptury Margittal apja volt Miklósnak, Juditnak és Borbárának. A' János' harmadik fja: István Kabós Sofiával nemzé Istvánt a' magt. mh. 1643 A' negyedik fiju Gábor N. Annával nemzője volt Lászlónak és Susánnának, magát Gábort 1623 alattvalóji ölék-meg a' Nagy Nyulasi határon. Miklós a' Miklós' fja Havasalji Kláravallélt adott Miklósnak mh. 1680; maradtak magzatai: István mh. 1725 táján neje Székely Klára magtalan, ő rekeszté-bé férjfi ágon

nagy nemzetséget, és Gábor ez is magtalan; leányai: Klára, Kata, Erzsébet Borbára. Amaz Gábor apja volt Lászlónak Taar Erzsébet' férjének, a' kit 1690 Brassó mellett ejtettel a' Heister Hanibál és Teleky Mihály' ónlabdája. Maradott: fija László 's leánya Klára mind ketten magtalanak. A' második Miklós' leánya Judit ment férjhez Csíkba Kászoni Miklóshoz; Borbára e' megyében Szentey Istvánhoz, kinnek fija Miklós magtalan holt meg. A' Mikó leány' ivadékok e' megyében jelenleg bírnak: Füzes-Szent Péteren, Füzesen, Tótfaluhan, Szarvas-Kenden Kapyak' osztálja nyomán, Kecsetben, Kecset Szilváson, Alsó Töökén és Szótelkén; Szász Czegöhen (itt 1721 Mikó István az utolsó fiú 1500 mforinton váltotta-ki részjóságát zálagból) és Simontelkén. Mikó Kata Simonfy Mihályné, Mikó Erzsébet Eperjesy Sámuelné, Mikó Borbára Tinkovai Macskásy Jánosné és Mikó Klára Almády Istvánné mint testvérek 1721 megosztottak. Ivadékaik pedig 1813 újra megosztóznak. L. 1658-dig évig „Genealogia mellyet irt néhai Oroszfái Mikó Miklós igazán és valóságosan hogy megtartassék örök emlékezetre; irta pedig Anno 1658 die 7-ma mensis mar-

tii.“ E' nemzetség' előnevét Kolozs vármegyéből vette vala.

Mikola (Légeni és Apátii) Nem bizonyos hogy a' Mikola báró nemzetséggel — mely Szamasfalva előnéven eszméretesbb —'s mely Kolozsvármegyében sok száza'ok alatt virágzott és magva szakadt, ugyan azon egy lett volna. A' tudva lévőbb Mikola ház adá Mikola Lászlót 1534 Erdély' alhelytartóját. Itt ama Mikoláék a' XVI. és XVII századok alatt virágzottak, előnevők szerint Apátiban birtokosok. L. alispán sor. Mikola János 1610 Kolozsvár. főispán.

Mindszenty (Viczai) Nem csak az előnév és Benkő, hanem a' honi historia és a' megye' levéltára 's több nemzetségi sorok hiteles királyi könyvekből (libri regii) 's perekkel bémutatott oklevelekből hirdetik a' Mindszenty nemzetségnek fényes létét 's egész Viczének általa birtokát. Eredeti képen Székely szárazatú Betlen Farkas szerint.

Előkellő állapotját e' nemzetségnek bizonyítja házossági egybeköttetése is a' legnagyobb Magyar házakkal. — Miután Batory Bonaventura vagy András Erdélyi vajda I Ferdinánd és Maximilián császárok' idejében (mh. e' vajda Dévényi varában 1566 octob. 4) első nejét Turzó Annát eltemette, utánna annak egyik

udvarlónéját (akkor hajh! a' külföldi nevelő-nék nem voltak mint ma oly divatban, 's magok a' főbb Magyar-aszszonyaink vállalkozának kisebb honosnéikat nevelni!) Erdélyi születésű Mindszenythy Katalint vevé-el; de mind két nejével magtalan volt. Özvegyen maradván Mindszenythy Katalin másodszor Zay Ferenczhez, harmadszor Bolondoki Bánfy Lászlóhoz ment férjhez. Ezzel élt 1576—1586 midőn harmadszor is özvegyiségre jutott.

E' megye a' Mindszenythy házból két főispánt látott Benedeket és Gábort. L. főispán sor.

Az első ú. m. Mindszenythy Benedek 1595-ben fordul-elő Erdély' évkönyvében, kit egyiket küldötte Bátory Zsigmond fejedelem hogy a' Székelyeket serkentse fegyverfogásra 's a' Barczaságra és Feketehalomhoz gyűjtse őket Színán basa ellen.

1602 Főbb tanácsolója volt Bátory Zsigmondnak hogy Erdélyt Rudólf birtokába engedné által.

1603 Martius' 13 a' Károly Fehérvári országgyűlésről másokkal együtt követül rendeltetett Rudolfsászárhoz Erdély' általadása' módja és pontjai iránt.

1604 Kezes volt Sarvasági Zsigmondért, kit Bászta György előtt alaptalanul elvádoltak

vala. Nem sokára hatszáz Székely-fegyveressel Károly-Fehérvár mellett táborba szállott; félvén nehogy Betlen Gábor Tömösvár felől az ajánlott fejedelemséget — melyre Mindszen-
thy-is igen vágyott — Török segítséggel elfoglalja.

1605 A' vármegyéken ő hirdette-ki Bocskay Istvánnak fejedelemmé választását; a' mi Maros Szeredában ment végbe.

1607. Decemb. 8. adományúl nyeri fej. Batori Gábortól Kolozsvártt: egész Viczét és Szász Ujfalut. Borzás, Kétel, Encs, Szent Márton részjóságokat (portio) nejére is Bánfi Annára kiterjesztödvén az adomány.

1610 Mint idevaló főispán aláírta nevét Kolozsvártt sept. 6. a' Mátyás kir. 's Batory Gábor közt kötött békességnek; ennek részéről. Kolo's Monos. Apáturs.

1629 A' már-már elhunyanó Betlen Gábor nagy fejedelem Mindszen-
thy Jánosnak érdemes szolgálatját végszándékánál 's rendeleténél fogva gazdagan megjutalmazta.

A' Mindszen-
thy nemzetség' rajzolatjában szolhatunk arról is: hogy az Erdélyi Magyar cath. anyaszentegyház' kis köréhez képest sok nagy férjfiakat mütathat, kiket Erdély szült. Szolgáljanak emlékül nihányan. E' megye' job-
lesbb fiai közül Mindszen-
thy Antal, Szé-

kely földről Forró György, kik mind ketten Kolozsvártt oskoláskodtak Pázmán Péterrel együtt a' Batory István által alkatatt oskolában; Lázár Antal, Jánosy, Kovács, Daróczy, Biró István, Kabós István, Léstyán Mozes, Mihálcz Istvány nihány évig sikeres térítő (missionarius.) Haller gróf, Szegedy, Boér Imre perjel, Peringer, Iliás Kolozsvári szülöktől származva, mindnyájan jesuiták a' XVII. és XVIII századokban. Magva szakadtt e' háznak II Rákoczy György' éveiben.

Nádudvary (Kis-Jenői). Erdély' történetei' sorában és a' nemzetségi sorokban előfordulnak Nádudvary János, a' ki Szilágyi Erzsébetnek rokonja volt 's 1459 Szebenben felkonczoltatott.

Virágzott Húnyad vármegyében is a' Nádudvary nemzetség.

1680 táján egyik a' Csákyak közül egy Nádudvarynak nevezettet béírás képen tette osztáljossá birtoka' darabacska részében, melyet utódi a' Pánczélcsehi járásban több ágakra oszolva birnak.

1730—1740 Oláh Láposan birt Nádudvary. Mindezeknél esméretesbb a' Kis Jenői Nádudvary nemzetség, mely 1647 lé-

pett-fel a' megye' tisztségkére (L. főbírók és alispánok sor) az előtt már birtokos lévén itt e' ház, melly házasság által lépett Doboka vármegyében a' birtokosok közé. Első közülök Náduvaryl János férje Dobokay Katának (L. Doboka' leírását) a' Dobokay Imre testvérének, házassági zálogát látta Jánost az alispánt 1647 — 1648 és Istvánt; annak fia volt Torma Máriától Péter, a' mvsz. 's leánya Kata Kemény Boldizsárné, kinek Ágnes Bánfy Sándorné a' báróné. Istvánnak Várady Anna neje szülte Andrást és Istvánt. Ez Keresztesy Erzsébetet anyjává tette: Anna, Susána (kitől az Almádyak jönnek-le ez ágon) Mária, Judith, Klára, és András magzatoknak — András nemzetségéből utolsó lévén. Annától származnak e' megyében az Inczédy és Kemény bárók' Iklódi járásbéli birtokjok; Máriának harmad nyom maradékai Vécér nemesek N. Iklódon K. Jenőben; Klára' jogán birnak Mara és Balog nemesek házasság által az a. kerületben; Andrásnak maradékai Benediktiek K. Jenőben és M. Derzsen. 1804 januar. 10-kén a' törvény. királyi tábla' ítélete meghatározza, hogy e' megyében Náduvaryl jogok vannak: F. és A. Kékesnyár-

lón, Tótfaluban, M. Derzsén, Lozsárdon és Kis Jenőben.

Náná s y jog van F. Kékesnyárlón és Kis Jenőben a' Náduvariakról szá lva, — egyik Náná s y ivadé k Benedikti nemes. De jelenleg-is vannak Kidében M. Derzsén is Náná s y jogok 's birtokok.

Nag y (Mihály Uj Tordai) 1628 táján Ördög Ilonának; más Nag y Mihály ugyan elkö r Szalay Bórbárának a' Szalay Ferencz' és Ördög Kata' leányoknak férjei, 's így házasságnál fogva birtokosok valának.

Más Nag y (Sz á r a z a j t a i Z s i g m o n d) tiz évig jegyző 's annál fogva birtokos-is 1670 táján.

1702 Nag y, mint M. Köblösi birtokos a' só béli haszonba részesülendők közt feliratott.

Ná p r á d y (Fülpösi) Nag y Iklódi birtoka ma az Orbok jogok között van.

N é m a y (Iklódi). Birtokosi létét N é m a y Menyhártnak 1530 táján előneve bizonyítja Iklódra szabván birtokát; egyébaránt pedig főbirói tisztviselete is jelenti birtokosságát. L. főbirók' sor.

N e m e s 1702 Boncznyiresi birtokosnak iratik a' sóbeli haszonban részesülendők közt.

Nemes János báró vagy Giurgiü de Horgospatak mint a' Szamasujvári uradalom bir-

tokosa e. gör. püspök létire birt e' megyében
1116—1127.

Német Vitézi Rend (Ordo Teutonicus) Szájról szájra szállott]szóhagyomány: hogy a' Fehér Barátoknak Széken klastromjok 's halastavak volt. Ezen fehér barátok' nevezte alatt a' Német Vitézi Rendet érthetjük (mert a' Paulinusok - 's Trinitariusokról tudva van, hól voltak tanyáji Erdélyben) mint-hogy a' Magyarok a' Ferencz' barátjait (Monak) szürke, a' Templariusokat veres keresztjökről veres, a' Német Vitézi rend' szerzetescit pedig — ámbár öltözetjök fekete 's csak mejjeiken lévő keresztjök' széle volt fehér — a' Paulinusokat és Trinitariusokat is fehér öltöztetjükről Fehér Barátoknak mondták nevezték E' szerzetnek Erdélyben fennlétét 's virágzatát Éder 's Gorové élő nagy tudosunk a' tudományos gyűjteményben, 's legközelebbről a' közhasznú eszméreték' tára bizonyítja. Van egy hiteles munkácska a' szerzetnek Erdélyben volt létéről Betlen Elek gr. hazánkfiától is. E' megyében mint Erdély' keletre nyúló részében a' Barczaságon kívül volt létöket 1143 — 1213 határozhatni.

Nyiresy (Szász Nyiresi) Gáspár házasságnál fogva férje lévén a' tizenhatodik szá-

zad' beáltával Ördög Ilonának az Ördög András' leányának birt.

B. Szolnak vármegyei adószedő Nyire-sy Istvánnak neje Zsidó Hedviga, örökös bévállást tett minden javaira 's azok közt a' Felső Töölki és M. Fodorházi ingatlan jószágaira nézve Kapco Gáspár' ifj. Fehérváry János' 's Rettegen lakó Fehérváry János' hűtösök jelenlétökben 1623. octob. 25. Eredeti oklevél a' Kol. Monostori convent. Mellyett Betlen Gábor fejedelem, 's — hihető — korlátnok Ormánkeoy Gergely 1626. jun. 10 jóváhagytak.

O m b o z y (Ombozi, - és Kis Devecseri) Emlékét fenntartja' megye' levéltára 's a' falú melly nevét viseli. Utódi a' Kemény gróf és báró nemzetség Gyekében. Ombozon adomány jogon. — Előneve Kis Devecseri birtokát is jelenti az Ombozyaknak 1580 táján. L. jegyzők' sora.

Nemzetségi kötele e' megyében házasság által fonódatt 's birtoka is így gyarapadott hogy 1570 táján Erdélyi Borbárát Ombozy János a' jegyző elvette. Leánya vólt Margit Kemény Jánosné. Innen Kemény bárók némely birtokos öröksége. Más Ombozy vérágozat a'

Csehi Pánczél nemzetség' ivadéakai közt a' Vajda vagy Bad házba elegyedve így következik: Csehi Bad vagy Vajda István Cschi Pánczél Péter' ötöd nyom ivadéka, elvette Ombozy Sofiát Ombozy Gáspár' testvérét és Ombozy Miklósnak Almády Katától született leányát az Ombozy Miklós' unokáját; nemzé Istvánt az utolsó magva szakadtat, és Mártát Keresztúry Gáspárnét; ez Keresztúry Miklóst az alispánt, ez Istvánt a' fő-bíró, ki Keresztúry Mártát Székly Lászlónét; ez szülé Székly Borbárát Bánfy Boldizsárnét; a' ki Bánfy Máriát Kemény Gergelyné; kitől születtek Kemény Farkas a' gróf rendek' előlülője, Kemény Anna Petky József grófné. és Kemény Terezia Rudnyánszkyne. Kemény Farkas grófnak leánya Anna özvegy Bánfy György grófné, — Innen a' Kemény gr. Gyekei birtok.

Orbay 1702 Nagy Sajói birtokos és a' sóbéli haszonba részesülendő vala. Ilyen volt a' Sajó Szent Andrási Orbay is ez évett. '

Orlay 1702 mint Sófalvi nemes birtokos a' sóbéli haszonba résztveendők közt olvastatik Benkő laistromában.

Osvát M. Köhlösi birtokos volt 1702 midőn a' sóbéli haszonban részesült.

Ödönfi László 1551—1552 Erdély' alvajdája.

1551 György barát és Ödönfi László hitet tettek-le a' Kolozsvári anyateplomban magok részökről azon alkalommal, mikor a' Magyar sz. koronát Ferdinánd és követjeinek kiadák mint a' Ferdinánd' hódoltjai.

1553 Ilyés Moldvai vajdát a' Petráskó' fiját a' Barczaságon megszasztatta. L. Bank bán vezér név.

Ödönfi Ferencz Valkay Miklós' leányát Annát nejül véné; neje unokája volt Valkay Tamásnak az Ördög Márta' férjének. 1596 táján élt 's házasságnál fogva birtokos volt.

Ördög (Esküllői,-Keresztúri, Solyomkői-és Kis Jenői). Alább Nagy Esküllő leírásában e' nemzetség' nevének historiája érintetik. Annyi elő neve is hihetővé teszi nagy birtokjokat; de birtak még e' megyében: Dobokán, M. Újfaluban, Gyúlában, M. Fodorházán, Bongárdon, Veresegyházán, Moriczon mint laktaheljeiken 's más falukban is ú. m. Szótelkén, Szent Katolnán, M. Köblösen részjóságokat.

Mellékjegyzet gyanánt: bár okát nem tudjuk is; de a' mint Erös András v. Andrásból Andrásy, Borzból Bárczi, Pierleonból Frangepán, Farkasból Széchényi, Radóból Kabós Kemény, Ilmurból Ürményi, Bugad Radvanyból Rákoczy, Garázdából Teleki, Huntból Pázmán, Oposból Batory, Vay de Ibrányból Ibrányi de

Vaja, Bakácsból Erdődy 's ebből Pálfy, Csánádból Telegdi, Betlehemből Drág ebből Rajcsáni, Szerháziból (1554) Eszterházi 's a' t. származhatatt 's származatt, hihetetlen legyen e' Esküllőytől az Ördög név származatja? — Úgy van az Esküllőy névből lett az Ördög nevezet 1396 év táján. A' felhozandó nemzetségi sor előadja az Esküllőyeket szakadatlan sorú Ördög ivadékaikkal egyetemben. Tanúságul szolgálnak érintett négy előnevei e' nemzetségnek, hogy a' régi Magyarok laktaheljeik' számához 's nevezetjeikhez képest mindannyi elő- sőt vezetékek névvel éltek. Így Magyar-országban voltak: Lindvai, Talloczi, Nagy Mihályi, Bolondoki, Losonczi; Erdélyben Zentelki vagy Zengtelki Lozsonczy de Mogyoró, Hunyadi, Bálványos Váraljai (1453) Nagyfalvi, Bonczhidjai Bánfiak. Sőt gyakran laktafalujak' neveit vévén-fel, két testvér két különböző vezetékek nevet viselt. Így az Apafi és Betlen, nemzetség is testvér vala. Debreczeni Bárány Ágoston egy helyett azt mondja: „a' heljek' birtokossai országszerte azon jószág' nevét vevék vezetékek névül, mellyen laktanak.“

Kik voltak e' névvel légyen régibb eleji ezen nemzetségnek, arra az oklevcelek' hézakjai 's hijányai miatt bizonyos adatunk nincs; 's csak 1396 éven kezdhetni hitelesbben eredetét ezen

nagy emléktű, igen számos maradványban elágazott háznak fíjait. A' nemzetségsorban, melyet követünk, 1767-ből a' Kolozs-Monostori convent' eredeti jegyzetei után adjuk elő az Ördög fíjakat és leányakat. Megjegyezvén eleve azt, hogy ezen Ördög név csak utóbb ú. m. a' kitett 1396 év táján származatt- Tudhatóbbak az addig éltt fíjak: Esküllőy (Üsküllőy, Isküllőy) Lőrincz; fíja Mihály, unokája András, utolsó az Esküllőy néven. — Isküllőy András, Ördög András, és Köblösi Teke Mihály 1396 Esküllő, Keresztúr, Köblös, Poklostelke Szótelke, Szent Katolna (Szent Katalinfalva) Paraput (ma pusztá Saraskutja neven az Ugrucz határon, l. alább Ugrucz falú' leírását — a' Drági uradalámé. Némellyek Paraput alatt Babuczat értik) Fodorháza, Újfalu, Kovácztelke (ma Kovácsi) Macskás (Szent Márton Macskás) 's a' t. és Solyomkö egész falú' birtokába béígtatódtak. — Az Esküllőy András' fíjai: Ördög András, Teke Mihály, Boros vagy Botos, és Teke Menyhárt (a' Menyhárt nevű új nemzetség' törzsöke; kinek fíja János vólt) testvérek. Esküllőy András' több fíjai már Ördög neven: Ördög Dávid és László; Dávidnak fíjai: Solyomkö előnévvel: Dávid, János és György. Lászlónak fíjai: And-

rás. György és Zsigmond. Teke Mihálynak unokája a' Teke Britius' fiai: István és György; esmét Teke László' fija: János. 'S végre Menyhárt János' fiai: Sándor, Mátyás és Osváld voltak; kiknek Solyomkövi, Újfalvi, Fodorházi, Nagy Esküllői, Ö. Keresztúri, M. Köblösi, Szent Katolnai Szótelki birtokokat 1441 évtől felkérte Boros vagy Botos Erzsébet Solyomkövi Boros János' leánya és Sarkady Benedek' menyec Sarkady Lászlóné nagy apja jogán; de ellene mondtak a' nevezett béigtatott atyafiak 's adománysak: bár akkor is 's jelesen 1770 táján vitatva, de meg nem lévén az eddig elé bizonyítva, hogy eredeti foglalás' jogán (*jure primaevae occupationis*) juttottak volna az Ördög nemzetség' tagjai az érintett faluk' birtokához. — A' mi már magát az Ördög vérárazati táblát illeti. Felebb az Esküllőy András' fiai közt Ördög András álván legelő; ez nemzette Ö. Miklós és Benedek fiai; ama magtalan volt, ez úgymint I. Benedek az első tudható törzsöke az Ördög nemzetségnek, élt 1450 táján előneve Nagy Esküllő: fiai: II. Esküllői Ördög János az első és III. Solyomkövi Ördög Mihály; az első kinek birtoka kiterjedett Solyomkö, Újfalu, Fodorháza, Ö. Keresztúr, Szent Katolna, Szótel-

ke egész falukra; Ördög Jánosnak nagyab-
bik (kisebbség neve nem tudatott) fia IV Es-
küllői Ördög Simon az első 1481 neje
'Sombory Ilona 'Sombory János fiának Tamás-
nak leánya, 1461 Telke Gergelynek és István-
nak cserébe ad nyolcz telket (sessio colonica-
lis) Újfaluból és Köblösből az ök ugyan annyi
Ö. Keresztúri telkeikért. 1473 mind két nem-
re nyeri Ugraczat egészen, öt fiai 's egy leá-
nya: V. Miklós, VI. András az első 1.
Márta VII. N. Esküllői Ördög Mihály
a' második VIII idősbb Benedek a' máso-
dik és IX Ferencz az első a' magva szakadt.
Az Ördög Márta leány ág- Ördög iva-
dék: Valkay Tamás ki férje volt Ördög
Mártának (a' Valkayak utóbb is házasság ál-
tal az Ördög nemzetség' osztályjossai levének)
nemzette: István és Miklós fiai; István-
nak fiai: Ferencz és András; András-
nak Boldizsár. Valkay Miklósnak — ki Nagy
Esküllő és Ugrucz iránt Ördög Ferencz
nagy bátyjával egyezésre lépett 1585 — a' Bol-
dizsár' nagy apja' testvérinek fia: István;
kinek: Miklós, leányai: Anna Edenfi vagy
Ödönfi Ferenczné (L. Ödönfi nemzetség' 'Su-
'sanna Zsombori Lászlóné, Erzsébet előbb
Tomory Lőrinczné (L. Tomory nemzet-
ség) másodszór 1575 Csefey Jánosné; kinek

fia 1618: Csefey László (L. Csefey nemzets.) Az Ördög Márta' másod szülött testvére Ördög András a' második 1540 Eufrozina nejével nemzette a' Kolozs-Monostori convent előtt retractaló X János a' második XI Simon a' második fiait (élt 1590 táján maradékai tékozlók) 2.) Kata Szalay Gergelyné (L. Szalay nemzets.) kitől Szalay Borbára Komjáthy Gáspárné (L. Komjáthy nemzetség; és alispánok 's főbírók sor.) 3.) Ilona Nyiresy Gáspárné (L. Nyiresy nemz. 4.) Klára Kenezsy Kristófné (L. Kenezsy nemzetség) kitől Anna Fejérdy Miklósné (L. Fejérdy nemzetség) Erzsébet Dancz Pálné (L. Dancz nemz.) leányait. A' hetedik szám alatt felhozott Ördög Mihály apja volt XII Ferencznek a' másodiknak. A' nyolcadik szám alatt béirtt idősebb Ördög Benedek N. Anna nejével apja volt a' legelsőben előnevét innen vett XIII Keresztúri Ördög Péternek 1508 és 5.) Kata leányának ki vala Lengyelné (L. Lengyel nemz.) a' ki az alább említendő Ördög Jánossal perlekedvén; leány ágra is kiterjesztetett itelesten az Ördög jószágok' birtoka. A' tizedik szám alatti Ördög János nemzője vala két fiainak ú. m. XIV. Andrásnak a' másodiknak, a' ki maga' 's a' tizenharmadik számmal jegyzett Ördög

dög Péter fiai' nevökben ellentmondó volt 1574 és a' XV Ferencznek a' harmadiknak a' ki a' Kolozs-Monostori convent előtt 1579 retractált, és 1585 Valkay Miklóssal a' Valkay Tamás' fiával N. Esküllő és Ugucz felett perlekedett; de utóbb megegyezett; különösen Uguczan vagy Ugroczan az úgy nevezett Kendy rész (litigat pro Kendy rész) iránt perelt, 's ellenmondó (Contradictor) volt Uguczon 1591, kinek két fja 's három leányai terjesztették az Ördög házat; fiai voltak: XVI Mihály a' harmadik 1618 egyezésre lépett 's 1620 is jószágbeli szerződést kötött Ördög Katával a' második (2.) szám alatt említet-
tel, XVII György az első magt. Testvérei: 6.) Anna Török Györgyné. 7.) Kata 8.) 'Su'sanna hajadanak. Ördög Mihálynak gyermekei: XVIII Ferencz a' negyedik 9.) Ördög Kata előbb Ebeni Gáborné, kinek fja István (L. Ebeni nemz.) kinek Ebeni Orsola Beszprémi Istvánné (L. Beszprémi nemz.) ennek B. György és Ferencz; Beszprémi Györgynek 'Su'sanna Ladányi Jánosné 1740 táján, Ferencznek Judit Somay Lászlóné a' Somay Sándor' anyja 1740, másodsóór Ér-Szodorói Szodoray Istvánné, és 10.) Ördög Ilona Új Tordai Nagy Mihályné. A' tizenharmadik számú Ördög Péternek N. Eufroziné nejével

három fiai valának: XIX Keresztúri Ördög János a' harmadik a' főispán (L. főispánok sor.) Ez 1571 Solyomkövi Ördög Ferenczel a' tizenötödik szám alatt lévővel, kiknek szülő apjak Ördög Simon a' negyedik szám alatti ugyan azon egy volt, jószág felett perlekedvén; de osztán megegyezvén, a' jószágokat a' leányágnak engedi, szerzeményeire nézve 1587 végrendeletét megíratta, 's 1588 életét és főispánságát elvégezte; neje volt Tegzes Anna kit özvegyen hagyatt 's szülte 11.) Kata leányát az egyetlen, ez három férjet esmert: Tekke Tamást (talán már ekkor Menyhárt vezeték névvel) Ebeni Gábort a' magtalanakat és Szalay Ferenczet (Újfaluban, ez utolsó, adományképen jószágot kapott 1610.) a' ki ötöt három leányok' anyjává tevén: szülte Annát Makray Péternét, Borbárát Nagy Mihálynét, Katát előbb Tarcsay Györgynek (L. Tarcsay nemz.) másodszór Peres Sándornak (L. Peres nemz.) 's mind kettőnek magt. nejöket, harmadszór Erdélyi Györgynek hitesét, Erdélyi György' (L. Erdélyi nemz.) leánya 'Sofia Bükk Lászlóné (L. Bükk nemz.) volt, 's anyja 1695 táján Bükk Juditnak, kit elvett előbb Magyar Gyerő-Monostori Kabós László: nemzette 1711 táján Kabós Pál és

László fíjait 's Juditat Salánky Gábornét (L. Salánky nemz.) Krisztinát Zsombory Farkasné, Máriát Harsányi Jánosné, kinek férje 1700 felügyelő volt a' Károly Fehérvári vár-építésnél, Annát e' hajadant. Kabós Pál apja volt Farkasnak az élő Samuel' apjának 's az ő két leány testvéreinek az élő Zámbónénak 's a' megholt Gálfalvynénak. Harsányi János' (L. Harsányi nemz.) ivadécai Bakó és Szacs vay nemesek, kik mind ketten Harsányi leányt esmérnek nejcéknek. A' Bükki Judit' második férje Léczfalvi Gyárfás Sándor, apja volt Gyárfás 'Sofiának Varsányi Györgynének. A' főispán Ö r d ö g János' egyik testvére. XX Benedek a' harmadik 1560 a' leányok' jótállójának (evictor) itiltetik; másik testvére XXI Ördög Boldizsár 1599 ellenmondó 1601 ő volt egyik követ — többiek Csefey István, Szentpály János, Toldy István és Petky János voltak — Bátory Zsigmond' haza kíséretére rendelve 500 katonákkal együtt. Bátory Bászta elöl vont a' magát Jeremiás vajdához Moldvába, a' honnan szerencsésen elszöktették. — Ez nemzé XXII Jánost a' negyedik magtalan a' ki Bátory Zsigmond fejdelem alatt retractált, és XXIII Istvánt az első az idősbet; ennek fíja is XXIV István az alispán,

a' második, a' ki 1592 Tegzes Annával az Ördög János' özvegyével egyezésre lépett az az: magok közt az Ö. Keresztúri, N. Esküllői, Solyomkövi, Kovácsi, M. Újfalvi és Ugruczi részjóságokat felosztották, kinek Kecseti Szilvász Judittól 1660 táján (ez öltá birnak az Ördög ivadékok Dobokán Dobokai jogon) viszont XXV István a' harmadik a' ki Jenőben lakott; de Dobokán is bírt, a' hól 1702 a' sőbeli haszonba részesülendők' sorában olvastatik. Ez 1714 a' Kolozs-Monostori conventből nemzetségsorát kiiratta ugyan; de attól, melyet mű ezennel használánk, 1764-ben ugyan onnan kiirva, merőben különbözőleg 's házagokkal és hibával teljesen, melly ily czim alatt jüta kezünkbe: „Genealogica deductio familiae Eördög, partim ex Requisitorio Mandato ad Conventum Colos-Monostoriensem per tertium Stephanum Eördög anno 1714 impetrato, — partim ex Retractoriis Joannis et Francisci Eördög Pronepotum de anno 1579, et aliis Joannis Eördög filii Georgii sub Ppe Sigismundo Báthory institutis concinnata.“ Ennek fíja XVI Ferencz az ötödik és XXVII György a' második XXVIII E' Györgynek ki mh. 1738 a' nemzetség' legutolsó fíja: Ördög István, kereszt nevére

nézve negyedik, megholt mint magtalan 1762. Az ifjabb Ördög Istvánnak testvére 12.) Anna előbb Jeney Sámuelné (L. Jeney nemzet-) kitől született Jeney Mária Visky Pálné, kinek fja Viski József, az élő Viskiek' (nemes nemzetség a' Szilágyban) öse, másodszor M. Madarasi Szekercs Györgyné, kinek fjai: János és Sándor, amannak is ennek is egy-egy fja Sándor, kik közül az egyiknek Talaba leány nejével a' ma élő Sándor 's másodszori házasságának kedvelt és kedves gyümölcse egyetlen leánya. A' huszonötödik szám alá foglaltt ifjabb Ördög Istvánnak egyik fja Ferencz a' huszonhatodik szám alatt, leánya mint egyetlen gyermeke vala 13.) Anna, 1777 vivé sirba az Ördög leány nevet; eltemetve Kolozsváron a' szent Mihály temploma' temető kertjében nyugszik. Férje volt Mágner András, szülte Antal fját, Mária és Terezia leányait; Mágner Antalnak fjai Kászoni Borbárával: Antal, Borbára Szaboszláyné, József, Ignác, István a' nőtelenek, 's Klára Lázárré, Anna Pischné. Mágner Mária Vajna Zsigmondnak júta társul 's lett anyja: Vajna István Antal és Ferencz megholt nőtelen testvéreknek 's Annának Hodor Jánosnének. Mágner Terezia ment férjhez előbb Dobráhaz, másodszor

Henter Jánoshoz, ennek fija a' ma élő Henter Farkas három leányok apja. Mágner Antalnak a' másodiknak Hevele Rozáliától születtek gyermekei ma élők: Antal, János, Ignác kinek fija András és Rozália Csákyné. — A' huszhatodik számú Ördög Ferencz' egyik testvére 14.) Judit ment férjhez Valkay Miklóshoz (kinek eleji már fennebb is az Ördög házba házasadtak vala) kinek leányai: egyik Szilágyiné, másik az élő Bideskuthy- fiú- és leányak ösanyja, ú. m. Bideskuthyné valának. — A' harmadik szám alatt lévő Ördög Mihálynak öt fiai voltak: XXIX Antal XXX János az ötödik XXXI Jakab XXXII Kelemen XXXIII Benedek a' negyedik 1441 Botos v. Boros Erzsébetnek ellentmondóji a' ki Sarkady Lászlóné volt. Ördög Antal apja vala az ifjabb XXXIV Ördög Simonnak a' harmadiknak XXXV Istvánnak az ötödiknek 1481 Ördög Simon kisebb testvérével megosztott és XXXVI Jánosnak a' hatodiknak mind hárman Solyomkö előnévvel élteknek; a' két utolsó maradék nélkül enyészték-el; az elsőnek a' ki 1487 végrendeletét irta, N. Margittól a' nejétől született fija XXXVII Menyhárt 1508 jószágát cserélt Ördög Benedekkel a' nyolczadik szám alattival, mint a' kinek nagy apja 's ennek szülő apja testvérek voltak; két neje

volt: Porkoláb Demeter' leánya Dorotya és N. Jusztina, amattól születtek: XXXVIII Ferencz a' hatodik fija, a' ki ezen ágon még előbb mint a' másikon ú. m. 1545 táján az Ördög férjfi nemet utolsólag bérekeszté, 1520 három száz forintokig javait bcírta, 1530 pedig ezer forintban elzálogosította és 15.) Ördög Kata előbb Össy (L. Össy nemzets.) Ferenczné, másodsóór Gergely Jánosné (L. Gergely nemzets.) fija Gergely Gáspár. Össy Ferencznének leánya Dorotya Zsombory Jánosné, ennek Kata Dobokay Imréné 1551 táján (az ólta birnak tehát a' Dobokay ivadékok Ördög jószágat) Az Ördög Menyhárt után volt apai jószágok' felét ekkór Dobokay Imre, másik felét a' legottan említendő Karolyi 'Sofia leány-negyedben (jure quartalitii) bírták. Dobokay Imre (L. Dobokay nemz.) leányát Annát elvette Somlyay Gáspár; ennek egyik leányát Juditot Szilvász András; kinek három veje volt: az első Zakariás Zsigmond Anna,- ifjabb Ördög István a' huszonötödik szám alatt való Judit, (itt az Ördög ivadékok válnak a' Dobokayak' maradékaivá) és előbb Farnasi Veres István' utóbb Rácz Péter' neje Erzsébet leányai által. A' fennérített Ördög Ferencz a' harmincznyolczedik egyetlen leánya 16.) Ágnes neje volt Karolyi Lancz Dénezsnek. (L.

Lancz nemz.) 1545 örökös bévallást tett javai iránt a' veje 's leánya' részire 1545—1568. 1548 az Ördög jószágokban béállitatik 's megerősitetik. 1568 Ördög Jánossal a' huszonkettődik számúval a' nemzetségi levelek aránt egyezésre lépik, leánya vólt Karolyi Lancz Sofia, kit társúl vett Farnasi Veress János. Ez 1572 a' közelebb említett Ördög Jánossal egyezésre lépik a' jószágok aránt; de fejdelem Bátory István ellen pártot ütven, minden javait hűtlenség' szennyén elveszti 1575, mellyek Csefey Jánosnak a' fennebb érintett Valkay Erzsébet' második férjének adományoztattak; melly szerint a' Csefey nemzetség egyszerre házaság által és adomány jogon álla-bé e' megyei birtokosok közé.

1545 Solyomkövi Ördög Ferencz Solyomkövi saját házát és nemes udvarát; 's a' Solyomkövi, Keresztúri, Szent Katolnai, Fodorházi Újfalvi Dobolka vármegyei, nem különben a' Bongárdi, Veresegyházi (Szent Mihálytelki Lompérti Kolozs várm.) és Moriczsi részjószágait, 's akár holott lévő minden jogait (jura) nemzetes Karoly Dénezsnek 's az ő jegyesének Ágnes- nemes leányzónak 2000 aranyba béirta, magának semmi jogot (nullo jure sibi reservato) feen nem tartván. Capit Al-

bens. Divers. cottuum Cista I Fascic.
6. nro. 8.

1548 Solyomkövi Ördög Ményhártinak Anna, Ördög Ferencznek Ágnes leányai a' Fodorházi, Szótelki, Szent Katolnai (possessionak iratva még akkor mint falú állott) Keresztúri, Ujfalvi Solyomkövi, Köblösi örökös jogok' birtokába (dominium) kívánván béállani (Statui) Karolyi Lancz Dénezsáltal az ő pénzbeli mennyisége' letételéig visszautasítottak. Cap. Albens. Cista Doboka Fas. 3. nro. 23.

Feljebb a' X. szám alatt béírtt Ördög János végrendeletét ide iktatók, bár az akkori írásmódat tudatni. „Én ki vagyok Eördög János Esküllön, jóllehet istennek akaratjából test szerént kor beteg vagyok, de maga lélek szerént istenben egészségem vagyon, meggondolván, hogy föld vagyok és földdé kell lennem, azért tészek ilyen Testamentumot ilyen személyek előtt, mint volna az nemes személy Barthalin Péter Fodorházi, Fodorház y Péter Czompo Sebestyén ugyan azon Fodorháziak előtt, Kereszturi János Deák és az értelmes jámborok előtt mint volna Gál Fábján, Mester Gáspár, Vári András előtt; mindenek előtt hagyom testemet az földnek és Lelkemet az ur Istennek: annakutánna azon javaimból

likkel az ur isten engemet szeretett, hagyom Húgomnak Orbán Istvánt ki vólna nála in Hf. 16 d. 50 annakutánna feleségemnek gyermekemnek hagyom a' többbit. Továbbá a' zálogos jószágból ha Húgom hozzá akarja váltani benne Esküllőtől elválva, Fodorházától és Solyomkötől elválva, valamellyet akar hozzá válthassa, és élyen belőle holtáig mind gyermekével egyetemben, holta után ha gyermeki nem maradnak mind a' többivel egyetemben az én árváimra száljon. Mindezekben hagyom és valom oltalmúl főképpen Kendi Antalt annakutánna Valkai Miklóst és Menyhárt Gáspárt hogy ezek viselyék gondját az kevés jószágnak és a' szegény árváknak. Ez levél költ Gyertya Szentelő B. Aszszony előtt való kedden A' D. 1554-to Ezen végrendeletben crintett javak közül megneveztetnek: a' Szótelki rész, melly vagyon Kendy Antalnál 60 for. Ugyan Kendy Antalnál az Ugroczbéli rész vagyon 200 for. zálogban.

1569 Bévalló levélnél fogva Nagy Esküllői Ördög Péter saját Ujfalvi egész részjószágát száz forintba, Solyomkövi Menyhárt Mátyás ismét hasanlólag oda való részjószágát száz ötven forintba elszálogosítják, nem különben Solyomkövi Ördög Ferencz végre Eufrosina úr aszszony Esküllői Ördög

ördög András' özvegye az említett Ujfalvi határban lévő egész halastavának negyed részét örökös joggal elzálogosítja nemes Menyhárt Lászlónak. Cap. Alb. Cis. Doboka. Fas. 3. nro. 1.

1726 Idősebb Ördög István M. Ujfalvi nyolcz telkét elzálogosítja Kali Kun István-nak.

Össy (Szász-Új-Össi) Miklós 1575 javait fejedelmi parancsolatból; de itelelesen veszté-el Holozsvártt a' pártosság büniért hűtlenség' szennyén. Szász-Új-Öst birta, mellytől vette nevét. — Ugyan e' nemzetség' fíja vala Össy Ferencz is amazzal egy korú, a' ki Ördög Katát Ördög Menyhártnak Porkoláb Dorotya első nejétől született leányát tartotta; atyja volt Össy Dorotyának Zsombory Jánosnének, ki szülte Zsombory Katát Dobokay Imrénét. (L. Doboka leírását.)

Pánczél (Csehi) A' nemzetségi sor; valamint a' falú, mellytől nevét vette, bizonyítja ezen nemzetségnek hajdani fennlétit. A' XV század' vége felé két ágra oszlottan birta Pánczélceh falut a' Pánczél nemzetség, mellyről annak elfogyta után 1620 táján a' Bad vagy Vajda 's a' M. Birkali Vitéz nemzetségekre szállott, 's ezekről az Inczédy, Veselényi és Henter bárókra 's több kisebb birtokosokra. Az

utolsó magva szakadt Pánczél Péter végzé-bé e' nemzetséget fiú ágon a' kileányát Angalétát királyi engedelem mellett 1480 füsítá (præfecit) férjhez adá Bereki Drági Tamás hoz. Ennek csak egy leánya vólt Márta Szentgyörgyvölgyi Szent Györgyi Mátyásné. Anyja vólt ez Erzsébetnek a' kit Egeri Kamuthy Balázs (első Erdélyben) vezetett a' hymen' oltárára. I. a' következett ivadékokat Kamuthy vezér név alatt.

Páris István 1682 a' Nagy Sajói szakmán rondben (Urbarium) az odavaló birtokosak' sorában írva.

1702 A' sóbeli haszonban részesült Nagy Sajon birva.

Pásztahy említetik mint M. Ujfalvi birtokos 1770 táján; — mint M. Köblösi birtokos 1702 a' sóbeli haszonban részesülendők' egyike vólt.

Pávay 1702 mint Szász Czegői birtokos a' sóbeli haszonban részesült.

Peres Sándor 1628 táján második férje Szalay Katánának, Szalay Ferencz, és Ördög Kata leányoknak, rövid ideig birtokos vólt; elhalván ő, özvegye Erdélyi Györgyhez ment férjhez harmadszór.

Permártony 1702 M. Köblösi birtokos és a' sóbeli haszonba résztvévő vala.

A' Korda vér ágazat is egy Per mártont esmért.

Petky. (Derzsi, -és Királyhalmi gróf) Erdély' polgári sora teljes a' Székely nemzetből származott nagy kormányfijakkal. Az első tudható vajda Erdélyben 1002 Székely volt, 's még ezenkívül kettő. Alvajdák igen számosan valának; többnyire a' Székelyek' ispánságával egybekötve lévén ezen méltóság. Fejedelem egy, négy holnapig. Tudva lévő rom. cath. püspök tiz; udvari korlátnok kettő, kincstárnok öt, rendel' elsője egy, királyi törv. tábla előlölője négy, ország' főbiztosa kettő (egyik al) tartományi számoltatók' elsője egy, tartományos korlátnok nyolcz, 's ezek közt az első.

1500 Petky János voltak Székelyek E' megye is hármat tisztelt a' Petky házból főispáni székhében. (L. főispánok sor.)

1564. Petky Gábor Székelység' fővezére,

1577 Petky Farkas Bátory Kristóf.

1599 Petky János Bátory Zsigmond alatt fő korlátnokok. Ez

1601 Bátory Zsigmondot Moldvából Jeremiás vajdától, hova Bászta elől vontá valamagát háromszáz katanákat vezérelve egyik ő kisorsírt haza.

1603 Petky Farkas jeles vezér vas crejü bajnok Bászta Györgytől szabadságát viszsza nyeri.

1605 Petky János az első Bátory Zsigmond' éveiben tanácsnok úr, e' megyei főispán, egybe gyűjtötte a' Székelyeket Sztás Kereszt-úrra 's Bocskai részére hódította; Bászta' keménysége miatt ez önként következvén, 's ekkor Bocskay fejedlemmé választatott M. Szeredában.

1631 Élt Petky János a' második (L. főispánok sor.)

1635 Esett-el lövés által a' Szalontai útközetben Petky István Betlen Gábor volt fő udvari mestere.

Ugyan ez évett Petki Simon volt Csiki al- 1636 főkapitány.

1653 Királyhalmi (elsőben ez vette fel ezt előnevül) Petky István fejedelmi tanácsnok, korlátnok, és a' jóváhagyott alkatmány' egyik értelmes bírálója. II Rákoczy György által 1653 Moldovába küldetvén Balás vajda ellen, ki a' Kozákok' segítségével a' vajdaságot Rákoczy' rendelete ellen elfoglalta vala, a' Kozákokat szét űzte, 's Rákoczy által Moldvai vajdának tétetett; melly új méltóságában a' Török udvar is nagy summa ajándékánál fogva megerősítette.

1657. II. Rákoczy Gzörgy fejedelem Marcaljának iratik és testalakja, öltözete 's arczépe festetik a' Kazincytól felhozott munkájában Puffendorf Sámuel báronak. L. Samuc-lis Lib. Bar. de Puffendorf Commen-tarii de rebus a Carolo Gustavo (X) Sveciae Rege gestis. Norinbergae 1696. Ez egyik kisért Ecsedig (Betlen Imre g. szerént) II. Rákoczy Györgyöt Lengyel országból visszatértében. Továbbá

1658 Jun. 13. Rákoczy György erdély' kormányát reá is bizta.

1661 A' Székelyek' vezére és Kemény Já-nosnak Apafi Mihály' vetékedő társának ellen-je Udvarhelyszéken vesztett 's Gyergyó felé szaladatt. Vólt egyszersmind Béli Pállal e-gyütt fejedelmi helytartó 's Küküllő vármegyei fő-ispán.

1715 Petky Dávid a' törvényes királyi tábla mellett, melly ez évben vette újabbi létét, ítélő bíró; I. Leopold császártól grófi cím-et nyert 1690 táján.

1722. Kolozs vármegyei főispán és az orszá-g' gyűlés tagja volt mint királyi hivatalos,

1767 Élt Petky Boldizsár az Udvar-helyi ev. ref. iskolák' egyik segedelmezője, jöltévője.

Magva szakadt a' Petky grófi nemzetségnek 1817. Jelenleg Petky Antonia grófné e' megyében Viczének egyik birtokos asszonya, leány testvérével utolsó sarjadékai jeles családoknak. — Lásd bővebben a' Petkyekről Kállay Ferencz Értekezését ezen vezér név alatt; kinek azonban a' Petkyek Doboka vármegyei főispánságuk idejéről tett határozatai a' megyei laistromoktól merőben különböznek.

Pethus Lófő fia Czegének fele felét 1291 megvásárolta; de 1345 a' vásár elrontatott itiletesen.

Pisch neje jogán, a' ki Mágner házból való, birtokos volt.

Pistaky (Bongárdi) Előbb jegyző 1566 — 1568, utóbb ügyvéd lévén; ezek birtokosi létét, előneve pedig Bongárdi birtokát jelentik. L. jegyzők' sor.

Posoni (Somozsdi) Jozsef 1774 táblabíró és birtokos.

Pousa. Egyik Pousa volt 1230 főlovászmás fő tárnok mester, kik a' Lób és Tamás testvérek' ujadomány levelében a' világi méltóságok közt említetnek. (L. Mohaj falú leírását.)

Szirmay Antal a' honi Károly-Fehérvári országos levéltárból Szatmár várm. I-ső rész. 25 lap. emlit egy P o u s a v a j d á t hogy „1231 Szatmár vármegyében Gumbás földjének felét megvásárolta egyik Jowb Pechnek fijától husz ezüst gyrán.“

De célunkhoz közelítve: e' háznak tagjai eredetüket Csehországból vévén (L. Simon Kézade nobilibus advenis) Bogát Radván törzsöktől; 1247 két testvérek Lukács és Pousa megosztottak Zemplén vármegyei javaikban, Pousának Endre fijától származtak az Erdélyi Pousák (Pósák).

Benkő Cháknak, Csáknak vagy Csáky-nak 1252 vólt Erdély vajdájának apját Pousának; Éder pedig Erdélynek.

1281 Vólt vajdáját (ebben-is Benkövel-és Vajdával egyezvén) Pousának nevezik.

1362 Szirmay felhoz egy Pousát Satal fijával együtt bizonyos büntető per' itületében. L. Szatmár várm. esmerete I rész. 82, 83 lap.

Hihető, hogy az a' Pousa Péter, kinek Pousa Istváa ivadéka a' Vass nemzetiséggel 1345 Czege iránt a' Tordai gyűlésen perlekedvén, keresetétől elesett, épen az Éder

által felhozott vajda volt légyen; tiz évi különbség jövéen közbe csak a' vajdaság és az alább felhozandó oklevél magyarázta év között. Melly oklevél jeles érdemű Kállay Ferencz' értekezésében a' nem. Székely nemzet' eredetéről, érintve van: holott a' Pousa nemzetség' régisége, e' megyei birtoka, 's két fija ezen ígék által hozatnak világosságra: „hogy István Erdélyi vajda iteleto szerint, melly 1345-n. a' Tordai gyűlésben hoztattott Pousa és Vass nemzetségek' perében, egy káptalani másolatot (transumptum) hozott elő Pousa István 1291-ből, mellynek tartalma szerint Lófő Pethus fija 's Imre Buthus' fija, felét vették meg Czogének Farkassi Pétertől (talán a' Harinay nemzetség' egyik elődétől) Doboka vármegyében, más felét megvette Pousa Péter: quod Petrus Farkasi—in alia medietate Lophae Siculo filio Pethus et Emerico filio Buthus pro septem Marcis vendidisset, 's jöllehet az eladás megczáfoltatott az Ellenféltől 's Pousa István törvényesen elesett keresetétől“ 's a' t. L. Historiai Értekezés a' nemes Székely nemzet eredetéről, hadi 's polgari intézeteiről a' régi időkben. Készítette Kállay Ferencz pensionált Kapitány auditor. 1829.

1409 Pousa Kristóf behozatik egy hiteles vérágozatba a' Kolozs-Monostori Conventből kivéve hogy Szent Márton Macskási Macskásy Sofiának férje volt. E' nemzetség nevét fenntartja a' falú is, mellyről alább.

Putnok y 1693 Gyulában birtokos (L. Gyula leírását alább.)

Radó György Iklódy Sofia' férje neje jogán birt, apja vala három leányoknak kiktől a' Kemény es N. Iklódi Toldalagi vérek származtak.

Rácz (Tömösvári) a' Maksay házba házassodván; birt Recze Keresztúron 's ahoz tartozott részjóságokban ott körül. Maradékai: Farkas János és leány testvérei. Ugyan is Nyárád-tői Maksay Balázs Daczó Katával, Daczó Györgynek (kinek testvére Kata a' Cserényiek ösanyjak egyik ágon) leányával mint nejével nemzette: Dávid, Mihály, és Gábor fiai testvéreket mindnyájon hivatalt viselttek (L. dézmabérszedők' alispánok' és főbirók' sorá) Dávid a' Máriafy nevet nyerte; Mihálynak fija nem volt hanem leánya: Éva, elvette Tömösvári Rácz János; nemzette Rácz Zsofiát ki neje volt egyházi törvénytтанító Kódi Farkas Jánosnak, kinek fija a' ma élő Farkas János 's két — egyik élő Eperjesyné, másik elhalt 'Sikóné testvér-nénjei. Maksay Gá-

bor a' Mihály' testvére nemzé: Tereziát a' kit elvett másodszor Rácz János a' már érintett, és apja lön Rácz Ádámnak az élönelt, Klárát Csáka Papnét, még két leányt, 's László fiját; kinck fija nem lévén csak leányai; a' Maksay nevet ezen az utolsó ágon sirba vitte, özvegye 1833-n halt-el, leányai élnek.

Recze (Keresztúri) A' honi történetek' sorában e' nemzetségből Recze, Reczey, vagy Recze Bálint tünikelő 1625. II Ferdinand' követje vólt Betlen Gáborhoz; kit Betlen junius' 14 küldött vissza oda. — Julius' 14 pedig ugyan ettől küldi Betlen korlátnok Körtvéfalvi Kovacsoczy István neve alatt készült feleletjét a' császárhoz.

A' nemzetségi sör o' házból ezeket és ily sorban jeleli: Reczekeresztúri Recze Balázs élt a' XIV század' elején, apja Lőrincz, Mihály, Antal és László fjainak. Mihály nemzette Jánost a' magtalant és Simont. Antal apjak vólt Simon, János, Mihály és a' magt. György fjainak. László nemzője lön Jánosnak, János Fülöpnek, Simontól származott György apjak Bernárdnak Péternek es Tamásnak a' Kabós Francisca férjének, Péter Gergelyt, ki Jánost utolsót a' Recze neven nemzé. Fija vólt ennek Keresztúry Gáspár, kinck fiai:

György, Balázs, Boldizsár és Gáspár, Balázs Mihály Antal, Lőrincz és László fjakat hagyott. Boldizsárnak két nejei u. m. Pestesy Margit és Csomafáy Anna e' megyei szüzek' egyike, a' ki szülte Jánost és Borbárát Súljos Imrénét, ki anyjok volt Jánosnak a' magva szakadtt utolsó Sulyok István anyjának, és Franciscának. Keresztury Gáspár nemzője lön György magva szakadtt és Miklós fjiainak. Ez nemzé Istvánt Cserényi Anna nejével magtalant, és Pétert; Kata és Borbára pár nélkül elhervadt leányainak apjokat. Pestesy Margit Keresztury Boldizsárnak első neje szülte Keresztury Tamást Cserényi Klára' társát és György, Farkas, Mihály fejedelmi fő levázmester, Gábor és Mátyás fjiainak anyjokat. Gábor nemzette Gergelyt és Györgyöt, Gergelynek leánya Anna Galaczi Pestesy Gaborné lön. György apjok volt Andrásnak és Gáspárnak. András adott lételt Borbárának Pokafalvi Becsky Györgynének. Gáspár Ombozy Mártával Miklóst és Istvánt. az utolsó fiút e' nevezetes házból, nemzé, kinek leánya Márija Litteráti Sámuelné volt 1600 táján vagy közelebb. Kinek Kemény Anna grófné a' ma élő ötöd nyomú ivadéka.—Észreven-

ni való. hogy e' nemzetségisorban a' fenn érintett Recze Bálint nem találhatik.

Redmeczy (Széki) Széken birt nemes jószágot 's onnan vette előnevét; és mint birtokos e' megyében alispánságot viselt (L. alispánok sora). A' Redmeczy név Erdélyben már a' XVII évszáz' első negyedében esméretes sőt köz becsü vala. Élt ekkor Redmeczy T. János. Tudós munkát irt és adott ki ily czim alatt: A' Felsőleges Bethlen Gábornak Isten Anyaszentegyházával cselekedett jótéteményiről való könyv. Áll öt részből: 1.) 1619 táborozása. 2.) Az elpusztultt eklé'siákban helyreállítatások a' tanítóknak. 3.) Bethlen Istvánnak academiákra küldetése. 4.) A' Bibliának oláh nyelvre fordítatása, 's az oláh papok jó rendbe szedése. 5.) Az arianusak és szombatosok elleni disputatziók.

Sáfár (Gyulai) a' XVII és következett évszázak fojtában; de az utolsónak csak két első negyedében virágzott nemzetség volt a' f. kerületben a' Borsai járásban. (L. alispánok sorát.)

Salánky Gábor 1711 Kabós Juditot, ki leánya Kabós Lászlónak Bükki Judittól, ki volt Bükki Lászlónak Erdélyi Sofiától született leánya, ki Erdélyi Györgynek Szalay Katától a'

Szalay Ferencz' és Ördög Kata' leányától származott, e' pedig Ördög János főispán' leánya volt — vévé-el; birtokos lön itt. Paptelli, Cs. Gorbói és N. Iklódi részjóságuk voltak a' közelebbi század' fojtában; 's legközelebbről is Paptellkén. A' Nagy Iklódit Salánky József birta 1796 körül 's utánna özvegye, melyben Jékey Sándor, Léczfalvi Gyárfás Sándor, 's közelebbről neje jogán Kakucsy Farkas nemesek mint örökösök osztottak.

Sarrády 1702 mint Szent András birtokos nemes személy a' sóbéli haszonba részesült. L. Benkő Specialis Transsilvania Cap. VII. § 111. m. s.

Sárközy 1702 mint Dobokai birtokos a' sóbéli haszonban részt vett. Nagyobb birtoka volt Lozsárdon 1780 maradékának az utolsó magva szakadtunk, kitől leány ágon a' Czégői Balog és Persa nemesek jönnek-le.

Sarkudy (Sarkudi) vagy Saraskudi. Bizonyítja e' rég elmúlt nemzetségnél fennlétét annak a' pusztának (praedium) 's részszerént erdőnek neve, mely a' legrégibb levelekben „Paraput“ (némelyek ezt Babuczra ruházzák) az ujabbakban: „Sarkad, Sarkud, Saraskud“ nevezettel említetik, és ma közönségesen „Saraskutjának“ mondatik. A' XIV század' fojtában birta ezt, a' ma pusztát akkór népes hely-

séget a' Sarkudi nemzetség; de hűtlenség' vét-
kébe esvén, elvesztette; a' minthogy az több
ú. m. a' két Esküllő Keresztúr, Köblös, Szó-
telke, Szent Katólna (akkór Szent Katalin fa-
lu; ma pusztá) Paraput (ma Saraskutja) Fo-
dorháza, Újfalu, Kovácstelke, (ma Kovácsi: a'
régiek örömet ragasztatták a' „telek“ szót a'
falút bírók' neveihez, p. o. Bachuna-teleke,
Chege-teleke, Gyula-teleke, Romlott-teleke,
(Macskás) Szent Márton Macskás (és a' t.) So-
lyomkö falukkal együtt 1396) a' Kolozs Mo-
nostori convent 15 kötet 6-d. száma
szerént) Ördög Andrásnak, Isküllői András-
nak, Köblösi Teke Mihálynak és Menyhárt Já-
nosnak adományoztattak. — Élt 1441 Boros
v. Botos Erzsébet Sarkady Lászlóné
Sarkady Benedek menyé, a' ki Solyomkö,
Újfalu, Fodorháza, Esküllő, Keresztúr, Köb-
lős, Szent Katalin, és Szótelke falukat mint
nagy apja' örökségét felkérte; de ellene mon-
dottak a' Menyhárt, Teke és Ördög örökösei.
Ezek szerént a' Sarkady nemzetségnek 1441
fenn léte világos; úgy az is, hogy az 1396 ősi
birtokát Sarkudat elvesztette. (L. Ugruez
falú' leírását).

Sebestyén Sárvári birtokos 1702 a' só-
beli haszonba részesült.

Sebess Sándor 1760 birt Somró Ujfaluban.

Serédy (Görcsöni). Ezen nevezetes szerepet viseltt nemzetségnek Erdélyben volt létit a' honi historia' számos helyei jelentik.

1520 első közülek a' ki Erdélyi hivatalponton állott, volt Serédy Demén mint Károly Fehérvári kanonok. Serédy (Sereden) Demén Chalcedoni püspök, Várday Ferencznek az Erdélyi Fehérvári püspöknek segédje (vicarius) írja a' megyés papoknak és káplányoknak; hogy miután Ő ítéletet hozott, Deák Osváldat Fekete Márkat, és Királyfalvi Syli Balázst a' Küküllői esperestnek tiz forint fizetetlen dézma árával adósoknak találta, 's azért az adóság' kifizetésére tizenöt napi haladékat engedett legyen — továbbá hozzá adja: „A' mit ha cselekesznek, jó: különben pedig elmúlván a' tizenöt napi haladék, ugyan azon Deák Osváldat — tü, a' mint előhozatik, intések és találjátok-meg, mint pártosokat és átalkodottakat, 's a' tü; sőt igazábban a' mű ilyen parancsolatunknak hódolni és engedelmelkedni nem akarókat a' tü és alattvalóitok egyházaiból minden ünnep- és vasárnapokon a' mise' innepélyessége alatt, midőn azon az Istenigéjének hallgatására legtöbb nép gyűlendő egybe, harangozván 's gyertyákat gyűjtván és aztán eloltván, 's az ö r ö k á t o k' j e l é ü l a' földre vetvén, rekeszszétek - ki a'

hivek' egyházából, 's a' kirckesztetteket jelentessétek-fel, miglen az érintetteket illendőleg nem telycsitik. Költ Fehérvárt december' tizedikén az úr 1520 esztondejében.“ E Transsumto authentico Szereday Notitia Capituli Albensis Transsilvaniae cap. 135. Caroli Éder Excursus ad Historiam Transsilv. Antiqui, Medii et Recentioris aevi Mart. Felmer pag. 274, 275. — Nem lehetett a' századok éreltte vallásmarczong-viharának ki nem lobbanni, midőn a' Krisztus' szelid igáját oly vad zsarnokok, példás szegénységét pedig oly kincsszomjuhozó fősvények hirdették hazánkban, milyeneket a' historia' pitvarában iteletünk' széke elibe állit a' leirtt oklevél!

1526 Serédy Gáspár I. Ferdinand Auszriai fő herczeget Po'sonban az országgyűlésen (mellynek lapjain a' törvénykönyvben Scheredius, Sered olvashatók) egyik ő is választotta királynak, 's innen magyarázható oly tetézett kegyelme Ferdinándnak iránta az ő élte' fogytáig. Ilyen több példa van a' Magyarok' történeti sorában! —

1536 Kassát Zápolya Jánosnak feladja; mielőtt azt hidegen és vigyázatlanul védte volna.

1540; valamint mindég Izabella' ellen volt Serédy. Ellenben I. Ferdinand királyhoz von-

szodatt; kinek viszontag választott kedvencze vala; attól feles javakat is nyert ajándékul. Ilyen volt az erdélyi K. Fehérvári püspökség jóvelme melyet 1542 october 18 nyert, ilyen Bazin és Szent György. Viselt méltóságai közül nevezetesebb volt a' Felső Magyarországi kapitányság. Meghált 1550 martius 1-ső napján. Eltemették rokonja Serédy György's unokája Alaghy János; a' Szent Györgyi szentegyházban emléket emeltetvén sirja felébe, melyre latin versekben felülírást is metszettek, melyet Timon „Epitome Cronologica“ 320 lapj. előad. Serédy Gáspár fiú-maradék nélkül holt-el; egyetlen leányát 'Su'sánnát Janus Ostrogi herczeg vevé-el. A' Serédy Gáspárról maradott fíjat illető jószágokat Krusich Jánosnak adta Ferdinand kir. grófi czim mellett.

1642 Konstantinopolban követséget viselt egyik Serédy.

1651 Serédy István Erdélyben második a' ki fellépett; hogy Doboka vármegyében nőt veve a' Kamuthy házból; c'felett adomány levelet is nyervén birtokai felől.

1657 januariusz '14, Serédy Istvánt Rédey Ferenczel 's Barcsay Ákossal együtt nevezé-ki maga helyett H Rákóczy György helytartónak Erdélyben, hogy az alatt míg a' Len-

gyel háborúból visszatérénd, az ő szeméjében Erdély' fejei lennének. Elkísirték ezek őtet Viskig Máramaros vármegyében, 's onnan vissza jöttek két nap múlva. (L. Második Rákóczy György ideje" 45 lap.) De még ez évben Serédy Drágban meghalálózván; megszűnt Rákóczy helytartója lenni; 's a' más két, magok közt is egyenletlenkedő, visszázkodó tagtarsaira szállott Erdély' elég sujos gondja.

1701 Görcsöni Serédy István és Nagyfalvi Serédy Péter testvérek a' Drági uradalmat együtt bírták, a' kik említetnek

1702 mint szóbeli haszonban részesültek. Erdélyben, 's jelesen e' megyében mint birtokos utolsó Serédy Péter volt a' Drági uradalom' elidegenítője.

1730 Serédy (már gróf) utolsó ivadéka nagy nemzetségének, Szempte várába, 's még a' Bazini várhoz tartozott két faluba eredeti Horvát gyarmatokat szállított. — A' Serédy nemzetség' előneveit közép Szolnok vármegyéből Görcsön- és Kraszna várm. Nagyfalú adták.

E' jeles ház Erdélyben mint Doboka vármegyei birtokos Serédy István báró által tünt-fel; ki Kamuthy Balázsnak e' megyei főispánnak leányát Katát 1651 elvette. Adománylevelet kapott ez évben martius 9-kén a' Drá-

g), Komlós Ujfalvi és Adalini egész falukról a' Kamuthyak' kihalása utánra, Mikó, Urtelek pusztarészekről és Szent Mártoni egész pusztáról 's több más megyeheli jószágokról. Egy fija Benedek 's leánya Anna Toroczky Mihályné volt. Fija Ujlaky Borbárát vevé-el; apja lévén vele hat magzatoknak: Istvánnak Kollatovich Kata férjének, kivel — úgy látszik — rövid ideig élt és magtalan volt; özvegye még kétszer ment férjhez, Gáspárnak, ki- nek két leányai közül az első N. Melczer Jánosné, a' második Klára Toroczky Boldizsárné volt. Péternek a' magtalannak, a' ki érintett István testvérével együtt 1690—1702 birta a' Drági uradalmat; mellyről jelesen a' Drági kastély' feléről Adalin, Komlós Újfalu részjóságokról, Mikó, Urtelek pusztarészekről 's a' Szent Mártoni egész pusztáról 1701 aprilis 10-kén I Leopold császártól új adománylevelet nyert. L. 1823 évi Tudományos Gyűjtemény IV Füzet, 15, 16 lap. Serédy Péter idegenité-el a' Drági uradalmat, csaknem egészen; igen keveset hagyván-meg abból utódi az Andrásy grófok' számára. Klárának Kendefi Pálnének Sofiának előbb Rédey Ferencz' társának 's két leány gyermekek' anyjának, másodszor Csík Szentkirályi Andrásy Istvánné-

nak és 'Su'sánnának rendre Perényi Ferencznének és Majornénak.

Simonfi 1702 Simontelki birtokos a' sóbeli haszonban részesült.

Simon bán 1228 előtt birta Gyekét (akkor Gyekú) de a' Gertrud királyné' meggyilkolásában részt vévén; jószágait 's azak közt Gyekét elvesztette.

Somlyay (Rödi) Dobokay Imrének Anna leánya után veje lévén Somlyay Gáspár 1600 táján birt Dobokán házasságnál fogva.

Somlyay Judit e' tájtt Kecset Szilvási Szilvász Andrásné volt.

Somja 1702 Pánczélcsehi birtokos a' sóbeli haszonban részt vett.

Somi Jozsát hozza-hé a' birtokosok' sorába egy biteles vérágazati tábla. Ő Temesiben volt I. Ferdinand Romai császár és Magyar király' idétte 's Erdélyben nagy birtokú; jelesen e' megyében mind azt birta, a' mit ma közönségesen Csáky jogoknak nevezünk. Övéi voltak: az Almási (Kolozs várm.) és a' Gorbói Tihói 's Buzai uradalmak e' megyében. Pija volt Gáspár, leánya Kata Bebek Jánosné. Fijának Prinyi Margittól két leánya született: Anna előbb Patoesy Boldizsárné, másodszor Balassa Imréné. Ez az, kire Zápolya János Erdély' kormányát Maylattel megosztva bizta

vala. E' vólt Medjesen a' Gritti Lajos ellen fegyvert emeltt nemesek' egyik vezére. Másik leánya Borbára Lindvai Bánfy Lászlóné. Balassa Imre két leányt nemzett: Sofit és Margitát. Ennek első férjével Bornemisza Benedekkel lettek: Bornemisza Zsigmond magt. és Anna Csáky Zsigmondné magt., második férje vólt Kendy Gábor a' Kendy Gábor és István magva szakadtt 's hűtlenség' szennyéu büntetődöttek apjak. Balassa Imrének Sofi leánya vólt előbb Némethy Ferenczné; kitől született Zsigmond a' magt. és Ilona Csáky Déne'sné; második férje vólt Csáky László, apja Istvánnak; ez Veselényi Annával Lászlót: a' Zsigmond', Pál', Péter', Ferencz' és László' apjakat Batthyáni Magdolna nejével, Annát Prépostváry Bálintné és Istvánt a' másodikát adá. Kinek első nejétől Forgács Évától Ferencz Tárnokmester magt. Czobor Erzsébet nejével és István a' harmadik három nők' férje ú. m. a.) Lonyay Margité, kitől Zsigmond, és Mária Kornis Gáspárné Esztérházy grófok' ösanyja b.) Melid Klára; Imre, György és Mihály' anyjok és c.) Barkoczy n. kitől Miklós a' primás. Második neje a' második Istvánnak Prinyi Mária szülte Csáky Lászlót; ez Ráknoky Katával Lászlót II Rákoczy Ferencz' vezérét 's utóbb a' magános haszonért Hadad' feladóját az ellenfél'

hódoltját, és Gábort. Istvántól a' Jó'sika báró két ág, Gábortól 'Su'sánna Lázár Ferencz gróf-né által a' Szárhegyi Lázár gróf ivadékok: Cse-rey, Henter, Geréb, Székely, Molnár, Laka-tos, Mezey, Bagossy és, t. származnak.

Somody Bádoki birtokos vala 1770 tá-ján.

Sóós pedig 1760 ugyan oda való birtokos.

Sulyok (Szopori) Noszolyi birtokos a' XVII évszáz' első második negyedében.

Sükösd Gáspár 1502 nemesnek iratik Ulászló király által azon parancsolatban mel-lyet a' király a' 'Sombori (nem e' megyei) fél-birtok's egy Köhalmi ház elfoglalás iránti per-ben küldött a' 11,000 szüzek utánni legköze-lebbi negyedik ferián.

1579 Sükösd Miklós Theremi előnévvel olvastatik; úgy ekkor S. Gáspár is.

Sükösd István 1603 Székely Mozes' zászlóját követve Radul vajda népétől Rosnyó és Vollán közt Brassó vidékin leváगतott vagy meglövetett.

Sükösd György Borzovay Erzsébetet véné-el nejl; úgy is mint Borzovay' veje, ki már maga itt birtokos vólt; dé úgy is mint az Ördög Márta' harmad nyom maradéka jószágot birt e' megyében a' tizenhetedik század' első második negyedében. — 1628 septemb. 26. e-

gyik ő, mint Betlen Gábor fejedelem udvari belső meghittje küldetett vissza az Al-Gyogyi ferdőről Károly Fehérvárra, hogy a' Magyar király' követjét Ipolkéri Kéry Jánost illendő tisztességgel fogadná-el; a' mit ez meg is tett: a' mint maga a' követ 1629 majusz 27-d. a' Magyar-országi nádorispánnak megirta. L. Gáb. Betlenii Princip. Transsilvaniae coaevis documentis illustratus. Collegit, et in seriem chronologicam digressit Georgius Pray etc. Edidit Jacobus Ferdinandus Miller de Brassó 4. 1816. Tom. II. Doc. LX. pag. 187. "

Egy más Süközsd Györgyöt hoz-bé a' Patocsy nemzetség' vérágazata, hogy Ér Szentkirályi Szilvász Zsigmond' leányát tartotta, ki fíja vólt Szilvász Györgynek Losonczi Bánfy Boldizsár Judit leánya nejétől; Bánfy pedig veje Patocsy Gáspárnak Erzsébet leánya után, kit nékie neje Forgács Borbára szült. Maradéka Süközsd Györgynek nem említetik.

Szabadszállásy (Nagy- és F. Bányai) Csomafáján lakott Csernátoni Jánosnak (L. Csernátoni vezérnév) vejelévén; egy nyomon által birtokos vólt e' megyében. Jelenlegi első ivadéka Szabadszállásy Ágnes Ferenczyné. A' Szilágyban fiúágon is virágzik.

Szabó (Turoczi) Mátyás 1682 Nagy Sajói egyik birtokosnak iratik azon évi oda való szakmány-rendben.

Szaboszlai. Egyik ága az alsó kerületben birtokatlan még fenn vann; másik a' f. kerületben fiú nemben kihalt. Amaz neje Mágner Borbára Mágner Antal' leánya Ördög Anna és Mágner András társak unokája jogán birt egy nyomon által. Maradatt egy élő leánya előbb Paulovichné, most özvegy Hatfaludyné.

Szalaházy László törzsöknek iratik a' Hoszszutelky, Budaházy, Liptay, Tötöry és Menyhárt ágazatokra 's ivadékokra nézve. Leánya volt Magdolna (született Tötörben 1509 táján) ment férjhez Liptay Györgyhez; szülte: Miklós, János, Ferencz, Kata és Sára magzatait. Csak Meleg-Földváron volt birtoka tudhatóbb e' háznak.

Zalaij (Szalay) Gáspár, Bongárth előnévvel élt 1543-ban.

Szalay Ferencz az Ördög János' és Tegzes Anna' veje, úgy, mint harmadik férje Ördög Katának 1591 táján birt e' megyében. Három leányok' apja volt.

Szalárdy János annyiban hogy 1666 több törvényhatóságok közt e' megyében is felső kerületi fő adóbévevő (Perceptor) volt, itt helyt foglalhat. E' férjfit Benkő oriási szor-

galmúnak írja, kezirati munkáinak kültetemet tekintve. L. Köz Hasznú Esmér. Tár. II. Kötet 306 lap.

Sz a m a s k ö z y (Mihály Kolozsvári) E' név mintegy magával hozza a' mi szépet az Erdélyi évkönyvek bizonyítanak már ma rolla. Kinek nem tudja a' Sz a m o s k ö z y nevet méltánylani? — E' megyében az érintettnek dicsiretesen viseltt jegyzői hivatala, annak birtokosi létéről is bizonyossá tesz. L. jegyzők sora.

S z a c s v a y (Esztelneki) Birt Dobokán 1735. Unokáji a' Czegői Balog nemesek voltak.

S z á v a (Sándor, Gogán Váralyai báró) százados (kapitány) mint a' Drugatyevith Horváth János' heted nyom maradéka birt Pousán, Budján, Szent Györgyön, Ördöglútan és Csömlönlön feles jószágot. Másod unokája Palkó 'Su'sánná Simándy Lajosné és Palkó Anna volt Lázár Antalné. — Más ág Száva neje Henter Amáli' (L. Ördög nemzetség) jogán már-már birtokosá válandó.

1698 Száva Mihály báró kir. hivatalos az országgyűlésen.

S z é k e l y (Szász-Zsombori, - és Boros-Jenői) A' haza esmérte több előnevű Székely nemzetségek' egyike a' Szász-Zsomborról nevezett Székely-éké: Ez c' megyében a' XVI

század' végén 's azt követettnek elejét. Mag-
zott. L. főbirók' sora.

Szé kely Ádám gróf (Boros-Jenői) 1760
többi közt birt A. Kékesen; 1789 Borsán. 1771
a' Kolozsvári reformatus árváknak 500 mfo-
rintot hagyott. Megholt mint a' tiltott szerelem'
üldözöttje 's nemzetségének utolsó bérekesztő
sarjzatja.

Szé kly Kálmán Bátory István ellen fel-
lázadt, 1575 Kolozsvártt hűtlenség' szennynén
büntetődött Széken birt.

Szelec zky- jogot Vasas Szentiványon
tudunk a' most jefolytt évszázból.

Sze mere (Dobokai) 1600 birt Dobokán;
mái utódja igen kevés részjőszágban Onaghten
báró több leszármazásak után. L. főbirók
sora. — Ugyan e' Sze mere Jánosnak 1606
Dobokai, M. Ujfalvi, M. Derzsei, Szótelki, Lo-
zsárdi és Oláhhékesi birtokát fejezi-ki Bászta
Györgynek egy védlevele (Protectionalis) Ko-
lozsvártt jun. 29. Sze mere és Kornis részök-
re kiadva.

Sze n á s y Miklós 1677 Bádokban lakónak
irja magát a' Véglai Horvát Magdolna nemes
és vitézlő Lugosy Miklósné' végrendeletében,
mint egyik bizonság majusz 30-káról Vóltak
részjawai Budusan (akkor e' megyében) Igri-
czén Becsky Zsigmond' maradékaitól kiváltva.

Szentkirályiak 1693—1828 bírtak Gyulában mint birtokos nemesek. Magvak szakadt. f. ágon 1827.

Széplaky (Széplaki) II Apafi Mihály 1709 Bécsben költt adománylevelénél fogva adományozott mint fejdelem tulajdon neve és pecsétje alatt Széplaky Mihálynak egy örökséges telket Katanában (Kolozs várm.) 200 mforint beirásos mennyiségben. Ennek ivadékai e' megyében is birtokosok voltak, 'II József császár alatt pedig Ordinarius alispánságra (L. alább) léptek. Magva szakadt e' háznak a' folyó század' elsőbb éveiben.

Szentgyörgyi (Szent Györgyvölgyi) Mátyás (talán a' ma is e' megyében létező Szent György falucskának nevet adott) birtokos; Drági Mártát nővé tévén, e' jogon Drágnak birtokába lépett. Nemzé Erzsébetet Egeri Kamuthy Balázsnét. (L. a' Kamuthy és Serédy ivadékokat).

Szilágyi. (Veresegyházi) Alispánsága és előneve birtokosi létét hirdetik. (L. alispánok' sora).

1481 's az előtt is birtokos volt e' megyében az esméretes Horogszegi Szilágyi nemzetiség Szász Ujösön, Devecseren és Gyckében; jelesen Szilágyi Jusztina Erdélyi Jánosné.

Jelenleg is esmér ugyan Doboka vármegye e' neven több birtokost; de az a' Szilágyi, ki Valkay Miklós és Ördög Judit házas társak' egyik leányától Szilágyinétől származott, fiú-ágon kiholt, 's különböző volt (mert későbbben is élt) az érintett alispán Szilágyi Jánostól.

A' Korda- vérágozati tábla is Szilágyi nevet jelel e' megyei birtokosok közt, Récse előnével.

Szilvásy (Kecset-Szilvási) Andrásnak Rödi Somlyay Judit nejével birtoka volt házasságnál fogva Dobokán, ősi javai pedig Kecsetben és Kecset-Szilváson voltak.

Szilvásy Péter Gyekének nagy részben birtokos vala a' XVI század' végén 's a' következtetnek elején; de Bátory Gábor fejdelem ellen pártot ütött, 's azért 1611 Gyekői birtokát hűtlenség' szennyén elvesztette.

Cseszeliczki Szilvásy Boldizsár 1602 Bátory Zsigmondot — midőn Erdélytől masod ízben elbucsuzott, Trencsén felé egyik elkisírte.

1603 Szilvásy András mint Székely Mozes' hive megholt az ütközetben Brassó vidékin Radul vajda fegyvere alatt.

Ez évett az érintett Szilvásy Boldizsár Betlen Gábort követte Nándor Fehérvár-

ra, segítséget kérvén a' Török császártól Erdély' insége ellen. Ugyan itt és ekkor Betlen' Erdélyi fejdelemsége szóban forog. Ezt Szilvász irigy szívvél vészi. De Betlen a' fejdelemséget el nem fogadja.

1606 követ volt a' Moldvai vajdához Radulhaz.

1610. sept. 6. Kolozsvártt II Mátyás kir. és Bátori Gábor Erd. fejdelem közt kötött békesség pontjait mint tanácsnok és kir. bérlő (Arendator Regius) alá írta 's pecsétjével megerősítette. L. ez aláírtakat Tudom. Gyűjt. 1817. év. I negyed Kovachichtól.

1627—1643 Szilvász András szolgabíró e' megyében.

Más Szilvász András 1628 sept. 12 vagy 17 követnek ajánltatik Eszterházy Miklós gróf által, Betlen Gábor' lealáztatására a' Török-császárhaz intézett azon levélben, melyet ez Szombathelyi Mártonhoz, a' Török udvarnál lévő egyik császári követhoz küldött. L. Gabriélis Betlenii Prpatus Transsilv. Tom. II. Doc. LVIII. pag. 178. — (L. főbírók és alispánok' 's szolgabírók' sor),

Szodoray (Ér-Szodoroi) Ferencz 1590 királyi tábla bíró volt.

E' megyében élt és birt e' családból Szodoray István; ki a' tizenhetedik század' ele-

jén k. Szolnok vármegyéből a' Piri járásból ide szakadván, elvette Ördög Katát Ebeni Gábor' özvegyét; de magtalan lévén, halála birtokosi létét 's nevét elszünteté.

S z o m m e r a' közelebb elfolytt század' vége felé házosságnál fogva birt.

Szöllősy 1702 Nagy Iklódi birtokos volt a' szóbeli haszonban részesültek közt.

Szucsák y (Erdő-Csanádi) Péter a' Vitéz Ferencz és Göczi Torday Kata leányát Krisztinát nejül vévén, 1680 táján e' megyei birtokosá vált. Nemzé Ferencz fiját és Borbára leányát e' megyei A. kerületi fő-bíró' (L. főbírók' sor.) Szász Czegői Balog Zsigmond' hitesét.

Tarcsay György veje Szalay Ferencznek és Ördög Katának. Mint Szalay Kata' férje neje jogán birt 1628.

Tarkányi mint S. Szent Andrási nemesbirtokos 1702 a' szóbeli haszonba részesült.

T e k e (M. Köblösi) Eredetét 's létét e' nevezetes nemzetségnek Benkő 's Buday Ferencz éyírók érintik. E' megyében volt birtokosi léte a' főispáni sorból, az Ördög- nemzetséggel házassági 's állított rokon egybekötésökből és e' folyó században Solyomköven találtt sírkő' feliratából bizonyos.

Mennyiben volt való az, hogy az Ördög és Teke neveket viseltt ősök valaha véreik lettek volna, nem vitatva, egy hiteles másolat 1767 a' Kolozsmonostori convent' irományjai közt ezeket esmérteti meg velünk a' Teke fjak közül: Köblösi Teke Mihály 1396 élt, osztály képen birta M. Köblöst, mellyet nyert Vala több falukkal együtt a' nékie is adományúl jutott falúkból 's néptelen földből, Gáspár, Menyhárt (a' hasonló nevű nemzetség' kezdője). István, Bricius és László. T. Bricius nemzé 1471 István és György fjiat. A' Bricius' testvére László apja volt Teke Jánosnak. Teke Istvánnak: Imre, János és Balázs. Balásznak: Ferencz ki 1540 élt és Teke Lukács a' főispán Doboka 's b. Szolnak vármegyékben, mh. 1548. Nejével Barcsay Magdolnával fja volt Ferencz. 1610 táján holt-meg.

Teke Borbára Zsidó Balászné 1620 élt, birt F. Töökén és M. Fodorházán.

Ugyan ekkor élt Teke Tamás-is Ördög Kata' férje.

Teke János 1627 idéző parancsolatot váltott Betlen Gábortól Gyula Fehérvártt aprilis' 23. Hiteles másolat. Magva szakadt. e' nemzetségnek újú ágon ennek elhunytával.

Teke Magdolna Fodorházy Istvánné
élt 1656-n.

Toldalagi (Nagy Iklódi) Az Iklódy magvaszakadtt nemzetségnek hasonlólag magvaszakadtt ivadéka 's utódja. — Az Apafi és Oroszfái Mikó 's Viczei Mindszenythy házakkal rokon vala míg e' megyei jelesbb nemesek közt százhetven évig virágzott.

Az a' Toldalagi Mihály, kit Betlen Gábor Budára követül rendelt a' Nagy vezérhez 1626 's 1636 Marosi főkapitány 's tanácsnok volt; valamint az a' Toldalagi János is, ki I. Rákoczi György alatt 1638 a' Dézsi vallás tárgyú gyűlésben mint egység hívő fő méltóság szonakolt a' Nagy Ercsei Toldalagî grófi nemzetség' fíja vala.

Hanem Iklódi Toldalagi János, viszont I. Rákoczi György' korában fejedelmi ügyek' nevezetes igazgatója (Fiscalis Director) volt. L. Kállay Értekezése. 1829.

Toldalagi Ferencz a' főbíró 1647 I. Apafi Mihály' sogora és Apafi Kata' férje.

Toldalagi János I. Apafi Mihály' kamarássa 1680 Torda várm. főispán, kir. táblabíró 's Szamasújvári várkapitány. L. Betlen János Histor. 4-k. könyve 14 szak.

Toldalagi György 1718—1720 e' megyei alispán. L. főbírók és alispánok sora.

Györgyben a' György' fiában, Gábor' unokájában ki Györgynek fíja vólt enyészettel e' nemzetség férjfi ága 1822. Iklódnak nagy részit bírták. Leány ivadóktjaik: Szabó, Vass gróf, Jékey, Szebeni, Almády 's t. nemesek.

Polgári léte a' Nagy Iklód előnevű Toldalagiaknak feltűnt Zápolya János alatt. A' nemzetségi ágózat sór e' szerént adja elő. Toldalagi Gáspár, Tamás, Mihály és András egykóruak. Az utolsó Radó Eufrosinával (második hitese Aknay Katalin) létet adott Ferencznek, Borbárának Bolduczi Fehér Jánosnének és Eufrosinának Tamásfalvy vagy Vitéz Jánosnének. Ferencz Frátay Klárával nemzette Sofiát Némai Vajda Jánosnét, Jánost a' ki 1624 táján élt nejével Gyerőfy Borbárával. Eufrosinát Tamásfalvy vagy Vitéz Lászlónét és Magdolnát Vitéz Ferencznét, Vitéz Györgynek és Klárának apjakat 's a' Pál' nagy apját. A' most érintett Toldalagi János apja vólt 1.) Ferencz 2.) Gábor neje Toroczky Sofia magt. Klára Gyerőfi Jánosné magt. Krisztina Torma Kristofné és Susánna vagy Erzsé-

bet Toroczkey Lászlóné magzatainak. Ferencz a' főbiró Apafi Katával apja a.) Andrásnak, ki Göcz Pál leánya Göcz Sára ne-jével nemzé Máriát Naláczai Lajosnét, és Sárát Barcsay Gergelynét b.) Jánosnak 1678 Bánffy Zsigmonddal perelt a' Mező Örményesi (Kolozsvárm.) határon találtt tápláló arany — (aurum vegetans) felett. Az országgyűlés döntötte-el a' pert a' Bánffy részre. L. articulus diaetalis 33 anni 1678-d. 1-ma Octobr. a' ki apai örömét lelte 1.) Katában Czegei Vass Ádámnében (innen a' Vass grófok' Nagy Iklódi birtoka) 2.) G á b o r b a n 1698 a' Károly-Fehérvári országgyűlésen követ volt. 3.) Györgyben as Almády Anna férjében 1770 Torda várm. alispánban. Ez három házassági zálogban örvendett a.) Krisztinában Szabó Józsefnében b.) Györgyben és c.) Máriában Jékey Sándornében. György apja volt Györgynek a' ki mh. 1822, hagyván maga után Lázár, Anna, grófné társától György fiacskáját felserdült kora előtt elenyészett végső csemetéjét az Iklódi Toldalagiháznak. Leányágazatok: Drusánnában a' hajadan kisebbikben és Susánnában a' nagyobbikban Boros Jenő Korda Ádámnében virágoznak.

Toldi (Nagy Szalontai) E' nemzetség' nemes ágának a' közelebb múltt század alattvölt Solyomkövi birtoka Kabós nemesekre szállott. A' Pánczélcsehi járásban is birtak. Birtokjokat elcserélték.

1600 Szalontai Tóldi István alá írta nevét az Aranyas széeknek adott országos nyugtatvány (assecuratio) alá, hogy Mihályvajda ellen felkelt vala. Kállay.

Tolmács Mátyás 1390 örökös csere által Encsi birtókos.

Tomory Lőrincz a' tizenhetedik század' béáltával Valkay Erzsébet' férje volt kevés ideig; ipja, fíja vala Valkay Tamásnak az Ördög Márta férjének, a' ki házosságnál fogva első e' megýében a' Valkayak közűl.

Tomory István 1603 július' 17 Sékely Mozessel 's a' kiket Betlen Farkas megnevez, számszerént 51, mindnyájon Erdély' nagyjával 's nemesseivel együtt elhűllott Brassó vidékén Rádul vajda' fegyvere alatt

Torday (Dobokai, és Göczi) E' nemzetségből János alispán vólt négy évig. L. alispánok sor.

Torday Imre 1541 Lósárdi telkeit zálogból Kandy Mihálytól követeli.

Torday Imre és T. Albert 1545-n. Dobokán lakók és birtokosok. Más

Torday Imre 1627 Dobokai birtokos, és egyik (Doboka előnévvel) szolgabíró és

Torday Zsigmond 's **Zakariás** az ő rokonai 1627—1630 évtájt.

Torday János 1678 Dobokai birtokát elzálogosítá.

Göczi Torday István 1758 Nagy Devecserben- egy fejedelmi (fiscalis) telket zálogosított **Demeter Jánostól** 22 vonás forinton, a' hól még többet-is birt.

Béhozatik a' **Patocsi** nemzetségbe **Torday János**, ki férje vala **Érszentkirályi Szilvász Sofiának**, ki leánya **Szilvász Zsigmondnak** 's unokája **Györgynek**, a' ki veje volt **Lozsonczi Bánffy Boldizsárnak**, ennek leánya **Bánffy Judit** született **Patocsi Erzsébettől**. **Torday János** nemzé **Zsigmond** és **Ferencz** fíjait. Az lön apja **Gábornak** 's nagy apja **Sándornak**. Ez nemzője volt **Lászlónak**, leányát ennek **Susánnát** **Nemes Ádám** vevéel, utóbb gróf lön maradéka. A' **Torday** ivadékok **Kolozsvármegyében** fenn vannak nevöket megtartva.

Tót. 1346 Csomafái Toth János emlitetik **István Erdélyi vajda'** parancsolatjában, — melly **Klusvártt** (**Kolozsvár Kolozsvárm.**) **Boldog Ilona királyné** innepén — mint egyik

alperes Torda várossa és Otthon nevű falu közt határszél aránt folyt perben. Közelebbi Tóth háznépnek Iklódi birtoka a' XVI századból való.

Tőkés (Magyarosi) László, tartományi biztos a' Kolozsvári vidékben Apor Ágnesnek második magtalan férje 's neje jogán Kendnek egyik birtokosa volt 1780—1799.

Török (Kecset Szilvási) István 1677 magát Kecset Szilváson lakónak és nemes személynek írja egy vég rendeletben. Ered. oklevél másol. Fija volt Török Györgynek az Ördög Anna férjének. Leánya volt ez Ördög Ferencznek ki élt a' XVI század' vége felé.

Tötöry (Tötöri, — és Kalota Szentkirályi) Régi levelekben Tót-Eöri, Tót Ewri. A' nemzetségi sor és tisztek' sora a' Tötöry nemeseket is e' megye' birtokosai közé helyezik. Már 1309 virágzottak, a' hasonló nevű falutól kölcsönözvén nevöket. L. főispánok és főbirák' sora.

E' házból a' vérágozati jegyzetek megnevezik Tótewry (Tötöry) Balázst a' főispánt és leányát Borbárát. Annak neje volt Kecsethy Magdolna. Osztozó vérek valának a' Tötöryek, a' Kecsethyekkel, a' Szalaházy Liptay és Kozárváry ágazatakkal-is.

A' Tötöry nemzetség a' XVII század' bé-
 álltával áldozott a' harc' siltjan: hogy Tötö-
 ry Jánost maga és lakta megyéje' részéről
 Székely Mozes' zászlója alá küldé 1603. Az
 ütközet Rosnyó Vulkán által-út közt ment
 végbe Fasching augusztus Felmer szerint sep-
 tember' 29-ikén korán reggel, midőn Radul ha-
 vasalföldi vajda, mint a' Rudolf császár' meg-
 hittje és az Erdélyiek' szószegésinek megbosz-
 szulója véletlen rá ütvén a' Székely népére,
 magát a' három honapos fejedelmet, 's vele e-
 gyütt jelesbb embereit: Tötöry Jánost,
 Toldy Istvánt, a' csak uj hivat Rédey Feren-
 czet, Kiss Farkast, 's öt Apór fjakat, levágta.

Tötöry Kata Barcsay Gáspárné; kinek
 fja Lénárt, kinek leánya Petronella A. Balázs-
 falvi Cserényi Jánosné.

Tuhut. Kétségen kívül lévén, hogy Er-
 dély Tuhut által elfoglaltatatt, a' Magyarok
 az Almás vizinél az Oláhokan diadalmaskod-
 tak 's Esküllőnél hódolási-hitöket bévevék. Azon
 állapot, hogy az új meghodított népnek zab-
 lán tarthatása, a' vidék' bátorságba helyezetté-
 se avagy csak földerőség' hányását elkerülhet-
 lenné tették — 's még a' vélekedés szerint Ti-
 hónak Tuhuttól állítása 's neveze is gya-
 nusokká tehetik, a' maradékat, hogy Tuhut
 ezen a' földön sokkal az előtt mint vármegyé

vé vált vala saját foglalást tett. Nem is lehet, hogy Tuhut nemzeti kézzel 's vitézül foglalva-el Erdélyt birtok-béli jutalom nélkül maradt volt.

Ujhelyi (Tisza Ujhelyi) Ferencz II. Bákokzy Ferencz honi vihara alatt főbiró, jegyző, és birtokos, (L. tisztek' sor.)

Ujváry 1702 Oláh Vásárhelyi birtokos és a' sóbéli haszonban részt vett.

Vajda (Vásza, - utóbb Szász - Zsombori és Meredjoi) Meredjoi Vajda György első e' megýébeu, élt 1578 táján, adomány jogon jószágot nyert. L. a' királyi tábla' itilletét lemásolva.

A' Szász-Zsombori Vajda előneve 's viseltt hivatala birtokosi létét bizonyitják.

Pánczélcsehi Vajda vagy Bad János 1627 élt; benne kihólt a' család.

Vajda közelebbi ivadékok voltak: a' Váró, Vida, Varady; ma pedig Veres, Fosztó, Török, Jánosy nemes háznépek.

Vajna (Pávai) 1755—1833 két nyomon által virágzott nemzetség vala: — Első Rákóczy György fejedelem nemesi czimmerrel, nemességgel 's Páván Kézdi székben egy belső örökséggel ajándékozván meg e' nemzetség' ősap-

ját, ő és benne utódi fő székely nemesek (primores) levének. A' nemcsitő adomány levelet a' K. Fehérvári or. levéltár bírja. Gábor e' család fiai között az elsőbi Franczia háborúban - 1796 - katonáskodván, őrnagy volt mikor a' csatadűhe alatt a' nem kimiltt fáradság forró hidegbe ejté; 's csak azt fájlalta hogy ágyhoz szegezve nem a' vérmezőn múlt-ki az életből.

Dávid kormányzéki titoknak.

Elek itilő mester a' törv. kir. táblán húzamosan.

Antal családja' disze, fényes tiszti körében egy megfeszített hazafiúi tett' áldozatja. Született 1760 december' 13-dik napján, nemes szülőktől mind két ágon. A' Kolozsvári iskolákban a' bölcselkedésig bészárolag egyebet jónál bé nem sziván, a' Váczi Theresianum nevéndéke lön, hovápazar dicsiretek ajánlák fel Kolozsvárról a' jóra menendő ifjat. Második József cs. sarkalatos újitmányai rendében, B. Brukenthal és Teleky Ádám gróf (Czidnek fordítója) mint királyi biztosok ketten egyszerre hívák-meg írójoknak jegyzőjöknek 's — megkell vallani — teljes reményű segédjöknek ama kétes amanehez állapotokban. — Ő az utolsóhoz vonszó-dott és állott. — Völt itilőmesteri jegyző előbb.

Az Erdélyi udvari cancellarián kezdett fojtatatott és végzett hivatali pályája alatt a' fejdelem háromszor koszorúzta érdemeit megelégtetését fejező leveleivel. Nötelen holt meg mint Erd. udv. előadó és királyi tanácsnok Bécsben nem vagyontalanul a' ki szülőitől semmit egyebet mint egy pár ezüst készületű kést és kalányt 's egy arany hat szegű gyűrűt Görög mivűt nyert. — Könyvgyűjteményének nagy részét a' Bécsi rendőr onnan kihozni megtiltá. Mh. 1827-dik évben dec. 20-ik napján. Századjának bégjét viselve a' személjes nemesiségnek hókolója volt. Egyébaránt Erdély nevelt nevelni fog és nevel nagy hormány fiatalt; de nagyobbbat nem mint vólt Vajna Antal. Apja 'Sigmód e' megyében házosság által Iön birtokos; testvér bátyával Istvánnal 1833-ban magva szakadt ez ágón a' Pávai Vajna nemzetiségnek 's megszűnt idevaló birtoka is; Háromszéken még virágzik.

Valkay (Magyar Valkai, — Gyulai) E' megyében a' Valkay név legelőbb Gyulában tűnt fel, a' hól a' XV század' elcjen birt Gyulai Valkay Mihály, kinek leányát Annát elvette Gernyeszegi Erdélyi Gergely. Tovább

Valkay Tamás 1471 táján Ördög Mártát elvévén, birtokossá vált 's ekkór e' nemzetség négy nyomon által virágzott ú.m. Val-

kay Tamás nemzette Istvánt és Miklóst; István Ferenczet és Andrást; András Boldizsárt. Miklós az István' testvére apja volt Istvánnak; ez Miklósnak Annának Ödönsy Ferencznének, Borbárának Borzovay Istvánnének, 'Susánnának Zsombory Lászlónének és Ersébetnek. Utóbb

1572 Valkay a' honi vitézek' tetteit énekek által fenntartott Magyar (Erdélyi családból való) versírók közt említetik a' Tudományos Gyűjtemény 1825 évi VI. füzet 114 lap.

A' XVII. század' fojtában egy Valkay Miklós Ördög Judit' neje által az Ördög nemzetség' osztáljosává 's így e' megye egyik főbb birtokosává vált.

Vallon Péter (Héjasfalvi) 1630 febr. 28 Valamint 1633 febr. 27. Fehérvártt nyeré adományúl Székölajt egészen; érdemesítvén magát mint fejedelmi testőr alkapitány.

Várady (Nagy Váradi) II Rákocy Ferencz' honi háboruji alatt viragzott ház vala. 1790 táján magva szakadt. L főbírók és alispánok sora.

1702 Várady Kis Budaki birtokos — nemesnek sóból haszon adatatt. Birt Iklódan is elkkór.

Váró a' Vajda ivadékok' egyike birt Pánczélcsehen.

Véég Miklós' özvegye 1682 Nagy Sajón birt.

Veres (Farnasi) János 1545 táján Karolyi Lancz Sófiát nejének vevén, Ördög ivadékvá vált, minthogy napája Ördög Ágnes az Ördög Ferencz' leánya volt. Neje Ördög Jánossal a' főispánnal jószág felett egyezésre lépik 1572. De a' férje Veres János Békesy Gáspár' zászlója alatt a' törvényes fejedelem Bátory István ellen harczolván, hűtlenség' szennén fejét 's jószágait elvesztette Kolozsvárrt. Birtokosi következője Csefey János lön adomány jogon. Fija István Szilvásy Juditát tartatta.

Farnasi Veres Benedek Erdélyi Ilo-na' férje.

Veres Daniel Fehér (akkor csak egy Fehér várm. volt) Veres Gáspár Bihar vármegyék főispánjai voltak 1590 táján; annak Bornemisza Boldizsár, ennek Bánfy Dénezs és Ugray Gergely lévén társaik.

1702 Galaczon és Szavában birtokosok a' só béli haszonban részesültek.

Viczey (Viczei) Gáspár 1603 Székely Mozessel együtt harczolván; elesett Brassó vidékin Radul vajda fegyvere alatt.

Virginiás István (Nagy Váradi) előbb fejedelmi ügyek' egyik igazgatója a' mellékrészekben (partes readnexae) 1666 végével pedig adóbévevő volt többek közt e' megyében a' f. kerületben rövid ideig. Az ország' rendjei atyokfijoknak nevezték a' honi törvénykönyvben. Kolozsvári conventhéli megtartó (conservator) is volt. — Ilyen adóbévevők voltak: Ugron András Barcsay fejedelemségében, Ugron Ferencz 1683. L. Kállay' értekezését Ugron vezér-név alatt.

Vitéz (Magyar-Bikali báró) 1530 óta viselé a' Magyar Bikali előnevet. Kolozs vármegye adta nemzetség volt; itt többek közt Pánczélschnek nagy részit házasságnál fogva bírta. (L. Pánczél nemzetség) Magva szakadt 1733 július 5-kén György báróban.

Mennyire a' kezünk közt jeles honfi barátunk' szives közléséből megfordult hiteles másolat előadja, a' Vitéz nemzetség' táblája cz. Gyölkérnek Tamásfalvy Ilyés tétetik ebben, a' ki már Zsigmond király alatt Kolozsvármegyében birtokos nemességet nyert. Fijai: Gergely az első, és Miklós az első. Ennek: T a m á s az első és J a k a b. Annak: György az első az „Erdélyi Katona“ mellék névvel megtiszteltt, Miklós a' második Tamás a' második és Imre az első. Az „Er-

délyi Katona“ mellék nevű Györgynek fija: András az első Doboka vármegyei első birtokos Corvinus Mátyás kir. alatt 1480 a' Vitéz ösökből; de még mind Tamásfalvy névvel, házasságánál fogva birtokosává vált itt 's jelesen Pánczélcseben hogy magvaszakadandó Csehi Pánczél Péternek fiúsított Ilona vagy Angaléta leányát elvette. Kivel nemzé György fiját a' másodikat a' ki első a' Vitéz nevet felvette. Atyja lön Gáspárnak a' magva szakadttnak Tamásnak a' másodiknak ez nyerte adományúl Bikalt 1530. Kinek leányai a' leány negyedet kivévék 1557 Andrásnak a' másodiknak Ilonának és Klárának. András Valkay Agnes nejével a' Koppándy Gergely fiúsított örököseivel nemzé Gábort az első e' megyei szüzek egyikének Össi Jankafi Orsolának férjét és Klárát Dobokay Jánosné. Terjeszté ama pár a' Vitéz házat Miklós a' harmadik Ferencz az első és András a' harmadik 's e' két utolsó magva szakadt fjakkal. Miklós apja lön Petrityevith Horváth Klarával: György fijának a' harmadiknak a' ki báronak iratik 1653 a' Jóváhagyott Alkatmány' bírálóji közt. Vólt királyi tábla bíró. Ez Kamuthy Orsolával 1640 táján nemzé I Gábort a' másodikat II Ferenczet a' másodikat III. Borbárát a' magva szakadt Szilvász Mátyásné

IV. 'Susánnát Úsoni Bély Pálnét, a' ki 1678 őzvegyen marada. V Annát Szalánczy Gábornét és VI. Klárát. I. Gábornak Orbán Krisztinával született fja András a' negyedik. Ennek Betlen Éva neje szülte: Györgyöt a' negyediket és utolsót kereszt névre nézve, kiben fiúágón a' Vitéz nemzetségnek magva szakadt 1733 július' 5-kén M. Bikalon; mert az ő két kisebb testvéreinek: Miklósnak a' negyediknek és Andrásnak az ötödiknek nem maradtak magzatai, magának pedig voltak csak leányai: Klára Homoród Szent Mártoni Biró Zsigmondné, Éva Nagy Váradi Inczédy Sámuelné a' báróné, és Erzsébet. II Ferencznek a' másodiknak e' megyei ház adta Göczi és Dobkay Katától mint első nejétől születtek: a.) Borbára b.) Klára és c.) Krisztina leányai. Második neje Nádudvary Klára Mária és Anna leányok' anyja vala. a.) Borbára lön A. Csernátoni Domokos Jánosné; nemzék: Jánost, Imrét és Antalt. Imre apja volt Györgynek, György Ferencznek a' főbirónak. b.) Klára Kapivári Kapy Jánost maga férjivé 's János György és Terezia gyermekek apjává tette. Tercziát elvette Al-Torjai Apór Lázár, kinek Gyulay Évától születtek: Apór Lázár, Ferencz a' magvaszakadtt, 'Susánna Erdőteleki Szent-mariay Györgyné, Klára Csik Szent Mártoni

Szabó Ferenczné, és Ágnes Körös Lászlai Véér Sándorné. Apór Lázárnak fija Lázár az élő férje Berzenczey Klárának és apjok János és Lázár fíjainak. Szentmariay György nemzé: Annát Csik Mindszenti Czikó Ferencznét az élők: Czikó Antonia B. Boér Antalné és Czikó Ferencz' anyjokat, Istvánt két nejeitől: Lajos és 'Susánna gyermekeinek apjokat. Apór Klára az élő mint özvegy anyjok: József, Ferencz, Klára, Keczei Janosné és Lajos 's Carolina gyermekeinek; Lajos Mikes 'Sófia grófnéval apja: Lajos fíjának, Carolina Hatojkai Pocsa Pálné anyja: Károly fíjának. Véér Sándornak élő leánya: Klára Brencsán Józsefné anyjok: Erzsébet, Sándor, Albert, Ottilia, János Mária magzatainak. c.) Vitéz Krisztina ment férjhez Erdő Csanády Péterhez és szülte: Ferenczet 's Borbárát Szász Czegői Balog Zsigmondnét, a' ki maga főbiró volt e' megyében. I. Vitéz 'Susánna Úzoni Béli Pálné anyja volt Susánnának Hadadi Veselényi Pálnénak, birta az alsó kerületben Galaczat és Kékest maradvékaira is által szálván e' birtok. Fíja volt: István; unokáji: István és Ferencz; másod unokája Miklós harmad unokája a' jelenleg élő Veselényi Miklós báró. Az első Miklós' testvérei: Pólexina Kemény Zsigmond báróné, Mária Teleky Adám grófné e' megye'

rendjeitől ömledezve tisztelt egykori nagy aszszony, főispánné mh. 1785 augusztus 26. Anna Betlen Lajos grófné, kinél nevét ma élő b. apja' nevét viselő fija által a' Kerlési kertben emeltt gyászemlék hirdeti: Veselényi Ferencz apja vala: Mária leányának Iktári Betlen Domokosnénak 's nagy apja B. 'Su'sánnának a' M. Vásárhelyi országos M. könyvtár' alapítónak Széki Teleky Sámuel gróf kégyes házastársának, Farkasnak a' Drági Dynasztának és Katalinnak Rédey Zsigmond gróf hitesének.

Mi utánn Tamásfalvy András Bikali Vitéznek apja 1480 táján Pánczél Péter' fiúsított (praeфициáltt) egyik leányának nőszésénél fogva a' Pánczél házba házasodatt, ez az ág — melyből voltak Vitéz 'Su'sánná Beldy-1674 és Klára Kapy Jánosné 1700 táján — Évában a' Vitéz György báró leányában Inczedy báró neje' személyében 1760 táján elenyészett; a' másik ágnek sokkal előbb fogyta történnén, nem árt tudni ebből néhány származást és elágazást, kik mindnyájon leányágon Vitéz törzsököt esmérük dédapjoknak és így következnek. Bikali Vitéz András apja volt Vitéz Klárának Dobokai Dobokay Jánosnénak, ki nemzette Dobokay Imrét, kinél Zsombory Katával házassági gyümölcse' volt Dobokay Anna Somlyay Gáspárné, ki szül-

te Somlyay Gáspárt, Erzsébetet és Juditát három ág törzsökeit a.) Ugyan is Somlyay Gáspár Cseh Annával a' Cseh István' leányával mint nejével nemzette Somlyay Gáspárt Boncznyiresi Dobay György leányának Annának férjét, ki atyja volt Somlyay Annának, Kis Dobai Dobay Ferencznének; Dobay Ferencz Péternek, Péter Klárának Rettegi Györgynének adtak lételet; Rettegi Györgytől származtak István, Zsigmond, György és Krisztina Pataky Istvánné. Rettegi István Somay Sárát, István Ferencz Anna és Grizeldis magzatoknak és testvéreknek tette anyjává. Zsigmond elvette Naprády 'Su'sánnát, György első hitesevel Aczél Salomeával Zsigmondot és Salomeát, másodikkal Kandó Máriával Mihályt és Katát nemzette b.) Somlyay Gáspár' második leánya Erzsébet Szász Erasmussal hűtölt's szülte Katát Somogyi Andrásné a' Somogyi Anna' anyját. c.) Somlyay Judit harmadik gyermeke Somlyay Gáspárnak lett [Szilvász Andrásné szülte: 1.) Juditát 2.) Annát 3. Erzsébetet 1.) Judit volt Ördög Istvánné, fija Ördög István, ennek Ferencz és György a' magtalan, Ferencznek leánya vala Anna Mágner Andrásné, kinek fija Antal, leányai: Terezia előbb Dobráné majd Henter Jánosné, Mária Vajna Zsigmondné 2.) Szilvász Anna Zakariás Zsigmondné lön; szülte 'Su'sán-

nát Káli Kun Mátyásné, ki Kun Lászlót, ki Hun Istvánt és Mátyást nemzé, Istvánnak Kesserü Zsófia szülte Erzsébetet Földváry' nejét, Mátyás nemzé Farkast a' magvaszakadttat és Berzenczey Józsefnét. 3.) Szilvásy Erzsébet előbb Farnasi Veress Istvánné 1585 táján másodsóór Galgai Rácz Péterné volt.

A' mit a' nemzetileg tiszteltt emlékü Kazinczy Ferencz a' Rákoczy-Ház Genealogiai ismertetének megigazítására, kibővítésire adott Tudósításokban. Felső Magyar-országi Minerva 4-dik Negyed 1826. 941 lap. irt, én is azt jegyzem-fel: hogy „a' régi korok történetei körül semmi gond nem kerüli-el a' hézagokat vagy botlásokat, 's azoknak kipotlása megigazítása a' később élők' kötelessége.“ A' kezünkbe került nemzeti sor, mellyet hiven lemásoltunk (itt is egyebütt is) felcljen a' fogytakozásról vagy botlásról.

Vurczér. Jábroczky leányt tartva, neji jogn birt az alsó kertületben.

Zabolay 1702 Szászujojssi birtokos a' sóbéli haszonban részesült.

Zakariás (Dobokai) házasságnál fogva 1650 táján birt Dobokán az utolsó Zakariás Zsigmond, férje Kecset-Szilvási Szilvásy 'Susiannának.

Zámbó. Különböző a' most virágzó Zámbó nemesektől. Zámbó Máté 1577 december 20-kán Vasas Szentiványon egy telket nyert és birt Batory Kristóf fejdelemtől, Sulyok Imre korlátnok aláírása mellett. Oklevél másolat.

Zámbó Mihály 1627 aprilisz 23. az ő részére többekkel kiadott idéző parancsolatban Doboka vármegyeiekkal emlittetik.

Zente (Szent Egyedi). Tizenhat évi alispánsága **Zente Györgynek** jelenti birtokosi létét e' nemzetségnek a' XVII század' elején. L. alispánok sor.

Szent Egyedi Zenthe Bálint 1605 elesett Székely Mozes mellett a' Radul vajdával Rosnyó és Volkán közt Brassó vidékin viseltt ütközetben.

A' jelenlegi **Szent Egyeden** birtokos **Zentéékről** bizonyos adatunk nem vala.

1702 **Pujonban Zente** a' sóbéli haszonban részesültek között volt.

Zútory 1702 Széki birtokos a' sóbéli haszonban részesült.

Zsidó Balázsne Teke Borbára Felső Tőőkén és Fodorházán kiházásitásokor (emaritatio) részjóságot kapott; mellyeket mint zálogosokat **Zsidó Hedviga** kiváltott 1620. Eredeti oklevél másolat.

Zsúky. E' diszes nemzetség 1340 már virágzott. Jelesek: Domokos, János, Mihály és Dávid. Kolozs és b. Szolnok vármegyékben számos leány ivadékokat 's utódokat számlálma. Doboka vármegyében is felléptek a' Zsúkyak 1571 táján, főbb birtokuk vala Meleg-Földvár.

1349 'Súky Domokos Kolo's várm. szolgabíró. Huszti m. s.

1437 Zsúky János Apátiban a' nemesek részéről követ.

Zsúky Gáspár Bátory Zsigmond' éveiben tanácsnok úrnak iratlik az ország' laistromában, melly eredetileg jelenleg a' kormány-szék' levéltárában találtatik.

Zsúky Mihály 1698 juniusz 14. a' Károly Fehérvári országgyűlés' tagja volt.

1702 Zsúky mint M. Földvári nemes birtokos a' sóbéli haszonban részt vett.

1790 élt Zsúky László utolsó sarjadéka nagy emlékü családjának, a' ki sajátjából emeltette szentegyházban Kolozsvártt nyugszik, a' jobbak közt felserkenendő. Legközelebbi maradéka a' Zsúkyaknak a' P. Horvát ház. —

Imé a' múlandóság' képe annyi nemzetségek' elhúnytában lefestve. — Úgy van, „alig foly-le egy félszázad az unokánk nem tudja azt, volt e' az vagy amaz nemzet.“ Hány ne-

vek oda nem vesznek kik ma a' leirt sornál egyéb emléken nem élnek! sőt e' megye' léte óta hány háznépet nem törölt-el a' halál annyira hogy pusztá nevéknél többet rollok 's gyakorta azt se tudhatni! — Sok nemes Magyar nemzetségek elmúltak leány- többek férjfi ágon; 's még is ma elég számosan lakják 's bírják e' megyét; hogy Kaunicz herczeg' ajánlott okfeje telyesedhetőbb 's telyesedendőbb lenne. — Semmi nemü alkotmánya e' megyének annyi 's oly gyakori változásokat nem szenvedett 's nem szenved, mint a' birtokosok' ide való birtokuk' létideje: ma egy nemzetség fogy-ki, s a' fejdelem ül-be birtokába; a' fejdelemnek mai birtoka holnap (a' törvény ezt hozván magával) másnak ajándékoztatik, ma egy leány férjhez menetelével elveszti itt-ott birtokát (legalább saját személyére nézve férje éltéig)'s birtokosi nevét, mellyek azonnal férjére szállanak, itt a' vádolhatlan szerencsétlenség, ott a' vádolható pazérlás, 's a' hivtelen nő, itt egy Phryne — majd egy cserevásár megfosztja az örökséget ősi- nemzeti- igaz birtokosaitól, 's ujakat jövevényeket, törvénytelen-, közönségesen 's csak az anyák által tudva lévő- szerellemfajzatit (mert az anyai javakban ezek is részesülnek) állit helyökbe; a' magva szakadt, neve vesztett fiúágot az új neveket öltözött le-

anyag hányszor nem váltja-fel! majd a' szerző maradék öseitől elidegenített jószágot perli-ki 's veszi vissza. Sokféle tehát a' birtokok' szerzése módja, változók a' birtokosok; 's csak az előadattakból ítélve, látni való, hogy a' birtokosokat bár egy pár évre is szorosan meghatározni nem lehet; mennyire mindazonáltal az ország' házának létesítésére ajánlott és fizetett mennyiség' (summa) rovatala alkalmával 1828-dikban azok felirattak (ámbar ezen jegyzet sem czélarányos, mivel nem falunként, hanem a nemesek' lakhelyeikre (residentia) szorított különböző birtokaik szerint irattak össze) betűrendel így következnek e' megye birtokosai.

Jegyzet: a' t. sz. jelenti, hogy azon név alatt, melly után irva van, több háznépek 's birtokosok vannak.

A.

Abády.	Ambrus.
Ajtay.	Andrásy (gróf).
Ajtayné.	Ancsán t. sz.
Aknay.	Angyalosy t. sz.
Almády.	Apór (báró).
Alsóné.	Árkelan.
Alvinczyné.	Árkosy.
Ambaris.	

B.

Babós. t. sz.	Barta. t. sz.
Baczoni.	Barta Klára.
Bajnoczy.	Bása.
Baka.	Becsky.
Bakné.	Belic.
Bakacs.	Békesy. t. sz.
Bakó. t. sz.	Bell.
Bakóné.	Belényesyné.
Bakó 'Susánna.	Béldy. (gróf)
Balia.	Béldy.
Baliáné.	Belingyán.
Baldácsyné.	Bene.
Bálint. t. sz.	Benedity.
Balok t. sz.	Benkő.
Balogné. t. sz.	Bereczky.
Ballog.	Bergay.
Ballóné.	Beteg. t. sz.
Bán.	Betlen. (gróf) t. sz.
Bándy. t. sz.	Betlenn. (gróf) t. sz.
Bánfy (gr. és báró) t. sz.	Betleni.
Bányay.	Beszterczei Közönség.
Baranyay. t. sz.	Betyinás.
Barcsay.	Bideskúti.
Bardos. t. sz.	Bikfalvy.
Barolta.	Bilcz.

Birle.
 Biró. t. sz.
 Bocskór.
 Bocskórné.
 Bodor.
 Bod. t. sz.
 Bodoniné. t. sz.
 Boér. t. sz.
 Bogdán. t. sz.
 Bogdánne.
 Bogya.
 Bojta Mária.
 Bojta.
 Bokos t. sz.
 Boldizsár.

Csákay. t. sz.
 Csákány.
 Csákányné.
 Csáky. (gróf)
 Csatt.
 Czagáry.
 Czakó.
 Csengeriné.
 Cserey. t. sz.
 Cserényi. t. sz.
 Csenátroni.

Bonczhidján.
 Borbély. t. sz.
 Borbély Kreszka.
 Boreján.
 Bornemisza (báró)
 Bornemiszáné.
 Borsayné.
 Bota.
 Brencsán.
 Bucsi.
 Buday.
 Bukaviczy.
 Butka. t. sz.
 Butkáné.
 Butkos.

C.

Czible.
 Csike.
 Csiszárné.
 Csiszér.
 Czikó. t. sz.
 Csomafáy. t. sz.
 Csománé.
 Csontos.
 Csontucz.
 Csorba.
 Csukás.

D.

Dálnoky.

Dániel.

Dávid.

Dászkál. t. sz.

Deák.

Décsey. t. sz.

Demény.

Dénes.

Dersy.

Deső.

Desőné.

Dinczer.]

Dindárné.

Diószegi (báró)

Dobay.

Dobos. t. sz.

Dobosné.

Dominik.

Domokoš (báró)

Dorgó.

Dó'sa.

Draveczky.

Durus. t. sz.

E.

Eczken.

Egry.

Egyed.

Elekes.

Enyedy.

Eperjesy. t. sz.

Erdey.

Ernyey.

Ersek.

Eszterházy. (gróf)

F.

Fábján.

Fanka.

Farkas. t. sz.

Farnas.

Fejérdy. t. sz.

Fejérdy József.

Fejérváry. t. sz.

Fekete.

Felszegi. t. sz.

Felszegi Krisztina.

Ferenczy. t. sz.

Ferencz Borbára.

Fetke t. sz.

Fintáné.

Fiskus (királyi)

Flora.

Florián.

Fodor.

Fogarasy. t. sz.

Fosztó.

Földvály.

Füleyné.

Fülöp. t. sz.

Fráter.

G.

Gagyi.

Galaczyné.

Gáál.

Gáálné.

Gálfalvy.

Gálfalvyné.

Gyárfás.

Gyarmathy. t. sz.

Geczi Mária.

Gecző. t. sz.

Gedő.

Gegő.

Gencsy.

Gyenge. t. sz.

Geréb.

Gergely.

Gergelyné.

Gersonné.

Gimba. t. sz.

Gombás.

Gyulay.

Gönczi. t. sz.

Györfi.

Gyujtó.

Gúthy.

H.

Hajduné.

Haller. (gróf) t. sz.

Halmágyi.

Halmágyi Klára.

Harangozó. t. sz.

Harangozó Erzsébet.

Hatfaludy. t. sz.

Hatfaludyné. t. sz.

Hatházy. t. sz.

Havasali.

Hegyesy. t. sz.

Henel. t. sz.

Henter. (báró)

Henter. t. sz.

Hideg.

Hodor.

Hollakyné.

Horvát. t. sz.

Horvátné.

Hosszú. t. sz.

Hucs.

Húszár (báró).

I.

Ilyés. t. sz.

Imre.

Inczédy. (báró) t. sz.

Inczédyné. (báró)

Inczédyné.

K.

Kabós. t. sz.

Kádár.

Kakucsy. t. sz.

Kálay.

Kálay Nyika.

Kapitány.

Kapitányné.

Kapusy.

Kapusyné.

Karacsay (gróf)

Katona. t. sz.

Keczeli t. sz.

Kendrisán. t. sz.

Kelyán. t. sz.

Kellő.

Kemény. (gróf)

Kemény (báró) t. sz.

Keményné. (báró)

Kende.

Kendefyné.

Kerekes.

Kerekesné.

Keresztely.

Keresztes.

Ketheli.

Kezály.

Kezán.

Kispál.

Kiss t. sz.

Kissné.

Kocsis.	Kozmáné.
Kolcza.	Kosztá.
Kolégjom. (Kolozsvári Ev. Ref.)	Kovács. t. sz.
Kolozsy.	Köblös.
Kolozsváry.	Könczeyné.
Komán.	Köpeczy.
Komjáti.	Köpeczy Rozália.
Koncz.	Körösy.
Kordáné.	Kötő.
Korda. t. sz.	Kremp. (báró)
Kornya.	Krizbay.
Kornis (gróf) t. sz.	Kulissek.
Koroly.	Kun (gróf) t. sz.
Kósa.	Kupsa. t. sz.
Kozma.	Kupsáné. t. sz.
	Kupsa Nasztászia.

L.

Ladányi. t. sz.	Leményi.
Ladányiné.	Lénárt.
Ladár.	Lepusán.
Lados.	Lészay. t. sz.
Lakatos.	Léska.
Lapuhás.	Lippay.
László.	Lörinczy. t. sz.
Lázár. (gróf)	Löventhal. (báró)
Lázár. t. sz.	Lukács.
Lééb.	Lukecsán.
Lebede.	

M.

Macskásy t. sz.	Mészáros. t. sz.
Madarasy.	Mezcy. t. sz.
Mádi.	Mihus.
Mágner. t. sz.	Mikás.
Májténi.	Mikes. (gróf.)
Makkay. t. sz.	Miklós. t. sz.
Maksayné' árváji.	Miklósne.
Mány. t. sz.	Mikóné. (gróf)
Mara.	Miksa.
Máriafi. t. sz.	Mircsa. t. sz.
Markó.	Miske
Márk.	Miskolczy.
Márkus.	Miszi.
Marosán. t. sz.	Módiné.
Marosánné.	Mohay. t. sz.
Marosán Anyiszia.	Moldován.
Mártonfi.	Molnár.
Mátyás.	Molnos.
Máté. t. sz.	Mosotichné.
Medgyaszay.	

N.

Nagy. t. sz.	Nemere. t. sz.
Nagyné. t. sz.	Nemes (gróf)
Nánásy.	Nemes. t. sz.
Nánásyné.	Nyerges.
Némay. t. sz.	Nyergesné.

Ocskay.

Olosz.

Oltyán.

Ones.

O.

Onuczán.

Orbók. t. sz.

Orosz. t. sz.

P.

Pákay.

Pallovich.

Papp. t. sz.

Pappné. t. sz.

Papp Onyika.

Páska. t. sz.

Páskáné.

Pásztahy.

Pásztahyné.

Pataky.

Pataki Rozália.

Pável. t. sz.

Pekry.

Peley.

Pénteky.

Pető.

Persa. t. sz.

Péterfi.

Petrics.

Pintya.

Pintyekán Máriska.

Pogácsás.

Pogya.

Prodán. t. sz.

Prosa. t. sz.

Puskás.

Paturász.

R.

Rád

Radák (báró)

Rákosy

Ramunczay

Rápolti t. sz.

Rápoltiné

Rác t. sz.

Ráczné

Rác Krisztina, Susánna.

Rédey (gróf) t. sz.

Rettegi t. sz.

Révy

Rimay Klára.
 Román t. sz.
 Románné.

Rosnyay.
 Rusz.

S.

Sala.
 Sallachné.
 Sándor.
 Sárközy. t. sz.
 Sárközyné t. sz.
 Sebesy.
 Sepsy.
 Serbán.
 Sikó.
 Simándy.

Simény.
 Simcn t. sz.
 Sinkay t. sz.
 Sinkó.
 Sojin t. sz.
 Somay t. sz.
 Somay Erzsébet.
 Somlyay.
 Sós (Nagy)
 Süközsd.

Sz.

Szabó. t. sz.
 Szacs vay.
 Szakács.
 Szalay.
 Szalánczy.
 Szamosújvári közöns.
 Szarvady t. sz.
 Szász.
 Szászné.
 Szatmáry.
 Száva t. sz.
 Szebeni.

Szederjesy.
 Szekelyán.
 Székely t. sz.
 Székelyné.
 Székely Klára.
 Szekeres.
 Szelesán t. sz.
 Szénásy t. sz.
 Szendrey.
 Szentgelliczey (Gagyi).
 Szentjőby.
 Szentkereszti (báró) t. sz.

Szentkeresztiné (báró).	Szylvester.
Szentgyörgyi.	Szimboán.
Szentiványi.	Szirb.
Szentpétery.	Szommer.
Széplakyné.	Szöllősy (Herczeg).
Szép t. sz.	Szőcs.
Szeszermán t. sz.	Szücs.
Szilágyi t. sz.	Szügyén.
Szilvásy.	Sztoján.
Szilvesán t. sz.	

T.

Tájayné.	Tyiburczán.
Tamás t. sz.	Tyifor. t. sz.
Tamásné.	Toldalagi (gróf).
Tarcza t. sz.	Tóldi (gróf).
Tatár t. sz.	Torday.
Tasnády.	Torma.
Telegdy.	Torocakayné.
Teleky (gróf) t. sz.	Tót.
Telekyné (gróf t. sz.	Traunne (gróf).
Teleky.	Trifán.
Terebesy.	Törpény Köszönsége.
Tetey.	Török t. sz.
Tilch.	Törökné.
Tisza.	Túry.
Tite t. sz.	Tussay.
Titkos.	Tussayné.
Tyekár.	Türey.

U.

Ugron.

Ujlaky.

V.

Vajda t. sz.

Verebey.

Vándza.

Véér t. sz.

Várady.

Véérné.

Veisz.

Veress.

Varga.

Veressy t. sz.

Váry.

Veressyné.

Váró. '

Veselényi (báró) t. sz.

Vársányi t. sz.

Viczey.

Vásárhelyi.

Vida.

Vass (gróf) t. sz.

Vig.

Vass t. sz.

Visky.

Vég.

Vlasin.

J.

Jábróczkyné.

Jékey. t. sz.

Jakab.

Jókus. t. sz.

Jakabházyné.

Josika. (báró) t. sz.

Jákó.

Josinczy (báró) t. sz.

Jákó Anna.

Josinczyné (báró).

Jánosy.

Z.

Zabolay t. sz.

Zilahy.

Zalányi.

Zsiska.

Zambó t. sz.

Zsombory t. sz.

Zenthe.

Zsomboryné.

Zsidó.

Zöldágy.

Zsigmond.

Ezek a' mindössze ötszáz ötvenegy jelenlegi (mennyiben 1828 óta is változást nem szenvedtek) névszerénti birtokosok. Van köztük gróf és báró vagy is úgy nevezett mágnás számszerént harminczhét; névszerént: Andrássy, Bánfy, Bélydy, Betlen, Csáky, Eszterházy, Haller, Karaczay, Kemény, Kornis, Kun, Lázár, Mikes, Mikó, Nemes, Rédey, Teleky, Toldalagi, Traun, Toldi, Vass grófok; Apór, Bánfy, Bornemisza, Diószegi, Domokos, Henter, Húszár, Inczedy, Kemény, Kremp, Löwenthal, Onaghten, Radák, Szentkereszti, Veselényi, Jó'sika bárók. — Ezeken kívül nemesek e' vagy nem, minden birtokosok, azt meghatározni nem ide való. A' nem egyesültt Görög hitű papok azon mai századhoz illetlen elev szerént, hogy: „bé nem vett; hanem csak megszenvedett vallást követők' papjai“ a' nemesek' sorába nem számláltnak; 's ezért magok ugyan nem, hanem érettek hiveik sydoxialis díj czímetet alatt adóznak. Egyébaránt pedig minden hitű papok is mint nemesek, egyházi szolgálják pedig a' kegyelttek (exemtusok) számába tétetvén; ezek is, ideig-meddig némi-némüleg birtokosok. A' papok' száma vallásonként alább következik. A' felírt birtokosok közül 409 Magyarok és

Székelyek, 142 Oláhok, Szászok, Örmények, Tótok 's Németek. E' nemeseket a' földes úri hatalmuk alatt lévő adózó- köznéppel együtt polgári igazgatás számos régibb és újabb honi törvényeken gyökerezve kormányozza, kormánytagok a' megyebéli birtokos nemesekből állván 's törvény szerént állani kellietvén. A' polgári tárgyakra a' gyrás vagy marchalis heljesebben közgyűlés — melly III Béla király alatt eredetét — Corvinus Mátyás alatt pedig törvényes létét vette — 's az úgy nevezett t i s z t i g y ű l é s szolgálnak. Ama gyűlésnek minden nemes ember tagja, mellyben igaza (jussa) van kinek-kinek a' szózatáláshoz. Tárgyai általánosok: tisztii választás az alább megírt módosításokkal, a' megye' rendkívüles terhein könnyebbités, az ország' gyűlésre az előtt hat héttel két követek' (Deputatus) kinevezése, 's azoknak útásítás (instructio) adása, a' nemesi' felkelés (insurectio) elintézése, közrovatalok-el, vagy nem fogadása, 's több ezekből folyó munkálkodások. — Vóltak tudhatóbban közgyűlések: Széken, Bonczhidján, K. Lónán, Nagy Iklódon, Válaszúton, Pánczélcsen, Köblösön, Borsán, Gyekében, Szép Kenyerű-Szent Mártonban, Nagy Sajón. Megjegyzésre méltó, hogy: valamint a' többi úgy ezen megye' részéről is az érintett követeken kívül

rendszerént még a' főispán, grófok és bárók 's némelly főbb tekintetű, hatalmasbb nemesek úgy nevezett királyi hivatalosak (regalis-ták) a' Magyaroknak Almussal tett 's hittel pecsételtt örök egyezések' harmadik pontjánál fogva, — valamint Szék városának két követjei, ön személyökben (vagy személycseik által, ha személyes meg nem-jelenéseknek elfogadható okát adják) mint annak választott tagjai megjelennék az országgyűlésen, 's eleve kijelölt székeiket elfoglalják. — A' tisztgyűlés, — melyet szorosbb értelemben a' megye' tisztjei úgy mint: a' főispán vagy helytartója, két főbírók, két alispánok, fő- és aljegyzők alkotnak, 's melyben nem csak a' rendes tagoknak, hanem kinek-kinek a' nemes hűtösök közül szabad megjelenni, — mind azon titván polgári tárgyakkal foglalkoztatódik, mellyek törvény' útjára nem tartozhatván, nem az irtt törvények szerint, hanem a' rendelményekből meritett gyakorlat (praxis) és itilőtehetség (judicium) által határozatnak-el. Egyik főbb munkálata volt a' közlelbbi évszáz' végén 's a' jelenvaló század fojtában csaknem máig, a' kiharancsoltt ujonezak (Tyrók, Recruták) kiállítása, a' köz-gyűlés' jogai közül tulajdonitván magának. — Mind két gyűlés' hatalomkörét azonban a' felelbbi kor-

mány' kénye gyakran szűk batárok közé szorítja. — Gyrás gyűlések (melly az abban meg nem jelenőkre róni szokott, I. Károly kir. uralkodása óta 72 m. forintnyi büntetés' nevééről mondatik annak) a' régiebb időkben számtalanak tartattak: nem kötött fegyvert a' nemes, nem szedett katonát az újabb időkben, nem adatt hadi segedelmet, nem nevezett követeket 's, t. e' nélkül. — Benkő m. e. négy-
százra számítá Erdély országgyűléseit 1541—1780, érintvén azt is, hogy némely években három sőt több gyűlések is voltak e' honban: 1540—1652-ig kétszáz ötvennyolcz — 1653—1668-ig harminczhét országgyűlést tartattak Erdély' nemes rendjei. Általában pedig Erdély-ország' gyűlései (régebben évenként kétszer: szent György napkór tavaszi, szent Mihály n. pedig őszi gyűlések' többnyire Tordán) melyekre Doboka vármegye követeket küldött, voltak:

1291 Károly Fehérvártt III. András kir.
jelenlétiben.

1315 Tordán Sz. Mihály napj.

1342 Tordán.

1345 Ugyan ott.

1347 Ugyan ott.

1354 Ugyan ott áldozó csötörtök előtti
vasárnap.

1407 Ugyan ott virág vasárnap.

1422 Ugyan ott.

1427 Brassóban.

1437 Kápolnában (belső Szolnak várm.)
septemb. 15, és Apátiban october 6. e' megye'
keblében.

1438 Tordán februar. 2. Lépes Loránd al-
vajda alatt (Egyesülés).

1447 Ujlaky Miklós és Pelsöczy Imre vajdák
alatt. Ez Ujlaky azon setét századok' szülöttje, ki
a' nemzetségi régiségben 's őseik' gazdagságában
érdemet kereső balgataagak egyike vólt. — Vajha
századunk ilyeket ne számlálna a' Gentleman-nal
szemközt állókat, sem olyanokat kik a' bíbor-
hoz mindég érdemet kötnek; 's a' vászon alatt
— ha azt nem magunk okoztuk is, — megve-
tendő embereknel egyebet képzelni oktalanok!

1450 Tordán.

1455 Ugyan ott.

1456 Medjesen.

Ugyan ott. Nyoma a' három nemzet egye-
sületének (Unio).

1461 Radnoton. Szentiványi György és Gi-
barthy Benedek alvajdák' elnöksége alatt.

1463 Medjesen.

1466 Kolozsvártt, Tordán sz. István nap.
Szentgyörgyi és Bozini gróf vajda elnökségök
alatt.

1474.

Medjesen martius 15 Vizaknai Geréb Péter alatt.

1486.

1498 Tordán december 27.

1506 Segesvártt (Egyezség: unio:) Dorotya nap. után.

1414

1522

1524 Maros Vásárhelytt.

1526 Nagy Enyeden.

1534

1538 Kolozsv. Máté nap.

1539 Tordán.

1549 Ugyan ott, Szász Sebesben.

1541 M. Vásárhelytt.

1542 Tordán, Martinuzi' szonakolatára az egyesület (unio) a' három nemzet közt szorosán megkötetik. — M. Vásárhelytt.

1543 Kolozsvártt.

Tordán. Az egyesület megújítatik, és az egyházi jövedelmek világiasítatnak (secularisatio)

1548

1550 K. Fehérvártt, Kolozsvártt, Nagy Enyeden, és Szent Ágotán Nagy Sink székben.

1551 Kolozsvártt.

1552 Nagy Szebenben, Tordán Aldoöz Csötörtök előtt, M. Vásárhelytt.

1535 Medjesen.

1554 M. Vásárhelytt pünkösöd innepe után.

1555 M. Vásárhelytt april. 24. Tordán.

1556 M. Vásárhelytt, Tordán — az egyházi javak ismét világiasítatnak, — Szász Sebesben, Kolozsvártt juniusb, 's octoberben. Szebenben Lucza nap.

1557 Tordán juniusz 1-ső nap. — az áldott türedelem törvényé válik, — 's novemb. 25.

1558 Tordán, Kolozsvártt februar, K. Fehérvártt sept. 's december.

1559 Tordán, Fehérvártt.

1560 Nagy Enyeden reminiscere vasárnap. Kolozsvártt novemb. 10.

1561 Segesvártt. Kolozsvártt sz. Márton nap.

1562 Segesvártt juniusz 20.

1563 Tordán majusz 28. A' vallásos türedelem példája. E' gyűlésben meghatároztatik, hogy Litteráti János Kolozs Monostrai convent-béli és Kolozsvármegyei jegyző az első törvénszék ülésében 'Sombory János, Frátay Gergely és Toldalagi András (N. Iklódróli) jelenlétökben, valamint a' Kolozsvári bíró' jelenlétében is hűtöljön azon levéltári levelek' hiv felkeresése, kiadása 's megtartása iránt. L. Notitia Archivi Albo Carolinensis auctore Jos. c. Kemény Cibinii 1836.

- 1564 Tordán. Ismét a' türedelem;' mellynek
bizonyoságául a' Helvetica vallás bévétetik.
- 1565 Kolozsvártt.
- 1566 Tordán.
- 1567
- 1568 Kolozsvártt, Tordán vizkereszt nap
táján.
- 1569 Megyesen Gyertya szentelő holdog asz-
szony nap.
- 1570 Medjesen januar 1. Tordán Püdkösd után-
ni nap.
- 1571 M. Vásárhelytt januariuszban az egység
hit (unitaria) bévétetik, K. Fehérvártt. apri-
lis, majusz 17, Kolozsvártt nov. 19.
- 1572 juniuszban K. Fehérvártt.
- 1573 Kolozsvártt jan. 6. Medjesen, — Tordán
majusb.
- 1574 Kolozsvártt aug. 8 Segesvártt, Medjesen.
- 1575 Ugyan ott, julius 25 Tordán august. 8.
- 1576 Medjesen januar. 20, mellyben Bátory
István Erdély' rendjeitől bncsut vett, fe-
bruar. 8.
- 1577 Tordán és Kolozsvártt october 25-kén.
- 1578 Kolozsvártt aprilis 27-kén.
- 1579 Tordán 11,000 szűzek nap.
- 1580 Kolozsvártt aprilis, Fehérv. reminiscere
vasárn.
- 1581 Kolozsvártt majusz 1, Fehérv. sept. 20.

1582 K. Fehérvártt aprilis 29, Tordán.

1583 Ugyan ott martius 24.

1584 K, Fehérvártt.

1585 Ugyan ott majnsz 9.

1586

1587 Kolozsvártt october 22-kén.

1588 Medjesen decemb. 8. Nevezetes a' jesuiták' üldözéséről.

1589 Tordán aprilis 20.

1590 Ugyan ott.

1591 Károly Fehérvártt, Tordán apr. 21.

1592.

1593 A' nemességre nagy adó vettetik.

1594 K. Fehérvártt februar. 2, Tordán majus 12, Kolozsvártt augustusban. Gyalázza ez utóbbit a' jus ligatum. — Vége szakadt septemb. 8.

1595 K. Fehérvártt aprilis 16 juliusz 1-sőjén, decemb. 3. első gyűlése Erdélynek mint telyesen független néptestnek.

1596 Kolozsvártt aprilis 21.

1597 K. Fehérvártt aprilis 17.

1598 Fehérv. januar, 6. Tordán.

1599 Medjesen, K. Fehérvártt Mihály vajda alatt. Tordán augustus 29.

1600 K. Fehérvártt. junius 7, Kolozsvártt october 25, Léczfalván Bászta alatt.

- 1601 Kolozsvártt januar. 21. és pünkösd másod napján.
- 1602 Ugyan ott. Megyesen augustus 23.
- 1603 Ugyan ott martiusban, Szászvárosan, Fehérv.
- 1604 Déván februariusb.
- 1605 Maros Szerdán febr. 21 mellyben Bocskay fejedelemnek választatatt. Kelemen-tellén Gyulafy László elnöksége alatt. Medgyesen midőn a' jesuiták kirekesztetnek a' hazából szám szerint 73 november 11-kén. Kolozsvártt.
- 1606 Aprilisb. Fejedelem Bocskay István alatt; de jelen nem létiben. Mellynék végzeteit Lónai Kendy István fejedelmi tanácsnok és Torda várm. főispán, Trauzner Lukács Kolozsvári-Scherer Brassai-Brassay Bertalan Szebeni tanácsnokok (Senatores) Gáspár János Maros széki királybíró és kapitány és Bedő István Sepsikézdi és Orbai székek' kir. bírása 's kapitánya mint követek vivék-fel Bocskaynak Kassára. Helybehagyta 's megerősítette
- 1606 majus 12. Kassán. jul. 13. Fehérv.
- 1607 Kolozsvártt januar. 22, februar. 8, midőn Rákoczy Zsigmond fejedelemnek választatatte' megyei követeknek-is egyezésétől, junius' 10 a' jus ligatum eltörölt.

- tik Mart. 18 M. Vásárhelytt, junius 10. Kolo'sv. Sept. 21 Nagy Enyed.
 1608 Kolozsvártt martius elején 3-kán; august. 9 Fehérv. september 29.
 1609 Kolozsvártt aprilis 26 Octob. 9.
 1610 Beszterczén martius 25, september 3 a' jesuiták üldöztetnek. Szebenben december 22.
 1611 Medjesen.
 1612 Szebenben majus 15. november 20.
 1613 Nagy Várad octoberben az egyesület megújítatik.
 1614 Medjesen februarus 23 Kolozsvártt. Fehérv. sept. 27.
 1615 K. Fehérvártt, a' fejedelmi jószágok (fiscalitások) összeírásának. Majus 3, septemb. 27 Kolo'sv.
 1616 Apr. 17 Fehérv. Segesvártt october 9.
 1617 Majus 4 Fehérv. Novemb. Kolo'sv.
 1618 Aprilis 12 Fehérv.
 1619 Majus 5 ugyan ott.
 1620 Aprilis 5. Fehérv. septemb. 29.
 1621 Aprilis 24. September 30. Fehérv.
 1622 Majus 1-3ő napján Kolozsv. a' sz. Mihály napi országgyűlés eltöröltetik.
 1623
 1624
 1625 Fehérv.

- 1626 Majus 24. Ugyan ott.
- 1627 Kolozsvártt.
- 1628
- 1629 Medjesen.
- 1630 Medjesen, Kolozsvártt, K. Fehérvártt
(egyesület.)
- 1631 K. Fehérvártt, Segesvártt.
- 1632
- 1633 K. Fehérvártt augustusban.
- 1634
- 1635 K. Fehérvártt majusban.
- 1636 Kolozsvártt febr. 15. K. Fehérvártt.
- 1637 Medjesen martius 1.
- 1638 K. Fehérvártt aprilisben, Désen juliushan. Augustus 5.
- 1639
- 1640 Aprilis 24.
- 1641
- 1642 Febr. 16 Fehérv. Augustush. ugyan ott.
- 1643 Aprilis 24. Ugyan ott.
- 1644 Január. 3. Ugyan ott.
- 1645 Aprilis 16. Ugyan ott.
- 1646
- 1647 Martius 16 Fehérv.
- 1648 Martius 16 Ugyan ott.
- 1649 Január. 23. Ugyan ott.
- 1650 A' Fejedelmi jószágok összeírattak. Mart.
20. Ugyan ott.

1651

1652 Beszterczén januar. 22. megintetnek a' jesuiták kiköltözésök aránt Febr. 18 Fehér.

1653 K. Fehérvártt januarius 15, a' jóváhagyott alkotmány ebből költ 's az egyesület megújítatott.

1654

1655

1656 Februar. 20, Fehérv.

1657 Szamasujvártt sep. 3, (Viskiben Máramaros várm. mellynek végzetei megsemmisítettek) Fehérvártt nov. 1-jén, Kolozsnov. 25.

1658 Medjesen januar. 24, K. Fehérvártt, aprilis 9 Segesvártt, M. Vásárhelytt a' nemeségre nagy adó vettetik.

1659 Beszterczén febr. 26, Sz. Sebes majus 24, M. Vásárhelytt sept. 24.

1660 Szász Régen decemb. 24 Segesvártt.

1661 Januarius 9 Szász-Régenb. M. Vásárhelytt, Medjesen junius, Kis Selyken nov. 20.

1662 Segesvártt, Görgény Szent Imrén martius 10.

1663 Sász Kézd februar. M. Vásárhelyt sept.

1664 januariusban Nagy Sink.

1665 Majus 1, Fehérv. Septemb. 16, Radnóton Küküllővárm. Nov. 8 Fehérv.

- 1666 Februar. 1 Fogarasb. 18-ik sept. — 27
Septemb. Károly Fehérv.
- 1667 K. Fehérv. januar. Beszterczén, M. Vá-
sárhelytt.
- 1668 Beszterczén, januarius 10 M. Vá-sárhelyt.
- 1669 K. Fehérvártt az egybegyűjtött alkotmány
ebből költ martius 4.
- 1670 K. Fehérvártt.
- 1671
- 1672
- 1673 November.
- 1674
- 1675
- 1676
- 1677 Fogarasban.
- 1678 Fogarasban aprilis, october 1, Fehérv.
- 1679 K. Fehérvártt.
- 1680 Novemb. 18 Fehérv.
- 1681 K. Fehérvártt a' nemességre nagy adó
vétetik.
- 1682 Angust. 12.
- 1683
- 1684 Fogarasban martius 8 a' nemességre adó
vétetik; hogy a' fejedelem' számára pénzt
kölcsonőzzen; de úgy hogy annak felét
veszessze-el. L. az adóra nézve ezévitör-
vényt a' törvénytestben.

1685 Februar. 22 Fogarasban. October 24 Fehérv.

1686 Augustus 12 Szebenb.

1687

1688 Szeben majus 9, Fogaras.

1689 Radnóton.

1690 Fogarasban apr. Kereszténysziget sep. 12.

1691 Fogarasban januar. 10, august. 1.

1692 Tordán, Szebenben martius 15, Kolozsvártt juniusban. Tordán septemb.

1693 Tordán september.

1694 Kolozsvártt februar. 25, aprilis 6.

1695

1696

1697

1698 K. Fehérvártt junius 14, mellynek jelen
vólt tagjai a' felolvasott laistrom szerint
ezek valának:

A' királyi fő kormány szék' főbb' tagjai:

Gróf Bánfy György (Excell.) kormányzó.

Gróf Betlen Miklós korlátnok.

Gróf Apór István kincstárnok

- - - - - karokelnöke

Naláczy István tanácsnok és Hunyad 's

Zaránd vármegyék' főispánja.

Gróf Gyulafi László tanácsnok Kolozsi fő-
ispán 's Marosszéki fő kapitány.

**Keresztesy Sámuel tanácsnok és Fehérvármegyei
főispán.**

Sárosy János tanácsnok és itilőmester.

Báro Haller István tanácsnok és Tordavármegyei főispán.

Toroczka Mihály.

Conrad Sámuel.

**Az Alkorklátnok Erdélyben tartózkodva tisztit
teszi.**

Királyi Tábla.

Alvinczy Péter itilőmester.

Baró Kemény János.

Toroczka István.

Jó'sika Gábor.

Naláczy András.

Kálnoky Farkas.

Balog László.

Inczédi Pál.

Nagy Pál.

Széky Pál.

- - - Kobzó személfese (Fiscalis Director)

Gróf - Báro - és főrendurak hivatalt viseltek.

Gróf Pekry Lőrincz Fehérvárm. főispán.

**Báro Serédy Benedek közép Szolnok várm.
főispán.**

Gróf Betlen Samuel.

Gróf Mikes Mihály.

Macskásy Boldizsár (Szent Márton Macskási.)

b. Szolnok várm. főispán.

Báró Gyulay Ferencz.

Báró Bánfy Farkas Doboka várm. főispán.

**Gróf Teleky Mihály (ujodan gróf) Kövár vidé-
ki fő kapitány.**

Hivatalt nem viseltt Gróf és Báró urak:

Gróf Csáky István.

Gróf (ujonnani) Betlen Ferencz.

Betlen János (kihirdettetése utánn) gróf.

Gróf Betlen Mihály.

Gróf (neveztetett) Teleki László.

Gróf (neveztetett) Betlen László.

Báro Haller György.

Báro Kemény László.

Báro Kemény Simon.

Báro Kornis Zsigmond.

Báro Kornis István.

**Kir. Hivatalos vagy a' 'császári rendelmény
szerént: nemesek vagy jelnemesek szüle-
tési elsőség vagy korosságuk szerént:**

Mikola László.

Vay Mihály.

Toroczkay Péter (idősebb).

Bánfy Pál.

Kemény Boldizsár.

Betlen János.

Kendefy Pál.

Vass György (idősbb).

Barcsay Ábrahám.

Toldalagi János.

Vass György (ifjabb).

Jó'sika Imre.

Báró Száva Mihály.

Henter Ferencz.

Daniel Ferencz.

Toroczkaý Mátyás.

Rédey Pál, e' megyében Dobokai birtokos.

Pernyeszy Zsigmond.

Bánfy László.

Bánfy Péter.

Béldy Kelemen.

Lázár Ferencz.

Barcsay István.

Frater István.

Kendefy Gáspár.

Nalázcy Lajos.

Zsuky Mihály.

Folthy Bálint.

Toroczkaý Péter (ifjabb).

Toroczkaý János.

Szilágyi András.

Macskásy László.

Rácz István (Galgói).

Torma Kristóf.

Torma Miklós.

Szalánczy István.

Barcsay Pál.

Vitéz András.

Vass Dániel.

Daniel Mihály.

Daniel János.

P. Horvát Miklós.

Lugosy István.

Torma Sámuel.

Torma István.

Maksay Balás.

Korda Zsigmond.

Gyulay László.

Nápolyi György.

Kendefy Mihály.

Radák István.

Betlen István.

Bálintit György.

Barcsay György.

Nádudvary István.

Barcsay Zsigmond.

Henter Mihály.

Pekry Gábor (idősbb).

Pekry Gábor (ifjabb.)

Toldi István.

Szikszay György.

Szalánczy György.

Boér Simon.

Sárpataky Márton.

Torday János.

Pongrácz György.

Toldalagi Gábor.

Földváry György.

Földváry Pál.

Zejk László.

Várady László.

Baranyay Mihály 72 öszveséggel önszemélyökben.

Özvegy Úraszszonyok,

Teleky Mihályné.

Gyerőfi Györgyné.

Daniel Istvánné.

Lázár Imréné.

A' vármegyék:

Fehér

Küküllő

Torda.

Kolozs.

Doboka.

Belső Szolnok.

Hunyad és Zaránd.

Kraszna.

Máramaros.

Közép Szolnok.

Székely székek:

Udvarhely.

Sepsi, Kézdi, Orbai.

Csik, Gyergyó és Kászon.

Maros.

Aranyas.

Szász székek:

Szeben.

Segesvár.

Brassó (vidék.)

Medjes.

Besztercze.

Szászsebes.

Nagy Sink.

Kőhalom.

Ujgyház.

Szászváros.

Szerdahely.

Királyi- és mezővárosok.

Kir. vár. Gyula Fehérvár.

Kolozsvár.

Maros Vásárhely.

Mezőváros. Zilah.

Udvarhely.

Kézdi Vásárhely.

Abrudbánya.

Kolozs.

Szék.

Hunyad.

Háczeg.

Sepsi Szent György.

Ilyefalva.

Csik Szereda.

Bereczk. — A' kir. fő kormány-
szék' levéltárából.

1699 Kolozsvártt.

1700 Károly Fehérvártt.

1702 Ugyan ott.

1703 Szebenben martiusban, novemb. 15.

1705 Segesvártt.

1707 Székely Udvarhelytt II Rákoczy Ferencz'
követőji által, mellyre Rákoczy M. Vá-
sárhelyről mart. 28 az egész hazát meg-
hívá és felszóllitá.

1712 Kolozsvártt martius 30.

1713 Szebenben.

1714

1721 Kolozsvártt juniuszban.

1722 Szebenben februar. 19.

1724 Kolozsvártt februar. 24.

292

1725

1726

1727

1728

1729 april. 1. miólta megtartója állandóul a' K.
Monostori Conventnek a' Kolozsvári ple-
bános, egyszer'smind Dobokai esperes.

1730 Kolozsvártt júniuszbán.

1731 decemberben.

1737

1738

1741 majusz 1-sőjén.

1742 september 20.

1743 Szebenben augusztus 21.

1744 majusz 21. Szeben.

1746

1747 Szebenben januar. 23.

1748 Kolozsvártt augusztus 20.

1749

1751 Szebenben januar. 11.

1752 augusztus 21. Szebenb.

1753

1754

1755 Szebenben.

1757 augusztus 9.

1759

1761

1762

1781

1790 Kolozsvártt novemb. 1-sőjén (első
Diaeta neven esmér.)

1791 Ugyan ott.

1792 Ugyan ott.

1793 Ugyan ott.

1794 Ugyan ott.

1795 Kolozsvártt. — E' gyűlésben Zejfkal-
vi Zejk Daniel kir. tábla' elnökének választatott, kit a' haza, megbizott tagjaitól duzs reményel eltelve fogadott, — a' ki, bár csak tizennégy holnap 's öt nap ülé méltó székét, magas példánya maradánd a' főponton álló nagyoknak örökre.

1809 Kolozsvártt.

1810 Ugyan ott.

1811 Ugyan ott.

Hajdan igen számos, 1506 kettő, majd évenként négy, 1541 egy, 1700 ólta két-két — néha három — követeket nevezett-ki. Követei, kiket eddig elé kinyomozni lehete:

1437 Almakereki Apa Miklós.

1524 Kendy Gál és Vass Balázs.

1605 Mindszenty Benedek mint főispán és Czegei Vass Ferencz.

1657 Haller Gábor Harinai Farkas Ferencz, és Bánfy Kristóf.

1698 Czegei Vass Daniel és Iklódi Tol-
dalagi Gábor.

1700 Gyulay László és Inczédi György.

1722 Balog György és Lészay István.

1790 Hatfaludy József és Zsombory Ádám.

1791 Széplaky István, Ketheli József és
Orbok György.

1809 Szabó Ferencz és Fosztó Pál valánalt.

Közgyűlések — jelen napjainkban — men-
nyit a' törvény megenged; sőt parancsol se tar-
tatnak. — Vóltak tudhatóbban közgyűlések: Szé-
ken, Bonczhidján, K. Lónán, N. Iklódon, Vá-
laszútan, Pánezélcsehen, hajdan Gyekében, Sz.
K. Sz. Mártonban, Nagy Sajón. — A' mi a' tör-
vényes ügyek' 's szorosabban a' perlekedés' fo-
rumát illeti, ez sokféle. Némellyek csupán a'
nemceseké úgy mint földes uraké: egyik az Ű-
riszék (dominale forum) kinck-kinck a' föl-
des urak közül alattvalója ellen igaza van ezt
tartani 's 3234. 1831 évi Udvari számú paran-
csolat szerént testi, nem pénzbüntetéssel ma-
gának eleget tétetni. Mellyr' nézve hálá az ég-
nek! azt a' mit Berzeviczy állit, hogy: „ferox
dominus mille oppressiois subditorum modos in
manibus habet“ itt az emberibben gondolkodó
földes urak nem használják. — Ez ítélőszék'
eredetét némellyek ú. m. Éder observatio-
nes Criticac ad Histor. Mart. Felmer

pag. 45, a' Nagy Váradi egyház' jegyző könyve után a' hét-vas-próbáról vészik; de közelebb I. Lajos kir. alatt bizonyosbb nyomaira találunk 1365 's 1404, 's még bizonyosabbra jóváhagyott alkotmány III Rész. 47 czim 19 czik. — 1391. aprilis tizenkettődik ealendáján 'Sigmond kir. kiadja kiváltsági levelét (legelsőben) innepélyesen, a' nemeseknek úriszék tarthatása iránt. L. *Elenchus actorum Archivi Almae Nationis Saxonicae.* — Másik a' számoltató szék (censurale forum) az úgy nevezett tisztartók és haszonbérlők ellen többnyire, melly joggal azonban a' nemtelenek is élhetnek. Harmadik a' harmadnapos törvényszék (forum triduale) az erdő és határ károsítók ellen midőn a' tetten éretnek (in facto delicti) használtatik, mind a' három széeknek bíróját a' hűtösök (Assessores) téstik, az utolsónak rendes elnöke a' főbíró kerülete szerént. — Az egész megyei peres ügyekre nézve Kálmán királyságától fogva jelesen 1095—1115 a' főispán' elnöksége alatt megyés ítélő szék (megale iudicium) állott évenként Fülöp és Jakab 's sz. Mihály napkór kétszer gyűjtve és tartva nyolcz napig, mindég valamely innep előtt, mellyben a' főbb tisztek' pereit folyták. A' vajdák alatt nyolczad napig itéltek. Sz. György, sz. Ja-

kab, sz. Mihály és vizkereszt napok eltelté után.

1458 fogva a' nyolczad napos itilőszékek évenként négyszer tartatódtak.

1498 végeztetett országosan, hogy: a' nyolczad napos itilőszékek évenként kétszer, kisebb (breve) itilő székek is kétszer tartassanak, 's azok 40 ezek 20 napig nyúljanak.

1504 az itilőbiráknak fizetés (honorarium) rendeltetik legelőbb ekkór, 's végeztetett hogy a' vármegye itilőszéke csak száz holdnyi föld iránt hozhasson itilletet.

1570 a' Tordai országgyűlésben megállítatott hogy: a' vármegyéken a' nemesek' nyolczadnapos itilőszéke sz. György nap után nyolczad nappal tartassék.

1590 fogva az úgy nevezett Sédriák évenként egy tartatva divatoztak.

1594 februar. 2. a' Károly Fehérvári országgyűlésen végeztetett, hogy: a' kisebb hatalmasságokra nézve minden tizenöt nap múlva az ispánok (comites) gyűlést tartsanak, és ha a' perek feljebb terjesztetnek a' királyi táblára bocsáttassanak-fel.

1623 majusz 14 ugyan ott országosan határoztatott hogy: az ispánok a' vármegyékben minden holnapban törvényszéket tartsanak.

1678 november 1-ső napján a' 4-d. t. cz. parancsolá hogy: évenként a' vármegyékben háromszor tartassanak törvényszékek: valamint a' bévett vallások közt egyházi gyűlések. A' 7-d. cz. fogva pedig: minden kisebb székek eltörlötetnek 's azokban indúlt perelnek a' derék székre általvitelők 's azon állásban, mellyben megszűntek ujjabb idézés nélkül folytatásaik rendeltettek.

1680 majusz 18. a' 6-d. cz. rendeli hogy: a' vármegyékben újra kisebb székek tartassanak; de azzal a' rendel, hogy a' 60 és 100 forint értékű perekben: ezekben felebb terjeszthetőleg, azokban felebb nem terjeszthetőleg az adóságos, zálogos 's más ennyit érő dolgokban itilhessenek. A' törvényszék tizenötöd nap előtt hirdettessék-ki. Hét itilőbíró, ide értvén a' főbírókat is, elég légyen.

1691 auguszt. 1-ső a' 6-d. t. czik. határozta az eddig megszűnve vólt kisebb székeknek újra folytatását 's azokban megítílt pereknek elégtételbe vételét.

1696 octob. 19. a' 8-d. t. czik. parancsolja hogy: minden derék (ekkor is nyoma a' székek' különbségének) székeken, mellyeket a' főtiszt gyűjt, a' mágnások, hűtösök (assessor-es) 's a' kerület' nemessei mindnyájon egybe-

gyűljenek: a' mágnások 12, a' hűtösök 6, a' nemesek 3 forint büntetés alatt, hogy azokat a' főtiszt legottan 'az ők javaikból felvegye (exequalja).

Idővel, jelesen az Ausztriai ház uralkodása alatt négy rendbéli itilőszékek állottak „sedriák“ czimezettel.

1762 a' kir. fő kormánysszéki egy különdötséget rendelt nyolcz személyből, 's ezek Szebenben egybeülvén a' sok apró haszonvetlen törvényszékeket (sedriae) eltörölték (mellyek t. i. 1678 óta fenn voltak) 'sekkor állíták-meg és hozák-bé a' szüntelen folyó táblákat Maria Terezia által 1763-ban helybenhagyva, hogy: évenként hat időszakaszban tartassanak (L. Benkő Transsilvania Part. I. Tom. II. pag. 41, 42.) Melly táblának (ordinarius) rendes elnökévé a' főispán rendeltett: 12 rendes (actualis) és 12 számfelett való (supernumerarius) bírókból, ide értvén a' főbírókat, alispánokat, jegyzőket és kir. adóbérevőket. Valamellyiknek helyét jelen nem léteiben a' számfelett valók közül sorra, nem pedig a' főispán' tetszése szerint, pótolni rendeltetett 50 xf. napi bér mellett. Az altiszteknek elbucszítása 's ujitása két év múlva (rendesen) essék-meg. Ugyan ekkor határoztattak-

meg a' megye' tisztjeinek jelenlegi (gazdaságos) fizetései; rendeltettek: irnokok; királyi (fiscalis) és több ügyvédek, sebészek, ajtonálló — szolgabírák fizetés mellett. — Mind ezek változást szenvedtek.

1784 II József császár' merőben új törvényrendje került elő; mellyről alább. Azonban

1764-ben a' szüntelen foljó táblák kezdődtek, mellyeknek tehetősége (activitas) a' törvényeseken kívül a' tisztán polgári tárgyakra is ki vala terjesztve. E' tablák léte előtt az itilőbíróknak állandó' bérök nem lévén; 1764 minden itilőbírónak évenként 200 forint a' házi tárból (domestica cassa) fizetés szabotott.

Voltak itt kinevezett itilőbírók többek közt:
Felső Szálláspataki Mara László.

Vargyasi Daniel Mihály.

Csik Szent Györgyi Györfi Jóasef.

Kovácsnai Bogdán Dénezs.

1768 Zsombory Gergely.

7771 Szabó Gábor (L. főbíró).

Keczeli Sándor (L. főbíró).

Csernátoni György (L. kir. adóbév.)

Henter Mihály.

Fogarasy Mihály.

Maksay Gábor.

Dézszy János.

Daniel Mihály.

Zsombory Gergely.

Györfy József.

Bogdán Dőnezs.

Alsó László Rendesek.

Számfelett valók:

Jábroczky Gábor.

Jábroczky Zsigmond.

Ketheli László.

Székely Gábor.

Szénágy András.

Lészay György.

Butka Mihály.

Keczeli Ferenez.

1776 Korda László 's a' felebbiek, kik közül
 ezt még ez évett Szabó Gábor váltotta-fel;
 viszont béállván a' birók sorába.

1782 Keczeli Sándor.

Mágner Antal.

Csutak Simon.

1791 Gál István.

Fosztó Pál.

Somay Sándor (ifjabb)

Körözszy László.

Szaboszlai Ferencz.

(Ez év) 1797 óta rendes ítélőszék három áll; kettő a' nemeseké 's a' nemteleneké együtt, egy csupán a' nemteleneké. A' fiúszék (filialis sedria) Régentén ispány széki. E' széket a' hosszas szokás hozá-bé; írva sehol sincs a' törvényben eredete. Már, kisebb alakban 's csak néminémüleg az ország' polgáriasbbitása óta kezdődött. *L. Idea actionum juridicarum.* Michaelis Váró. Több századok folyama alatti használata törvényesité. A' derék szék leánya (filia) gyanánt lehet tekinteni. Elnöke (praeses) a' főbiró. Jóvá hagyott alkotmány 4. R. 4. czim. 19 czik. Az elnőkön kívül legalább hét birónak kell lenni benne a' jegyzőt is ide értve. A' fiúszék' tárgyait — mellyek mind polgáriak mind büntetők (politica-criminalia) elhatárzá a' jóvá hagyott alkotmány 3. R. II. cz. 2. czik. — Két eset ú. m. a' nyomon értt bűn, és a' hitbévétel, innen nem felebb terjeszthetők (inappellabiles) E' szék' ősi jogai közé tartozik a' halálos ítélet hozatala. — A' kisebb szék (partialis sedria). Kezdele bizonytalan; annyit tudunk, hogy Kálmán király' koráig állandó ítélő szék nem vólt sem itt sem egyebütt: Kálmán béhozta; de elmúltak, II Gejza alatt ismét lábra állottak; de újra elenyésztek. E' szé-

ket különösen a' hosszas vele való élés tette törvényessé. Elnöke a' főbíró különbség nélkül; kinek heljét a' korosabb bíró szolgálatja rendén potolhatja mind két széknél; mellyeknek alkatóji ugyan azon egyek. — A' felebb terjesztés innen a' derékszék. E' szék régebben is csak a' nemesek' pereit, mellyek nem több mint száz m. forint értékűek voltak, ilte, innen — eleitől fogva — a' felebb terjesztés' széke a' derék szék volt, de csak akkór, ha hatvan m. forintnál több értékű volt a' per. — Hajdan kisebb szék évenként három tartatódatt egg-egy nap; de az egy ebédórát kivéven, reggeltől fogva estvig. A' szükséghez képest gyakoriabbak is voltak e' törvényszékek. E' szék mind azon ügyeket, mellyek a' nemesek és nemtelenek közt száz magyar forint ezüst értéket felül nem haladnak, itili.

A' fiu- és kisebb szék' bírái, kiket

kinyomozni lehele valának:

1796—1809 hatan szám szerint.

1810—1824 tizenketten szám szerint.

1809 szám szerint tizenhárman:

Keczeli Sámuel.

Korda Zsigmond.

Varsányi Pál.

Vajna Ferencz.

Majtényi István.

Bakó Márton.
 Demén Mozes.
 Szaboszlai Ferencz.
 Kozma János.
 Szilveszter Mozes.
 Fogarasy János.
 Rettegi Sándor.
 Miklós József.

1824-ben:

Birró József.
 Zsombory János.
 Mágner János.
 Becsky István.
 Korda György.
 Farkas János.
 Cserényi Ferencz.
 Jánosy Gergely.
 Vass István.
 Ernyey Gergely.

10.

1826-ban:

Balog Lajos.
 Mágner János.
 Becsky István.
 Biró József.
 Zsombory János.
 Farkas János.
 Cserényi Ferencz.

Cserényi Károly.
 Korda György.
 Jánosy Gergely.
 Vass István.
 Ernyey Gergely.

12

1827-ben:

Biró József.
 Zsombory János.
 Mágner János.
 Becsky István.
 Korda György.
 Farkas János.
 Cserényi Ferencz.
 Jánosy Gergely.
 Kiss István.
 Ernyey Gergely

10.

1828-ban:

Mágner János.
 Becsky István.
 Biró József.
 Farkas János.
 Korda György.
 Jánosy Gergely.
 Eperjesy Antal.
 Cserényi Károly.
 Rettegi László.

Török Ferencz.

Somay Lajos.

Makkay Ferencz.

12.

1833-ban jelenleg:

Mágnér János.

Zsombory János.

Becsky István.

Korda György.

Jánosy Gergely.

Farkas János.

Rettegi László.

Cserényi Ferencz.

Török Ferencz.

Eperjesy Antal.

Makkay Ferencz.

Somay Lajos.

Czikó Ferencz.

Vass István.

Ernyey Gergely.

15.

A' derék szék. (generalis sedria) Bágyoni Váró Mihály Idea actionum juridicarum ezt mondja: „tota universitas dominorum magnatum: comitum, baronum; et nobilium inclyti comitatus sub praesidio comitis supremi constituent. Hic (nempe supremus co-

mes) *semper praesens esse deberet. Hinc neque vice comites abesse possunt*). E' szék a' szüntelen foljó táblák felállítása előtt évenként egy, három nap egymás után tartatódatt, 's gyakorta a' nemesek közül biztosság rendeltetett, hogy a' köz gyűlés' tanácsházán kívül, bizonyos percket itiljenek-meg. Tárgyait e' székek előszámlálja a' jóvá hagyott alkotmány 4. R. 1. czim. 11, 12 czik. A' hűtlenség' szennyét nem itilheti, jóvá hagyott alkotm. 4. R. 4 czim. 12. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21 czik. A' kiváltság' bémizonyítás (*privilegii productio*) sem tárgya jóvá h. alk. 4 R. 1 czim. 12 czik. Egyébaránt minden polgári száz magyar forintnál c. p. több értékű 's az érintetten kívül minden büntető pereket itéli.

Általánosan minden ügyekre nézve 1790 óta felebb terjesztés *forum*a (kivévén kifogásbéli állását — *in exceptivis* — a' pereknek) a' törvényes királyi tábla, hová a' büntető s a' szegényebb sorsúak' perei úgy nevezett *rotulus* mellett terjesztetnek-fel (*appelláltak*) A' fiú- és kisebb székeket ugyan azon bírák ülnek legkevesebb számban heten, a' derék széket is hét külön bírák ülhetik, sem itt sem ott az elnököt ide nem számítván. Mind amaz mind emez székek meghatározott 's itt kiírt szá-

mát szükség esetében a' megye' tisztsége' tagjai (l. felebb) potolhatják; egyébaránt pedig a' kisebb és büntető szék 15, a' derékszék 11 hűtös rendes székülő birókat kíván; kik közül a' tisztség' kénye 's a' következő rend szerint hivatalos levél mellett idéztetnek-bé az érintett számú bírók. Évenként hatszor a' derékszék által eleve meghatározott napokon, az úgy nevezett törvényes szakaszok (periodi) alatt, tartanak ezen törvénytisékek mind egymás után, néha mind egyszerre u. m. három nap a' fiúhárom nap a' kisebb 's hat nap a' derék székek. Szabad ezekben kinek-kinek a' hűtösök közül — saját ügye' itéletét kivéve — mindenkor jelen lennie. A' perek' száma, mellyekben e' megyei fő törvény szék évenként derekas (in merito) itéletet hoz 30—35. Hova tovább számosabbak foglalatosságai. Minden bírónak székülése napi bére (diurnum) 2 forint c. p. székülésen kívül való munkálódások alatt külön-külön 1 rf. c. p. Ezen felül minden vesztő féltől, bizonyos esetekben a' birságnak (multa) két része a' bírók közt egyarányulag oszlik. — A' hűtös ügyvédek' száma mostanság hét, 's ezek:

Szalontai Jakabházy Dániel.

Buzaházi Nagy László.

S. Sz. Királyi Süközd Dávid.

Torboszloi Máté Gergely.

Butkai Butka Péter Szatmár vármegyéből
a' XVI század' második negyedében
szakadva idei ősdedes nemzetsége.

Butkai Butka Zsigmond.

Széki Csorba György.

1335 már voltak ügyvédek (Advocatus, Procurator, Causidicus, - Prokátor, Ügyvédő, Ügyvéd, Ügyész, Fiscalis, Szószólló) litteratus név alatt.

1458 végzé I. Mátyás király az országgal együtt hogy: egy ügyvéd 14 pernél többet védelmezni ne válloljan.

1615 majusz 3. végzék az ország' rendei, hogy: az ügyvédeknek a' legnagyobb értékű perekért öt forint fizettség.

1673 nov. 18 hogy: az ügyvédeknek ügyvédi szolgálatjukért örökösön semmi jószág ne adattassék, hanem zálogképen egy lakható telek 40 forintba 's ne többbe irattassék-bé a'hoz való jog elvesztés büntetése alatt. Az ügyvédek mind a' három széken ügyvédeskedhetnek. Az érintett derékszék' biróji, kiket adataink szűk volta, tudnunk engede, voltak:

1771 a' fennebb is ez év alatt előszámláltak.

1796—1809-ig szám szerint napi bérrel, hatan.

1809-ben:

Szabó Ferencz.
 Veres Samuel.
 Cserényi Ferencz.
 Henter Dávid.
 Décsey Zsigmond.
 Rettegi Miklós.
 Szekeres Sándor.
 Czikó Ferencz.
 Székely Samuel.
 Simon János
 Murányi Sándor.
 Jábroczy Antal.

12.

1824-ben:

Kun Károly. (gróf).
 Máriafi Antal.
 Décsey Zsigmond.
 Rettegi Miklós.
 Galaczy Farkas.
 Majtényi István.
 Cserényi Sándor.
 Rettegi Sándor.
 Ajtay András.
 Kakucsy Farkas.
 Szebeni Antal.
 Almády Sámuel.
 Török Károly.

13.

1825-ben:

Kun Károly. (gróf).

Máriafi Antal.

Décsey Zsigmond.

Rettegi Miklós.

Kolozsy Farkas.

Simon János.

Zsombory András.

Galaczy Farkas.

Majtényi István.

Cserényi Sándor.

Rettegi Sándor.

Ajtay András.

Kakucsy Farkas.

Lakatas Zsigmond.

Szebeni Antal.

Szabó József.

Almády Sámuel.

Török Károly.

18.

1826-ban:

Décsey Zsigmond.

Rettegi Miklós.

Kun Károly. (gróf).

Kolozsy Farkas.

Simon János.

Máriafi Antal.

Zsombory András,

Rettegi Sándor.
 Cserényi Sándor.
 Lakatas Zsigmond.
 Galaczy Farkas.
 Majtényi István.
 Ajtay András.
 Kakucsy Farkas.
 Szebeni Antal.
 Török Károly.
 Almády Sámuel.

17.

1827-ben:

Hun Károly. (gróf.)
 Máriafi Antal.
 Décsey Zsigmond.
 Bettegi Miklós.
 Galaczi Farkas.
 Majtényi István.
 Cserényi Sándor.
 Rettegi Sándor.
 Ajtay András.
 Kakucsy Farkas.
 Szebeni Antal.
 Almády Sámuel.

12.

2828-ban:

Hun Károly. (gróf.)
 Máriafi Antal.

Décsey Zsigmond.
 Rettegi Miklós.
 Cserényi Sándor.
 Hakucsy Farkas.
 Ketheli László.
 Fosztó Gábor.
 Simon Mihály.
 Szebeni Antal.
 Zsombory János.
 Lészay Lőrincz.

12.

1834-ben jelenleg: maj. 2-áig.

Kun Károly. (gróf).
 Cserényi Sándor.
 Biró József.
 Simon Mihály.
 Ketheli László.
 Fosztó Gábor.
 Szebeni Antal.
 Lészay Lőrincz.
 Török Károly.

9.

Van még egy forum a' nemtelenek szá-
 mára, ez az úgy nevezett pedaneum forum,
 falú szék, alkotják: a' falúbíró esküdtt tár-
 saival 's a' felek' felvett nemtelen ügyvédjei-
 vel. Tárgya: minden polgári 's gyakran bünte-

tő kisebb versengések, rágalmazások, tiltott szerelmi követelések 's t. e. megtiltése. Felebb terjesztés innen a' szolgabírói forum újított pecsét (sigillum novi) menedék (remedium) mellett, melly a' főbírótól adatik-ki.

A' megye léte ólta számos törvényeket hoztak és irtak az ország rendei (ide nem értvén némelly magános szorosán e' megyét tárgyazó ú. n. „municipalis“ törvényeket, a' millyen p. o. hogy a' tiszta adósságokban a' hitelező kérendő vármegye ereje (brachium) aránt az adós ellen, tizenöt napi eleve megintést köteles tétetni) mellyekkel e' megye' népe is élt és él; jelesbbek:

1.) a' Magyar királyok' országos végzetei. Az ezekből is 1514 évig készült.

2.) Verböczi István' Hármos végezete. Annak kelésétől fogva maig költt.

3.) Fejdelmi országos végzetek 1514—1811. jelesen:

4.) A' jóváhagyott alkotmány.

5.) A' kiválogatott alkotmány a' fejedelmek' korából.

6.) Specimen processus juridici 1619-ből.

7.) Novellares articuli I. Apafy Mihály és Bánfy György gr. főkormányzó alatt

kelve. Eredetileg egy példányban Kolozsvártt egy elhúnyt derék ügyész' örökösénél.

8.) I. Leopold császár és király 's az ország közt lévő szerződések ú. m.

a.) Bécsi Alkudozás (Tractatus Vienne-sis) 1686 június 28-ról Leopold cs. és I. Apafi Mihály közt Erdély' bátorsága iránt 28 pontokban, Leopold résziről: Herczeg Dietrichstein Ferdinand, Herman Badeni Markíz és Strattman Starh gróf; Apafi résziről: Haller János, Miles Mátyás, Pernyeszy Zsigmond és Inczedy Mihály' aláírásaik alatt.

b.) Károly Lotharingiai vezérnek fejdelem Apafi Mihályal és Erdély' rendeivel a' Balázsfalvi (alsó Fehér vármegyében) táborban 1687 october 27 a' császári katonaság' itt léendő telelése aránt tett alkudozások. Tractatus cum Duce Lotharingiae Ser. Principe Carolo) 24 pontokban három szakaszban 's bérerekesztésben. Nevezetes annyiban ez alkudozás hogy: a' haza által ajánlott 66 ezer köből gabona vagy liszt, 39 ezer hatszáz mázsa marhahús, 7000 hordó bór (hordóját negyven Erdélyi vederrel számlálva) 12 ezer köből zab, száznegyvennégyezer mázsa széna, négyszáz nyolczvan ezer kötés szalma, hétszázezer forint önkéntes rovatalból e' megye a' reá háromlott mennyi-

séget Beszterczére, Szamosújvárra és Kolozsvárra szállította. (L. N. Sajó-i szakmánrend 1682 évi). Elmellőzhetlen észrevétel lehet ez alkudozásra nézve az, hogy annak 21-dik. pontja' öt vég szavaiban hazánk' 's e' megye' (bár ide nem jutottak is el a' félelmes vendégek) női nemének a' beszálándók parásznaságától menté tétele igírtetik. — Sokféle bűn ment végbe átkozott rejtek' menedékében eleitől fogva, mellyeket a' józan igazgatás általánosan, kifogás nélkül kárhoztatott; de büntetni nem vala képes: legtöbb pedig ilyen. — A' két nemzet' különböző szelleme, melly e' gondoskodást szülte, sok okból megkivánta hazánkban ezt; 's akkor nem épen időn túll. — „Neque sexui faemineo vis inferetur.“ E' törvényes ígíret szoros értelemben nekünk (ha az elmúltak érénye az utókat is dicsőítheti) kedvez, másokat pirit, ez mostanra is szolgálándó törvény; de vajha foganatlan 's chymera ne volna!

c.) Erdélynek az Ő cs. kir. felsége védelmébe ajánlatáról kinyilatkozása, melly Karaffa Antal által eszközöltetett (*Declaratio Transsilvaniae in fidelitatem Sacrae Suae Maiestatis Caesareae opera E. D. Gen. C. Karaffa*) 1688 majus 9. a' Szebeni országgyűlésből. Ez által a' Török oltalomról a' rendek lemondanak. Aláírák: Széki Teleki Mihály ezredes, Betlen Ger-

gely és Elek, Boros Jenci (Széktely László, Franck Bálint Szebeni tanácsnok az Erdélyi fejedelem' tanácsnokai, Betlen Miklós, Alsó Torjai Apór István, Alvinczy Péter és Sárosy János itilö mesterek, Histich Mihály Brassai bíró az érintett kegyelmes fejedelem 's az Erdélyi reudek meghatalmazott követei. Erdély' rendének ezen lemondását a' Török oltalomról Leopold cs. 1688 jun. 17. Bécsben adott királyi visszairata által elfogadta, aláírták: Leopold, T, A, HR. Comes de Stratmann Verdenburgi István András. Ezekről a' Fogarasi 1688 junius 1 napján kezdődött országgyűlés 13 cikkelyekben maga végzeteit Leopold császárnak megerősítés végett felküldötte.

d.) A' Nagy (a' külföldi íróknál e' szép mellék név nélkül) Leopold Királyi függő-pecsétes levele) Sacrum Diploma Leopoldinum) Erdély legszentebb oklevele. 1691 december 4-kéről 18 cikkelyekben kiadva, mellynek munkás eszközlője valának: Betlen Miklós (ez az a' valódi hazafi nem csak ezen hanem több nagy tetteiért-is; a' ki honfi társaitól megvetést üldözést nyert jutalomul annyi fáradságáért; 's ezért mondja rolla Bod Péter, hogy: „holta utánra porait-is megtagadni kívánta hazája' földjétől, melly vele oly méltatlanul bánt“) Alvinczy Péter, és Üstjártó

Gáspár. E' szent kötelező levélnek hivmegtartására 1791 évi 2. törv. czik. szerint minden Erdélyi fejedelmek hűtölni kötelesek.

e.) Az Alvinczy Válasz (Resolutio Alvinczyana) mellyet Leopold császártól Erdély' karai és rendjei Alvinczy Péter által felnyújtott kérelmökre különbféle megterheltetéseikre nézve nyertek. Áll ez 22 czikkkelből, költ 1693 aprilis 9. Egyik nyomos lépés Erdélynek az Ausztiai ház' örökjévé tételére.

f.) Nevezetesek az ú. n. öt Mikes pontok (quinque puncta Mikesiana) mellyeket Leopold cs. Mikes Mihály' kérésére az elnyomatott rom. catholicusokra nézve 1699 sept. 5 kiadott, 1700, 1701 teljesítésbe vétetni sürgett 1702 februar. 13-kán pedig végképen telyesítésbe vétetett. Az első pont szerint a' vármegyében a' dézmák' negyedét kiki csak hite sorsos papjának köteleztetik adni-ki. Az utolsó pontnál fogva K. Fehérvári káptalan és a' Holozs Monostori Convent' egyik örzője rom. catholicus szokottlenni. L. Diplomata Leopoldina ad statum Transsilvaniae pertinentia Claudiopoli 1791 fontos magyarázatakkal kiadva. Közelebbről nagy érdemű tudós Szász Károly úr által is mind ezek kiadva olvashatók.

9.) VI. Károly cs. (mint Magyar király III) alatt költt Novellaris articulusok (ujított czikkelek).

10.) Táblai rendszabás (Tabularis Instructio 1737—1777 költt czikkelekből alkotva.

11.) Articuli Novellares Maria Theresia királyné alatt 1744, és 1751—1755.

12. Rendszabása (Normativum) Maria Therezia királynénak a' csalárd es más pénzét elfecsérlő adósak ellen miként kelljen perleni 1772. october 7-dik.

13.) Az úgy nevezett *crimalis* perek' folyamatjáról más Rendszabás 1770 jul. 4.

14.) Rendszabás a' parasztok' ügyeiben kiket a' földes urak elnyomni akarnának 1774 julius 6.

15.) Theresia' törvényje (*codex Theresianus*) Haller János' gróf' felügyelete alatt Simon ügyvéd által munkálva. Nincs bévéve.

16.) Utasítás (*Instructio*) a' büntetőperekre nézve. Vannak még mind ezekből 's ezek' lelke (*spiritus*) szerint alkotott, 's hól a' fejdelemtől magától, hól az ennek képét viselő királyi főkormányyszéktől kiadatott számtalan rendszabások (*normalis ordinatio*) Melyekről elég légyen annyit megjegyezni, hogy nagyobbára fejtegetőji magyarázóji a' lebeszélt

törvényeknek, 's az ős kórban elő nem fordúlt, merőben esméretlen gyakori égyes esetekre nézve, minthogy az ország és nemzet mindég és szüntelen egybegyűlve nem lehet, a' hatalmas idő pedig szüntelen ujit és változik czélarányosan alkalmazatt új törvény gyanánti rendszabások. Így magyarázza ezt egy új író is Magyar-országon, mondván: „hogya egy törvény se foglalhat magában minden eseteket, 's a' jogok' egymásközti viszonyait meg nem határozhatja tökéletesen, mellyek a' nemzeti élet' haladtában ezernyi irányzat szerint tűnnek-fel.“ Egy régi bölcs pedig így fejezi-ki ezt egyik Magyar írónk' tolla által: „Az idő mindennap új történeteket támaszt, mellyeket az ember soha nem is képzelhetett volna.“ L. az utolsóra nézve Solon Tudom. Gyűjtemény 1825 év. I. Kötet 84 lap. Erdélynek ('s így e' megyének is) mindedig irott saját büntető (criminalis) törvénye nincs; mert a' Maria Therezia' utasítása nem áll — a' Bália', Nopcsa', Cserey', Türi' munkálatjak is pór alatt senyved; Erdély' közönséges törvényeiről irtak: Bália Samuel, Cserey Farkas, Vajda László; magános perlekedés' rendjét tanító munkákat Cserey Elek, Váró Mihály; az ujjabbak közül Keresztes, Fülöp és Vajda adtak-ki — A' vérjoggal (jus gladii) — Zsigmond királytól

adatott oklevelekben : „szabad ispánság-gal — egy nemzetség bir; de ez sem él vele. Nagyobb szülőeti (majoratus) joga nincs béhozva. Csapán fíjat illető jószág szám szerént öt van.—

A' mi a' törvénykezés' ujabbí történetét illeti. A' szüntelenfoljó táblákat II József császár 1784 eltörölvén; merőben új törvényrendet hozott-bé. Egyébb változások közt ekkör e' megye többekkel együtt a' Kolozsvári vidék alkotó részévé tétetett, kir. biztos Teleki Ádám gróf' tágas hatalma alatt — főispánja nem vólt, — főbirói hivatalt első (ordinarius) ispán pottolta, ezt követték a' fő- és alszolgabírók, fő- és aljegyzők, mindnyájon jutalmasan fizetve lévén, 's ugyan azért a' hivatali kötelességök' hiv, serény pontos törvényes bételyesítése meg-hívatatván. Ugy ekkör a' perek' felebbterjesztés foruma, a' Kolozsvári és M. Vásárhelyi vidéki táblák (Tabulae Districtuales) valának, z' megye az elsőnek lévén alkotó része a' törvénybélielkben is felső kerületére nézve.

1542 Erdély legelőbb mint külön haza Magyarországtól országgyűléseket kezdvén tartani, több megyékkal együtt ez is szabadabb érzet' jeléül köz gyűlései' végzeteit Magyar nyelven jegyezte. Majd 1714 latinúl írták-bé ezeket a' jegyző könyvekbe. II József császár léte közvetőleg felébresztette, halála pedig létre

hozta a' nemzeti lelket, 's az ólta hála az égnek! ismét Magyar nyelven iratnak minden polgári 's törvényes irományok. A' stilus hová tovább simúl. Kár, hogy a' czimezetek — megszólítások — 's végezetekben és sok törvényes kitételekben még latin nyelvel élnek, mintha azoknak velős tiszteletes kifejezésére anya nyelvünk elégtelen volna. — A' megye' rendjei közvetlen a' fejdelem' személjével nem értekezödhetnek; a' kir. fő kormányzék mint közbenjáró terjeszti ő Felsége elibe az oda intézett irományokat. Rögtön büntörvényszéke nincs; általában semmi esetben nincs hatalma a' törvényszékeknek nyomon halállal büntetni bár melly nagy lázasztót vagy gonosztévőt is. Az úgy nevezett *Standrecht* széket — midőn a' kir. fő kormányzék néha megrendeli (adplacidálja) szoros határok közé szorítja a' kiadott útasítás. — Megyetára (*fundus publicus*) egy fillérnyi sincs. A' két királyi adóbévevők a' rendes személyes kar (*status personalis*) tisztizetésen kívül, csak a' kir. kormányzék, 's kevés esetekben a' főispán' rendeleténél fogva adhatnak-li pénzt szoros számolás' terhe alatt. A' megyei tulajdonképi tár — melly 1458 valamennyire ábrázoltatva olvasható — II József cs. alatt divatozott; de némi-némű változtatással a' hajdanihoz képest. — Nincs egyéb e'

féle szabadra hagyva a' rendelkeznek az adóbé-
 vevő keze által; hogy a' közlköltségekre nézve
 birói tára (fundus assessoralis) van, 's hogy a'
 rovatokat magok közt a' nemesek felosztják.
 Különös! hogy a' megye' rendjei kötelesek jót
 állani adóbévevőjükért 's azon feles értékű pén-
 zért, mellyről szabad rendelményök nincs, 's
 mire fordíthatásának igazától is eltítva vannak.
 — Azon idomtalan alakban, melly oly' szem-
 betűnő a' telkek' mineműségére nézve egész
 megyében 8000 rendes telkek (normalis
 sessio) számítottak-fel a' közelebbi nemesek'
 felülése' alkalmával. — A' nemteleneknek hasz-
 nált fekvő javaikról, fejeikről, 's marháikról
 való adója (Contributio) évenként 40—45 ezer
 rforint, mellyet a' köznép kiépülhetlen romlá-
 sával ezüstben fizet. —

A z a d ó. Res „aerarii publici in hi-
 storia nostra (Transsilvanica) plurimum ob-
 scuritatis habet“ úgymond Éder. Nem is
 lehet egy könnyen Erdély' emlékkönyveiben
 az úgy nevezett királyi adó' (regia contri-
 butio) eredetének nyomára találni; ámbár igaz,
 hogy az úgy nevezett dézma, húszad ne-
 vezet alatt — mellynek több nyomai vannak —
 legrégibb (1002 évi) a' királyi adó pedig
 újabb idők' szüleményje. A' királyi adó mái
 kifejezetben (contributio regia) régentén lati-
 núl: „lucrum camerae“ I. vagy Robert Károly

király alatt kezdődött, melly szerint a' kinek olyan kapuja vólt, mellyen egy rakatt szeker bémehetett 18 pénzt (denar) fizetett a' kir. tárbá. Először (1310—1320) honosult-meg eldö-dink közt a' porta nevezet, csaknem Maria Therezia' országlásáig fennlévő. — Zsigmond, I Lajos, (ez alatt minden egész helytől fizette-tett három garas) I Ulászló, Hunyady Mátyás és II Ulászló királyok alatt is mostani értelem-ben és alakban a' nemesektől magoktól véte-tett „*lucrum camerae*“ vagy is az ország kö-zönséges jövedelme nevezet alatt. I Ká-roly lapas garasakat 's aranypénzt veretvén 1342. az ólta és az által vette kezdetét és ne-vezetét a' *lucrum camerae* vagy kamarai nye-reség. Az úgy nevezett „*gens comitatus*“ a' vármegyékből felkelő nemesek, — kik külön-bözök vóltak a' vár' örökségeiben lévőlőtől, eb-ből vették zsoldjokat külháború idején. I La-jos kir. szaparította ugyan egy telekre három garast róván; de utóbb 1366 felszabadította az Erdélyi nemeseket azért, hogy a' korona el-lenségei ellen a' vajdáknak vagy alvajdáknak kész segedelmére lennének mindég. L. Kato-na Histor. Tom. X. 379—1387. a' nagy ka-pura 30, a' kisebbre 15 pénz adó rovatott és szabatott. 1432 Zsigmond király Olasz-ország-ban és Baselben mulatván; Erdélyből bizonyos

követséget kellett hozzája küldeni 's a' követ-ség' számára költségül a' nemesek' fele javaira adó vettetik. 1438 Albert király Erdélyre nézve ötvened szerint parancsolta az adót fizetni a' 7-d. czik; az adó' fejébe némelly vad állatok bőrit is (nyest) elfogadván. — 1453 nagy adó vettetik c' megyci nemesekre is. 1455 „g e n e r a l i s t a x a“ nevezet alatt esméretes az a-dó. 1486 I Mátyás király alatt végeztetett hogy: nem csak a' szegényebb sorsú hanem a' gazdagabb nemesek 's a' pap urak is (Praelatusok) fizessék az ötvenedet 64. t. czik.. — 1494 II Ulászló hasonlólag első végzete 26 t. czik. (L. A d H u n g a r o s a n. 1798) ötvenedik részét a' nemesek' jövedelmének adó gyanánt rendelé.

1545 egy háznép egy kapunak számláltattott, 's fizetett 60 pénzt vagy 30 xárt; de utóbb 85 pénzt évenként, még pedig az 1545 évi aprilisz 25-d. Tordai végzet szerint mind a' három nemzet' nemessei is fizették egyaránt, ezt hozván magával a' haza' közös békeessége és oltalma.

1548 egy kaputól 90 pénz (denarius) fizettetett.

1552 A' miket ez évett Absternius vagy Bornemisza Pál Veszprémi püspök és Vernher György császári biztosok Erdélyben a' kincs-

tár' jövedelmének kútfejei' kinyomazatára nézve kipuhatólának, azok alább a' dézmahér (arenda decimae) rajzolatában bővebben érintve vannak.

1555 aprilisz 24. M. Vásárhelyt ujból felszámították ország végzeténél fogva az adózók; kik közül kivétettek 1.) a' nemesek' szabadossai (libertini) 2.) a' majarosak (allodiatóres) legközelebből erre nézve nyomos rendelet érkezék a' kormánytól, a' béressek (mercenarii) 's mind azon szolgálói a' nemeseknek kik élelmöket 's ruházatjokat földes uraiktól vették. 3.) az ujonnan épült ház egy évig, az elégett és újra-felépült ház három évig. 4.) az özvegyek kiknek csecsemő árvaí voltak, vagy gyermeke 's szolgálja és hat forintot érő jószága nem volt; de a' kinek 16 éves fíja volt, rovalal alá jött. Az adót a' mágnások és nemesek (mint szintén ma Ausztriában) magok gyűjtötték-bé adózójiktól (azonban a' rendes adóbévevők még se fogyatkoztak) 's a' kiszabott időre Tordára vitték a' fő (királyi) számoltatóhoz, az így nem cselekvőknek javaikból elégtétellel (executione mediante) vétetődett-fel az adó, a' felvévők' bérivel együtt.

1564 egy kaputól 90 pénz (denar) fizetett.

1575 július 25 Kolozsvárrt.

1577 április 21 Tordán.

1578 a' Török számára 150, a' fejedelmére 99 pénzbeli adó vettetik. — Még ez évett április 27. második felszámítás határoztatik ország' végzeténél fogva ily' feltételek alatt 1.) Hogy nem a' fejők hanem a' vagyonyok vétessék számba az adózóknak, és hogy két ökr (hat forintra vóltak becsülve) a' szabadosok közt, négy pedig a' jobbágyok közt egy egész kapunak nézettessék 's vétessék, és egy kapunak váltsága (taxa) 99 pénz legyen. 2.) A' kinél csak 32 juha van, ha csak nagyobb marháji is nincsenek, fel ne irassék; de a' kinél annyi nagy marhája van, hogy négy vagy több igás ökröt felér, irassék-fel és az ingó vagyon egy kapu' gyanánt vétessék. 3.) A' kinél 50 juha van, ha egyebe nincs is, irassék-fel. 4.) Minden faluban egy falubíró legyen kivéve. 5.) A' darabantak (bizonyos vár' örök) béresek, majorosak, molnárok és a' prebendás udvariak (szoros értelemben gabona — nem pedig kenyér — fizetésre szegődöttek) az adótól mentek legyenek. 6.) A' zsellérek akár nemes telken akár paraszton lévők, valamint az Oláh papok számba ne vétessenek. 7.) Az elégettek felirassanak ugyan-de három évig ne adózzanak. Az új házról egy

évig adó ne vétessék. 8.) a' nőtelenek, fogadott szolgák, 's a' kik a' földes uraknak kifizetés szolgálatot nem tettek, fel ne vétessenek. 9.) Minden eddig fel nem vett faluk számba tétessenek. 10.) Az urak és nemesek alattvalóji (coloni) külön irassanak-fel 's külön viseljék a' terhet, 's ne is kénszcrittessék egyik a' másikan segíteni. 11.) A' felírás három hűtölttek' vallomása után essék; de a' két főbírók a' felírók mellett légyenek 's a' t.

1580 aprilisz 17. Károly Fehérvártt a' Töröknek egy kaputól 150, a' fejdelemnek 25; november elsőjén a' fejdelemnek 99 a' Váradi ház' felépítésire 50 pénz.

1582 aprilisz 25 Károly Fehérvártt.

1584 aprilisz 27. ugyan ott minden kapura 99, a' fejdelem' számára 50 pénz vettetett adóul.

1589 aprilisz 20. Tordán a' Török számára 99, a' fejdelmére 66.

1590 aprilisz 26, és

1591 aprilis 21 Tordán a' Török számára 99, a' fejdelmére 75 pénz rovatott egy kapu után.

1595 aprilisz 16 Károly Fehérvártt végeztetett hogy: az oda való erősségre 150, a' fejdelmi udvar' segedelmére 99 pénz. Ugyan ekkor decemb. 3-kán a' fejdelemnek a' Török'

külfuzásiért 174, az erősség' segedelmére 125 pénz rovatatt kapunként.

1599 martius 21 Medjesen az erősség újtására (most egyszer) kapunként 175 pénz fizettetett, november 20-kán a' természetményekből fizetődött adó.

1601 jan. 21. a' katonaság' számára: minden kaputól 4 forint, egy-egy köből búzaliszt és ugyan annyi zab, 's minden áldozó Oláh paptól 2-2 forint adattatni végeztetett,

1602 decemb. 20. a' természetményekből ú. m. lisztből, zabból, rozsból, borból — 's a' marhákból is adó fizetődött.

1606 egy ökörrel 32 pénz, a' marha nélkül való háznépek 12 pénzt, az özvegyek 6 pénzt, 's minden szőlős gazda boros edényéről 20 pénzt fizetett.

1607

1608 martius 3 végeztetett, hogy egy ígás ökörrel és lóról 's fejős tehenről együtt 20 pénz, meddő tehénről és három éves tulokról 10 pénz, juhról kecskéről vagy sertésről 1 pénz fizetessék. Nevekedvén a' haza' súljai; 1608 september 21 országosan végeztetett hogy: tis háznép — akár légyenek marhái akár nem — egy kaput számláljon, minden mágnások és nemesek' jobbágysai külön irassanak-fel, 's ha kinek jobbágysai a' tizes számat kettővel-három-

mal felül málna segítse a' kapu számot. Kivétettek: a' falúbírók, darabantok, molnárok, udvari szolgák, elszegényedett özvegyek 's az ifjú nőtelenek.

1609 a' fejdelem tartására, élelmére 's a' köz szükségekre kapunként 9 m. forint fizettetett. Ugyan ekkor octoberben 8 m. forint fizettetett egy kaputól, és így egy évben kétszer.

1610 egy kapú 10 forintat az első félesztendő, 's ugyan annyit a' második fél esztendőben fizetett és ezer forintnak heted részit a' rendkívüles szükségekre fizette az egész megye.

1611 viszont 10 forint volt egy kapú adója előbb; de october' 10-kén 12 forint.

1612 előbb 10, november 20-kán pedig 11 forint rovatott egy kapura. Következett években tavaszi és őszi adóban együtt fizettetett 20 forint egy kaputól. Végre háromszor nagyobbra nevelvén a' fősvény porta (Török udvar) az adót, annak pótlásába a' nemesség is részt vett.

1653 az egyházas nemesek és Oláh papok fejenként 25 pénzt fizettek.

1655 az Oláh papok fejenként 25, az egyházas nemesek 15 pénzt az Erdélyi követek' számára építendő Konstantinopoli ház' költségibe.

1658 november 6-kán országos végzetnél fogva minden kaputól 2 m. forint fizettetett. Az

egyházaskes nemesek, özvegyek, a' Magyar (ide értvén a' rom. catkolicus papokat is) és Oláh papok szabad molnárak fejenként 2 m. forintat fizettek; valamint a' szolgák 's a' birtokatlan tiszték és a' nemesek' darabantjai is ennyit. De a' telhetetlen Török udvar szaporitván az adót, új rovatal szerént, ezen megyei nemesek minden megnem égett kaputól öt forintat adtak adóban az említettekén felül.

1660 július 5-kén minden kapura 25 tallér vagy is 50 forint — az egyházaskes nemesekre és Oláh 's Magyar papokra 5 forint — az oskola mesterekre 2 forint adó vettetik.

1661 az egyházaskes nemesek, a' Magyar papok, kamara-tiszték, molnárak fejenként egy köből búzát és zabot fizettek.

1663 sept. 24. végeztetett hogy: minden eladó, egy forintat erő árúja után 5 pénzt, húsz pénzt erője után egy pénzt fizessen. A' harminczadókán minden eladó marhától és tárgytól a' szokott vámon kívül 5 pénz fizetődött, ha szintén készpénz lett volna is az 's a' t. Ez a' rendszabás egy évig állott. Azonban a' nemtelenek a' vámadástól soha mentek nem voltak. A' harminczadókra nézve különbség volt és van.

1666 februar 1-jén hozatott országos végzet szerént háromszorta nagyobbította a' fényes

Udvár Erdély' adóját, 's ugyan azért az egyházas nemesek fizettek fejekként egy tallért (90 xárral számítván) minden kaputól 16 tallért (a' hódoltság alatt lévők — kikről alább — ennek felét) Sept. 18-kán még egy tallérral nevelkedett.

1674

1675

1676 minden kapura 18 tallér rovatott.

1678

1679 viszont nevelkedett az adó.

1683 egy köbőlnél is több búzát és zabat fizettek adóul kapunként e' megyei nemesek.

1686 aprilisz 12 a' rendes adó a' Török udvar és erősség' számára kapunként 60 forint volt; utóbb pedig még ez évben augusztusban ismét 40 forint, melly évben az egyházas nemesek nagyon megterheltettek. (Ekkor egy arany — ducatus — négy forint 50 pénz volt)

1687 novemb. az Ausztriai katonaság' élelmére kapunként 200 forint, 15 köből búza, 29 köből zab, 80 veder bor, nagyobb vágó marha 4, 15 szekér széna 's bizonyos mennyiségű szalma fizetődött.

1689 januar 5-kén minden kapú 250 forintat, 's minden a' kapuszámba nem jött személy 25 forintat fizetett. Ezen kívül végeztetett hogy: minden egész telekű nemes 25, fél

telekű 10 10, marhátlan és jószágatlan nemes 2 forintat fizessen. A' természetményekből még azon felül 6 köből búzát, 10 köből zabat, 25 veder bőrt, három mázsa húst, 5 szekér szénát. Mindezeken felül az eddig nem adózott személyek is adózni kényszerítették ú. m. 1.) A' Magyar megyés papok és oskola-mesterek jóvedelmök húszad részét. 2.) A' nemesek' szolgálói és szolgálói bérök tized részét (a' mit az ők gazdájik tartoztak befizetni). 3.) Minden molnárok fejenként: a' Szamosan és Sajón lévők 1 forintat 50 pénzt; a' kisebb foljókan lévők 50 pénzt. 4.) A' nyáj pásztorok 1 forintat. 5.) A' cigányok fejenként 50 pénzt, 6.) A' kamaratiszték, harminczadósak 's gondviselők két annyit mint az előbbeni közelebbi törvény kiszabta.

1692 Minden calculus (porta) után 37 forint fizettetett.

1714 készpénzül is természetményül is fizetődött adó.

Az 1754 évi rendűt fő és vagyon, (capitis et facultatum taxa) nevezet alatt szabatt adót, melly szerint minden adózó ha vagyonja hét forintat ért, vagy kevesebbet is fizetett fejéről 2 rh. forintat, ha pedig hét forintnál felebb hágatt vagyonja, becse' főadója is nevededett. A' vagyon - adó különösen 1.) Az ingatlan jó-

szágokról ú. m. szántóföld - kaszáló 's több eféléről fizetődött. Ez a' földek' kaszálók' szőlők' termékenysége és haszonvethetősége szerint karokra vólt 1770 táján osztva (ma erre kevesbé figyelmeznék) a' szántóföldre holdonként 40 x-ár; kaszálóra 20 x-ár rovatatt. Az ingó javakra ú. m. egy ígás ökörre vagy lóra 24, egy tulokra 15, egy sertésre 5, egy júhrra, vagy kecskére 3, egy méhkasra is 3, egy pálinkafőző üstre is m. e. 60 xrok rovatlak évenként adóúl. Ma sokkal több. — L. Benkő Transsilvania Tom. I. sive Generalis.

1762 a' közelebb leirt adózás rendje változást szenvedett: a' marhák adója lejobb szálitatott, a' főadó felemeltetett. Ekkör vette eredetét a' hegyeltlegi (protectionaliter) adózás. L. Vajda László az Erdélyi Polgári Magános Törvény. Historiája 416—419 lap. 1769. nov. 5. költt egy rendút.

1777 aprilisz. 17-kén esmét új rendút hozatott-bé az adózásra nézve; melly nagyobbára ma is áll.

A' nemzeti fejdelmek alatt 1692-ig kapú az utánn calculus szerént — egy kapú nyolcs egész telket foglalván magában — fizetődött az adó, melly a' haza' súljai — 's a' Török zsaroltaihoz képest — mint látók — hól több, hól kevesebb vólt. Több példa van arra, hogy a'

nemesség is adózott; mert a' közjó és boldogság kívánta azt. Különbféle módok használtak tehát a' lefolytt századokban az adózás' rendében. Mindazon módokból kitétszik, hogy állandó kiszabatt rendútja kezdet óta nem volt. Így a' Nagy Sajói szakmán rendből olvassuk hogy: 1682 három nevezet alatt fizetődött adó: első vala a' császári adó és ez legtetemesb 's két versen fizettetett. Második a' Praesidium adója amannál kevesebb mellyet a' katonák zsoldjára egyszerre. Harmadik a' Gyűléspénz legkevesebb; ezt minden országgyűlés alkalmával fizették a' faluk közönségei (talán a' követek' tartására.) — Azon rendútja az adózásnak melly ma áll, javítást vár.

Ma az adó mint köz jövedelem két féle: királyi és dézmabér. — A' királyi adót fizetik a' nemtelenek fejeikről, földjeikről (bár az adó a' földhez nincs is ragasztva, onus fundi non inhaeret) marháiról, és a' jószágatlan levelesnemesek (Armalistac) fejeikről 's ingó javaikról. — A' fennebb kitett királyi adó évi mennyiségéből 1827-ben a' felső kerületi adó volt: 21,862 rhf. 6 xr.) c. p. 183° ben az az: 1830 évi novemb. 1-ső napjától 1831 novemb. 1-ső napjáig kir. adó a' f. kerületben békült 21,583 rhf. 38 xr. c. p. künn maradt 2098 rhf. 6 xr. c. p. Ebből a' kerületi tiszteknek fizető-

dött 5998 rhf. 20 xr. c. p. a' történhetőkrc (eventuales) 109 rf. — 's így kiadatott 6107 rf. 20 xr. c. p. — mellyek szerént ment a' tartományi tárba a' f. kerületből 15,486 rhf. 18 xr. c. p. az alsó kerületből 28,000 rhf. — xr. c. p. — Vannak a' nemtelen adózók közt jobbágyok (jobbagoncs) ú. m. a' kik önkéntes egyczeteiknél fogva maradtak-meg ez állapotban; 's kötelesek elköltözésekkór magok helyett mást állítani. Vannak zsellérek (inquilini) a' kik nem állitva is magok helyett mást szabadon elköltözhetnek helyeikről. Az elköltözés Zsigmond kir. 1405 évi augusztusi Budán tartott országgyűlése 14-d. czik, és Maria Theresia' 's II József' és Leopold császárok rendeletei nyomán sz. György vagy sz. Mihály nap előtt hat héttel cleve hír adás 's szolgabírói menedéklevél mellett eshetik-meg bizonyos heljes okokból. Szabad a' földes úrnak is engedetlen szolgáló emberét a' laktatelekről bizonyos kötmények és a' megirtt előintés mellett elútasítani. — A' különbség köztek az adóra nézve az, hogy a' jobbágyok 2, a' zsellérek 3 forintat fizetnek c. p. fejeikről évenként adófejjben. A' jószágatlan nemesek négy forint adót adnak fejekről. Továbbá vannak más adófizető nemesek is szokmányolok (robottázók) többnyire Oláhok. Ezeknek nemesi szabadságjak 's ki-

váltságjok (privilegium) nem egyéb, minthogy a' kénytelen örökös katonaságtól 's az utak' készítése terhétől mentek, 's ugyan azért a' több nemesekkel felkelni (insurgere) tartoznak; egyébaránt adójok annál terheesebb, mert évenként 4 rhf. c. p. fejökről. Létidejük Erdélynek Magyarországtól elválása éveinél nem igen hat felebb; a' nemzeti fejedelmek sok Oláhokat; legtöbbet pedig I Apafi Mihály délutáni óráiban, nemesítettek meg. Közönséges nevök. Libertinus. A' asidók hól 5 hól 6 rhfor. c. p. a' nőtelenek mind két nemen, egy évig az új párok, udvari cselédek, korcsmárosok, udvari erdő-guja-ménes-nyáj pásztorok 's szóval: minden béresek (conventionati) az 1769 nov. 3-kán költ rendszabás szerint, 's minden felekezetű egyházi szolgák-ezek mindnyájon mint hegyltek (protectionati) 18 xr. c. p. fő-adót fizetnek évenként. A' földek' kaszálók, szőlők 's marhák' adóji igen különbözök; az az idomtalanak.

Dé z m a (Decima). E' neme a' közjövedelemnek a' latin „decima“ szótól magyarul dézmának neveztetett. Latin neve nem helyes: mert hól nyolczad, hól kilenczed — melly I Lajos király alatt vólt divatban — hól tized hól húszad (1494 a' vám is latin kifejezetben húszadnak mondatott) hól ötvened fi-

zettetett dézma gyanánt. Honunkban jus regáléknak neveztetnek és tartatnak az évck' rendén és Perger szerint. Szerénte mint a' várakhoz tartozó földekből vagy is a' vármegyékből való jövedelem a' fejedelemé, 's nem bizonyos, hogy eleitől fogva a' papokat illette volna; ámbár sz. István király II. könyv. 52. tör. czikk. arra mutatasson is; annál inkább, hogy az 1291-dik évi 26 és 27. törv. czikkeljek se rendelik a' nemesektől és a' Szászaktól szedendő tizedet világosan a' pap urak részére. — Erdélyben a' dézma a' nemesek és parasztok közt különböztetve vólt, 's sz. István király korától fogva 1000 — 1342 általános jövedelmök vala a' papoknak a' fejedelemmel együtt.

1231 Évi 29. tör. czik. értelme szerint a' tized (decima) helyett húszad rendeltetett, melly egyenesen a' fejedelmet vagy-is a' királyt illette, a' 34-d. törv. czik. szerint pedig a' cseberrel való dézmálás (Erdélyben különböző mérték nemével) egyenesen a' király' számára rendeltetett.

Az 1291-dik évi 20 's több törv. czik. jelentése szerint a' tized régenten kész pénzzel váltatott-meg, mellyet ugyan azon törvény szerint az úgy nevezett serviens vagy várjóságaiban lakó nemesek is fizettek.

1342 I Lajos kir. rendelé hogy: a' — már akkór hibásan úgy nevezett — jobbágyok adjanak búzájából, borokból földes uraiknak 's hogy ezt a' földes urak szoros felelet alatt vennék-fel köteleztettek.

1352 Minden nemtelen a' báróknak (értsd ország' bárói) és nemeseknek természetmenny-jeihöl kilenczedet fizetett a' papuraknak előbb tizedet azután kilenczedet, és (Notitia Capituli Albensis 143 pag.) szerint a' nemesek parancs képen a' Fehérvári püspöknek és káptalannak pénzül megváltva fizették a' déz mát.

1398.

1390 Ilyen kilenczed divatozott.

1439—1493-ig állandó volt e' rendút. De

1440 A' papoknak járó dézma-felkeléssel potoltatván — elengedtetett. — Eleitől fogva a' hadi erő Erdélyben a' dézma mivoltától függött a' nemesek és papok' részéről, kik dézmájók' mennyiségéhez képest állítottak 's tartattak katonákat.

1455 A' Török ellen közönséges adó rovatott népire.

1456 költ levele Kései (posthumus) Lászlónak.

1481 Hunyady Mátyás kir. 3, 4. tör. ezikk. szollanak a' dézma adásról.

1387 I. Mátyás kir. az Erdélyi huszadból 200 aranyat rendel évenként Veres torony fenntartására.

1493-ban II. Ulászló alatt a' kilenczed fizetés divatozott.

1495 II. Ulászlónak 45 tör. czik. Benkő Milcovia II. pag. 268. Jóvá hagyott alkatmány III. R. 5 czim 2 czik. Batthyáni Leges Ecclesiasticae I. 85 's mird ezek után (l. 1456, 1481 év) Éder „Observati. Criticae ad historiam Mart. Felmer az 50 lap. írja hogy: a' Ráczok és Oláhok 's más ily nemű (nemzetű) emberek, mint a' Magyarok, és Székelyeknél kisebb tekintetűek olykor (mert ezek adták mindég a' dézmát) mentek voltak a' dézma adástól: 's ennyiben nyomozható az alábbis érintendő megkülönböztetés a' dézmabér (arrenda decimae) különbségére nézve. — A' tized adás aránt honi törvényeink közül, különösen a' jóváhagyott alkotmány II. R. 10 czim 's a' III R. 5 czim 2 czik. szollanak 1653-ól midőn már akkór is nem minden falúk voltak dézma alatt.

1520-ban II Lajos kir. alatt a' közönséges jövedelmeken kívül a' király' szabad kényire hagyva olvassuk, hogy a' király' konyhájára al-

kalmazatt természetmúeyek is adattak a' közön-
ségesektől telyesleg különbözök.

1545 Bizonyos, legelső adatunk e' köz jö-
vedelem jelenlegi nevének és nemének erede-
tére nézve Izabella királyné' korából vehető,
a' ki „az udvari és köz költségeknak potlásá-
úl, a' dézmákat azoktól (a' kik régiebb idők
ólta adták) a' vármegyéken — kivévén a' Szi-
lágyat — a' fiskus' számára elfoglalta, mellyek
azután 1545 a' birtokosoknak a' dézma' bé-
rének 11-dik résziben a' királyi (fejedelmi)
tárba léendő békizetése mellett, bérben (aren-
da) általadattak, 's innen van a' jelenlegi kirá-
lyi dézma arendája.“ L: jóvánhagyott al-
kotm. 2 R. 10 czim. és I Leopold kirá-
lyi függő pecsétes levele 16 pont. —
A' földes uraknak dézma megválthatás, jogát
Benkő igen réGINEK mondja az 1545 april.
25-t. czik. után.

1552-dik évi tör. czik. a' tizedet a'
banderium (mellyről alább) tartására, utóbb
pedig a' várak' fenntartására rendeltetve len-
ni írja.

Absternius vagy Bornernisza Pál Veszpré-
mi püspök és Vernher György királyi tanács-
nok mint az Erdélyi köz jövedelmek kinyomo-
zatára Ferdinand császár által kirendeltt köve-
tek 1552 december' 16-ról feljelenték hogy: a'

nemesek' ötvenede a' király' rendes jövedelmének tartatik; mindazonáltal csupán az Erdélyi nemesek' Oláhaitól esztendőben egyszer vétetik: először minden ötvenedik juh szopó és esztendőös báránnyával vétetnek, — a' kecskékről hasonlólag, megint minden nagyobb sertésről két pénz, valamint minden méhkastól is két pénz.“ Itt világosul ki, némi-nemüleg, hogy mikor kezdődött, 's miért csak némely falukban a' dézma. E' munkálatat a' Magyar kir. kincstár' levéltára rejti Kemény Jó's. szerint.

1535-dik evi 5 törv. czik. szerint (mint 1552) a' tized a' banderium tartásra, utóbb pedig a' várak' fenntartására volt rendeltetve.

1550 Év. a' 24. törv. czik. kilenczedet rendelt a' katona' és banderium tartásra.

1562 A' Segesvári országgyűlés 8-dik czikkelve úgy mond: „A' község' panaszszából értjük, hogy a' mű dézmásaink, és a' fő népek is, kik a' bárányokat, süldöket, lúdfiakat (pippe) megszokták a' dézmásoktól venni, azokat a' szegénységen sok ideig hadják tartani, néha kiteleltetni-is, a' községnek nagy költségével; azért akarván a' községet is e' féle bánatmaktól kegyelmesen megkönnyebbiteni, végeztük hogy: mikor a' dézmások a' bárányo-

kat, süldőket, ludfiakat megdézsmálják, a' gazdák három hónapig tartoznak azokat tartani és gondját viselni, azután a' dézmások elvegyék; kik ha erre dondot nem viselnének, ha mi kárunk esik a' dézmások magok tartozzanak megfizetni, (e' féle dézmások számosan voltak e' megyében.) A' dézmákban pedig mind bányókból, süldőkből, ludfiakból és rajmékékből tizedik vétessék, hól a' 10 szám bé nem telik, a' gazdák, a' régi szokás szerént pénzel váltják-meg. Melly dézmát ha ki magának hatalmasul megtartaná, vagy belé kapna: minthogy a' dézma a' mű tárházunkat illeti, melyből országunknak sok különb különb szükségére kell takargatnunk — a' mint ez előtt is országunk hiveivel végeztünk volt, a' dézma dolgáért a' mű Directorunk, mindeneket műelőnkbe hivassan és a' dézmák' tárgyában mindenkoron 's haladat nélkül kereset indittassék.“

1571 Majus 24 végezték hogy: ha valaki a' dézmaért megfizetni nem akarná, dézmája másnak adattassék ált (nyoma a' dézma megváltásnak.)

1616 Octob. 9-kén hozatott végzés szerént a' birtokosok szabad akaratjára hagyatik hogy megváltsák-e a' dézmát; vagy ellenben a' fejdelem gyűjtse fel. Ez évi 's néhány ezt meg-

előztekbéli dézmabért elengedve lenni olvasuk.

1653 Mart. 15-kén Károly Fehérvártt kiadott jóváhagyott alkotmány czimű országos végzet III. R. V. czim 2. czik. írva, hogy: ezentúl különbség nélkül mindenütt Erdélyben, borból, búzából 's egyéb veteményekből az igaz tized dézma megvétessék, melyről a' fiskusnak soha semmi arendafizetéssel ne tartozzanak a' patronusak (nemesek) „ha arendás és eddig-is dézmát adó helyen nem laktanak.“ Imé a' dézmabért adó és nem adó helységek közt a' nyilvános különbség ez évelt.

1677-ben több birtokosoknak e' megyében a' dézmát vagy dézmabért bizonyos időre elengedve (relaxalva) olvassuk.

1691 A' Leopold cs. királyi függő pecsétes levelének 16-d. pontja azt tartja hogy: a' dézmát, mellyet eddig bérrel (arenda) megváltottak, a' földes uraknak hagyjuk; a' bért mégis a' fiscusnak meghagyván.“

Általában e' nevezet alatt való jövedelem a' Kamarájé volt régenten, 's ma is tulajdonképen övé. Látnk, hogy a' vajdák alatt mint *lucrum camerae* kapú (a' hól t. i. a' kapún szerkére mehetett bé) szám szerint fizetődött a

dézmabér pénzül, különböző, nem nagy mennyiségben. A' honi fejedelmek alatt természeti valóságban szedetett hól több hól kevesebb mennyiségű dézma mindenkör a' fejedelem' külön tárába, főképen udvarának tartására. Nagy Leopold alatt 1698 táján minden tizedik sajt a' király' számára vétetett által. A' méhkasak és sertések' tizede ugyan ekkör'jött rendes divatba, midőn haszonbérre magános személyeknek, ki vólt adva. 1583 Zsombory László, 1609 július 11-én költt Útasítás Szilvász Boldizsár fő libérlő' számára 1610 Gyekei Veselényi Boldizsár, 1632 Kapy András, 1653 Kemény János, 1687 Teleky Mihály vólt dézmabérlő. A' fejedelmek alatt nem csak tizedet, hanem kilenczedet, nyolczadatis, fizettek a' nemcesek, Magyar, Oláh, Szász jobbágyaik tenyésztményeikből 's termesztményeik után a' fejedelmi tárba.

1754-ben valamennyire rendbe hozatván az adózás' rendútja, azolta készpénzül csekély mennyiségben fizetik a' dézmabért a' birtokosok. — Különös, hogy nem minden birtokosok, hanem csak azok, kiknek eldödei a' régibb időkben úgy nevezett Magyar üléseket birtak azon falukban mellynek adozó népe, Ma-

gyar volt, fizetik meg a' dézma bért. Bizonyos országos nagyobb tisztviselők se fizetnek dézmabért; valamint a' szabadságos katonák, és a' rom. cath. ev. reform. 's egyes oláh papok is menttek annak fizetésétől. Menttek továbbá Donataria czim alatt: Bádok, Csomafája, Kide, vagy béírás (inscriptionál) fogva, Borsán a' Bánfy bárók' birtoka, Hidalmás, Szent Péterfalva Felső Tőök egész faluk. És így a' faluk, mellyek kiváltságnál fogva vagy mint oláh gyarmatak dézmabért nem fizetnek ezek:

A. Kékes Nyárló.	Ugrucz
Borzova	Ördöghút.
Budja	—
Csömörlő	Balázsháza.
Daal	Bányika
Farkasmező	Csernek
Fel Egregy	Füzes
F. Kékes Nyárló.	Galgó
Galponya	Hidalmás béírásnál fogva
Milvány	Kalacsa
Pousa	Kendermező
Pusztá Szent Mihály	Kecskeháta
Romlott	Kettősmező
Somró Ujfalu	Komlós Ujfalu
Szent György	Paptelke
Vármező	Rákos

Szent Péter**Szótelke****Tihó****Völcs****Örmező.****Felső Töök****Igricze****Lozsárd****Maró****Poklostelke****Tótfalú****Adalin****Bádok adom. v. béírás.****Borsa. A' Bánfy bárók**

csak ; kiváltságnál

fogva nem fizetnek

déz-mabért : mint-

hogy 1576 évi ju-

nius 8 költt feje-

delmi levele által

Bátory István a' déz-

mabért akkór Bán-

fy Györgynek 's ma-

radékainak elen-

gedte. E' kiváltsá-

gat Bátory Kristóf

és I. Apafy Mihály

fejdelmek is meg-

erősítették, Borsát

Kolozs vármegyébe

helyezvén.

Csoma fája adomány**Hosszú Macskás adom.****Kide adomány.****Bogács****Kötke****Mikola****Mohaj****Vásárhely (Oláh)****Székolaj****Szombattelke****Czente****Kapor****Szent Miklós.****Szerdafalva****Ardány****Berlád****F. Sebes****Fris.**

Dézmabért fizető faluk   Ö. Keresztúr
 pedig c' következők: Drág(Mikó pusztával)
 M. Egregy
 Szent Mária

Recze Keresztúr. A'
 Daczó György' mara-
 dékai's leányág utódiis
 egyencst, nincsenek
 felmentve a' dézma-
 bér alól; holott 1686
 I. Apafy Mihály Kun
 Sárának Daczó György-
 nének elengedte va-
 la kiváltságilag itt a'
 dézmabért.

Cs. Gorbó
 Pánczélcseh
 Vajdaháza
 Válaszút
 Borsa (egy része)
 Szent Márton Macskás
 Gyula (Szala pusztával)
 Kovácsi
 Babucz
 Solyomkö
 M. Ujfalú
 M. Fodorháza
 N. Esküllő
 K. Esküllő

M. Köblös
 N. Iklód
 Kis Jenő
 K. Lóna
 Doboka
 Onak
 Tötör
 Kecset
 Kecset Szilvás csak
 az Apor birtok.
 Esztény
 Szarvas Kend
 A. Töök
 M. Derzse.
 Bonczhidja
 Víz Szilvás
 Hesdát
 Boncznyires
 Vasas Szentivány
 Szépkényerü Sz. Márton
 N. Devecser
 Kis Devecser I. Apafy
 Mihály fejdelem 1669
 November' 10. K. De-
 vecseri főbb birtokos
 Vajda János nemes-

nek ide való birtoká-	Bödön
ban a' dézmaért el-	Borzás
engedvén kiváltsági-	Kétel
lag; maradékai ma at-	Vicze
tól még is nem mentek.	Apáti
Noszój	Kékes
Göcz	Veresegyháza
Császári	Mányik
Czege	
Szent Egyed	—
Pujon	Fel-lak
Szent Gothárd	Szász sz. Jakab
Omboz	Szász Czegő
Szava	Kerlés
Marokháza	Kentelke
Gyulatelke	Árokalja
	Sárvár
Búza	Sajó Keresztúr
Feketelak	Sajó sz. András
Gyeke	Kajla
M. Földvár	A. Balázsfalva
Szász Zsombor	F. Balázsfalva, Cziger és
Szász Újös	Fata pusztákkal
Bongárd	Galacz
Moricz	Harina
Máthé	Nécz
Szász Ujfalu.	Magyaros
Encs	—

Bilak

K. Budak.

Serling.

Nagy Sajói uradalom.

Sófalva.

Várhely.

Simontelke.

egy uradalom, 93 falú. 4 pusztá.

18 $\frac{1}{2}$ fizettetett-bé a' kamara tárba dézmabér gyanánt egész megyéből 1470 m. forint 97 pénz c. p. a' mi a' felső kerületi 177 alsó kerületi 432 méhkasak; f. kerületi 1390, a. ker. 3181 dézma alatt lévő juhak' dézmabéréből gyűltt. — Dézmabér a' juhak' és méhek ről mint úgy nevezett apró marhákról vétetik ma. A' földes urak pedig csak a' külhatárból került természetményeit alattvalóiknak dézmálják. Azonban, bár melly kevés e' fizetés, még is meg nem egyeztethető gyakorta: mert hányadik nemes — tulajdon hasznakutfejét kimélvén — dézmálja oly szorosan hová tovább gyarapodhatlanabb alattvalójit!

Sajátos igazzal birják az egész megye' földjét nemesek, köz életbeli, hová tovább divatosbb czimjeikre nézve: kegyelmes (Excellentissimus) a' Spanyolaktól véve, nagyságos- méltóságos és tekinteteseek. Az első legújabb, az utolsó század' elején az orvosokra szokták vala ruházni — korunkban ritka 's néha merőben megczáfolt. A' második (1709 óta a' grófokat, és bárókat illeti) és har-

madik divatjában van. Az utolsó elavúltt czim korunkban, a' nemeseket illeti. Melly ellenkezők a' korok' viszonyai!: az „uram“ megszólítás hajdan a' fejedelmek' tanácsnokjainak tisztelet' czimje vala; ma kissebitő; az „úr“ „ön“ „kegyed“ több tisztelet; de (talán a' Németek után) igen is pazérolva használtatik. — Törvényes értelemben a' nemesek: eredetiek, (originarii) — gyanitjuk csak —; tudjuk pedig hogy voltak a' Kendyek — mint tulajdonképen ide valók.

Ezek Ázsiai nemességgel személyökre — ösei javaikra nézve pedig nemzeti fegyver által megnemesedettek; királyi adományosok (donatarii) és levélnemesek (armalistae) az az: a' kik csak czimereket nyertek nemesi örökség nélkül. — Nincsenek itt praelatusok; — a' mágnások (grófok, és bárók) csupán czimjeikre nézve különböznek a' nemesektől, kik közt kiváltsága a' legszegényebbnek épen annyi mint a' legdúzsabbnak, a' tegnapi mint a' nyolczszáz éves nemes embernek. 'S ez így van de jure; de mekkora különbség, melly témérdek a' politikai közfal e' két néptest közt! — valóban, ha az Esztergomi 1818 béli vallás feszegető fordításnak ily czim adatott: „Fennmaradjan e' tovább is a' cath. és refor. közt a' Közfal“? itt is méltán támaszthatnók

e' kérdést a' mágnási és nemesi hatósbb következtű meghasonlásra nézve. „Olvajd őszsze hazám, hogy szét ne olvadj!“ így szóllal-fel a' Magyar-nyelv' ügye mellett Rumi ellen egy hazafi a' Kritikai Lapok II. Füzet 108. lap. — Három nemzetségen kívül (mellyeknek ősci itt a' legrégibb időkben alapíták nemes-birtokjokat 's kiknek utódi innen ki nem fogytak eddig elé, és máig is, kinem kopván előneveiket innen vevék (többiek mindnyájon anyai-fiusítás (praeffectio — adoptio) csere — zálog- kir. adomány (donatio) vagy újadomány (nova donatio Corvinus Mátyás 1464 évi húszadik tör. czik. kelése után), végrendelet (testamentum) királyi engedelem (regius consensus) talán időstül és (paescriptio) jogoknál fogva birnak, 's legtöbben házasság által (közelebb fennebb) leányágan. A' birtokosok nemeseknek tartatnak (praesupponátatnak) — a' fekvő jöszágot bíró nemesekről a' köz vélemény egyebet nem állit, mit igit nevezetjök; holott fájdalom! gyakran ellenkezőleg áll a' dolog. — A' nemeseknek köz nemzeti gazdaságjok földmivelés, ló, juh (kevés számmal nemesítve) sertés és barom (fchér-fekete) tenyésztetés. Ugyan ez a' köznép' foglalatossága is. Mindezekből csaknem semmi a' nemzeti jövedelem; sertések'

makkoltatásából gubicsból, (tölgy-cser- és bükfagyümölcs) méhekből is szinte úgy. Pálinka főzésen kívül — a' mit a' Zsidók üznek lelkesebben megye szerte, hirc-pora sincs itt az erő- és kézmiveknek (mert a' keletkező Cs. Gorbói czukorfőzés' kimenetele még bizonytalan.) A' nemesség csupán mennyi házi szükségait potolja; a' köznép pedig ezen felül igen kevés áruba bocsátandó durva vászon- és posztó-miveket készít, — természetményjeik' készítményeik nagyobb részt önmagok emésztik-el. — A' szebb lovak és néhány birka (Spanyol- honi juh) gazdák' tisztta jövedelme nemzeti- gazdasági tekintetben valóban csekély. A' mi a' kereskedést előmozdithatná ú. m. jó állandó utak, nevezetesebb népes városok, nagy folyó vizek, közel kereskedő nemzet, 's egyéb kedvező viszonyok — mindezekről megfosztva van. Maria Theresia Cambialis 54 pontú alkotmányja nem állhat — Tizenegy helységeiben tartatnak ugyan 31 országos vásárok évenként; de ezekből is a' monopolistákra valami, a' népre pedig még csekélyebb nemzeti haszon háromlik — legkevesebb a' nemességre. — A' nemesség bár hanyatlattabb értékű mint Betlen Gábor idétte vala; még is kevésbé, 's mint a' romaiak, mikor már hanyatló félben állottak a' kereskedést és mesterségeket alá való foglalatosságok-

nak tekinti és tartja. Az Oláh tunya kereskedni. Az Örmény és Zsidó vészi legtetemesbb hasznát a' vásárolnak. — Postaútjai jók kevesek; de kereskedő útjai több ezer ölnyiek 's többnyire rosszak az utazásra nem vonszók. Az 1807 beli útasítás az utak' készítésiről teljesíthetetlen. — A' netalán kémlő útas késik itt czéljában; mert igás lovat felette ritkaság a' köznépnél találni. Helység' háza az utazókra nézve egész megyében nincs. — Ritkaság egy váltó-ekét, hengert, vagy patkántúrástsimitót látni. Itt egy Krüniczről tudni, Smith' javallatairól Thaer' gazdasági rendszeréről, Nagy Váthy' Petho' ajánlatairól hallani se kívánnak. — Ritkaság a' köznép közt két ekét kiállitható gazdára találni. — Nem „II“ hanem I „András“ király' korabeli és így nyolczadfél százados mind a' gazdaság' módja mind az eszközök. — Nemcsak a' köznép, hanem a' nemesek is ezen hirelt Eldoradoban pénztelenek; vagy mostoha táplálattal zsugorított, vagy labyrént' ösvényein gyűltt néhány pár ezer forintal vagy annyit erővel kevés van; de millioval bíró (millioner) egyetlenegy sincs ide való hirtoka után. — Találtatik egyegy duzsabjaink közt a' ki szabad és illendő után szerzett felesbb értékét fősvény megszorítás nélkül az élet' lehető gyönyörűségeire szenteli:

mert lehet vesztegetés kívül részt venni a' földi javakból: lehet; de szomorú helyzetünk közepette melly keveset nemzeti értelemben! — Valakinek kölcsönözni itt és ma, nem egyéb mint nyögbe banyaladni: legyen annak kamatja bár legkevesebb; még is későre, rendetlenül, gyakran perrel fizetődik ki; a' tőkepénz' felvétele pedig mennyi bírót, ügyvédet nem fáraszt ki a' firól-fira szálandó perrel! — Én hálá az égnek! sem hitelező sem adós nem vagyok; de itt és most nem is kívánok lenni. Nemlényű törvényeinknek egyike az, hogy miután 1673 a' tizenegyedik és 1691 tizenkettődik tör. czikkelyek által az ország' rendei fejdelmi helybenhagyás mellett 100 forint után tiz forint évenkénti kamatot határoztak; 1714 évi tizenegyedik tör. czik. 's az 1722. nov. 6. költt rendelet nyomán pedig 1747 febr. 25 költt kir. visszsaírat (rescriptum) száz for. évenkénti kamatját 6 forintra szállította 's szabta (a' mi majd alább is szállitatott; de szabad kény szerént) II József császárnak 1790 januar. 25 kiadott visszsaíró (revocatorium) rendelete óta azonban, törvény gyanánt áll — még is a' magános hitelezők közül ezt ugyan hányan tartják-meg? de pénzbeli hitelünk' nyomorútt állapotjához képest egyebet mit tévők légyünk? "S nyere

mindég a' hitelező a' cridával, mellynek egyéb-
aránt is törvényalkotmányunkban semmi nyo-
ma? — hancha ezt is a' szokás törvényessé
tette vagy teéndi az 1772 évi kir. visszairat-
nál fogva. Legbizonytalanabb lában állanak a'
méltóság' polczán ülő 's annak elválhatlan kül-
terheit viselő —, a' soha ki nem elégíthető 's
camaeleoni változású fényűzés' terhei alatt már-
már leroskadandó (némely) nagyobbaknak köl-
csönözött pénzek. — Itt is, — e' részben a'
„Hitelre“ hivatkozva, — ha egy elvontt életű
hitelező kiadott pénzét kérni bátorkodik, a'
későre megadni méltóztatott válasz az óvabánás'
leggyengédebb szayaival írva ugyan; de annak
megfelelő következet esztendőkről-esztendőkre
húzza, vonva, facsarva, halasztva, 's a' néha-
néha kezdeni bátorkodott liquidum debitum-u
per a' maradékra is kiterjedő bosszúállás' oka.
Mi nemzeti gyönyörűség tehát itt, és ma a'
szabad és nem illetlen úton szerzett pénz' köl-
csönözete? Mit szóljunk a' tiszta zálagos ingó
és ingatlan javak' vissza szerzésére szánandó
pénzekről? — ez az a' mit vajha „az új világ“
ne olvasna a' mű dicsőtlenségünkre! igen gyak-
ran nincs veszendőbb érték, mint a' melly e-
zen ágú perlekedésre fordítatik: itt érzi a' ki-
sebb elnyomattatott sorsát, itt tapasztalja a'
nem fénylő nem ragyogó hazafi ellenjeinek kény

szerénti hatalmát. Nem egy, hanem több példa bizonyítja a' zálagos pereknek százados vóltát. Lehet-e tehát czélaránytalanabb gyönyörűségtelenebb (mert hányan ki nem halnak az ilyen perekből!) kiadás az ilyennél? — haneha az Aglája utóbbi füzetje egyik meséje magyarázza-meg a' szerző okokat, mű nem merjük. — Még egyet bár a' mű szertelen igazságaink közül, a' mi pénzünket ingyen elemészteti. Nem egyébb ez, hanem, ha valakinek belső öröksége keze és birtoka között akkór, midőn valamely falúnak egész határa felosztatik (mert sok falú' külhatárai máig is osztatlanak birtokosaik közt) nincs, a' sinórmértékül felvett belső régítölések (sessio antiqua) nem lete' tekintetéből — bírja bár felét a' határnak sok százados őseiről szállott örökös (haereditario jure) vagy mi legszentebb igazzal, mind azt legkisebb kárpotlás nélkül visszaszerezhetlenül elveszti. — Hól itt a' józan okosság, hól maga a' természet magyarázta igazság? 'S az ilyen nemű perek nem számosok - e nem pénzbe kerülők-e? — Azt, hogy a' természetmények' 's te nyésztmények ára oly idomtalan a' kéz és erőmivel árához képest, nem csak természeti, hanem ki nem fejthető political szomorú heljezetünknek kell tulajdonitanunk. 'S imé ismét egy hatalmas gát a' nemzeti boldogság' lehetősége ellen. — Nem-

zeti jólétünk' fejlődésének gátlói azok is, kik virágzó egészségöket tékozolva, epicurusnak áldozva, a' szerelem' bajnoknéji mint annyi Bajadérok' karjai közt hervadnak, vagy kiknek kevés zsilány kincseik' imádói halmozatában az emberiség' köz segedelmére, a' nemzet' diszére, a' tudományok' honosítására, a' Magyar-nyelvnek nemzetesítésével egy nyomban járó hazafiúság' elevenítésire szűk a' keblök, kikre drágán váltandó mámorokban kár, hogy a' szilődő nemzeti boldogság kiárad, mint a' kik annak ajándékával is élni nem méltók. Szigethy Gy. Mózes Felső Magyar-országi Minerva 3-dik Negyed 1779 lap. a' fősvénységről így ír: „a' fősvénység úgy mond szinte oly veszedelmes indulat mint az irigység (tapasztalatam szerint az ettől elválhatlan) megtagad a' fősvény minden szelidebb indulatokat, tulajdon maga háza' kerületében is eleibe teszi a' maga javát a' másokénak, elébe a' Status-nak.“ Innen heljesen mondja egy más új író hogy: „csupa pénzgazdagság jeles ész nélkül soha sem adhat a' világon igaz tiszteletet, 's azon befolyás is mellyet az a' politicában nyer, mindég felette egy oldalú, szűk keblű és ártalmas marad.“ — Valóban nincsenek is szánnadóbb teremtmények ezeknél: kik mind megannyi vázallok szolgálják a' keblökben thront

eméltt mammomjokat, ez az ők istenők, hitők, 's minden földi gyönyörűségeknek egyetlen tárgya, foglalatja, célja; kiket midőn a' megválthatatlan halál bálványoktól elválaszt, a' mit dicsőtlen zsugorítottak annak hasznaveendőségével a' halál okozta kénytelenség, nem pedig a' nemes szándék heljezi némi-némű jóltévők' sorába. A' rövid élet' mulékony örömeiről is nem tudva élet nélkül élők által ezek az életet a' bogaraknak zsibbadás kora alatti állapotjok-haz hasanlólag. Nem virágzik ezek' számára a' tavasz, terméketlen a' nyár, az ősz nem hoz gyümölcsöt, czudar a' tél. Gyakran teljesül ezekre nevezve Dr. Polja szomorú; de való tapasztolata hogy: „a' vagyon gyűjtés' ösztönéből a' nőszgyönyört (mert lehet-e ettől valaki mentt?) likerülvén vázzá lesznek homáljós rejtékőkben az öngyönyör miatt“ vagy fizetett változékonyszerelméseket mint a' lepke repde toborzván, ezen kénytelenség' szolgálójának kibérlett keblőlőtől, melyek kopárok mint a' kőszirt, várják enyhületjüket; holott maga a' juttatott gyönyörűség is hibás, vétkes és bűnös a' természet és azon épült polgári törvény szabta rendben. A' fősvényt, mint a' pénznek telhetetlen kívánóját, és martyrát méltó gúnyal 's mulattatólag rajzoló Moliere „L'avare“ című vígjátékában. Magyarúl birjuk Döbrenteytől.

Ide tartozandók azok is, kiket a' „Hitel“ és annak „Taglalatja“ egyaránt vádolnak hogy: számos éveken által volt; de nem éltek napjaikban semmi nemesbb gyönyörűséget nem izelítve, végre minden jútalmak: „fizetett szerető, fizetett jóbarát, unalom, csömör, hazafiak' gyűlölete, idegenek megvetése, köszvény, tövis koszorú.“ — Vannak itt birtokatlan birtokosok is, kik vagyonjokat a' rajtak felvő terhek miatt csak mint negativa quantitast birják. Félsannyival bizonyosan — ha nem többel — nagyobb évenként a' kiadott (főképen fényűzésre) mint a' meggyhatára közt került tényésztmények' árából gyűltt pénz' mennyisége. Találtatnak nihány kiterjedttebb jószágok, melyek közül nevezetesbbek:

A' Drági uradalom egy földes ura alatt, Drág Adalin, Komlós Ujfalu egész falukban; Fűzes, A. Hékes-Nyárló, Romlott, Ugrucz rész jószágokban; számlál öszveséggel zsellért szakmányolót . . . : . . . 271.

Többiek

- 1.) A' Czegei birtok 333
- 2.) A' Kerlé'si 331
- 3.) A' Bilaki — egész faluban . 116.
- 4.) A' Balázsfalvi, F. és A. Balázsfalva egész falukban, 's Kajla. Sárvár és S. Keresztúr részjószágokban . . 115.

- 5.) A' Sajó Keresztúri . . . . . 80.
- 6.) A' Kékesi, Kékes és Galacz egész falukban . . . . . 175.
- 7.) A' Nagy Sajói hét falukban, melyek: N. Sajó, Ardány, Berlád, Fris, F. és A. Sebes, Várhely 459
- 8.) A' Bonczhidjai, Bonczhidja egész faluban, Göcz, M. Derzse, Igricze, Kide, Kecskéháta, Tótfalú, Doboka, Kis Jenő részjóságokban 375
- 9.) A' M. Egregyi 80
- 10.) Az Örmeczi egész faluban 51
- 11.) A' Cs. Gorbói egész faluban, 's Galgó nagy résziben, és másutt is 179
- 12.) A' K. Lónai, K. Lóna és Vajdaháza egész falukban, Maró Lozsárd részjóságokban 249
- zselléreket ezen megyében (mert a' többi nem tárgyunk) számlálnak. Vannak azonban nemesek alig egy holdnyi föld birtokosok. Nem idegen vendég itt az otten-ottani szükség: egy természetlen esztendő, szárazság vagy esőzés elegendő arra, hogy a' köznép minden élelem-tárából kifogyva, vándorlással keresse száraz kenyerét. A' nemesség nagy része is mind annyszor ezer szükségeltől nyomattatva valahányszor alattvalóji, már ennyi század eltelte után is bár egyetlen egy magtárt a' megyében nem

mútathat. Igyekezik törekszik, de még se haladhat tovább, feljebb a' Fáy' számlálójánál. Ki van itt a' ki Bajoni Benedekkel felelhetne ma fejedelmének?

A' Magyar nyelv az előkelőbb Magyar-nemesek' ajkain tiszta; a' kisebb tekintetű Magyar nemesekén 's a' nemtelenekén Oláh rámára vontt. — Az Oláh nyelv a' szerelmes költőként Dacusak' és Géták' nyelvéről szóllván:

Haec quoque jam Getico barbara facta
sono különböző dialectusu, sok idegen szavakkal zavartt — korcsos. — A' nemesség polgári pálján — többnyire honjában — egy-egy katonaiszolgálatban, legkevesebb egyházi rendben jeleli személjét. — Hajdan mig honi 's külső ellenség gyakorta fenyegette 's vesztegette a' megyét, ottan-ottan felkelés parancsolott a' nemeseknek, mellyet ők az akkori hősök élet-megvetve nemes elszánással tettek 's vitézül végeztek. — A' nemesek' felkelése háromféle vala: a.) személy szerint mindnyájan (ilyen vólt 1456 és 1526) b.) személy szerint egy egy nemzetségből (1657) vagy minden harmadik nemes (1422) c.) vagy maga helyett mást állithatva keltek fel (iusurgáltak). Számtalan felkelései közt a' megye nemesscinek feljegyzve találtnak: az 1070, 1170, 1240, 1282, 1330, 1422, 1437, 1438, 1442, 1448. 1450

juniusz 12 mind fejenként, 1475, 1476, 1493, 1514, 1526, fejenként, 1532, 1562. 1594, 1657, 1659, 1690, 1741, 1746, 1750, 1752, 1809 évek.

1387 Végeztetett hogy: minden nemes maga személyiért, a' kik pedig jószágokat birnak, minden 30 jobbágytól egy fegyveres lovaskatonát állitson.

II. András előbb, 's

1391-ben III. András kir. függő pecsétcs levele által (melly megvan Károly Fehérvártt az elegyes levelek közt 3. fajok 3 kötet 8 szám alatt (rendelik és engedik hogy: a' birtokos (praediatenentes) nemesek idegen országra a' király' zsoldja nélkül (1657 pedig) hogy teljességgel a' hazán kívül háboruba menni ne tartozzanak.

1400 Oculi utánni közlebbi második férián István erdélyi püspök Chaák Miklós vajda és Nádasdi Salamon székelyek ispánja parancsolják: hogy a' nemesség' harmad és a' parasztság' tized része fegyvert gyakorlatra hozzájok küldessenek.

1422 A' Tordai országgyűlésben a' Török ellen felkelés rendeltetett oly számmal, hogy minden harmadik nemes és tizedik nemtelen kiállani köteleztetett.

1432 Költ Zsigmond királynak Regestruma, mellyben minden vármegyéből ('s ebből is) a' felkelő nemesek száma, kiket a' vármegye magáéból tartozott táplálni, felvölt jegyezve. Ez a' regestrum ország' és megye' gyűlésein íródatt, minthogy a' nemesek magok tehetségöket legjobban tudhatták. Az eddig divatos kapúszám szerint való felkelés - úgy látszik - ez által megváltozott, emez mód könnyebbnek 's czélarányosbnak tetszén. E' neme a' felülő seregnek neveztetett Gens comitatus-nak idővel más értelmet véendő. Vajha ezen Regestrumat birnók!

1435 Az ötödik királyi végzet (decretum) kilencz czikkelekben, határozatakatád elő a' felkelés' módjáról és fegyverek' nemeiről; jelesen hogy: harminczhárom jobbágyaikból a' nemesek egy katonát adjanak, százból hármat, -- fegyverek legyen: nyíl kard, csákány és a' t. L. a' Magyar törvény testet a' nevezett évre.

1438 Nemesi felkelés parancsoltatik.

1459 I. Mátyás király egy rendkívüles hirdetmény (Edictum) által rendeli hogy: a' Nemesség 20 Ház jobbágytól egy lovas katonát állitson, 's ekkör eredett a' „huszár“ nevezet.

Régenten a' papúrak' banderiumai (miljenek e' megyéből is állottak ki) legelőbb, 's utánnak a' nemeseké mentek a' tűzbe Zsigmond kir. V. végzete. 1447-i 23 t. czik. 1458-beli 3-d. t. czik. 1498-beli 18-d. törv. czik. szerint, a' mit Kovachich is érint „Vestigium Comitiorum. Supl. com. II. 73.

1463 Hadi készülétek, fegyverek, öltözetek rendeltettek.

1478 Végeztetett hogy: a' nemesek közelebbi öt év alatt csak a' Magyar ország ellen támadatt ellenségre fogjanak fegyvert Art. 3.

1524 Hadi készülétek, fegyverek, öltözetek rendelttek; valamint

1526-ban is.

1538 Felkelése a' nemességnek; úgy szinten

1541 és

1545 Aprilis' 25-dik napján.

1548 Az erősségek' őrzésére minden esetben készen álló felkelése volt e' megye' nemesseinek nem nagy számmal az ország' végzetéből rendelve és teljesülve.

1553 Oct. 4. nemesi felülés Péter vajda ellen.

1554 Végeztetett hogy: minden nemesek fejenként keljenek-fel a' közönséges felkelés-

ben; a' kisebbben pedig 17 szolgáló ember után egy lovas katona állitassék.

1555 Felülése vólt e' megyei nemességnek.

1558 Végezték hogy: minden nemes magát 's jobbágyait a' fegyverben gyakorolja; hogy a' fejedelemnek parancsolatját készen várván fejenként felülhessen.

1566.

1573 Nemesek' felülései. Úgy ez évett június' 24. tíz szolgáló emberről egy lovas katona adatott és állitatott; 's a' felülések' módjai szabattak ki.

1575 Nemesség' felülése vólt Julius' 25-éig tizenhat szolgáló emberről egy lovas és egy gyalag katona állitatott.

1577 Novemberben igen kevés számú, elősereg gyanánt szolgáló vitézeket állított-ki e' megye; valamint szintén

1590. 1594.

1595 Ez évtől — 1599-ig három holdnapi zsoldot fizettek a' nemesek (évenként) jobbágyaik által a' katonáknak. — Ugyan ez évek' szakasszában (változólag) 1575—1596 minden nemes személy egy holdnapi zsoldot — évenként — sajátjából fizetett. 'S még az is e' tájtt határoztatatt hogy: a' hadra a' nemesek fejen-

ként lóra üljenek, 's minden 16-tól egy lovas és egy gyalog katanát módosan felöltöztetve készen tartsan, kik a' hadi szolgálatban egy holnapra fizetést magokéból, azután a' fejedelméből végyenek. A' kiállított ujonczak békeség' idején földes uraikhoz visszatérjenek; de a' tizedesek' zászlótartók' és századosok' ügyelete alatt a' főispán' jelenlétiben kétszer évenként vizsgáltassanak meg. A' ki az ujonczakat elő nem állítja elsőben 10, másodszor 20 forinttal büntetődjen, harmadszor jószágát vesztesze-el; mellyen ujonczat lehessen állítani. — 1594 a' fővezérnek 300, a' zászlótartónak 5, a' dobosnak 4, a' gyalogkapitánynak 8, a' tizedesnek 4, a' gyalog-dobosnak 4, a' zászlótartónak 4, a' közvitéznek 3 forintja volt holnaponként kiszabva. Egy lótartása is 3 forint vala egy holnapra. Az önként vállalkozottak' fogadása 's beállítása parancsoltatott; ellenben a' fogadott szolgákat és jobbágyokat hadba vinni tiltatott.

1599 Martius 21-keig egy lovas- és egy gyalog katonát húsz szolgáló emberről állítanak ki e' megye' memessei.

1606 Kevés számú lovasokat és gyalogokat állított ki e' megye.

1608 A' fejedelem' udvarába nem sok, lo-
vas- és gyalog felülő-nemeseket küldött.

1611 — 1620 ismét más mód divatozott:
s' rendes adón kívül, minden kapú után 6
forint fizetődött. — Majd, e' tájtt, holnaponként
a' nemes fegyverkezettek köz tárból fizettettek.

1611.

1614.

1616.

1654 Nemesi felkelések' módjai szabattak-
ki; 's ekkor nemesi felkelés vala.

1623: Két kaputól az egyik fél jobbágy a'
mezei munkától mentté tétetessék, 's jól fel-
fegyverkeztessek végeztetett; kiknek az alispá-
nok hadnagyokat rendeljenek, 's azok három
holnaponként köz fegyvergyakorlatokat vigye-
nek véghez. Van nyoma ez évet a' nemes és
nemtelen felülők' seregének (önmagok, és
mást állítottak) személyében. — Az utóbbiak
közül valók voltak az ú. n. stipendiaris: „zsol-
dós katonaság, melyet az ország fizetett,
e' megyében is — haponként — minden nemes
ember 99 pénzt fizetvén azok' számára.

1671 Junius 10-rol Fehérvárról I. Apafi
Mihály Teleki Mihályhoz és Bánfi Déneshez in-
tézett levelében írja, hogy előbbi rendelete' kö-

vetkezetében a' Szamosfalvi mezőre. Doboka vármegye három napok alatt 50 lovas zsoldosokat küldendő, melyeknek nyolcz napok múlva leendő megmustrálásukat parancsolja az egész serget hatalma alá rendeli. Arpadia.

1680 December 12-kén a' köz adóból a' katonaság' tartására 12000 forint rendeltetett, melyben e' megye is részt vett.

1741.

1746.

1750.

1752. Felülések valának.

1809 Eddig elé utolsó felülése vala a' megye' nemeseinek, szám szerint 480. Formaruhája: sötét szürke kurta kaput, kék hajtóra, kék nadrág sárga gombok, fekete csákó a' gyalagoknak; a' lovasoknak is fekete csákó, sárga gomb és sinor, setét kék posztó. Az ily öltözetű nemes seregnek tisztjei közül valók voltak: P. Horváth Dániel őrnagy (major) Vass Tamás gróf és Mohay századosak; Miklós József fő- Felszegi alhadnagyok a' lovasoknál; Székely Elek, Czikó Pál Geréb századosak, Balog Lajos, Hatfaludy Ferencz hadnagyok a' gyalagoknál, Bucsy Benjámín segéd dandárosi rangal.

A' lefolytt századokban ki-ki a' nemesek közül alattvalójit fegyverbe öltöztetvén sietett

velek a' főispán' zászlója alá, 's az alatt vitézkedett. A' hon' vagy Magyarország' határain kívül nem mentek: kivéve II. Rákocy György' Lengyel, és a' Pruszsus háborúkat 1657, 1741 és 1752. Mi után a' rendes állandó katonaság egész Európában honosá vált, 's Erdély is 1742 két gyalog 's egy lovas rendes ezereket az uralkodó háznak mindég teljes számban tartani oly világos költmény mellett, hogy azoknak tisztjei mindég Magyar nemes ifjakból aljanak, ajánlotta, azolta a' nemesség többnyire csak maga költfel. Nem gyakori most o' felkelés úgy annyira, hogy száz esztendő alatt négynél több nem vala: 1741, 1746, 1750 és 1809 években. Ez utolsó három század gyalog 's két svadron (amazokat 1672 talpasoknak mondották) lovasakból állottak; kik között ú. n. zsoldosok is valának. Ezeknek a' háborúba részt venni nem lehet; békességgel kötve a' Francziákkal mielőtt vele szembeálhattak volna. —

Második Rákoczy Ferencz' fegyvere bár pusztította e' megyének kisebb völgyeit, népesebb falujit; még se tántoríthatá meg (néhányat kivéve) a' nemességet a' esászári hűségben. Káli Kun István, Vass Daniel, 's a' ma is virágzó S - - - n nemzetség uroknak vallatták 's híven tisztelék Rákoczyt; de nem kö-

vette egyik is a' szerencsétlent szám üzőt sorában

Donec eris felix — —

Magok a' nemesek, jelenleg táplálta 's nyugtatta honjok csak nem semmi terheit nem viselik; mert a' rendes katonaság a' nemesi felkelést potólja; a' köznép ellenben annyit, mennyivel többet hasonló gazdasági helyzetben alig lehet. Bellőlök is áll Erdélynek három rendes ezredje. Fizeti az adót fejről, földjeiről, legelőjéről, szóval: külső minden tenutumairól, minden darab marhájiról; apróbb marhájín 's külső természetmányaín dízma fekszik, teszi (praestat) a' földes úri szolgálatot vagyis szakmánt (robottot) legegyszerűsebb alakban a' milyent csak képzelni lehet. Éder egyenes évrő 's Erdély' levéltárainak eddig elé legszerencsésb kutatója „Excursio ad Historiam Martini Felmer VI. punct. II. pag. 243. Perrara sunt monimenta e quibus officia olim jobbagionibus Transsilvanis per fundorum dominos imposita cognosci possint: nempe hæc u s u potius et p e d e t e n t i m quam pactione in scriptum primitus relata invaluere. Hoc magis enitendum, ut quae quis in hoc genere compererit, in lucem proferat „vallja és javallja. Apáti leírásában alább 1437 évre határozhatni legelőbb az ők szakmánjokat.

— Sok változásokon átalmenve, végre a' ro-
bottot Maria Theresia királyné 1769 novemb.
12. némi-nemű rendbe hozta, melly szakmá-
rendnek (Urbarium) homáljos nyomai ezek
hogy; minden a' földes urával helytt vagy igen
közel lakó colonus (így neveztetik a' föld' co-
lálásáról, miveléséről) zsellér (inquilinus) he-
tenként akár tenyérrel akár igavonókkal két
napot szolgál. A' távolabb lakók' (iljen sok ta-
láztatik) szolgálatját az idő kedvezése, a' vég-
beviendő munkák mennyisége és a' szabad
kény szabja ki 's határozza. Néhól ez kész
pénzrel váltatik meg. Vannak még jobbágyok
is, kik hetenként három napot dolgoznak te-
nyérrel vagy igavonókkal ha t. i. helytt vagy
közel lakók. A' kender- len- gyapjú mivelés
szolgálat rendén kívül tétetik. Az adások (Da-
cianak írják törvényeink) mindezeneken felül va-
lók 's felette különbözők. 1514 II Ulászló
kir. 15, 20, 25 törvény czikkelnél fogva
végeztetett hogy: a' jobbágyak csirkékből, lu-
dakból, malaczokból „munera colonorum“ ne-
vezet alatt kilenczedet fizessenek. Ma igen kü-
lönböző minéműségben, közönségesen: tiz to-
jás, egy tyúk (karácson tyúkjá) néhány magya-
ró, dió, gyümölcs, komló 's t. e'féle adatik é-
venként külön-külön minden szakmányoló gaz-
dától. Élelem tartások mindnyájoknak igen kü-

lönböző. Itt az első nap azonnal, ott két - ott három - amott hat nap múlva három czipót, itt főtt ételt napjában kétszer, ott egyszer, amott egyszer se juttatnak. A' helyt és közelebb lakók czipót vagy főtt ételt felette ritkán várhatnak; 's talán ez az oka, hogy e' megyében minden, főlképen az Oláhok' szakmány-miveik oly kénytelenek, csigahaladatúak, vagy méjebb ennek eredete? Különös hogy az ily terhekkel egybekötött földeknek se mennyisége se mineműsége tekintetbe nem vétetik! Ennél súlyosbbak a' status' köz terhei, mellyek a' legidomtalanabb alakban ezer részrehajlásak között ezekből állanak: az utak' készítése, levélhordások rospontozások (prae-juncturae) katonák' élelme pontos kiszolgáltatása; (gabona, széna, szállás, fa, gyértya, főzelék és ágynémű — salgamum — (mellyek mindazonáltal az adóba szerfelett gazdaságosan feltudatnak, számtalan rovatalok, vámok, a' faluk' jegyzőjinek, bikáért falubiróért 's t. tenni kellető munkák. Nagy a' rendetlenség ezekre nézve általjában. Az utak' ujitása, jobbitása, magános haszon halászat tengere 's az adozók' ingyen való terhe, és innen van, hogy tavasszal ősszel oly rosszak járhatatlanak csak nem egész megyében. A' köznép érzette 's érzi mibe kerültek nékie

e' megye' 40—45 ezer ölnyi kövezet-
tel készített útjai, melyeket az előre nem
látó hajdaniak gyakran hasáb fából alkot-
tak. A' fa- és kőhidak is mind a' köznép-
re rovatnak; ezért csuda e' ha azok oly kes-
kenyek, rövidék veszedelmesek? A' nagy Al-
fred' arany reteszszerei nem illettettek nagy Brit-
tanniában; de itt a' vas-szrofok is a' hidakról
gyakran eloroszthatnak; talán hogy saját érte-
kén alkotta a' köznép. — A' toborzás (ver-
lung) ritka példa itt mostanában. A' közeleb-
bi (1830 évi) ujonczak (Tyrók — Recruták)
száma kilet e' megye elég engedelmes vóltor-
szágos végzet nélkül adni, 135 vala. A' Lai-
stromokban vannak nyomai hogy: ezt a' szá-
mat olykor ugyan azon egy évben kétszer is
kiállította. Vóltak példák a' közelebbi Francia
háborúk alatt, hogy egyszerre kétszáz ujonczat-
is kiállított ezen nemes megye zászló alá. Az
ujonczak' kiállításának eddig ele divatozott mód-
ja ez: a' kir. kormányshék a' főispán-
nak az ujonczak' számát 's elfogatá-
sok' pillanatját kipurancsolván; ez a'
főbiróknak élő szóval, ezek a' szolga-
biróknak az ily parancsolatot kiad-
ják, kik ismét élőszóval a' falubirók-
nak tudtokra adják; meghagyván
hogy nemesek' béreseit ne, 's erkölcs-

teleneket, lézengőket, nőteleneket, fiatalokat Oláhat, Szászt, Magyart és Czigányt igyekezzenek fogni. Más nap, (mert a' fogás mindég éjszaka történik) az elfogattak kötelen a' megyei vizsgálat (*domestica visitatio*) előtt a' seborvos' jelenlétében megnézetnek, 's az alkalmatosaknak találtattak viszont kötelen békisírtetnek a' Kolozsvári és Beszterczei kerületbéli Béalító elegyes Biztosság elébe, 's ha jóknak esmértetnek holtig tartandó katonáskodásra. Melly megrázó bánásmód e' kénytelen hazaöröklél! Hajdan a' tisztség' közbejötte nélkül földes urakra völt bizva az. ujonczak' kiállításá.

Mikor lesz, és valyon lesz e' valaha hogy a' feudum honunkban oly jótékony gyümölcsökre fakadjon mint Vürtembergi házban V vagy S z a k á l a s E b e r h a r d és alattvalói közt fakadott vala 1471 táján?

E' kicsin, szembe nem tűnt, természeti-leg elvonúlt megyének a' hazai tudvalévő évrázjakból egy tekintettel által nézett

általános története

mellyek alább magok heljeiken részenként is feljegyezve vannak, vóltak.

Azt a' völgyet 's jelesen hól ma Romlott (nyomorúlt falú) Szentpéterfalva M. Ujfalú, Gyulaelke, Árokalja feküsznek tudhatólag Romaiak lakták a' bevett idő számlálás 240 táján.

895 évben Tuhut' vezérlete alatt Erdélyben ide léptek-bé legelőbb a' Magyarok minelőtte Olkmánd kémjek által a' fegyverben álló oláhok' táborát az Almás vize mellett titkon megvizsgáltatták volna, 's ekkor foglalák-el e' földöt és Erdélyt.

Erdélynek első feje hercegi czimmal Gyula 1002 e' megye' (melly ekkor vált azzá) birtokosai közül való volt. Ekkor alkotá I István király mai napig álló polgári rendeltetését vármegye név alatt.

1070 a' Hunok végképen itt aláztatának meg Salamon király 's Geysa és László herczegek által. Az óta

Faluk mellyeknek építői tudhatók vagy legalább gyaníthatók ezek: Pousa, Tihó, Esküllő, Ördög Keresztúr, Récze Keresztúr, Pánczélcséh, Doboká, Szarvas Kend, Szent Márton, Macskás, Gyula, Kendy-Lóna, Bonczhidja, Boncz, Czege, Császári, Gyulatelke, Gyeke, Harrina, Sajó-Keresztur, Kerlés, mellyekről külön külön alább.

1073 a' mirigy halál ölte népét.

1224 ide is telepedének kevés számú Szászak.

1242 és

1243 a' Mogolok határain ütöttek-bé Erdélybe 's szomorú alakban hagyák-el feldúlt vidékét.

1245 az éhség pusztított.

1280 részt vett III László királynak Kolozsvár mellett a' Kúnokan (különbözők a' fennebicktől) nyertt győzödelmében.

1282 a' Hódostó mellett Czege határán esett ütközetben a' Tatárokan diadalmaskodtak nemesei, kik között a' Vass nemzetség' eldődei legkitünőbbek valának.

1301 az Árpád' vére magvaszakadtával — úgy látszik készek valának e' megyc' rendjei a' Romai szék' ajánlatára hajolni 's Károlynak hódolni.

1404 a' Ludan Tamás' és Debrő István' lázzadásának kitétetve vala.

1427 midőn a' Törökök Erdélyt pusztíták, a' három nemzet ú. m. a' vármegyei nemesek, Székelyek és Szászok gyűlést tartván; magok közt egy kölcsönös védelemre léptek hogy egymást oltalmaznák, 's ezen gyűlésre e' megyeis követeit küldötte.

1436 ólta temetőji kőfalakkal kezdődtek békeríteni; valamint 1521-től fogva is még gondosabban.

1437 az Erdélyi több nemtelenekkel együtt o' megyei köznép is pártos segyverét emelte va-
la földes ura ellen Vajdakázi (e' megyei) Nagy
Pál vezérlete alatt.

1439 I. Ulászló' választására e' megye'
rendjei készek voltak.

1454 Rendei László kir. által meghivat-
tak a' Budai orsz. gyűlésre.

1458 nov. 29 Mátyás kir. rendeit Szeged-
re országgyűlésre meghivta.

1463 Magyarország gyűlésére követeket
küldött.

1466 Mátyás király vad boszszút állott pár-
tos pórnépén.

1468 Mátyás király az egész nemességet
hűtlenség szennye alól kegyelemből 's irgal-
masságból (a nota infidelitatis ex gratia et mi-
sericordia) feloldozta; a' mit Éder a' Fel-
mer' évjegyzeteire való észrevételei 153 lap.
elő ad Mátyás királyt vádolva.

1478 Erdélyi vajda Vizaknai Geréb Péter
Doboka várm. nemes karait és rendjeit a' Med-
gyesen tartandó országgyűlésre latinúl ily Ma-
gyar értelmű parancsolattal hívta meg.

Vizaknai Geréb Péter Erdélyi vajda és
Székelyek ispánja egyetemben és egyenként
Doboka vármegye' nemeseinek 's más akármí
állapatú és sorsú birtokos személjeinek idves-

séget! Hoszszas heszédbéli kinyilatkoztatás nélkül tudnotok kell jól mindnyájotoknak és egyenként az egész országot fenyegető veszedelmeket, mellyeknek koráni orvoslatára's magának az ország' boldogságának 's hasznának elő mozditását nézve végeztük; hogy veletek egybegyűljünk 's az érintettek iránt tanácsotokat bévéve határozzunk; Ezért nektek és egyenként közületek a' király személjében parancsoljuk hogy fejenként — kivéven az egyházu szegény nemeseket — mártius 15-kére Medgyes mezővárossába gyűljetek, az egyébaránt hasanló esetekben megtartani szokott terület alatt, a' hól mű is köztetek leszünk, a' kölcsönös egyezések szerént veletek végzendők az ország' állapotjáról és sorsáról, ne hogy mint gondatlanok veszedelmek és az örökös szolgaság járma alá jussunk. Az előttek tudva lévő büntetés alatt különben ne cselekedjetek. Kőlt Nagy Szilindekben februarius másodikán ezer négyszáz hetvennyolczadik esztendőben.

1495 mirigy halál dúlt.

1505 innen is Magyarországra a' Rákos mezei országgyűlésre követek küldettek.

1514 Do'sa' pórhada e' megyéből is nevedett; 's bár Éder Erdélyt menteni látszik is e' részben; de különben Apáti gyűlés' helje az ők részökről hogy lehetett vala?.

1526 Zápolya János' hadsergében nagy számú nemesség állott ki innen a' vérmezőre. Vajla megütközött volna!

1527 Borgói Kerlési és Búzai járásait Péter vagy Petraskó Moldvai vajda feldulatá ki-rablá.

1528 Zápolyától Peréni Péter és Török Bálint hadvezérek a' nemességet Ferdinánd' részére nem hodithatták.

Ez évett és 1529 Péter Moldvai vajda ismét béütött az alsó kerületbe.

1530 december 13 Besztercze felől újra bészáguldatt Petraskó Moldvai vajda, hogy e' vidéket rabolná; de az elemek ellene szegez-vén magokat, kevés veszteséggel eltávozott.

1536 iszonyú éhség pusztitá népét.

1537 sok népe fegyverbe öltözik Zápolya' parancsára.

1538 Zápolya János' hadseregét nemesei is szapariták.

1543 Péter Moldvai vajda Besztercze mellett kimentiben égetett az a. kerületben.

1544 a' sáskák terméseit cvék-le.

1545 Petraskó Moldvai vajda az adó' hasztlásáért Beszterczénél bérohanván Búzáig hatott pusztitva 's rabolva, és gazdag prédával megterhelve távozott-el.

1552 Bank Pál alvajda' parancsolatjából

Ilyés Moldvai vajda ellen egész nemesség felkölt, fegyvert kötött 's győzött. —

Miglen Izabella, mint fejdelem aszszoy is az Erdélyi rendek fejezte változandóság' játéka vala, o' megye' rendjei többnyire hívei valának nekie

1555 az adóra nézve nemesseinek birtoka összeíratott.

1375 mirigy halál dúlt.

1578 az adó' egyenlítésére nézve nemeseinek 's nemtelenjeinek vagyonjai felirattak.

1586 éhség és mirigy halál pusztított.

1599 Mihály vajda alatt keserves inségre jutott.

1602 a' Bocskay' hajdúji borzasztó kegyetlenséggel öldösték népét, égették falujit.

1603 Bászta György' háborúja sok irományjait a' megyének magának 's birtokosainak is elemésztette, a' mirigy halál pedig lakójit gyilkolta.

1608 a' megye' birtokosainak 's nem birtokos lakójinak vagyonja az adóra nézve felirattat.

1609 a' megye' tisztjeinek fizetések határozottak.

1616 valamely Gombos András nevezetű háboruskodónak Szatmár vármegyéből ide harapolását meggátolni akarván Betlen Gábor fej-

delem; e' megye' részéről is Kolozsvárra fegyveresek küldettek zászlója alá octoberben.

1640 a' megye' tisztjeinek fizetések határozattal.

1652

1653 Ugyan azon megye' tisztjeinek fizetésök a' mostaninál kisebb mértékben meghatározottatott, 's azoknak zálagas létök is megkívántatott, több a' tájtt hozott törvények által — akkór heljescn!

1658 a' Tatár kám Ali basa' parancsolatjából.

1661 Ali basa maga dúlta határait, helyégeit; a' mirigy halál pedig népét emészté.

1662

1663 a' Törökök által kipusztítatott.

1664 Ebeni István Kolozsvári fő — Véér György másod kapitányok keze alá szállított Kolozsvárra — egyebeken kívül — 50 szekér tűzi fát, a' vár őriző katonaság' élelmére 100 kis köből búzát.

1678 mirigy halál dúlta.

1687 octob. 27 az Ausztriai ház' védszárnyai alá adta magát, mellyhez mindég szivesen ragaszkodott.

1688 majusz 9 a' Török oltalomról 's minden vele való szövetségről végképen lemondott.

1689 e' megye' portái felszámítottak. A' felszámítást a' K. Fehérvári országos levéltára bírja.

1693 mirigy halál vesztegeté népit.

1696 apríl. 28-ról e' megye panaszol a' katonaság ellen.

1700 a' f. kerület 79, az a. 100; ismét a' f. 100, az a. 200 köből búzát (köblit 3 forintra számítva) a' Hohenczoller és Pálffy ezredék számára. A' f. kerület 7000, az a. 15,000 font húst. 496 m. forintat 48 x-árt a' f. kerület, 3158 m. for. 48 x-xárt az a. kerület. Egyéb adó gyanánt az egész megye 523 m. forintat 45 x-árt adott katonák' élelmére.

Paranesoltatott hogy: az ország' határára nézve a' megye világosan tudosítsa a' kir. kormányzókat határa' széleiről.

A' haza' részéről e' megye szülte Simon Mihály és Czegei Vass György a' fejdelemhez követekül rendeltettek és mentek.

1701 a' f. kerület 750 rh. forintat, az a. 916 rh. forintat 40 x-árt; a' f. kerület 150 köből az a. kerület 183 köből 13 véka búzát, 7200 Bécsi mérő zabot a' f. kerület, az a. 14,400 Bécsi mérőt; a' f. kerület 40 szekér szénát, az a. 80 szekeret adott a' katonaság' számára. Ismét f. ker. 700 rh. for. az a. 900 rh. forintat; a' f. ker. 4500, az a. 5500 rh.

forintat; f. ker. június 25-kén 500 az a. 1000; viszont a' f. ker. 300. az egész megye 200 rh. forintat szolgáltatának-bé az ország' tárába. — Termesztermények' áraban a' f. ker. 800 rh. forintat, az a. 500 rh. for. az egész megye 800 rh. forintat; az a. ker. 246 köből búzát. Ujra Lippának szét hányatására húsz kézi munkások heljett július 19-kén fizetett: 74 rh. forintat 20 x-árt. Majd a' Sz. Somlyai katonaság' számára fizetett a' f. kerület 5200 rh. for. az a. 500 rh. forintat.

1702 adó gyanánt fizetett a' f. ker. 3000 rh. forintat, az a. kerület 3666 rh. for. 40 x-árt; katonai élelem heljett a' f. ker. 875 rh. for. az a. 1060 rh. forintat. Ismét természetnyűl: f. ker. 175 köből, megint 1050 köből; az a. ker. 214 's újra 1284 köből búzát. Melly alkalommal egyszer'smind a' f. ker. fizetett-bé a' köztárba 750 rh. forintat, az a. ker. 916 rh. for. 40 x-árt.

Martiusban e' megye' részéről a' Szamostól fogva a' Zilahig kisirő biztosoknak a' katonaság mellé rendelve valának főbiztosokul. Kabós Mihály és Gábor, Fosztó Zsigmond; többiek: Csomafái Csomafáy László, Pánczélcsehi Balag Ferencz F. Tőőkí Visky Pál, Dobokai Ördög Ferencz és György, Kidei Némethy Já-

nos, Csomafái Csernátoni István, M. Köblösi Dobay Péter.

Majusban mind felső mind alsó kerülete mágnásai 's nemesi — nem a' legjobb rendel — az ingyenvaló sóhaszonra nézve felirattak falunként, mellyről való laistrom (Regestrum) szerént részesült ezen haszonban: száz ötvenhét nemes ház.

1703 II Rákóczy' pártjára csak némely része állott nemeseinek.

1709 mirigy halál dúlta népét.

1712

1713 az adózás' könnyebb módjára nézve öszveiratott.

1718 a' mirigy halál pusztította népét; valamint

1719 is.

1721 feliratatt az egész megye.

1736 öszveiratott az egész megyebeli telkek' száma.

1738 mirigy halál vesztegette népét.

1702 év ólta a' mostani Mecséry báró.

1742 év ólta a' mostani Splényi báró és fő herczeg József nevét viselő ezredékbe fogdosás által a' Török- Pruszsus, - ismét a' Török- és Francia- háboruk' alkalmával többet adott e' megye ötezer embernél zászló alá.

1750 az adózás' rendbe hozatalára nézve az egész megye' népe számba vétetett.

1754 az adózás' rendűja (sisthema) felállittatik.

1761 Oláh népe felszámláltatott, midőn találtattak: 12,358 háznép, lélek 45,891, pap 275, egyházfjak, éneklők 's harangazók 224, templom 165.

1763 az ország' felosztásához képest e' megye a' Kolozsvári tartománybéli vidék' alkotó részévé tétetett, mellynek mellék biztosa (Adjunctus Pr. Com.) 1771 vólt Cs. Sz. Mártoni Szabó József. Majd. 1804 a' Beszterczei vidék' alkotó részévé is tétetett.

1766 egyházi megyék' rendén minden valás' sorsosi külön irattak-fel: vólt ev. reform. 1147 férjfi, 1065 aszszony személy a' f. kerületbeli 20 egyh. megyékben; 2018 férjfi, 2030 aszszony személy az a. kerületbeli 22 e. megyékben, és így az egész megyében találtatatt: 3165 férjfi, 3101 aszszony személy, 's öszveséggel 42 e. megyében vólt evang. reform. lélek az egész várm. 6266. — Ev. Lutheranus, akkór hat e. megyében, vólt mind két nemen: 1571; ezeken kívül Bonczhidján (hól ma egy sines) 32.

1770 Törvényszéke (Tabula) illy jelentést küldött a' kir. kormányshékhé magá levéltára-

ról: „A' derék és kisebb székchen foljó nevezetesebb és inkább közönségesebb (publica) irományokról vitetnek ugyan különí jegyzőkönyvek; de vannak több olyanak mellyek rendbe szedést kívánnának: azomban az ujjabb irományok a' szünteleni táblák felállitása óta a' jegyzők által különböző jegyzőkönyvekbe a' polgári és törvényes tárgyak' megkülönböztetésére nézve tisztán iratnak 's havanként nyálábokba köttetnek mutatóikkal egyetemen.”

1772 Vólt e' megyében 20,261 hóld szántóföld, 14.841 hóld-rét, azaz kaszáló. 927 hold-szőlő. 17,449 darab ígás barom, 11,775 tehén, 3224 borjú 's csikó, 28.680 juh, 3666 kecske, 10,022 sertés, 1778 méhkas. Bizonyos-e e' számítás 's e' mérés pontossága?

1784 július 3-kán kiadott parancsolathól neve a' vármegyének eltöröltetett előbbi törvényhatóságával együtt, 's Belső Szolnak és Torda vármegyék' neveit vette-fel.

1785 ily nevezetek alatt a' polgári igazgatásra nézve (politica administratio) a' Kolozsvári districtushoz alkalmaztatchatt. Közgyűlései jogától megfosztva, azt csak az ország' gyűlési követek kinevezésére 's a' legterhesebb állapotban tarthatni nyéré-meg. — A' közön-ség („Nos Universitas“) czimmel élnie megtiltatott.

1821 a' szakmánrend' béhozatalára 's elintézésére nézve helységek felirattak napi bér mellett, 's Göcz László királyi biztos' elnöksége alatt a' köz szék' színén letett hit után, természeti jobb vagy rosszabb minéműségekhez képest három karakra osztattak. A' munka erről elrejtve tartatik.

1831 a' cholera (hányó láz) elemészté néhány embercit.

1832 nemes rendjeiben a' nemzeti lélek eleven jelekre buzdúlt; többek közt abban, hogy Magyarországgal egyesülni kész indulatokat kijentették, mellyre többek közt nemes Nyitra vármegye az 1404 évi 13 §, 1492, 1 §, 1539, 1595, 1615, 1790 és 1791 évi 3-ik törv. czikkelyei 's közös végzetei szerint a' Magyarországi nemes rendeknek, ily kifejezett nyilatkozattal felelt e' megyének Kossovich Károly aljegyzője' tollából: „Nagy Méltóságú, Méltóságos Fő Tisztelendő Tekintetes Nemes Nemzetes és Vitézlő Rendek, Kedves Barátink és Atyánkfiak! Midőn az 1827. 8. Törvény Czikkely következésében az Országos Rend szeres munkák megvizsgálásával foglalatoskodnék (sic!) a' többi Országos Tárgyak közt Erdélynek Magyarországgal leendő szoros Egyesülése azon hazafiúi buzgalmat és köz ohajtást gerjeszte Gyülekezetünkben, melly a' két Test-

vér haza egymást hiven szerető minden lakó-
ji' keblét elolthatlan hévvel lelkesíti, buzditja.

Vérző szívvvel emlékezik vissza minden i-
gaz Honfi azon szerencsétlen történetekre, mel-
lyek a' két magyar Haza megoszlását egymás-
tói elválását eszközlék, és szép reménnyel biz-
tatva pillant az őskorba, melly annyi fényt
Dücs Boldogságot árasztta a' még megoszlást
nem ismért Magyar nemzetre. Valóban

Nincs törvényesbb, természetesbb, 's bol-
dogitobb kívánat, minthogy az egy sark sza-
badság pajzsa egy szent Korona védelme alatt
élő Iker Ország egy polgári Testté, egy fel-
bonthatlan egésszé forjon, olvadjon össze.

Figyelemmel lévén tehát mind Magyaror-
szágnak, mind Erdélynek a' viszonti szoros
Egyesülés iránt tett többszöri kívánságira, szük-
ségesnek itiltük az ide túl rekesztett, és meg-
alapított Küldötségi véleményünket a' köz lán-
golással óhajtott Egyesülésről Erdély lelkes vé-
reinkkel 's Rokoninkkal közleni, egyszer'smind
pedig Nagyságtokat Kegyelmeteket mint ugyan
azon egy nemzet' fíjait valódi Testvéri szere-
tettel és atyafi hajlandósággal felszólítani hogy
e' viszonti szorosbb egyesülési Tárgyban haza-
fúi érzatinkat őszinte Magyar keblü és rokon
érzetü nyilatkozatikkal részekről is előmozdít-
ván, a' köz levelezés ezen ösvényén szándék-

jokat velünk közölni, és a' lét Testvér hazaközt eddig félben szakadt egyértés 's értesítés felélesztésével hazafiúi készségüknek igaz Testvéri szeretetöknek maradandó zálogát emlékhönyveinkben felállítani méltóztassanak. Egyébaránt atyafiságokban és szíves barátságokban ajánlottak szokott tisztelettel maradunk Nagyságtoknak Kegyelmeteknek kész köteles szolgálja szíves baráti és atyokfiai Nyitra vármegye Közönsége. Költ a' mi 1832-dik Esztendei Kisasszony havának 29-kén Nyitrán tartott köz Gyűlésünk ből. Külczim: Nyitra Vármegyétől. Nagy Méltóságú Méltóságos Fő Tisztelendő Tisztelendő Tekintetes nemes nemzeti és Vitézlő Doboka vármegye Közönségének Kedves Barátink, és Atyánkfiainak. Hivatalból. Dobokán Erdélyben.“

1833 az Erdélyi hazafiak' békétlenségének nagyitva felhatott hírére fejedelmi személyes Vlassicch Ferencz báró küldetvén hazánkba Kolozsvárra; a' megye majusz' 2-kán tartott köz gyűléséből követséget nevezett-ki a' nagy ember' idvezletére, mellynek vezére és szónoka Máriafy Antal — főbíró vala.

A' Csákyak közül, kik régolta hatalmas birtokosak itt, négy vajdát — a' Kendyek közül egyet a' Losonezi Bánfyak közül is egyet; kettőt Gyula neven herczegi (Dux)

czimmel fejdelmet, ugyan ezen neven kettőt vajdát, Pousa neven egyet alvajdát kettőt a' Dobokay és Kendy személynökben; tartományi korbátnokat hatat: Kendy Sándor és István, Kovácsoczy Farkas, két Petky János és Petky Farkas; két ispánt a' Szász nemzetnek (1235 és 1243) Aristald és Lentenek; egy Erdélyi rom. cath. püspököt Maksay András (kinck nemzetsége csak utóbb házasság által lépett-fel itt) Veszprémi püspököt Kecsethy Márton; egy Görög egyesült püspököt Babb János; három ev. reform. püspököt Tiszabécsy, Verestóy, Aranka személynökben adott fiai, birtokosai 's nevendékei közül a' hazának és nemzetnek.

A' megye gazdasági és művészeti általános esméretére szolgáló jegyzetek lehetnek e' következők is eredeti kútfőből kivéve: 1832 évet találtattak egész megyében gyapjú- len- és kender művelő háznép 12,387, ugyan annyi szövőszékkel (Erdélyben, a' várm. osztováta:) pálinkafőzés nagyobb mennyiségben 60. méz- és viaszgazdaság 65, posztó kereskedő 4, dohány termesztés 70, szalonna zsir fagyú árulás 6, mészárszék 9, nagyobb lisztelő vízi malom 65, (ma száraz malom 3)

halász 50, jelesbb virágos, veteményes és gyümölcsös kert 's kertész 30, nagyobb és kisebb vendégfogadó 17, apróbb bór- és pálinka korcsma 180, mész kemencze 10, jobb kovács 16, asztalas 20, ács 24, kőműves 15, jobb lovakkal kereskedő 1, lakatas 1, kémény-seprő 1, szabó 20, czérna és gyapjú kézmiv 160, szőcs (a' kik közül egyik sem czéhlbeli, sem a' többi kézmivesek) 160, kézi-kosár készítő 8, puska ujitó 1, kerekas 7, fazekas 50, kőfaragó 3, orgona készítő 1, — hamúzsir főzés 3, malommester 3, műszeri hangász 18.

Pálinkafőzés a' Zsidók' kezében divatjában van: Vármezőn, Felegregyen, Pousán, A. Kékesnyárlón, Romlottan, Cs. Gorbón (az Udvar által) Vajdaházán, Pánczélcsehen, Bonczhidján, N. Iklódon, Magyarósan, Kerl'esen, Szeretfalván, Nagy Sajón, Sófalván, Várheljen.

Felesbb méz és viasz gyűjtetik: Nagy Iklódon, Viz Szilváson, Tőtörben, F. Tőöken, Széken, N. Devecserben, Szavában, N. Sajón.

A' nád méz készítés répából Cs. Gorbón keletkezik.

Műszeri hangászok vannak: Bonczhidján, és Nagy Sajón.

Nevezetesbb halászatok az álló és folyó vizekben mennek véghez: Czegében, Szent-Gothárdon, Gyekében, Széken, Szent Egye-

den, Nagy Iklódon, Tihón, S. Keresztúron, Sárvárrt, Kerlé'sen, Nagy Sajón.

Alkalmasbb vendégfogadók vannak: Magyar-Egregyen (évi jövedelme 3000 rhf. vált.) Puszta szent Mihálytt, Drágban, Borsán, Válaszúton, Dobokán, Kis Jenőben, K. Lónai határszélben, Sátor czim alatt Bonczhidján, Czegében, Nagy Devecseren, Magyarósan, Nagy Sajón, Gyekében, Kerlé'sen, Harinán, Buzában.

Mészkemenczék: Ördögmúton, Csömörlön, Vármezőn, Drágban, Mikolában, 's ezeken kívül öt helységben.

Legizmosabb és alakasbb barmak a' Széki és Búzai járásban tenyésznek, sertések az Egregyiben.

Becsesebb lovak találatnak: Válaszúton, Drágban, Kerlé'sen; leghecsesebb Bonczhidján.

A' szép művészet — meg kell vallani — még halálos álomban szendereg; a' hangászság egyedül számol egy-két kitetszőbb művelőt és művelőnét nagyjaink közül; de melly keveset 71 ezer emberhez képest! nemzeti hálás örömmel valljuk s' büszkén hirdetjük hogy egy e' n. megyei eredeti Magyar származatú nemcsék és mágnessok közül a' Bécsi karinthiai kapuról nevezett híres hangakarban (orchestrum) mint solot játszó flautás a' második heljet nyere versenyársai közt. — A' bajnoki és polgári érdem

fontta habér füzéri közt egy-két szelidebb virány ki szépen diszlik! Osszsián Zrinyi Miklós, Gyöngyösy István, Barcsay Ábrahám, Teleky Ádám gróf, Hörner hősök, jeles kormányfjak, 's tisztelve szeretett költők és fordítók lehetének egyszer'smind. —

Az egész megye' nemeseinek száma: 4686, nemtelenjeinek: 65,557; az egyházi személyeké: 375; hivatalviselőké: 48; capituláltt katonáké: 268; szabadságos katonáké: 10; kézmiveseké: 443. Minden házak' száma: 12,567. Ezek egyenként alább is elő kerülendők. —

Polgári kormányját a' megyének 1540 éven kezdve máig, kik, 's mi nevűek viselték legyen 's jelenleg (1834. febr. 20.) viseljék itt következük. Megjegyezvén azonban eleve azt, hogy a' kisebb tisztviselők' neveit csaknem a' legujabb évekből bár, fáradságos kutatásaim után is ki nem nyomozhattam. E' nevezetes czikkelt a' nélkül hogy a' tisztségeknek valamely esméretét a' régibb és ujabb korból ú. m. azoknak eredetét, czélját, jogait, tulajdonképen való kötelességeit, fizetésöket (Salarium) ne érintsem, nem tehettem. Lássuk tehát röviden ezeket törvényes méltóságok, tekintetők és tiszti viszonyos hatalmok fizetésük rendje szerint a' régibb és jelenkórban.

I. Főispán. (*Judex Castri. Comes Castri. Comes Parochianus v. Parochialis seu Provincialis* (III. Béla alatt 1190 évet) *Supremus Comes* (Legrégibb latin „Comes“ nevezete onnan eredett, hogy a' „Comes“ szó az oklevelek bizonyítása szerint „bíró“ jelentett, a' mint-hogy a' főispányok hajdanta a' vármegyékben lakó népeknek fő ítélő birái voltak. — Perger úr nyomos megjegyzése szerint a Magyar hazában az ország' birája is, hól *Judex Curiae Regiae* hól *Comes Curiae Regiae* nevezettel illetetett, 'sőt a' város' vagy falú' birái is néha *Comes villae* (L. felebb *Comes Teutonum de Villa Rudana*) vagy *Civitatis* címet nyertek. Hogy Magyar neve mikor jöttdivatha; 's a' Tót Jupan-tól e' vagy Zsupan-tól vette légyen eredetét, a'vagy származatát Atilla' idejére Kéza Simonnal kellessék felvinnünk; mind ezek aránt akkor midőn a' jövőben Magyar-ország' nádor-ispánjainak általános historiaja Magyar-nyelven kijövend, reméljük mint nevére mind alkatmányára nézve ugyan azon egy eredetű és korú tisztség' nevéről tudositatunk.

E' tisztség valamint Magyar-országon (L. többi közt a' Tudományos Gyűjtemény 1821 évi V kötet. 2 szam. Diplo-

ma. S. Stephani de anno 1001 super donatione S. ecclesiae Vesprimiensi facta) úgy Erdélyben is egykorú az ország' polgári elrendelésével: mert szent István első Magyar Apostoli király 1002-dik évben Erdélynek meghodítása - 's vármegyékre osztásakor a' napnyúgoti szokáshoz képest méltóságokat állított 's azok közt főispánt rendelt a' megyékben lévő várak' fejevé. De Erdélynek Magyarországgal egy test léte az az: ötszáz harmincznyolcz év alatt, csak az első főispán tudatik, a' ki vólt a' vármegye' mostani nevének szerzője.

D a b a u k (Dabuka, Dobuka, Doboka.) (Adja a' Magyarok' Istene hazánkfiainak jelenkori lángoló indulatjokat arra is kiterjedni hogy: az ily érdeklletes hézagok' bétöltésére út nyitasson a' magános és köz levéltárok' szabadabb használhatásával; hogy egykor a' jövőben bár 24 főispánjait tudhassa e' megye'-mint Szatmár — az előbb lefolytt öt Magyar századok sorából!

Hajdan a' latin kiejtés (expressio) szerint megyés ispánnak neveztetett a' megyéről mellynek feje vólt.

Kálmán király országosan határozá hogy: a' nagyobb tisztek' pereit a' megle judicium, megye széke, a' kisebbekét a' főispáni

itilő szék itilje és döntse el, a' mi 1095—1115 állott.

1197 táján valamint más- 's nem csak belső Szolnak-vármegyék' főispánjai; úgy a' Doboka vármegyei főispánok is neveiket oda irták a' kir. függő pecsétetes levelekbe, a' kik néha azon kívül vajdaságot viseltek. Felmer 139 § nyomán.

1231 évi 12-dik, II. András kir. Arany bullája 5-dik czikkelyei szerint a' serviens (vár' szolgálji) előbb, 's utóbb minden megyei nemesek örökös jöszágaiban a' tized dolga a' vármegyék' főispánjainak hatalma alá rendeltetett. — Ugyan II András kir. alatt végeztetett hogy: a' főispáni szék csak a' maga megyéjebeli ügyeket itilje; de a nemes' fejről ne itilhessen.

A' vajdák alatt nemes embernek a' nagyobb hatalmasság' öt esetein kívül minden ügyei és pereit, mellyek 50 forinton alól való értékűek voltak felebb terjeszthetés nélkül a' főispán előtt itiltettek és végeztettek-el.

1291. 4-dik Törv. czik. szerint a' főispán bárónak neveztetik és czimeztetik.

Valamint mindennek úgy Doboka vármegyének is keblében várnak kellettén helyezve lennie; — különben vármegyének hogyan neveztetetett volna? — az első öt Magyar száza-

dok alatt ezen várnak e' megyében Doboka várának — kapitánjai 's a'hoz tartozott királyi nagy jószágnak fő gondviselői a' főispánok voltak 's abból vették a' magok a' polgári tisztek' 's némely vitézek' zsoldjait.

1292 a' tized' dolga a' főispánokra bízatik III András kir. 37 tör. czik. szerint. —

Eredetileg a' főispánok egyedül a' szorosbb értelemben vett vár' vagy is vármegyék' népein nem pedig a' többi különböző nemeseken bírószkodhattak, későbbben megengedett minden nemesekeni bírószkodás, 's ekkor rendeltettek mellőlök esküdtek segédül. Perger. Köz hasznú esméretek tára.

1435 az ötödik országos végzet első czik. így szól: ha a' mű népünk meg nem gátolhatná az ellenség' hatalmát: „azon részekbeli papurak, főispányok és nemesek királyi zászlóink alá kötelesek lesznek állani fegyvereseikkel.“ A' harmadik így: „azok pedig kiknek nincsen urak a' főispán' zászlója alatt magok költségén, fegyveresen a' mint tölloők kitelik.“ A' kilenczedik így: azon károknak mellyeket a' 8-dik czikkelben megirt szállásolás ellen vétők által a' faluk' lakosainak tétetnének megfordításokra nézve a' határozatik hogy: ha a' megkárosított nemes ember maga személyében, ha pedig szolgáló ember a'

falubíróval, és két tő szomszédjaival a' főispán és fő- vagy szolgabíró előtt megesküvén kárai-ra, arról vett bizonyítást a' királyi Udvarnak mutatassa-bé, 's azon bizonyítás szerint azonnal hozzattassék ítlelet és tétesseék elégtétel. L. a' Magyar törv. test Zsigmond király' végzeteit 1435 évre.

1458 végeztetett országgyűlésen hogy: a' főispán a' köz gyűlésnek elnöke legyen, és hogy azt mindég 15 nappal eleve hirdettesse ki.

Valamint a' főispán, úgy a' több alkör fennállott megye' tisztjei és biráji legelőbb (1458) tették le hűtököt törvényes végzetnél fogva.

Régebben is (Vesd össze Corvinus Mátyás királynak 1403 az Erdélyiek által a' nemesi felkelés aránt hozott 12 törvény czik. megerősítését Kovachich Scriptores rerum Hungaricarum minores II. dar. 384, 387 lap ezen szavakban: „altero Comite“ „cujuslibet comitatus cum signo publico illis praeunte.“) 's honfoglalásunk alatt 1631-ig és 1674—1702 a' főispánok' laistroma erre mutatván 's Benkő is ezt a' 418 lap. így magyarázván, egyszerre két főispánja volt (L. Nyiresy István' vallatás feleletét 1627 év. majus 26) egyik

mint belső tanácsnok a' fejedelem' oldala mellett tartozott lenni mind a' háború alatt mind békesség' idején; a' másik szünet nélkül vármegyéje' keblében. E' törvényes divat 1711-b. merőben megszűnt, 's az óta csak egy a' főispán.

1507 óta vallató pecsét adó a' főispán; pecsétjének 24 magyar forint büntető ereje, félesztendő creje ideje, váltsága 24 xr. c. p.

Nem csak az első öt Magyar századok' folytában, hanem a' közelebbi évek alatt is a' főispán polgári 's egyszersmind hadi feje (Banderiatussa) volt a' vármegye' népének és nemességének (Banderiumának) háború alatt szintén mint békességben 's ezért mint szabad zászlós úr (L. felebb 1291 év) bárónak (per excellentiam) czimezteték. Az állandó rendes katonaság' felállításával, jelesen az Ausztriai ház' uralkodása alatt hadi szolgálatjak lassanként megszűnt.

1526,

1534 olvassuk, hogy a' főispán véres kardat hordoztatatt széljel-szerte a' vármegyében, a' mi parancsolat gyanánt volt a' nemesek' fegyverfogására. Lassanként múlt-el e' szokás-is a' hadi rendnek más alakra változtával.

1619 táján a' főispánok „Magnificus,, czim-

mel illetettek a' fejedelmektől; jelenleg a' kir. kormányzékától, ha születésre nézve nem gróf, vagy status tanácsnoki rangja nincsen: „Spectabilis ac Generose Supreme Comes Frater Nobis Observande! „szollitatik. Talán így lehetne magyarul: „Tekintetes és Vitézlő Főispán Méltatandó Atyánkfija!“

Honi törvényeinkben a' főispán' zászlója alatt vitézkedők' serge neveztetett: „mezei hadnak.“

1669-beli törvény I Apafy Mihálynak, valamint Kemény Jánosnak 's Barcsay Ákosnak is az előtt kikötötte a' feltételek rendje' 16 pontjában hogy: legalább 1000 forint érő záloga legyen azon vármegyében a' főispánynak, melynek a' fejdelem által főispánjává tétetik.

Hajdan nem csak mint hadi hanem mint polgári feje is a' megyének a' főbenjáró hatalmat gyakorolhatta több alattvaló tisztekkel együtt minden felsőbbi függés nélkül, mely jogban 1690 óta némely változások történtek.

1691 a' Leopold császár' kir. függő pecsétetes levelének 7 cikk. a' főispánt érdemes hazafiból tétetni nyilván rendeli.

A' mi hajdanta volt fiactésők' mennyiségét illeti: bizonyos hogy Árpád' nemzetsége adta

királyaink alatt Erdély szerencsés távúlban a' köz jóvedelemmel szabadabban bánt, mint Magyarország; a' főispán pedig megyéjében teljes hatalmat gyakorlott megyéje körében került jóvedelem felett. Hihető hogy itt is, mint Magyarországon utóbb, az idegen házakból választott királyok alatt a' köz adónak egy harmadában részesült a' főispán. Vesd össze II. András kir. 1222 évi 29-ik törv. czik. — A' megkülönböztetés után a' fizetés mennyiségére nézve, hól több hól kevesebb vala, a' mostaninál kevesebb.

A' főispán mentt a' postadijtól Maria Teresia alatt hozott törvény szerint.

1764 óta fizetése 1200 rh. forint c. p. mélylet három holnaponként vesz a' megyei kir. adótárból.

1785 év szomorúan tetsze fel a' főispánságra nézve: akkor kir. parancsolatból eltöröltetett. Királyi biztos váltá-fel; 's így gyászoló hajdani százados fényét 1790-dik évlg, midőn ismét megújult 's törvényes alkotmányját hatalmát visszanyeré.

1790. A' főispánság egy addig eszméletlen tisztséggel lön némi-némüleg oostáljos: melly az úgy nevezett helytartó (Administrator)

De valamint egyéb Magyar és Székely törvényhatóságokban bévett (vagy béhatott) úgy ide is béhozott főispáni-helytartói tisztségnél törvény és szokás szerént nagyobb mind tekintete mind hatalma a' főispánnak. — A' királyi kormányzék' megszollítása (melly mint érintők atyafiaknak „szollitja: a' Spanyol honból költözvén“ ide az e'féle czimezetek' különbségei) azt magyarázza, hogy a' helytartói tisztség kisebb a' főispáninál; a' helytartótól az „atyafi“ czim megtagadtatván. Fizetése se mindenkor annyi a' helytartójé, mint a' főispányé. — A' helytartói tisztség tehát az újabb kor' szüleményje, mellyről a' törvények hallgatnak. E' megye eddig elé csak egy elfogadott helytartót számlál. Ezt a' kir. fő kormányzéknek is jóga van nevezni.

Csak a' most futó XIX században hagyott fel a' főispánnak azon kötelessége hogy: alattvaló tisztjeinek erkölcsökről (Conduit) esztendőnként rendes feljelentést tenne a' királ. kormányhoz.

Az úgy nevezett Productionale Forumnak mivolta ez a' törvényszék áll, 's a' meddig állani fog, a' főispán, sőt a' főispáni helytartó is, rendes tagja. Ha olyan a' hely-

tó hogy főispán' teljes nem létében viseli hivatalát, az országgyűlésen a' főispánok' sorában helyt foglalhat; ellenben (mint közelebb-ről történt) főispán' létében azok közt helye nincsen.

A' főispán akkor, mikor a' kir. kormányzék' tagjait a' vérségi egybeköttetés kikölti, némely iteletekben székeiből, a' belső tanácsnok' helyét potolja.

Nincs nyoma itt, hogy a' főispánság örökösön valamely nemzetségnek adományoztatatt volna. — Egyházi méltósághoz se vala kötve.

Törvény szabálja, hogy a' főispán állandóul a' megye' keblében rendszerént lakozzék; mert különben a' megye' fíjait csak feladásokból esmérheti, ezek pedig ritkán egyenesek.

Midőn valamely tisztviselő kihal vagy egyébképen hivatalától megválk, hatalma van helyét mással potolni (úgy nevezett heljettessel) a' rendes választásig 's a' kormány által megerősitetéséig vagy változtatásaig.

A' főkormányzék' ajánlatára ön a' fejedelem erősíti meg hivatalában.

Nem csak joga van, hanem törvény szerint köteles közönséges gyűlést valahányszor a' köz ügyek kívánják, különösen pedig évenként négyszer gyűjteni; minden gyűlés' költsége potlásául (az az csak négyet enged meg

évenként a' felsőbb rendelmény ily' segedelmeztet) száz-száz rhforint c. p. lévén rendelkez meg mint kifizetendő 's ezis felsőbbi mindannyi megrendelés mellett a' főispán' nyugtató levelére a' megyei kir. adó tárból fizettetik. *)

Hivatalába iktatására (installatio) száz rh. forint c. p. szokott adatai a' megyei kir. adó tárból; melly iktatás két főbb rangúak által vitetik végbe, a' béiktatandónak következő hit letétele mellett: „Én N. N. kit a' császári királyi Apostoli felség Austriai császár Német-Magyar-'s Cseh országok' királyja Austria' főherczego Erdély nagy fejedelme Székelyek' ispánja (I. Ferdinand) törvényes és örökös uram fejedelmem választása 's megerősítése által Doboka vármegye főispánsága' tisztibe rendelt, esküszöm az élő 's örök istenre és hitemmel igirem 's fogadom hogy: azon császári királyi Apostoli felségnek 's törvényes örököseinek és következőjinek egész életem' fojtában hiv, engedelmes egyenes és őszintes' alattvalója, barátjainak barátja, ellenségeinek ellensége lendek, voksommal kárait eltávoztatandam 's hasznait előmozdítandom; ha valakit igazai, uralkodása vagy szentséges személyje, a' haza' alkotmányja, bátorsága és csendessége ellen mun-

*) Kögyűlés tarthatás joga a' főispánnak legközelebről kéri ki közö szórítások.

lálódni törekedni vagy tette vetemedni lát-
 nélk, azt semmiképen elnem titkolom vagy pa-
 lástolom, hanem sietőleg felfedezem, meggát-
 lom 's annak minden módon eleit veszem; fő-
 ispáni tisztemben nemcsak úgy mint nemte-
 lennek, mindnyájoknak és egyenként főbb és
 legkisebb segédcimnek magok igazait a' fel-
 ség' kegyes parancsolatai szerint egyenesen
 kiszolgáltatom. A' törvényszékeket az én törvé-
 nyes rendes és érdemes személfü bizonyítóim-
 mal az elnyomattattak' felségállásokra 's a' tör-
 vénytelenlégek' megzabolázására a' hazai tör-
 vények és alkotmány szerint intézem; senki-
 nek igazát személfes tekintet, vagy egyetértés
 annál kevesbbé ajándékok elfogadásából, vagy
 akármely ürügyből feldúlni nem igykezem; a
 törvényes iteleket egyenes elégtételbe véte-
 tem, a' megve' altiszteit, érdemes jó hírű, a'
 megyének hasznos 's a' vármegyében birtokos
 személfekből alkotam, a' sinlődő népet méltat-
 lan büntetésekkel, 's egyéb törvénytelen ter-
 hekkel, zsarolatokkal, vagy az adónak idom-
 talan felosztásával 's különböző rovatokkal
 nem terhelem, a' terhelni akarókat megzaba-
 lázam, a' rám bizott vármegyének mindenek-
 ben hív, gyors gondját viselem, a' kir. kor-
 mányzék' parancsolati 's az ő felügyelete aránt
 engedelmes leendek, 's a' haza' boldogságát a'

fejedelem' szolgálatjával egy nyomban mérendem (a' következő igék fejezte fogadástételek 1794 óta toldattak az eskük' soraihoz egy szomorú terv' felfedeztetése után) 's a' mint jelenleg semmi titkos társaságnak vagy szövetségnek sem a' császári királyi birtokban sem az idegen tartományokban hódoltja nem vagyok; úgy továbbá is semmi ilyen társaság' vagy szövetség' részese, bár mi szín és ürügy alatt is nem leendek Isten engem úgy segíjen."

Törvény és rendszerént való elnöke mind a' közönséges mind a' törvényes derék székeknek, ebben midőn a' vol'sok száma egyenlő, a' főispán vol'sa határozó.

A' vármegyei foglyok' élelmére, tartására a' kir. adóbévevők főispáni nyugtató levél nélkül pénzt nem adhatnak ki (erogálni).

A' vármegye' erejének (Gens Comitatus, Brachinm Comitatus) törvény szerént kirendelője 's Vezére (Ductor).

Az országgyűlésre úgy nevezett Regalisak által hivattatik-meg hivatala' méltóságánál fogva.

Levéltárnokat, laistromzót irnokokat, némely biztosokat, közügyvédet és szegények ügyvédit, ajtónállót, húszárokat, tömlöcztartót és hajdúkat hatalma van állandóul kinevezni min-

den_további felsőbb jóváhagyás és megerősítés' szükségén kívül. Hatalma van maga mellé egy elnöki laistromzót rendelni 20 rh. forint c. p. fizetés mellett.

Minden hivatal; kisebb-nagyobb, legalsólegfelső, tudományt, tapasztalást, jó lelkiesméretett és energiát kíván; 's minél magasbb a' pont annál többet. — A' főispáni kör minden értelemben a' többi méltóságokéhoz képest még olyan hogy annál a' fennebbirt tulajdonságok gyakorlatára kitüntetésére gazdagabb alig van a' hazában. Melly becses jog az, hogy a' főispán, bár nem is mindég ön meggyőződése szerint, nagyobb alattvaló tisztviselőit méltatja (candidálja) a' rendek' szabad voksa alá. — Úgy van, mert minden tisztí választás' alkalmával „a' négy bévett“ hit' nemes sorsosi közül hárm-at-hárm-at az alább írt hivatalokra ugyan azon egy hitvallókból méltatván, a' rendek' szabad voksolata alá terjeszti, Ez a' mód törvényes ugyan; mert „öseink végzete;“ de vajha a' szelidebb unokák, mű valahára a' mai kór' szelleménél fogva kevesbbé ragaszkodnánk a' vallásos különbséghez! Imé a' nemzet is melly a' türelmetlenség borúlttabb éveiben vérözönt árasztatt vala Bertalan gyászos éjjelén, eltörlé az elsőséget, el a' különbséget: mű is szabad igazunkal élve tegyük azt;

hogy nem a' vallás, hanem a' vallásosság leg-szorossabb értelemben, a' tudomány 's energia (és semmi egyéb) érdekesítsen kit-kit a' hivatalra már túl. Ki nem látja 's látván nem fáj-lalja, hogy gyakran a' religio' sorsa egyéb tulajdonságok' fogytakozott létében milly czé-láránytalan kormányfikat állit-bé 's léptet elő! Töllünk függ hogy: mint Romában a' Patriciu-sak alatt a' szegénység válljon közönséges vir-tussá; a' gazdagság mint a' hatalomnak és erő-szálának (a' közönséges életben néha a' legszi-lajabb gorombaságnak legnyomorultabb kevély-ségnek) alattamas útja mennyen utálatba, a' születésbeli méltóságra semmi különös tekintet ne legyen.

A' diszes főispáni méltóságot Erdély külön váltta ólta máig kik viselték legyen, azokat a' megyei levéltár' és Benkő' segédolmével ily rendel adhatjuk.

1. Dabauk. 1002. Kinek főispánságát a' fennebb irttakból gyanithatni. I k l ó d y F e r e n c z 1517.

2. Teke Lukács (Magyar-Köblösi) 1540 —1547, midőn innen b. Szolnak vármegyei főispánságra tétetett által. Neje volt Barosay Magdolna, fia Ferencz, 1579 húnyt-el, a' nemzetség' férjfi ága pedig elenyészett 1620 éven innen.

3. Chiereny István (Alsó Balázsfalvi)
1540---1566 Tanácsnok.

4. Teöötöry Balázs 1548—1578.

1758-d. fejoelmi ügyek igazgatója Sellyesi Tolnay János hivatalánál fogva az Ebesfalvi (Erzsébet városi) akkor fejedelmi uradalmat (Küküllő és A. Fehér várm.) összeiratván, azon összeveirat' eredeti egyik példányán a' 20 lap. olvasható: „Me fecit fieri Egregius Gregorius Apaffi de Apa Nagyfalva Comes Cottua Dobocensis ac Magister Curiae Domini Reverendissimi Georgii Episcopi Varadiensis 1552.” Ezen felirat a' fő ajtó homlokán vala. — Melly fejedelmi kastéjnak 1758-d. fenn volt több belső felirataiból kitetszik, hogy azt 1552—1564 Apafy Gergely ez érintett építtette. Volt II János királynak tanácsnokja 's udvarmestere.

Bár a' „supremus comes“ nevezet mint ujabb idők szüleménye, Apafy neve mellett nem olvastatik is; de nem megvetendő adatúl közöljük e' feliratokat, hogy a' jövőendősegen megyei irományokban 's egyebütt is eddig elé nem létezett főispánt Apafi Gergelyt főispánsága kezdetének és megszűntének éveit nyomozza-ki,

5. Bánfy Farkas (Bónchidjai) 1566—1578 Tanácsnok.

6. Eördög János (Eördög Keresztúri) 1578—1588 Tanácsnok.

8. Bánfy Farkas (Zentelki, némelly levelekből Kállaynál Zengtelki) 1580—1587. A' főispánságon kívül vólt Udvarhely és Maros székek' 's Udvarhely városának főkapitánya, Tanácsnok. A' fejdelemtől így czimeztetett: „Magnificus Volfgangus Bánfy de Losoncz.“ Néhól „Nagy“ mellék neve olvasható. Ennek fíja Ferencz a' Benkő által annyira magasztaltt Décsy Jánossal mint barátjával 's mentorával nevezetes útazásokat tett Európában Bonczhidjáról indulván.

8. Erdélyi Miklós (Somkerekí) 1588—1591 Tanácsnok.

9. Kendy Sándor (Lónai) 1591—1594. Tanácsnok. Benkő szerint ország' korlátnokja is vólt 1568-tól fogva. 1594 augusztusban Kolozsvártt kivégeztetett. Az ország' laistromában mely Bátorý Zsigmond alatt készült (L. felebb az országgyűlések közt) „magnificus“ nagyságos czímmel illetetett.

10. Kendy István (Lónai) 1594—1606 Tanácsnok. 1607 ország' korlátnokjának nevezetett-ki. 1610 hűtlenség' szennyén büntetődött. Benne magva szakadt a' Kendy nemzetségnek férjfi ágon.

11. **M i n d s z e n t i B e n e d e k** (Viczei) 1595—1619 Kállay szerint, ki a' főispánság' évét koránra teszi, volt Udvarhely szék' fő kapitánya 1591. Mint a' Székelység' fővezére Fekete halomnál 1595-ben jelen volt az ütközetben. 1603 martius 7. a' Kolozsvári országgyűlés' végzeteit aláírta. 1610 mint főispán irá alá ő egyik a' II Mátyás kir. és Bátor György Erdély' fejedelme közt kötött békességet Kolozsvárott sept. 6. A' Kolozs Monostori Apát. Levéltár.

12. **Petky János** (Derzsi Udvarhely székli) 1606—1612 Tanácsnok.

13. **Kamuti Balázs** (Szent Lászlói és Drági) 1612—1629 Erdélyi fejedelem Betlen György belső titkú tanácsnokja.

14. **Hatvani Zsigmond** (Tötöri és Hatvani) 1612—1615.

15. **Veselényi Boldizsár** (Gyekei) 1615—1648. Az ország' dézmájának kibérlője volt együtt 1658 táján.

16. **Gyulafi Samuel** (Ratóti gróf) 1629—1630 Tanácsnok. Betlen István Erdély' választott fejedelmének 's főkormányzójának veje volt, leánya Anna az ő neje lévén. — Kállay ennek főispánsága évét 1590 tette a' megyei adatok ellen.

17. **Petk y Ferencz** (Derzsi) 1630—1631. Kiről gyanítja Kállay Ferencz hogy 1601 Székely Mozessel együtt talán megbéjlesztetett. 1633 a' Fehérvári gyűlésben augusztus 21-kén az első törv. cikkelnél fogva mindketten száműzettek, mielőtt már ez előtt a' Törökhez kivándorlottak vala. A' Kállay által érintett adománylevél azt jelenti, hogy a' Petk y Ferencz' jószágai 1634 másoltnak adományoztattak. Elmaradott nejét Bálintott György vette-el.

18. **Petk y János** (Derzsi) 1631—1634. E' kezdé használni rendesebben legelőbb a' Derzs előnevet 1604. Tanácsnok, Korlátnok és Udvarhelyszéki főkapitány. Leányát Borbárát Apafy György vette-el, kivel 12 magzatokat nemzett 's azok közt Mihály Erdély' fejedelmét 1622.

19. **Mindszenti Gábor** (Viczei) 1634—1643. Tanácsnok. Neje volt Péchy Erzsébet, a' ki mint özvegy Haller Péterhez ment férjhez.

20. **Kemény Boldizsár** (Bükkösi) 1643—1648.

21. **Betlen Mihály** (Kerezsdi) 1648—1653.

22. **Bánfy György** (Losoncai) 1649—1653 Tanácsnok.

23. **Bánfy Zsigmond** ifj. (Losonczi) 1655—1659. Kinek atyja maga is Zsigmond Bonczhidja alatt emlittetik alább. — Vólt Fehér várm. főispánja,

24. **Bánfy Dénezs** (Losonczi) 1659—1674. I Apafy Mihály' titkos tanácsnoka. Kolozsvár, Szamosújvár és Somlyó várak' főkapitánya. Kolozsvármegyei főispán. A' historia' védelmezettje. — Érdemei jutalmául 's a' Törököktől vallatt kára' pótlásául a' Gyulai uradalmot béírás képen nyeré Erdély' három nemzetétől. Fejét veszté Betlenben, mindedig ki nem hirdetett bűn' büntetése' fejében.

25. **Csáky László** (Keresztszegi) 1675 1678. Hütlenség szennyén büntetődött.'

26. **Gyerőfy György** (Gyerő Vásárhelyi) 1675—1685, midőn általtétetett Kolozsvármegyébe.

27. **Bánfy Gábor** (Losonczi) 1678—1681.

28. **Bánfy György** (Losonczi gróf) az előbbi főispán Bánfy Dénezs' fja. A' megye' rendjeinek forró ohajtására ritka például gyermekkorában (1672) főispánnak választatott (mint Károlyi József gr. 1776) felavatás nélkül. Felavattatása után 1681—1685-ig Doboka — utóbb Kolozs vármegye' főispánságát, 's Erdély' főkormányát egyetemben viselte a'

hazafiak és ujdon uralkodó ház' várakozásának teljesen megfelelve. — Neje volt Betlen Klára, kivel nemzé következőjét (utóbb) a' főispáni székben György fiját.

29. Bánfy Farkas (Losonczy) 1685—1702. Tanácsnok. Volt előbb közép Szolnok várm. főispánja.

30. Vass Dániel (Czegei) II Rákoczy Ferencz' hive, 's az ő honi vihara korában 1702—1711 általa nevezett főispán vala. A' Vass grófi nemzetség' levéltárából tudós Huszti által munkálva egy kézirat, semmi megyei jegyzetek nem lévén ezen gyászos korból a' közlevél tárban.

31. Bánfy György (Losonczy) gróf 1711—1735. cs. kir. kamarás. Első a' ki rendszerént egyedül lépett a' főispáni székbe 's viselte fénnyel- érdemmel diszesbitette hivatalát; addig, mint az évek' egybevetéséből is kitűnik, többnyire két főispán lévén egyszerre. — 1723 királyi hivatalos volt az országgyűlésen. Meghólt 1735. Gyászinnepe Csepregi Turkovics Ferencz tisztelé lelkes halotti beszédjében. 1500 forintatt hagyott a' n. Udvarhelyszéki Udvarhelyi ev. reform. iskoláknak végrendelete szerint.

1736. üres volt a' főispáni szék.

32. **K e m é n y S á m u e l** (Magyar-Gyerő Monostori báró) 1737—1744. Meghólt 1744 martius 17. — Az Enyedi ev. reform. kollegomnak egyik főgondviselője vala. Eltemetett Vécsen, a' hól Csepreghi Turkovics Ferencz Kolozsvári oktató tudománnyal 's nemzetségi-sor magyarázattal teljes halotti beszéddel tisztelé porait.

33. **Betlen Gábor** (gróf) 1745—1751. a' császári kir. felség' kamarássa 's utóbb udvari tanácsnok. A' megye' mostani pecsétjét nyéré 1748.

34. **Betlen Imre** (gróf) 1752—1755. Kövárvidéki főkapitányságát e' megyei főispánsággal, ezt pedig kir. kormányzéki tanácsnoki méltósággal cserélé-fel.

35. **Bánfy Dénez** (Losonczi gróf) 1755—1756. Római szent Biradalom' Aranyas vitézze. Maria Theresia' kamarássa. Valóságos status és Udvari tanácsnok, Küküllő Zaránd és Kolozs vármegyék' főispánja, királyi Tábla' rendes bírója, Erdélyi kir. fő Lovász mester.

36. **Teleki Pál** Római szent birodalmi gróf (Széki) 1756—1774 főispán 's az akkori szüntelen foljó törvényszék' elnöke Mh. 1773 nov. 16. Cs. kir. kamarás. Előbb Fogaras vidéki főkapitány. Atyja vólt Mihálynak, nagy atyja szintén Mihálynak és Ferencznek. Az

meghólt Harinán 1823, ez Paszmosan (Kolozsban) később, a' Magyar érzékeny olvasóira nézve korán, lelkes költői munkájában örökölte.

37. Teleki Ádám Római sz. birodalmi gróf (Széki) 1775—1785. főispán. Cs. kir. kamarás. Valóságos belső titkú status-tanácsnok. 1765—1775 Kövár vidéki főkapitány, mellyből lépett a' főispáni székre mint annak ritka díszje. — 1785—1790 az akkór alkotott Kolozs-vári vidék (Districtus) királyi biztosa, 1790—1792 kir. kormányzéki tanácsnok vala. — Corneille Péter „Czidjét“ Francziából fordította Magyarra 1773 a' Magyar literatúrának nevéndék korában oly diszszel, lelkesen és hiven, hogy az ő bájjal ömledező nyelvére csak egy Szemere vagy Deáli F. vonhattak fátyolt a' későbbi hajnalat' derülttével Körner és Barthelemi munkáinak az én magasztaláson felül való fordításai által. — A' milyen kedvelt Magyar nyelvére nézve, épen oly nagy vala a' kormányon ülve. Született 1740 octob. 16. A' hazában dicsőrelesen végezvén tanulmányait, 1760 külföldre ment esméreteit öregbíteni; 's előbb a' Baseli, azután a' Leidai iskolákban a' Mathesis és természet' tudományát 's törvényét tanulta. Majd Párisban jelent-meg, 's itt egy évig mulatván, honjába visszatért, Csakhamar aranykulcsos komornyik lön. — Ő-

vegyen maradatt 1785 augusztus 26. — Meghólt 1792. április 20. hagyván maga után Vese-lényi Mária b. néjétől a' Veselényi István b. és Daniel Polekszina b. leányjoktól Mária Polekszina és Anna leányait. Porai a' K. Lónai szentegyház' sirboltjában nyugszanak.

1785—1790 a' főispánság eltörölve volt.

Betlen László (gróf Betleni) 1790—1792. a' vármegye' rendeitől el nem fogadott helytartó. Szónoki tehetsége maga korában dicsirhető.

38. B á n f y G y ö r g y (Losoncsi báró) 1792—1805. Királyi tanácsnok Előbb ú. m. 1777 alhadnagy, majd százados, végre alezre-des a' hadi pályán. A' nemességnek szives védője.

Rédey Ádám (His Rédei gróf) császári királyi kamarás. Előbb az Erdélyi kir. kamaránál képző (concipista) majd a' törvényes kir. tábla' rendes bírója. Innen 1806 avatott-fel főispáni méltóságába. Jelenleg belső status tanácsnok. A' főispáni székeknek ragyoglata, a' megye' oltalma reményje, éljen hosszú sor évekig; adja Isten zivatarral fenyegető napjainkban, hogy miglen jó fejedelmünk bővebb kegyelme áradand ritka főispányunkra, addig itt, 's azután fényesbb álláspontján a' törvényes szabadság' tüze lelkesitse hazafi keblét mint

eddig huszonkilencz rövid, közelebbi szelid kormány-éveink alatt, úgy a' jövőben is legkésőbb időkig! *)

A' fejdelem' visszairata, melly a' kir. kormányshéknék tudtára adá főispányságát így vólt:

Második Fercncz Isten kegyelméből választott mindég felséges Római császár, Ausztria' örökös császára, Német, Mágyar, Csehországok Apostoli Királya, Austria Fő Herczege, Lotharingia', Velence és Salczburg Herczege, Erdély Nagy Fejedelme, és Székelyek' Ispánja 's a' t.

Méltóságos, Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Vitélő és Nemzetes, 's Okos és Figyelmes igazán Kedvelt Hiveink! Foljó esztendei július 3káról felküldött méltatástokra, mellyet a' mű kedvelt hivünk Losonczi L. B. Bánfy György halála által megüresült Doboka vármegyei főispánság iránt tettetek, a' nekünk maga rendén tétetett feljelentéshez képest, ezen tisztséget Tekintetes és Nagyságos Kis Rédei Rédey Ádám grófnak, kamarásunknak, és az Erdélyi királyi törvényes Tábla valóságos birájának a' mű kedveltünknek, tekintvén

---

*) A' legméltóbb alapokon épült obajtás telyesüle: fejdelmeink néhai I Ferencz kinevezte; I Ferdinánd pedig kir. függő pecsétos levele által kir. tábla elnökének tevé 1835. mart.

az Ő jeles tulajdonságait, 's hiv szolgálatjait, mellyek ötet már eddig a' főispánságra a' tü királyi kormányshékünk' egybehangzó volsával méltatták; . . . kegyesen általadni kívántuk; a' minthogy ő nékie azt adjuk' és adományozzuk ezennel.

A' tü királyi kormányshékünk' kötelessége leend tehát, az érintett újból nevezett főispánt ezen tishtségbe, mellyet nekie kegyelmesen adánk, megolvaván a' mü másiki adomány le velünket, mellyet ez iránt maga módja szerint költeténk, felavattatni, 's ezen tishséghez az adomány levél szerint járulandó fizetést a' tartományos pénztárból megrendelni.

Egyébaránt a' mü császári királyi és fejedelmi kegyelmünkkel irántatok hajlándók mar adunk. Költ Austriai fejedelmi Bécs városunkban october holnap' huszannegyedikén az Úr ezer nyolczszáz ötödik, Romai uralkodásunk 's örökös országlásunk tizenegyedik évében Ferencz s. k. Gróf Eszterházy Nepomuk János. s. k. A' császári királyi Apostoli felség' tulajdon parancsolatjára Szegedy József s. k.

II Főbirók. Többes számba azért tétet nek bogy a' megye' két kerületében egy-egy van. Latinúl: Supremus Judex Nobilium.

Régebben a' főbiró katonai fokon Karhánnak neveztetett. L. Constantinus Porphyrogenitus.

A' régibb törvényen épült szokáshoz képest fő szolgabiróknak heljesebben mondatnának, a' mi alább magyaráztatik-meg.

1514 évben e' hivatal e' megyében is — mint a' többiekben, még nem állott fenn, mert Verböczi Hármass Törv. könyvének 3. Rész. 3. cikkkelében az Erdélyi törvények közt csak alispánt és alszolgabirót említ. — Hihető: Erdélynek Magyar-országtól elválása olta hozatatt-bé inkább szokás által: mert a' honi törvényekben felállittatásának semmi nyoma.

1542-ben fel- 1737-ben pedig rendesebb lábra állitatván az Erdélyi kir. törv. tábla; ez olta néha a' valóságos (legalább így kellene) birók heljét pótolják.

Parancsolat mellett az alispánnal együtt; de csak mint bizonyítók (testificans) osztotató birók kerületenként az egy vármegyében lévő jószágokban atyafiak közt. Jóvá hagyott alkotm. 4. R. 1 czim. 30 czik. Ezt hajdan a' káptalan' vagy Convent' tagja tette a' főbiró heljett. Az alispánnal együtt czirkalt. L. alább.

Benkő Specialis Transsilvania m.s. Cap. VI. §. 111. 1702-dik évre Balog Jánost és Cserényi Jánost heljezi a' főbirólk' sorába, kik közül az a' felső, ez az alsó kerületben falunként (nem mindenütt) a' sóra nézve (mert akkor a' nemesek a' sót ingyen kapták) a' mágnásokat és nemeseket laistromba szedték. Hihető: ezek a császár' részén valának, míg más felől Rákoczi is maga pártján nevezett tiszteket; a' mi onnan világos, hogy maga Benkő 1702 évre Kabos Sándort is főbirónak teszi; mint a' ki a' f. kerületi nemeseket laktaheljeik' során laistromba szedte 1702 majuszban az érintett czélra nézve.

1764 óta fizetésök 300 rh. forint conv. pénzben veszik félévenként a' megyei kir. adótárból. Ezen kívül némely váltások (taxae) az ők jövedelmök.

Mint a' főispánnak személjessei, nem csak a' törvényes derék székek; hanem a' közönséges gyűlésnek is elnökei lehetnek; egyébiránt tulajdonképen a' kisebb és büntető székek' elnökei.

A' főispán' személyében a' vármegye' Erejének vezérei. Ennek dija száz for. c. p.

A' harmadnapos székek, szokás szerint elnökei 's e' tiszte más nem potolhatja. A' Számvevő (censurale) Úri (Domina-

le) székekre birókat neveznek-ki; egyiket a' szolgabirót.

Pecsétjök 12 m. for. büntető erejű, ereje' ideje három holnap, váltsága 6 xr. conv. p. Újtitel parancsoknak (mandatum novi) váltsága 20 xr. c. p. ereje ideje 15 nap, mi után pedig az illető szolgabirónak bémútattatik egy esztendő.

Többsnyire a' polgári (politicum) közügyek kötelességöknök tárgyai: a' kir. adótárt kötelesek évenként kétszer véletlenül számbavenni vagy vétetni magok kerületében. Az ujonczak' bészolgáltatása egyik tulajdonképen való tisztjök eddig elé. — A' fekvő (stativans) katonasággal kerületenként számítás (computus) tartatnak, az utazó (transennalis) katonaság' nyugtató leveleit az illető kerületi kir. adóbévevőnek további léptetés végett fél évenként küldik.

Megintő (admonitorio) bizonyosátévő (Certificatorio) feleleteket (Relatoria) — melly eredetét III András kir. 6-dik törv. czik. 1291-ből veszi, — felnyitják; Hitelesítőket (authenticatores) rendelnek számszerént egy ügyben hármat, kik közül egyiknek törvény szerént itilő táblabirónak kell lenni; kiknek ebéli munkálkodások nem a' szék' színén — már ma — hanem a' tanuk' lakta helyén is végbe mehet.

Változó (ambulatorium) hivatal lévén; törvény szerint minden esztendőben mást-mást illet viseletje.

Napi bérök 1 rh. for. 40 xr. c. p.

Két főbirója lévén a' megye' két kerületének (circulus) egyik a' másiknak kerületében törvényhatóságát nem gyakorolhatja: de pecsétjök kölcsönös erejű.

A' rendek' szavazatára, 's a' főispán' magános ajánlatára a' fejdelem által erősíttetnek hivataljokban. Esküjem e' következő: Én N. N. esküszöm az élő istenre; ki atya, fiú, szentlélek teljes szent háromság egy bizony örök isten, hogy én a' főbirói tisztszen, melybe most T. nemes Dobok a vármegyétől állítatom, igazán, hiven és jó lelkiismerettel viseltem magamat, felséges uram és a' nemes haza' szolgálatjában, úgy a' méltóságos fő kormányzék' parancsolatiban tehetségem szerint hiven és igazán eljárók. Méltóságos főispán uramtól illendő engedelmességgel függök, ha mi (ő nagysága) ellen való dolgot titkon vagy nyilván hallok (ő nagyságának) felfedezem, megjelentem, a' nemesi szabadságot oltalmazni megtartani igyekezem minden mellékes tekintet' félretételével: a' hármasság végzet, jóváhagyatt 's kiválogatatt alkatmány

(Decretum tripartitum, Aprob. Comp. Constitutio) szerint igaz törvényt teszek és szolgáltatok, a' törvényszékeket rendi szerint tartom, azokban senki voksát nem háborítom, sőt magam is igazán voksolok, igaz feleleteket (Relatorias) és bizonyításokat írok, a' Tekintetes nemes vármogyo' tagjai 's tisztársom (ő kegyelme) hire nélkül rovatokat nem teszek, sőt illő korán a' birtokosoknak (ő nagyságoknak, ő kegyelmeknek) meghirdettetem, akkor pedig a' mennyiben lehet idomos rovatokat igyekezem tenni; igazán kiadni; azokat igazán felszedetem, a' mennyiben engemet illet, a' jövedelmek' bészolgáltatásában és a' rendes díjoknak felvételeiben igazságot követek, tisztársom hire 's akaratja ellen azokat nem vétetem-fel, hanem irántok mindenekben ő kegyelmekkel megegyező akaratból cselekszem, az árváknak, gyámoltalanoknak ügyefogyottaknak igaz ügyöket igazán felvén, azt el nem fordítom; igaz tanácsokat adok; a' gonosztévőknek pártjokat nem fogom, sem azokkal alispán tisztársom hire nélkül nem egyezem, annál kevésbé díjjozom, elítelt (sententiazott) raboknak vagy gonosztévőknek elbocsátásában nem szövetkezem, az ítéleteket és végzeteket igaz teljesedésbe vétetem; — szó-

val: azon tisztségemet illető minden dolgokban tehetségem szerént hiven 's igazán igyekezem eljárni. És valamint (L. fenncebb a' főispánni esküt).

A' megye' levéltárában a' főbírók ily rendel és ezek találatnak feljegyezve (f. felső, a. alsó kerületbélit jelentvén.)

1. Bádoky Balázs f, 1540—1566.

2. Iklódi Némay Menyhárdt a. 1540 — 1566.

3. Komjáti Gáspár (Derzsei) f. 1566 — 1585 Előbb alispán volt.

4. Göcsey János (Göczi) a. 1566 — 1581. Ezis alispán volt előbb.

5. Boér Péter (Apátii) a. 1581—1588.

6. Szilvász Endre (Kecset Szilvási) f. 1585 — 1588. Vólt előbb és utóbb 's egyzersmind alispán-is.

7. Bádoky János (Bádoki) f. 1588 — 1595.

8. Székely János (Szász Zsombori) a. 1588 — 1595.

9. Szemere János (Dobokai) f. 1595 — 1629.

10. Somai Gergely (Nagy Devecseri) a. 1595 — 1631.

11. Zsombory István (M. Nagy Zsombori) f. 1629 — 1630.

12. Szilvász Endre (Dobokai) f. 1630 — 1647. Előbb alispán volt.

13. Szigeti György a. 1630 — 1641. Letétetett; de egyszersmind alispánságot-is viselt.

14. Somay János (Nagy Devecseri) a. 1641 — 1643 midőn elmozdított.

15. A' fennemlitett Szigeti György a. 1643 — 1666.

16. Toldalagi Ferencz (N. Iklódi) f. 1647 — 1648.

17. Náudvary János f. 1648 — 1665 Előbb alispán volt.

18. Keresztúry István (Sajó Keresztúri) a. 1665 — 1670.

19. Daczó György (Gyulatelki) f. 1666 1672. Kállaynál 1671-ig.

20. Tötöry István (Kalota Szentkirályi) f. 1672 — 1675 midőn lemondott.

21. Balag János (Szász Czegői) a. 1670 — 1675 Előbb alispán volt.

22. Almády István a. 1675 — 1683 Előbb alispán volt.

23 Daczó Ferencz (Gyulatelki) a. 1683 — 1685.

24. Fejszés Ferencz (Dobokai) f. 1685 1701.

25. Kabos Sándor (M. Gy. Monostori) f. 1701—1704. II. Rákoczy Fer. alatt.

26. Beszprémi György (Szodoroi) f. 1704—1711 II. Rákoczy Fer. által lépett fel az alispánságból.

27. Somay György (Dellő Apátii) a. 1704—1711. II. Rákoczy Fer. alatt.

28. Ujhelyi Ferencz (Tisza Ujhelyi) f. 1711—1715.

29. Várady Zsigmond (N. Váradi) a. 1711—1715, volt alispán-is.

30. Lészay István (Fogarasi) f. 1715—1745. Volt előbb alispán; mint főbíró pedig követ az országgyűlésen.

31. Balog György (Sz. Czegői) a. 1715—1735. Előbb alispán vala. Követ volt az országgyűlésen 1722. évben.

32. Köblös Péter f. 1735—1739. Elbucsuzott önként. Előbb jegyző, majd alispán volt, mindenütt dicsiretes.

33. Csernátoni György (Alsó Csernátoni és Szász Zsombori) a. 1739—1743. Volt utóbb kir. adóbevevő.

34. Varsányi Benedek (Csekelaki) f. 1744.—1745 önként lemondott.

35. Mara László (Felső Szálláspataki) a. 1744—1746. Elbucsuzott önként.

36. **Maksay Mihály** (Nyárádtői) f. 1745
— 1750 Alispánságból nevezetett-ki.

37. **Balog Zsigmond** (Sz. Czegői) a.
1746 — 1750.

38. **Somai Sándor** (M. Fodorházi) f.
1750 — 1755. A' következő évben első királyi
adó bévevő lön az újabb rendút szerént.

39. **Domokos Ferencz** (Alsó Cserná-
toni) a 1750 — 1755. Előbb alispán volt. Uno-
káját vitézi érdeménél fogva érdemjellel 's bá-
rósággal jutalmazá koronás urunk.

40. **Csernátoni József** (Csomofái) f.
1755 — 1757. Első királyi megerősítés által.

41. **Mara László** (F. Szálláspataki) a.
1755 — 1763.

42. **Maksay Gábor** (Nyárádtői) f. 1756
dézma-bér bevevő. — Utóbb alispán. 1757 — 1763.
1769 — 1771 potló. A' megyei jegyzetekből lé-
vén e' tiszti laistrom kiírva elkell hinnünk —
a' mi alább következik — hogy e' főbiró utóbb
alispán volt; több példa is lévén ilyen.

43. **Apór István** (Al-Torjai) f. 1763 —
1769 önként lemondott.

44. **Jánosi Péter** (M. Palatkai) a. 1763
1758 Előbb alispán, majd kir. adóbévevő volt.

45. **Szabó Gábor** (Csik Szent Mártoni)
a 1768 — 1781.

46. Keceli Sándor (Farnasi) f. 1771
1783. Vált jegyző és alispán előbb.

46. Dujardin István (báró) a. 1780 —
1783.

48. Ketheli László (Nagy Ketheli) f.
1783 — 1785, Előbb alispán volt.

1785 — 1790 a' főbiró hivatal eltöröl-
ve volt.

49. Cserényi István (Alsó Balásfalvi)
a. 1783—1785. Ez előtt kir. adóbévevő volt.

50. Hatfaludy József (Hatfaludi) f.
Királyi tanácsnok. 1790—1816 midőn főispáni
helytartónak nevezetett a' kir. kormánysszék
által; melly tisztséget haláláig 1829 december
22-éig viselé köz megelégedés kisirete közt. —
Az igazító biztosságtól (Rectificator Commissa-
rius) a' főispáni helytartóságig ötvenkét évig
fáradott a' megye szolgálatjában. Áldás porai-
ra! 1790-ben az úgy nevezett „első diaetán“
Kolozsvártt egyik követ vala e' megye' részéről.

51. Balog Ferencz (Sz. Czegői) a. 1790
— 1814. Midőn elbucsuzott.

52. Almády Zsigmond (Szavai) a.
1814 — 1816. Elbucsuzott önként. Előbb alis-
pán volt.

53. Vajna István (Pávai) f. 1816 —
1833. Előbb alispán volt. Mindenütt hive le-
tett hűtének.

„Homály is adhat fényt és a' házi élet ' .
Ha érdemek védik és a' köz ítélet.“

54. Somay Sándor (D. Apátii) a. 1816
— 1820. Húzamos ideig főjegyző volt.

55. Zsombory Lajos (M. N. Zsombori) a. 1820 — 1825. Adóbévevői) volt előbb.

56. Csike István (M. Lapádi) a. 1825
— 1834.

57. Máriáfi Antal (Maksai) f. 1833,
majus 2-dika ólta viseli főbirói hivatalát; mely-
re alispánságból lépett.

III. Alispánok (Curialis Comes, pro
Comes, Vice Comes) kezdődött sz. István ki-
rály alatt 1002 itt, Magyarországon az előtt
(1001).

Törvényes hivatali lábra állította Corvinus
Mátyás király. 1458 a' VI. törv. szak. 9-ik
czik. 's ha valakinek ajánltatnék 's fel nem
vállolná 50 márka büntetést szenvedgyen, ren-
deltetett.

A' két kerületben kettő van.

1322-ólta neveztetnek latinul Comes-nek
mint a' főispánnak képe (Vice) Hajdan egy-
házi személyek is viselék.

II. András kir. V. törv. czikk. azt
tartja hogy a' várm. ispánok ne itiljék a' ne-
mesek' jószágán lakókat, hanem ha pénz- és ti-
zed dolgában.

Verböczi Hármaskönyv. 3 Rész. 7 cikk. megjegyzi hogy: az alispánok a' kisebb hatalmasságért kétszer ötven márkával büntetődnek. Ismét ezen Rész 13 §-ban hogy a' Parochialis alispánok előtt három forintot nem érő tárgy iránt indult perek a' Vajdai szék' elibe nyolczad napra nem vitethetnek.

Valamint a' jelen századig a' törvényszékek imitt-amott a' megyében tartatódtak; úgy az elsőbb Magyar századokban az alispánok (itt is egybűtt-is) hivatalbéli kerületjeiket bejárván nyilván való bíróji- és ítélő székeket tartattak önkényökre választván a' heljet és a' segédül felveendő bírókat, kiket a' végre azon írásmeretlen, Grotius szerint „infelicia et bonarum artium ignara Secula”-kban, gyűjthettek. III. András kir. 1201-évi 6-dik törv. cikkkelből lévén magyarázható a' bírók vagy assessorok eredete.

Volt egy idő, midőn az alispányok szabad kényök szerint a' nemest úgy mint a' nemtelent kisebb- nagyobb csinért perbe idézhették. Századonként kisebbedett 's gyengültezen hatalmuk. Régenten csak nem élet' és halál' szabados urai voltak, mint szintén ma minden ezredes maga sergében a' katonaságnál.

1504 végeztetett törvény szerint hogy: az alispán csak tíz holdnyi föld iránt ítélhessen.

Ekkór, legelőbb az itéletet végbevinni nem akaró alispán ellen, büntetés szabatt.

A' jóvá hagyott alkatmány III. R. 59 czim. egyetlen cikkele az alispánt (valamint több törvény cikkelek is jelesen az Egybegyűjtött alkatmány III. R. 6. czim 1 cikkele is) előbb helyezteti a' főbiróknál, csak egy alispánt 's több főbirót számlálván és említvén 1653-ban.

Az alispányok az 1774 évi julius 6kán költt királyi rendelmény' 3-dik pontja szerént a' földes uraiktól elnyomattatatt adozóknak óltalmazóji (adsistens)

Különös főtisztjók a' köz bátorság' fenntartása 's tartattatása. Ide tartozik a' „cirkálás;“ a' mint nevezi a' törvény.

Kerületenként köz felperesek az az: minden tudva lévő törvénytelenéseknek megboszszulóji a' parasztak közt általjában, a' nemesek közt pepig némely kivételekkel; ottan-ottan bizonyos birságok által.

Maga a' fejedelem erősíti-meg hivataljokban, mint szintén a' főbirókat.

Kötelesek illető kerületjök' szerént az útakra, hidakra, a' megye' épületeire főképen gondoskodni, az 'ezekre tett költségekről számolni.

Kerületenként közönséges igaztévők
(Executores publici).

A' vármegyec' Erejének (Erőhatalomnak is, latinul gens comitatusnak mondatik a' felkelő nemes sereg' hajdani nevezetéről L. a' felkelést) vezérei.

Nem egyedül magok személjökben, hanem a' főbirókkal, mint a' főispán' személjesseikkel 's csak bizonyítókkal (kik heljett Erdélynek Magyarországtól elválása előtt a' Káptalan vagy Convent' tagja volt bizonyító személy (Regius testificans) vizikli azt.

Napi bérök 1 rh. for. 40 xár. c. p.

Törvényes munkálatjaikban személjököt más nem potóthatja.

A' kerületi bünhődök' büntetésének kiszolgáltatójak, élelmökre gondoskodnak, számokra a' megyei kir. adótárból ú. m. a' bilincsekre évenként 20 rh. for. c. p. élelmökre hól több hól kevesebb. — költségről számolnak.

1764 ólta évi fizetésök, 250 rh. for. c. p. De elne feledjük alispányaink' jövedelme sorában emliteni, hogy: gyakorta törvényes, gyakorta törvénytelen ürügyből a' nemtelen közönségeket pénzel büntették. A' törvényes büntetések közüliek: a' nyomkövetés' elmulasztása, latrak' lappangtatása, hidak' nem ügyelete 's a' t. A' három holnaponként vehető fizeté-

sén felül nem kevés változások is járúlnak jó-
vedelmökhöz.

Ezen hivatal is változó, 's minden évben
ujjitást kíván.

Esküjök e' következő:

Én N. N. esküszöm az élő istenre; kiatya,
fiú szent lélek teljes szent háromság egy bi-
bony örök isten hogy: én az alispánságnak
tisztiiben, mellybe most állítatom, igazán, hiven
és jó lélekesmérettel viselem magamat; felséges
urunk és a' nemes haza' szolgálatjában, úgy a'
mélóságos főkormányzék' parancsolatiban te-
hetségem szerént hiven igazán eljárók, méltó-
ságos főispán urunk (ő nagyságától) illendő
engedelmességgel függök, a' nemesi szabadsá-
got oltalmazni és megtartani igyekezem, min-
den mellékes tekintet nélkül igaz törvényt te-
szek és szolgáltatok: hamissat igazzá, igazat
hamissá nem fordítván; a' törvényes határoza-
takat és iteleket igaz teljesedésbe veszem,
igaz végrehajtásokat (executio) teszek, a'
szegény községet helytelen büntetésekkel és
egyéb igaztalan terhviselésekkel akár mi szin
és ürügy alatt nem nyomorgatom; sőt a' ren-
des dijjaknak felvételében (executio) is
inkább irgalmasságot, mint sem felette való ke-
ményiséget követek, a' nyilvános gonosztévőket
törvényesen üldözni semmi tekintetre nézve

nem vonakodom, a' jövedelmeknek és dijjoknak igazságos bészolgáltatását nem tagadom-el, igaz és a' mennyiben lehet idomos rovatalokat teszek, a' felosztott mennyiséget igazán felveszem és vétetem másokkal-is. Szóval: minden ezen tisztemet illető dolgokban igazán és hiven eljárni igyekezem. És a' minthogy — L. a' többbit a' főispáni eskü alatt.

A' megyei alispánokat felső és alsó kerületi különbséggel ily renddel adhatjuk, a' megye' laistromának és B e n k ő S p e c i a l i s Transsilvania-jának segedelmével.

Keresztúry Gáspár 1517.

1. Komjáti Gáspár (M. Dersei) f. 1540 — 1566 midőn főbirónak neveztetett-ki.

2. Göczy János a. 1540 — 1566. Vólt főbiró-is.

3. Szilvász Endre (Kecset Szilvási) f. 1566—1595. Vólt egyszer'smind főbiró-is.

4. Litteráti Péter (Nagyfalvi) a. 1566 1595.

5. Szilvász Endre (Dobokai) f. 1595 1600.

6. Mikola Pál (Légeni és Apátii) a 1595 — 1606.

7. Horvát Péter f. 1600 — lemondott.

8. Zente Gergely (Szent Egyedi) a.
1606—1622.

1610-ben sept. 6. Kolozsvártt a' II. Mátyás Magyarország kir. és Báthori Gábor fej. közt kötött békeség pontjait, mint követ és biztos a' fej. részéről alá írá; Doboka várm. alispán-ságát oda tévén. Kolos Monostori Apáturs Leo.

9. Ismét Szilvász Endre f. 1609—1629.

10. Csongor Péter (Apátii és Borzási) a. 1622—1629.

11. Somay Tamás (Fodorházi) f. 1629—1634.

12. Szigeti György (Galaczi) a. 1629—1634. Vólt egyszersmind főbiró-is.

13. Keresztúry Miklós (Sajó Keresztúri) a. 1631—1634.

14. Zakariás Zsigmond (Dobokai) f. 1634—1638.

15. Somay János (N. Devecseri) a. 1634—1638. Vólt utóbb főbiró-is.

16. Somay Tamás (Fodorházi) f. 1638—1646.

17. Szilágyi János (Veresegyházi) a. 1638—1639.

18. Somay Gergely (N. Devecseri) a. 1639—1654.

19. Nádasdvary János (Kis Jenői) f.
1647 — 1648. Vált főbíró is.
20. Horvát Ferencz (Veglai) f. 1648
1668.
21. Török Mihály (Galaczi) a. 1654
— 1668.
22. Torday János (Dobokai) f. 1668
— 1672.
23. Balag János (Sz. Czegői) a. 1668
— 1670. Vált aztán főbíró-is.
24. Almády István (Szavai) a. 1670
1675 midőn főbírónak tétetett.
25. Rettegi István (Kis Budaki) f.
1672 — 1675.
26. Ördög István (Kis Jenői) f. 1675
— 1677. önként elbucsuzott.
27. Vajda János (Szász Zsombori) a.
1675—1682.
28. Sárközi Miklós (Dobokai) f, 1677
— 1678 lemondott.
29. Diossy János (M. Köblösi) f. 1678
— 1682.
30. Dobay Péter (Kis Dobai) f. 1682
— 1701.
31. Fogarasi Gábor (Szász Új Ősi) a.
1682 — 1701.
32. Beszprémi György (Szodoroi) f.
1701 — 1704. Vált főbíró is. 1702 majushan
Kabós Sándor főbíróval együtt a' felső kert-

leti némely nemeseket laistromba szedte lak-
taheljeik szerint a' sóhaszonra nézve.

33. Várady Zsigmond (Nagy Váradi)

a. 1701 — 1704. Utóbb főbiróságot viselt.

34. Rettegi Mihály (Kis Budaki) f.
1703 — 1711.

35. Lészay István (Fogarasi) a. 1709
— 1710. Vólt húzamas ideig főbiró.

36. Rettegi György (Kis Budaki) a.
1710 — 1711.

37. Csernátoni János (Csomofái) f.
1711 — 1715.

38. Redmecz Márton (Széli) a. 1711
— 1712.

39. Balag György (Sz. Czegői) a. 1712
— 1715. Vólt főbiró-is.

40. Rettegi György (Kis Budaki) f.
1715 — 1718.

41. Cserényi György (A' Balázsfalvi)
a. 1715 — 1724.

42. Toldalagi György (N. Iklódi) f.
1718 — 1720.

43. Szénásy Endre (Pánczélcehi) f.
1720 — 1724 elbucsuzott önként.

44. Sáfár Pál (Gyulai) f. 1724 — 1726.

45. Visky György f. 1724 — 1726 el-
bucsuzott.

46. Varsányi Benedek (Csekelaki) f. 1726 — 1732. Utóbb főbiróságot viselt rövid ideig.

47. Köblös Péter f. 1726 — 1735 midőn főbiró lett.

48. Décsey Zsigmond (Nagy Dobai) f. 1732 — 1735.

49. Szarvady János (Botházi) f. 1735 — 1737.

50. Lészay Gáspár (Fogarasi) a. 1735 — 1739 önként lemondott.

51. Ismét Varsányi Benedek f. 1732 — 1743.

52. Mara László (F. Szálláspataki) a. 1739 — 1743 a' következő évben főbirónak neveztetett-ki.

53. Maksay Mihály (Nyárádtői) f. 1743 1745 midőn főbiró lön.

54. Domokos Ferencz (Al-Csernátoni) a. 1743 — 1746 Négy év múlva főbiró.

55. Somay Sándor a. 1745 — 1750 Utóbb kir. adóbévevő vala.

56. Jánosy Péter (Palatkai) a. 1746 — 1750. Utóbb kir. adóbévevő, végre főbiró.

57. Keczei János (Farnasi) a. 1750 — 1755. Előbb dézmabér bévevő.

58. Rettegi István (Rettegi és KisBu-

daki) f. 1755 — 1759 első királyi megerősítés által.

59. Bors István (Csik Szentkirályi) a. 1755—1768.

60. Keceli Sándor f. 1759—1768. Előbb jegyző volt; utóbb főbíró lett.

61. Rettégi György (K. Budaki) f. 1768—1741.

62. Fogarasy István (Alvinczi) a. 1768 — 1773.

63. Maksay Gábor f. 1771—1773. Előbb dézmabér beevő aztán főbíró.

64. Lészay György (Fogarasi) a. 1773 — 1780.

65. Ketheli László (Nagy Ketheli) f. 1773—1780. Utóbb főbíró lett.

66. Hatfaludy József f. 1780—1785.

67. Széplaky István a. 1780 — 1785, Midőn II. József császár figyelmére méltónak találván, ordinarius alispánságra emelte. Ugyan is II. József cs. ujtásai közt nevezetes volt hogy: elszakasztván a' felső kerületet az alsótól, amazt b. Szolnak, ezt Torda vármegyéhez ragasztotta úgy nevezett Ordinarius alispán (kinelt nem volt kevesb hatalma a' főispánénál) kormánya alatt: a' felső kerületre nézve Szentpáli Lászlót, majd Kemény Sámuel bárót, az alsóra nézve

Széplaky Istvánt rendelve ilyen alispánnak. Továbbá valamint más törvényhatóságokban (ha annak lehet nevezni) úgy itt is egy pótló (substitutus) alispánt, egy jegyzőt, és egy aljegyzőt, egy registrátort, a' ki egyszer'smind kiadó (expeditor) is volt, több irnokokat és gyakorlókat rendelt a' polgári igazgatásra nézve; kilnek szüntelen a' megye' tanácsházánál kellett jelen lenniük. A' peres ügyekre nézve az úgy nevezett Sedria állott; tagjai voltak: az elnök e' megye' felső kerületére nézve b. Szolnok vármegyében Körös Tarcsei Véér László, — négy itilőbíró, két jegyző (actuarus) egy szegények ügyvédje, egy registrátor, a' ki egyszer'smind díjpénztárnok (taxator) volt, 's két irnok. A' fizetés ezerkétszáz forinton kezdődött. Fennállottak e' tisztségek 1785—1790, midőn részszerént maga a' haldakló II. József csaknem minden érzékenyítő rögtön ujtásait januarius 25 visszavonta, részszerént a' következő fejdelem alatt előbbi kormány alakja a' megyének visszatért megújult.

68. Keczei Ferencz f. 1790 — 1794.

69. Szabó Ferencz a. 1790 — 1794. Elbucsuzott. Előbb főjegyző volt. 1809 országgyűlés' tagja vala, mint e' megye' egyik követje.

70. Ketheli József f. 1794 — 1798.
Volt előbb főjegyző.

71. Almády Zsigmond a. 1794—1814
midőn főbirói tisztséget nyert, viselte a' déz-
mabér bévevői hivatalát is egyzszer'smind.

72. Vajna István (Pávai) f. 1798 —
1816 midőn főbiró lön.

73. Veres Sámuel (Nagy Váradi) a.
1815 — 1817.

74. Csike István a. 1817 — 1825. Volt
derék főjegyző; hasonló főbiró.

75. Czikó Ferencz (Csikmindszenti) f.
1816 — 1831 Volt előbb királyi adó bévevő és
dézmabér bévevő is.

76. Somay Elek (Dellő Apátii) a. és f.
ú. m. 1825 — 1833 alsó- 's azon évi majus' 2ka
ólta felső kerületi. Előbb főjegyző volt.

77. Máriafi Antal (Maksai) f. 1831 —
1833; azólta főbiró.

78. Szebeni Antal (Csik Pálfalvi) a.
1833 majus 2-dika ólta ma is alispán, ki előbb
1818 — 1832 a' Széki járás' szolgabírója volt.

Az alsó kerületbeli alispánokra nézve nem
árt tudni az 1616 évi honi törvényeink rendéből
hogy: „valamint Bésztercze vidékén a' gonosz-
tévőket üzni hatalmak soha nem vólt, jövendő-
re nézve se engedtetett-meg.“ 'S még is 1620
végeztetett hogy: az ispánok a' királyi földön

is a' gonosztévőket nyomozhassák 's üzhessék; de egyéb elégtételeket végbe ne vihcssenek."

IV. Királyi Adóbévevők (Perceptores Regii). Régebben Dicatores neven esméretesek.

Jelenleg a' két kerületben kettő van.

Z s i g m o n d király 1411 Posonban tartott országgyűlése 4. törv. czik. végzi hogy: „sem a' királyi adóbévevő ne merje, sem az ő emberei ne merjék húzni vonni azokat, kik a' rendeltt időben nem fizetnek, se kények szerint tőlök zálogot ne vegyenek, hanem a' vármegyebéli fő- vagy alispán, és a' szolgabíró szedjék-bé a' hátramaradott részt."

Honi fejdclmeink alatt H á z i (Domesticus) czimmcl lévén felruházva, annál fogva a' tisztség vizsgálta számadásait, 's közvetlen csak ettől függtek.

1667 's azután is kétszáz m. forint büntetés rovatatt vala, ha ki az adóbévevői tisztséget arra illendőleg kineveztetvén, felvállalni nem akarta.

A' honi törvéynél fogva hadba menni az adóbévevők nem köteleztettek.

E' tisztség mostani állapotjában az adózás rendútjának béhozatalával — melyly II. Maria (Therezia) királyné adott 1754. állitatatt-meg egykorú.

1756 óta áll 's akkór osslott-fel felső és alsó kerületbélire.

1784—1790 úgy nevezett „Particularis Perceptorok“ szedték-bé az adót az akkór állított 's e' megyéből is alkotott b. Szolnak és Torda vármegyékben; 's a' Kolozsvári vidékbéli Közságés adóbévevőhez tartattak és fizettek (administráltak).

Évi fizetésök egynck 300 rh. for. c. p. Veszik a' tulajdon szoros számadások alatt lévő megyei kir. adótárból három holnaponként. E' felett mellék (accidentia) évi jövedelmök rá-megy 120 forintra c. p.

Már nevezetjök szerint fő kötelességök az adó (contributio) bévévése, 's tulajdonképi alattvaló tisztjeik által (likről alább) felszedése. Ezt bizonyos útköltségek mellett, — melyeket rendes fizetés gyanánt vesznek — minden 15 nap alatt a' tartománybéli főadótárba (Kolozsvárra) szolgáltatják vagy magok személyökben vagy felvett biztossaik által, 's általjában kétszer évenként számolnak a' tartománybéli főbiztosságnak (Szebenben) egész sáfarkodásokról ugyan azon egy-egy kiszabott napon.

E' tisztség évenként változó 's a' megye' rendjeinek szavazata által a' több voksut illeti. Jelenleg (1834) a' megyei közgyűlés (1832. é-

vi) végzete szerint királyi újabb megerősítés nélkül viseli a' felső — az alsó keréletbéli kir. adóhévevő pedig önkényéből 's régibb fejedelmi megerősítésnél fogva a' rendek' végzete ellen e' hivatalt. Ez a' mód I Leopold király függő pecsétetes levelében alapúl; — mit szűl a' leple jövőendő? bizonytalan.

Hitőket fejcző eskűjek, az adónak hiv rovatát foglalja magában.

A' kir. adóhévevőknek a' kormány több útasításokat adott sinormértékűl.

Midőn felavattatnak bizonyos értéket kell lekötniek a' tár' bátorságául.

Napi bérők 1 rhf. 40 x-ár c. p.'

Jogok van magak mellett egy-egy segédet (amanuensis) tartani, 's jogokká vált naponként egy-egy őrzőt rendeltetni magok mellé bátorságúl; amazt kevés fizetés mellett.

Kötelesek állandóul a' megyei tanácsháznál lakni a' tár' bátorságára nézve.

A' megye' főbb tisztjeit kerületenként hat vagy három holnapban fizetik, 's első' fizetéséről két általános nyugtatóleveleket vesznek fél-fél évenként a' tisztségtől annak kiadata alatt a' tartománybéli főbiztosságnak beadandókat.

A' törvényszékek bíráit minden székülés' végével fizetik a' táblabirói tárból, (fun-

dus assessoralis) 's a' megye' némely köz szükség-
ségre kívántató pénzt is ők adják-ki.

Eddig elé e' megyei királyi adóbévevők
ezek:

1.) Somay Sándor (M. Fodorházy) f.
1756—1758. Vólt az előtt főbiró.

2.) Butka Péter f. 1758—1759-b.

3.) Jánosy Péter a. 1756—1758. Előbb
alispán, végre főbiró vólt.

4.) Szabó Gábor a. 1758—1769. Vólt
főbiró is.

5.) Csernátoni György (Al Csernáto-
ni) f. 1760—1776. A' ki régebben főbiró vólt.

6.) Henter Mihály (Sepsi Sz. Iványi)
a. 1769—1776.

7.) Daniel Mihály (Vargyasi) f. 1776
—1782.

8.) Cserényi István a. 1776—1782. A'
következett évben főbirói tisztét nyeré.

9.) Korda László (Boros Jenei) f. 1782
—1784.

10.) Dézsy János a. 1782—1783. Vólt
aljegyző is.

11.) Hatfaludy József a. 1783—1784
A' főispáni méltóságon alól — a' jegyzőin ki-
vül — minden megyei hivatalt viselt.

1784—1790 a' régi igazgatás' formája el-
törölve vólt.

12.) Kőrösy László (Kőrösi) f. 1790—1799. Az Utazó Kőrö'sytől különböző nemzetségből való.

Egyenes maradéka Sámsondi Kevresi Ferencznek ki élt 1532. Úgy szintén Kőrö'sy Istvánnak a' ki 1647-en fejedelmi követ volt több felé. És az előtt 1603 a' Török nagy vezérhez is segedelemért küldetett Erdély' részére.

13.) Zsombory Lajos a. 1790—1799. Vált utóbb főbíró.

14.) Török Elek f. 1799—1809. Valamint mindenkori ügy végyszámolása is hibátlan és tiszta vala.

15.) Veres Samuel (Nagy Váradi) a. 1799—1803. Vált élete vége felé főbíró.

16.) Ladányi József f. 1809—1823. Előbb aljegyző; mint adóbévevő szigorú számoltató.

17.) Miklós József (Dálnoki) a. 1803—1814.

18.) Hatfaludy Lajos (pótló substitutus) f. 1823—1825. Vált al- és főjegyző.

19.) Szabó József f. 1825—1835 viselé.

20.) Czikó Ferencz a. 1814—1816. Mint alispán hűnyt-el az áldott ember 1831-b. augusztus 14-kén.

21.) Kakucsy Ferencz a' 1817—1835

22.) Macskásy Imre a. 1835 —

23.) Rettegi Sándor f. 1835 —

V. Dézmabérbévevő. (Arendae Decimarum Perceptor). Valamint ezen tisztség' alkotmány-ja több változásokat szenvedett 's mai alakban csak 1754 óta áll; úgy azt vlselőnek fizetése is különböző volt. Annyi hihető, hogy: a' hon szültte fejdelmek alatt a' szorosbb értelmű dézmaszedők magok és segédjei haszonvétlenül e' tiszttet nem gyakorolták. Az 1754-dik évi rendűt kész pénzül szabta-ki fizetésöket. Néha a' megirt rendes fizetésen kívül minden júhnyáj után egy-egy m. forint c. p. 1835 évben az egész megyében találtatott dézmabér alatt lévő 290 júhnyáj száma szerint vala ugyan annyi sajt jövedelme. Gyakorta sajt szám szerint — több vagy kevesbb sajtot tudván-fel egy júhnyájra — fizettetett ez a' változás alávetett jútalom. Jelenlegi évi rendes fizetése 50 rh. for. c. p. Ismét minden darab nyugtványnak — quietantia — díja egy xr. vált. minden júhnyájtól egy sajt. Altalános állandó fizetése reá menyen százegy forintra ezüstb. úti költség, író eszközök 's a' t.

Kötelessége kis körű: a' megyebéli nem minden birtokosoktól, 's azaktól kiknek zsel-léreik tizedelnek azaz: minden természetmenny.

jeik 's némely tenyésztményjeik tized részét dézma czim alatt adják vagy adni tartoznának, e' dézmabért szedi, 's kétszer évenként a' királyi kincstárba (Camera) szolgáltatja.

Vátozó hivatal évenként, a' megye' rendjeinek voksolása nyomán, elegendő bátorság (cautio) mellett adatik, 's a' kir. kincstartó tanácsnál (Consilium Thesaurariale) erősítették ottani hit letétel után. 1600 éven innen vétetett előbb számba a' dézmabér mivolta. 1790. Utósó rendszabály a' dézmabér adás és vevés mennyiségéről és mivoltáról költ.

Rangjára nézve kisebb a' kir. adó bévevőnél.

Tulajdonképen fejdelem' tisztje. — Egy van a' megyében.

Csak ezeknek neveit menthetők-fel a' feledés' leple alól:

1. Keczei János 1748. Vált utóbb alispán is.

2. Bors István 1754.

3. Maksay Gábor 1756—1757 a' kispán is volt utóbb, előbb pedig főbíró.

4. Mágner Antal 1771.

5. Hatfaludy József 1780 táján, végre főispáni helytartó.

6. Almády Zsigmond 1790—1806. Vált egyszer'smind alispán is; és utóbb főbíró.

7. Fogarasy Elek 1800—1809
8. Veres Samuel 1809.
9. Harsányi József 1810—1813.
10. Czikó Ferencz 1813—1817.
11. Szentgelliczey Gagy Mihály
1817—1828.

12. Rettegi Miklós (idősebb) 1828—
1832.

13. Orbók Elek a' kir. kincstári tanács' megegyezése nélkül 1832 majusz elsője óta; 1833 pedig az által is megerősítve viselvé a' rendek' szabad volksolása útján 1835:ig.

14. Hatfaludy Pál.

VI. Fő- és aljegyző (Ordinarius, Vice Notarius) Jegyzői nevezeten rendes hivatalt viselő kettő van; az egyikről ezennel, a' másiktól alább teendünk szót.

Egykorú hivatal ez a' megye' polgári első elrendeltetése' idejével annyi különbséggel, hogy az elsőbb öt Magyar századokban, midőn az írás-tudás oly ritka vala, 's több hadi mint polgári ügyek voltak a' rendek foglalatosságai; a' főispán mellett egy íródeák — úgy nevezett litteratus folytatta ezen egyszerű hivatal' tisztjét, 's kevés tárgyak adván elő magokat egy is megfelelhetett azon írói kötele-ségeknél, melyek hova tovább nevedtek 's napenként sokasodnak.

Az írótsíztet vagy is mostani divatos kifejezet szerint jegyzőt a' hadba meneteltől menté tették a' törvények.

Idővel, nevezetesen Erdélynek Magyarországtól elválása óta a' jegyzői hivatal szükségesebbé sőt tekintetesebbé is kezdett válni, 's a' polgári és törvényes tárgyak' szaporadásához képest 1763 két karra osztatott rendes kiszabott fizetés mellett.

A' fejdelmek alatt 24 m. forint fizetése volt évenként a' jegyzőnek, melyet a' nemesek köteleztettek fizetni; de vonatkoztak ezt is megadni. Bizonyos napszámokat is dolgoztak a' közrendűek számokra: aratást, kaszálást. Jelenleg fizetése 250 rh. forint c. p. veszi a' megyei kir. adótárból három holnaponként. Ehez járúlnak bizonyos dijjok (taxae) hól több hól kevesebb mennyiségben.

Szoros esküjök' tartalma szerint köteles a' törvény és igazság szerint itilni, minden személy' valogatás 's részre hajlás nélkül.

A' mind két jegyzők' esküje e' következő:

Én N. N. esküszöm az élő istenre, ki atya, fiu szentlélek teljes szentháromság egy bizony öröklévaló isten: hogy én ezen jegyzői hivatal tisztiben, melyre mostan ezen Tek. nemes Doboka vármegyétől választattam, igazán, hiven és jólelkiesmérettel viselem magamat; te-

hetségem szerint mind szegénynek, boldognak minden adomány és mellékes tekintet nélkül a' nemes vármegye' régi jó rendtartása szerint igazságot szolgáltatok, 's a' nemes vármegye' évkönyvét (protocollum) tisztán és hűségesen tartom, abban mindeneiket igazán feljegyzek, a' volksokat igazán gyűjtöm, az iteleket hiven felírom, 's annakutánna akár felső- akár alsó széken a' Szék' megegyezése nélkül nem bontagatom vagy igazitom, azokat másnak való kedvezésből korán ki nem jelentem, hanem annak idejében igazán, úgy a' felterjesztményeket is (Transmissio) a' nemes haza' törvénye szerint szokott időben és illő heljen adom-ki, igaz másolatokat és mintázatokat írok, a' ns. vármegye' pecsétjével és a' jegyzői hivkezekre bémutatott levelekkel semmi törvénytelen úton vissza nem élek, hanem azokat hiven megörzem. És a' minthogy. — L. fennebb a' főispáni esküt.

A' törvényes derék széken előadó (Referens) 's azért rendszerént való ítélő. A' laistromokat mind ezen mind a' közönséges gyűlésen írja. — Intő, 's bizonyosá tevő feleleteket nyit-fel, hitelesítőket nevez-ki, válaszokat ítéleteket ad-ki, — A' felesketendőknak általjában olvassa az esküvés szavait, a' legfőbb rangútól fogva az utolsóig.

Változó hivatal: a' rendek' voksolása által több vokok szerint minden évben mást-mást illet.

Napi bére 1 rh. for. 40 xár. c. p.

Ezen tisztséget is az aljegyzőivel együtt a' megye' rendjei 1832. majusz 1-jén kir. megerősítés alá nem tartazandónak határozzák I Leopold' sarktörvényje szabályánál fogva.

Aljegyző. Már nevezeténél fogva a' főjegyzőnél kisebb rangú; azonban joga van: válaszokat, itileteket, laistromi kivonatokat (extractus protocoll) kiadni, intő 's bizonyosá tévő és nyomozó (mint ezt a' főjegyző is) feleleteket felnyitni, hitelesítőket kinevezni.

A' kisebb és büntető székeken rendszerént való előadó 's székülő ítélőbíró.

Ezen két törvényszéknek, székülés (sessio) idején, nem különben a' polgári székülés' (politica sessio) laistromát a' laistromzóval (kiről alább) váltólag írja, 's naponként olvassa.

Változó hivatal, 's e' részben hasonló a' főjegyzőhöz.

Napibére az aljegyzőnek 1 rh. for. c. p.

A' több számú becsületbéli jegyzőknek a'

rendszerént való tisztek' sorában helyök nincsen.
A' szokás' szüleményjei.

Ha valamelly tiszt a' megye' kormányfiai
közül emlékre méltó; a' jegyzők bizonyára leg-
méltóbbak. Ragadjuk ki neveiket a'sír' méjjé-
ből, át adván az utóvilágnak ily sorban.

1. Devecsery Ferencz 1517.
2. Litteráti Péter (Nagyfalvi) 1540
—1566.
3. Pistaki Lukács (Bongárdi) 1566—
1568.
4. Litteráti György 1568—1585.
5. Ombozy János (Kis Devecseri) 1585
—1588.
6. Litteráti Sámuel 1588—1606.
7. Nagyfalvi Litteráti (Nagy Sajói)
1606—1639.
8. Szamosközy Mihály (Kolozsvári)
1639—1665.
9. Nagy Zsigmond (Százaz Ajtai) 1665
—1675.
10. Visky György (Rettegi) 1675—
1677.
11. Lészay György (Fogarasi) 1677
—1678.
12. Ismét ugyanazon Visky György
1678—1692.
13. Barabás Endre 1692—1699.

14. Ujhelyi Ferencz (Tisza Ujhelyi) 1699—1711 midőn főbirónak tétetett a' f. kerületben.

15. Havady István (Kidei) 1711—1712.

16. Lészay Gáspár (Fogarasi) 1712—1718.

17. Dobay István (Borsai) 1718—1720.

18. Visky György (Rettegi Sárvárról) 1720—1724.

19. Köblös Péter (Váradi) 1724—1726. Vólt rendre alispán és főbiró.

20. Visky János (Viski) 1726—1745.

21. Rettegi István (Kis Budaki. A' megye' pecsétjén őnmaga aláírása szerint „Rettegi“) 1745—1755. Ez alatt nyéré a' megye mostani pecsétjét. Vólt alispán utóbb a' f. kerületben.

22. Keczei Sándor (Farnasi) 1755—1759. Vólt rendre alispán és főbiró is, mindössze huszonnyolcz évek alatt szolgálván szeretett honját, 's például hagyván a' maradéknak rendithetlen lélekesméretét, 's a' felfogott peres ügyeknek pártatlan igazságos ellátását, a' mi nélkül azokra nézve a' tudomány nem használ, sőt veszedelmes.

23. Györfy József (Csik Szent Györgyi) 1759—1763. Maradéka azon fő (Primor)

Székelynek Györfy Sándornak, a' ki 1506 az Agyagfalvi gyűlés' végzeteit Csikszék' résziről mint követ Gyergyai Lázár András' (maradéki grófok Szárhegy előnévvel — kit egy jesuita „Siculorum facile princepsnek czimeze) elnökségében aláírta. Utódi e' megyében ma is virágoznak.

24. Dézsy János (Nagy Iklódi) 1763 —1771. Első kir. megerősítés által.

1763-ban költ kir. végzetnél fogva aljegyzők is (most előbb) rendeltettek, és így az „ordinarius“ „fő“ czimezetre csak ez év óta fordíthatatik.

25. Fogarasy István (Alvinczi) aljegyző 1763—1769. Egyszer'smind alispán is volt.

26. Alsó László (Nagy Pestényi) 1769 —1771 al- 1771—1781 főjegyző. Méltó: hogy a' jegyzők' sorában időszakaszt formálónak írjuk; a' ki a' szorgalom' példája, a' tudományok' tárháza volt.

27. Szabó Ferencz 1782—1784. Volt alispán is. 1771—1782 aljegyző.

28. Lészay Lőrincz 1782—1784 aljegyző. Kinek fiatalkori szolgálatját már őszre alkonyúlt napjaiban, e' megye tavaszviránylatú érdemfüzérrel hálálja. Ma mint megnyúgal-

mazatt kormányzóki titoknokat és királyi tanácsnokokat tiszteli a' haza.

1784—1790 a' régi igazgatás' formája eltörölve volt.

29. K e t h e l i József (Nagy Ketheli) 1790—1794. Mint a' jesuiták' — a' ki maga is fel nem szentelt tagja vala e' tudós szerzetnek — nevendékénck ékes latin nyelve örökre fenn maradandó a' megye' könyveiben. — Az 1791 évi országgyűlés' törvény czikkeleit nagyobbára ő vevé stylusba. A' főjegyzői hivatalt alispánsággal cserélé-fel.

30. Fogarasy Elek 1790—1794 aljegyz.

31. Somay Sándor 1794—1814 midőn főbiróságot nyertt; a' mire régen méltó vala.

32. Ladányi József 1794—1805 aljegyző, 's utóbb igen pontos kir. adóbévevő.

33. Csike István 1814—1817. Volt alispán és főbiró.

34. Bideskuthy József 1805—1814 pótló aljegyző.

35. Somay Elek 1804—1819 al-

36. Ugyan az főjegyző 1819—1824. Ma alispán.

37. Hatfaludy Lajos 1820—1825 al-

38. Ugyan az főjegyző 1825—1832.

39. Lészay Lőrincz 1832 majus 1-ső-jén a' nemes rendek' szabad voksaí által lépett

fel 's azolta viselte 1834-ben majusig 's ma viszont.

40. Ketheli László 1814—1817 aljegyző.

41. Bucsy Benjámín 1818 óta mint harmadik.

42. Beteg József (Csik Tusnádi) 1825—1832 aljegyző.

43. Czikó Ferencz aljegyző 1832 évi majusz óta szabad választás útján 1834—1855 majusig főjegyző.

VII. Szolgabírók. (Bilochi. Vice Judices Nobilium) Legrégibb időkben Bilogoknak neveztettek a' béljeg Magyar szótól, és a' fő- vagy alispán' lábainál itilték csak a' gonosztévőket. L. Kálmán kir. I könyv 37 Rész. II András kir. 5 §.

A' nyolcz járás szerint ugyan annyin vannak. Régi tisztség: a' főispánsággal egykorú.— Magyar nevezetének ez a' historiája; hogy régente a' nemesek király' szolgálainak (servientes) neveztettek, a' honnan nemesek' bírájainak is mondattak néha a' latin kiejtés szerint, 's ez az hogy: a' főbíró, heljesebben főszolgabírónak mondathatnék. L. felebb. Latin „judex nobilium“ nevezete a' Magyar törvényben legelőbb az 1342 évi Visegrádi nemzetjes országgyűlés' jegyzetei közt találtathatik.

1435-ben a' második törv. czik azt határozta hogy: azok választassanak szolgabíróknak, kik másoknál előbbkelők, nagyobb birtokúak; és kilet a' nemesek mindnyájan méltóknak itilnek.

1458 hozatatt törvényes létéről országos végzet 's felvállalása 50 márka hűntetés alatt parancsoltatatt. — Korunkban mennyi a' követelő!

Nem egyéb- mint mondaképen szállott ránk hogy: egykór (talán Mátyás király alatt 1462) közelgetvén a' király egy újparaszt — Maria Therezia így parancsolá neveztetni a' Czigányokat — felé; ez legkisebb ügyet se vetett uralkodójára mondván: „hadd jöjjen; nem a' szolgabíró.“ hár monda légyen is ez elég ahoz, hogy a' szolgabírói hajdani fenyték tetszik-li az érintett szó hagyományból. — Némi-nemüleg meg van ez ma is az Oláhokra nézve. Ha igaz, hogy az Erdélyi 's így e' megyei Oláhok is Romaiak' ivadéakai, maradványai (nem is képes hogy a' Romaiak' mindegyig innen eltávoztak volna) Istenem! mennyire elfajzottak dicső őseiktől; kilet már Nagy Lajos király 1366 az Erdélyi Magyar nemeseknek a' főbenjáró hatalom iránt adott kiváltságban fekete szinekkel fest, zabláztatásokat ajánlja; 's az ólta! máig is — mondhatni — semmi szelid semmi kegyes

bánásmódok nem képesek vezérelni, hanemha az állati fenyték, durva testi büntetések' vad félelme. — Montesquieu' állítása hogy: „az ember azoknak tekintete iránt is tisztelettel viseltetik, a' kiknek hatalmától nem félhet“ óh melly kevésbe teljesül köznépünk közt!

A szolgabírók régenten irástudatlanak lévén; rovásra mettszették hivatalos jelentéseiket 's innen: rovatal-adórovás L. Szirmay Szatmár várm. I. Rész 169 §.

Honi fejedelmeink alatt hadba menni a' szolgabírók bizonyos kivétellel köteleztettek.

Sokkal nevezetesebb tiszti körök mint némelyek vélik 's az öszbeborúltt Dezsöfy gr. nagy törvény-tudó-hozónak észrevétele szerént: ma judices nobilium et rusticorum lehetne nevök czimjök; mert annyi ügyek bajak mellyek a' köznép- és nemesség közt támadnak 's gyakran a' felsőbbbségig terjesztetnek, többnyire a' szolgabírók egyenessége, törvény-tudománya értelme itéleti tehetsége 's béléltása' nyomán határoztatnak-el nem csak a' polgári hanem a' törvényes úton is, 's ebből kitetszik: melly fontos befolyású a' szolgabírói tisztség.

Fizetésök 1762 óta vólt 50 rh. for. II. József császár' ulalkodása alatt kétszáz 1790 óta ma is viszont ötven rh. forint c. p. Veszik félévénként a' megyei királyi adótár-

ból. Ezenkívül megintés, bizonyosátétel, törvény eleibe idézés, a' zselléreknek laktatelkeikről elköltözhetésökre szabadlevél' váltságai. Ez utolsónak váltsága: egy magyar forint c. p.

A' rendel. voltolása által a' több voksút három holnaponként változva illeti a' főispán' méltatása után a' négy bévett hitvallás' rendén.

Polgári 's törvényes számos kötelességeik: megintés, bizonyossátétel, kisebb törvénytörvények elibe idézés, járása szerint az utak hidak jó állapotban tartattatása, ártalmas madarak pusztittatása többek közt III. Károly királynak 's Erdély' fejedelmének 1714 évi huszadik országos törvény-cikkelnél fogva, mellyel a' kártékony madarak' fogása, a' parasztnak kötelességivé tétetik oly kötmény mellett, hogy a' ki azt nem teljesitené 50 főért ötven korbácsot szenvedjen. A' helységekben esztendőnként, falubírók, kis vagy albirók' esküdtek' 's néhol hajduk, plájások' gornyikok' kinevezése, felesketése, a' közönségekre (communitas) szabott különbféle rovatoknak (L. felebb a' rovatal szó eredetét). idomos felosztása bészolgáltatása.— A' szolgabírók egy faluban föld- vagy kaszáló vagy szőlő - erdő határ jártatók. Al-

taljában a' törvényes lépésekben két nemes esküdtek' személjét viselik. Ők a' falú székén (pedaneum forum) eredett 's ujiteltre vett törvénykezeseknek szükséges képen tanúji, azokon jelen kellettén lenniük, mellyért bérök egy magyar forint c. p. Azonban e' tisztet pottolja gyakran nemes esküdt is (Assessor) Ezen szék itéletének végbevivőji (executorai). Az úriszék rendes biráji. — A' fekvő 's utazó katonaság' tartására élclmére közelebbről öklis gondoskodnak: hogy a' tartománybéli főbiztoság által eleve mindég kiszabott 's a' járásra háromlott mennyiség (termesztmény 's tenyésztmény) fogyatkozás nélkül kiszolgáltatódjék: miről való nyugtatóleveleket félévénként küldik illető főbiróknak további léptetés vegett. Az egészségi állapotról emberek és harmok közt veszedelem esetében tudósítják a' főbirókat. Egyik legterhesebb tisztjök az Ujonzak kiállítás (statutio) — Törvényes szokás szerint a' köznép közt támadatt adósságos ügyekben nem több mint 24 m. forint értékben itilhetnek 25 forint c. p. a' mennyiség mellynél többet büntetésül a' szolgabirónak felvenni tilalmas; nagyobb mennyiség az alispánt illeti. — Mint felebb írva van, szabad leveleket adnak a' zseléreknek a' költözésre. Erdély' nemes rendeknek 1790 hozott huszanhatodik törvényczikkkel-

je szerént, a' mi többek közt 1504 országos végzetnél fogva bizonyos határok közé való szorítva. Napi bérök 30 xár c. p. Előfizetésök (Sallarium) 6 xár c. p.

Mindezen kötelességekre ily kifejeztű hittel ajánlják magokat: én N. N. esküszöm az élő istenre, ki atya fiú szentlélek teljes szent háromság egy bizony örök isten: hogy én ezen szolgabírói hivatalban, melybe most állítatom igazán, hiven és jó lélekesmérettel viselem magamat; felséges urunk 's nemes hazánk' szolgálatjában, úgy a' Méltóságos főkormányshé' törvényes rendeleteiben hiven és igazán eljárók, a' méltóságos főispány úrtól és következőleg fő tiszteimtől illendő engedelmes-séggel függök, azoktól kiadatott haza' javára czélzó parancsolatokban igazán eljárók, igaz és mellékes tekintet nélkül való törvényt tészek, igaz kinyomozásokat teendek, igaz feleletet adandak, azok' kiadásának eleve elrendelésével senkit szántszándékkal meg nem bántok 's meg nem hárosítok, hanem illő korán adomki, igaz végrehajtásokat teszek, a' szegény községet semmi igaztalansággal és helytelen húzavonákkal nem terhelem és tehetségem szerént terhelni nem engedem. Feleleteknek és kezeleveléknek váltságában ujítást nem teenedek, hanem a' régi szokás szerént rendelt váltsá-

gokkal megelégszem. Elöttem való tiszteimtől kiadott rovatlakat — azokat többtívén vagy kevésitívén nem bontogatok, hanem igazán felveszem. Akár mi névvel nevezendő gonosztévöket elnem titkolok 's bocsátok, annyival kevésbé főben járó vételbe esett gonosztévöket magamtól előttem való főtisztjeim hiröknélkül elnom bocsátok se velle meg nem alkuszom, fő tiszteimet illető dijt kevésitívén, magamnak nem-takarítom és veszem, ha mikben ő hegyetmektől hatalmaztatam, a' dijt igazán előadom és bérszolgáltatom, a' fuvarozás' alkalmával senkinek sem engedek és abból magamnak kereskedést nem csinállok 's szerzek, úgy alkármi névvel nevezendő közönséges dolgokban is, melyekbe meghatalmaztatam egyenességet és idomot szabadságom szerént tartani igyekszem, szóval: tisztségemet illető minden dolgokban igazán híven eljárak. És a' minthogy L. a' főispáni esküt felebb.

1315. Emlitetnek D. várm. sz. bírák: Gyula, és János a' Márton fia mint Sz. Egyed határának kijáróji (reambulatores).

1568 Apáthy Boyer István szolgabíró.

Szolgabírák:

Magyar Egregyi járásban.

Ketheli László 1771.

Hatfaludy József 1776—1784.

Ketheli János 1784 — 1809.

Harsányi József 1809 — 1811.

Biró József (Matocsi) 1811 — 1819.

Hatfaludy Sándor 1819 — 1827.

Hadfaludy Pál 1827 — mais.

Rákosi járásban.

Kabós Farkas 1784 — 1790.

Szent Péteri járásban.

Török Elek 1784 — 1790.

Pánczélcehi járásban.

Kolozsy Márton 1724.

Korda László 1771.

Ladányi József 1784 — 1790.

Orbók László (Kökösi) 1796 — 1800.

Galaczy Farkas 1800 — 1810.

Balog László (Ugrai) 1810 — 1832.

Durus József 1832 mais.

Válaszúti járásban.

Butka György 1620.

Szénásy József 1771.

Butka János 1784 — 1790.

Kabos Farkas 1796 — 1800.

Simon János idősebb (Dézsfalvi) 1800

— 1809.

Tussay István (Tussa Ujfaluvi) 1809
— 1820.

Simon Mihály (Dézsfalvi) 1820—1824.

Orbók Elek (Kökösi) 1824—1832

Török Károly (Törökfalvi) 1832 mais.

Nagy Iklódi járásban

Szilvász Endre 1650—1657.

Székely István 1765—1771.

Bors Pál 1771—1784.

Décsey Zsigmond (Nagy Dobai) 1784
— 1790 Ivadéka a' szerencsétlen Dobai Decső Tamásnak a' kit II Rákoczy Györgyhez követül küldött vala Közép Szolnok vármegye Kolozsvár alá 1659, hól halálára talált.— Ivadéka Décsey Bálintnak-is Kemény János' szerelmes követjének, kiről Gyöngyösi István a' költő annyiszor emlékezik Kemény János' szive aggodalmait énekelvén négy sorú verseiben.

1700 július' 8 már megaggott vólt Décsey Bálint, midőn a' főkormányshék bizonyos törvénytelenység kinyomozatára egy őrmesterrel biztosúl rendeltetett.

1701 Borsai birtokos vólt. Julius 9-kén oda való úri bírója (judex dominalis) kerestett a' főkormány által.

Török Elek 1796—1800.

**Székely Daniel (Kalota Sz. Királyi) 1800
— 1832**

Mágner Ignác 1832 mais.

Széki járásban.

Székely István 1771.

Almády Zsigmond 1788—1796.

**Henter Dávid (Sepsi Sz. Iványi) 1796
— 1800.**

Demén Mozes (Harasztosi) 1800—1809.

Kasza József (Al-Torjai) 1809—1813.

Szaboszlai Ferenc 1813—1817.

**Szebeni Antal (Csik Pálfalvi) 1818 —
1832.**

**Jánosy Gergely (Magyar Palatkai)
1832 mais.**

Búzai járásban,

Bakk László 1771.

**Kakucsai Ferenc (F. Kápolnai) 1796
— 1809.**

Barta Antal 1809 — 1832.

**Rettegi László (K. Budaki) 1832 —
1833.**

**Veres Ferenc (N. Váradi) 1833 —
mais.**

Kerlési járásban.

Székely Miklós (Poka Keresztúri) 1771

Demén Mozes 1796—1800.

Gagyi Mihály (Szentgelliczei) 1800—
1817.

Felszegi Péter (Domáldi) 1817—1832

P. Horvát Dániel ifj. (Széplaki) 1832
— 1833.

Cserényi Dániel 1833 — mais.

Borgói járásban.

Magos Pál 1771.

Székely Zsigmond 1796—1809.

Kakucsy Ferencz 1810—1816.

Felszegi Sándor 1816—1832.

Schaller Károly báró (Löventhali)
1832 — 1833.

Makkay Ferencz 1833 — mais.

VIII. Igazító biztosak (Rectificatores
Commissarii) Régenten is voltak adó-rovók (mint
felebb) dicatores nevezett alatt. — 1788-táján
alszolgabíráknak czimzették önmagokat.

Ma a' hány járás, az ök számak is annyi
u. m. nyolcz. E' folyó században kezdődék az
ök 8 számjok; mert az előtt csak négyen vi-
selték e' tiszte.

Évi fizetésök 25 rh. forint c. p. veszik egy-
szerre a' megyei kir. adótárból. Ezen kívül bi-
zonyos igen kevés rész az adó' mennyiségéhez
képest csekély jövedelmök.

Kötelességök az hogy: évenként novem-

berben magok járásokban a' falubirójit, eskütti-
jeit 's némely vénjeit öszveséggel tizennégy
személyt megeskettvén, az ölk' feladásak sze-
rént minden adózónak személyét; minden ne-
mű marháit, szántóföldjeit, kaszálóit, a' tar-
tománybéli számoltató hivataltól (E-
xactoratus Provincialis) kiküldött nyomtatvány
rendjén feljegyzik, 's bizonyos különbséggel min-
dennnek fejére 's vagyonjára adót rónak magok
terhes feleletjök alatt. Ezen rovatalt az illető
kir. adóbévezőnek, a' ki legközelebbi előljárá-
jak, bémutatják. — Ismét, mikor a' jég vagy
véletlen tűz, vagy vizáradás egy vagy több fa-
luk' népét megkárosítja, ezen kárt a' végre,
hogy az adó a'haz képest apasztassék, hiven
megbecsülik.

A' rendek által szabad voksolás' útján szok-
tak kineveztetni, 's minden évben újra válasz-
tatnak vagy választatniak kellene.

Igazító Biztosok

A' Magyar-Egregyi és Válaszúti járásban.

Hatfaludy József 1775—1780.

Török János 1796—1800.

A' Rákosi járásban

Horváth István 1784—1790.

A' Szent Péteri járásban

Kolozsy Farkas 1784—1790.

A' Pánczélcschi és Nagy Iklódi járásban**Galaczy Farkas 1796—1800.****A' Széki és Búzai járásban****Kakuesy Ferencz 1796—1800.****A' Kerlési és Borgói járásban****Bödöni József 1796—1800.****A' M. Egregyi járásban****Soproni Mihály 1784—1790.****Horvát István (Véglai) 1800—1828.****Durus József 1828—1832.****Zsigmond Lajos 1832 mais.****A' Pánczélcschi járásban****Pénteky László 1784—1790.****Bodoni András 1800—1819.****Szöllősy H. Mozes 1819—1824.****Kovács Imre (Farczádi) 1824—1828.****Szénásy József (Pánczélcschi) 1828—
ma is.****A' Válaszúti járásban****Török József 1784—1790.****Kispál Sándor 1800—1826.****Török Dániel 1826 — ma is.****A' Nagy Iklódi járásban****Herekes János 1784—1790.****S z é n á s y József (Nagy Váradi 1800
—1810.****Becsky István (Pókafalvi) 1810—1820.****Szöllősy Mozes 1820—1822.****Mágner Ignác 1822—1832.**

Vass István (Szaboszlai) 1852 — ma is.

A^r Széki járásban

Kakucsy Ferencz 1784—1790.

Kasza József 1800—1810.

Szaboszlai Ferencz 1810—1813.

Bakó György 1813—1820.

Jánosy Gergely 1820—1832.

Ernyey Gergely 1832 — ma is.

A^r Búzai járásban

Pálffy Ferencz 1800—1810.

Décsey Lajos 1810— 1820.

Szabó Imre 1820—1830.

Rettegi László 1830—1832. ma is.

A^r Kerlési járásban

Barta Antal. 1800—1806.

Bujti Samuel 1806—1816.

Henter Farkas 1816—1828.

Fehérvári Károly (Székes Fehérvári)

1828 — ma is.

Borgói járásban.

Bakó György 1800—1813.

Felszegi Sándor 1813—1816.

Henter Zsigmond 1816—1820.

Ferenczy József 1820—1824.

Ambaris Ferencz 1824 — ma is.

IX. Útbiztosak (viarum Commissarii) A^r

Rirályi fő kormányzék által megrendeltt
(adplacidaltt) hivatal. Évenként 50 rh. for. c.

p. fizetéssel, melly a' megyei kir. adótárból kerületenként két versen fizettetik vagy fizettetnie kellene.

A' két kerületben kettő van.

Ezutánn a' főispán jogai közé tartozand kineveztetésök.

Ez egyik legszükségesebb és hasznosabb hivatal egész megye tiszt karában. Bár tulajdonképen az utak' és hidak' újból alkattatása 's a' meglévők jó állapotban tartása tartattatása légyen is egyetlen kötelességök; még sem felelhetnek-meg ennek is a' megye' köz tárnak nem léte, a' köznép' tehetetlensége 's az utak' ingyen való kénytelen munkálatja miatt. A' Romaiak itt e' megyében hódólttjaik által „Curatores viarum“ tekintetes útitisztjeik' felügyelete alatt alkattaták századaián erőt vett útjaikat, nem tehetnők e mi is?

Útbiztosak

László József f. 1819—1823.

Mágner János f. 1823 — ma is.

Szarvady Lajos a. 1829 — ma is.

X. Levéltárnok (Archivarius). E' hivatal egykorú a' vármegye' laistromaiával (l. felj.) Valamilyen diszes színtoly terhes. Vajha forrabb részvéttel tekintetne! — Fizetése száz rh. forint c. p. veszi három hólnapokként a' me-

gyei kir. adótárból. Ezen kívül a' levéltárból kiadható másolatoknak váltásága törv. jövedelme.

Nevezetje szerint egyik tisztje a' vármegye köz levéltárára hite erejénél fogva szoros gondot viselni. — Ő szerezbé a' megye' tanácsházához minden író eszközöket (scripturistica) mikre évenként 37¹ for. ezüst-adatik, tűzifát, gyertyát 's t. e. a' megyei kir. adótárból maga nyugtatólevelére kivett költségen, mellyről köteles számolni a' pénz kiadó előtt. Kötelességében áll a' levéltári mutatót, (index) pontosan fojtatni; külön a' polgárit, külön a' törvényest. Maga neve 's a' megye pecsétje alatt — mellynek megőrzése (conservatio) egyik szép joga — itileteket, választakat, laistromi kivonatokat megye köz határozatait ad-ki kiszabott válttság mellett. — Köteles hivatala' helyén csaknem mindég jelen lenni.

A' főispán által neveztetik-ki nem változó hivatalára.

Levéltárnokok

Harsányi József 1796—1800.

Lészay Ferencz 1800—1813.

Hatfaludy Ferencz 1813—1816.

Somay Elek 1816—1817.

Bucsy Benjámin (Barátosi) 1817—ma is

XI. Laistromzó (Protocollista) Nevezete kötelességét megmagyarázza. A' főispán' szabad magános tetszése szerint neveztetik-ki, évenként 50 rh. forint c. p. fizetés mellett, melyet a' megyei kir. adótárból fél évenként vészen-ki. E' hivatal se változó.

Laistromzók.

Székely Dániel 1796—1800.

Gyitray Elek (Oroszfai) 1800—1808.

Balog László (Ugrai) 1808—1810.

Hatfaludy Ferencz 1810—1813.

Bucsy Bénéjámín 1813—1817.

Hatfaludy Sándor 1817—1819.

Török Károly 1819—1832.

Rettegi József 1832—1834.

Butka Gergely 1834 — ma is.

XII. Irnokok (Scribae, Cancellistae) Honi törvényeinkben Cancelláristák Rendszerént kettő van. Kinek-kinek 60 rh. forint c. p. évi fizetése, melyet a' megyei kir. adótárból félevenként vesznek-ki. A' főispán magánosan nevezi-ki.

Vóltak Irnokok:

Teleki Mihály (Dálnoki)	}	1771.
Murányi Sándor		
Lészay András.		

Székely János.	}	1796—1800.
Székely György.		

Nánási János (Kidei) }
 Kiss János (Csekefalvi) } 1800—1808.

Hatfaludy Sándor 1808—1809

Felszegi Péter (Domáldi) 1809—1813 }
 Mágnér János 1810—1817 }
 Orbok Elek 1813—1817 }

Molnos Sándor (Miskolczi) 1817—

1819.

Ernyey Gergely (Sz. Ernyei) 1819— }
 1832. }

Vass István 1819—1832.

Kiss János 1832—1833.

Szabó János 1832 — ma is.

Pálffy Ferencz 1833 — ma is.

XIII. Orvos (Physicus)

Az emberiség' jóltévéji közül valók az orvosok. Az idő szelleme lassanként fejté-ki azt az esméretet: melly szükséges és hasznos tagjai légyenek az orvosok a' köz társaságnak; így jöttek azon gondolatra az ország' atyjai, hogy minden megyének külön orvost adnának. Megkivánták ezt a' környülmények, nyavalyák ujjabb-ujabb nemei 's a' felsőbbség' szíven fekött sorsa a' hazafiaknak. E' megyének rendes orvost 1770 év táján Mária Therezia a' Magyarokat buzgón szívelt nagy aszszony adott, 's azólta, bár nem szakadatlanúl, vólt 's van ma is egy rendes orvosa. Fizetése már ma 400

rh. forint c. p. veszi három holnaponként a' megyei kir. adótárból. A' kir. főkegybíró az orvosi tanács' (consensus Medicorum) ajánlatára nevezi-ki 's erősíti-meg.

Rendes kötelességei: három holnaponként a' megyei bűnhódteket mint foglyokat vizsgálni, 's erről jelentést tenni a' tisztséghez további felküldés végett. A' megye' keblében támadt vagy oda behatott 's a' közönségre nézve veszedelmesbb nyavalyákat híven orvosolni, azoknak harapazása vagy szűnése iránt viszont a' tisztséghez a' veszedelem' mértékéhez képest jelentéseket küldeni. Olykór-olykór a' megsebzettek vagy megölettek aránt bizonyítványt (visum repertum) írni letett hite szerint. — A megyei sinlődökhöz méltó és illő jutalomért mindenek előtt elmenni 's őket orvosolni.

A' tisztség maga rendelményeiben atyafiának szollitja; 's ennyiben a főbírókkal, alispányokkal, adó- és dézsmabér bévevőkkel 's fő- és aljegyzőkkel rangja azon egy.

A' következő sőr szerint volt második és harmadik orvosait e' megyének az érdem utóbb főorvosi rangra emelte.

Voltak orvosai:

1. Husz Gotfrid 1771 óta.
2. Nyúlas Ferencz 1790—1800. Az

Erdélyi gyógyvizekről Kolozsvártt 1800-b. kiadott tudós munkájában halhatatlan.

3. Ferenczy József (Csik Madefalvi)
1807 július 15-től fogva — 1810-ig.

4. Fodor András (Lugosi) 1810—1814
1814—1824 az orvosi hely (statio üres volt;
hanem kineveztetett, 's lön

5. Csipkés Sándor (Aranyas Rákosi)
1824—1833.

6. Demschick János 1833 évi febr.
olta mostani tudós és tapasztalt orvos docto-
ra a' megyének. Lakhelje Bonczhidja.

XIV. Sebészek. (Chyrurgi)

Rendesebben a' két kerületben 1813 oltá
kettő van, az előtt csak egy volt. Kinek-kinek
80 rh. forint évi fizetése c. p. mellyet fél esz-
tendőnként veszen a' megyei kir. adótárból.
Főbb kötelességeik: a' himlő oltás, cz a' sze-
rencsés találmánya a' fáradhatatlan emberi el-
mének. Ebből bizonyos díjak illetik a' sebés-
szeket. A' marhák' nyavalyáiról midőn köz a'
veszély, tudósítást tenni az illető főbiróhoz,
vagy a' tisztséghez. Az ujonczakat a' megyei
vizsgálat előtt kötelesek vizsgálni. Egyébaránt
pedig a' szükség esetében az orvosi tudomány'
körében kötelesek letett hitők szerint mind
azokat végbevinni miket. imént az orvosnak tu-
lajdonitánk, kivévén a' foglyok' vizsgálatát. A'

foljó századig e' hivatal mostani alakjában képezve nem vala. Ez is az orvosi tanács' ajánlatára a' kir. kormányzék által neveztetik-ki 's erősítetik-meg. -- Napi bérök a' magános személyektől 30 xr. c. p. hivatalos foglalatosságokban nincsen. Az orvosi bizonyítvány' díja egy rh. forint c. p. melly általjában mindig joga.

Sebészek

Gloria Nicodem 1796—1800.

György István 1800—1820.

Schmidt Antal (Ercensbergi) f. 1813—1820.

Kuncz Ignác f. 1825 — ma is.

Kolozsváry Sándor a. 1820—1825.

Gergelyfi János a. 1825—1828.

Bakcsi János (Albisi) a. 1828 — ma is.

XV. Bába (Obstretrix) Kevés; de nevezetes körü köteleességét neve megfejtí. — Fizetése 50 rh. forint c. p. veszi a' megyei kir. adótárból fél évenként. Egykorú az orvosi hivatal' felállításaéval. Köteles, valamint a' sebészek is, a' megye' keblében lakni, 's a' megye bélieket illő jutalomért mások felett dajkálni szükség' esetében. Ezt is a' kir. fő kormányzék nevezi-ki 's erősíti-meg az orvosi tanács' ajánlatára. Hit letétel mellett élhet hivatalával.

Bábák.

Nem vala húzamosan; 's jelesen: 1796 —
—1800; az ólta

Nagy Anna 1800—1820.

Fazekas Er'sébet 1820 — mais.

XVI. Földmérő (Geometra, Ingenieur)

Hasznos 's a' maga körében nagy esmeretet jártasságot kívánó hivatalifok. Létre hozta II József császár 1785 évet. Évi fizetése 400 r. for. c. p. veszi a' megyei kir. adótárból három holtanaponként. Ha e' megyének többelkel együtt köz érteke bővítették, bizonyára kötelessége is többre terjedne. Így pedig a' kerületi alispányokkal és útbiztosokkal egyet értve 's amasztól függve a' közönséges országosbb (transsennalis) utak' kimérése, jelelése, menetele (ductus) hidak költségének számítása (erre ritkán kerül sor) rajzolása, azok' helyének alapítása, minéműségeknek meghatározása, a' nagyobb vizeknek elárkolása (derivatio) csatornáik' jelelése (ezekre mennyi szükség van!) a' megye' köz épületeinek a' mik vannak — szükséghez képest, számadás mellett ujitatása — mind azok a' mik kötelességeit teszik. Felsőbbi az az: kir. kormányzéki helybehagyás 's megerősítés által a' tartománybéli építőigazgatás' ajánlatára kezdheti 's viselheti hivatalát.

Földmérők:

1. Bodoky Mihály 1785 — 1809.
2. Hermán Sámuel 1810 — 1819.
3. Schilling János 1819 — 1824 azolta 's jelenleg is n. Kolozsvármégye' derék földmérője, az ide mellékeltt földabrosznak hiv rajzolója.
4. Andrásy Antal 1824 — 1850.
5. Laszló János (Kászon Jakabfalvi) 1850 — mais.

XVII. Erdő ügyelő (Silvanalis Inspector) Csak nem legujjabb hivatal. Állítatott 1818-ban, melyet eddig elé esak egy viselő 's viseli e' megyében ú. m. Kozmatelki Csatt Károly. Fizetése 200 r. forint c. p. veszi három holnaponként a' megyei kir. adótárból. Czimje szerint hasznos hivatal 's naponként hasznosabbá szükségesebbé válhatna ha a' köztár' érteke gazdagabb volna. — Kineveztetése rendje a' földmérőjével egyező, rangjára nézve egy fokkal annál alább áll.

XVIII. Közügyvédő (Fiscalis Procurator) 1740 év óta mostani mivoltában fennálló nem kis körű hivatal. Ki nem tudja, hogy a' törvénytelenések' megfosztulására, a' közfelperesnek részére letett hite szerint megindítja (incaminat) 's folytatja a' büntető kereseteket a' szokott és megengedett négy rendbeli feleslések (allegatio) rendében azok ellen,

kiket a' tisztség vagy a' kir. kormánysszék arra méltónak határoz. — Fizetése 80 r. f. c. p. veszi három holnapba a' megyei kir. adótárból. — A' főispán magános tetszése szerént nevezi-ki.

1438 a' köz ügyvédlnök az ítélőszékből a' király és fejdelem' pere folyamata allatt kikelésők rendeltetik.

Közügyvédlnök:

1. Orbók György 1796 — 1800.

2. Balog Antal (Nagy Álmási) 1800 — 1824. — Sok jurisconsultust, 's még több jurisperitust legulejus-t állított előházánk a' lefolyt években ügyvédeink' sergéből; de melyik az az előbbiek közül a' ki Balagunktól a' pályadíjt elnyerte?!

3. Ladányi Gergely (Tómpaházi) 1825 — 1832.

4. Nagy István (Szárász Ajtai) 1832 — 1834.

5. Butka Péter 1834 —

XIX. Szegények' Ügyvédlnöje (Pauperum Advocatus seu Procurator) Egykorú a' köz ügyvédlnői hivattallal. Czimje kötelességit kifejti megmagyarázza. — Fizetése, — mellynél többet ajándéknál vennie szórossan tiltatik — 200 r. for. c. p. fizettetik három holnapon a' megyei kir. adótárból. Közönségesen minden adózónak 's különösen a' bűnhödtteknek, 's kik köz párt-

fogást (Fiskalis Adsistentia) nyernék, ügyöket védelmezni köteles. A' főispán' magános tetszésétől függ kineveztetése.

Szegények ügyvédloji:

1. Csike Isván (M. Lapádi) 1809—1817
Mind ügyvédtől a' törvényekben alapos jártaságát mint kormánytagtól az eleven felfogást, 's méj belátást a' minden rendeletek sikerületére nézve volt főbirájától e' megyének, csak a' kaján vagy nem tapasztalt emberek tagadhatnák-meg.

2. Zsigmond Ferencz (Leményi) 1817
— 1820.

3. Csorba György (Széki) 1820 mais.

XX. Szállásbiztos (Stationalis Commissarius) A' királyi fő kormányshétk közelebbi parancsolatja szerint, 's régi szokásnál fogva csak egynek kellene lenni; de néha, jelesen 1827. kettő is volt e' tisztet viselő. — Fizetése 50 r. forint c. p. a' megirtt tárból két versen livehető. — Tisztje az utazó katanákat mikór sergesebben vannak elfogadni 's pontosan kielégíteni a' gabanatárból (magazinum) Eddig volt rendes és állandó lakheljéről M. Egregyről, holott vala a' magtár is állitva és alapitva derék hajlékkaal együtt, 1832. februariusban a' kir. kormányshék' rendeletéből Ma-

gyarosra áltáltétetni parancsoltatatt a' magtárral együtt.

Szállásbiztosok:

1. Babós Antal 1810—1813.
2. Szabó Márton 1813—1816.
3. Csukás Lajos 1816—1820.
4. Csomafay Elek 1820—1830.
5. Sabó Mihály a. 1827—mais.
6. Zsigmond Lajos (Alsó Szent Mihályfalvi) f. 1831—1832.
7. Ketheli László f. 1832—1833 jun. 6-ig az óta nincs.

8. Fogarasy István a. 1831—ma is.

XXI. Élelemtári biztosok (Magazinales, Contractionales Marschuales Commissarii)
Nevezetjöknel fogva a' felvő katanák' gabana 's széna és abrak tárára ügyelnek. Néha többen is vannak. E' szolgálat számfelett és fizetés nélkül való. A' szállásbiztos' segédjei ezek 's kötelesek oda közel vagy ott a' hól állandóban fekszik a' katanaság lakni, 's a' katanaságot illetőket pontosan kiszolgáltatni — a' kezek alá adattakról számolni. Tudunkra ezen egész megyében lovas katonaság feküdt húzamosbban a' felső kerületben: Ugruczan, Drágban, Vajdaházán, Szótelkén, M. Derzsén, Poklostelkén, Borsán. Az alsó kerületben gya-

korta: Magyarosan, Bilakan; II. Rákoczy' idejében: Bonczhidján.

XXII. Tárbirálók (Domestici Exactores, Cassae Censores) E' tisztség meg van ma; de mint árnyéka az őt megelőzőtnek. II. József cs. uralkodásáig a' tárbirálók' tiszti köre arra terjedett, hogy a' köz adónak bizonyos része megyei tár (domestica cassa) nevezett alatt tulajdona lévén a' megye rendjeinek, az ők magános szabad rendeletjök alatt vólt; és a' tárbirálók akkór ezt vették számba. Jelenleg kerületenként hárman viselik e' tisztséget, ki-ki 50 rh. forint e. p. évi fizetéssel. A' rendek szabad választása' útján évenként változó hivatal. Egyetlen tisztjök kétszer esztendőben a' kerületi királyi adótárt pontosan megvizsgálni, s arról tulajdon feleletjök alatt a' tisztséghez jelentést tenni.

Ily. tárbirálókat a' két kerületben hatat számlál elő a' hazai tiszti kar; mellyből ma kimaradtak.

1809. Szabó Ferencz (Csik Szent Mártoni).

Murányi Sándor (Betleni).

Ladányi József (Tompaházi).

Horvát István.

Fogarasy János (Sepsi Szent Iványi).

Hasza József (Al-Torjai).

XXIII. Árvabirói Szék (Judices Orphanales) Nem kell ezek alatt a' gyámatyákat érteni; mert ezek azok nélkül is lehetnek 's gyakorolhatják tisztjüket az árvákra nézve. Némi-némüleg a' gyámatyák (tutores) ezen széktől függnék. Kerületenként három teszi e' hasznos széket, mellyből egyik elnök (Praeses) másik rendes bíró, harmadik jegyző (Actuarius) czimmal különböztetve, nagyobbára a' nemes árvák' jogaira 's javaira hiven gondot viselni kötelesek. E' hivatali kar is II. József császár' gondoskodásának, köszöni létét. A' nyomtatványban közönségesé tétetett Árvai Rendszabás (Pupillaris Instructio) kiszabta minden oldalról köteleességét. A' rendek' szabad választása az 'a' mód, melly e' széket alkotja 's három évenként újítja. — Rendes fizetés itt nincs egyéb, mint az árvák jövedelmeiből bizonyos részcseke, 's munkálkodások' alkalmával napi bér, melly a' közbirák közt egyenlően oszlik. A' gyámatyákat az árvák' évi jövedelmének hatod része illeti. Napibérek 3 r. forint c. p.

Némi-nemüleg a' hűtösök (Assessores; hibáson táblabirók) a' megyei igazgatásban részvényesek ha nem is közvetlen; közvetőleg, fő-

képen a' törvényes ügyekben. Előfizetésök (salarium) 12 xár c. p. 1780 innen így esküsznek meg: én N. N. esküszöm az élő istenre, ki atya, fiú, szentlélek teljes szent Háromság egy bizony örök isten, hogy én hűtösi hivatalomban, mellybe most állítatom, hiven és jó lélekessmérettel viselem magamat, a' munkálatokban igazán eljárak, igaz feleleteket írok, jót hamisra nem fordítok, az árvák' dolgában közelebb-ről (1780) költt felséges rendelet szerint az árvák' birái által ezen tárgyban reám bizott munkálataikat végbeviszem, a' nemes vármegye' törvényes székén tehetségem szerint megjelenek, és ott a' nemes haza' rőrvénye szerint a' feleslésekre és felelgetésekre igazán 's minden mellétkintet nélkül való törvényt tészek, a' hármass végzet, jóváhagyott és kiválogatott alkatmány szerint, másnak volsát semmiképen nem vesztegetem-meg, sőt magam is igazán volsolok, az iteleket idő előtt másnak való kedvezésből ki nem jelentem a' közönséges vármegye' szükséges hasznát és javát illető dolgokban igazán írok és eljárak, 's azokhan tiszturaimék' meghagyásának illendőképen engedelmeskedem, magamat azokról elnem vonszom. Szóval: minden hűtösi hivatalomat illető dolgokban magamat jó lélekesmérettel viselem.

És a' mint- (L. a' többbit a' főispáni eskü alatt.)

Ajtonálló (Janitor) Kötelessége neve szerint való, mellynek törv. szükségések 's polgári tiszti gyűlés' alkalmával legtagosabb mezőnyilik. Az eddig előszámlált hivatalok sorába némely alább következőkkel együtt épen nem jöhetők egyebként, csak mint a' ki fizetésit a' megyei kir. adótárból vészi. Évi fizetése 40 r. f. c. p. mellyet három holnaponként vesz-ki. A' főispán' joga kineveztetése. Köteles, 's különben nem is lehet — folyvást a' tanácsház mellett lakni és lenni

Ajtónállók:

Ördög Imre 1771.

Dézszy József 1796—1800.

Csiky István 1800—1813.

1813—1816 nyoma nincs.

Csoma Sámuel 1816—1819.

Szabó János 1819—1824.

Tamás András 1824—1826.

Sóós Dániel 1826—ma.

Posták (Obequitatores, Lotófutók) Mostan közönségesen lovaslegény név alatt három van, néha kettő vólt, a' most múltt században is hárman vóltak e' szolgálat viselők. Fizetésök 80 r. forint c. p. veszik három holnaponként a' megyei kir. adótárból. A' főispán által

neveztetnek-ki kis körü szolgálatjakra. Kötelességökben áll a' tanácsház mellett lakni állandóul 's gyakran előkerülő szükség esetében a' megye tisztjeinek hivatalos parancsolatjokat többnyire elszáguldva végre hajtani.

Posták:

Baranyai Sámuel	}	1796—1800.
Pakey József		
Bisok Sámuel		
Udvardy György	}	1810—1825
Kiss Jakab		1810—1816
Debreczeni Jó'sef		1820—1825
Babós Sándor		1816—1820.
Szabó János	}	1824—1832.
Papp Simon		
Nagy Zsigmond		
Sipos János	}	1832 — mais.
Farkas Pál		
Tamás András		

Tömlötttartó vagy Porholáb. (Carcarius) Több számú foglyok kik szoros gondja 's számadása alá vannak rendelve, ó tőle függnék, közelebbről kezeiből vészik sanyarú élelmöket, 's ez minden kötelessége. 50 r. forint c. p. évi fizetése, 's ezt három holnaponként veszi a' megyei kir. adótárból. A' fő vagy alispán által neveztetik-ki.

Tömlöztartók:

Nagy István (Prodai) 1796—1810.

Viszte János 1810—1820.

Szabó Márton 1820 — mais.

Hajduk. Négy volt 's van e' jelenben is a' tömlöztartó' előjárósága alatt. Kinek-kinek 40 r. forint c. p. évi fizetése, mellyett három holnaponként vesz-ki a' megyei kir. adótárból. Szokás: hogy az alispán által választassanak bé szolgálatjokba. Ki-ki tudja, hogy a' foglyok' büntetése három holnaponként vagy hetenként általak telyesitetik 's ők legközelebbi éjjeli nappali örjei azoknak.

Hajduk:

Orosz János	} 1796-ból.
Marosán András	
Páska Mozes	
Szabó György	

Nemesek' Hadnagyai. Ezen szolgálatnak 1554 már nyoma van az országos végzetekben. — A' melly falukban számosbban vannak egyházas (nobilis unius sessionis) Magyar és Oláh nemesek, ott egy ú. n. nemesek' hadnagya van, esztendőnként változólag. Főbb kötelességök; a' köz tárgyú hecsesb leveleket tulajdon feleletjök alatt tovább vinni vagy vitetni 's olykor ujonczakat béállítani. (assentare) az úthiztosoknak albiztosúl segítségül lenni.

Falu-jegyzői (Notarii pagenses) minden falunak a' nemes és nemtelen irástudók közül egy, néhól pedig több falunak egy, ilyen jegyzője van. Kötelessége: az irástudatlan községnek mind a' közönség' mind a' tagok' részére könyörgő leveleket írni, a' kihirdetendő kerülő (Circularis) rendelményeket köztek értelmesen megmagyarázni, kinelt-kinelt értelmére tudtára adni. Minden irományait pontosan hiven végbevenni. Mind ezen munkálkodásokért fizetése vidékenként különböző; többnyire minden adozó háznéből egy személy évenként egy napot, az udvari közelebbi szolgák ú. m. erdő-mező örök 's a' t. pedig félnapot dolgoznak hól tenyérrel, hól viszszaélés képen igavonókkal. Más helyett egy falú vagy 25 forintot vált, vagy minden szakmányoló ház egy-egy véka zabat fizet évenként. Van oly kényszerítés is, hogy a' falubirósággal a' falú jegyzői szolgálat hasznát egybekötni kívánják a' földes urak. Rendszerént az illető főbiró' tetszéséből nyerek tisztjőket. A' felső kerületnek gondja vólt rendszabást alkotni ezen kerületbéli falujegyzőinek 1818 évi januarius 18-káról akkori f. kerületbeli főbiró Vajna István által kiadva 22 pontokban.

Falubirók (Judices pagenses) 1678 az egyházas nemesek is viselték rendre a' falúbi-

róságot. Ma falunként egy van Magyar Szász és Oláh a' köz rendből Novembertől novemberig viselhető, 's az illető járáshéli szolgabíró által hit letétele mellett rendeltetik a' földes uraknak zsellérei' száma és rendje szerént. Az adó bégyüjtése, — a' köz bátorság' fenntartatása, a' kiharancsolt ujonczak fogdosása, gyakran áldozattal egybekötve, a' természetnyekből rovatalok' igazságos felosztása 's felszedése, a' közönséget illető általános egy 's más parancsolatoknak estvénlként kikiáltása vagy kiáltatása, több esküdt társaival együtt határbeli károk hiv megbecsülése, — tavaszönként az úgy nevezett tilalmas (pórkorlát) kapú és a' legmúlándóbb alkatású sövény kertelés' felállítás, — a' hűtlők' előállítása (sistálása) a' közönség' nevében való nyomkövetés, lappangó tolvajak (latrok) kiadása, — faluszéke tartása, határ- 's guja- és nyáj pásztorok' rendelése, mind azok mellyek ezen egyszerűnek látszó szolgálat vonásai lehetnek. — Mind ezen valóban terhes kötelességekért a' csekély közös becsübéren, a' tiltás' váltságán (két pénz) kívül fizetése nem egyéb, mint a' földes úri szolgálattól és az adótól (ennek 1411 a' harmadik törv. czikkkel. Zsigmond király és 1578-ban is nyoma van) mentté tételése. Az

elsőért a' közönsegből, bár gyakran kárpotlás nélkül a' zsellér fosztott földes úrnak minden fűstről egy-egy zsellér vagy jobbágy tenyérrel egy nap, az udvarak szorosabb szolgálja pedig fél napot dolgoznak ú. m. erdő-mező örök 's a' t. a' másodikat helyette a' közönseég fizeti. Azonban a' kormánynak az a' célja, hogy a' falúbírók az adó' felszedése' ösztönéül minden felvett száz forintból két forintat kapjanak ezentul állandóul fizetés gyanánt az említett hasznokon felül.

Kisbírók, Esküdttek, Hajduk, Plájasok vagy Gornnyikok. Mind ezek a' fulubíró' segédjei 's falunként az első egy, a' többiek több számmal vannak. A' csekély becsübéren 's faluszéke' váltságán kívül a' fáradság minden jutalmak. Az illető szolgabíró által szoktak rendeltetni esztendőnként változólag hitletétel mellett.

Hóhér (Lictor, Justitiae Executor. Hel-taynál Hengér, igazság végrehajtó.) Mig az ember bűnösnek maradand, e' szolgatag nélkül a' polgári társaság el nem lehet „büntető törvények nem egyéb mint nemlény (chymera) lennének, ha teljességbe nem vétetnének. Van helje tehát itt a' hóhérnak'is, ha szintén elvettetett heljezet, 's bár ha nem urak mint Frankhonban — hól a' belzendület alkalmával

egy fő aszszonyság a' halálpadon a' hóhért „úr-
nak kiáltotta, — hanem alacson sorsú cigá-
nyok vállalkoznak is ezen szolgálatra. E' me-
gyében húzamosan nem volt 's ma sincsen; ta-
lán hogy oly ritkán kerül elő szolgálatja. E'
f. században a' törvény — tudunkra — kétszer
hozott halált kezeiből e' megye köz lakóira,
's mindannyiszor más törvényhatóság engedte
által e' gyászos szolgáját rémitő tisztjét gyako-
rolni. Ily borzasztó alkalommal bizonyos jutal-
ma van, egyébaránt rendes évi fizetése 25 rh.
forint c. p.

Többek közt 1435 hozott Posoni 2. törv.
czik. azt rendeli, hogy a' választottak tartoz-
zanak 25 márka büntetés alatt a' tisztséget fel-
vállolni és esztendeig viselni, ha letették azt,
vagy kész akarva, vagy kénytelenül, csak öt
év múlva vehessék-fel. L. bővebben ez évi törv.
cikkeleket a' Magyar törv. testben. —

A' köznép' szolgálatja hajdan, sőt e' mostani
nyom értére is sokkal'ágasbb harárok közt volt
a' megye' tisztjei' magános számokra, 's nem tar-
tatott mint ma oly elszenvedhetlen visszaélés-
nek. — Ha olykór megtörtént, 's néha ma is
megtörténik, hogy az előszámláltak közül
egyet-egyet a' mammon szomja igaza körén ki-
vül ragad, ne csudáljuk. Nem egyéb szempont-
ból, bizonyára nem egyébből többítetté vala

II József császár az ők fizetésöket, hogy mint azok a' terhekkel sujegyenben lévén, a' közjó' elősegítése' nemes kívánatán kívül a' külső jutalom is ösztönül szolgálna, 's így a' kormány is a' hiv a' zsarolat nélküli szolgálatat megkívánhassa. De azután, hogy József lenni megszűnt „an non tristissima est officialis comitatensis situatio? qui aut cum ducentis florenis, auriga vel coquo dominali, sartore vel sutore longe deterius vivere debet, aut vero paupertatem suam“ etc. L. Oratio pro Leopoldo II. Rom. Imper. Aug. Hungariae etc. Kege. Ab Hungaris Proceribus et Nobilibus accusato Anno 1792 elucubrata. Germania“ 94 és 95 lap. — Vértő szívvél érezzük ezen érdeklő panasz' igazát, 's nem mervén okát se magunkban, se magunkan kívül keresni, elfojtjuk zugolódásunkat csekély fizettetésökért; el, hogy a' vármegye' tisztjeit a' nemzet' közvetlen személjeseit, bár melly fényes érdem' virányi ékesítették hivatalos pályákat, bár melly húzamos éveken által szolgáltak legyen a' hazának a' Szigethy' házi állatjának sorsa polgári értelemben követi gyakorta. — Azonban reménkedem hazámfiainak! hogy nem ama rút önhaszon, nem a' Fáy' „magocskája“ hanem a' köz jó legyen fő rugója hivatalra vállalkozattjaknak. Hogy ottan-ottan a' tanulatlan

's gyakorlatlan tiszt eltéveszti az igazság' ösvényét törvényeink' csalútjai közt, el azt „quod juris“; a' születés, a' mammon, a' nemzetségi vérségi egyesületek kötelek 's egybe függések által pedig az „quod justitiae dictaverit ordo“ elmellőztetik, 's Themis szerény istenaszszonynak szemei könybe lábbadnak, ki nem tudja? — Itt a' már elhallt atya' személyes érdemeit a' maradékra is mintegy rá fűzik, 's gyakorta egyik fontosbb szerző ok ez az előmenetelre. Ellenben vólt példa, hogy az érdem' ösvényén a' dicsőség' tetejére feljutott nagyak' sőt nagyobbak' maradéki fiai sinlették az irigység' meggyűjtött mérgét. Láttuk — 's azalkal, kiket a' vád illet; tudatni és éreztetni kívántuk a' nemtelen téteményt. — Szabad legyen ezen általános többnyire polgári rajzolatok köz é iktatni azt is, hogy milyenek legyenek.

A' Doboka vármegyei nemesség' személjes vonásai.

Vólt, 's lesz; mert ez a' természet' örök törvényén alapúl, bár melly kis háznép közt is belsőképen különbség. — Egyezni a' természetnek, hajlandóságoknak sziv' indulatának kettő közt is lehetetlen. Mennyivel természetesebb pedig ezen tapasztalat nagyobb körben a' né-

pek és nemzetek közt, kiket annyi okok különböztetnek egymástól! E' megye' nemeseinek nemzeti character vonásait — a' mi teszi ezen czikkkel' tartalmát — általánosan meghatározni kívánni nevetséges képtelenség 's hálátlan munka volna. Azonban, egy közép utat és mértéket követve, bátran állíthatjuk, hogy valamint nemesi kiváltságokkal felruházottak vannak született Magyarok, Székelyek, Oláhok, Szászok, Németek, 's még egyéb néhány nemzethéliek; úgy mindezek külön-külön valamely különösbb nemzeti sajátsággal bírnak, melly szembeötlő a' vizsgálódóbbak előtt. — A' Doboka vármegyei Magyar nemesség eredeti szilajságát a' kor' szelleme szerint annyira levetketzte, hogy abból ma már legkisebb se béjegezi. Bár, ma már sem a' buzogány' sulja, sem a' kard' él'e egész nemzetet fenntartani nem képesek, elégtelenek, 's bár „a' vitézi dicsőség után esdek-lő népek gyakran a' veszedelmek' borzasztó örvényébe merülnek, ha csak a' vadságszélesztő, emberségnevelő, 's szivnemesítő csinosodás által erős talpkövet nem vetnek boldogságoknak“; de kár még is hogy ama nyugot- és keletrendítő hajdani vitézi tűz, melly eldöcink' ereiben buzgott, az unokákban meghűlve lenni látszik: annyi évek alatt a' béke' puha karjai közt nyugodván; ez természetes. Montesquieu sze-

rént is „a' békesség ideje alatt a' nemzet elfelejti hadi virtusait.“ — E' megyei Magyar nemeség sok nemes indulatokra hajlandó, ősi törvényeihez szokásaihoz szorossan ragaszkodó; a' nemzetiséget bálványozó, idegeneket becsülő, vendég szerető — melly eredeti nemzeti tulajdonságát az ezernyi szükségek felette szoros korlátok közé rekeszték — a' nemzeti jobb létet kedvellő; noha ön maga 's számos környülmények miatt abba kevés részt vehet, a' honi törvényeken kívül mind a' méjebb mind az esztikai tudományok iránt ősi negédességből eddig elé kevesbé szenvedéljes, komoljabban olvasót hajh! mi keveset, írót egyet se számlál, a' gazdasági ujításokra hideg vérű, kis lelkű, a' szép mesterségek 's a' kereskedés folytatására, mennyire szerencsétlen heljezete engedi is valamely hiú ábrándozásból Verböczy' vajdaként kevély, nemzeti szeszélje (humor) 's tánczának melodiája szomorú

„Mig Mohátsnál nem csatázott
A' félholdú büszke T'ar
Vig vólt addig; hajh! az olta
Sirva vigad a' Magyar.“

Öröm alkalmában a' valaha jó szomszéd
Lengyel nemzetnek, — ki annyi Magyarot fogadott menedék keblébe, 's kívül oly sok e-

gyéb viszonyok kötötték vala egybe a' Magyarokat — méltóságosan csendes tánczát ősi nemzeti tiszteletből hálául mindég előre tánczolja, mellyet a' perczenként sebesedő Magyar táncz 's ezt egyebek a' világ' hangzatja szerént valóok váltják-fel. Nincs többé kaczogány; a' Magyar nemzeti öltözet nemzetünknek egyik legszentebb Palladiuma is ritkaság; viselete némely innapi alkalmokra szorittatott 's ekkor is egy-két órányi használatja feszes voltára nézve alig hihető melly terhes a' Sybaritai gyönyörök' özönében merengő Magyarinak. — A' nemesség, eldödei' erényeit a' túlságig magasztaló 's nem igen képes elhinni hogy a' személyes érdem örökség gyanánt senkire nem szálandó, miveltebb része vallásbéli türelméről dicshető, a' házassági hivatalság aránt érzékeny. Montesquieu által nejeinknek férjeik felett vádolva állított hatalma itt szűk határok közé van szorítva, 's ha néha a' gyengéd vagy gyenge férjfiúnak egy Fulvia jut nejlül, bár az ilyen nő a' férj' természeti elsőbbsége' romjain építve hatalmát — hogy a' ház fennálhassan, eleve kivitta is magának az őt nem illető házi kormányt; ez a' rendetlen rend még is vissza tetsző, 's a' ház mellyben honos, több mint monda tárgya. Egy értelemben igaz ugyan — a' mint egy kedvelt honfi hitszonok rajzo-

lá, hogy minden férjnek csak annyi hatalma neje felett, mennyi az Ángol királyé a' Parlamenten; de itt egyébről van a' szó. — Végre e' megyei Magyar nemesnek — mennyire az Árpád' álma' következtében burkolata látni engedi — testalkatása karcsú nyúlánk, öltözte Francziás, elméje élénk, indulati hevesek, maga érző becsülő 's becsültetni kívánó, szerény szívű nagy lelkű, szabadságra vágyó, szelidséggel kormányozható, pallérozódásra alkalmas és épen ennek árnyékosbb oldala miatt a' pazárfényben süljedező, czimeztetni vágyakodó, — a' tört, ezt a' fonák szertartást maig' is üzi. — A' több módokon meggyökerezett Székelyek, kik a' Magyaroknál csaknem számosságban vannak, ezekkel annyira egybeolvadtak, hogy gazdasági tüzes indulatokat kivéve, kevés köztek a' különbség. Az Oláh nemesek munkások, pazárfény' megvetőji, házi körök egyszerű, vagyonjokat kevélyen hirdetni 's tudatni főbb tulajdonságjok, több nyomon általvetkezik-le nemzeti sajátságjokat. A' nemes Szászokról bár egyébaránt dicsirettel emlékezhethénk, különös megjegyzést tenni nem lehet, alig lévén egy kettő. Németek, a' kik kevesen vannak, vagy valaha vóltak, már ma honfiakká olvadtak, és így a' Magyaraktól kölcsönözött érzéseket indulatokat viselik keblökben 's

hazafitársaiknak hív követőji, önmagok is Magyarolnak kívánnak esmértetni. — Nem lehet nem érinteni az érzékenyebb írónak azt a mi oly érdeklletes jelen századunkban, 's a' mi nem egyéb mint

a' Doboka várm. köznép esmérete.

Midőn e' jelen szakasz' írásához kezdek, hosszas tusakodás után is nem valék képes arra birni magam, hogy e' szomorú állású csiklandozó tárgyat kimerítve — mennyire erőm engedte is — adnám elő. Nem igyekeztem t. i. magános személy létemre oly dologba avatkozni a' mi a' kormányt és az egész nemzetet illeti, ez pedig a' köznép' mivelődése 's mivelődhetése, a' minek ezen szakasz' tartalmába foglaltatnia kell vala. — A' köznép' mivelődése 's mivelődhetése, caractere' belsejének nemessbbítése mindnyájunkra nézve hasznos vagy káros voltát elmellőzve, és sinormértékül az igazságot a' szűz egyenességet követve, távúl a' vallás' vak buzgóságától, távúl a' nemzeti önségtől avagy gyűlölségtől, ily színekkel festhetni köznépünk' képét, itt is a' közép útat követve. E' megyét nemtelen Magyarok, Oláhok, Szászok, Örmények, Zsidók és Czigányok lakván; ezek közül a' Magyarok' vallásokban áthatatosak a' túlságig vak buzgók, életök' rendje egyszerű ugyan; de csinos gaz-

daságos 's még se fösvény, szorgalmatos gazdák, a' fényűzés' méteje reájok még nem ragadott egyébben mint annak okvetetlen következtében a' házassági hivség' köteleinek tágitásában. Az Oláhok; szomorú hallani! minden Europai köznépeknél talán vadabbak. Calabria lakójinak charactervonásai reájok is sokkép illelnek, maig is babonások, soknak természeti szép észkincse (talentum) van ugyan 's a' tehetősbbek tanulnak is; noha ön lélekbéli megelégedésöken kívül se mezejők se gyönyörűségők. Többnyire inség, szegénység alatt sinlődők. Idomzat szerint itt is van annyi szegény mint Spanyol ország' uj vármegyéinek akár mellyikében; de a' szerző ok nem épen egy. 'S ki hinné? — mert terheik mellett energiatlanok is — ön magok vallják — 'S úgy is van, hogy nem annyihan a' szakmány mint egyéb számos környülmények okozzák szülik szegény állapotjokat: a' köz terhek' viselete lehetetlené teszi értelbéli gyarapodásokat. A' nagyobb útaktól távul lévők nagyobbára tehetősbbek. Életek' rendje egyszerű, házi körökben csinatanok. Eledelek sován. Ruházatjak durva, önkezők munkája többnyire; némely darabjaiban egymástól vidékenként négyképen különböző. Általánosan szürke vagy fekete czondra (a' Székelyeknél czedele, a' Szilágyságban zeke,

Kalotaszegen szokmán) fehér gyapjú posztó szijas nadrág, (harisznya) széles övedző szíjjú benne tokban kés, villa, széles karimájú kalap, bocskor, inépeken rövid szárú esizma. Szüzei, gyakran csalfa jelöl, pártával begyeskedők, inépeken rokoját, piros csizmát viselnek, hajakról számos tarka-barka pántlika csügg, nyakakat ezüst pénz sorokkal ékesítik. — Az Oláhok papjaikat nagyon tisztelik. Szüléik iránt nem érzékenyek. Napkeleti szokás szerint reggelijek gazdagabb ebédjőknél. Azonban ritkán teljesül a' IV Henrik Franczia király' kívánsága akár reggelijők akár ebédjők, ozsonnájak vagy vacsarájak mennyiségére 's minéműségére nézve. Laltjak többnyire sunda, mellynél szalma-fedele alól lantorna-ablakain a' szegénység kandikál. — Fenyegetőzésöket végbe vivők. Tánczok vadúl fárasztó, hangszereik hat jukú sip és két hangat adó börduda. (hat jukkal) Nemzeti énekeik a' legszomorúbb melodiában — hár a' dallábról (tactus) igen távúl vannak, — megilletők hatásak. Szomorúan megillető látni az ujonczak' keservcit midön édes szabadságoltól örökre megfosztatnak: úgy van; mert nincs a' mostoha sorsnak vadabb átka mint a' katonaság az Oláhra nézve. — Szegény, szegény nép mint a' Széphalmi koszorús felkiáltott, ideje hogy sorsod' ege derüljön! Lesz idő, hogy a'

köz bátorságot háborító bűnök' czimere, mint eddig elé, a' nép méltó nem léend; adnák az egek! — Nihány e' megye' falúit Szászok is lakják, mindnyájon szakmányolók. A' honi háborúk alatt számok igen megapadott 's nem is tenyészők. Igyekezők: a' földmívelést újított módokon, mellyek haszonnal kamatolnak részekre, clősegíteni nem kis lelkűek. Papjaiknak hív segedelmezőji. Gunya viseletjök több százados régiségű, egyszerű. Előre látók, nem tohetetlenek értékre nézve. Erkölcsei míveltségökben elő nem haladattak. Mindnyájon Németül is beszéllnek anya nyelvöken kívül; 's bár az Erdélyi köz Szászok közt, a' mostani tiszta Német szóhoz legközelebb járnak, még is oly zavartt nyelvök, hogy talán maga Adelung sem értené-meg. Épen nem vendégszeretők. — Az Örmények többnyire haszonbérlok, a' legapróbb csekélységgel is képesek kalmárkodni. Vallásokban vakbuzgók. — Igen sok Zsidók is telepedtek-le csaknem minden kedvezőbb helységekbe. Ezekről mint egész világon egyetlen haza nélkül eltenyészett népről semmi különöst írni nem lehet; vallásokban álhatatosak. Mindnyájon tüzes elméjűek a' kereskedésre. Közelebbről az út készítéshez kívántató eszközök' ára reájak rovatott. Öltözetjök Németes, mellyben épen nem bújálkodnak. — Végre a' Czigár

nyok hasztalan ingyen élő lakói e' megyének. Számosan vannak az állandó lakáshoz máig sincsenek szokva, a' mivelődés' alsó fokán is alább az Oláh nép' gúnyainak 's nemzeti gyűlölségének kitétetve, melly mind a' polgári jogokban, mind a' mivelődésben ama felett az elsőséget magának megadatni kívánja. — Még mű, mint a' Koppenhágaiak nem emelhetünk obcliszkot; bár az örökös jobbagyság (1785) ittis eltöröltetett; 's nem állithatjuk hogy földmiveseink bátrak, felvilágosodattak szorgalmatosak és jó emberek: és így boldog polgárok legyenek.“ — Ha közvetetlen nem; de közvetőleg minden historiai, annál inkább a' statistica erkölcsi oktatásokat is foglal magában rejtve vagy nyilván. Ennélfogva mint az erkölcsűség' vagy erkölcstelenség' forrása tudni valók

a' Doboka vármegyei szépnem' character vonásai. Elmellőzve azon nagy kérdésre való feleletet: hogy mindeddig miért nem több, 's nem más csak egyedül a' Franczia nemzet terjesztette köz vitatás alá aszszonyjainak az igazgatásba lehető közvetetlen befolyásokat, haszonvehető- vagy vehetetlenségek: mivel e' statistikai rajzolatokban (a' megye' nőji 's leányi) ezélarányúl csak ezen tekintetben jöhetnek némi-némüleg kérdés alá; ezen tárgy pedig nem egy magános tagot hanem egész nemzetet il-

let: így azon kis örömből is részvétlenül kell vala kevés gyűjteményem' elmúlандó darabjait honom' oltárára emelnem, hogy — bár e' lapok' czimje teljes esméretre kívánja is vezetni az idegent a' kijelelt megyében, azakban a' szép nem némely vonásai külön szakaszban megjelenjenek. De ha épen közvetlenül nem is, közvetőleg vólt 's lesz is igen nagy befolyása az aszszonyi nemnek a' legnagyobb dolgokba; e- lég a' historia' számos helje ennek bábizonyítására: tudjuk mit vitt véghe egy Boulen Anna, mit egy Eudoxia, Széchy Mária, — 's ez szolgáljon ez úttal védelmemre.

Mű férfiak, ha kívánjuk hogy erkölcsaink nemesedjenek, szilajságunkat szelidség, vadságunkat nyájasság váltsa-fel, — hogy a' fenyítő törvények kevesbbé használtassanak, a' vétkek kikerültessenek, a' köz társaságban a' szépnak jónak mindenki becsét érezze 's a' tökéletesedés' pályáján elébb-elébb haladjon, mind ezek-re valjon találunk-e egyenesbb utat, természetesbb hasznosbb sikeresbb 's egybefüggőbb módot mint az aszszonyi nemnek nemesített erkölcsait — ezek — egy minden szépnak jónak kútfeje- forrása 's hijános pór-életünknek egyetlen áldása. Imé a' „Hitel“ is, a' Magyar nemzet' lehető diszének, dicsőségének, hatalmá-

nak fejlődő virágzatának alaprajza honunk szebb lelkű aszszonyinak szentelteték. — Szűk körű munkácskámba én is ilyenekről főképek akarok néhány jegyzeteket iktatni; nem örömet ellenben 's csak igen kimilve és röviden szólnok a' gyarlóbb aszszonyokról is.

Az őskorból példa gyanánt, avagy csak egyet Doboka vármegye' Heróinái közül méltó felhozni. 1070-dik évi (némelyek szerint a' Nagy Váradi püspök' leánya) szűz vala az, a' kit a' Kerlé'si ütközet után — mint alább is megiratott — egy Hun katona testisége' vadösz-tönének elégtételül elragadván, később volt volna nagy lelküleg meghalni mint meggyaláztatva élni; ha László herczeg meg nem szabadítja vala a' bűja karok közül. Váltak kilet a' vallás' tisztelete gazdag adományokra, oltári áldozatokra birt: tanúi azoknak többek közt: a' Dobokai, Babuczi, Bádoki, Sófálvi ev. ref. szentegyházak, a' Gyulatelki, Harinai, Gorbói áhítatosságra emelt házi kápolnák. Egyéb személyes tulajdonit e' megye' pártásainak 's pártatlanjainak a' mikkel eddig elé birtak, a' szűzi szemérem', állandószerelem, hív szeretet', gondos anyaság', ügyes gazdaaszszonyság mind annyi erények' ecsetjével festeni annyi mint

lefizetni teljes méltó bérít azoknak 's nem egyebet mint valót írni.

Mai charactervonásait leányinknak 's nejeinknek — ha van még kikben eldődeik' jobb vére tisztan buzog, a' régi Magyar matronák' képeiről kölcsönözött színekkel — mennyire a' világ' hatalmas hangzatja rajtok (kik e' részben a' férjfiaknál is gyengébbek) nem diadal-maskodat — némi-némüleg festhetni. — Egyébaránt vannak ép testekben tiszta szivüek, ártatlan lelküek mint szüzek; vannak mint párok csábithatlanúl hivek, mint anyák meg anyai Corneliák Lucreziák Vetturiák; nincsenek ugyan Theának, Aspasiák, Telesiák, Olympiák, Pamphilák, Lesbiák, Argentariák, Cinthiák, Deliák, Martiák, Terencziák Calpurniák (mert mind ezeket más kór, más nemzet állította-elő a' szép nemből) Schurmannna Annák, Stäel asszonyok, Pichler Carolinák Takács Évák 's a' t. de a' kik szóba jöhetnek azok a' fattyú pallérozódás' ármányától el nem kábultak, a' fényüzést — kevesen — hideg vérrel megvetni tudók, a' házi csendességet a' világ' változó kényinek, haszonlesésinek bölcsen fel nem áldozók, a' megelégedést az életnek fűszerét, midőn együtt a' szépben és jóban nem lehet, az utolsóban elmések keresni 's szeren-

csések találni. — Vannak a' fényes nevelésben is előhaladottak: mint nevendékek kegyalakok, mint felserdülttek a' lételt velünk magasbb miveltséggel kedveltetők: kik a' nemzeti tánczat néha 's gyakorta az idegen — honiakat mesterileg, rajzolást, festést, himvarást, hangászságot gyakorlók 's mivelők, a' társasági élet' mostani rendszabásainak a' nélkül hogy belsőjökön — bár melly nagy lelkűség kíváncsítatik is erre — csorba ejtessék, rátermetséggel teljesen megfelelők, mint szintén azon kevesek kik erre nézve Chesterfield, Campe vagy Venzel tanácsait olvasták és olvassák,

Gördithetné egy valaki irásom' ezen szakaszsa ellen azt, hogy hetvenezer kétszáz néhány lakói e' megyének — mellyben az aszszonyok' száma a' férjfiakét — mint mindenütt felül mulja — nem tesznek oly különbséget az aszszonyok közt, melly külön czikkelre méltó lenne; midőn az egész haza' aszszonyainak jó vagy rossz charactervonásai úgy is tudva vannak. Nincs különben; de célom szerént nem az ország' hanem a' megye' közönséges rajzolatjában annak diszeit a' jó, 's gyalázatjait a' hibás aszszonyait személyökben kell vala festencm, hogy a' gyanított várákozásnak munkám' céljánál fogva megfeleljek. Még egyszer mondom: nem örömet, 's csak azért iktatám

jelen jegyzetimet ide, hogy valamint a' festő mivészek' remekeiben árnyékolás adja-meg a' képek valóságát; így tűnik-ki a' bűnök közül a' ragyogó erény, 's e' vala ösztönöm aszszonyaink' fogyatkozásit is érinteni.

Maga a' természet szabván-ki körét az aszszonyi nemnek már a' természeti élet' rendében; ezen az eredeti rendszabáson alapútlak mindazon számos polgári 's egyházi törvények, mellyek századonként különbféle nemzetek geniusa szerént hozódtak az aszszonyok' kötelelégeit meghatározók. A' természet' szent törvényét veti-meg tehát, annak köteleit zuzza össze minden hölgy, ha ki mint még nem társ ártatlanságától magát megfosztatni szenvedl, mint társ pedig hívségét hitét megszegl. Knigge nyilván, Koczebue számos játékaiban, 's a' lelkesebb román és meseköltők ezer rejtett alakokban elég érzékenyen sujtották és sujtják a' hibába esett szép nemet 's fájdalom! mind sükeretlenül. Ne ruházzuk azonban a' szépek' elfajultságát csak a' jelenkorra; mert vóltak Phrynék, Cleopátrák, Brandenburgi és Orosz Katarinák, Erzsébetek, 's ez bizonyos; de az is hogy a' „Hitel“ nagy szerkeztetője bölcs tapasztolata szerént e' világon lévő minden dolgok fel vagy lefelé menván mindég terjed 's hová-tovább honosodik e' fattyú gyönyörűség.

Ily szomorú igazság pedig e' megye' hölgyeire is ottan-ottan illethető azon alakban mellyet kedves hazánkfija Szigethy Gy. eredeti meséi közt eleven ecsetjével fest Jupiter' útjában. Ki hinné? hogy egyébaránt miveltt lelkü szebb népünk közt mindeddig oly balgatagak légyenek rérzszerént, kik a' személyes nemességet — gyümölcsét a' történetnek — azok' megvetésére légyenek képesek használni, kiknek eldödei az övéiknél egykét századdal vagy később váltak nemesekké. — Vannak nem csak tapasztalatlan szűzek, hanem a' mindennapi szomorú példák által fel nem világosítható anyák is, kik a' házassági gyönyörűséget, örömet boldogságot az aristocratia zsilány fényének készek feláldozni fajok' és leányok' kiházosításában, kiknél nem a' szív' rokan vonzalma, hanem a' nemesség' régisége választat férjt vagy nőt, 's ezek a' kényszerített párok aztán — bár későre — éjtnap' zokogják:

„Ha szivedet az érzemény'
Vérhulláma ragadja,
Kikötését ezer kemény
Törvény 's szokás tagadja.“

Ha pedig a' család' egyezete nélkül néha egy-egy elötiteltől szabad szűz minden gátokat felül haladván, saját érzeményét követve áldozza-fel koszorúját a' Gretnagreenben öszve

kél, akkor a' feltékenység, vádoló lelkesméret, a' hiú szépnek rózsái' hervadása, a' fősvénynek kincsétől megválása, a' szeretetlen szerelem, szerencsétlen házosság, 's ha mi kint még mért a' büntető ég a' gyarló emberiségre, mind azoknál fájdalmasabban szaggatja az anya' vagy nagy néne' keblét az ő helytelen szenvedése képzeltt kárvallása; ennyire ment a' gög, ez a' minden gögök legzsilártyabbja köztünk! De könnyebb ezt megfejteti, mint azt a' mit Diogen és a' Stoikusz beszélgetéséből Szigethy Meséi II. könyv. 58-dikában is olvasunk, hogy aszszonyaink között is — mint mindenütt — néha a' bűnöst batár rengeti, midőn a' szerény ártatlan bűntelen meztelen lábokkal tapadja a' földet. — Nem való azt itt, a' mit Kazinczy Topánfalva körül 's Zarándban tapasztalt 1817 évelt, hogy a' nemtelen hajadan vagy özvegy menyegzői ajándékával együtt vásári árúképen legyen kelendő; annál valóbb pedig (hogy kitérésképen ezt is emlitsük) másoknál elrejtett alakban. — Egy Erdélyi bajnok (mh. 1706) maga nemzetére hazánkban régi, személjes nemességére nézve több százados, ki ön erejével nem hymentől gyámolítva a' tisztesség' fő pontján állott mind végig; még is valamely családnak felemelkedését vagy elaljasadását a' nemzetségi fény- vagy gazdag-

sággal büszke nőhöz kötötte. Erre nézve elé-
zékenyülve jegyezzük-meg: hogy itt is sokan
törekedtek az érdemkoszorút 's a házasság' ö-
römeit kutyaőr' vagy aranyak' segedelmével
megnyerni, elérni, de vólt-e sikere fonák ki-
nézeteiknek? Könyüikkel áldoztak itt, ném-
lyek azon tapasztalatnak — kik előbb nem hit-
ték — hogy a' sziv csak a' születés és gazdag-
ság mellett mindég kielégítetlen marad. — Az
aszszonyi nembe, a' természettől plántált uj-
ság kívánság gyengeségétől 's az ök lelkeken an-
nyira uralkodó hodoltatásvágyától (*Coquetterie*)
e' megyei hölgyek is épen nem menttek, és
az ám egyik demonja sok házosságnak. Olvas-
sák ugyan némely hölgyeink ömledezve a' trou-
badourok énekelte történeteket, bár ritkán ki-
vántt következetekkel. Bizzuk a' többit szeren-
csés erü comicusokra. — Itt van helje azon-
ban e' diszes megyét mostani polgári osztálja
szerént kertületenként, járasonként, város- és
falunként előadni, leírni és így részenként es-
mértetni. A' rend kívánja, hogy előbb a' felső,
utánna az alsó kertület, 's ezekben a' járasok,
ezekben ismét a' faluk természeti fekvésök;
nem pedig betű rendjén 's a' mennyibe lehet,
völgyek' során adódjanak elő, és így követ-
kezik a'

Felső kerület

Részszerént eddig elé, nagyobbára pedig alább a' faluk rendén mind természeti mind polgári osztálja 's minémiségei ezen kerületnek érintettek 's érintendének. Általánosán mindazáltal ennyit irhatni erről. Itt a' földnek nagy része mivelet alá még nem került, bérczei hidegek, völgyei a' rögtön kiáradó számos és felette rendetlen utakon csavargó patakak csermeljek által elborittatnak iszapoltatnak 's haszonvehetetlenekké válnak. A' temérdek malmok' és malmacskák' gátjai a' vizet feltolják, az utakat rongálják, az erdőket pusztítják, melly által az erdőkben okozott kár a' malmokból származó hasznót mindég felül mulja, ha szintén csaknem minden falunak határát kisebb- nagyobb mértékben erdők fedezik is. A' régibb századokban volt rengetegekhöz képest erdeji annyira megapadtak, hogy a' hól hajdan medvék rejtezhettek, most ott csak cziher van, mellyben a' nyúl se talál menedéket. Egyik fő oka ennek az, hogy a' Maria Therezia által kiadott 's azon épültt rendelmények az erdőlésről nem sok figyelmet gerjesztettek. A' faluk itt 's az alsó kerületben is többnyire völgyek nyiltánál 's egybetalálkozásánál épültek. Termékenyebbek a' Válaszúti, M. Ujfalvi, Dohokai patakok, Almás- és Egregy vizek völgyei, minthogy na-

gyobb térkör felkvésök. A' Mecszes környékén és keblében tavaszbuza terem bővebben. Kőve nem mindenütt van; mellyre nézve utjainak készítése terhes; vannak faluk a' hová ökrökkel 10 órányi távulságra kell a' követ hordani. A' szőlőnek itt nincs mindenütt hazája, hól a' hideg éghajlat miatt csak különös húzamos hév napok érlelhetnék-meg. Azonban tizenhat helységek jó bört adnak igen változólag a' termésre nézve. Van tava is kevés; de a' mellyek több kárt okoznak mint hasznat szereznek kiöntéseikkel. Patakjaiban nagyon szálkás; de jó ízű fehér halacskáji, temérdek rákjai, hegyeiben sok mészkőve, a' Dali írásporozó fehér porond említésre méltók. Vóltak hajdan Solyom madarai, fáczánjai, ma egyéb erdei vadjai és madarai igen bőven találatnak. Nevezetes a' Drági birkagazdaság, a' Cs. Gorbói czukorrépa-főzés' nevendék intézete. Útjai igen rosszszak, mindösze készíteni való, kereskedő és postaútjai 67 ezer ölnyiek — itt-ott készített útja m. e.] harminczhat ezer ölnyi. Birtokosainak száma személy szerint hatszáz nyolczvan egy. Köz lakossai Oláhok, Zsidók — jelenleg 94 háznép — kevés Magyarok és Czigányok. Ezek többnyire megtelepedettek kovácsok, földásók rossz hegedűsek, mindnyájon pedig inkább cselédek mint zsellérek, Oláh legtöbb, kevés Zsi-

dó, kevesebb Czigány — legkevesebb Magyar lakosa van; kik nyolczvanhárom faluban 's hat pusztán laktak.

Polgári és hadi történetei nevezetesen ezen kerületnek. Határain lépettbé a' Magyar Erdélybe nemzeti erővel legelőbb. Itt hódolt-meg az Oláh nép a' Magyar hatalomnak szintén egy ezrednyi idő előtt. Itt vesztette-el II Rákoczi Ferencz Erdélyben eddig elé utolsó pártos ütközetét. Itt áll még Doboka a' vármegyénck nevet adva; noha hajdani valóságából az idő által merőben kifosztva. A' Dobokay, Kamuti, Kapy, Kendy, Macskásy, Ördög nevek és nemzetségek' ápoló fészke, bár melly polgári osztáljához Erdélynek hasonlóvá emelik e' kis kerületet. A' többi rendbéli Mogol és Tatár-járaskór.

1241 és

1285 kipusztitott.

1514 Dozsa György' porhada' kártételében részt vett.

1600 — 1606 Bászta György 's Mihály vajda alatt siralmas pusztulásra jutottak faluji, népe elszéledett, rabságra hurczoltatatt vagy felkonczoltatatt, 's azolta van: hogy néhány „Magyar“ mellék nevű falukban egyetlen egy Magyar lakosa sincs.

1660 — 1698 „Hodoltság“ (L. egybe-
gyűjtött alkotmány 3. R. 12 cz. — Ma-

gyar-országban az 1619 évi törv. czik. említi a' „hodoltságát“) nevezettel a' Török igáját hordozta az-az: a' Töröknek adózott nemes és nemtelen népe. Miután ugyan is Erdély által eléggé soha meg nem siratható gyászos emlékezetű Ali basa Nagy Váradat ostrommal bévette, Barcsay Ákos maga is jelen lévén az ostromon Erdélybe jött hogy a' fejedelemséget Kemény János előll maga részére ragadná Erdély' habzó rendjeitől. De az ő vége erőszakos halál lön. Melly visszavonásait Erdély' nagyjainak az egyébaránt is kezét Erdélyen tartó Török udvar ön hasznára fordítván, Nagy Váradat (már az előtt) Jenőt, Káransebest, Lúgost, Bihar vármegyét, a' Szilágyságot, Kolozs, Doboka és b. Szolnok vármegyék felső kerületjeit a' Szamosig meghodította, termékenyebb helyeit béülte, 's maga részére adófizetővé tette. A' honnan 1669 évi törvény szerint ezen f. kerületi kapuk csak 16 forintat (féltallért) fizettek az ország' adójába.

1661 a' Szamos folyamán lévő falújit ú. m. Válaszút, Nagy Iklód, Viz Szilvás és Hesdátat pórhamúvá égették a' Tatárak, kik Kemény Jánost üzik és nyomozák vala.

1702—1710 a' Kuruczak prédálták-ki helységelt.

1750 a' lelkek száma feliratatt, melly a' mostaninál sokkal kevesebb volt.

1754 az adó' egyenlítésére nézve természeti kiterjedése telkek száma szerint összeíratatt.

1784 négy járása mégkettővel szaporadatt, mindössze voltak járásai: Magyar Egregyi, Rákosi, Szent Péteri, Pánczélcsehi, Válaszúti és Nagy Iklódi mind annyi fő- és alszolgabírók' gondvisellete és törvényhatósága alatt. De a' rendelet hogy ezen szolgabírók közül egyik a' járásnak felső, másik az alsó részében lakozzék nem teljesült.

Ugyan ez évett julius' 3. II. Jozsef cs. rendeletéből e' f. kerület nevét elvesztve b. Szolnák vármegyével egyesítetett, 's annak nevezetett, tanácsháza Dézsre rendeltetett midőn a' megye levéltárais felosztatott 's örökös kárával a' maradéknak sok oklevelei oda veszték; azonban 1790. előbbi polgári alkotmánya visszaállatt, 's ismét egyesítettett az alsó kerülettel „Doboka vármegye“ név alatt.

Még ez évett a' lelkek száma feliratatt, a' házak számba vétettek 's a' házak külömbség nélkül számmal jegyeztettek-meg.

1785 a' polgári igazgatásra nézve a' Kozsvári Districtushoz mellékelletett, alkalmaztatott.

1786. a' törvényes ügyekben a' Kolozsvári Districtualis tábla rendeltetett közelebbi felelő viteli törvényszékének (apellatorium forum.)

Még ez évelt földje, legelője, vizei, erdeje 's szóval egészen felmértetett a' köz tár' költségén falunként holdszám (jugerum) szerént katanai segedelem' közbejöttével; de igen tökéletlenül. Mind a' házak' számáról, mind a' határok mennyiségéről készült nagy munkák 1790. Februariusban Dézsen megégettettek.

1810 az Erdélyi nemzeti Magyar játékszín' alapítására 's kinyitására rovatál szerént, elég mivellett lelkűek valának nemesei fizetni.

1814 februar. 14-kén végezték a' rendek és karok, 's végzetőknek meg is feleltek: midőn e' f. kerület' nemesei hadi segedelemül fizettek a' hadi tárba 6707 r. forintott 53xárt. váltób. — Nem lehet ki-nem mondani, melly egyenetlen az e'féle rovatál egyebek közt abban is, hogy a' 20 — 30 holdnyi udvarház (curia) után épén annyi 's nem több mennyiség adatik, mennyi a' nctalán 1/2 hold után.

1815.

1816 az éhség népét nagy inségre juttatta vala, nemeseinek is érezhető kárával.

1817 Első Ferencz császár és fejedelem 's Carolina Augusta császárné ő felségek határán megállapodtak 's keresztül útaztak.

1828 a' megye' szabad[ajánlatából történt hogy az ország háza' megörökítésére (ily későn bár) ezen f. kerületi nemesség rovatszerént fizetett a' tartományi tárba 2837 r. forintat 19 $\frac{2}{4}$ xárt c. p. — Ezen f. kerületbéli járássok és faluk a' fennebb kiirt rendszerént így következnek:

I. Magyar Egregyi járás.

1. Szent György. Oláhul: Szindsors. Kicsin falu erdők közepette a' vármegye határán. Határos Kolozsvármegyében Nagy Rajtolczal, Krasznában Barnamezővel. Birtokosai: Bély gróf, özvegy Vass grófné, Zsombory, Simandy, Nyegrán nemesek. Erdője tölgy- és bükkes, legelője szűk, vize nincs; mert az Egregy vize, melly keresztül folj határán, csekély. Nemes egy se lakja. Köz lakosai Oláhok görög egyesült hitűek kiknek e' hitre szentelt papjok 's fa templomjok helybeliek. Piacza Zilah. Lelkei száma: 146. Háza száma: 52.

A' törv. királyi táblának 1804. januar. 10-kén hozott itelete szerint vólt itt a' Drugatyevit Horvát elődöknek jogok 's birtokok

2. Vármező O. Bucsuomnik. Főbb birtokosai: a' Csáky Gábor' ivadéki közül Kornis gróf, Cserey, Hatfaludy, Henter, Mezey, Geréb, Horvát, Székely; 's ismét Gyujtó Elek nemesek. Mind a' falu mind határa tágas,

lies, több része teres. A' felső kerületben legnépesebb helység, 's eddig elé vólt igen tehetős lakosi a' szemesebb tapasztalat szerint hanyatlani kezdettek. — Itt sok mészkö találtatik. Hedvezett a' természet e' falunak: köve, vize legegője, földje bőven van 's mind haszonvehető. Erdőji elhasználtak. Magyar neve megfelel a' valóságnak, ha szintén csak mohos omladékok is alig bizonyítják azt. Zsidók lakják és Oláhok gör. egyes hiten lévő 's ott lakó esprest papjokkal együtt, van helyben tágos kőtemplomjok. Piacza Zilah. Határos Kőlozsvármegyével. — Elmállott váráról mondhatjuk Kölcseyvel:

„Itten vérző honunk vidékein
Nyögő szél érvén keblihez
Pusztult váraknak omladékin
A' Musa búsan tévedez.“

Nemesek két háznép lakják: közlakosainak száma: 939 nemeseknek: 17, házi száma: 186. Lélek: 967.

Historiai történeteí e' falunak emlékeztetek:

1504 Bátorý Zsigmond Bornemista Gergelyt mint — Buday Ferencz szerint — a' Törökök' halálos ellenségét Rudolf királynak segítségül küldötte: 's Hatvantól nem messze Haszán Budai basát megvette. Ugyan ekkör az

Erdélyi rendek a' Meszes felé küldötték Bor-nemiszát a' Tatárok ellen. Vármezőnél- a' hól ekkor meglehetősen erősség állott — várta ő egy darabig a' Tatárokat; de mivel azok elmaradtak, Kolozsvárra az országgyűlésre visszafordult. Buday Fer. Lex. 429 lap. I. dar.

1660. midőn a' Török fegyvere és hatalma Nagy Várad elfoglalása után tovább terjedne, a' Várad Török őrizet Kolozsvár alá szállott, 's a' külső város lakóit tíz napig 's mind addig sanyargatta, míg szomszár lelkeket pénzzel ki nem elégítették a' tehetetleneket pórázra fűzván. Megkeseredett ezekért Apafy a' fejedelem; Bánfy Dénest öt csapat katonasággal az ők elűzésére rendeli; a' ki Bánfy-Hunyadan (Kolozsvárm.) találván, a' Törököket, pironksággal illette, mert fegyverhez nyúlnia csak a' végső szükségben vala megengedve, 's Váradra visszautasította. — Ugyan ekkor Kájántót is ezen Törökök megszállották 's ki-prédálták; de Gy. Monostori Ebeni István Kolozsvári kapitány Véér Györgyöt néhány fegyverekkel ellenek küldvén a' Zilahi havasak (Meszes) aljában az Egregy vize mellett Vármezőn felül utólérte, megtámadta 's kezeik közül a' keresztényen rabokat szerencsésen kiszabadította. Ezen Véér a' Törököket Nagy Várad felől gyakran megnyakazta. Cserey kézirat.

Betlen Fark'as 8. könyv. 544 lap. 1670
évett Vármező várának már csak nyomairól
emlékezik.

3. Budja. O. Bodjie. Csekély falú, bir-
ják: Böldy, Rédey, grófok, Kemény báró és Si-
mándy nemesek. Bükkös erdőjében számos ser-
tések makoltatnak. Határa egyébaránt termé-
ketlen, földje meszes. Itt is Oláhok a' köz lako-
sok, nemes egy se lakja; azoknak görög nem
egyesültt hitű helybeli papjak van a' Milvá-
nyi fő' törvényhatósága alatt. Van fából épültt
kis templomjok. Piacza Zilah. Határos Kolozs-
vármegyével. Lelkek' sz: 110; háza: 35.

1804. januar. 10. költt itilétében a' törv.
kir. tábla megítelte és határozta, hogy itt Dru-
gatyevit Hórvát jog vólt.

4. Szent Péterfalva O. Bozna. Ki-
csiny helység. Birják a' Zsombory ivadékok.
Határa Kraszna vármegveig teried. A' Meszes
környezi minden felől. Tüzi fában bővelkedik,
gabona termő földje kevés. Daraboltt irtásos
legelőji nem sok harmot táplálnak szűk vol-
tok miatt. Nemes nem lakja. Közlakóji Oláhok.
Van helyben fa templomjok és papjok. Görög
nem egyesült hitvallók. — Piacza Zilah. Hatá-
ros Közép Szolnok vármegyével. Lelkek szá-
ma: 256 házainak: 44.

1831-ben Antoninus Romai császár' ezüst (kis) pénzei találtattak határán. Egyik lap: „Imp. Antoninus Pius Aug.“ másik lap olvashatlan; verettetett m. e. 145 évben a' keresztyén idő számlálás szerént. Gordianusoké is taláztatott. Egyik lap: Imp. Gordianus Pius Pul Aug“ másik lap: „Liberalitas Aug etc. etc. etc.“ olvastatván; veretett m. e. 235 évet. És így a' két pénz verettetésének évi köze kilenczven esztendő. Amaz a' pártos Dácusakan, ez a' Gothusakan nyerttnevezetes gyöződelmek' emlékére verettek.

5. Pousa vagy Posa. Népes falú az Egereggy vize mellett melly egész határát keresztül folyja. Fekszik egy verőfényes oldal aljában. Birják: Teleky Lajos gróf ivadéakai, Csáky gróf, Katona Imréné. Varsányi, Orbók, Szarvady, Décsey, Simon, Torday, Szöllősy, Kis, Simándy, Miksa, Incze, Babós, Miklós, Kandó ivadékok: Miske, Décsey, Guthy, Peley; és Tisza, 's Szűgyény nemesek. Nemes kilencz lakja; de Zsidók és Oláhok lakják többen. Ezeknek helyben papjok és fatemplomjok dombon épült a' Görög nem egyesült hitre szentelve. Legelőji tágosak. Határa terméketlen földje agyagos-veres; füve vad. Erdőji tölgyesek. Piacza Zilah. Határos kis részben Kolozsvárme-

gyével. Határán folyó Egregy vize még csekély, malom forgatásra alig alkalmas.

Határa magába foglalja „Vaskapú“ nevű pusztát tiz év óta 30 házban száz lakosra szaporadattat népesedettet, melyről a' Béla kir. írótsíztje a' 19 cikkkelben írja, hogy „a' Magyarok a' Mezesi kapuig“ a' 21 cikk. pedig hogy „a' Mezesi kapukhoz mentenek.“ Hihető hogy névének megfelelő erősség állott itt, melyet az ezernyi viharok semmivé tettek, hogy a' múlandóság' kedvéhez képest a' kémlelő utóvilág nyomára se találjon.

1201 — 1345 a' Pousa nemzetség birta, melytől vette nevét.

1736 birták nagyobhára Göncz Ruszkai Kornis Ferencz gr. és Kemény János báró.

1804 januar. 10-kén költt itéletében a' törv. kir. tábla megítelte hogy itt Drugatyevit Horvát jog van.

1816 julius 25-kén határa felosztatott, két fordulók állitván meg, 's 33 öreg ülés szabtván benne. Jelenleg lelkek száma: 619 a' házaké 78.

6. Ördögkút. O Tresznie. Nem kicsiny felú. Birják: a' Bánfy ivadékek ú.m. Miksa, Simándy, Incze, Szarvady Józsefné, Ágnes és Lajos, Rédey Ádám gróf a' Szarvady János

részt Balog, Ernyey, Babós, Csomafay, Szabó, Pataky, Titkos, Lukáts, Kun gróf, Simon, Kozma, Bornemisza báró, Zsombory ivadékok, Biró, Pásztóhy, Szép, nemesek. — A' szóhagyomány szerint M. Egregyből szakadt el e' falú. Határa kiterjedett; de hegyes-völgyes, a' Mészési hegyentéetett írtások a' legtermékenyebbek gabonára 's szénára nézve. A' völgyben lenyúló rétje jó szénát ad; egyébaránt határa sovány. Erdője tölgyes-bükkös elegendő; makoltatásra való. Melegebb forrásai télen által néhány malmacskát forgatva hasznat hajtának. Van mészköve, gyümölcse elég terem. Piacza Zilah. Határos k. Szolnok vármegyével, és O. Keczel Hrasznavármegyében. Itt is a' pálinkafőzés nagy divatjában van a' Zsidóknál. Nemes lakja 33. köz Oláh 234. Ezeknek görög egyesült hitű papjok van a' ki helyben lakik 's dombon épült fatemplomban áldozik. — Házak száma: 62.

A' Rákoczyak idejében Száva Mihály azoknak lovaga — obequitator — birta.

1727 novemb. 26 Ördöglútnak 's még más faluknak is előbbeni felvésők' heljére visszaköltöztetésöket rendelték a' nemes rendek a' következő aprilis 24-eig 12 m. forint mindannyiszor felveendő büntetés alatt.

1736 főbb birtokossai Kornis Ferencz gr. és Kemény János báró voltak.

1804. januar. 10. a' törv. kir. tábla ide Drugatyevit Horvát jogot szabatt és itilt itilete által.

1820 majus 27. határa felosztatott.

7. Csömörlő vagy Csömörlő Nyárló. O. Csumera. Széljel szortt kis helység a' Meszes keblében. Birtokossai: Rédey, Kún grófok, Kabós, Titkos, Simandy, Incze, Décssey, Gazda, Medgyaszay, Szilágyi nemesek Bánfy, Veselényi bárók. Más jogon: Farnas, Miksa, Zsombory Katona ivadékokk. Sok bükfája, kevés legelője 's jó bört adó szőlői tesszik természeti ajándékait, 's az hogy határán sok mészkö taláztatik. Görög részszerént egyesültt r. sz. nem egyesültt hitű Oláh lakosainak helybeli papjok görög nem egyesült hitre szenteltettek. Piacza Zilah, mellyel határos, 's hól a' meredek Meszesen keresztül hordott tűzi fákból élelmök egy részét szerzik lakosai. Nemes lakja 6, nemtelen 171. Házai: 40. Lelkei: 180. Szántóföldeinek mennyisége 28 4/8 holdnyiak.

1804 jan. 10. a' törv. kir. tábla azt itilé és határozzá, hogy itt Drugatyevit Horvát jogon birnak annak leány ivadéki.

8. Magyar Egregy O. Ungurásu. Régi levelekben Egred. Kies fekvésű 's bajdon népes helység a' Meszes tövében nagy ország

útban. Birja csereképen Czegei Vass Imre gr. mellyhez nihány részjóságocskák is számláltatnak. Mostani nevzetét az Oláhok elnevezése szerint is hajdani Magyar lakosaitól kölcsönözte, kik 1705 a' Zsibói harczon haltak-el. Innen veszi nevét a' többek közt e' falút is keresztül foljó Egregy vize. Lakosai Zsidok és Oláhok. görög n. egy hiten lévő helybéli papjokkal együtt. Templomjok téren álló 's fából épült. Piacza Zilah. — Természeti heljezete határának igen kedvező, nagyobb része téres, földje verhenyös de a' gabanát — különösön a' haricskát tisztán termi. Erdeje tölgyes, bükkös nyíres sok vadakkal teljes, a' hól ez előtti esztendőekben számos sertések makoltattak. Régibb tudható birtokosai a' Betleni Betlen grófok voltak- majd Kendefy (már a' grófi ágban magvaszakadtt) grófok birták. A' járás három évszáz ólta (néha csak „Meszesalji“) innen nevezetik. Lelkeinek száma: 327, kikből 8 nemes, egyh. sz. 2. katona 3, 314 nemtelen; háza 42.

1551 Lozsonczy István, Bátory András, Nádasdy Tamás a' Meszesnek alútjain Egregy felé vezették-bé Erdélybe Kasztaldat, mint-hogy Balasa Menyhárt Izabella' részére az ország útjait elállotta vala, hogy a' Ferdinánd' fegyveres népe Erdélybe ne jöhessen.

Mikor aztán Izabella (1551) Kolozsvárt a' szent Mihály' tiszteletére emelt régiség templomában a' Magyar koronát kezei közül Hasztaldnak Ferdinánd követjének kiadta's Erdélyről lemondott, Martinuzival július 19-kén itt maradtak egy éjszaka. Másnap Izabella Zilahon (mert akkor postaút Erdélyben; 's így Bréd felé se vőlt) a' Meszes alatt — mellyen keresztül ment vala — keserű könnyek közt vált-el úti társától: ez Kolozsvárra visszamenvén errefelé, maga pedig Petrovics Pétertől Csáky Mihálytól kisírtetve fijával együtt Kassára utazván. Ekkor történt hogy a' búsongó Izabella szive' fájdalmat ötvén-ki a' Meszesi után menttében egy élőfa' hégére S. F. V. betűket (sic fata volunt) metszé.

Van itt postahivatal rendesen 1722 évőlta, mellyet 1765 óta a' Ketheli nemes nemzetség bir örökségül 's egyszersmind birja a' hivatal' folytathatására megkivántató fekvő belés kül javakat.

1691 évbeli kir. függő pecsétetes Levele 18 czikkelében I. Leopoldnak, ajánltatik a' posták felállítása.

1693 az Alvinczy válasz 14 pontjában pedig igiri Leopold hogy az ujonnan felállított kormányzékhez rendelést teend a' posták kijelelése aránt.

Valamint a' többi úgy ezen postának is eredetét rendesbb lábra állítását 1722 évre tehetjük, ámbár az előtt is fennállott az érintetek szerint.

1770. köznépe egyesült; de majd külön szakadt a' cath. görög anyaszentegyháztól.

Az eddig elé volt rom. cath. házi kápolna, itt elpusztult.

9. Felegregy O. Agris. Népes falú az Egregy vize napnyugoti partján. Birtokosai: Iktári Betlen hason felében, és Kornis grófol, Inczedy báró, Korda, Simon, Biróné, Kabós, Dráveczky, öz. Linklerneré, öz. Miklósné, Majthényi, Nagy, Hatfaludy, öz. Hadfaludyné, Biró, Ketheli, Csukás, Székely nemesek. Azt mondják: hogy hajdan M. Egregyhez tartozott. Néhány malmaikból veszik a' birtokosok azt a' jövedelmet gabonában, a' mit a' határ nem nagy lévén megtagad. Van bükkes nem sok erdője. A' birtokosoknak szép gyümölcsösei pálinkafőzéssel foglalatostkodtatják az ideis letelepült Zsidókat. Nemes lakosa: 7; nemtelen 614: háza 84. Közlakóji — jelenleg nem egyesült görög hitvallók. Van e' hitre szentelt papjok és fatemplomjok helyben. Piacza Zilah. Határos Kraszna és k. Szolnak varmegyékkel. Határán hasznos gyógy víz fakadott közelebből, mely különösen kőszvény ellen foganatos.

10. Alsó Kékes Nyárló. O. Tyityi-
sc. Közönségesen Kékesnek mondatik; megkül-
önböztetve az alsó kerületi Kékestől. Birtoko-
sai: Eszterházy, Betlen, Vass, Rédey Kun gro-
fok; Veselényi báró, Kalkucsy, Hadfalu-
dy, öz. Hadfaludyné, Székely, Ketheli, Ujfal-
vy, Henter nemesek. I. Rákoczy Györgytől
nyerett kiváltsági levélnél fogva, melyet tem-
plom építhetés eránt adott, 1547 óta álló fa-
lú. Hajdan Romlott várához tartozott egész ha-
tára. Földje jó; homokos, határa szűk, erdője
többnyire tiltott tölgyes-bükkes. Piacza Zilah
és Zsibó k. Szolnokban. Határos k. Szolnok
vármegyével. Határán 24. fahíd van. Az Egregy
vize hasznos guhaványoló malmat forgat a' fa-
lú közepette. Oláh — öt háznépen kívül — egye-
sültt Görög hitű lakosainak helyben papjok 's
oldalan épültt fa-templomjok van. Lakják Zsi-
dók is. Lakják 2 nemes és 86 nemtelen; há-
za van: 27.

1760 birtak itt: ifj. Daniel István, Bágyo-
ni Zsigmond, Töldy Ádám és Boros Jenei Szé-
kely Ádám grófok.

1804 januar. 10-kén a' törv. kir. tábla
Nádudvary jogokat ítelt és szabott ide.

11. Felső Kékes Nyárló. Magyarúlis
Oláhu is „Sztina“ neven esméretes helység,
melly ezelőtt másfél év százzal alapúlt. Birtó-

kos földes urai: Vass, Rédey, Kun grófok, Kemény báró, öz. Teleky grófné, Kakucsy, Hatfaludy, Henter, Simándy, Titkos, Benedikti, Hodor nemesek; Rusztig Zsidó. A' Meszestől körül véve annak délre néző hápa-hupás oldalán fekszik idomtalanul. Van fája bőven, sok gyümölcsösse, vize szűken; egyébaránt legelő-ji zsirosak táplálók. A' lent különösen termi; mellyet munkátlan-henye asszonyai hasznokra kevésbé fordítanak. Van jó felvészű fejtér bört termő kevés szőlőhegye. Határának mivelte része szűk; de termékeny. Lakják természetes Oláhok, vagyonosbbak nem egyesültt Görög hitűek. Van helyben papjok 's községlán álló fatemplomjok. Piacza Zilah mellyel és Zsákfalvával k. Szolnokban határos. Van lélek 589; ház: 40.

1804 jan. 10. hozott itilete szerént a' törv. kir. tábla Nadudvary jogú birtokokat itilt itt valónak.

12. Romlott O. Romitá. II. Rákoczy Ferencz' kora ólta e' nevet viselő csekély falú. Elpusztultt váráról vevén nevét. Földes urai: Rédey Kun grófok, Veselényi Jozsinczy bárók, Máté, Papp, Ketheli nemesek. Határa terméketlen földje agyagos kövecses, a' birto-

kosok részére felfogott erdőji tölgyesek bükösök. Legelőji' sivatagságát 'a' marhatartásra nézve helyre hozza a' falút ketté választó Egregy vize, melly tisztaságával kínálkozik. Itt, és a' környékben letelepült Zsidónak a' pálinkafőzés szilvából sokat kamatol. Lakják tehát Zsidók és Oláhok, kiknek helyben papjok és fatemplomjok ön nem egyesült Görög hitőkre szenteltettek. Köz temetőjük épen ott van hol a' szóhagyomány's a' munkába kerülő sirok' ásása nem engedik kételkednünk hogy Római út ne lett volna annyival inkább; hogy a' Rómaiak' maradványjai közül — kik halotti emléköveiket a' közönséges temetőikben utak mellé szokták vólt emelni — az alább érintendő sírkő onnan ásatott-ki. Piacza Zilah. Határos k. Szolnok vármegyével. Lelkei száma: 273, háza: 35 csak nem félennyi utszákkal. Némely nyomai ma is látszhatók az 1770 évi mirigy halál' eltávoztatására e' falú' téréen vólt veszteglőnek (Contumacia) melly kőből vala négyszegre állandólag építve; de imé az irigy idő' hatalmát még se vihatá ki. Délre a' közel lévő menedékes oldalon húsz dombok egymás sorjában arra mutatnak, hogy azok ágyúk' kiszegzésére nézve hanyattak vala a' régibb időkben (1705) az alattak fejét fel emeltt várat össze lövöldözendő ellenség által. — 1760 nagy részt Toldy Ádám gróf birta.

Itt találtatott ez előtt 25 évvel egy sírkő imilyen felirással:

D M

CCAPANI VITA

IIS>COH<I<BAT M

ODSTIP < VII II <

VIX~AN-XXVII <

FLORIUS VIRI

LIS>VET>EX>DEC

NEPOTI×PPC <

E' halotti emlékre nézve megjegyezni valók hogy: az mintegy ezerhatszáz negyven év múlva alkottatása után épességben három öltelvény alól ásatott-ki, 's hogy a' két felső DM betű értelme: „Diis Manibus;“ az első C: Caii; a' COH: I Cohortis primae; VET: veteranus; EDENPPC ex Decreto Nepoti Praetor ponituravit. A' harmadik sor' végén lévő számok a' kilenczedik úgy nevezett „téli“ (minthogy víz mellett feküdt) Legiot melyből való volt az eltemetett Romai polgár-katona jelenti. Az alján látható mostani elkevas alak a' felül széles, négy lábnyi magas 's mind négy szegének négy lábnyi kemény kő' bennem irtt egyik oldallapján kiállólág van faragva. A' betűk jó kézmivre mutatnak béállólág vésve, tiszták nagyok, a' homloklap béálló párkányozatú mint a' mostani készületű képrámák. Ez a' ➤ jel, mely más sírköveken is mindég megelőzi a' COH betűket Centuriot (kapitányt vagy századost) jelent és példáz 's a' t. Az egész felírásnak tiszta, teljes magyarázatját az e' féle régiségek' értelmes kedvellőitől várjuk, 's e' végre a' „Tudományos Gyűjtemény“ utasításánál fogva T.T. Haliczky Antal urat hazafiúi bizodalommal felszollitjuk. Megjegyezvén még azt, hogy e' táján feküdt Romai legio vagy a' Kolozsvári hatodik vagy a' Napu-

kai (előbb Gyercsa ma Szamasujvár) hetedik kisebb Romai coloniahoz mint közellévőhez tartozott.

13. Galponya. O. Gelpuje. Dombon épült kies falú. Főbb birtokossai Bánfy báró, Zsombory, Simándy, nemesek. Minden Erdélyben honos gabonát tisztán terem földje. Gyümölcsöse bőven van, szőlője kevés. Legelőji mennyivel szűkebbek annnyival táplálóbba Vizenács. Erdőkben szükségét nem látnak tehetős lakossai. Lakják egy Zsidó háznép 's Oláhok. A' helység' papja hiveivel együtt Görög nem egyesült hitvallók. Helybeli fatemplomban a' falutól távulacska áldozik az Úrnak. Piacza Zilah. A' falú mostani helyére a' Rákoczy zenebonájának megszűntte utánn költözött. Lelkek: 501; házak: 86.

1434. Városkezi Lépes Lóránd Erdélyi alvajdának, Balás püspök és martyr innepe ötödik ferijá utánn nyolczad nappal, a' Kolo's Monostori convent' egyik tagja György pap által is végbevitetett azon béigtatást jelenti ugyan azon convent, mi szerént Drági Lászlót, Jakabát, 'Sigmondot és Osvádot; — úgy 'Zsombory Gergelyt, Tamást a' János' fíjait Felpes-tesy Mihály itilőmester' jelenlétében a' Galponyai és Kendermezei egész faluk birtokába itiletnél fogva béigtatta; nem használ-

ván az ellen a' Bélteki Drághy Sándor és György fiaknak ellentmondása. Kolos Monost. Conv.

14. Somró Ujfalu O. Brusztur. Birtokossai: Henter, Dioszegi Kemény bárók, Hatfaludy, Hodor, Bene, Demény, Farkas, Gyarmati, Lészay, Zsombory nemesek. Az Egregy vize által rongáltt 's egyébaránt is szűk határa a' szántó-vető fáradságát nem szűken jutalmazza: földjei jó gabonát legelőji édes illatos füveket termők. Van fája 's vize, kevés köve, vadja, rákja bőven. Lakjak 20 nemes, 's 241 nemtelen, házai: 40. A' nemtelenek egyháznépen kívül melly Magyar, Oláhok egyesültt Görög valláson. Van helyben papjok és a' falun kívül fatemplomjok. Piacozó helje Zilah. Határos k. Szolnok vármegyével. Egyik kőszirtt-hegy tetején itt, omladványokban kesergik a' múlandóság vastörvényét némely kőhalmok melyek látszhatólag védvárul szolgáltak valaha egy két csoport ellenség ellen.

1760 birta nagy részt Sebes Sándor.

15. Farkasmező O. Lupaje. Kicsin falu az Egregy déli partján, Főbb-birtokosai: Mártonfy, Márkus, Zsombory, Kabós, Horvát nemesek. Kevés téres földje igen jó; van erdője, hasznos folyóvize kender áztatásra, ujjodan plántált szőlője. Az Egregy vize sűrű berkek

• közt rendetlenül csavarog mellette és határa szélénben hosszan 's e' szabja határát k. Szolnok vármegye közt és között. Lakják 14 nemes, 279 nemtelen; ezek Oláhok egy. Görög hitűek helybeli papjokkal együtt. Van a' falu közepén ezen hitre szentelt fatemplomjok. Piacza Zilah, Zsibó. Házak: 52.

16. Borzova. O. Borzu. A' vármegye' véghatárán fekvő nem kicsin helység. Régebben a' Borzovayak birtoka vala. Ma Kabós, Peley, Zsombory, Hatfaludy, Cserey nemesek bírlák. Határának nagyobb része hegyes-völgyes, lapányai termékenyek; de a' viz gyakran iszappal borítja; legelőji nádasak, kákalepték. Van erdője. Lakossai tehetsők. Piacza Zsibo, Zilah. Lakják Oláhok kik egyesült Görög hitű helybeli papjokkal együtt a' falun kívül kemény kősziklára épült fatemplomokban gyűlnek össze az Urat imádni. Határos Prodánfalvával k. Szolnokban, melytől az Egregy vize választja-el. Lelkek száma: 284, házaiké: 52. A' Zsibói veszedelemkór legközelebbi tanúja volt Rákoczy' megverettetésének: határának keleti részén is a' Rákoczy' hadi népe magát sánczok közé igyekeztetni 's azok közül kárvallottan kimozdittatván Herbeville Erdélyi főhadi vezér által.

17. Daal O. Dool. A' vármegye' szélénben annak déli határán fekvő rendetlen alkotású népesebb falu. Főbb földes urai: Csáky, Toldalagi grófok, Teleky grófné, Veselényi báró, Tisza, Zsombory, Gyarmat, Kellő nemesek. Nagy országútban esvén jövedelmes. Sok haszonvehető erdője van tölgyes többnyire. Határa szűk. Földje homokos. Határos Magyar Nagy Zsóborral Kolozsvármegyében Topa Szent Királlyal és Szücsákkal. Piacza Kolozsvár. Lakossai Oláhok Görög nem egyesült hitvallók kiknek helyben hite sorsos papjok 's fatemplomjok van. Lelkei száma: 358, házaic: 52.

18. Szent Mária. O. Szinte Marie Földes urai: Csáky gróf és Szügyény nemes neji jogon. Kicsin helység erdők közepette Határa marha legelésre, különösen juhak tartására nézve alkalmas; de szántó földje sován, gabonát szűken termő. Erdőben bővölkedik. Piacza Zilah és Kolozsvár ehez távolabb ahhoz közelebb. Lakosai tehetősbbek. A' helység' papja hiveivel együtt Görög nem egyesült hitvalló; mindnyájon Oláhok. Van helyben fatemplomjok. Határán terjed-el „P u s z t a R a j t a l c z“ nevű pusztá (Praedium) melly határos Népes Rajtolczal Kolozsvárm. Lelkei száma: 230 házaic: 30.

19. Szent Mihály (Puszt) Józsika bárónak egyedül való birtoka, az Almási uradalom' részjóságául közlelbi osztály szerént bírja. A' most múltt század' fojtában állított falú. Minden oldalról rengeteg tölgy- és cser erdők környezik. Mezei kedveltetők, mellyet midőn a' vidám kikelet zöld bíborral borít, akkor a' búsongó Amor ott örömet tanyász. Kedvére mulathat itt a' hasznos vadászó gazda is, hól a' tágas határ gabona termesztésre 's barmok legeltetésére nézve egy e' vidék legjobbjai közül. Nagy út lévén erre felé; a' jövedelem bizonyos. Népe tehetősb Oláhokból (van hét nemes is) áll, kik Görög nem egyesült hitűek helybeli papjakkal együtt. Van helyben hitőkre szentelt fatemplomjok. Határos Kolozs vármegyével a' megye véghatárán állván. Nagy kiterjedésű határkörén nyúlik-el „Kendermál“ nevű puszt Csáky ivadékok' birtoka. Lelkeinek száma: 348: házaie: 75. Sok földírók és rajzolók e' falút jelen való nevén nem; hanem „Szent Mihálytelke“ nevezet alatt említik a' múltt század fojtában kijött munkákban: 's néhól Kolozs vármegyébe helyeztetik; meg nem különböztetvén a' Kolozs várm. Fejérdi járásban létező „Szent Mihálytelkétől.“

20. Ugrucz. Benkónél Ugroc, 1591-b. is Ugroc. Főbb birtokossa Veselényi b. bir-

ja a' Drági uradalom részéül mint a' Kamutiak szerzeményjét; birják még Andrásy gróf, Miske, Szentkereszti bárók, özvegy Kordáné, Bakka, Daniel, Kabós, Zsombory, Madarasy, Pallovich, Vánza, Keczei, Hatfaludy, Székely nemesei. Sok erdővel bővölködik; egyébaránt határa közép jóságú. Lakják Oláhok tehetősök kik vallásokra nézve Gör. egy. hitvallók. Van helybeli papjak és fatemplomjok. Piacozó helye Kolozsvár. Lelkei száma: 542 házaie: 74.

1475 Ördög Simon mind két nemre szerzi az egészset. 1554 Kendy István egy részét zálogúl 200 for. birta.

1574 Valkay Miklós az Ördög Márta' fija birta anyai jogon egészben.

1585 Kendyeknek részjószága vólt itt, melyért Ördög Ferencz keresetet indított „litigat pro Kendy rész.”

1591 Ez az Ördög Ferencz ezen Kendy részjószága aránt ellentmondó vólt.

Nagy határán elterjedett mező régebben „Paraput” ma „Saraskutja” név alatt mint pusztá, a' tizenötödik században népes helység vólt, melyet 1396-ig a' Sarkudy, ettől fogva pedig a' tizenötödik században — mely alatt elpusztúlt — az Ördög, Teke és Menyhárt nemzetségek közösen birták; ma a' Drági uradalom' sajátja a' Kamutiak által örökösítve.

21. **Milvány.** Birtokos földes urai: Zsombory, Székely, Szabó, Gombás, Zsigmond nemesek. Közép szerű helység. Erdője tölgy bőven, elárkoltt kevés szántóföldje, elszéledve itt-ott nem kevés legelője, köve elegendő van. Piacza Kolozsvár. Népe nem egyesült hitet vall. Van helybeli esperesti helytartó papjak, ki az isten ígését helyhen fából készült szent egyházban hirdeti. Lelkek száma: 320, a' házaké: 73.

Pusztáji e' járásnak:

a.) **Pusztá Rajtolcz.** Birják a' Szent-Máriai birtokosok.

Áll legelőből sok szálas tölgyes erdőből. Bár neve „pusztá“ legyen is, már-már faluvá válandó: mert van benne 200 lélek, 's 21 ház szanaszét épülve.

b.) **Vaskapú.** Birtokosai azok kik Pousát birják. Legelője temérdek. Lakja lélek 100, házai száma hová-tovább nevededik; jelenleg 30

c.) **Kendermál.** Birják a' Csáky Gábor leányivadéki: Cserey, Székely nemesek, Lázár grófok. Lakja 3 nemes 82 nemtelen. Van ház rajta: 14. Földje jó. Legelője sok; erdője bőven. A' három puszták közül ez legméltábban viseli nevét.

E' járás 1828-b. az ország' háza megvásárlására fizetett a' tartományi tárba: 414 rh.

forintat 14 x-árt conv. p. meghatározott 80 $\frac{1}{2}$ fűstről.

II. Pánczélcsehi járás.

Régebben „Almás mejjéki járásnak“ 1715 mondatott és iratott az Almás viziről mely keresztül foly rajta. Falúji:

1. Pánczélcseh. O. Pancsicsou. A' XVI század elején elfogyott Csehi előnevű Pánczél nemzetségtől neveztetett falú. Jelenleg birják: Rédey, Kun grófok, Veselényi, Henter bárók, Fosztó, Bornemiszáné, Bakó, Balog, Szénásy, Durus, Csomafáy, Dászkál, Gagyi, Gombás, Horvát, Horvátné, Kovács, Laczkó, Pappné, Rápoltiné, Szarvady, Szöllösyné, Somay, Tájayné, Ferenczy nemesek. Természeti heljezte mind a' falúnak mind határának kevesbbé róna mint völgyes, erdőji fogyathozni kezdenek, földjeinek délnek fekvő része termékeny, utszái a' vizáradásnak kitétetve vannak, széna rétjei sátés fűvet adnak; de völgyes legelőji táplálók hasznosak. A' helyben lakó birtokosok evangelico reformatusak, kiknek 's kevés Magyar köz lakóijinak dombon épültt régi kő templomjok 's helybeli papjak (jelenleg idősbb Almásy Samuel a' vidék (Dioecesis) igazgatója (Director) úgy az Oláh lakosoknak is a' falun kívül fa templomjok 's ott lakó papjak van, ki

hiveivel együtt a' Görög egyesült hitet valja 's hirdeti. Piacza Kolozsvár. A' Csehi vagy Pánczélcsehi Pánczél nemzetség' hajdani voltára nézve a' nemzetségi sor elegendő tanúbizonyágul szolgál, kinck leányivadéki 's különféle avatkoztató számos utódi birták ezen falút 's birják ma is. A' Biktali Vitéz, majd Vajda vagy Bad valának földes urai. — Van itt a' Zsidó lakosoknak egy nem régen állított kerített külön temetőcskéjük. Az egész falú népessége: 989, melyből nemes: 64; házainak száma 170. A' járás tőlle vette nevét, mellynél a' járás' felállítását 's elnevezését szükségsképen meg kellett előznie. A' közelebbi században gyakorta törvényszékek helje vala, mint a' vármegye' jegyzőkönyvei bizonyítják.

1702 birták és lakták nagy részit: Dobay, Hidy, Ilyés, Mihály, Balog, Nagy, Somja, Gecző, Rápolti, Dénes, nemesek. Némelyek ezek közül ma is birják.

1724 Kolozsy Márton a' Pánczélcsehi járás' szolgabírójának iratik. — A' „Dorna“ nevű pusztának egy része határán terjed-el.

2. Szót el k e. O. Szoty ele k. Birják Eszterházy, Rédey, Betlen grófok, Onachten, Bánfy bárók, Balog, özvegy Keczeliné, Majtényi, Somlyay, Ferenczy, Durus, Imre, Kabós, Orosz, Prósa, Rád, Török nemesek. Határa-

nak nagyobb részit nyírcerdők nőtték-bé, kevesebb része mivélés alatt van; de oly sivatag hogy zabnál 's kevés tavasz búzánál egyebet nem terem. 1775 táján sóskútjai jeleltetnek azon korú földalbroszokon. Piacza Kolozsvár. Köz lakossai — mert Oláh nemeseken kívül Magyar nemesek nem lakják — Oláhok, Görög egyesültt hit vallók; huszanhárom év előtt váltak egyesülttekké, a' meddig vala két templomjuk; már most csak egy egyes. Gör. hiten lévő pap és fatemplom van helyben. Lelkei száma: 504; házaie: 97.

1554 Kendy Antalnak részjószága vólt itt 60 for. zálogos.

1779 egyesült; de csak hamar visszatért, 's közelebbről

1819 viszont egyesült köznépe a' Gör. cath. anyaszentegyházzal. Határán terjed-el a' Szent Katalini pusztá.

3. Vajdaháza. Meredek kopár hegyek horpadása közt szűk völgyben álló falú. Birják egészen a' Teleky grófok mint a' K. Lónai uradalomhoz tartozó részjószágot. Nem sok idővel ez előtt erdőiben a' hamúzsír főzést bérelő Zsidók felette üzni kezdvén, az ólta századok terhei alatt megaggott tölgy- cser erdők ritkulni kezdenek. Gabonatermő oldalas földjei 's kaszálói csak közép szerű jóságúak; lakosai

mindazáltal nem tehetetlenek a' kik Oláhok 's Görög egyes. hitet vallanak helybéli papjokkal együtt. Van helyben fatemplomjok. Lakja két Zsidó is. Népe ssége: 678; házai száma: 93. Nevezetes marhavásár az uradalom hasznára 1750 óta évenként martius 19 és september 14 tartatik. Egyébaránt piacza Kolozsvár és Zilah egyező távulságra az az: 3 $\frac{1}{2}$ mértföldnyire.

1437 Lakosai Magyarak voltak, kik közül Vajdaházi Nagy Pál a' lázzadó köznép' részéről az Apátii szerződésben (pacificatio) mint egyik követ jelen volt. Kolozs-Monostori levéltár. Máig is meg van az ev. reform. papi telek (fundus parochialis) itt évenként haszonhérbe kiadva, a' mi nem egyébre mint lakosainak hajdani Magyar létökre mutat.

4. Hidalmás. O. Hidá. Nevét a' falút ketté osztó Almás vizétől kölcsönözé, mellyen nevezetével meg nem egyezve járható híd nincsen. A' nemzetségi sor által igazolt szóhasznomány szerint Mikola báró korában egyedül a' Korda báró majd gróf nemzetség birta, mai birtokossai: Iktári Betlen gróf, Veselényi báró, özv. Hatfaludyné, Hatfaludy, Zambó, Fodor, Birró, Simon, Majtényi, Mohay, Székely, Keczei, Kabós, nemesek; kik közül többen helytt lakók. Eddig volt sok erdője ritkúltni kezdett, Erdője homokos inkább sárga mint fe-

lete. Legelőji tágosak. Határának 's a' falúnak is nevezetes károkat okoz az Almás vize, mellynek gyakori áradásai csaknem gátolhatlanok. Régibb földes urai voltak a' Boros Jenei Korda, majd a' Sáros Berkeszi Katona nemzetség. Két szentegyház ú. m. evangelico reformatum köből és Görög nem egyesült, Oláhok számára, 's egy házi kápolna rom. catholicusokéra vannak helyben. E' házi kápolnát alkotó Hatfaludy József a' nemes vármegyének helytartói kormányzója. Három harang gyűjté egybe ebbe a' híveket: 150, 100 és 50 fontosok. Az oltár a' boldog szüz' tiszteletére emeltetett; de minthogy az áldozathaz megkivántató némely eszközök nem ujittattak-meg, az isteni szolgálat megszűnt annál inkább, hogy 1829 februarius 9-dik óta annak tarthatásáról költt és adva volt engedelem levél is elveszett. Van az ev. reformatusoknak valamint a' Görög hitűeknek is helybeli papjak. Piacza Zilah. Oláh lakosain kívül Zsidók is lakják; kik a' gabona és szilvapálinka főzéssel magoknak használnak ugyan; de annál kevésbé az erdők' birtokosainak. Lelkek száma: 356. házaié: 125.

Némely nyomai a' Hídalmasi sánczoknak dudvákkel bénöve egy szeliden emelkedő észkass hegy oldalában láttatnak, mellyekről hihe-tő a' szóhagyomány hogy a' Magyarok béroha-

nása ellen hányattak vala alkkór midőn Tuhut' jövetelének hire repesni kezdett az Oláh lakosok közt, kiket előbb az Almás vize választott vala egymástól.

1575 Emlitetik Hidalmási Kántor János mint a' Rosnoi Simon' két ág ivadékainak személyesse bizonyos ellentmondásban.

1702 nagyobb részét Korda György báró birta, a' ki itt lakott. Mikola László báró nemzetségi sor magyarázó munkájában Hidalmást a' Korda nemzetségnek előnevűl tulajdonítja.

1715 június 4. a' megye végezte hogy a' falu régi helyére vissza költöztessék.

5. Bányika. O. Bajkuczc. Az Almás vize partjához nem messze délre néző falucska. Főbb birtokosai: Jozsika bárók, részszerént a' Csáky Gorbói uradalom részjóságául bírják; biratik még Korda, Mohay, Hatfaludy, Székely nemesek és Betlen gróf által. Kopár legelői kevés marhát táplálhatók; bár néhány sós erek mutatkoznak rajtak. Szántó földje kevés; csak téresebbjei termékenyek. Erdője szűk. Lakossai Oláhok Görög nem egyesült hitűek helyben lévő papjakkal együtt. Van helybeli fatemplomjuk. Piacza Zilah. Lelkei száma: 192; házaie: 37.

1715 június 4. a' megye' nemesei végzet-

képen rendelék, hogy e' falu rejtkehelyéből oda hól ma is áll, költöztessék vissza.

6. Rákos. Derék falú az Almás vize jobb és bal partján, melly gyakorta elhoritja mezejit utszájit. Nagy és Kis Rákos megkülönböztető mellék neveikkel. Az a' Rákos jobb; ez bal partján. 1573. Új Rákos nevet viselt. Főbb birtokosai: Teleky gróf, Onagten Radák bárók, Zsombory, Kakucsy, Czikó, Papp nemesek. Földje átaljában véve termékeny. Van erdője több holdnyi. Kies legelőji sok harmot táplálnak. Kevés rónaság is jútott a' falunak külhatárában, azonkívül hogy maga téren áll. Lakosai jól gazdálkodó ép tehetségű Otáhok nem egyesültt Görög hitű helyben lakó papjakkal együtt, kiknek fatemplomjok van. Piacza Zilah. Lelkei száma: 742; házaie: 120; helytt 7 nemes lakik.

A' mi szóhagyománynál fogva firól fira maradt, azt — bár nem mindég csalhatlan, 's ha szintén nem minden oldalról világúl szolgál is — el nem mellőzni az imilyen tárgyú előadásokban nem felesleg való. Így említésre méltó e' falú határának déli részén azon kellemetes bőv vizű forrás, melly — bár mi megelőzőtt előttünk tudva nem lévő okból ma is „Rákoczy kútjájának” neveztetik.

1715 a' megye' rendjei a' falut régi helyére vissza költöztetni rendelék; Rákoczy' csoportjai elől vonván-el magokat a' lakosok rejtékbe a' fennebbi 1702—1709 évek alatt.

7. Kendermező. O. Tyendre. Kicsin falú az Almástól nyugotra. Birtokosai Csáky Gábor' ivadékok 's Szentiványi és más nemesek. Lakosai Oláhok egy. Görög hitvallók. Lelkei száma: 317. házaik: 82. Vallásokra szentelt papjak és templomjok helybeliek. Piacza Zilah. Határa nem nagy: de termékeny. Erdőiben hamúzsir főzetik.

1434 Drághy Iászló, Jakab 'Sigmund és Osváld; — úgy 'Sombory Gergely és Tamás a' János' fiai az egésznek birtokába innepileg béiktódtak.

1715 jun. 4. Széki végzeténcf fogva a' megye' rendjeinek szállott-le a' falú mostani helyére.

8. Komló s Újfalú. O. Tresztyie. Mellék nevének meg nem felelő falueska. Az Almás vizétől éjszakkeletre. Földes ura Vese-lényi báró; birja a' Drági uradalom' részjóságául. Földje jó és jól miveltt, irtásos legelője kevés van. Piacza Zilah. Lakosai helyben lakó papjakkal együtt a' Görög nem egyesültt hitet valják még; de egyesületök aránt ezennel várják az engedelmet, 's fatemplomban áldoznak az élet urának. Lelkei száma: 198, házaik: 32.

9. Balázsháza. O. Belán. Az Almás vize' tágos térén nagyra terjedt népes falú. Főbb földes urai: Józsika báró, Molnár, Geréb, Cserey, Henter nemesekkel együtt Csáky jogon; ismét Rédey gróf, Korbács, Felszegi nemesek. Földje termékeny róna 's völgyes legelőji zsirosak táplálók. Erdője tölgyes elegendő, vize több malmakat hajtó, némely apróbb jó ízű halakkal bővelkedő. Szőlőinek nem nagy kiterjedését kedvező felvése 's jó szinbora kipotolja. Piacza Dée's, Zilah. Lakják Zsidók 's Oláhok nem egyesültt Görög hitű helyben lakó két papjaikkal együtt, kiknek a' falú közepette két fatemplomjaik állanak. Lelkei száma: 1036; házaie: 157.

Több az a' szóhagyománynál, hogy a' Csáky ivadékokon kívül való birtokosok egyike itt a' Csákyak' adakozóságának nyomán bir.

1593 [mart. 28. Vass György nyeri egészben Batori 'Sigmondtól, melly eddig az Egere-si (Kolozs várm.) Udvarház (Curia) tartozott, Kovachoczy Farkas' Cancellarius' kiadata alatt.

1600 Mihály vajda Czegei Vass Ferencztől egész Balázsházát elvévén mint ellenfelétől, Keresztszegi CsákyIstvánnak adományozta.

10. K e t t ő s m e z ő. O. T j e t j i s. Nagy helység az Almás nyugoti partján. Főbb birtokosai: Józsika báró és Henter Csáky jogon,

's Rédey gróf. A' természet gazdagan osztotta ki e' falúnak az élelemre valókat. Igen termékeny nem nagy batárán minden gobona tisztán 's bőven terem; bora pedig tartós, jó ízű, hatásos ercjű, a' melly kies és termékeny kevésszőlőhegyeiből csaknem minden ősszel bőven szüretik. Piacza Dézs, Zilah. Van az Oláh egyesült Görög hitű lakosoknak helyben papjok és fatemplomjok. Lakják Zsidók is. Népeisége: 1016 lélek — mellyből 11 nemes — háza: 132.

11. Galgó. O. Gilgó. Birja Józsilta báró. Az Almás éjszaki partján elterültt népes falú. Jó szántó földjei, zsiros füvekkel tarkáló völgyes kaszálói, elegendő bikkerdője, folyóján posztó ványoló malma említésre méltók. Van helyben Görög egyesült hitre szenteltt kötemplom, építette Haller grófné. A' lakosok Görög egyesült hitű Oláhok, némely Zsidókat kivéve. Az Oláhoknak papjak helyt lakó. Jelenleg a' f. kerületi Zsidók' polgári feje, kit ők a' tisztség rendeleténél fogva választottak magoknak, itt lakik. Piacza Dézs, Zilah. Lelkei száma 566, házaié; 95.

12. Tihó. Nevezetét némelyek Tuhuttól származtatják. Két völgy' nyílásánál felvő falú. Birják Csáky és Nádudvary jogon Kornis gróf, Somay, Rettegi, Mágner, Bideskuti nemesek. Az Almás vize határának éjszaki térségén öm-

lik a' nagy Szamosba hól határát e' dagályos folyam közép Szolnok vármegyétől választja, felebb Kövár vidékével, tovább keletre b. Szolnok vármegyével e' vármegyének etájon szélét tévén határa, így itt négy törvényhatóság nyúlik egybe, Természeti leírásában megjegyzésre méltó: hogy erdői keblében sok kőszén találattik, mellyek' használatától szálos erdői a' lakosokat még eddig megmentették. Földje különösen termékeny. Határa tágos többnyire róna. Bora tűrhető. Nem tehetetlen lakosai a' föld mívelésen kívül föld-edények készítését űzik. Mindnyájon Oláhok Görög egyesült hiten lévő papjokkal együtt. Van helyben a' falun kívül fatemplomjuk. Piacza Zilah, Zsibo. Regélik: hogy Tuhut vára lett volna itt az, mellynek romjai is már elmállottak. Igen közel ide emelkedetten szembetűnő azon kőszikla, mellyen 1705 esztendőben novemberben II. Rákoczy Ferencz Erdélyi elpártolt hivei közül Csáky Lászlótól is ezen vidék' duzs birtokosától szerencsétlen ütközete előtt vég bucsuját vevén, soha többé e' borús vidéken nem látattott. Cserey kézirat.

Az itt volt udvari rom. cath. imádkozó ház a' szent eszközök' elköltöztetésével lenni megszűnt. Lelkei száma: 453. házaie: 90.

13. Örmező. O. Várú. Régen Eörmezeyv. Szirmay Szatmár várm. I. R. 16 lap. várnak nevezi; de csak kis falú. 1723 óta a' Bornemisza báró nemzetség' birtoka. Sűrű erdői közt fekszik, mellyek a' hozzá való jutásban az idegen képzelődését hól andalítják hól undorítják. Kevés szántóföldjeiben a' lakosok többnyire törökbúzáat termesztének. Kaszálóji haszonvehetők számos marhákat táplálnak. Van az Oláh lakosoknak helyben fatemplomjuk 's lelkipásztorok ki hiveit az egyesült Görög hit' szertartása szerint legelteti. Határos Zsibóval k. Szolnok vármegyében. Piacza Zilah, Zsibó. Lelkei száma: 263, házaie: 51. Határának téres részét éjszakra a' Szamos szabta-ki.

Élőbeszédben forognak az Örmézei sánczok; de nyomai is látszhatók: mert az itten Zsibóra vivő elég rossz út épen ezeken menyen által, és 1705 novemb. 10-kén ezek közt hüllattak-el II. Rakoczy Ferencz hatezer emberei kiknek halmait izmos tölgyek játékaí a' szélvészeknek hiv védjei a' bajnoki poroknak, mint annyi sírkeresztek borítják. Itt is

„Títkon borong a' Genius
A' néma hant felett,
Hól lángoló szív 's honszerel'm
Váltottak életet.“

Meredek kősziklákról van itt kilátás a' Szamos folyamára, a' Zsibói meszsze fejező kastélyra. Ezen kőszikláknak egyike a' természet-től elég simán m. e. tizenhatszáz ölnyi magas alkottában a' keresztyén utazó figyelmét is magára vonja; midőn szemébe tűnik Megváltónknak 's mellette a' két bűnösnek feszület-képe a' kőszikla falnak közepette kimetszve, alább pedig oldalába véssett üreg az áldozat' véghezvitelére elkészítve ilyen felirással:

„Nem isten nem ember
Ezen kimetszett kép;
De isten és ember
Kit jelent ez a' kép,“ —

Mind ez a' nem rég elhunyt Bornemisza József báró kegyes műve, a' ki duzsabb létire is elfajultt századunkban nemcsak elnem fajulni, hanem példás keresztyén is tudni lenni.

Mig csak ezen vármegye' széléig nyúlik vala Erdély, úgy mint a' vajdák alatt, nevénél 's heljezeténél fogva nevezetes ország-határ-örizet hely, 's régebben talán általút (passus) is vólt Őrmező.

Az egybegyűjtött alkotmány III. R. 3. czim. 4-d. cikkkelben a' lévén, hogy „az Őrmezőnél lévő hidakról illendőképen való vám adásnak eligazítására tartozzanak ki-

menni belső Szolnok vármegyéből: Kozárváry Ferencz és Sándor, Diák. Kolozs vármegyéből: Kabós Gábor és Havasali László atyámfiai, 's a' vámat istenesen „idomzat szerént" mérsékeljék." Innen az a' következet, hogy a' felhozott törvény-czikkely' kelésekor ú. m. 1639-dik esztendőben az érintett hidak vámjogával élt e' helység akkori birtokosa, valamint ma is él a' régibb időkben itt fennállott harminczad nyomán.

1570 vára már elpusztulttnak olvastatik.

1750 Felmer Zsibót az Erdélyi általútak közé számlálván; az Őrmezei hajdani megye-és ország határszél, a' vám, a' harminczad mind annak jelentő bizonyosságai, hogy itt is mint Zsibónál lehetett általút addig, mig e' haza Magyarországgal szorosbb viszonyban; de a' Szilágyság ide nem tartozó vala. A' T. Vajda által a' 39 lap. említett Evuri, Eöri (lik Darabantaknak 's Celereseknek nevezettek) szent István király alatt ide is telepítették vala. Sz. László kir. Törv. III. könyv. 1, 2 szakasza is említi ezen Őr-helyeket.

14. Völcs. O. Felcsu. Birják: Mikes és Eszterházy grófok, Horvát, Hoszszú, Péter, Durus, Szentkereszti báró, Mezey, Ketheli, Máriafy, Fráter, Babós, Pekry, Farkas, Balog, Eperjesy, özv. Jábroczkyné, Hodor ne-

mesek. Elrejtett völgyben álló falucska. Sok szép, és nevendék tölgyes erdővel bővelkedik. Szántóföldjei kevésbé rónák; de jó gabonát termők, szük legelői igen jók. Kis szőlőhegye most vette létét. Földje a' trágyázást megkívánja; mert homokos, Határos b. Szolnok vármegyével. Piacza Dézs, Kolozsvár. Lakják Oláhok kik Görög egyesült hiten lévők helybeli papjakkal együtt. Van fatemplomjuk. Néessége: 406 lélek; kikköl 24 nemes; háza: 66.

15. R e c z e K e r e s z t ú r. O. Recse Krisztúr. Hibáson Récze Keresztúr. A' Recze Keresztúri Recze nemzetségnek hajdani lakhelje birtoka; bizonyítja ezt a' nemzetségi sor, mellyből ezen nevű törzsoökött 's következett ágozatjait mint ezen falúnak egymást felváltott birtokosait tudhatni. Jelenleg birják: Bánfy gróf, Szentkereszti báró, Eperjesy, Farkas, Henter, Papp, Háge, Szentiványi, Szászné, Teleky, Tamásné, Majtényi, Geczö, Fosztó, Ocsvay, nemesek, 's más kisebb egyházos és szakmányaló nemesek is oly számosan hogy köz terhet viselő háznép csak hét van egész falúban. Határa szalmájában szükken szemül bőven termi a' gabonát, sok trágyát kíván. Követ ritkaság találni földén. A' természet' ajándéki közül sok nyír 's kevésbb tölgy -

és bük-erdője van. Legelői csak a' helyben nevelkedett barmokat táplálják a' hizásig. Hajdan vólt itt az ev. reformatusoknak (majd az egységhívőknek) temploma és e. megyéje (parochia) de ma csak e. megye' földje (fundus parochialis) ev. ref. részen bérben adva; az Oláh Görög egyesült hitű lakosoknak pedig fennálló templomjok 's helybeli papjak van.

- Piacza Kolozsvár. Népessége: 595: háza: 100.

1686—1690. nagyobb részét birta nemes (Generosa) Kun Sára, Sepsi Szent Györgyi Daczó Györgyné, kinek I. Apafi Mihály fejdelem a' dézmabért 1686 elengedte kiváltságilag. Tudható birtokosai a' XVII és XVIII században vóltak: Recze, Daczó, Maksay, Rác 's t.

16. Kalacsá. Népes falú. Birják: Karaczay gróf, P. Horvát, Pappné, Sikó, Tite, Ketheli, Hoszszú, Czakóné, Máriafy, Fodor, Kakucsy, Farkas, Eperjesy 2, Hodor, Zsombory, Balog nemesek. Ismét Majtényi, Csáktai, Pap, Pekry, Szentkereszti, Kemény bárónék, Bánfy grófné. Több évekig Toldy grófok is valónak földes urai részszerént. Bövelkedik ugyan több és szálas erdőkkel; de azoknak becsesbb része földes úri tilalomban tartatik. Mivelés alatt lévő földjei 's legelői közép szerűek; aprók trágyázást várók, megszenvedők. Feligliko-

ből, félig fából állított régi alkotású templomok és papjak az Oláh Görög egyesült hitvalló lakosoknak ugyan azon hitre szenteltettek. Piacza Kolozsvár. Né pessége: 1578 lélek, melyből 25 nemes; házai száma: 105.

17. Paptelke. Kis helység, birják Eszterházi gróf, Traun grófné, Józsika báró, Székely, özv. Balogné, özv. Tormáné. Határa szűk, egyébaránt erdője bőven van, mellynek nagyobb része használatától a' földes uraság' tilalma megfosztotta lakosait, kik, egy Zsidót kivévén, Oláhok Görög egyesült hiten lévő helybeli papjakkal együtt. Van helyben fatemplomjok. Piacza Kolozsvár, Décs, Zilah. Né pessége: 383 lélek; háza: 70. Van hamuzsír főzése.

1649 birta egészben Kornis Ferencz.

18. Kecseháta. Birtokossai: Bánfy, Mikes grófok, Szentkereszti báró, Szarvady, Jábroczkyné, Kandó ivadékok, Farkas, Macskásy, Hodor, Eperjesy nemesek. Szűk határához képest lakosai nem tehetetlenek. Erdője csak vólt; ma fogytán van. Hidegebb éghajlatú heljezeténél fogva törökbúzáán kívül a' gabonát szűken termi. Piacza Dézs, Kolozsvár. Lakosai Görög egyes. hitű Oláhok. Van helybeli papjak és fatemplomjok magok vallására

szentelve. Határos Veczkel b. Szolnok vármegyében. Lelkei száma: 282, házaie: 42. Lakják Oláh szakmányoló u. n. libertinus nemesek is.

19. C s e r n e k. O. C s e r n u k. Két törvényhatóság alá tartozó együtt véve népes falú. Ezen vármegyebéli részét birják: Józsika báró, Eperjesy, P. Horvát, Miskolczy, Molnárné, Szirb, Telegdy nemesek. Nagyobb része b. Szolnok vármegyéhez van csatolva. Erdői 's legelői nagyobb kiterjedésűek mint haszonvehető szántóföldjei. Piacza Déés, Kolozsvár. Lakosai Oláhok kik Görög egyes. hitűek, helyben lakó papjakkal együtt. Van ezek számára fatemplom. Lelkek száma e' megyében: 199 kikből 31 nemes; házaie: 27.

Nem bizonyos, hogy Csernek Gyáspár, a' ki 1555 táján élt, ettől-e vagy a' Posega vármegyei Csernek falútól vette nevét.

20. C s á k y - G o r b ó. Mellék nevét vette a' Csáky grófi nemzetségtől melly régebben 's közelebbről is birta. A' Csáky leányág jogon mái földes ura Józsika báró, egy belső teleknek csere által jutván birtokába; melly eddig elé nemes birtok vala. Öröm vagy bú lepte lelkünknek képzelődése' elevenítésére ezen helység helyzeténél kedvezőbbet alig találhatni. Minden oldalról sűrű erdők környezik, mel-

lyeknek közepette mint egy a' világ' lármájától külön vált szent hajlék szintén hozzá jutásáig nem szemlélhető. Rousseau ha még élne az igézö Ermenonvillejét itt is feltalálná; hól a' magánynak békes keblében elvonúlva a' halandók' csábításainak törei elől valódi nyugalomban élni annyival inkább, hogy a' természet ártatlan gyönyörűségei mellett a' szükségeseket is nagyobbára megadta. — A' falu magában kicsin kevésbbé róna mint oldalas. Benne kies dombon épült csarnokból van tekintet az egész helységre. Rengeteg erdői mind tűzre mind épületre való tölgyfákat bőven szolgáltatnak; nincs száma bennök a' négy lábú és tollas vadállatoknak. Gabonatermő földjei termékenyek, legelői tágosok tápláló fűvekkel telyesek. Szép szőlője gyarapadik. A' falut két té osztó patak sok kovacs-követ hord csavargó folyamatu gyakori megáradásában. Piacza Zilah, hól az itt főzött pálinka summáson árulatik. Határos b. Szolnok vármegyével. Lakosai Oláhok Görög egyesült hiten lévő helybeli papjokkal együtt, kiknek saját hitre szentelt szentegyházak fából alkottatott. Van a' kastély' udvarán rom. catholicum templom köből, mellynek mostani udvari káplánja a' sz. Ferencz' szorossabb szertartású rendjéből való, 's a' templom közönséges kápolna (Capel-

la publica) czim alatt leány megyéje (filia) a' Kendi anyamegyének (mater). Állítatott 1804-dik esztendőben özvegy Haller grófné által, mellyhez jelenleg rom. catholicusok mind két nemen csak hármon számláltatnak. Egyébaránt népessége Cs. Gorbónak: 684 lélek, házai száma: 95. Kevés hasznú országos vásárja van évenként: februariuszban sexagesima után való kedden és novemb. 19-kén.

A' vallások' ujitása előtt Cs. Gorbó egészben a' Salamoni apaturság' sajátja vala.

Kész örömmel foglaljuk ide a' czukorrépa főzés' intézetet, melly itt mostanság vette lételét: hogy a' szép feltételt kívánt siker koszoruzza, kövesse, ohajtjuk!

21. Fűzes. Helyesebben Nyíresnek nevezetethetnék; minden oldalról Nyírerdőikkel lévén körül övezve. Birják: Andrásy gróf, Vesselényi báró, Sándor, Cserényi, Papp nemesek. E' falunak nagy kiterjedésű nyír erdőin hívül a' természet keveset juttatott ajándékaiból: agyagos földje a' hideg éghajlata miatt gyakorta szűken jutalmazza a' fáradozó mezei gazdák szorgalmát, kik zabot és töröbúzáat természetnek bővebben. Lakják Zsidók 's Oláhok kik helybeli papjokkal együtt 1767 óta Görög egyesült hitvallók. Van helyben fatemplomjok. Piacza Kolozsvár. Erdőinek közepette,

nihány ház, fatemplom és egy monostor (monasterium „Horgospatak“ hajdan; Strimba) áll 1795 év óta, melyben eddig elé számosabb, jelenleg 15—20 Görög egyesült hitű Oláh nevendékek Oláhul írni és olvasni tanítatnak. Kegyhagyománya (fundatio) ez egy Márs' fijának a' ki itt magtalanul elhalálozott. Negyvenhét ezer négyszáz kilenczven három embernek tehát csak ez egy alig tengetett emberre formáló nevelő intézete! Lelkei száma: 693; házaie: 114,

22. Fűzes Szent Péter. Szűk falú. Birtokosai: Andrásy gróf, Henter báró, Ilyés, özv, Könczeyné, Brencsán, Papp, Czikó, Kiss, Balog, Hatfaludy, Mohay, Keczei, Zsombory, Székely, Szügyén nemesek. Elárkoltt róna földjei termékenyek; többi határa, földjei legelői meredek heljezetű kopár oldalak, melyek felette szorgalmatos mivélés által válhatnának haszonvehetőbbeké. Vize' szükségét az Almás pottolja. Erdeje kevés. Lakosai Zsidók és Oláhok kik Görög nem egyesült hiten vannak helybeli papjokkal együtt. Van helyben fatemplom-jok. Zilah, Kolozsvár Déés piaczozó heljei. Lelkei száma: 840; házaie: 110. Pusztája e' járásnak

S z e n t K a t o l n a. (közönségesen) Ma pusztá ; hajdan azaz : 1574-ig lakta helység

volt szent Katalin nevezettel. L. Divers. Cotto-
 tum Cista 2. fasc. 3. nro. 25. Capit.
 Albense. Tartozik Szótelkéhez mellyel együtt
 birják: Rédey, Eszterházy grófok, Onachten
 háró, Balog, Majtényi, Mohai 's más egyhá-
 zos Oláh nemesek. Földje gabonára nézve nem
 termékeny, füve zsíratlan, legelői kopárok.
 Magát a' pusztát csaknem mind nyírerdők öve-
 zik. Nihány kunyhók idomtalan heljzetben ál-
 lanak közepette, mellyeket Görög egyesült
 hitű Oláhok lakják, kik a' köz ügyekben a'
 Szótelki falúbíró törvényhatósága alá vannak
 rendelve. A' szóhagyományt hogy itt valaha né-
 pcs falú diszlett hitelesitik egy épületnek még
 látható romjai az erdők közepette, mellyek a'
 szent Katalin' tiszteletére emelt templom' ma-
 radványainak lenni mondatnak.

1396-ig birta a' Solyomkövi Boros nemzet-
 ség, mellyből Boros Erzsébet Sarkady László-
 né a' Sarkudy Benedek' menyje élt, és

1441 Ördög Andrástól 's osztáljossaitól,
 kilnek az érintett 1396 évet adományoztatott
 vala, nagyapja jogán felkérte; de az adomá-
 nyosok ellene mondtak 's birtokába nem lép-
 hetett.

1574 birta egészben Komjáthy Gáspár a-
 nyai jogon. E' járás 1828-b. az országháza' meg-
 vásárlására fizetett 735 r. for. 50 1/4 xrt. c. p.

III. Választúti járás.

E' járás 1715 tájáig a' B o r s a i járás" nevét viselte. Falúi:

1. Kis vagy Felső Esküllő. O. Acsi-
ló. Birja a' M. Nagy Zsombory Zsombory ne-
mes nemzetség. Mindössze 40 öreg ülésből áll.
Fekszik egy völgyben. Határa hegyes-völgyes,
jó gabonát és szénát ad. Tölgyes erdői a' ha-
tár szélén nagyobbára cziherek felette elhasz-
náltatván. Határa 1820-ban szeptember 30-kán
felosztott két fordulóra. Határos Berendel,
Topa Szentkirály Kolozsban. Lakosai Oláhok
kiknek helyben papjak és fatemplomjuk van,
vallásokra nézve Görög egyesült hitűek. Van
itt evang. reform. egyházi megye helybeli pap
és kőtemplom. Piacza Kolozsvár. Lelkei száma,
491. házaié: 81. Alsó vagy Nagy Esküllővel
ugyan azon egy birtokosé volt a' XVI századig.

1715 jun. 4. és octob. 8. végezték a' me-
gye' nemes rendjei, hogy o' falú is többekkel
együtt a' közelebbi tavaszon, bujdoklása rejte-
kéből régi helyjére visszaállíttasson..

2. Alsó vagy Nagy Esküllő. A' régibb
írományokban Eskuleu, Ösküllő, Üsküllő, Is-
küllő; melly neven 1396 már állott. Annyiban,
hogy historiai történetére nézve igen emléke-
zetes helység, valóban a' „nagy“ névre mál-

tó, egyébaránt kiterjedése nem legnagyobb. Birják: özv. Teleky grófné, Décsey, Dozsa, Fráter, Halmágyi, Katona, Lészay, Sala, Veres, Rettegi, Szalánczy, Zsombory, Székely, Jánosy, Szekeres, Cserényi, Tussay, Czikó, Jékey, Szabó, Zámbó nemesek. Sok holdnyi-ak szántóföldjei, többek legelőji 's legtöbbek szálas tölgyes erdői. Határa a' gabonát bőven és tisztán termi, legelőji számos barmokat táplálnak, róna földjei hasznosabbak téres legelőinél, mellyek sátésak. Vólt itt ev. reformatum, és van Görög egyesült hitű templom, ez fából épült, az kőomladék. Lakosai Oláhok egyesültt Görög hitűek esperest helybeli papjokkal együtt. A' birtokosok többnyire ev. reformatusak helyben nem sokan lakók. Piacza Kolozsvár. Lelkei szama: 705 kikkől 64 nemes; házaic: 123.

Semmivel hitelesebben a' historiai előadások jegyzetek nem bizonyíttatnak, mint azzal, ha azok a' leírt dolgoknak, főképen pedig a' heljeknek természeti fekvésével régi nevezet-jeivel egyeztethetők. Esküllő nevének ez a' historiája. István III. Béla király' irótsiztje (notarius) kinek nevérol hivatalairól münket Pray győzött-meg 's ki eddig névtelen vala — utóbb Erdélyi püspök, a' VII kapitányokról avagy vezérekről irtt munkájának Erdélyről szolló

ezikkeljében lebeszéli: miképen foglalta legyen el Tuhut Erdélyt 's azt írja: hogy „minnekutánna a' Magyarok a' Meszesen által hatottak, látván ezen kis hazának amannál termékenyebb gazdagabb földjét, parancsolatát vének Árpád fővezértől meghodítására 's nemzeti kézzel (manu gentili) örökjökké tételére.“ Már a' sűrű erdők is elég dolgot adtak a' Magyarságnak miglen sik mező tűnne szemeik elibe, gátolták őket Vaskapú és a' Hidalmási sánczok (L. Hidalmás és Pousa falukat) 's a' ledöntött fasorompók; mindezeknél pedig keményebb ellentállásra találtak az ország' akkori vad lakosaiban a' mai Oláhok ősciben 's a' Tótokban. Gelou vezérjők alatt az Oláhok fegyvercson fogadták nem várt vendégeiket. Az ütközet megesett 895 az Almás vize mellett; Buday Ferencz szerént ezen viz választotta-el a' még megnem ütközött népet előbb. Az ütközetnek bizonyos helye felnem jegyeztetett; de fel az, hogy a' Magyarok győztek 's az Oláhok vezére (feje) Gelou elesett; megveretett, népe pedig a' Magyarok hivségére pogány szertartásával feleskettetett nem meszsze onnan, hól ma a' két Esküllő áll. Minthogy pedig az Almás vize ide közel van, 's végbe mentt esketés Esküllő nevezettel egyeztethető

a' fennebbi historiai története azon latin elv szerént: „historia est vera quae rerum testimonia habet“ Esküllő nevezetének eredetét hitelesitheti, melly egyszersmind ezen helységet magára, a' vármegyére 's egész országra nézve emlékezetessé tette és teszi. A' mit Benkő-is Specialis Transsilvania § 100. numero. 1. így ad elő.

1396 előtt tudhatólag a' Boros nemzetség birta; de akkór Esküllőy Andrásnak 's vércinek adományoztatott.

1574. egészben birta Valkay Miklós, kire Ördög Márta édes anyjáról szállott.

1579 Ördög János, Péter és Fer. a' János fia adományúl egy kö-udvarházat nyernek fejed. Bátori Kristóftól; de a' béigztatásnak Valkay Miklós ellentáll, a' mint Dobokay Farkas és Menyhárt László feljelentették mint igtatni rendeltt személjek.

1597 januar. 2-ról Esküllőről Csefey János levele költ Gyarmathy Miklóshoz mellyből több gyermekeinek léte kitetszik, kinek maga vagyónját kívánta hagyni végrendeletinél fogva.

1700 ólta birják nagy részit az Almády ivadékok.

E' leírtt két egy nevezetű faluknak hajdanani nevezetesbb nemcs urai közül valóok voltak.

tak az Esküllőy 's tovább Ördög nevet viselők. Annyi példák szerint az Ördög nemzetség is Esküllőy nevét csak utóbb változtatá-meg, 's ki tudja? mi okból vette-fel az Ördög nevet; amazzal előnév gyanánt élvén közüllők néme-lyek több előnevekkel éltek ugyan az Ördög ivadékok (igy Solyomkövi Ördögről 1548 ol-vashatni) kiket magok heljén említettünk. Az Ördög név mind két nemen negyedfél század alatt hallaték Erdély nemesei közt.

Rákoczy Ferencz' fegyvere a' falut is biz-tosabb helyre kényszerité költözni; 's ezért 1717 a' megye közgyűlésében elvégeztetett a' falú-nak régi helyére visszasköltöztetése.

3. Magyar Fodorháza, O. Fodorá Birtokossai: Bánfy báró, Dániel, Keceli, So-may, Tussayné, Bideskuti, Butka, Máté, Ná-násy, Baka, Jaltab, Fogarasy, Papp, Horvát, Ka-kucsy, Pákay, Kovács, Vida nemesek. Erdője bőven van. Szántóföldjei termékenyebbek hasz-nosabbak mint rona kaszálói; mert azokat a' víz gyakorta elborítja, a' mit csatornákkal jó-vá lehetne tenni. Van csikja néhány tavaiban. Magyar mellék nevét vette hajdani Magyar la-kosaitól, kik a' Bászta György' zenebonája, fő-képen pedig a' Kurucz járás alatt loptak-li 's helyettők ma lakják kevés Zsidók 's Oláhok Görög egyesült hitű helybéli papjokkal. Van

fatemplomjok. Van ev. reformatum templom-is melly minap készítették kőből a' hivek' adakozásából kiknek helybéli papjok még nincsen. Piacza Kolozsvár. Lelkei száma: 555 kikkől nemcs 92; házaié: 83.

1396-ig a' Solyomkövi Boros nemzetség birta; kiról adomány képen ekkor az Isküllöy's Ördög véreknek adatott.

1441 Boros Erzsébet Sarkudy Lászlóné nagy apja jogán felkérlette; de az adományosok ellentmondottak 's birtokába nem léphetett.

1574 birta Derzsei Komjáti Gáspár egészben.

1656 Fodorházy Istvánné Tekle Magdolna egyik birtokos aszszonya vala.

1715 végezték 's rendelték a' nemes rendek a' falunak régi helyére visszaköltöztetését, Rákoczy Ferencz' háboruja kényszerítvén fennebbi évek alatt a' népet rejtkekben keresni mendéket. A' „Dorna“ nevű pusztának egy része határát foglalja.

4. Magyar Ujfalu. Derék helység, melynek birtokosai: Betlen, Kun grófok, özvegy Teleky grófné, Onagten báró, Torockay, Simon, Bakó, Guti, Ferenczy, Papp nemesek. Szántó földjei igen jó felkvésűek a' gabona minden nemét tisztán gazdag aratással termik, ka-

száló rétjeit olykór viz borítja; egyébaránt haszonvehetők, legelőji völgyesek kiterjedettek; erdője bőven van. Piacza Kolozsvár. Lakosai a' Bászta György és Rákoczy Ferencz honi háborúji miatt Oláhokká váltak; a' Magyarok lassanként kikopván. Mai lakossai Oláhok, többnyire tehetősök Görög egyesült hitet vallók. Helyben szép kő templomjok és papjok van. Né pessége: 683 lélek; házai száma: 74.

1606 főbb birtokosa volt Szemere János.

1610 egé szben Teke Tamás, Ebeni Gábor és Szalay Ferencz ugyan azon egy Ördög Kata' férjei birták adomány jogon.

1629 Állott' e' falú 64 öreg ülésből; felét Ebeni neje' jogán-ki Ördög Kata volt- felét Ördögék birták. Következtek majd Jánosy, Barcsay nemesek.

1725 a' várm. végezte: hogy több helységekkel együtt M. Ujfalu is bujdoklása helyéről előbbeni helyjére vissza költözzék.

1760 birták: Somay Sándor és László, Vay Judit Vas Dánielné, Harsányi János, és Simon János - akkór az Ördög György' részéti s.

1770-táján Benkő itt az egység hívő atyáfiaknak egyh. megyéjét írta; ma nihány birtokosok ezen hit' részesei. A' melly szentegyháznak romjai láthatók; hihető Benkő' korában ha-

szonvehető templom volt erre vagy más hitre, szentelve.

E' folyó században egy ezüst pénzt találtak mezején: „Titus Vespasianus“ felirással. Ismét 1831-ben a' harmadik századból két kis ezüst pénzek találtattak itt, melyek közül egyik oldalán Gordianus arczképe ezen körül írással: „Imper. Caes. Gordianus Pius Augustus“ másik oldalán a' magyarázatok szerint a' virtust példázó kép ilyen körülírással: „Virtuti Augusti“ A' másik csonka pénznek egyik oldalán: „Gordianus Pius Fel Aug“ másik old. „Virtus“ körül, közepén a' virtus' példázó képe láthatók és olvashatók. Ezen eredeti Romai pénzek közül amaz betűinél fogva Aelius Spartianus Romai éviró's Felmer jegyzetek, nyomán a' hatalmas Gordianusoknak 235-táján a' Gothusokon nyertt nevezetes győzödelmeik emlékére verettek a' Bitnicz' magyarázatja szerint mint Koloniabéli pénzek középp Dacia szélében tanyászott's a' Meszesig terjedett határörző Romaiak közül a' kilenczedik Legio által. Szamosközy és Felmer felhoznak egy felülírást melyet a' Gordianusoknak Sarmis vagy a' Háczeg vidéki Várhely nevű Római gyarmat (telep) iratott vala. L. Szamosközy pag. 10. Felmer pag. 60. 1828 határa felosztatott.

5. Csomafája. Sem a' falú, se határa nem nagy kiterjedésű. Nemesci számosak, kik a' köz lakosok' számának szinte felét teszik. Birják ma csak két törzsök jogor: Csomafáy. Czakóné. Czikó, Ferenczi, Györfy, Török, Butka, Szölösy, Szilágyi, Székely, Ajtayné, Ballokné, Csiszárné, Csománé, Farkas, Gálné, Gombás, Kiss, Papp, Szász, Jáktó, Varga nemesek. Minthogy annyi birtokosok közt oszlik egyébaránt is szűk határa; kevés fáradsággal mivelhetők földjei; mellyek száraz természetűek, kövecsesek, a' gabanát tisztán termik, többnyire róna legelői zsirosok, erdője igen kevés. Van egy hasznos lisztelő malma a' falu közepette. Piacza Kolozsvár. A' helytt lakó nemességen kívül, kik ev. reformatusok, lakosai Oláhok Görög egyesültt hit vallók. Mind a' köz lakosoknak a' falun kívül fából szűk, mind a' birtokosoknak kőből emeletes dombon tetplomjok van' helyben. A' reformatusok' temploma régi készületű, benne a' szokott helyen még meglévő orgonakar jelenti, hogy rom. catholicusok számára vala eredetiben alkatva. Kőtornyát 1799-ben emeltette a' helybéli birtokosság. A' vármegye jegyző könyvei szerént „legrégibb időkben“ e' falú birtokos urai, Izabella koráig a' Csomafáy nemzetség voltak. Ma itt lélek 486 találtatik kikből nemes 133. házai száma: 84.

A' régiségéről méltán említendő Csomafáy nemzetség' fiai között tudhatók: nemes Csomafáy János és Pál; éltek 1331 táján. Sz. Egyedi részjóságokat tizenöt márcza nehéz ezüstért örökösön eladták idősebb Vass Miklósnak, Jakabnak és ifjabb Vass Miklósnak. m. s. Huszti.

1702 élt Cs. László: közügyben is fellépve.

Tudhatóbb birtokosa a' Csomafáy nemzetség után volt Valkay, erről Erdélyire egy részben, Daczóra Csernátonyakra szállott.

A' vajdák alatt e' falubeli nemesek-is kötelések valának Dobokán egymást felváltva őrtállani.

1346 bizonyos „Tóth nevű nemes nemzetségnek előneve innen volt. E' tájtt esik a' Czegei Vass nemzetségnek ide való birtokába igtatása a' nem rég elékerültt igtató levél tartalma és adata szerint.

Izabella alatt 1540—1559 főképen divatban volt a' Dobokai vár őrizet: minthogy a' fejedelemaszszony itt kedve szerint, húzamosban mulatott. Utolsó várkapitány Bádoky Mátyás említetik, a' ki hív szolgálatjáért Izabellától Csomafájának napkeleti részét újadomány levél által nyerte. Ezen újadománylevél a' Kolozsmonostori convent országos levéltárában van. A' Bádoky név és nemzetség ekkor vált

a' már az előtt is meg vólt Csomafáy névvé és az addig is virágzott Csomafáy nemzetséggel osztáljosává Csomafáján. Ma a' Csomafáy nevű ház számos ágozatú többnyire házosság által való Ivadékokban virágzik. Csomafájának napnyúgoti része a' XIV. században Valkayak birtoka vólt kikiről Erdélyi, kiről Daczó, kiről Csernátony maradékokra szállott a' nemzetségi sor' magyarázatja szerint.

1702 birták és lakták: Csernátoni, Butka, Bukavicy, Fekete és az ősdedes Csomafáy nemes nemzetségek.

6. Borsá Derék népes falú, mellynek a' f. kerületbéli faluk közt adója rendszerént legtöbb, hasonfelét birja Betlen gróf; másfelének birtokossai: Rédey gróf, Bánfy, Jozsinczi bárók, Kabós, Keczei, Gondos, Bogdán, Décsey, Varsányi nemesek. Három fordulóra osztott nagy határa meszszerjedett legelőire 's jó szántó földjeire nézve nevezetes. Szőlőhegyeinck mivellete felhagyatatt. Erdője semmi sincs. Kőve sok van. Piacza Kolozsvár. Helybéli papjok van mind az ev. reformatusoknak, mind az Oláh egyesült Görög hitű több lakosoknak, 's czekeknek fából amazoknak kőből templomjok 's kőoszloppal jelelt külön temetőjük. Kemény kötésű kőtemploma és tornya a' háborúk' viha-

rát kinem álván, csak nem haszonvehetlenek valának, miglen Varsányi Benedek meg nem építette az utolsó század' második negyedében. Van alatta temető Lólt is. Jelenleg a' birtokosok' köz kölcsségén e' szentegyház viszont megujtatók. — Külön temetőji vannak itt a' Gör. hitűeknek és másoknak. Ebben egy siroszlop áll; ez is a' Varsányiak' építményje. Népeessége: 1042 lélek kikből 89 nemcs; házai száma: 233. Nem igen hasznos vásárai tartatnak évenként februar. 24, majus 6, és october 4-ikén; kezdődtek 1819 évben.

Szirmay Antal „Hungaria in parabolis“ czimű munkája' 9-ik lap. 25. §. az Árpád' fő vezérlete alatti nemcs nemzetségek egyikét Borsát említi. Nem ekkori-e e' falu nevezete?

A' XVII évszázban bizonyos Nagy nevezettü nemcs nemzetségnek előnevül szolgált.

A' XVIII évszáz' fojtában több közgyűléseknek 's törvénytörvényesüléseknek helyt adott.

Ugy mondatik: hogy egy része e' falúnak (némelyek szerént egészen) Keresztesy Samuel' magva szakadtával a' Szamasujvári fejedelmi uradalmat illetné, mint Szék városának egykori majorkodtató jószága. — Határos Fejérdel Kolozsban.

1635. birt itt Keresztesy Pál. Ez ma-

jus 15-én az Erdélyi fejdelem' számára 174 aranyat kölcsön vett Konstantinopolban.

1702. birták és lakták: Keresztesy Samuel, Décei Bálint és Ferencz, Butka, Bánfy, Daniel 's nihány egyházas nemesek.

1718. táján a' Dobayak is használák előnevül.

Kurmatúra nevű nagy mezőség határán terjed-el. Régebben Borsa a' járásnak nevet adatt vala.

7. Válaszút. Bánfy és Toldy grófok, Bánfy báró, Daniel és Kabós nemesek birtoka. Eddig elé része vólt a' Bonczhidjai uradalomnak. Nagy rónaságban — kivéve kevés házeit — elterültt derék falú; a' járás rólla neveztetik melly 1715 még Borsáról neveződött vala. [Itt már kora kikelethór a' hársonyló vetés' remény színe mosojog, melly nyárban gazdag aratást, őszre kelve pedig tömött magtárokat ad a' nem henye mezei gazdának. Úgy van; mert tágos róna 's völgyes határán a' tiszta búza 's egyéb gabona bőven; délnck fekvő nem nagy szőlőhegyében jó bór terem. Legeelőji meszszeterjedett bővségölkben sok marhát táplálhatók. Erdője egy szál sincs, Méltó a' figyelemre egy itt ujodan épültt magtár. Krünicz mintájára. Piacza Kolozsvár meddig innen 13/4 postányi közön visz a' készített jó út. Az

itt 35 év óta lévő posta hivatal — mely Nagy Iklódról változtatodatt ide — Bánfy bárók sajátja. Határos Kolozs vármegyében Zsukkal. — Lelkeiknek száma: 1118, házaiké: 154.

1620. táján Válaszuty András könyvnyomtató Kolozsvártt innen vette eredetét.

1659-ben II. Rákóczy György a' Válaszúti és Zsúki téren fekvő táborával, midőn a' fejedelemséget Barcsay Ákostól elragadni törekedne; 's innen nyomúlt alább Déva felé Barcsay után, kitől Várhelynél Vaskapun belől Húnyad vármegyében megverettetett.

Válaszút egyike e' megye' legkiecsőbb faluainak. Népe munkás; sok fuvarozás mellett is nem tehetetlen. Köz lakosai Magyarok és Oláhok; ezek azokkal az igyekezetben versenyeznek. A' Magyarok ev. reformatusok; az Oláhok Görög egyes. hit vallók; mind két felekezetnek hite sorsos papjok 's ezeknek fa, azoknak kő tornyatlan templomok van helyben. A' múlt század' végével 's ennek kezdetével a' vármegye' levelestára és tanácsháza néhai nagy emlékezetű Bánfy György báró főispán' fényes lakjában vólt heljeztetve.

Itt 1805 június 17-kén húnyt-el a' hív emlektű Bánfy György báró alezerekes 's ezen vármegyének nagy nemzetségéből tizenegyedik fő ispánja, 's ezen ág nemzetségi sirboltjába in-

nepi gyászpompával tétettek-le porai: nyugodjanak szent békével! Bánfynak is, mint szintén Euripidesnek Görög országban Macedonia, egész Doboka vármegye szolgál emlékül; Válaszút földje csak tetemeit fedi.

Nem csak vagyonjának hanem erényeinek is egyik örököse, fájdalom! már néhai szintén György báró fja is itt nyugszik. Mig élt a' cs. kir. Apostoli felség' arany kulcsos hive, előbb ezredes főkapitány, utóbb nemes Zaránd vármegyének kinevezett főispánja vala; kimúlt 1832 decemb. 23. becses élete 66 évében. — Elmúlik ugyan az élet „mint a' halotti harangnak hangja elenyészik a' levegőben;“ de a' jók emlékezete a' hív unokák, szívében túl hat az idők sorain, — az érdemesek nevét nem törli ki a' századok' késősége — örök áldása leng ezek felett a' maradéknak; nem úgy enyészvén-el ők mint azok, kiknek kártékony porait az utolsó halotti harang' elkongása után a' sír' senyvesztésének átkok közt adják által szerencsétlené tett rokoni, magzatai honfitársai 's néha egy egész nemzet. —

8. Hida Betlen és Bánfy grófok 's igen számos nemesek birják úgymint: Ambrus, Angyalosy, Bakó, Ballók, Bása, Bartha, Bukavicz, Barta Klára, Ballóné, Beke, Birró, Bogdán, Bogdáné, Boldizsár, Csákányné, Csá-

kay, Csákány, Csomafáy, Daniel, Deák, Dénczs, Érsekt, Feketc, Ferenczy, Fintáné, Gecző, Gersonné, Gombás, Hajduné, Horvát, Ilyés, Kércyné, Kis, Kissné, Komjáti, Kovács, Mezey, Miklós, Miszti, Nagy, Nánásyné, Nemere, Pogácsás, Sárközy, Sárközyné, Sepsi; Sinkó, Sós, Nagy, Szabó. Szentkirályi, Székely, Szilágyi, Tiszta, Török, Türey, Jakab, Jokus, Vásárhelyi, Váry, Viczey, Zakarias, Zalányi. Birtokosai száma a' köz lakosokét felül múlja. Izekre daraboltt földjei termékenyel, kevés fáradsággal jól műveltethetvén. Vólt szép nagy erdeje, mellyet ezennel vágnak. Vad bórt termő szőlőhegye, korán érő cseresznyéje mind az a' mit természeti leírásában méltó feljegyezni. Köz lakosai egy Zsidó, Magyarak és Oláhok Görög egyes. hit vallók. Piacza Kolozsvár.

Népessége: 661 kilből 475 nemes; házai száma: 113. Bár melly kevés lakosokat főként nem nemeseket számláljon is ezen helység, elég vólt arra hogy négy bévett hitvallást fogadjon keblébe. Vannak tudniillik a' Görög egyesült hitűeken kívül rom. catholicusok, ev. reformatusok, 's egység hívők. Mindegyik felekezetnek külön szentegyháza 's helybéli papja van. Az ev. reformatum templom legrégibb, maga is nagy köből 's tornya magas, megújítatott 1828. Birták az egység hívők is. Az egység hi-

vők egyh. megyéjét alapította Dobokán lakott Káli Kun István, gazdagította Szentiványi Sámuel. A' rom. catholicusok' egyházi megyéje 1766 nem kevés akadályok meggyőzése után e' képen alapítatott: Bereczky Romuald sz. Ferencz szorosbb rendű szerzetese saját pénzével azt a' kis földdarabot a' köz helyből, mellyen a' papi ház és templom állanak, megvásárolván 's az istenigéjét hirdetni kezdvén nyilvános egyházi beszédi által, szent törekedésben az ellenhitűek által meggátoltatott, kik vele nem illőleg bánván; ezért a' falu közönsége ellen a' fejedelmi ügyész keresetet támasztott, 's könnyen megnyerte — a' birság a' közönségen ítéletesen felvétellett, 's az egybegyűlt mennyiségből a' helyhez Bereczky még többet is öröklösítvén a' megyét igen szűken dotálva felállította Bajtay Antal báró, Erdélyi rom. cath. püspök helyben hagyásával. E' részen 1828 óta egy ujonnan készült kőtemplom a' megye' hívei' adakozásának, különösen akkori fő gondviselő' (Curator) Czikó Ferencz' keresztyéni serkentésének, gróf Losonczi Bánfy József ur' kegyes buzgalmának pedig külön temető kert háláljak létöket. — Temető! hól földi terhektől nehezültt lelkünk az örök lármátlan éjszakában zaklatlan nyugalomban szenderül „testünknek néhány év elmúltá után elmállott po-

raival együtt nevünk hírünk halva felvendő sírjában, 's bár melly sok nyugtalansággal fáradozzunk is a' dicsőség után, azon vigasztaló remény nélkül kell lesülyednünk, hogy tetteink nevünket a' halhatatlanság' elibe vigyék „Herculesz' panasza Szigethi Gy. Mózes Első könyv. LIV Meséjében. „De épen azok a' tettek, azok a' jó tétemények, mellyekkel boldogítottuk az emberiséget, mellyeket kicsinyeknek nézeltünk, épen azok fognak minket halhatatlanítani; nem a' vakító nagyság, mellyért sok veszélyes küzdellések közt vívtunk.“ Ugyan azon mesében.

Mint alább is következik: Erzsébet (Izabella) királynénak Zápolya Jánosnénak Dobokán mulatása alatt, a' Kidei nemesek örüllői szolgálatjára voltak ki rendelve.

9. Bádok. 1505-ig a' Bádoky nemzetség birtoka volt. Utóbb Sömedy, Sós nevűek is birtak itt. Most Betlen, Rédey grófok, Csikó, Derzsy, Deák, Czagáry, Békesy, Bereczky, Bánayné, Galaczné, Nagy, Guthy, Lepusán, Bádok, Török, Zsigmond, Vass, Veressy, Veressyné, Erdey, Vida, Ferenczy, Miklós, birtokosai. Kietlen völgy' szorulttában heljeztetett falucska, határának nagyobb részét erdők mőték-bé; mivelés alatt lévő része hól észkas, hól verőfényes közép jóságú. Kövekkel bővel

ködik. Piacza Kolozsvár. Lakosainak lélek száma: 454; kikből nemes 174, házaik: 84. Van itt rom. catholicusok' buzgollyodására néhaiak Csik Mind Szentí Cziko Ferencz és neje Erdőtelki Szentmarjay Anna által állított udvari házi kápolna. Népes úri gyülekezet' jelenlétében innepileg megáldá Apór József báró Kolozsvári megyés pap 1810 octob. 4-kén. Helybehagyák az alapítást utóbb Rudnay Sándor és Szepeszy Ignác báró Erdélyi püspökök; az Bonczhidján 1819 julius 17, ez Gyulában 1820 jul. 9. neveik alatt kiadott leveleik által. Az óltár a' szent Háromság' tiszteletére emelve. A' harang 50 fontos, a' szent eszközök és öltözetek állapotja arra mutat, hogy az istenes alapítóknak áhítatosan lángolt lelké egyetlen fiakra is örökségül szállott. Vannak még ev. reformatum templom köből régi alkotású, melly a' most múltt század' vége felé Mezey Samuel's neje Derzsy Sára által megújítatott. Az Oláh lakosoknak is fából a' falun kívül Görög egyesült hitőkre szenteltt más templom áll, mindkét részen helybeli pap legelteti hiveit. Lakja egy Zsidó háznép is.

A' Bádoki Bádoky nemzetségnek hajdani szokatlanabb fényben ragyoglatát példázza a' főbirói rang, hivatal mellyel 1540—1566 's 1588—1595 diszlett. L. főbirók sora.

10. Dr á g. Falu nem szoros völgyben, melly a' fennebbi évszázak alatt előbb a' Drá-gi, majd a' Szent Györgyi, tovább a' jeles Hamuthy nemzetségnek egyik előnevét adta; a' másik Szent László lévén Torda vármegyében. Uradalmi helység, birja Veselényi báró, melly-hez tartoznak Adalin, Komlós Ujfalu egész faluk; részjóságok: Füzes, Hékes, Romlott, Ugrucz; puszták (praedium) Saraskutja, az Ug-ruczi határon; Mikó, Urtelek és Szent Márton. Van erdője tölgyes és bükkös bővön, melly-ben számos vad tanyász, mesterséges kaszáló-rétje, sok más legelője. Halas tava is vólt, (a' régiek különös kénynt találtak-fel a' halastavak-ban) mellyet Veselényi Farkas báró a' legkegyesebb földes urak egyike, kaszálóra változtatott. Határát nem rég' a' birtokos uraság szolgáló emberei közt felosztotta, melly tiszta búzát és törökbúzát kétszeri szántás után is ele-gendőt terem. Bora iható. Vagyon itt hazánkban nem csekély birkajuh- gazdaság, és pálinkafőzés rozból. Piacza Zilah, Kolozsvár. Lelkei száma: 654. háza: 113. Lakják egyesült Görög hitű Oláhok, kiknek helyben papjok és oldalan épült fatemplomjok van. Van ev. ref. temploma is. Jelenlegi pap ifj. Almásy Sámuel. Alapítá e' me-gyét 1760 Veselényi Ferencz báró. Országos-olég népes vására évenként négy van: 1, 22.

ó calendarium szerint Nagy csötörtökön. 2, juliusz 6-án. 3, august. 18-án 4, novemb 7-én. Régi jog ez; a' Seredyek által nyerve új adomány által.

Ezen uradalom' fejében Drágban felvő kastélt építette Kamuthy Balázs 1622. mellyet bizonyít a' négy szegű kastél' fő kapujának imilyen felirása: „Aedificavit Blasius Kamuthy Status Consiliarius et Comitatus Doboka Supremus Comes“ (L. főispánok' rendje). A' K' Kamuthy nemzetség a' Seredyeknek ezek az Andrásy grófoknak ádták által birtokát, utóbb a' Veselényi nemzetség örökölték meg szerzeményképen.

1622. Kamuthy Balázs.

1701.

1702. Serédy Péter és István bárók birták és lakták. Tartoztak ezen kastélyhoz 1651-b. Drág, Kamuthy Balázs által építettett kastélyal együtt. Adalin, Homlós-Ujfalu egész faluk, Mikó, Urtelek és Szent Márton puszták. Mind ezekről 1651 adomány: — 1701 pedig újadomány levelet kaptak a' Serédiék. Minthogy Görccsöni Serédy István és Nagyszőlősi Serédy Péter testvérek a' XVII-dik század' vége felé ezen uradalom' birtokában megosztottak; ez jónak látta maga részéről újadomány levelet eszközölni; mellyet meg is nyert Nagy Leopold csá-

szártól. E' levelet Speck Lajos a' Tudomá-
nyos Gyűjtemény 1823 évi IV. füzeté-
ben 15, 16 lapokon a' Serédyekről mint
Tokaj birtokosairól annak leírásában emlékez-
vén a' Hadusfalvai Spilnberger nemzetségnek
eredeti levelei közül kiadta latinul; mellyért
buzgó hála a' munkás diplomaticusnak! de mű
halljuk azt Magyarúl, egyengetvén bár próba
gyanánt kedves nyelvünket az e'félékre is. Az
új adománylevél e' következő: Mi Leopold 's a' t.
adjuk emlékezetül 's a' t. hogy figyelvén és meg-
fontolván a' mű kedvelt Hivünknek Nagysági
Serédy Péter Nagyságos Báronak hivsége, 's
hivséges szolgálatja által szerzett érdemeit, mel-
lyeket mind nekünk mind a' mű kedves Erdély
tartományunknak részére végbevitt és feláldo-
zott 's az utánn is hasonló hivséggel és álha-
tatos lélekkel végbeviend, bizonyos jószágokat
's birtokokat, jelen pedig mint részjószágokat
az oda való kastély' felével, Adalint, Homlós-
Ujfalut; Mikó Urtelek pusztákat részszerént,
a' Szent-Mártoni egész pusztát Doboka várme-
gyében, mellyek hajdan élt Szent Lászlói ne-
mes Hamuthy László' és Farkas' magvaszakad-
tával, nem különben Haraklyánt, Vártelek rész-
jószágot, melly Nemes Haraklyáni Haraklyáni
Miklós' magva szakadtával, továbbá Förményes

részjóságot Nagy Dobai Nemes Spáczay Mihálynak és Jánosnak magvak szakadtával, úgy Czigány és Kusay közép Szolnok vármegyei; Bérzcei, Rajtocsi pusztákban — Vaja és Somos Kraszna vármegyei birtokokat 's a' t. mellyeknek ugyan azon Serédy Péter 's ősei ősedes háborítatlan birtokában voltak, 's közelebbről őket illetik. (hézag) A' ki erősíti hogy vér szerint való osztáljosai fenn vannak most is, minden nemű teljes királyi jogunkkal együtt, a' mi az érintett javakban és jogos birtokokban akár mikép — (ismét hézag) Reánk — akár mi úton-módon münket illetnének, birtokát az érintett javaknak minden hasznaival ragasztékaival úgy mint szántó mivellett és mivelletlen földjeivel, rétjeivel, legelőjével 's a' t. általjában pedig akár mi névvel nevezett minden hasznaveendőségével 's teljes ragasztékaival régi valódi határaik között — — a' mint azok eddig elé állottak, az érintett Serédy Péternek maradékinak 's utódinak, előbb férfi ágon, örökös joggal, azok pedig elfogyván, vagy netalán nem lévén, a' női nemnek is Mindegyiknek ugyan azon örökös joggal Uj-Adománynak czime alattadtuk ajándékoztuk, és adományoztuk; sőt adjuk ajándékozzuk és adományozzuk örökös visszavonhatlan joggal, tartani és bir-

ni idegen jog' sérelme nélkül. Jelen való titkosabb 's Udvari pecsétünk erejével hitelesített Levelünk' bizonyágánál fogva. Mellyet mű hiváltsági levél formára alkottatandunk, midőn maga valóságában visszaadódik. Költ a' mű Austriai Bécs városunkban aprilis holnapjának tizenkilenczedik napján az Úr' ezer hétszáz egyedik, Romai — negyvenharmadik, Magyar — negyvenhatodik, Cseh országulásunknak pedig negyvenötödik évében. Leopold s. k.“

11. Adalin. Nem nagy falú. Birja Vese-lényi báró, a' Drági urodalom' részjóságául. Erdője több holdnyi, legelője kevesebb; szántóföldje még kevesebb; mind haszonvehetők. A' len termesztés itt egyik főbb tárgya a' gazdaságnak. Piacza Kolozsvár. Lelkei száma: 269. házaié: 50. Lakják Oláhok kik Görög egyes hitűek helybeli papjokkal együtt. Van e' hitre szentelt fatemplomjok.

12. Ördög Keresztúr. O. Krisztur el. Elrejtett kis falú. Birják: Bakó, Kabós, Szekeres, Szacs vay, Füzesyné, Hatfaludyné, Gálfalvy, Székely nemesek. Meszsze terjedett legelőin sok marhák legelődnek; erdője tűzrebőven van; kevésbbé róna mint hegyes-völgyes szántóföldjei igen jók termékenyek; eddig elévölt kevés szőlői míg miveltettek közép szerű

bórt termettek; de ma parlagok. Határos Berendel Kolozsvármegyében. Piacza Kolozsvár. Lelkei száma: 267. házaié: 30. Határa felosztva van. Köz lakóji Oláhok helybeli papjokkal együtt Görög egyesült hitűek, van helyben fatemplomjok.

Az Ördög nemzetség több éveken által előbb maga majd ivadékaí birván e' falút; valamint abból az utóbbiak 1518 ólta előnév gyanánt éltek nevével, úgy viszont ez is fennmaradandó melléknevét ugyan azon nemzetségből nyeré.

13. Babucz. Hajdan Babuta, régebben Paputja; Benkőnél Babocz; néhól Barakutja 's hibáson Saraskutja. Birják: Kún gróf, Inczédy báró, Simon, Keczei nemesek. Nyomorultt falú a' vármegye szélében, határos Dióssal Burjános ó Budával Kolozsban és Berendel ugyan ott. Barázda hasított 's kasza járta határa szült; de erdője bőven van, köve nincs. Természeti különösbb minémüsége, egy lelkes fűvész után közölve az, hogy a' felibe emelkedett Grésse hegyet sok gyógyfűvekkel áldotta meg a' jó természet. E' hegyből folj a' már-már feledett nevű Grécse pataka, melyet Solyomkö alatt ölelbé az Esküllői nála nagyobb foljó. Benkő korában az Inczédyeknek palotái állottak itt. Köz lakosi Görög egyesült

hitű Oláhok, kiknek e' hitre szentelt helybéli papjok és templomjok; valamint a' birtokosoknak is — kik nagyobbára ev. reformatusok — helyben szűken dotáltt papjak, régi kötemplomjok van. A' homlok-irat szerint építették: Keczei István és Lészay Sára 1775-ben. Van itt az Inczédy báró családnak a' falun felül temető boltja 1770 óta, állították: Inczédy Samuel báró és Korda Borbára. Piacza Kolozsvár. Né pessége: 275; háza: 43. 1622. eszt. birta Gyeketi Veselényi Boldizsár.

14. Solyomkö. O. Sintyou. Kemény József gróf közlötte laistromban Solumkö. Kies kilátásáról dicsírtt helység. Hajdan a' Tekke nemzetség' birtoka 's temető helje. Birják ma: Eszterházy, Kún grófok, Szekeres, Kabós, Rettegi, Szöcs, Ladányi, Doroginé, Butka, Baranyay, Simon nemesek. Birtak itt az erőös Toldyak is. A' honi fejedelmek éveiben, mint hodołtság alatt lévő falú meredek szirtjein tanyászott Solyom madarakkal fizette adóját a' Töröknek. Még 1700 említetnek a' Solymárok mint nem alá valóhivatalt viselők. — Egy szirtes hegy emelkedik felette, melly a' falut magasra meredett észkas oldalával a' déli hévtől védi. E' meredek szirttek' csupjait sűrű erdő borítja, 's a' kőszirttek tövében nyúlik el Solyomkö maga is emelkedetten. Több

halmok roskadtak itt össze a' századok avult-
tában mint a' természet' háborújának mind an-
nyi bizonságai.

„Hól a' hegyek' omladéki
A' Hold' bús világában
Mint egy Világ' romladéki
A' teremtés' hamvában,
Úgy fekszenek — 's borzadással
Töltik-meg a' sziveket;
Minthogy minden vég romlással
'S a' metéssel fenyeget.“

A' „Keszergő Szerelm“ éneklője sze-
rént. — Kövecses- domború határa a' gabonát
bőven és igen tisztán termi. Legelői nem na-
gyok; de zsirasok. Erdője kevés szálas több-
nyire tölgyes. Szőlőhegyei jó fekvésűek, de
nem miveltetnek. Piacza Kolo'svár, hól különös
kelete van gabona termésének. Lelkei száma:
515; házaié: 100. Lakják Oláhok Görög egye-
sültt hiten lévő helybeli papjokkal, kiknek
helyben fatemplomjok van. Egy más kötemp-
lom pusztá, mőh lepte falainak némely alig
látszható belfestése némi-némű meggyőződés-
sünkre szolgál, hogy miglen a' honi viharok
által fel nem dúlatott, Romai vagy keleti hit-
vallók imádták közte az istent.

1396-ig birta 's előnévül használta a' Bo-
ros nemzetség; de ekkór Ördög Andrásnak 's
véreinek adományoztatott.

1441. Boros Erzsébet Sarkudy Lászlóné, nagy apja' jogán felkérte; de az adományosok ellene mondtak, 's birtokába nem léphetett.

Tolke és Ebúni nemzetségek főképen bírták egészben a' XV és XVI századokban.

Hogy Károly császár a' Mária Theresia apja e' falut — a' mint Benkő megjegyzi — Bánfy György grófnak adományozta volna, merőben valótan: mivel már az előtt 's akkór is mások is voltak földes urai; ámbár a' Bánfyak is — kiknek birtoka ma Eszterházy grófra szállott anyai jogon — bírtak itt; de egyéb jogon. Huzamosan a' Beszprémi vagy Beszpryiek bírtak benne az utobbi évszázban.

15. Kovácsi. 1396—1508 Kovácztelek nevet viselt. Kis falu egy éjszak keletre hajló oldalon. Birják: Kún gróf; Nagy, Somjó, Szentkereszti báró, Czakóné, Szentiványi nemesek. Legelője kövér, vize nincs, mezője szűk. Lakosai Oláhok Görög egyes. hitű helybeli papjokkal együtt. Van helyben e' hitre szentelt fatemplom. Egy más elpusztult kőtemplomnak is romjai láthatók itt. Piacza Kolozsvár. Határos Kolozsvármegyében Dióssal, Magyar-Macskással. Némely lakosai kis mértékben mézzel kereskedők. Lelkei száma: 251; házaie: 45.

1396. Ördög Andrásnak 's véreinek adományoztatott.

1574 birta egészben Komjáti Gáspár Ördög András' leányág unokája.

1579. Tanú vallatást tétetett Ördög Ferencz-ki fia Jánosnak ki fia Andrásnak — a' Kovácsi részjóság iránt Szalay Borbára Der'sei Komjáti Gáspárné ellen.

16. **Hosszú Macskás.** Kolosvármegyében egy, ebben két ezen nevezeten lévő faluk' megkülömböztetésére viseli mellék nevét különben kicsin, mai helyén nem rég álló falú. Birtokosai: Betlen grófné, Szentiványi, Papp, Csizsár, Miske, Décsey, Horvát, Pekry, Kis, Tót nemesek. Erdője kevesebb mint legelője, vannak jól miveltt termékeny szántó földjei, kevés szőlője gyümölcsősei. Határos Kolosvármegyében Fejérdel, M. Macskással. Piacza Kolosvár. Népessége: 383 lélek, kikből 125 nemes, házai száma: 64. Lakosai Oláhok, kik Görög egyesültt hiten lévő esperest papjokkal együtt ugyan azon hitet valják. Van helyben fatemplomjuk. Az itt tanyászó nihány pár birkajuh nemzeti számítás alá nem jöhető 1702 Kabós birt itt.

17. **Szent Márton-Macskás.** O. Szent Martyin. Kiterjedésére nézve e' falú a' f. ke-
rületben legkisebb. Birják: Miske, Szentiványi

Czakóné. Természeti leírásában figyelmet érdemel savanyu bora, 's az, hogy határának igen nagy részét sok szálás tölgy-erdő nőtte-bé, melly a' lakosoknak 's helyben nem lakó birtokosoknak mind magában tűzre 's épületre használatával, mind eladásával nevezetes haszonul 's jövedelmül szolgál, pótolja szántó földjeinek és legelőjének szűkebb 's haszonvchetetlenebb vóltát. Lakosai Oláhok, Görög egy. hiten vannak helybeli papjokkal együtt. Van fa templomjuk. Piacza Kolozsvár. Né pessége: 163 lélek, háza: 28. Határos Dióssal M. Macskással Kolozsban Szala nevet viselő pusztá határán fekszik.

1396 adományképen nyerik Isküllőy és Ördög András, Teke és Menyhárt vérek.

Polgári esméretét e' porba alázott inkább tanyának mint falunak nevezetése jelesé teszi a' Macskásy nemzetség, melly előnevét tőlle vette vala L. fennebb a' Macskásy nemzetségét.

18. Gyula. Kicsin idomtalan alakú falú. Birják: Betlen gróf Szentkereszti baroné, Czakóné, Ajtay, Butka, Bocskorné, Csomafáy, Csákay, Papp, Gálné, Gedő, Gondos, Győrfi, Szilágyi, Nagy, Maksayné és Horvát ivadékok. Határának sok kiterjedett legelői, jó fekvésű szántóföldjei 's szálás több erdői az igyekeze-

tet gazdag jutalommal tetézik. Kis szőlőcskéje
 alig érdemel említést. Piacza Kolozsvár. Köz-
 lakosai Oláhok kik Görög egyesültt hitet val-
 lanak helybeli papjokkal együtt. E' részen a'
 Macskási pap Gyulai esperest. Lelkei száma:
 413, kik közül: 119 nemes: házaié: 93. Van-
 nak helyben: egy házi kápolna rom. catholi-
 sok számára, felállította Zágoni Szentkereszti
 István báró hitesevel Nemes Drusiána grófné-
 val, a' szentegyház' alapítását helybe hagyták
 's megerősítették két Erdélyi püspökök Rud-
 nay Sándor Bonczhidján 1819 julius 17 és
 Szepesy Ignác báró, Gyulában 1820. julius
 8. 's titcknoka Korondy József. A' harang 10 Æ ,
 az oltár a' szentkereszt tiszteletére emelve. Mos-
 tani udvari káplánja Péterfy Domokos sz: Fe-
 rencz szor. szertartású szerzetes. — Még az ev.
 reformatusoknak mindeddig félben lévő 's ha-
 nyatlásnak indultt, úgy a' közlakosoknak is kö-
 ből diszes templomai vannak helyben. Az ev.
 reformatusok' részéről helybeli pap nem lévén,
 a' szomszéd Csomafái pap teszi tisztjét itt. E'
 kis helység vala szerencsés a' több kegyes ha-
 gyományokról halhatatlan emlékü Kapálnak Mo-
 nostori Babb Jánosnak 1782 -- 1830 volt Er-
 délyi Görög egyesültt püspöknek nevelést ad-
 ni 's létét kifejtteni. Mikór jelen jegyzeteinket
 tennők, azon napok alatt készüle-el Gyulában

Görög egyes. köz lakosok számára a' templom; most dicsírt Babb püspök adományjából, a' reá szántt gazdag kölcségnek teljesen megfelelve. Canova Passagnó születéshelje számára oltártáblát festett; Babb Gyulában szülőinek nyugovó hamvai felibe templomot emelt. Ki szép versenyezés!

1647 birták: Ebeni, Sárosy, Gyulay, Igaz, Putnoky; Kabós, Horvát, Szilvász, Szentkirályi, Papp. A' Kabós rész Pekry; ez Maurer; ez Szentkereszti báróra szállott.

1693 jun. 20-kán Szent Mihályi István tábla- és Makay János kormányzék mellett vólt irnokok által végbevitetett osztály szerént megosztotak itt „néhai Gyulai Valkay Anna maradéki: Daczó Ferencz, Kabós Sámuel, Daczó Györgyné' leányai: Ilona Keczei Istvánné, Kata Maksay Balázsné. Sárosy 'Susánna, Horvát Miklósnné.“

1702. birt és lakott itt Daczó Péter.

Általánosán Gyulának tudható legrégibb birtokossa Gyulai, Valkay Mihály; kinek veje vala Gernyeszegi Erdélyi Gergely; kinek 'Susánna leánya által Daczó, a' ki őt fíját 's azok közt Zsigmondot Lászlónak apját 's két leányt nemzett; kik közül Gergely György és Ferencz három birtokosi ágozatok' törzsökei, levének: mert a.) Daczó Gergelynek 'Susánna

leánya által Sarády osztály szerint Héderfai birtokos Küküllő vármegyében; ennek egyik Judit leánya által Imecs, kinek 'Susánna leánya által Csernátoni János, a' ki lakását Csomafájára tette által 1708-táján, 's leányágon lévő maradékai. A' másodiknak u. m. b.) Daczó Györgynek egyik leánya Kata által Maksay Balázs, ennek a' Maksay nevet megtartott 'elő leány' maradékai itt Gyulában és ezeknek ágazatai. A' harmadiknak c.) Daczó Ferencznek egyik leánya Sára által Ördög Ferencz; kinek egy Anna leánya lévén Mágner Andrásné, ennek leányágon második nyom maradékai néhai Henter Ágnes Szekeres Sándorné ősi ide való javait 1815 táján csere által elidege nité.

E' járásban lévő puszták:

a.) Dorna. A' jelenkorban Erdélyben divatos „Pusztá“ latinul „Praedium“ nevezet általános historiaja Perger' tudós magyarázatja szerint ez: hogy a' vármegyék' kijelelése, — és felosztásakor temérdek földek szakasztatván-ki a' várak' vagy is a' vármegyék' oltalmazására, a' mi föld akkór a' vár jószágai közé nem tartozott, Magyarúl „szálásnak“ latinul „praediumnak,“ későbbben pedig haereditásnak; a' városokhoz tartozó jószágok pedig Magyarúl birtoknak latinul „possessionak,“ vagy is „jus

possessionáriumnak,, neveztetek; de hazánkban 's jelesen itt a' „puszta név“ „praedium“ latin szóval kifejezve, azon közelebbről béültt népetlenebb (néhól csupa mező) helyekre van ruházva, mellyek századonként merőben kikopott lakosok' hajdani laktafalúé voltak (Vesd össze az 1665 majus 23-d. törv. czik.) 's az előtti neveiket megtartva, ma a' polgári igazgatás' rendjére nézve valamely faluhoz vagy falukhoz tartoznak, 's mező-erdőbeli birtok gyanánt különböző birtokosok által biratnak. Némely faluk ellenben előbb elpusztulván „puszta“ nevet váltottak, 's midőn majd ismét helyre állottak, a' „puszta“ mellék név megmaradott p. o. Puszta Szent Mihály. Sok, népes helységeket neveikkel együtt méj titkaiba a' régiség eltemetett, mellyeknek nyomaira talán soha se találunk sem mű sem utódink. E' puszta Pánczélcseh és M. Fodorháza határin terjedvén-el két járásban esik. E' járás' pusztáji közt Urtelek és Szent Márton (ez utolsót a' föld abraszokon Drág és Vajdaháza között szemlélhetni néhól lakta helység jelével) emléke már-már mulandó; mű is az elsőt a' Drág alatt leforditva előadott új-adománylevélből, a' másodikat a' megye' föld-abroszaiból tanultuk-ki. Többi pusztáji tehát e' járásnak :

- b.) Mikó.
  - c.) Saraskutja.
  - d.) Urtelek.
  - e.) Szent Márton.
  - f.) Szala. Mellyekről fennebb szollottunk.
- 1828-ban e' járás adott az ország házára.
852 rf. 7 xrárt c. p.

IV. Nagy Iklódi járás.

Három völgy mezeje. Egyike e' megye' nevezeteseb járásainak polgári történeteire nézve. Helységei:

1. Igricze 1290-ben Igei. Nyomorúlt falú a' vármegye szélében. Birják: Bánfy gróf és báró, Simény, Szarvady, Hodor nemesek. Határa sovány, terméketlen, legelőji tágashbak. Erdője alig annyi hogy a' laktosok' szükségét szűken is potolja. Lakják Oláhok egy. Görög hitű helybeli papjokkal együtt. Van helyben fatemplomjok. Piacza Déés, Szamasújvár. Határos Bujdossal b. Szolnokban. Lelkei száma: 135; házaie: 24.

2. Felső Tőök. O. Tyok. Nem nagy falú. Előnevét adta az 1657 óta Erdélyben létező Visky nemeseknek. Birják: Alknay, Békésy, Benkő, Bogdán, Butka, Bergay, Décsey, Cziblc, Durus, Dioszegi báró, Gondos, Galambosy, Inczédy, László, Mátyás, Jakabházy, Pén-

teky, Rettegi, Szilágyi, Somay, Szent Györgyi, Szász, Tamás, Jánosy, Telegdy, Terebesy, Mágner, Visky nemesek. Szántóföldjei tavaszbuzát termők, legelői szűk hátarán bérczesek. Erdője igen kevés. Gyümölcsösei tágosok 's hasznosok. Lakosai Oláhok Görög egy. hitvallók, kevés Zsidók 's több Magyarok ev. reformatusok. Azoknak fából, ezeknek kőből régi templomjok 's helybeli papjok van. Piacza Szamasujvár, Holozsvar, Déézs. Lelki száma: 388 házaie: 79. — 1702 Visky lakott itt.

3. Alsó Tőök. A' most leirtt helységhez természeti minémüségére nézve hasonló. Lakosai csupa Oláhok, van helyben fatemplomjok és papjok, vallásokra nézve ezek is egy. Görög hitűek papjokkal együtt. Piacza Déézs, Szamasujvár, Holozsvar. Birtokosai: Dioszegi báró, Lázár, Verebey nemes. Határos Kecsetel b. Szolnokban. Néessége: 379 lélek; háza: 58. Sok nemesek is lakják az említetteken kívül.

4. Szarvas Kend. O. Tyendrű. Nagy emlékü, magában nem nagy helység. Melléknevét- kétségkívül- hajdani rengetegeiben vólt szarvasaktól kölcsönözte. Jelenlegi birtokosai: Dioszegi báró hasonfke részében; más felét birják: Somlay, Brenosan nemesek. Ismét a' Teleki grófok is a' N. Lónai uradalom' részjössé-

gául földes urai itt egy erdőnek. Hajdan, ugyan azon egy jószág volt a' K. Lonai uradalommal. Róna földjei különösen termékenyek, legelőji többnyire bérczsek, 's ugyan azért juhakat táplálni hasznosok. Erdője nem sok; köve elegendő van. Piacza Déés, Szamasujvár, Kolozsvár. Határos b. Szolnok vármegyével. Lakosai kevés Zsidók. Magyarok 's Görög egy. hitű Oláhok kiknek helyben hite sorsos papjok 's fatemplomjok van. Lelkei' száma: 299: házaiké: 38.

Erdélyi magva szakadt nemzetségei közt büszkén áll a' Kendyek családja, e' megyében innen vett származatával. Mit adhatnánk műtöbbet nagyobbat ahhoz? mint ha Kendnek bármelly szük esmértetésében érintjük. hogy e' most — faluoskának voltak legrégibb ősedesbb földes urai a' Kendyek. De az áthatatlan, zsarnok Bátory Zsigmond — nagy családjának a' Bátory névnek szennye homálja — kivégeztetvén Kendy Sándort 1594-ben; ezen ürügyelt hűtlenség szennyén elvesztett birtok előbb ugyan fejedelmi kézre jött, 's mint elajándékozhatóvá vált (collationi obnoxium) jószág a' Viczei Mindszenti, majd a' Haller, Kapy, Apór, Véér, Bándy, Tökés, Csernátony ivadékokra 's azokról mostani birtokosaira szállott. — A' Kendi várnak egy közellévő meredek szirt' csu-

csában már csak mohos romjain a' halálmadár az éjféli órákon szomoruan huhogja enyészeti hirdető panaszát, intván belnünket, hogy minden, minden múlandó a' lények pályatérén: a' hatalom 's tehetetlenség, bú és öröm, gyönyörűség 's gyötrellem, gyengeség és erő, megelégedés és békétlenség, szerelem és hideg szív, szegénység és gazdagság az ifjúság' rozsái 's maga a' múlandóság képe a' hervadt öregség egyaránt jutandók az enyészeti' semmiségébe.

1478. Birta Kendy Antal, a' ki Kendből úrnapi mint erdély alvajdája a' Czegei Vass Domokos részére, kiadott egy osztó parancsolatot a' sz. Gothárdi és Mohali egész birtok új felosztása iránt. Huszti m. s.

1702 Kapy János lakta; a' ki egészben már alkór elomlott várával együtt birta.

Régolta volt 's van közelebbről ma is rom. cath. egyházi meggyéje (parochia) melyet visszaállított (restitutata) Apór Lázár 's neje Kapy Terezia 1725-ben. A' templom kőből való; több becses porok közt itt nyúgosznak 1807 óta hamvay Kapy Éva bárónének a' Kapivári Kapy nemzetség' utolsó leányának, ki volt Dioszegi bárónak valódi Magyar az-az: hív neje. Halotti beszédet tartott hideg tetemei felett Convent. Minorita Birró Márton a' közkedveségű hitszónok. Ez egyház' fejei alább az egy-

házi jegyzetek“ szakaszában előadatnak. Jelenleg számláltatnak lelkek mind két nemen 169 kik a' lelkiekben ezen egyház papjának gondjára bizattak. A' papi ház most épül.

Arra nézve, hogy Szarvas Kendi 'Sibrik László Vassvármegyei követ 1505, Szarvas Kendi 'Sibrik Gergely híres törvénytudó, ki 1553 július 31-kén holt meg, 'Sibrik Gáspár Bátory Zsigmond kapitánya 1594 a' Kolozsvári mérszárlás alatt, és Zsibrik György is Géczi János halála után 1589 Nagyváradi kapitány, Zsibrik II. Rákoczy Ferencz hive, honnan vették legyen előnevöket testvér-hazánk genealogusait, tudósait, 's azok közt Th, urata' Tud. Gyűjt. 1823 évi III kötete 120 lap nyomán tisztelettel felszollitjuk.

5. Esztény O. Sztojáne. 1352, en Isztény majd Esztevény. Birtokosai: Toldalagi gróf közelebbi Bánfi jogon nagyobb részében; kevesebb részét Aknay, Bálint, Gergely, Kispál, Katona, Kiss, Kádár, Kovács, Papp, Pálkay, Keczei nemesek birják. Nem nagy helység. Szántóföldjei 's legelői jók nem nagyok. Kevés szőlőjéből jó asztali bór szüretik. Erdője kevés, köve elég. Piacza Kolozsvár, Szamasujvár. Lakosai' száma lélek szerint: 414; kikből nemes: 104; házaie: 71. Helyben ev. reform. derék papi ház és régi kőtemplom 's Görög

egy. hiten is templom köből a' falun kívül 's helybéli lelki pásztorok vannak. Közlakosai ev. reformatus Magyarak és Gör. egy. hitű Oláhok 's kevés Zsidok.

6. Maró. Birják a' Teleky grófok a' K. Lónai uradalommal. Egy völgy' szorulatján álló nem kis falu. Erdője kevés van, 's szántóföldjei és legelői se nagyok, nagyobbára oldalas fekvésűek. Lakják Oláhok nem tehetetlenek. Papjok és fatemplomjok van helyben. Görög egyesült hitvallók papjokkal együtt. Népcssége: 300 lélek; házaszáma: 47. Piacza Szamasújvár, Kolozsvár.

7. Lozsárd O. Luzserdy Fele részét a' Teleky grófok mint a' K. Lónai uradalomhoz tartozó részjóságot birják; más fele részében birtokosok: más Teleky, Kornis, Rédey grófok; Durus, Hoszszú, Dávid, Dászkál, Florian, Kis, Kisné, Ladár, Mán, Papp, Szöcs, Tattár, Tyifor, Trifán, Tarcza, nemesek. Kis helység; határa elég nagy. Erdője kevés, legelője több. Lelkei száma: 617, kik közül 128 nemes, házaié: 102. Piacza Szamasújvár. Lakosai egy Zsidón kívül mindnyájon 's helyben lakó birtokosai Oláhok, Gör. egy. hitvalló helybeli papjokkal együtt. Van helyben sok századat mutató goth alakú dombon épült kö templom-

jok. A' Lozsárdi Gör. egy. esperest nem itt; hanem Nagy Iklódon megyés pap.

1540-ben közlakósai már Oláhok voltak.

Conv. K. Monost.

1545 A' Kendyek zálogos birtokosok valának itt.

1606 táján bírta Szemere nemes.

1702 hasonfelét bírta Sárközy nemes.

1804 jan. 10. hozott itilete szerint a' kir. táblának volt itt a' Nádudvariaknak birtoka az előtti században.

8. Kis Jenő. Falú; melly maga nem nagy ugyan; de határa annál tágosabb, mellyet keletre a' kis Szamos határoz. Birják: Teleky, Kornis, Bánfy grófok, Kemény báró, Zejk, Zsombóry, Kendefy, Véér, Földvály, Benedikti, Fejérelly nemesek. Róna szántóföldjei sokat gyümölcsözők, nagy legelőji, kivált a' Szamos téren még hasznosabbak. Erdője igen kevés. A' Szamosan lisztelő malma lévén; annak gátja kevés erdőjít is emészt. Lelkeiszáma: 445; házaie: 80. Piacza Szamasujvár, Koloasvár, készített jó útján, bár nem nyúlik messzsire, bátran haladhatni. Lakosai két év óta Görög egyes hitű Oláhok, fatemplomban imádják az Urat helyben lakó hitők sorsos papjok lelkipásztorsága alatt.

1545-ben Dobokay Ferencz egyik főbb birtokosa volt.

1760 birt Zsombory Gergely; az előtt pedig nagy részében a' magvaszakadt Ördög nemzetség vala birtokosa Dobokay jogon házasságnál fogva.

1804 jan. 10. a' kir. táblának itelte szerént volt itt 1600 — 1690 Nádudvaryaknak nem kis birtokok; innen vették előnevöket is.

9. Tótfalú. O. Válye: Főbb birtokosai: Bánfi gróf, 's Bánfy és Onagten bárók, Szilvász, Várady 's némely más nemcesek is. Bánfy f. urak Bonczhidjai uradalomhoz birják. Erdője sok, legelője kevés, szántó földje még kevesebb. közép jóságú. Népe ssége: 245 lélek: háza száma: 36 Népe Oláh, egyes Görög hitű, van helybeli papjok és fatemplomjok, e' hitvalláson. Piacza Szamosujvár, Déés.

1804. jan. 10. itt is Nádudvary hajdani jogokat tulajdonított a' kir. tábla itelletileg.

10. Kecset. Falu a' vármegye határán, latinúl „portio“ mert csak fele tartozik ezentörvény hatóság alá, más fele b. Szolnok vármegyéhez van csatolva, 's mind két rész együtt is kiesin. E' megyebéli részének birtokosai: Teleky gróf, Dioszegi báró, Simon Inczédi Brencsán, Somlay, Keczei, Lázár, nemesek. Legelőji tágasak, szántóföldjei termékenyek, erdője

nem sok. Hires a' vászon fehéritésről mellyre nem foljó vize (melly említést sem érdemel) hanem kútjai szolgálnak. Lelkei száma. 185; házaié: 45. Piacza Déés. Lakják egy Zsidó 's Oláhok egy. Görög hitvallók, melly hitű a' helybeli papjok is, ki fatemplomban áldozik hiveiért. A' Dioszegi báró 'nemzetség' áhitatos lelkét egy, itt nem rég óta állított kápolna hirdeti.

11. Kecset Szilvás. Hajdan együtt birattatt Kecsettel Kecseti Szilvásy András által; ma hasonfelét Bethlen gróf, más felét Teleky grófné, Dioszegi báró, Orbok, Keresztes, Szabó, Balog nemesek birják. Részére kevés ajándéka juttott a' természetnek: éghajlata sivatag, szűk határánerdője nem sok, földjei soványok, legelője kevés, szőlője gyakran ingyen fárasztja a' munkást. Határos b. Szolnok vármegyével. Né pessége: 243; kikből 90 nemes; háza száma: 38. Népe Görög egyes. hitű Oláhokból áll, kiknek hite sorsos papjok és fatemplomjok van helyben. Piacza Samosúvár, Déés.

12. Magyar Der'se. Egy a' derekasbb faluk közül többnyire rónaságban helyeződve. Birtokosai: Rédey, Bánfy, Kornis, Betlen grófok, Somay ivadékok, Székely, Miklós, Török, Kemény Simon gróf ivadékok, Kendefiné, Csike, Teleki József gr. özvegye, Diosy, Balog, Nánásy, Hatházy, Szöllősy, H, Derzsy, Bal-

lok, Alnay, Sinkován, Alvinczyné, Hodor, Babós, Bakocs, Varsányi ivadékok, Czikó nemesek. Sok hasznos erdője, róna 's völgyes legelője, termékeny szántó földjei vannak. Térein nött nádak közt néha vad récze 's tavában csíkok taláztatnak. Lelkei száma: 491 kikből 79 nemes; házaie: 100. Lakják Oláhok, kik egyesült Görög hitet vallanak helybéli esprest papjokkal együtt. Az Oláhoknak fából, az ev. reformatusoknak kőből helyben templomjok; de papjok nincs. Piacza Kolozsvár. A' ré-reformatum templomról áll egy szóhagyomány: hogy a' tájtt midőn II. Rákoczy Ferencz M. Vársárhelyt 1707. mart. 28-án Erdélyi fejedelemnek kiáltatott, pártjára hajlott elegyes fegyvert viselőji öltek dúltak és pusztítottak, falunként csoportokba csattolodván. Hasonló csoport a' Rákoczy-részéről villogtatta M. Der'sén is öldöklő fegyvereit, mellynek közelgetéséről a' megfélemllett Magyar lakosok eleve tudositván, a' templom' falai közt kerestek menedéket; de szerencsétlen kimenetellel: mert az úgy nevezett Kuruczok által felveretvén kegyetlenül megölettek, kiknek helyébe a' mai Oláh 's egy Zsidó lakosok következtek és szaparadtak. — Azt mondja Seneca: „omnia transeunt ut revertantur.“ Ezen szentegyház is vólt, lenni megszűnt 's ismét áll. M. Derse egyik mostani ne-

mes birtokosának szíves tudósításából közöljük erről a' következő adatokat 's azakan épültt állításainkat. A' halavány estve halva találván e' falú lakosait kiket a' vidám reggel mint élőket köszöntett vala ama szomorú csapás napjában; akkór a' menedék választotta falak is dühösség prédáivá levének. Majd egyik főbirtokosa a' falúnak a' Varsányi nemzetségből (mellynek fiait e' megye tiszti székein annyi érdem koszoruk diszesíték a' lefolytt időkben) felállítá a' mostani templomot régi helyén, ugyan ott hól hajdan az nagyobb közben és alakban rom. catholica részen diszlett; bizonyítván ezt egy akkór a' halommá dúltt falak közt találtatott 's ma is meglévő keresztelő kö-kehej, mellyen szent Péter kolcsaival látható.

1500 táján a' Komjáthy nemzetség — tudhatólag — két nyomon által bírta.

1606 főbb birtokosa vólt Szemere János.

1702 birtokosai mint helytt lakók valának: Varsányi, Marjay, Enyedy, Nemes nemesek, kikre, nagyobbára a' törv. kir. táblának

1804 jan. 10. költt itilete szerént Nádudvary jogon szállott. — Csegöldy, Korody nemesek 1768 táján bírtak itt.

13. Magyar Köblös. Birtokosaira nézve megfelel mellék nevének. Birják: Beteg, Becsky, Boér, Bajnoczy, Birle, Bucsy, Dé-

csey, Dobey, Dobosné, Inczéné, Kis, Kolosy, Kállay, Kállay Nyika, Kornya, Kovács, Lemhény, Lőrinczy, Majtényi, Mezey, Mihus, Morosán, Pogácsás, Pásztahyné, Pintyekán Mariska, Péterfy, Pataky, Pataky Rosália, Rettegi, Rápolti, Rákolcza, Somay, Schessy, Szilágyi, Tyekár, Török, Jakabházy, Vajda nemesek. Maga a' helység is nagy, határa tágas; de le-
gelője szűk; erdője elég. Hidegeb éghajlatához képest szántóföldei elég termékenyek. Határos Bujdossal b. Szolnok vármegyében. Népessége: 785 lélek, kikből nemes 173; háza áll: 150. Piacza Décs, Kolozsvár. Köz lakosai Oláhok egyesült Görög hitűek, van helyben papjak és fatemplomjok; valamint az ev. reformatusoknak is helybeli papjak 's régi kötemplomjok.

1396-ig a' Solyomkövi Boros nemzetség birtoka volt; de ekkor az Ördög, Isküllőy, Tekke és Menyhárt véreknek különösen Tekének adományoztatott egészben; ennél fogva

1441 Boros Erzsébet Sarkudy Lászlóné, mint nagy apja' örökségét felkérte; de elle-
ne mondtak az érintett adományosok 's birtokába nem léphetett.

1574 egészben Tekke Ferencz hirta

1620 tájtt a' Tekke család kiholt; Tekke Tamás szeméjében M. Fodorházán.

1702 lakták és birták: Becskly, Diesy, Do-

bay. Permártoni, Balog, Dolnay, Nagy, Kiss, Pásztay, Osvát, Székelly, Szöllösy, nemesek.

1750 táján itt megye' tanácsháza volt.

E' falú nemesei; nem azért ugyan a' miért régen Nagy Szombatból, hanem az, orgazdaságért minden Zsidót közelebből kitiltának onnan.

14. Poklostelke. O. Puklise. Kicsin helység. Birják: Eszterházy, hasonfelét Rédey, Teleky grófok; Lészay, Hodor, Czikó. Rettegi, Bogya, Istvánfy, Kiss, Koncz, Marosán, Papp, Simény nemesek. Erdője elegendő, mivelcs alatt lévő kevés földjei termékenyek; legelőjinek nagyobb részét a' térségben örök posvány bűszhiti, 's hozzá juthatlan hinárok közt nád erdő fedezi. Darázsokve kifogyaszthatlan; mellyet az ásványászok Tophus fistulosus-nak mondanak. Lelkei száma: 344 kik közül nemes 55; házaie 59. Van az Oláh lakosoknak kik Görög, egy. hitűek helyben hitte sorsos papjok 's a' falú' derekálán fatemplomjok. Piacza Kolozsvár.

1540-ben közlakosai már oláhok voltak; Vajda Mihály innen Losárdon a' Torday Imre részére határos (cometan.)

1715 a' megye rendjei végzették 's rendelék Széki köz gyűlésökben: hogy az erdők és a' vadon rengeteg' rejtekét megkedvellett

Oláh lakosok - megszűnván a' honi veszedelem a' falut régi az az: mostani helyjére visszaállítsák.

1804 januar. 10. a' törv. kir. tábla Dru-gatyevith Horvát jogot szabott és itilt ide az előtti időkhől.

15 Doboka. O. Debika. A' sors, a' történet engem is ezen helység egyik birtokos lakosává tévén; rólla, bár melly keveset, saját húzamos természeti tapasztalatam utánn hitelen irhattam. Az anyaföldhez édesen vonzó ingereltől szabad kebellem 's részre nem hajolva mind természeti mind polgári esmérctét gyermekkorom hajdani édes fészkenek im ezekben adom elő. Doboka a' vármegyének nevét adott város és vár, hajdanta a' főispárnak állandó lakotahelye, a' megyének kolcsosvára a' Dabauk nemzetségnek 1002 évi ujitott építménye, ma már csak falú a' Kiss Szamastól 1 1/2 órányira Kolozsvártól 3 1/2 mértföldnyire, fele oldalban és éjszakban, fele délre hajló térségben helyeztetve. Jelen birtokosai: Rédey, Teleky, Bánfy grófok; Ez 1678 óltaszerzemény (acquisitio) útján. Onagten báró, Hodor, Balog, Durus, Vajasdy, Mágner, Babós, Kis, Persa, Papp nemesek. Határát déli és északi fordulókra (calcatura) egy névtelen patak osztja, 's hosszszába mind azt mind a' falút éj-

szaktól délfele teltervényesen végig futja. 1766 földmérői közbenjövétel nélkül földjei, kaszálói, 's erdői a' birtokosok közt felosztattak. Kevés rona földjei a' trágyát meg nem szenvedili, sőt oly termékenyek búják, hogy mesterséges javítások' felesleg való 's káros; ellenben bérczes- oldalas határa épen nem felel meg a' szántó-vető' reménységének: mert szorgalmatos műveléssel is a' gabonát tisztán ugyan; de szűken termi. Legelőji illatos, zsiros 's különösen kedves izű füveket teremnek; de a' rajtok legelő barmaknak soksága miatt azok táplálataira nem elegendők. Négy darabacska szálás tölgyes tiltott erdein kívül, többi számba nem vehetők, Hajdani rengetegeinek pusztá emléke fenn vagyon „Medvés“ nevű cziherében. Kőve oly sok, hogy igen kevés munkával, csak nem a' föld' színéről bőven gyűjthetni azt. Hajdan utszáit hasáb fákból rakták vólt, állandó út készül most kövekből határa hosszában. Itt is, valamint egyebütt ezen megyében főképen: a' búzát törökbúzát, kevesbé az árpát, alakort, zabat haricskát termesztik a' birtokosok; a' lakosok pedig igen kevés búzát, általában törökbúzát. Népeessége: 902 lélek, kilkből 76 nemes; háza van: 168. Köz lakosai közül némely Magyarok elfajzott Oláhokká válnán; ma már látkják kevés Zsidók 's szegény-

séggel küszködő Oláhok, kiknek papjok hiveivel együtt Görög egyesült hitet vall. Van itt két templom: egyik a' Görög hitvallás' sorosinak, másik az ev. reformatusoknak szentelve; amaz fából; ez kőből, mind kettő kőszikla alapon, ma az Onaghten báró részen épülve. A' reformatum templomot 1742-ben építtette Kesserű 'Sofia özvegy, Káli Kun Istvánné, a' helybeli papnak szűk dotálásával. Az Oláhok' temetője a' Magyarokétól régen külön és távol van ma már harmadik helytt, a' kir. kormányshely környékelő rendeleténél fogva 1808 óta a' falun kívül keletre, amaz nyugotra nem épen a' a' falun kívül 's így az érintett rendelmény ellen 's kerítetlen állanak. Szamasujvár közzelebb, Kolozsvár távolabb piacozó helyei. — Hajdan, míg egy hitet vallott a' Magyar nemzet a' Dobokai esperestség (valamint a' Küküllői 's több vármegyébéli esperestek ('s két románai catholicum templom itt helyben fennállottak. 1456 Domokos Dobokai esperest és kanonok jelen volt a' Fehérvári káptalan részéről a' Magyaroknak, Székelyeknek és Szászoknak egymás védelmére országosan kötött kölcsönös szövetség kötésén. L. Schlöczer. Nicolaus Kósa de potestate vajvodali §. 73. m. s. „Archidiaconus Dobocensis Adrianus de anno 1538.“ L. Benkő Transsil-

vania Tom. II. Part. I. pag. 109. A' val-
 lások ujitása után is Er'sébet vagy Isabella
 Királyné alatt említetik a' Dobokai esepérestség.
 1545-ben a' Torday Imre és T. Albert Doboka-
 kai birtokokba iktató személyek' egyike volt
 János Dobokai plébános. Discretus Joannes
 Presbiter Plebanus possessionis de Doboka.
 Conv. b. Mariae V. de Kolos Monstra
 Fa's c. Doboka. Litt. T. nro. 23. —
 Jelesbb egyházi atyákat emelt az Erdélyi rom.
 cath. anyaszentegyház mindig ezen székre,
 miglen a' világiásítás' alkalmával meg szűnt len-
 ni. Megvan ugyan 1716 óta a' Dobokai esepé-
 restség; de a' Kolo'sival 's másokkal egybe-
 kötve, és a' Kolozsvári megyés papokat főké-
 pcn illeti — nem úgy mint hajdon'; hanem a'
 megyei fekvő javak nélkül. — Volt Dobokán
 az egyik templom, melynek alap köveit mű is
 értük — ott a' hól ezelőtt Kornis gróf (Excell.)
 úr' magtára épült Er'sébet' tiszteletére szentel-
 ve, melyben 1720 — 1736 egység hitű pap is
 áldozott; a' másik Boldog aszszony' tiszteleté-
 re közel a' Magyar temetőhez, a' hoz t. i. mel-
 lyet az Oláhok depravate ma is Boldigának ne-
 veznek L. Dobokának az 1766 évi határ
 osztály könyvét. — Izabella királyné alatt
 valamint több egyházi javak világiásítottak (se-
 cularisáltattak) ország szerte; úgy ezen esepé-

restséghez tartozók is világiak kezébe kerültek; ki vévén a' várat, melly fejedelmi jószágul maradt vala, de utóbb nemesi birtokká vált.

Dobokának tudható birtokosai a' nemzeti sor rendén (nem minden házag nélkül) így következnek: Dobokai Dobokay János nemzette Dobokay Lurét Zsombori Kata' férjét és Dobokay Katát Nádudvarinét, Imrében fiuágon magva szakadván a' Dobokay nemzetségnek, ennek Anna leánya által Rődi Somlyay Gáspár; ennek Judia leánya által Ketseti Szilvász Endre 1630, kinek egyik leánya a.) Susánna által Dobokai Zakariás, másik u. m. b.) Er'sebet által Nagy Esküllői Ördög István. Zakariásnak Susánna leánya által Káli Kun Mátyás. Ördög Istvánnak fija lévén Ferencz 's ennek leánya Anna; ez által Mágner, ennek leánya (egyik) Mária által Vajna, ennek Anna leánya által Hodor. — Káli Kun Mátyásnak fia László, ennek István, ennek Er'sebet leánya által Tancsi Földvály, kinek Teleky Kornis grófok 's Onaghten báró leány-ág utódi., In Archivo comitatus Doboka Protocolli de anno 1723 pag. 4. Emlitetnek még Dobokának birtokosai közt: Torday (a' Károly 'Sigmond bévallásánál 's adományánál fogva 1545 — 1678) Josintzy báró, Sárközy, Boros Osdolai Kún gróf néji jogon, Daniel, Szemere,

Tyifor, Szacs vay, Nagy, Fejszés, L. Galgai Rácz 1550 táján, utódja Rédey gróf. — Benkő Specialis Transilvania Cap, VI It- is 1702-béli birtokosai előszámláltatnak u. m. Rédey Pál, Kun István, Ördög, Fejszés, Sárközi, (maradékai Balog és Persa nemesek) 's hét egyházas nemes emberek, kiknek mindnyájoknak itt akkor laktahelyök volt.

1070-dik esztendőben, midőn Salamon király nagy erővel a' Kunok ellen sietne Moldva felé, Doboka adott szállást hadi népének. A' mit Bonfin és Katona utánn 'e' képen írle Buday Ferencz: hogy Salamon király a' Kunoktól, kik Szabolcs, Szatmár, Bihar és k. Szólnak vármegyékben nagy pusztításokat tettek, a' prédát vissza vhesse: utánnak indul (Buday Fer. szerint 1072) Geysa és László Herczegekkel, és Erdélybe Dobokánál elejökbe kerül, 's ott várakozik (Heltay szerint egy hétig) utánnok. Onnan Fantiskát ki küldi szemlélődni, hogy vigyázzon reá, mikor és merről jönnek a' Kunok. Éjjel indúlt-el osztán Salamon táborá 's Kerlészsen ütközött meg.

Hogy itt hajdon erősség 's talán Ptolemaeus korában a' Dacusok negyven vagy több várainak egyike (mert a' Magyar keresztyén elsőbbi századokban bizonyosan) volt légyen arra mutatnak kettős sánczal kerített várának

némely maradványai, melyeket a' köz lakosok is várnak neveznek. — Benkő bízónak véli, hogy e' várat Doboka nevű Magyar állította légyen, 's bizonyosnak pedig, hogy a' vármegye ettől neveztetett.

1290. Oculi utánni vasárnap' második feriáján Chyeled mellett ki adott adomány leveleiben Istvánnak és Pálnak a' Mihály fiai-nak bizonyos birtokokat vagy is földeket (quasdam possessiones) melyek Dobokán a' Gembárdi fijának Jánosnak és Igeyn (talán Igriczén) Kivey Miklósnak örökös nélkül el-halálazásokkal a' királyra szállottak, IV László kir: adott és adományozott.

1459-re Éder Dobokát Erdély' több erősegei közé már nem számlálja.

1545-ben az itt vólt Károly birtok Tordayakra szállott, mikor már falunak possessio iratik.

1505 Dobokán lakott Dobokay Imréné Zsombory Kata és Ördög Ágnes Károly Dénesné között a' Solyomkövi, Ujfalvi, Fodorházi, Szent Katólnai, Szótelki és Dezsőfalvi (ma nem áll) Bábonyi 's Kőkény-pataki (ma Kőkényes) Kolozs vármegyei Nagy Almási járásbéli el-adandó rész-jószágok aránt osztóztató parantsolat találtatik Capitul. Albense Divers. Cottuum Cista 2 Fasc. 3. nro. 35.

Fejedelem Bátori Kristóf 1579-n parancsolja fejedelmi pecsétje alatt **Dobokai Farkasnak** és **Solyomkövi Menyhárt Lászlónak**, hogy azon feleletet (relatio) mellyet az **Esküllői nemes köudvarház** sállog mennyiségünek **Valkay Miklós** által elnem fogadása iránt tetek és adtak bé, változtatnák-meg; az érintett udvarházat **Ördög János**, **Péter** és **Ö. Fer. a'** **János** fija nyervén akkor adományul. **Ered. Áútfő** saját gyűjt.

1606 **Szemere János** egyik birtokosa vala.

Vára a' birtokosok közt (mert a' hól hajdon **Salamon Királynak** Magyar vért boszszuló népe fegyvert köszörült, most az a' hely porba alázott szántható föld) máig sincs felosztva.

Szó hagyományból tudjuk, hogy **Isabella Királynénak** több ideig 's gyakor izben völt itt mulatása. **Bászta György'** háborusága (disturbium-nak írják a' megye' év könyvei) alatt földig le-rontattak a' vár' falai, 's a' mint egy monda beszéli, kőveiből utóbb egyik főispán' kastélja emelkedett fel. — Fenn hagyattak némely izmos falak **Isabella** tulajdon külön völt lak-helyéből, melyeken a' **Teleki grófok'** háza nyugszik. A' **Kidei**, **Bádoki** és **Csomasfái** nemesek többnyire 's főképen a' vajdák alatt örszolgálatra ide rendelve valának. Valamikor **Isabella királyné** itt mulatott, különösen ezen ne-

mások levék ör szolgálatjokat körülötte. Ezen szolgálatért a' Királyné által kiváltság szerént a' dézma-bér adástól felszabadítottak 's maig sem adnak zselléroik természetményeik 's tenyésztményeikről dézma-bért; Donataria" ezim alatt lévén attól menttek. Utolsó (mert többre nem akadhatunk) Dobokai várnagy volt Bádoki Mátyás Izabella alatt.

E' folyó század elsőbb éveiben II. Rákoczy Ferencznek X számos ú.n. Libertásai 1705 évből nagy mennyiségben találtattak határán Ide is el-hatott vala tehát a' honi háboru dühe, melynek egy itt nem rég elhalt agg tanúja volt a' velünk közlött tudositás szerént.

1738 a' mirigy halál lakosait el-apasztotta.

1806 — 1819 a' megye leveles tárának és tanács házának helje vala, 's méltán ohajthatnák e' falú birtokosai, hogy természeti helyzetére nézve kedvező, polgári — nemzeti 's historiai történeteivel büszkélkedhető falujokban, ama kies láthatáru vár' omladékaira állandó tanács és fenyték ház (ha csak ugyan valahára képes volna a' nemzet az inabalienabilitásról lemondani) alapítottassék: hogy itt, hól a' megye' polgári eredete' éveiben 's utóbb is a' hazá' védjei gyakorta zászlót emeltek fegyverbe öltöztek, parantsokat hallának főispánjok és hadvezérjüktől egy személyben — itt a' hól egy

óra távolságra terjed vala Doboka városa, valaha ismét népes város a' megye' szívében emelkedhessen; 's ki tudja? nem lesz-e; mert

„Épit, ront az idő' lelke, ezer csodat szül“ - - -

16. Kendy Lóna. Nevezetes, Kazinczytól el nem mellőzött falú, mellyet a' tudós honosmerő Benkő is történeti béfojásaira nézve „celebris“-nek ír Specialis Transsilvaniájában. Melék neve eszünkbe juttatja a' nagy Kendy házát mellytől azt nyerte. Uradalom név alatt egészen a' Telcky grófok' birtoka. Kies völgyben heljeződött. Róna szántóföldjei 's bérczes legelőji, két darabacska vetett tölgy erdője, nem sok; de jó ízű vékony bőrt termő szőlője, sok köve, kovacsál készített útja mind azok a' minéműségek, mellyek figyelemre érdemesitlik természeti esméretét-is. Sokkal többet találunk azonban polgári esméretében olyant, a' mi méltó a' hiv előadásra. A' mindent lemohozó idő' daczára a' késő jövődőség' esmérettarába kincs gyanánt, bár annyi évek elmúltá ntánn is letenni az ilyeket ki szép, ki szent köteleesség! Lakosai evang. reformatus Magyarok és Görög nem rég egyesült hitű Oláhok; ezeknek fából, azoknak dombon kőből a' Kendyek által épített toronyal 's órával díszes régi templomaik 's helybeli papjok van. Piacza Szamasujvár, Kolozsvár; mind két felé

jó után vihették a' termést innen. Igen névtelen 's néptelen országos vásárai évenként januarius 15, majus 24 és augustus 16-kán tartatnak. Népessége: 828 lélek; házaí' száma: 91.

1340. Említetik Lónai Kaplyon a' Péter erdélyi alvajda határjárato' 's részszerént osztotato' parancsolatjában mint alvajdai biztos a' Vass atyafiaknak Sz. Egyed, Pulyon és Nyres falukhéli részjőszágaik örökös osztáljában. Andr'cas Huszti m. s. §. 21. De

E' faluknak már mellék nevénél fogva, 's Benkő szerint is a' közelebbi századokban 's így tudhatóbb birtokossai voltak a' Kendyek: kik közül Kendy Istvánról a' Boros-Jenőben dicsőül elesett hősről 1550 — 1565 olvassuk, hogy előneve Lónáról volt. A' megyei levéltár Kendy Sándornak és Istvánnak is Lónát adja előnévül. Kendy Sándor, századjának phaenixe, hazája' Nesztora 1594 a' ma is virágzó te-repej Körisfa alatt a' Lónai kertben aug. 26 egy fájdalmas előérzetből búsan szemléléa'reá nézve Lónán utolsó nap' alkonyát: midőn aug. 30-án Kolozsvártt védetlenül feje vétetett. — Kendy István korlátnoknak ékes Romain nyelvét 's törvénybéli nagy tudományát ki volna a' ki részvétlenül elmellőzné, kihez fogható azon kórban igen kevés taláztatott az Erdélyi tudósok közt. — Megfosztván K. Lónát a' vad

erőszak az irigység' szavainak hitelt adó könnyelmű Batory Zsigmond egyik birtokosától; utóbb a' Hallersteini Haller nemzetség következett birtokába. Ugyan is, minek ténna ez a' nemzetség 1551 Erdélybe letelepült 's birtokosá vált Haller Péter' maradékaiban fojton virágzott, azok közül Haller István báró a' törzsek Péter' unokája Küküllő várm. főispán, a' vármegyélbéli (mezei hadak) katonaság' vezére 's 1637. mart. 4 fogva karok 's r. r. elnöke Kendy Juditot Kendy Istvánnak Csáky leány nejétől született leányát (kinek apjában a' fiú, testvér öcsében Krisztinában pedig a' leány Kendy nőv elenyészett) elvette, a' Kendy Lónai uradalom reá szállott, Kendy István' hűtlenség' szennyével adományképen, melynek azonban ellentmondottak 1620 Kornis, Bánfy, Veselényi Kápolnai, Bornemissa nemzetségek. Nemzék az Gábor tanácsnok, Pál, és János fiait. 1646 táján született János, férje volt Kornis Katának 's apja Istvánnak, ki ezen nemzetséget 1709 grófságra emelte, Gábor és Pál fiúmaradék nélkül haltak-el, mely szerint a' Kendy jószágát egészen János birta; de L. Apafi Mihály' gyáva fejedelemségében a' haszonleső tanácsnokok Hallert a' fejedelem előtt elvádó-lák, ki őt mint tanácsnokját 's Tordavármegyei főispánt, a' historia' széke előtt soha meg-

nom menthető éretlenséggel Fogarasba fogságra kisírtette 1690. Öt évig sinlette Haller gonosz vádlójának triumphussát mint fogoly, 's az alatt jószágai, az ürügyeltt országellen vétőnek fejedelmi kézre kerültek 's jclesen a' K. Lónai uradalom, melly csak hamar hűtlenség szennyén adományképen leányt nem illetőleg Teleky Mihálynak ajándékoztaték. O tempora! o mores! Ki szabadulván Haller, Bécsbe ment követül az ország részéről a' hól Leopold császár kegyelmébe részeltetve tanácsnoknak kincstárnoknak nevezte, 's a' Tordavármegyei főispánságba visszahelyhezttette. — A' Lónai uradalmat igyekezett ugyan a' Haller grófi család utóbb perrel vissza szerezni; de eddig elé sikeretlenül. Birák pedig az érintett Nagy Teleky Mihály után az ő maradékai ú. m. Pál fia a' főispán első a' családban e' keresztneven tudós nevérol is esméretes. Ádám ennek fia Generalis egészben birta az uradalmat egyedül. Ádám ennek fija 1775—1790. László ennek veje Teleky Mária neje, — inkább pedig rászállás jogán; minthogy ezen második Ádámnak fia nem lévén e' jószág mint leányt nem illető a' fiúágra szállott volna. Imre és Ferencz megosztóván Lászlóval az uradalomból kinek-kinek negyede jutott. Ma Krausz Mária az első Telekey Imre gr. özvegye hasonfelét (mellynek

fele részét n. Teleky Ferencz gróftól cserélte volt n. férje) felének felét Macskásy Klára özvegyi élelmül férje Teleky Pál gr. a' kincstárnok Teleky, Károly gr. fija után, és felét Teleky József gróf, Teleky Ádám grófnak az elsőnek és Veselényi Mária báronénak unokája Teleky László grófnak, és Teleky Máriának 1790 october 24. született fija a' Magyar Tudós Társaság' méltó elnöke, a' nemzett előtt esméretes nagy érdemű Magyar úr birják.

1760 vásárjoggal már birt.

Szerencséi közé számlálja H. Lóna, hogy itt született 1740 's itt is lakott a' nagy Teleky Ádám gróf, II. József császár' választottja. Itt húnyt-el e' folyó században P á n c z é l idevaló év. refor. pap a' méj esméretű földiró.

Az idevaló egyházi atyákról ennyit, hogy:

1762 Torday Sámuel Györgynek fija H. Lónai ev. ref. papnak neveztetvén ki, 1779 martius4-kéig viselte sz. tisztjét. Innen 1795 esperestnek a' Holozsvári ev. ref. egyházban 's egyházi első gondviselőnek tétetett. Meghólt 1801. Mint előbb a' Déési t. t. kerületnek jegyzője buzgó keresztyén, mint pap hiveinek igaz lelki atyja, szabad óráiban olvasó, tanuló és író volt. Elmés munkáit Benkő Transsilv. P. I. T. II. pag, 505 előszámlálja.

Incze Sámuel 1779 martius 4-kétől fogva 1785 augustus 27-éig volt pap; midőn Kolozsvárt a' negyedik rendes papság felállítván arra Incze megválasztatik 's felcseréli a' Lónai magányt nagyobb körrel, melyet haláláig 1822 majus 31-kéig diszesített. — Hővetkezője lőn

Pánczél Pál 1785—1831. 'S az ólta fia viseli K. Lónai papságot.

Keresztes Sámuel 1774-ig Lónai Mester volt, 's akkor Kolozsvári belső éneklőnek tétetett. Mh. 1809. L. A' Kolozsvári Evangelico—Reformata Eklezsia' története. 1829.

Többi közt 1775—1784 a' megyének itt tanácsháza vala.

Több közönséges gyűlésnek adott helyt K. Lóna az elmúlt században is; de közelebbről 1806-ban januarius 14-kén vala szerencséje hogy e' nemes megye fényes érdemű kiszolgált főispánját e' hivatalba itt avatták-fel innepileg két fő kormányzéki tagok Teleky Lajos gróf, és Koszta István. Akkór 's azután is közgyűlések 's törvényszékek helje vala.

17. Onak O. Birle. Csekély falú. Főbb birtokossai Eszterházy, Teleky grófok, Szabó 's más nemesek. Sok nevendék erdője kevés róna szántó földjei, 's nem sok legelőji mel-

tók a' feljegyzésre. Lakosai tehetős Oláhok. Van helyben fatemplomjok és papjok, kívül együtt a' Görög egyes. hitet vallják. Lelkeiszáma: 298; házaie: 48. Piacza Szamasujvár, Kolozsvár.

18. Tötör: O. Tibtyür Több régiség irományban Tót-ör nevérol esméretes kis falú. Birtokossai: Bély gróf, Inczedy, Keceli, Czikkó, Körözy, Fejérdy, Katona, Kocsis, Székely, nemesek. Szántó földje sok holdnyi, még többek legelőji, 's ez is az is váltva használható; mint a' többiek keveset kivéve, a' vármegyében. Erdője nem sok; de nagyra nevelt. Lelkei száma: 467 házaie: 74. Piacza Szamasujvár, Déés. Lakják Oláhok, kiknek helyben papjok 's fatemplomjok van; hitőkre nézve Gör. egy. hitvallók papjokkal együtt. Van köhölev. reform. templom is itt helybeli pap nélkül: azért az egyházi szolgálatat az Esztényi pap viszi véghez. Határos b. Szolnok vármegyével.

A' XVI században Tötör

XVII Hatvani nemzetség birta.

Benkő Erdély hajdani lakosai számába a' Tótokat is teszi néhány faluk' nevei nyomán; azok közé számítván e' megyei Tótfalu és Tótör helységeket is. Ő 1750 — 1777 közt írta Transsilvaniáját, 's abban az első darab 501 lap. mondja: hogy „Tötör, minap Tót-ör nevet vi-

selt a' régi levelek' bizonsága szerént"; tehát a' most múltt század' első felére tehetjük Tötör mái nevezetének eredetét 's elnevezését. Ellent nem állván hogy 1654 october 13. II Rákoczy György „Thötörben“ Petki Ersébeth Hallerkeői Haller Péter' özvegye, 's annak első néjétől Tarnoczy Sárától született Péter fia rendeltt gyámannyának (tutricis dativae) részökre kereső parancsolatot adott-ki a' K. Fehérvári káptalanhoz intézve. Arpadia.

A' Farnasi Keczei nemesek' birtoka itt egy százados.

19. Nagy Iklód; Mind kiterjedésére, mind polgári szebb emlékére nézve mellék nevére érdemes falú. Birják: Eszterházy, Vass, Kornis grófok; a' Jékey ivadékok egy teleknyi részben, Balog, Szabó, Szarvady, Székely. Borbély, Hegyesy, Paulovich, Keresztes, Karsay, Véér, Kakucsy, Bonczhidgyán, Bacsoni, Egry, Gyárfás, Gergelyné, Irsayné, Kapitány, Kapitányné, Kiss, Mády, Nagy, Páskáné, Szilágyi, Tarcza, Tyifor nemesek. A' kis Szamos' éjszaki partján teljes rónaságban fekszik. Sok holdnyi igen termékeny szántó földjei 's meszsze terjedett legelői, a' Szamosan lévő malmai, a' fuvarozásra alkalmas készített jó útja, mind az a' mi a' szorgalomra mezőt ad 's azt jutalmazhatja; mert erdője kevés, 's bár annyi mun-

kalkodások 's költségek megtétele után is (1766 szeptember 10 óta) nincs állandó bátorságba helyeztetve a' falu a' Szamos' ereje ellen. — A' járás-nem elég heljesen — innen neveztetik. Piacza Szamasujvár, Kolozsvár; ehez távolabb ahoz közelebb jó posta út vezet innen. Lelkeiszáma a' legottan említendő Kis Iklódéival együtt: 1181, kik közül mind együtt nemes 118: házaié: 191. Lakosai: Oláhok és sok Zsidók. Görög egyesült hitre szentelt templom azt ezt valló Oláh lakosoknak fából van helyben és helybeli esperest pap ugyan e' hitvalláson. Ev. ref. temploma ugyan nincs; de van egyházi megye' földje. (Fundus parochialis) Régi temploma heljén ma egyik udvarház áll. Van a' Zsidóknak rabbijak és tágos fasinagogájak, kik ide 1750 óta települtek, — kibérlett telkeken lakoznak, mellyeknek bére több hasznat hoz mintha rendes szakmánya adattatnának-ki.

Az Iklódy és Toldalagi magva szakadt nemes magyar nemzetségek előnevöket Nagy Iklódtól vették; mellynek tudhatóbb ősi birtokosai e' két Ház voltak régebben. Az elsőről egy nemzetségi sor győzött meg. A' N. Iklódi Toldalagi n. ház' a' mű értünkre elhúnytt fja rekeszté-bé nemzetségi sorát, melly leány ágon e' névvel még virágzik.

1517 birta Iklódy Ferencz a' főispán.

1575 Békesy Gáspár erre felé sietett Szatmárról jötteben, hogy Bátory István ellen Torda alá érkezhessen.

1702 birtak és laktak itt: Toldalagi András Gábor és György, Földvály Pál, Lázár György, Dézsy János, Rettegi Mihály, Homoky, Csapy, Lengyel, Szöllősy, Várady nemesek.

1721 többi közt birt és lakott itt Almády Anna Toldalagi Györgyné.

Iklódy Magdolna Butkay Mihály' neje 1509 táján innen származott e' nem bizonyos; de hogy utóbb 1550 táján a' Butkay házból Butkay Péter Erdélybe a' Kendy házba házasodott, két testvér Kendy leányt vevén el egymásután nejl — tudjuk.

Vólt itt a' XVIII században postahivatal. — Hogy valaha vára vólt a' Szamos folyamától nem meszsze, a' „Borostyános“ nevű helyen, bizonyos onnan, hogy ugyan azon helyet „várhelynek“ nevezik a' lakosok.

Iklód Szent Iván és Magyarós — Iklód nevű puszták délkeleti és éjszaki határán nyúlnak-el.

Nagy Iklód több izben adott helyt a' törvényszékeknek és közönséges gyűléseknek is.

Határos b. Szolnok vármegyében Dengeleggel. Itt

1817-ben a' vármegye' szélében I Ferenca császárt másod ízben idvezlették hivei e' megyei nemcesek Vajna István' alkori f. kerületi főbíró' vezérlete és szonokolata alatt; mikor Ő felsége több tartományai közt e' szélső hazát is meglátogatni méltóztatván Kolozsvár felé utazott.

1831 novemberben két hét alatt a' hányó-láz harmincz embernek halálát okozta. Nem léend felesleg való e' falúnak esmértetésében az Iklódi Orbok-jog' előterjesztése hiteles küt-főből meritve. — Orbók Erzsébet az élő Keresztes Antalné leánya Orbók Lászlónak li testvér vólt Orbók Erzsébettel Pápay 'Sigmond-néval. Ez leánya Kökösi Orbók Györgynek nejétől Konrád Krisztinától, kinek testvére Orbók László, li fja (ú. m. György) Orbók Lászlónak első nejétől Biró Klárától, li leánya A. Rákosi Biró Mihálynak nejétől Török Erzsébettől li leánya Botházi Török Gergelynek nejétől Jobbágy Klárától, li leánya Túri Jobbágy Istvánnak az István' fijának második nejétől Vajda Er'sébettől, li leánya Vászai Vajda vagy Bad Jánosnak. — Orbók Györgyné, Konrád Krisztina testvér Dobofalvi Maróthy Istvánné Konrád Judittal. kik leányai Ujegyházi Konrád Andrásnak nejétől Déézsy Krisztinától, li leánya Iklódi Déézsy Jánosnak testvér pedig Ki-

mita Jánosné Déézszy Judittal. — Baló Józsefné Péézszy Kata Déézszy János magvaszak. 1786. Déézszy Lászlónak neje Szöllősy Sofia ki leánya Herczeg Szöllősy Jánosnak — ifjób Déézszy János fíja idősbb Déézszy Jánosnak nejétől Fejér Kátától, ki leánya Bolduczi Fejér Jánosnak nejétől Tamásfalvy Bórbárától (ki előbbvala Pekrovinai Pekry Mihályné) testvére Judit előbb Ér Szentkirályi Szodoray Györgyné, azután M. N. Zsombori Zsombory Sándorné, leánya pedig Tamásfalvy Lászlónak nejétől Toldalagi Frusinától ki leánya N. Ilklódi Toldalagi Ferencznek nejétől Frátay Klárától ki leánya M. Frátai Frátay Gergelynek. E Conventu B. Mariae V. de Kolos Monestra. Kis Ilklód. Mellek nevének megfelelő telep (colonia) inkább mint falú. Sok ágazatú nemes nemzetségek bírák, kik között főbb birtokúak: Szarvady, Ernyey, Balog, Kovács, Enyedy nemesek. Vannak itt szabadosok is. Igen kellemetlen oldalas elárkolt heljezetére nézve nem kívánatos lak, mindenfelől akadékok általnak elől a' hozzá jútásban: magos hegyről lejtve 's a' Kis Szamosan — (hól ez előtt álló hid volt) többnyire avúlt csonakban evezve, érhetni ide. Egyébaránt erdője legelője van.

de szántó földjei agyagosak elárkoltak. — Kis Iklód külön falút magában nem alkot, mert a' N. Iklódi törvényhatóság alatt van; hanem annyiban megjegyzésre méltó, hogy természeti helyzetére nézve a' vármegyének alsó kerületében van ugyan; de polgárilag az Iklódi járással a' felső kerülethez csatoltatott. Vannak itt ev. ref. és Görög egy. templomok.

Az Iklódi járás' pusztái:

a.) Magyarós Iklód.

b.) Iklód Szent Iván. Amazt szétszórva nihány kunyhó alkotja és jelei. — Ez nagy mezőség; de mind kettő a' Nagy Iklódi határral biratik a' Nagy Iklódi birtokosok által. Az egész Nagy Iklód' határa máig sincs felosztva.

E' járás 1828 évet az ország' házára fizetett: 835 rh. forintot 48 xárt c. p. — A' felső kerület után következik az

Alsó Kerület.

Ezen kerülete a' megyének valamint kiterjedésre; úgy termékenységre, természeti ajándékaira nézve is kivén, hogy nagy része erdőten mezőség — a' másik kerületet feljül málja. — Régebben, mig Radna vidéke határain belől volt, 's minnelőtte az Erdélyi H. nemcs Oláh ezred ezen vármegye keblében a' Bete-

ni Betlen grófi nemzetség' alattvalóiból nagyobbára, mint határőrző katonaság 1783 december' 16-án felállítatott 's egyszersmind a' polgári törvényhatóság alóli a' katonai alá adtatott nem csak maga a' nép, hanem lakhelje is (melynek nagyobb részét a' hadi tár a' Betlen gr. nemzetségtől azután hogy 397 évig birta vala előbb a' becstár tőkepénznek kamatját évenként fizetve, majd Bánáti jószágon cserélte-el és pótolta — (bonificált) addig még kiterjedtebb vala ezen kerület: mert épen Moldva' széléig nyúltak határi: ma azonban annak a' földnek 's rengeteg mind össze mintegy 8 □ mértföld területűeknek, vad havasoknak elszakadtával mellyek Radnához 's Borgóhoz tartoznak, mellyeket a' katonaság már mint sajátját bírja, nem kevésbe szűkítve van.

Minek előtte ezen kerületnek természeti és polgári képét festgetnők legkedveseb kötelességünknel fogva mellyel a' II nemes Oláh ezred igazgatóságának tartózunk, hogy nem sajnállotta eredetének 's gyarapodásának históriáját velünk közölni — annyiban, hogy e' nevezetes változása a' megyének eddig elé az alább irtakra nézve - tudtunkra - világ elibe nem került sajtó alól, 's ha majd Erdély' lelkes fiaikö-

zúl valakit a' hon' esméret' vágyja egy kime-
 ritett, hiteles 's minden oldalú statistikai mún-
 kának írására birand, egy-két sort készen ta-
 lálván itt, megnyeri az időt, mentt leend a'
 kedvetlen kutatástól, azért halljuk röviden mi-
 kór hól és hogy álott lábra az Erdélyi II Oláh
 nemes ezred. — 1762 januar. 20 Erdély kelet-
 ti részén találtató adozó Oláhok némely részé-
 nek katonákká tételéről megkésztetvén Sze-
 benben a' terv (planum) felsőbbi parancsolatnál
 fogva, arra ő felségének Maria Theresiának
 helybehagyó 's végrehajtást kívánó parancso-
 latja csak hamar leérkezett. Kezdetben az ele-
 ve kiválasztott faluk' lakosaiból nyolcz zászló-
 alj (svadron) lovas draganyasság 's tizenkét
 zászlóalj (kompánia) gyalagság állítatott-fel, kik-
 nek főbb és altisztjei 's minden előljárói más
 sergekből kinevezve az említett év' augusztusá-
 ban Naszódon megjelentek. — Legelső felál-
 tásával ezen sergeknek csak alezredesek (Obrist-
 lieutenant) ú. m. a' gyalogságnál Raschucz,
 a' lovasságnál Dombrovka voltak vezér tisz-
 tek (commandans) Ezeknek kormánya alatt u-
 gyan azon évi october 15. a' zászlók a' nemes
 ezredhez Szebenből elküldettek 's innepi fé-
 nyes pompával általvétettek. 1764 Raschucz
 alezredes nyúgalombérre bocsáttatván; helyébe

Enczenberg báró letett a' gyalogság' vezér tiszte; de még ez évett a' lovasság had svadronja a' gyalogság közt elosztatván 's a' lovas-ság' vezértisztje a' stabbal együtt Fogaras vidékre általtétetvén, a' gyalog ezerednek csupán két svadron lovas maradt mellette. Ezek is 1770 lenni végképen megszűnvn, azóta ezen nemes ezred csupán gyalagságból áll. Örömmel emlékszik vissza ezen vitéz ezred azon évre mellyben méltó becsét megesmérve a' felsőbbség, nagyobb tekintet jeléül legfőbb vezértisztjét a' derék Enczenberg bárót főezredesi czimre, méltóságra és tisztségre magasztalta emelte 1770. Enczenberg léte óta oly szerencsés ezen n. ezred; hogy mindég fő ezredesek voltak vezértisztjei; kinek nagy emlékü neveit hogy a' feledés elne fedje utódinak általadjuk ily rendel: Schlaun báró, Heudendorf a' ki 1783 december 16 a' Borgói javaknak felírására és megbecsülésére a' hadvezérség' részéről mint fő ezredes (nemör-nagy vagy is fő strázsamester) kirendeltett vala, Devchich, Szécsén, Beczmann, Treuenfeldi Lenk Ignác, Kreitter János, Robelsvaldi Zateczky Antal, Lebzeltern József, Harting Ferencz, és jelenleg Heldenbergi Hermány Ferencz ezredétől hiven tisztelt érdem koszo-

rústa férjfi viseli a főzredesseget, — A' mi ezen katonaság' laktaheljét a' hely fekvésére nézve illeti: egyenetlen, néhól egymástól távúleső, nem igen termékeny, 's a' természet' egyéb ajándékával nem bir, minthogy sok fenyő erdője 's földje van: mellyből a' hires Borgói pipák készülnek. Négy polgári törvényhatóságból vannak elszakasztva azon helységek, melyekben ezen határörző katonaság birtokos és lakos ú. m. Besztercze vidékből: Radna, Naszód, Nagyfalú, Szentivány, es Rusz vagy Orosz Borgó. Doboka vármegyéből: Nagy vagy Oláh Budak, Rágla, Felső és Alsó Borgó temérdek hosszú falúk, mellyek Tyha, Prund, Bisztricza, Moroscheny, Sosseney, Susseney és Mislocsény részekre hasonlanak és oszlanak. Kolozsvármegyéből, Gledény, Kis Sajó és Monor. Torda vármegyéből: Maros Monosfalú, és Maros Oroszfalú. Mind ezen helységek Erdély' keleti részére hajlo hegyek közt fekvén; nagyon czélarányos vólt a' katonaságnak felállítása itt, hogy a' keleti ellenségtől a' hazát 's jelesen Doboka vármegyét védje, melly azon tájon sok dühös csoport dandárit látta lobogni minekelötte visszaüzte volna azokat valaki. — Ezen n. ezere'd' lábraállítás nem egyszerre ment végbe. Ugyan is a' már említettek közt:

1762-ben Radna, Naszód, Nagyfalú, és Russ helységek;

1766-ban Oláh vagy Nagy Budak, Rágla, Gledény, K's Sajó, Monor, Maros Monosfalú, és Maros Oroszfalú; 1783-ban decemb. 16-án végre a' Borgói faluk ú. m. Tyha, Prund, Bisztricza, Maroscheny, Sosseney, Sussény és Mislócsény tétettek határőrizeti katona falukká. Rendes katonai lábra állítása pedig Borgó vidékének 1784 januar. 5-én történt. — Ezen utóbb említett helységek természeti fekvésökhöz képest a' Radnai vidékkel szoros öszveköttetésben vannak; ellenben Nagyfalú és Szentivány azaktól más helységek által elvannak szakasztva. Igy a' Monori zászlóalj (kompánia) melly Monort, Gledényt, M. Monosfalút esmeri tulajdonának, nem különben az Oláh Budaki II zászlóalj is melly Kis Sajónak ura, bár mind ezek egészen katonaságéi légyenek is a' Torda és Kolozs vármegyei egyéb helységek által a' Borgói völgyben fekvő zászlóaljaktól merőben elszakasztva vannak, e' miatt szoros természeti öszveköttetésben nem lehetnek. — A' fenn dicsírt Enczenberg báró érdeme az is, a' mit Vajda tudvalévő hasznos könyvének első dar. 430 lap. ír rólla, hogy miután a' Radnai szélbeli katonaság előbb a' fegyvert felvette; de csak hamar elvetvén a' havasokra

vonta volna magát, ezen bölcs haditízt szelidítette 's térítette vissza törvényes kötelességekre, 's holdog állapotjoknak elfogadására bírta elmés oktatásaival. Ezen Enczenberg az, kiről Kiss hadnagy a' Tudom. Gyűjtemény 1824 évi VII kötet 99 és 100 lap. írja, hogy miután Bukovina Gallicziához kapcsolatott, aklór Enczenberg báró mint Czer-noviczi katonai és polgári kormányzó az országlástól engedelmet nyere az Erdélyi Székely határoknak katonás lábra állításakór Moldvába távozott, ott a' Sereth foljó' partján letelepült Magyarokat az általköltözetre meghívni. Mellesleg: a' Radnai előbb megfélemlert katonák' elszaladásából magyarázható és különböztethető Vajdának azon vitatása, hogy a' midőn a' szélbeli II. Oláh ezred felállítatott, lovas (Draganyas) ezred is állittatott az általa előszámlált több törvényhatóságokban. Úgy van hogy állittatott; de nem egy harmadik ezred, hanem a' nevezett ezrednek nagyobb része az az: hat svadron lovasság vólt; melly utóbb — a' mint a' Naszódi ezred' eredeti naplókönyve szerint fennebb megiratott — elapadott és gyalagsággá vált. Doboka vármegyének és több törvényhatóságoknak panaszai's egyéb felhozott környülmények nem bizonyítván ellenkezőt. —

Valamint a' felső kerület ez is négy; úgymint: a' Széki, Búzai, Kerlési, és Borgói járásokra oszlik, mellyek ezzel a' rendel haladják egymást kiterjedésölkben 's birtokosaik számában. A' Széki járás annyira róna mint meredek hegyekkel foglalt; itt van többi közt a' Czegei tó, ez az Erdélyi Balaton. A' Búza-it is rónaságában sok tavak foglalják; de annál kevesebb ezekben az erdő, mellyek a' Kerlési és Borgói hegyes-völgyes járásokban sok mért-földnyiek, rongetegek, fenyvesek, tiszta tölgy-és bükkesek. — Valóban, ha termékeny szántó földjeit számtalan halakkal, vizi madarakkal bővelkedő tavait, sok sós ereit, Székhez 's 21 falúhoz tartozó zártt sóskútjait; ötven szőlő hegyeit tekintjük ezen kerületnek, méltán elsőbb helyre tehetjük természeti minémüségére nézve. Egyedül forrásvizei két járásában a' Székiben és Búzaiban kevesek 's nem igen egészségesek. Minden nemű gabonát gazdag aratással, egy öszbúza szemről 15—20-at számlálva terem; havasos heljeit kivéve. Tójiban temérdek nád, káka, sás, hinár, vizitök, moh, tárjag, zákán terem; — csuka, posár, kárász, kővi — czigányhal, semlény, csík, vidra, vadrécze, tuzok, bűvár, kácsa tenyész; havasi patakjaiban pisztrang; foljóiban rák számosabban találtatik, hogy sem leírni lehessen. A' halá-

szat — úgy látszik — szorosabb monopoliuma a' nemességnek a' vadászatnál; de általában mind kettő a' köznéptől tiltatik. — Maga rendén előkerülendő 22 sóskútjai a' Déésaknai kir. só tisztség' felvigyázatja alatt vannak, melyekre falunként egy első és egy második úgy nevezett Contrás ügyel. Ezeket a' birtokosok ajánlatára a' megye tisztsége útján bizonyos só fizetéssel szoros hit letétele mellett az Erdélyi kir. kincstár nevezi-ki 's erősíti-meg. — Egy mezővárost 's hetvennyolcz falut számlál e' kerület, melyet a' köz rendből legtöbb Oláhok, kevesebb Szászok, Magyarok, Zsidók, és Czigányok 's legkevesebb Örmények lakják. Birtokosainak száma e' jelenben szám szerint: 649; kik közül 21 gróf vagy báró. — 1783-ig Moldvával határos lévén e' megye; addig az alsó kerület is sok viszontagságoknak vala kitétetve. A' tizenegyedik században a' Kunoktól gyakorta meglepetett 's pusztítatott; miglen Salamon király

1070-dik esztendőben tökéletes diadalma által őket végképen megalázta.

1216 esztendő oltá a' Kerlési és Borgói járásbéliék a' Beszterczei falak közt — melyek addig elé egyetlen erőssége a' vidéknek — kerestek menedéket a' gyakori honi veszélyek közt 's bátorságot

1241 a' Mogolok 's azután a' Tatárok' és Törökök' tüze-vasa ellen, kiknek ha olykór életök megmaradt is; de becses jelleveik még mind ott vesznek. Többi közt 1601-ben (a' három nemzetnek még 1356 kölcsönös védelemre egyesülete és köz végzete nyomán) számos nemesek nejekkel 's gyermekeikkel együtt és féltöbb butoraikkal (értsd a' nemzetségi leveleket) Beszterczére vonulván; titkos jelenleveleiket oda rejtették, mellyeket magokkal nem mervén hordozni; oda maradtak. Ezen szerencsétleneket Bászta' katonái a' feladás' kötményi ellen pénzkincsökből kifosztották, a' városból kimenő útjokban kegyetlenül kinozták, sebzették, szacolták és öldökölték a' Törököknek Temesvár alatt végbevitt vadsága hitszegésé példájára. 'S talán ezen környülmény, utóbb is megújúlva adott okot Erdély' rendéinek arra, hogy 1614 februar. 25, 1625 majus 1, 's 1661 junius 2-kán, csak a' Magyarok és Székelyek részére hozzanak törvényt, a' mit bővebben puhatoljan-ki az ér. olvasó azon évekbéli törv. czikkelek tartalmából és **B e t l e n Farkas V.** könyv. 242 lap. 22, 23, 24, 25 soraiból.

1475 Radna vidékét kebléből elvesztette **L. Mátyás király'** országos végzetéből.

1514 az első Kuruczok által elpusztított.

1528

1529 Péter Moldvai vajda által Beszterczéhez közelebb lévő helységei kirabolva lángba borítottak.

1569-dik évben a' szigorú kénytelenségnél fogva ezen kerület' (a' törvénykönyv „alsó járásnak“ nevezi) nemeseire adó szabatt; minden, úgy nevezett kapura (melly állott nyolcz régi telekből (tizenöt tallér) (32 m. forint) rovatván. „A' mint a' tisztelknek a' kapuszámról való regesztrumjokból kitetszik“ így szól a' törvény, számláltattak 47 kapuk 's 2 jobbágyok, egyházos nemesek 28 személy. Egy begyűjtött alkotmány' 5 R. 45 czik. Mennyivel több van ma!

1703 II. Rákoczy Ferencz szerencsés vala ezen kerületben egy útközetecskét megnyerni.

1717 a' Radnánál bérohanó Tatárok 20,000 szám szerént, sok helységeit porrá égették, Székig jöven. Utoljára ekkor látott Erdély Tártart. Az ily Tatárjárások 's egyéb háboruk' szüleménye, hogy némely falúiból a' Szászok kikopván; ma mellék neveiknek meg nem felelnek.

1750 felsőbbi parancsolatból a' lelkei száma feliratatt.

1754 valamint a' f. úgy ezen a. kerület is az adózás' egyenlítésére nézve összeíratatt.

1783 természeti határai megszorítottak, Borgó 's más helységei rengeteg havasaival együtt elvétetvén.

1784 július 3-kán II. József császár' rendeletéből ezen kerület Kolozsnak alsó 's Tor-da vármegyének felső kerületeivel (a' mint ma nevezik) és Besztercze vidékével egyesített 's ezen kénytelen megoszlatásban nyögött 1790-ig meddig tanácsháza 's fenyítékhelje Szász Régenben vala.

1785 mind két nemen lévő lelkek benne ismét felirattak, 's határai elegyes (mixta) ú. m. polgári és katonai rendből alkattat küldöttség által kijárattak végképen kiszabattak, 's ezentúl a' határörző katonaság földje válék közelebbi éjszaki határává.

1786 Földje hold szám szerint (egy holdat — jugerum — nyolcz Erdélyi vékával számálva) a' köz tár' költségén igen tökéletlenül felmérített, melly munka a' felhevültek által a' maradék' kárára 1790. februariusban Szász Régenben megégettetett. — Ugyan ez évett az a. kerületi peres ügyekre nézve felebb terjesztői törvényszéknek a' M. Vásárhelyi Districtualis Tábla rendeltetett.

1810. nemesei miveltt lelküleg megrovák magokat 's az Erd. nemz. játékszin alapítását pénzel segedelmezik.

1814 febr. 14. hadi segedelemül önként fizettek nemesei 8460 rh. forintat 16 x-árt váltóban a' hadi tárba.

1817-ben I. Ferencz császár és fejdelem 's felséges hitese Carolina Augusta Ő fejdelem-ségök, Erdélybe jövetelök alkalmával véghatá-rán megállapodtak.

1821 a' szakmánrend elintézésére nézve helységek felirattak 's három karokra osztattak.

1828 az országházának örökös megvásárlására ezen a. kerülethéli nemesség fizetett 2665 rh. forintat 17 xr. c. p.

Tudhatólag elejtitől fogva többnyire e' kerületben; de imitt-amott vólt, 's van ma is a' megye tanácsháza 's fenyíték helye, melyek-ről felebb és alább Bonczhidja alatt.

Ezen kerületet kedvezőbb minéműségeiből a' legbecsesebbtől megfosztja az, hogy keblében csak egy várost foglal. Természeti nagyságára, falujinak 's népességének többségére nézve ezen a. kerületi járások közt első a'

I. Széki járás.

Mellyben kebleztetik Szék régi iromá-nyokban Zeek. Oláhul Szik. Nagy mezőváros; a' Széki járás-tólle neveztetik. Egy része dombon, többi oly tekervényes három völgy' hor-

padásai közt fekszik és nyúlik-el, hogy maga teljességében sohannan egyszerre nem szemlélhető. Egyébaránt is idomtalan kedvetlen heljczetű, lejtés nélkül csak egyfelől lehet ide jutni. Három fő utszái: u. m. Forrószeg, Csipleszeg, Felszeg mezzsire nyúlnak. Házait szalma vagy nád fedezi. Határa tágos, erdője nem sok. Szántóföldjei a' szorgalmatos művelésnek mindannyi tanúi; igen termékenyek, legelőji számtalan sós erek által sok marhát táplálnak hizálnak. Vannak tavai temérdek csukákkal, azokban termő nád pótolja a' tűzifa szükségét. Éghajlatja egészségtelen, folyója nincs, forrásai az idegeneknek highast okozók. „Minerologia Magni principatus Transsilvaniae seu metalla, semimetalla, sulphura, salia et aquae.“ Melly munkájában Fridválszky hashajtósó — natrum fontanum — név alatt ezt Bónczhidjára ragasztja. Záros sóskútjainak a' lakosok igen nagy hasznát veszik. Szőlőhegyeiből fanyar nedv szüretlik, mellyen az idő hamar erőt vesz. Legjobb a' Zsidóhegy termése. Lakosai Magyarok és Oláhok fáradhatatlan földművelők. Aszszonyai sok veteményt termesztők. Férjfijai szálasok; aszszonyai leányai átaljában nem szépek, mint-hogy férjfijai idegenekkel nem párosodnak. Nemes birtokok is vannak ezen kiváltságos — pri-

vilegisáltk — városban, birnak benne: Ajtay, Bardos, Bucsy, Csorba, Dezső, Dezsőné, Fekete, Ferenczy, Fogarasy, Fülep, Gyarmathy, Kapusy, Kapusyné, Kolcza, Kötő, Lebede, Mikes gróf, Nagy, Petrics, Prosa, Prosáné, Szabó, Süközsd, Tamásné, Tasnády, Tót, Jakab, Viczey, Vig, nemesek. — E' várost a' polgáriakban rendes tanács igazgatja; de a' főispán' törvényhatósága alatt, a' mire a' kormányra eddig elé nem elég alkalmas tagjai adtak okot. Évi adója reá megy m. e. ötezer rh. forintra vált. Saját (allodialis) jövedelme kétezer rh. forintra vált. Az egész tisztikar' évi fizetése alig megy többre évenként mint 600 rh. forintra vált. Lelkei száma m. e. 5200; házaik: 500. Nagy részént Oláhok is lakják a' kik eddig elé tanács tagjainak fel nem vétettek ugyan; de városi jószágot vásárolhatván 's a' polgári dijt (taxa civilis) lefizetvén, polgáriasíthatnak. Vannak ezek közt a' népek közt zsellerek is a' Mikes grófoké. A' nemes telkek nincsenek dízma alatt. Határos Bonczhidjával, Gyulatelkével, Székolajjal, Vasas Szent Ivánnal és Boncznyiressel. E' három utolsó faluk határai közt terjed-el Hoszsúér nevű pusztája. A' törvénybéliekben szép kiváltságánál fogva, melyet I. Mátyás királytól bir, a' vármegye törvényhatóságától általjában független.

A' nemeseknek külön egy, - a' polgároknak is külön szolgabiráji vannak. A' királyi adót a' vármegyebéli Széki járás' igazító biztosa (Rectificator Commissarius) szedi-fel. Négy vallás' sorsosi tisztelik itt teremőjüket: rom. catholicusok, ev. reformatusok, egyesültt és nemegyesültt Görögök. A' két első Magyarok, a' többiek Oláhok. Kiknek-kiknek köből templomai vannak. Ezek közül az elsőké Maria Theresia' kegyességéből az egyházi megyével együtt 1752 év oltá áll sz. Ferencz' szorosbb szertartású két papokra bizva, kiknek kisebb klastromjok (Residentia) vagyon. A' többiek külön-külön egy rendes és egy esperest vagy esperesti helytartóra bizattak. Az ev. reformatum templom meredek dombon délről óra toronyal legnagyobb 's legrégibb: 1517-dik év már készen találta, a' benne szokott helyén még fennebb álló orgonakar bizonyítja, hogy hajdan rom. catholicusoké volt. A' klastrom' előljárója alább az egyházi jegyzetek közt adatik elő. Az ev. reformatus esperestek is 1624 innen (mert fennebb sem az esperestség maga, se jegyző levelei nem hatnak) alább az egyházi szakaszban előszámláltatnak. A' többi egyházi előjárókról alább. — Egyházi, polgári és historiai történeteiről e' városnak ennyit:

Nevezetesek voltak sok időnkig a' Székí só-bányák, melyeknek eredetök felhat I István király' éveire: mert „a' legrégibb idők“ 1002-dik év óta „a' dézmát innen a' soból az Erdélyi püspököknek fizették. Bonfinius Decad IV libr. 3 Diplomata apud Pray Hyerarchia I. 131. De Prioratu Auranæ 51. Vagner Diplomata Bathyani Leges Ecclesiasticae, Katona Historia Pragm. Szcreday Notitia Capit Albens. Eder Observationes Criticae.

1309 Határa kijáratott; melly nap nyugot felöll a' Borsai mezőcséget (vagy akkor erdőköt) magában foglalván Csomafájaig 's Gyúlaig terjedett vala. I. Eredeti oklevél a' .KFejérvári káptalan.

1438 Mint major (villa:) és részjószág (portio:) Scekákná 's majd Scek nevezettel említetik és Szent Egyeddel határosnak iratott a' Vas nemzetségnek határ járató 's e' falút három egy enlőrészekre osztólevelében. Huszti k. i.

1354. A' király kamarása itt Mihály -- mester.

1438 többbi sóbányák közt Szék is a' király magános jövedelméül feliratott.

1559 itt országos zsinatjok vólt az ev. reformatus atyafiaknak, melyben nihány czikke-

lek (articuli) hozattak a' vallás tanítás tárgyában: Ezeknek elsőjéről irt Davidis Ferencz egy latin munkáskát. Kolozsvártt 1555.

1552 Haller Péter Szebenből decemb 16-káról I. Ferdinand királyhoz a' fejedelmi jóvedelmek aránti tudósításában a' Vizaknai, Colosi és Déési sóaknákról emlékezik; de nem a' Székiről.

1577 a' szerencsétlen Széky Kálmán, kit Batory István hűtlenség szennyén büntetett, innen a' nemesi rendből való vala, a' XVI század lojtában virágzott nemzetség' utolsó ága.

1607 az ország bizonyos sótermést a' Bonczhidjai híd' (mert akkór csak egy vólt) fenntartására rendelt.

1610 Fejd. Batory Gábort itt múlattában Kendy István Szilvász és két Kornisok nejeiken elkövetett erőszak boszszújából kioltani akarák; de céljokban nem boldogultak.

1616 aprilisz 17-kén országosan végeztetett és megengedődött hogy: újra a' dijosok sorában adózzan a' többi városokkal együtt.

1650 mint a' Szamasújvári tiszta fejedelmi jószág' része fel- és öszveiratatt.

1653 végezte az ország hogy: „Szék városa a' váltsággra nézve (quoad taxam) a' hová valamint eddig adózott (contribuált) ezután is

adózzon (contribuáljon adót) Jóvá hagyott Alkotm, III R. 46 czim. egyetlen czik.

1659 Fejdelem Barcsay Ákos a' Széki sóaknának jövedelméből négyszáz forintat a' Kolozsvári ev. reform. egyháznak adományozott évenként. Mellyet I. Apafy Mihály is megerősített. L. A' Kolozsvári Evang. Reform. Eklesia' története. 13 lap.

1665

1669 a' Széki sóaknák' jövedelme a' Török adóban fizettetni rendeltetett, 's a' fejdelem gondviselete alá visszaadattak: hogy pusztult állapotjában ujítson.

Ugyan ez évett országosan végeztetett hogy a' Kolozs - Monostori harminczados Széken (igy szól a' törvény) erigáljan állítson zászlót“ a' Fiskus megcsalattatásának eltávoztatása végett. Egybegyűjtött Alkotmány II. Rész. 3. czim. I. czik. Ugyan ez évett határozatott hogy: a' Széki Kamara Isván adóul fizessen 5 Tallért. Egybegyűjtött alkotm. 5. R. 45 czim. — Az egybegyűjtött alkotm. V, R. XII cziméből azt lehet kihozni: hogy 1669-dik évben Széken a' nemesi kiváltságokkal bírók birtokát a' városiak (talán azon a' nyomon mint a' Szebeniek 1508) akadályozni kívánván; ellenek ez a' kérvény végzet és törvény hozatatt, hogy ha az

oda megtelepedni szándékozó nemeseket háborítanak 's meg nem szenvednék, azonnal előbb minden kiváltságaitat veszesszék-el; 's „ha ezen se tanulnának“ minden javaiktól fosztassanak-meg: „mellynek két része Ország számára, harmad része pedig a' meghántódott felekre az igaztévőkkel (Executorokkal) együtt fordíttassék“ Továbbá: még ezen 1669-dik évi törvények közt a' 11-dik czim. 11 czik. parancsolja, hogy a' Doboka vármegyei Nemesek Szék városának lakójival perlekedvén, az ők Tanácsok előtt Nemesi szabadságok ellen kezeszt állítani ne tartozzanak. A' pert pedig nem a' Kamara házhoz (mint eddig elé) hanem Táblára terjeszthessék felebb.

1678 Sóaknáinak fő kibérlője Mindszenti Buday Péter.

1690 táján, hogy Köleséry Sámuel az ércz vagy a' sóbányák, 's ezek közt a' Széki bányák' felügyelője volt legyen e? méltán kérhetjük.

1702 a' szóbeli haszonban e' városi nemesek közül részesültek azon évi laistrom így adja elő: Kis, Somay, Zuthory Ferencz, 's tizen egyházheljel bíró nemesek ú. m. Bíró, Benedek, Berekszászi Litteráti György, és Bálint, Redmeczay Márton, Bodó János, Balog

Mihály, Kollát Mihály, Nagy Miklós, Rácz Mátvás, Kapusy János és István.

1717-dik év óta mindnyájon a' lakosok augustus 24-dik napját esztendőnként szoros bőjtel kettőztetett buzgósággal inneplik annak emlékezetéül, hogy a' Tatórok' rabságából, kit a' haza' szélső határainak alkori elboritása alkalmával, eddig hatván, igen sokat közülök porázra fűztek 's már a' vármegye' széléig vittek vala, szerencsésen megszabadúlhattak.

1730 táján Cserey Elek a' Széki sóbányáknak is, többi közt felügyelője.

Az Erdélyi Magyar literatura egyik lelkes előmozdítója a' már-már árnyékba vonúlt emlékü Aranka vagy Aránka György itt született 1737 septemb. 15-kén. Meghólt M. Váásrhelytt mint a' királyi Tábla bírója 1817 martius 17-kén 80 esztendő's korában. — Dagadó kebellet bár halvány sugárokkal festetem vólna e' megye' esmértetésében e' megye szűltte tndósunk' emlékrajszolatát, ha Székely Márton, Kazinczy Ferencz és Döbrentey Gábor hiv ecsetű életírók, a' nálom szerencsésbbek, megnem előznek vala. — Ki 's mi vólt tehát Aranka olvashatni ezen könyvek. 1.) Tudományös Gyűjtemény Székely Márton Aranka életírása 1818 2.) Felső Magyar-országi Minerva Levelekben Kazinczy Erdélyi Utazása 1832. 3.)

Közhasznú Esméretok Tára I. Kötet
370—372 lap. Döbrentey aláírva. Aranka mint
kir. táblaíró 1783 decemberben az ország' ré-
széről egyik biztos volt a' Borgói javak össze-
írásában és megbecsülésében, midőn azok a'
szélbéli II Oláh ezrednek felállittatásával a' ka-
tonaságnak adattak.

1762 — mint Vajda írja — a' Szóki ha-
tárörző katonaság ellen Doboka vármegye' rend-
jei a' kir. kormányzék előtt panaszoltak.

1771 kormány tagjai mindössze 21 voltak.

1776 nyerte pecsétjét, mellynek körülírá-
sa: „Sigillum oppidi Sekiens. 1776.“ Ek-
kór nyertt czimere: egy ajtajú két ablakú nyú-
lánk kerek tornyú hegyen álló templom. Ki-
váltsága utóljára ekkór erősítettet meg. Ezt,
valamint főbenjáró hatalmát (jus gladii) Korvi-
nus Mátyás királytól nyerte 1475 táján.

1777 még az úgy nevezett dijas városok
közt nem volt; 's királyi adófelhajtók (mint
ma) csak azután tétettek.

Ez év tájtt már csak egy sóbányája mi-
veltetett; de elég szorgalommal. Találtattak ek-
kór számtalan úgy nevezett kristályos só da-
rabak ott, mellyeknek közepette — a' Benkő
József' tapasztalata szerint — olajhaz hasonlí-
tó cseppek láttattak. — Ezen bányák' termé-
séből a' helytt volt tárház évenként ötven a-

ranyforintat érő sőt adott és küldött Kolozsvárra a' Prédicatori renden lévő szerzeteseknek, kik, Kolozsvárnak 1734 évi kézirati esemérete szerint 1518 még Kolozsvártt voltak. — Bizonyítják Hunyady János és Korvinus Mátyás király' erősítő levelei, melyeket Fridválszky ásványokról írtt könyve 164's követk. lap felhoz.

E' mezőváros a' fennebbi századokban az ú. n. dijasok (taxales) közt vólt; de majd kapú szám szerint, mint a' vármegye fizette adóját. Mai adózása' módja egykori a' többi városokéival.

1791 követei a' Kolozsvári országgyűlésen valának: Déézi Mihály József és Máthé Ferencz helybeli tanácsnokok.

Az eddig érintettekből bizonyos, hogy itt nevezetes sóbányászat virágzott huzamos idő-kig, de 1793—1795, miután a' Maros Újvári gazdag sóbánya kinyitattott, a' Széki annál nem jövedelmetlenebb sóásás teljességgel felhagyatott. Három béfonekeltt tágos sóbányák jelentik: melly bőven találtatott azokban só. Minthogy pedig a' Maros Újvári sóbánya Mikos grófok' birtokában nyitattott; annak potlásául a' kir. kincstár ezen grófi nemzetségnek Széken 1803-ban a' kincstári tiszti lakheljet egész kiterjedésében és a' városi természet-

nyek dczmáját nagyobbára, 's félévi saját kizáró korcsmárlást adta. A' pusztán hagyatott sóbányák és sós kútak azonban a' Dézsaknai kir. sótisztóság felvigyázatja alá vannak rendelve.

1796 főbirája volt: Déési Mihály József, király birója Juhos István, kormánytagjai öszvesen: kilenczen.

A' Széki sóaknák felügyelőji már a' fejedelmek alatt Kamara Ispánoknak neveztettek; 's — itt 1796 sógazda is (salis aeconomiae provisor) volt. Ma a' Contrások' és erdő' felügyelője léteznek.

1820 az Erdélyi ev. reformatusoknak egyházi országos zsinatjok volt benne. Végzet is hogy minden tizenharmadik évben e' felekezethez itt hasonló gyülekezete tartasson.

1821. Kir. tanácsnok és biztos Gócz László elnöksége alatt a' szakmán-rend béhozatalára nézve megye közgyűléset tartatván; erre nézve intézetek tétettek.

1827. főbb kormány tagjai 24; alattvalói: 26 voltak.

1828 megváltak a' vármegye rendei Széktől, annyiban hogy a' tanácsházat, utóbb pedig a' börtönt is onnan Bonczhidjára hozák át; amott közelebből 1818 óta a' tanács, a' fenytékház pedig régebb óta lévén.

1833 egyházi országos gyűlést tartattak itt az ev. reformatusok.

Valamint héti-kedden-úgy országos vásári — mellyek' jogát 1777 nyerte — esztendőnként februar. 24, julius 8, sept. 27 octob. 18, és nov. 30-án, tartva néptelenek kevés jövedelmet szolgáltatók.

A' tanácsat jelenleg ezek alkotják:

Főbíró.

Szabó József; a' fejedelem által tétetve.

Királybíró.

Náznánfalvi Fülöp Daniel.

Rendszerént való Birók.

Szatmáry János.

Sipos Márton,

Tasnády Pál.

Sóós Mihály.

Csorba István.

Bödör Márton.

} Árvák' biráji.

Jegyzők:

Lembergi Zsigmond Ferencz, rendszerént való jegyző és bíró.

Juhos Mihály a' közönségé.

Tisztviselők:

Hádár Péter gazda.

Sipos Ferencz a' közönség' megbízottja.

Ferenczi György Csipleszagi utzában Árvák' birája.

Szolgabírók:

Sóós Márton Forrószegi utszában.

Ferenczi György Csipleszegi utszában.

Szabó János Felszegi utszában.

A' kir. adó felhajtók:

Juhos János Forrószegi utszában,

Székely György Csipleszegi utszában.

Gyarmathy Mihály Felszegi utszában.

Seborvos György István (a' ki a' vámegyének
is szolgál.)

Tömlöcztartó: Kálmán Mihály.

Húszár: Szabó János.

A' közönség szolgája: Faragó János.

Bába: Jakab 'Susánna.

Hat éjjeli; 's tiz erdő őrk.

Óra igazító: Szalay Mihály.

Harangozók: Vig István, Szabó György.

Utszakitányok: Balog János.

Juhos Mihály.

Szabó János.

A' főbírónak fizetése: 12 rhfor. a' tanács-
nokoknak: 6 rhf. c. p. évenként szavatozat út-
ján változók.

A' Széki ev. reform. papok neveit kik egy-
szersmind esperestek is voltak, alább ezen hit-
vallás' e' megyei állapotjának a' régibb idők-
ből való rajzolatjában adandjuk. Szolgáljanak
emlékül itt is néhányan:

Tiszabecsy Gáspár Belgiomi és Angol honi hasznos utazásából haza térvén, 1657 Rettegi (b. Szolnokvárm.) azután Széki papp és esperest (senior) 's egyszersmind teljes jegyző (generalis notarius) végre 1673 nov. 22. püspök lett. Meghólt Széken 1679 aprilis 1-jén.

Töke István (M. Vásárhelyi) maga századjárban (a' XVII végén 's a' következőtnek elején) derültt elméjére 's tudományos míveletére nézve jeles férfiú; Udvarhelyi oktatónak meghivatott; de az ifjuságnak egy szertelen tette miatt hivatalától megvált, 's a' Széki papi széket nyerte 1711-ben mellyből a' halál mozdította ki. Esperestségre nem jutott fel. L. életét „Nemes Udvarhelyszéki Rózsás Kert“ Szigethi Gy. Mihály Professor által a' Tudományos Gyűjtemény 1825 évi XI. kötet. 38 lap.

Aranka György (Zágoni) az idegen iskolákban tapasztalásait gazdagitva hazájába visszatérván; előbb Széki papp 's majd a' M. Vásárhelyi népes megye' lelkipásztora lön. De nem sokára ellene álhatlan ösztönből Székre vissza jött; 1760 teljes jegyző, 1765 püspök lett. Elhunyt 1767-ben. Az alaposan értett Francia nyelvből Drelincourt Károlynak „a' balál félelme ellen való orvosságok“ című

munkáját Magyarra fordította, mely 1768 lá-
tott világot.

1777-táján Széli ev. reform. pap volt Fel-
ső Torjai Kasza József. Hálaadólag említi Ben-
kő Specialis Transsilvania Cap. VI. §.
112 puncto 7. hogy e' tagtársának részvevő
igyekezte által jutott ezen megyei czimer-
ről tett jegyzeteihez és tisztviselők' laistromá-
hoz a' megye levéltárából, mely alkör Szé-
len volt. Mely szép- mely nyomos példa a'
következettek előtt!

1. Boncz hidja. Annyiban, hogy Boncz
nevü helységgel csak-nem határos, 's a' Kis
Szamosan két hidjai vannak, nevezete heljes,
mely rövidítve Bonczidának szokott mondatni
és iratni. A' Bánfy gróf és bárók ösi Csarno-
ki lakhelje fényes birtoka. Birja a' család 1377
ólta Nagy Lajos kir. újadományából, melyet
a' most is „Királyhegy“ nevü dombon a-
dott határán. A' Kis Szamos déli partján nagy-
ra terjedt 's egész megyében legnépesebb fa-
lú. Erdélyi Versalia. Benkő Boncz nevü régi
Magyar által (kiről a' szóhagyomány beszéli
hogy Tuhuttal Esküllönél jelen lévén, onnan
a' Válaszúti patak menttében jöve, itt állapo-
dott-meg falut építeni) a' Szamosan építettett
hidtól kölcsönözi nevét. Felmer yárrak, a' me-
gyei jegyzőkönyvek, 's némely itiletek mező-

városnak írják. Első kormányzó Bánfy György gróf is hivatalos levelekben castrumnak nevezi. Kevesebb része oldalas, többi kies térség. Határos Zsúkkal, Kötelendel Kolozs vármegyében. Határát éjszakra a' Kis Szamos a' felső kerülethez szakasztotta, mellynek nagyobb része délre és nyugatra ezen kerületben többnyire róna; keletre kopár hegyek, éjszakra nagy sima tér. Meredek kopár oldalai arra mutatnak, hogy az igyekezet (industria) hazánkban még nincs meghonosúlva; vagy talán hogy a' földmivelő nép — mint egy aszszony megjegyzé — a' föld' termékenységéhez 's mennyiségéhez képest nem felesleg való; sőt nagyon is kevés. Miveltt földje általjában termékeny, legelőji hasznosok, kiterjedettek, sima tér felvadások. Erdője kevés van; de részszerént a' nád, melly nem sok tójit fedezi, 's egy rengeteg fűzes minden tizedik évben levágva ezen hiányt némiképp pótolja. — Nagy-szálas hárs-erdőjének, a' nyomról-nyomra általadott szó-hagyomány szerénti gyászos emlékezetét az esztendő' századjai enyhithetik ugyan; de eltörölni soha nem fogják: az itt végbementt ártatlan tettét követett áldozat a' régi kórt melly feketén karakterizálja! Egyetlen szőlőhegyében tűrhető bór terem. Gyümölcsöse egy a' mezőn. — Az emberiség' becsének érzete milly

szépen egybeférhető a nemesi, kiváltsági igazsággal, békabizonyította Bonczhidjának grófi egyik földes ura: ki a' szomszéd Zsúki határon sós kútát tudván lenni, ezért ősi darab földjét a' Bonczhidjai határból elcserélte, alattvalójának 's barmaiknak köz hasznára engedvén a' cserélt sós forrást. Van tehát Bonczhidjának már sós kútja is a' felsőbb rendelmények szerint használható. Piacza Kolozsvár, Szamasújvár.

1547. keresztfeltalálása után legközelebbi negyedik ferien Bonczhidjai Bánfi Miklós és Somkerekai Erdélyi István Bonczhidján tartandó menyekzöre a' n. Szász nemzetet innepileg meghívák *Ex Archyvo A. nationis Saxon.* Szép példája a' hajdani magyar fénynék 's nemzeti szorosbb öszvehangzatnak!

1660 Szejdi Achmet basa a' Bonczhidjai téren települt vala le hadi népével azután hogy Rákoczy Györgyöt Fenesnél megverte. Innen Magyarországra sietett kimenni Barcsay Ákos védlettyével együtt.

1661 Az Ali basa által üzőbe vétetett fejedelem Kemény János hadi népével Décséről Egerbegyre (Tordavárm.) nyomulván előbb-utóbb; Bonczhidján állapotodott-meg, holott Bánffy Dénesel a' Leopold császár' válaszáat Erdély' általvétele iránt, mellyet maga hozott vala-le, közölte. Innen Szamasújvárra sietett és szágul-

dott. A' Tatárok mindentűt nyomába érkeztén; Bonczhidját kiégették, felrablák.

1674. A' Székelyek Bánfy Dénes udvarát kirablák feldúlák. Cserei k. i.

1703 octoberben II. Rákoczy Ferencz egy csatát nyert sima téren az ellenféltől azon t. i. melly a' felső kerülethez szakadtott természetileg. Bizonyítja ezt Benkő is; de bizonságai a' véres ütközetnek e' ronaság' simaságából feltűnő halmok. Itt is mint a' Balaton körül vagy Mohácsnál „csontok felett szánt vet a' maradék a' nélkül hogy azt sokszor csak tudnais.“ Így nem régen e' hajdani csatatéren egy koponyát fordított-ki az eke, mellynek homlok-része hét vágással büszkélkedett. — R - - - y, Székesi gróf B - - - i, Dániel (Dániel István szárnysegédje Forgácsnak, R - - - nak Dániel Péter volt fegyver hordója) Haller, Barcsay, Kemény, Mikes, Pekry, Orbán, Rédey, Teleky, Toroczky, Vas — Babocsay, Bagosy, Beleznay, Beczkoy, Botyáni, Csáky, Csajághy, Duló, Erdélyi (Szatmárról) Forgács, Hassás, Krucsay, Galambos, Lonyay, Losonczy, Máriásy, Ordody, Orosz, Renykeczy, Réthy, Szathmáry, Szentpétery, Szirmay, Turóczy, Vay, Vélony, Szluha, Sárosy, Berzeviczy, Munkácsy, Boronkay, Berthóthy, Borssy, Patay, Sennycy, Radics, Szentiványi, Ke-

resztes, Visanaeck, Király, La-Moite, Eszterházy, Barkóczy, Gyulay, Nyáry, Perényi, Révay, Andrásy, Lusinczky, Gyürky, Ibrányi, Szalay, Szemere, Róth. Nikházy, Balog, Zsibrik, Gencsy, Ebeczky, Bencfus, Halasz, Kohány, Ilosvay, Deák, Benczhidy, Ottlik, Semsey, Domahidy, Cziedler, Török, Nyuzó, Pikó, Szentmariay, Radalovich, Rajdáczy, Kovács, de Molitard, de Bechon!!! itt idvezlem árnyékaitokat elhúllott hőseitek' csonthalmain: bár mit hidjen is a' jelenkór háborutakról; én ezen hármas halmokon felsohajtok dicsőült lelketekhez. Áldás és béke szendergő hamvaitokra!

1708. A' változékonny Szathmári duzsakkor báró majd gróf egész nyáran által Bonczhidján 's a' Szamos mellett tartózkodott az ellenpárt' lépteit szemügy alatt tartani; — a' ki nem sokára, talán a' Zsibói és Trencsényi vesztett ütközetek miatt Rákóczynak, vagy a' reméltet. jutalom' ösztönéből elpártolt Rákoczytól.

A' helység' közepette egy derék hat kövű 's alább egymás kömalmak a' Szamosnak erre árkolt második ágán sok hasznat hoznak. Utasági heljes idomzatúak, a' Szamosnak kovacs-kő' jótékonytsága nem tetszik rajtuk. — Lelkei' száma: 1641, telkeké' 180; házaie: 357. Három hitvallás' szabálya szerint imádkhatni itt az urat mind annyi templomokban, mellyek kőből építve a' rom. catholicusok, ev. reformatu-

sa, és nem egy. Görög hiten lévők' részére szenteltettek. Az első (minekutánna 1801-ben itt egyházi megye alapított) 1831-ben emelteté Losonczi Bánfy József gróf úr, Erdélyi püspök (egyik) Kovács Miklós úr szentelte-fel; midőn Gábor János, jelesbb hitszonokaink egyike tömött tudományú férjfi alkori Kolozsvári első segéd pap (káplány) tartotta benne velős beszédjét számos úri rendek hallottára. — Az ev. reformatum templom mikor a' Magyar nemzet 's így Bonczhidja régi birtokosai-is egy hitet vallottak rom. catholicusok' számára emeltetett vala: bizonyos ez belső alkotásából ú. m. az orgonakarnak és segrestyének (mellyet ma a' Bánfy báró ág temető boltá változtatott) fennállásából.

Némethy Samuel 1680 — 1683 az özvegy Bánfy Dénesné udvarában itt udvari pap volt. L. Bod Péter Magyar Athenás 192 lap.

Verestoy Györgyöt — ki született Bonyhán 1668 junius 25 — a' Bonczhidjai ev. refor. egyházi megye Bánfy Farkas báró által nyerte-meg legelőbb, mellynek székét több évekig diszesítette. Majd 1728—1758 Kolozsvártt bölcselkedés' 's számtana (mathesis) oktatója volt- egy a' legsikeresebbek közül, 1758 hittudomány tanító lett. 1764 oktatói tisztjéről

lemondott, 's midőn 1760—1765 püspökséget viselne 1765 halandó lenni megszűnt 's a' halál halhatatlaná tette. A' bölcselkedés, és hit-tudományban fáradhatlan, poëta a' kötött versekre születve vala.

Három csarnok áll itt szemnek szép, kénynek kedvező, haszonra való. Az egyik hajdani díszből őrtornya elestével sokat vesztett. Négy-szegét kerek bástyák védik. Külső udvarát 63 mithologiai kőszobrok környékezik. A' Szamos mossa déli oldalát. Építtette Bánfy György gr. 1690 táján, kinek negyed nyom unokája szintén György megújítván ilyen felülírást tétett homlokára:

„Restaurari curavit Comes Georgius Bánffy
L. Baro de Losoncz Sacrae Caesareo Regiae
Majestatis Camerarius Sancti Stephani Regis
Apostolici Commendator Hungarico Trans-
silvanico Aulicus Cancellarius Anno 1784.

A' másik Bánfy Farkas baró újított épít-ményje, mellynek homlok írása a' szeréat mint velünk közölve van, ez:

Auxilio D. T. O. M.

Avitas quae orient atque occident. solem
spectant < et quae senas gentem parent < Ve-
ro suum obeunt < Exceperant < aedes novis in
Locum ruinam minant; muris ex fundamento
constructis Restauratas. Et ad aequalem altitu-

dinem eductas, — Hoc aedium Tractu Auxit I. B. Volfg. Bánffy de Losoncz Volfg. Fil. et nepos S. S. C. C. et Apost. Reae M. M. Camer. Consiliar. Status et Gub. Act. Intim. ac per M. Tran. P. Patum Supr. Prov. Commiss. et Agason. Magister. Ao MDCCLXXX.“ — Itt láttuk minden Bánfyak 1690-ig. Harmadik, kies tájára nézve amazoknál nem kevésbé szép; emeltette B á n f y L á s z l ó báró az utolsó század' fogytával.

Nem lehet hazafi, avagy gazdasági részvétellel nélkül — hogy a' „Világ“ szerzőjével kezdet fogjunk — nem említeni a' Bontzhidjai istálót: helyt foglalhat ez külső — belső betségre nézve bár mely statisztikában is, midőn a' Batyháni Vincze gróf' utazásából a' Zsibói ki nem maradhatott. Felírása ez: „Fieri curavit Comes Georgius Bánffy L. B. de Losoncz. 1785.“ Belső becsét szerzik azon válogatott idomos ménelt, mellyekről elég légyen annyit állítani, hogy magok eredetiségökből megmaradtak, el nem korcsosultak valódi Erdélyi fajták, 's az egész világon harmadik rendű Erdélyi lovak közt elsők. — A' mit Éder gyanít, hogy a' XV század fogyta felé az Erdélyiek lovaikkal kereskedést űztek; mivel: Beatrix Corvinus Mátyás királyné 1489; Várday Péter Kalocsai úrsek pedig 1490 (bár mi nagy árron) Erdély-

ben lovakat kerestettek, alább nem szállott becsű lovainkkal ma is tehetnők.

A' Bonczhidjai hetvenöt holdnyi kert hazánkban csak magához hasonló. Vajha fiatal éveinket édesen keserítő pillanataink életünk őszszeig kisírnének, 's azon tündér álmak, mellyek az élet' zivatarait mulólag éreztetve annyi képzeltt örömök közt ringatják lelkünket, képesek vólnának keblünknek lassúbb dobogásán túll is ezen táplálatot nyújtani; de fájdalom! szűk a' szép lények' pályatére, mellyen az ifjuság' kellemeit előbb — mert e' mindig korán valónak tetszik — hogy se véltük és kívántuk vala, 's a' bánat' kelyhét néha még ifjantan fenéig kiürítve örökre hajh! örökre elhullatjuk. — Ily búsongásokba merülve egy langyos őszi napon képzelődéseim' szárnyakra hocsátva a' Bonczhidjai kertnek dércsipe lugosai közt keresék enyhületet. Ébren álmodtam, míg arra ébredék, hogy kevesbé se születtem poetának; bár én is valék egykór Himfi poetája; 's ezért valamely keserű érzés támadott bennem, hogy poetainál valóbb fájdalommat az érzékeny olvasóval nem tudatva 's még a' néma betűk által sem enyhítve, elvirágozott ifjuságom' gyászszának 's a' szép természet' hanyatlásának lefestésére annyi scénák között is — mellyek olly kellemetesen váltják

egymást ezen kertben, — elégtelenségemet magának megkelle engednem. Más felől azonban nem hihettem, hogy a' rideg statisztikai mezőben érzékeny violák, hív nefelejcskek, békes ibolyák, jázminok, rózsák viritsanak, — hogy mondám e' gyenge erőm mivelte kietlenben fülmilék zengjenek, gerliczék nyögjenek, galambok enyelgjenek — minthogy azokat más szerencsésebb ecsetjére bizon. Mind ezeket ide illetve előre bocsátva, ha hogy a' Bonczhidjai kertet maga pompájában költőileg lefesteni leírni tehetségemet felül múlta, szabad legyen a' természetnek hodoló olvasót annak mivoltáról azzal a' kölcsönözött rokon bizonyittással meggyőzni kívánni, hogy

„Szolljon bár a' himes mező"

Füvei közt fülelő

És estvénként lengedező

Illatos nyári szellő:

Szolljon bár a' csörgedezve

Folydogáló csermelje

Hól, kebelem ömledezve

Amnyi estvém eltele: "

ha nincsenek e' itt atlacz-zöld 's ezer tarka virányú pázsintok, a' természetet vetélkedve követett mesteri kézzel vezetett csermeljek, patakok, foljók, szirtekről rohanó hullámok, békes halastavak, szökőkútak, gyönyörködtetve

andalító homáljok, a' magasra nőtt élőfák, vadgesztenyék grüppjei közt széles, keskeny, téres, lankás, 's meredek utak, vadon havasakat alakoló fenyvesek; Flora' országából van e virág, melly ne illatozna, szín melly ne játszadozna a' harmat' gyöngyein, a' virágok' szűz bimbóin és rózsavesztett levelkein — itt hól a' fenyvesek' bús homálja sohajtásra bírja ez érzékeny kebleket, könnyeket fakaszt a' bánkodók' szemeiből; honnan ha forró elragadtatását enyhíteni a' kémlelő visszavonúl, itt a' Burgundiai szőlőhegyecskét szeliden emelkedve, ott nihány magánosan busongó nyirfát emberi nyomot nemesmórtt vidéket alakolva; vörös fenyőt, Sziberiai ákáczat, 's majd azt a' hűs forrást találja darázskövek oldalából bugyogni, mellyet a' lelkes költő' ezen dalja a' forrás' felibe vésvé magasztal:

„O Fons — splendidior vitro
 Te fragrantis atrox hora Canicalae
 Nescit tangere: tu frigus amabile
 Praebes — — — —
 Fies nobilium tu quoque fontium
 Me dicente cavis impositam ilicem
 Saxis, unde loquaces
 Lymphae desiliunt tuae.“

Horat. Libro III. Ode. XIII.

A' kert' dombos ormozatján egy nyári hajlék fejezlik, mellynek ablakaiból nyúgotra és ke-

letre simul-el a' néző' tekintete, 's a' vidék egy gyönyörű látvány képében nyugszik alatta.“ Szóval: ha van létesített Arkádia, melly a' teremtmő képzelődés' szép ideálját ábrázolja, nem más az, csak a' Bonczhidjai kert jelenleg Losonczi Bánfy József gróf úr' birtokában.

De lássuk e' helységnek még nem említett egyéb jelességeit historiai tekintetben. A' XIII század óta szakadatlanul Bánfyak birták az egész helységet, 's előnév gyanánt is élt nevezetével egy a' főispányok közül való; kiket Doboka vármegye mint keblében éltteket 's egyen kívül Bonczhidja ősi birtokosait századokig büszkén hirdethet; voltak:

Bánfy István Brassai püspök és apostoli követ, ki a' Rigómezőn Hunyady János alatt vítezkedvén a' Törökök ellen, elesett 's dicsőségesen végzé életét 1448.

Bánfy István és Bánfy László a' Bánfyak közül polgári renden első Erdély' nagyobb történetei' sorában. Az eredeti jellemben, mellyet Éder látott, gyűrűpecsétjökön zöld viaszra nyomva (veressel csak a' királyok és fejedelmek éltek akkór) B. I. és B. L. láttatnak czimereik mellett. Követek voltak ezek 1524 a' Magyar és Székely gyűlésben M. Vá-sárhelytt (nem bizonyos mellyik törvényhatóság' részéről) midőn a' Zápolya János' zsaro-

lásaí 's egyéb kegyetlenségei arra kényszerítették e' két nemzetet, hogy a' szövetség jogánál fogva a' Szász nemzetet felszollítsák a' vajda ellen fegyvert emelni.

Bánfy Mihály második az Erdélyi hadi történetek' rendében: a' ki 1534. Kendy Ferenczel együtt jelen volt Medjesen a' Griti Lajos' feldaraboltatásán; ő is Czibák Imrének buzgó hive lévén.

Bánfy Boldizsár 1537 Erdélyi vajda I. Ferdinand király' részéről rövid ideig. Többiek a' kik következnek — egyen kívül — Bonczhidján lakosok ezek:

Bánfy Farkas a' főispán 1566—1578. L. főispáni sor.

Bánfy György 1573 Bátory István' rendeletéből lovas- Vadász Mihály pedig a' gyalag katonákkal Fogarasban Békesy Gáspárt megostromolta; de az ostrom alatt Békesy elszökött, a' várat Gyulay Pálra bizta, mellyet ez feladatt. Ekkór Békesy egyenest Betlenbe szaladatt Harinay Jánoshoz a' sogorához, kinék testvér húga neje volt Békesynek. Ugyan ez a' Bánfy 1576 elkísérte Bátoryt a' Lengyel királyságra, mint egyik Erdélyi hive és tanácsnokja.

Bánfy Farkas (Zentelki) a' főispán 1580—1587. L. főispán sor. Ennek iratik előneve legelőbb Losoneczról-is.

Bánfy György (Losonczi) Doboka vármegyei főispán és Szamosujvári kapitány. Rédey Ferencznek személyes ellensége lévén, ezt, mind a' Károly Fehérvári országgyűlésen 1657 mikor Rákoczy kénytelen a' fejedelemségről lemondott 's helyébe Rédey választatott fejedelemnek, mind annakutánna csak hamar azzal, hogy a' Szamosujváriak Rédeynek a' hit letételét megtagadták, megbizonyította 1658. Őt mint Szamosujvári kapitányt rendelte volt az ország követül a' Török nagy vezért megkérelni, hogy a' Rákoczy' vakmerőségéért ne büntetné egész Erdélyt; de el nem ment.

Bánfy Kristóf II. Rákoczy György Lengyel országba ment 1657, ama szerencsétlen háborúban részt vett, 's a' hadseregnek veszedelme után Rákoczyval ő is vissza futott, előbb Ecsedre onnan Erdélybe. 1 novem-berben a' K. Fehérvári országgyűlésen Doboka vármegye' részéről mint követ jelen volt.

Bánfy Dénes. Doboka vármegyének a' Bánfyak közül egyik főispánja vala. L. főispán sor. Volt titkos tanácsnokja a' fejedelemnek 's Kolozsvári főkapitány. — A' szerény Rédey Ferencz Erdély' rendjeinek álhatatlanságát nem tűrhétvén tovább, 1658 januar. 9-kére Medjesre egybegyűjtötte azokat. Ide a' fejedelemséget minduntalan szorjuhozó Ráko-

ezy György nyughatatlanságát áruló rendelményjét küldötte, 's épen ebből indulva-ki a' rendek Bánfy Dénezst Gyaluba küldötték Rákoczyhaz levéllel 's azon izenettel, hogy tartaná magát az országgal tett egyezéshez 's engedné által az ujonnan választott fejdelemnek (Rédeynelk) a' várakat. De Rákoczy Bánfyt kemény fenyegetéscskkel bocsátotta vissza. A' fenyegetőzésnek csak hamar tettel is megfelelt; Medjest körül vette 's a' rendekkel erőszakkal magát a' fejdelemségbe visszatétette.

Bánfy Zsigmond Konstantinopolba küldetett 1659 az adóval; de keveseltetvén az adó; Bánfy a' nemzetek törvénnyje ellen rab-ságra vettetett 's csak későre nyerte vissza szabadságát. L. ennek fiát a' főispáni sorban szintén Zsigmondot.

Bánfy Dénezs I. Apafy Mihály' soga-ra, kiknek nejeik testvérek voltak, titkos itilőszék' áldozatja 1674. A' szóhagyomány az ő halálát Teleky Mihálynak — ki csak utóbb vált Erdélyben hatalmasá — tulajdonítja. Az évjegyzők ellenben jelesen Betlen Miklós és Felmer azt hagyták emlékeztbe, hogy Uzoni Béldy Pál előkelő Székely Háromszéki fő kapitány, b. Szolnak várm. főispánja és hadi vezér, a' Székely nemzetség' nagy részét magához hordítván, fejedelmi székre törekedett. Bánfy elle-

ne volt; ezért Bély őt Apafy előtt bévádolta mint pártost elannyira, hogy a' könnyen hívő fejdelem Csáky Gábor eszköze által Bánfynak a' Betleni várban éjszaka Pataky István hiv nevelője jelen létében fejét vétette. — Azonban Bély nem hogy fejedelmi méltóságra juthatott volna; sőt Apafy által tűzbe vettetvén a' Török császárnál menedéket keresett; de ugyan ott a' mint Kállay Ferencz' értekezése 232, 233 lap írja, 1678 aprilis 22. fogságra vettetett, 's mint holtig rab végző életét. Bánfya nézve l. főisp. sor.

Bánfy Gábor mint a' megye' főispánja 1678—1681 feljebb említett.

Bánfy György (gróf) I. Apafy Mihály 1690. aprilis 23. meghalálozván; Teleky Mihály két nap múlva Erdély' gubernátorának nevezetett; de az Erdélyi rendek közül sokan Tököli Imrét — az idegen saczolókra rá unván — sokan pedig az ifjú Apafyt — kit még atyja' életében az ő következőjének esmertek vala — kívánták volna az Austriai udvar által fejdelemnek tétetni. Késmárki Tököli Imre azonban erőszakkal tolaikodva a' fejedelmi székre bétűtött Erdélybe 's Tohán és Zernyész közt augustus 21-kén Heitersheimbi Heister Donát grófot elfogta, Teleky Mihályt levágta; de a' fejdelemségre nem léphetett fel. Ily hánykodá-

sok közt a' fiatal Apafyt a' fejedelemségben meg nem erősíthetvén; Leopold előbbeni kölcsönös egyeztetek nyomán 1691 december 4. költt királyi levele által — a' fiatal Apafyt keesegtetve — az ország' kormányát és igazgatását tisztelet tanácsnokokból egybe alkottott kormány székre bízta. Mellének nyomái az Izabella' halála után 1669 szeptemb. 15. midőn négy Magyar, négy Székely, 's ugyan annyi Szász tanácsnokok választattak vala — majd 1686 a' Bocskay' halála után midőn Rákoczy Zeigmond mellé 7 tanácsnokok rendeltettek, 's I. Apafy Mihálynak fia iránt 1682 tett rendeletben feltalálhatók. A' válasza 1692 aprilis 9-én érkezett-le, 's annálfele, valamint 1713 eltörtt küldötség nyomán — a' ma is álló kormányssék megerősített állapotot. A' kormányssék' előülőjének elsőkének, Erdély' fő kormányzójának (Gubernátor) gróf Bánfy György a' rendek elnöke' méltóságból neveztetvén-ki. Egyébaránt a' nemzet maga választ gubernátort magának törvény szerint. — Minden parancsolatok (ú. n. mandatumok) akkor nem a' Leopold, hanem a' fő kormányzó' neve alatt mind kezdetén mind végén adattak-ki. L. Lúgosy Miklós alatt a' kereső parancsolatot. Csakhamar, hogy Erdély' kormányára emelteték, egy nevezetes, köz tár-

gyú, nemzeti egyezést íra alá Szebenben aprilis 23. 1692 Betlen Miklós korlátnokkal együtt. Ezen egyezésre nagybárá a' Szász nemzetnek és a' romai catholicusoknak képzelt sérelmei' orvasoltatásai szolgáltatnak alkalmat. Ezt az egyezést a' három nemzet' pecsétjeivel hitelesítve Leopold császár Stratman Henrik és Verdenburg István alábbirtak 1693 aprilis 7-kén megerősítették; de maig sem hirdettetett ki. L. ezen tárgyat illető felirást az 1692 évi országgyűlési naplókönyv. T. főispányunk nagy neve ebben elől és így áll: „Mű Losonczy Bánfy György Erdély ország 's melék Részei Kormányzója 's Fehér és Doboka vármegye főispánja.“ Meghált ezen főkormányzónk 1707 november 15-kén Szebenben szolgálatja heljén. Egyik nevelője ő vólt az árva II Apafy Mihálynak 14 éves kora ólta. L. a' főispánok közt is.

Bánfy Péter 1690 táján élt Bonczhidján kívül. Sós Ferencznek ki utoljára év reformatus püspökséget viselt, elegendő útiköltséget adott — ki szép példa! hogy tudományait idegen tartományokban öregbithesse.

Bánfy György (gróf) a' méltán magasztolt első fő kormányzó Bánfy grófnak jobb emlékü fia. Példát hagyott az utó Magyaroknak mire kelljen vagyonjaikat legnemeseb-

ben áldozni. B. nagy attya' végrendelete szerint 1728 a' Kolozsvári evang. reform. Kollégyomban a' historia és régi litteratura tanítói székét alapította , tiz tanulóknak kenyeret rendelt 's Tótfalusi Kis Miklós' nyomtató műszerét ugyan azon Kollégyom számára megvásárolta. A' „Klio“ historiai zsebkönyv' ajánlatában szabad érzetű hazánkíja koszorús évrónk Szilágyi Ferencz írja. L. főisp. sor.

Bánfy György (gróf) 1711—1735.

Bánfy Dénezs (gróf) 1755—1756. felebb a' főispánok' sorában említették.

Bánfy Farkas mint főispán azok sorában 1685—1702 jegyeztetett-fel.

Bánfy Farkas (báró -- excell. status tanácsnok. Ez a' szelid lélek , munkás fő, Erdély saját törvény rendje' esméretében kora társait felül múlt Solon. Ő szerkeszté a' táblai rendszabást elmésen, tudománnyal 's hazafilag érezve. E' munka tökéletes volta Bánfy Farkas' nevét az érdem gyanánt oszlopán örök időkre kivíta 1754—1762 a' mű Bánfynek tábla' elnöke, 1777—1789 ország' fő — II. József császár' királyi biztosa 1784—1790, 's egyszersmind 1783—1791 rendek elnöke volt. Végre 1787—1794 mint Erdély kincstárnoka végezte fényderítette 40 évi tiszti pályáját érdem tetézte életét. — Lázár János gróf elnök

sége alatt hazánkban felállítva volt gazdaság és szép mesterség művelő társaság tagja 's királyi főlovászmesteri méltóságánál fogva ország' bérója volt. II. József császár törvény rendjének szerzését ő reá bista; 's megírta úgy mint parancsoltatott. — A' Pozsoni bazilikában álló pompás márványáról Ujlaky Ferencz hiboraknak, mellyet hiv unokája Ujlaky Farkas emeltetett vala a' XVI század közepén, két pár vers öröklitse nagy nevét Bánfy Farkas bárónak is; megfellelnék ezek teljesen az Ő érdemeinek eredmények:

Stemmatibus hic radios almae virtutibus auxit,

Ingenii clarus dexteritate sui.

Vir gravis et constans, observantissimus aequi

Præditus et rerum cognitione fuit.

Bánfy György (gróf — Exc.) Erdély' jelenlegi igazgatása' alakjában első fő kormányzó Bánfynak negyediki nyom unokája, Dénezsnek fia, az uralkodó ház' meghittje, a' hazának pártatlan oltalma, honi tudományoknak elmés szives védője és avatótja, a' külfény' fejedelmi fenntartója, szóval: Erdély' kormányán egy volt a' maga körében Bánfy. — Előbb, még atyja' életében 1772 Kolozs vármegyének főispánjává 's kincstári tanácsnökká nevezetett. 1776 kamarás lön. 1777 kir. kormányzóki: 1781 udvari tanácsnökká tétetett, 1782

Erdélyi kincstárnokká; de ezt nem viselhette; mert a' Magyar országi és Erdélyi ekkör egyes (1782—1790-ig egy volt) udvari cancellariánál a' nagy Pálffy Károly' elnökségében alklorlátnok. Innen 1787 martius 3-kén Erdély' főigazgató-sára neveztetett-ki, felavattatott 1790 december 12-kén mint ekkör status belső titkú tanácsnokságra magasatalt. Hat hónap 's kevés napok hijával harminczkét évök fojtában viselte fényes terüvel rokon tisztjét. Sem a' felséges udvar II. József császár' választottjában kárát nem vallotat, sem a' haza anyi kétes körülményekben ő benne szinlett fiát nem lelte. Meghólt 1822 julius 3-kén. — Miglen a' hazafiak' köz ohajtása Erdély' dicsőséges kormányzójának örök emléket emelni teljesülné, e' romlandó lapokban tiszteljük Bánfy György' árnyékát ezen igéssel:

— — — pudor, et Justitiae soror
Incorrupta fides, nudaque Veritas;
Quando illum inveniet parem?

Bánfy Ferencz (gróf) Hazánk Titusán Kormányzójának gróf Bánfy Györgynek deli alakú fia. Mint főezredes az Uhlan seregnél a' Caldieroi erősségnél egy szerencsétlen fegyverméltatlan czélzata által a' csatasíkon vitézhez illő halállal húnyt-el 1813. novemb. 15.

Itt elhallgatok vala a' Losonczi Bánfy ösdedes nemzetségnek — mennyire e' megye' esmértetése kívánta — további említésével, ha Kovacsóczytól a' Felső Magyar-Országgi Minerva 3-dik Negyede 1828. 3 szám 1865-dik lapján azt nem olvastam volna hogy: „Utánna (Lindvai Bánfy Miklós után) a' jelenkorig sok nagy 's dicsősséges Vitéz 's Polgári tanácsos tündöklött a' haza' egén — mig Ferenczben Bánfy György Erdély' dicsősséges kormányzója fiában a' csata síkján 1813 elnem húnyt férjfi ága.“ — A' Losonczy Bánfy ház' trophaeumát eddig elé (tudunkra) senki csak oly kimerítve sem adta, mint a' most tisztelt kormányzó halálára készített halotti elmélkedésében Hegedüs. A' nemzetség' köz-levél tárából kiszemelt őseit 's utódit Lo'sonczy Bánfy Györgynek előtárja ugyan e' nagy készületű gyászbeszéd; de a' Lindvai Bánfiakról benne szó sincs: hallgat Lindvai Bánfy Miklósról, igen annak fijáról a' megszeghetlen álhatatosságú Nádor-hazafiról; ki tenné-fel pedig hazánk' egyházi egének ily' csillagáról azt a' szertelenséget, hogy a' keze közt volt hiteles kútföket ne csak szorgalommal hanem hiven is kimeríteni ne kívánta volna. — 1282 előtt a' Magyar korona alatt lévő tartományokban Bánfy nevű senki nem volt;

Hádolt vagy Háholt István Tót országi bánnak fia Miklós nevezte magát legelőbb Bánfnak IV László király alatt a' kitett év körül. Hibás tehát „Magyar Szentek élete“ nyomán a' vélemény, hogy a' Mogolok 1243 ölték volna meg Bánfy Buzád Predicatori rend szerzetesét a' boldogúltt vértanút: nem ekkor hanem 1282 IV. László király alatt a' Pestig nyomúltt Tatórok cselekedték azt. — A' Lindvai Bánfy család szép fényben diszlett: 1402 éltek Alsó Lindván István és Pál testvérek; de 1532 a' Nádor Bánfy János' személyével a' Li. Bánfy név Magyar országon eltemtetett; 's valamint az érintett egyházi beszéd, Sámboky János; úgy e' megyei levéltár is azt magyarázzák (ha szintén Bánfy István 1448. Bánfy István és László de Mogyoró 1524, Bánfy Mihály 1534, és Bánfy Boldizsár 1537 előfordúlnak is Erdély' történeteiben) hogy a' Bánfy nemzetség Erdélyben a' Lo'sonczy István' eleste után (1552) lépett-fel polgári jelesebb ponton, tölle vette előnevét legelőbb ekkor — sokkal későbbre mint sem III. Béla király' uralkodásában, — 's mint Lo'sonczy Istvánnak egyik fiúsított örököse, nem pedig a' magtalanúl elhóltt 's nemzetséget bévégzett Lindvai Bánfy János ivadéka utódja. Ennyi a' Lindvai

és Lo'sonczi Bánfy ágazatah' megkülönböztetésére. — Arra nézve, hogy Bánfy Ferencs gróffal a' Bánfy nemzetség' férfi ága elhúnyt volna, mind a' tévedő tudóst, mind az olvasó tiszta köszönetet az ellenkezőről értesíteni kívántuk, mint a' gróf és báró ugyan azon egy törzsekhöz Bánfy vérek virágzatának szemtanúji, kiket naponként idvezleni szerencsések vagyunk. — Mindezeket pedig a' gáncsoló ösztöntől tiszta kebellemmel, 's főként a' Kovacsóczy' annyi szép színű életrajzainak melyek oly bájos inggerrel ragadnak vissza minket az őskorba, szíves adója gyanánt hazafi ösztönességből bocsátjuk közre.

Némelyek' vélekedése, mely szerint Bonczhidjás 1205 év körül Bánk II. András királyné' elvesztője birta legyen, hihető annyiban, hogy előbb mint Nádornak nevezetnék Erdélyi vajda volt Bánk. A' XVI század' elején Bánk Pál Erdélyi alvajda Bonczhidjai birtoka szóhadgyomány. Sámbohy János a' Lo'sonczy István' leszármazásáról mint egykorú évirő és jefes szónok az I. Ferdinandról szolló czikkkel végén azt írja hogy Ferdinand cs. Rt. lönös kiváltságképen megengedte legyen a' Lo'sonczy' árva leányinak atyjok jószágait birhatni 's ha férjhez mennek léendő férjeiknek a'

Lozsonczy névvel élhetni; azok közül egyiket Bánfy véren-el nőül, a' régi Bánfy nemzetség' emlékére 's a' Temesvári igen nagy áldozat dicsőítésére örökölt 's. olvadt egybe a' Lozsonczy és Bánfy nemzetség mint szintén a' Koburg- Koháry a' mű értékre.

Az utóbbi három század alatt gyakorta házamosan; úgy 1685-ben, 1762—1775 a' megye' tanácsházát itt lenni olvassuk eredeti oklevélből 's a' megyei jegyzetekből.

1700 Bánfy György gróf és Farkas báró birták. Az előtt egynek vala birtoka csak; de 1750 óta három részre oszva bírták hasonfele, egymás hasonfele két részen.

1726, 1727 Bánfy György' udvari papja volt itt Csepreghy Ferencz a' napkeleti nyelvnek értelmes beszélője.

1770 óta bir vásárjoggal; évenként mart. 10-k. aprilis 2-kán, junius 30-kán, és october 24-kén tartani szokott népes országos vásárai-ból bizonyos a' jövedelem.

1777 táján a' Szamoson nem vala hid házamosan, és hidassal jártak keresztül. 1831 őszén állanak lábra a' Szamoson két fahidat szintén egészen az adozó nép' költségén, melyet azért méltó elmem hallgatni, hogy 1607-ben országos végzetnél fogva ezen hid' fenntartására a' Széki sóbányából bizonyos men-

nyiségű só adatott évenként a' Bánfy nemzetiségnek költség pótlásúl.

A' birkagazdaság divatozik itt is; de csak a' földes urak aklaiban.

1825 a' már ma kegyetlen kényeiben süljedő 's épen ezeknek szelidítésére Erdélyt általutazott Don Miguelt az őszinte Magyarág-nás Bánfy József gróf úr reggelivel inncpileg megvendéglé.

1828 a' vármegye' nemes rendei kedvezőbb laktekintetéből a' tanácsházat, levéltárt és börtönt ide költözteték. Vajha valahára állandóságát lehetne remélni!

1831, A' hányóláz ide is behatott. 28 embernek halála után szünnév-meg mirigye öldökölni.

2. Viz Szilvás. Oláhul Szilvás. Némely levelekben Szász Szilvás, Vasas Szil.. Nem nagy falú völgyek egybetalálkozásánál közeli a' Kis Szamoshoz. Hasonfelét Betlen grófné, többi részét özvegy Vass grófné, kinek hat kövű székes malma van a' Szamosan, Szarvady, Szabó, Henter, Kovács, Nagy, Betyinás, Oncs, Oltyán, Papp, Puskás, Szendrey, Tyiburzán, Katana Magyar és nem Magyar nemesek birják. Mellék nevét a' Szamas adta, melly határt szab Dengeleg b. Szolnok vármegyei falú 's e' közt. Szántó földjei legelőji völgyesek. Erdője

kevés. Lakosai Oláhok, kiknek helyben fából templomjok 's helybeli papjok van Görög egyes hitre szentelve mellyet vallanak. Van itt ev. refor. kötemplom is 's helybeli pap. Lelkeiséma: 497, kikből 86 nemes. Házat 80 számlál. Piacza Szamasujvár.

1599 martius 27. nyeri adományjogon Cz. Vass Ferencz egészben a' Palásti György' hűtlensége szenyén Báthory 'Sigmondtól. Béigatók: Devecseri Somay Gergely főbiró, Apáthi Kabós Pál, Noszolyi Cseffey János és István.

1677 febr. 7-kén Teleki János' özvegyének Bornemisza Annának a' dézmabér elengedtetett. Notitia Archivi et Capituli Albensis Transs. Pars. II.

1702 Borsay István vala egyik birtokosa.

5. Hesdát. Kicsin falú a' Szamos' déli partján, régólta vesztegeti ezen viz, 's bártöbb munkálkodások tétettek, veszedelmes állapotján nincs segítve. Birtokosai: a' Szamasujvári közönség mint fejedelmi jószág' birtokosa, Mikcs gróf, Toldalaginé, Szebeni, Szabó, Jábroczykné. Határa kevésbe róna a' mi termékeny. Legelőji többek szántóföldjeinél. Erdője igen kevés. Lakosai Oláhok Görög egyes. hitűek, 's papjok és kötemplomjok is helyben e' hitre vannak szentelve. Köznépe napkeleti maradvá-

nyá képekkel kereskedő. Lelkei száma: 214, házaik: 30, Van jó itatója. Piacza Szamasújvár melly ide 1/2 óra.

1650 nagyobb része a' Szamasujvári tiszta fejedelmi uradalom' sajátja vala; de

1701 aprilis 25 csak hét régi ülés 's rajtak ugyan annyi gazda találtatott azon uradalmi részen; ma több.

4. Szekuláj. Heljesebben a' vármegye' jegyző könyvei szerint Székolajnak mondatik. Nagyobb része Bánfy bárók birtoka. Kicsin falú, határa szűk, erdője kevés, sós kútja elég. Lakják Oláhok Görög egyes. hitűek kilnek helyben kis fatemplomjok és papjok ön hitvallásokra szenteltettek. Lelkei száma: 270 házaik: 30. Piacza Szamasujvár. Kolozsvár.

1630. és 1633. Héjasfalvi Vallon Péter fej. testőr-másod-kapitán nyerte egészen a dományul.

5. Bonczanyires. O. Bonizu. Nagy falu. Birtokosainak nagy része nem Magyar. Birják: Boreján, Bilcz, Bokos, Borbély, Butkos, Csákay, Pap, Flora, Kapitány, Kerekes, Kisé, Komán, Kupsa Nasztaszia, Moldován, Páska, Prodán, Románné, Szarvady, Szebeni, Tarcza, Betleniné Tyekár, Vlasin, Jábroczkyné neme-

sek. Hátára egy a' legtermékenyebbek közd. Legelőji haszonvehető. Erdője nem nyír, hanem tölgy és cser. Vannak szőlő hegyei. Tava kevés. Lakosai Oláhok kik az annyiszor ismételtt Görög egyesültt hitet vallják, 's van helyben hitőkre szenteltt papjok 's fatemplomjok. Lelkei száma: 590, kiből nemes 180, házaíé: 110. Piacza Szamasujvár, Kolozsvár.

1690 Mindszenty Er'sébet a' Vizei kastély részjóságául bírta nagy részét.

1700 Betlen Miklós és Apór István grófok bírták.

1702 bírták és lakták: Betlen, Apór grófok, Nemes Péter, Kapitány György nemesek.

1718 a' Dobayak előneve innen is volt véve.

1761 Somogyi Ferencz ide való részjóságát elidegeníté Bándy Ferencznek.

1777 táján itt Görög egyes. esperestség volt, melly Székre tétetett által.

6. Gyulatelke. A' vármegye határán álló helység. Birják: Mikes gróf, Földváry, Máriafy, Nagy, Dindár, Szebeni, nemesek. Földje tágos határában termékeny, legelőji sós eriknél fogva táplálók, erdője igen kevés; tava egy. Határos Visával Kolo'svármegyében. Sző-

lőhegyeiből jó színbőr sajtoltatik. E' falu' tapasztaltabb vénjei állitják hogy a' jég itt több mint nyolczvan év óta az idénig (1853-ig) nem pusztított; de valjon ezért továbbra is ment legyen e' attól, kérdés? Méltó volna, mint az eső mennyiségét szorgalommal ügyelni az c' félét is. IHS alakú ősvenyei a' Mikes gróf' szép helyszetű szőlőjének mire emlékeztetik a' szemlélőt egyébre, mint az azt alkotónak jobb korbeli kegyes érzetére keresztyéni buzgalmára. Jakosai Magyarok és Oláhok, ezek egyes Görög hitűek, van helyben fatemplomjuk. Lelkei száma: 507. házaió: 75. Piacza Szamasujvár, Holozsvár. A' Máriafy nemzetség' temető boltja távúl a' falutól ál, e' diszes ház' fijai nak és leányinak drága hamvait őrizvén. — A' francia Dujárkin báró neve itt mint vólt földes úré, ma is borzasztó.

1676. I. Apafi Mihály Gyula Fehérvárról sept. 26 költt fejedelmi parancsolatjánál fogva: a' Doboka várm. alispányoknak, bírálknak (Judicibus) szolgabiráknak hűtösöknék és jegyz. Ismét Almásy Istvánnak Dioszeghy Danielnek Bogácsi Pálnak Ilyefalvy Jánosnak, Samsondy Mártonnak Halmágyi Istvánnak Pelsöczy Barabásnak Vasvári Mátyásnak, Fogarasy Györgynek Pronay Istvánnak, Ilyefalvi Mihálynak Érsekujváry Sámuelnek Várfalvy Mihálynak, és

Tarpay Mozesnek mint a' nagyobb cancellaria hűtöltt irlnokinak és jegyzőinek egészséget és kegyelmét ajánlva! fejedelmi pecsét alatt törvényesen kiadva a' Gyulatelki ú. n. „Cserényi részt“ — melly Balásfalvi Cserényi Mihály fiúág magvaszakadtával a' fejedelemre viszszaszállván — vagy is az egész Gyulatelki részjóságot (Gyulatelkének nagyobb részét:) — leányágra kiterjeszti 's különösön pedig Daczó Györgynek és Kabos Gábornak a' Török udvarnál fojvásti követség szolgálatjok jutalom fejében Daczó Györgynek és Ferencznek 's az Ebeni leányoknak u. m. E. Juditnak Kálnoki Mihály özvegyének, E. 'Susánnának Sárosy Jánosnának és E. Annának Kabos Gábornának — addig is volt birtokosoknak — adományképen adja és őket abba béigtatni rendeli. Eredeti oklevél saját gyűjteményemben.

1700—1702 birták és lakták: Betlen Miklós gróf, Pekry Gábor, Daczó Péter, Kabos Pál, Horvát Miklós

1779 Dujárdin báró, Maurer, Máriafy nemeselek 's mások.

1793 Itt a' „Magyar nyelv mívelő társaság“ tudományos gyűjteménye I. Rész. szerént Máriafy Lajos egyik telkén találtak egyéb hasznavehetlen eszközök közt, a' Ro-

maradék maradványi közül két leást, melyek az áldozat körül használtattak.

7. Szent Egyed O. Szintyeszudje
Legrégibb időktől fogva 1331-ig hól Vá-
szunteluk hól Váscutelcke majd Va-
saktelcke nevet viselt. Valamint igen sok fa-
luk, úgy ez is mai nevét onnan vette még a'
reformatio előtt sok évekkel, hogy itt a' sz.
Egyed tiszteletére egyház vala építve és alapítva.
In villa seu possessione Vassunteluk nomina-
ta in qua ecclesia ad honorem Beati
Aegedii est fundata in comitatu de Doboka.
Szép térségen alapított népes falú. Birtokosa:
Vas gróf: Bereczky, Fábján, Geczi Mária, In-
czéné, Kezán, Kozma, Némay, Onuczán, Zen-
te nemesek. Nagy határán a' teljes miliárd a-
rany halásznak nyaranként bizonyítják melly
termékeny legyen földje. Legelőit zsíros, édes
füvek, illatos virágok tarkázzák. Tavai halakkal
teljesek, erdője is van. Lakják Magyarok és O-
láhok többen. Az Oláhoknak fából, a' Magya-
roknak kőből templomjok van helyben. Az O-
láhok egyes. Gör. hitvallók, a' Magyarok több-
nyire ev. reformátusok; kiknek már csak né-
hai papjok Réti Szabó Sándor még élt Erato
felkenttje a' számára kitűzött Helikoni koszorút
már-már elnyerendő vala. Lelkei száma:
661; házaie: 143. Piacza Szamasujvár.— A' la-

kosok két év óta cambiaturát állítottak a' fuvarozás' könnyebségére.

1315. Szent Márton harmad napján a' Klus-Monostrai convent kiadata szerint ú. n. Vasculteletét János a' Thomach fia egy részről; más részről pedig János az Emich — és Jakab a' Chama fia magok és a' Csicsói várnagy Miklós gróf számokra három egyenlő részekre osztatták; kijáratván határait egy convent tagja, Loránd az Artolf fia — nemkülömben Gyula ennek atyafia és János a' Márton fia Dabaka-i szolgabírák mint méltóságos férjfi Miklós Erdélyi vajda és Zonuki főispán emberei' jelenlétökben.

Ekkor Buziás nevű major említetik Sz. Egyeddel határos; hól ma?

1331. A' K. Fejérvári káptalan előtt itt volt részjóságokat (:portio:) Bench László, nemes Chamafáy (:Csomafáy:) János és Pál a' János fia tizenöt márká nehéz ezüstért örökösön eladták nagyobb Vass Miklósnak az Emich fiának, Jakabnak a' Chama fiának és Miklósnak a' János fiának, ki volt az említett Emich fja. L. Geneologia-Heroica illustris et antiquissimae rerum pro rege ac republica inclutissimae gentis hungaricae per plurimasecula domi forisque, toga sagoque praetlare,

insigniter ac fortiter gestarum, memoria exemplo ac virtute florentissimae nobilissimae spectabilis ac generosae Familiae Vass de Sancto Egydio ab anno domini 1140 — 1143 chronologico historica methodo adornata auctore Andrea Huszti jureconsulto. m. s. infolic.

1340. Nyres (:Nyires:) talán Bontz-nyires Sz. Egyeddel határosnak jegyeztetett fel.

1347. A' Vass elődöknök, név szerént Simonnak és Jánosnak nemes Császártelky Péter fainak és Miklósnak; Miklós, László, János, Péter, Tamás, Lőrintz és Deső a' János fiai, Emich unokái ellen Császártelke 's annak határai iránt Tordán folytt perben kinevezett határjárók: Bungarchi Pethő (:Bongárd ma:) Szilvachi Lóránd, Enchy (:Encsy:) Ivanka és Devehery Lőrintz az Abrahám fija Péter alvajda által kinevezett határjáró bizonyságok és tanuk.

1473. A' Vas atyafiai és fiak: Vas Katát Kendy Antalnét, Keresztesi Juliánnát és K. Klárát Litteráti Mihálnét, 'Suky Antalt és testvéreit 's Borbárát Gews (:Göczy:) Demeternét 's hajadan 'Suki Ilonát a' sz. Egyedi ősi birtokok akár minémű használatától el-tiltották a' K. Fejérvári káptalan előtt.

1607. Octob. 30. Kolozsvárt fej. Batori Gábor Kabos Mihálnak Gáspárnak és István-

nak Sz. Egyeden részjóságot adományzott. Liber Regius Ppis. Gábrriel Batory.

1677. Februarius 7-én Telcki János özvegyének Bornemisza Annának a' dézma-bér el-engedtetett — relaxáltatott.

1702. Lakták többi közt: Némay Ferencz, Szabó János.

8.) Császári, A' mint a' Szathmár vármegyei Császárit Szirmay Chazaroktól; úgy ezt is azoktól származtatni lehet annyival inkább, hogy Benkö Kozárvárt (b. Szólnak várm. (azak nevétől) kik itt is tanyásztak) származtattnak állítja. L. Specialis Transsilvania. Com. Szólnak Inter. Kis helység; egy korú és jogú a' Czegei uradalommal, melynek része, a' Vas grófi nemzetség' ősi birtoka. A' természettől sok képen meg áldatott: töhhet bir növényi, kevésbbet állati, legkevesbbet ásványi országból. Szinbora szép fekvésű szőlőiből tartos, vékony és hathatós; tölgybűk — cser — juhar — gyertyán 's a' t. fa erdője sok; tágas tavaiban (ez előtt — mert már elbotsáttatott) sok halak találtattak, a' vadak közül farkas, roka, nyúl, borz, a' szárnyasak közül vadréce, lúd, kácsa, 's a' t. erdőjében 'sta-vaiban a' vadászakat 's halászsokat édesgetik jutalommal bistatván. Az ásványokból csak sóserei; de nagy mértékű sós nedvet adók van-

nak határán itt — ott el-szorva gabonája tisztán és bővön terem. Legelőji tágosak, zsíros füvelkel bújálkodók. Van helyben Görög egyesült hitű és Ev. refor. templom, amaz fából ez kőből. Lakossai Oláhok 's kevés Magyarok; azok Görög egyes hitűek, ezek ev. reform. Mindkét felekezetűeknek helybéli papjok van. Lelkeiséma: 182, házaie: 40. Piacza Szamosújvár.

1700 birta ifj. Vass György.

9. Vasas Szent Iván O. Szentivána Erdélyben több ezen neven lévő faluk meg külömböztetésére viseli mellék nevét. Nagy helység. Birtokossai számosak ú. m. a' Szamosújvari közsőség, Balia, Baliáné, Bojta, Farkas, Gálné, Hideg, Kendrisán, Kezán, Koroly, Lázár, Maresán, Móldován, Orosz, Papp, Rác, Róman, Szekelyán, Szimboán, Szücs, Tarcza, Torma nemesek. Gabonája több nemű gyümölcse sokféle terem. Van sok sós-kutja, elegendő erdője, tágos legelőji számos marhát hizlalnak, kevés tavában halak is tenyésznek, bora is igen jó. Népét Oláhok teszik, kik hitűkre nézve egyes. Görögök, van helyben kő templomjok, és papjok. Lelkei száma: 422, kikből nemes 90, házaie: 97. Piacza Szamosújvár.

Egykori Várának emlékezetét a' köz tudat fenn tartja egyik nemesi lakházban, melynek pincyéje oldalfalait a' régiség (talán Ken-

dy Ferencz) alapítá, hogy a' maradék erő kapcsolta kövére valaha békélfélszket emelhesse.

E' falu régebben egészen a' Szamosújvári tisztán fejedelmi jószághoz tartozott; a' mi ma zálogon pereltetik belőle, azt a' közbő (fiscus) potlásul adta a' mostani felperes nejek eiddéneinek, kiktől az alperesek ősei szerezték vala magoknak.

1377. Mint fejedelmi jószág összeíratott, midőn minden egyéb fejedelmi jószágok e' hazában már összeíratottak, 's a' papi és nemesi magános jószágoktól meg különböztetődtek.

1407. Dobokay János Erdélyi alvajda Scherzig Péterrel a' Tordai vinág-vasárnapi országgyűlésen elől ülven, a' Vass nemzetségnek közös pere a' Szentiváni Vass birtok iránt lefolyt elnökségek alatt.

1577. Füzesi Demeter, Oláh György, általában nemesek (Peditus Pixidarius) éltek itt. Innen magyarázható: hogy valamint Dobokát a' Bádoki Csomafái és Kidei nemesek, a' Görgényi várat az oda valók; úgy a' Szamosújvári várat is ilyen és ideo való nemesek őrizték, míglen a' hadi dolgok más alakát nem öltöztet magokra. Az ily' várörök honi törvényünkben: Castri Milites vagy is. Castrenses Milites (várak katonái) név alatt esmeretesek, nemzeti fejedelmeink alatt úgy nevezett Puslások, a'

kiket I. Lajos Király végzete 11 czikk szerént meg nemesített.

Ugyan ez évet december 20. Zámbo Má-té egy telket nyert.

1578. Kövári János Lengyel Farkas birtokosok itt.

1582 — 1589 haszonbérbe a' több fiscalitások közt kiadva volt.

1615 a' Szamosújvári tisztán fejedelmi uradalommal együtt e' falú mint annak tulajdonoszeiratott, számba vétetett. Melly alkalommal és évben országosan végeztetett, hogy a' kik ezen tisztán fejedelmi jószágból valami keveset bár mi czím alatt birtak vagy birnak, arról bizonyítani tartozzanak. (Productio)

1650. újra özzeiratott több rész jószágai-val együtt a' Szamosújvári uradalomnak. Az eredeti nyomtatvány nov. 24. költ I. Rákoczy György alirása 's pecsétje alatt.

Az egybe gyűjtött alkotmány V. Kész. VI. hirdetménye (edictum) szerént a' Puszkásoknak innen is Gelvára (Szamosújvár) költözni meg engedtetett. L. ezeket bizonyos ide való Oláh nemesek nemességi bizonyításokban vitatva és fel-hozva közelebbről.

1702. birtak és laktak itt többek közt: Farkas László és Gábor, Köváry Miklós nemesek.

1749. Zalatnai Döbra Péter fejedelmi ügyek' igazgatója volt felügyelője.

1769. Productionale forum lévén Szebenben a' Szamosújvári tisztán fejedelmi jószág-hoz tartozónak ítéltetett.

Itt nyúgosznak Kendy Ferencz nejeinek Bánfy Magdolnának és Léway Katalinnak régen elmállott tetemei. Hogy Kendy Ferencz Vasas Szent Ivánt birta légyen azt mind előneve, mind pedig az itt 1818-ban találtatott sirkövek felülirásai jelentik. Az ő két neje ú. m. Bánfy Magdolna 1538, és Lévai Katalin 1551-ben holtak és temették-el itt; az utolsó özvegyen hagyott férje halála előtt hét évvel.

Az elsőnek epitaphiuma:

Hic tumulata jacet Magdalena Bánfy uxor magnifici Francisci Kendy usque ad vocem filii Dei, ad quam egredietur una cum omnibus qui in monumentis sunt ad vitam aeternam, quae ut mox adsit te Jesu Criste regat. Anno 1538.

A' másoknak:

Sub hoc lapide quiescunt recondita ossa Catharinae Léway, quae conjugis Magnifici Francisci Kendy rursum resurectura A. 1551.

10. M i k o l a O. N y c u l á j. Nagy falú. Csak nem egészen Oláh nemesek birják és lakják. A' Szamosújvári közönségnek is van itt

kevés birtoka. De a' közelebbi productionale forumokon a' fejdelem ügyészei által a' Szamosújvári közönség' részére számos birtokok perbe vonattak, mely eddig elé függőben áll. Kevés köz terhet hordozó népe is Oláh. Van helyben szép templomjok köből magok egyes. Görög hitvallásán 's helybeli papjok. Lelkeket számlál: 628; kik közül nemes 534; házai száma 144. Piacza Szamosújvár Határos b. Szólnak vármegyével. Hegyes völgyes határának egy része miveletlen; mivelte része közép szerű. Van kevés erdeje, tava. Birtokossainak nagy száma 's nevei e' következők: Ancsán, Bányai, Barolta, Bene, Belingyán, Bilcz, Bob, Bokos, Bota, Butucza, Dorgó, Csorba, Csontucz, Druca, Farkas, Fanka, Fetke, Flozián, Gimba, Kupsa, Kupsáné, Lados, Lázár, Lukácsán, Moresán, Moresán Anyiszia, Mány, Mezey, Mircsa, Pap, Pap Vonyika, Pável, Páska, Pintya, Pogya, Prodán, Puturász, Rác, Ramoncay, Román, Szathmáry, Szalay, Szelesán, Sojin, Satoján, Tamás, Tyifor, Vajda nemesek.

1600. Czegői Vas Ferentztől Mihály vajda — kinek ő ellensége volt — egész Balás-házát elvévén és Keresztszegi Csáki Istvánnak adományozván, ennek potlásául Erdély rendjei igirik a' Császárnál léendő kézbe járástokat hogy Vas kapja — Mikolát — mely a' Sz-

mosújvári várhoz tartozik) — Költ Fejérvárta november' 22-kén. Aláírták 's megpecsételték:

Csáki István

Kornis Gáspár

Sennyei Pongrácz

Bornemisza Gáspár

Alárdi Ferencz

Tholdi István

Bodoni István

Mindszenty Benedek.

1650 a' Szamasújvári tisztán fejedelmi uradalom' része volt egészben.

1701 aprilis 25-kén az uradalom birtt itt tiz ülést, mellyeken tizennégy gazda lakott.

1702 szóbeli haszonnal (beneficium) éltek itt vólt birtokosok: Marusán Demeter, Kupsa Mihály és János, 's Tamás nemesek.

11. Marokháza. Nevének meg nem felölő derék falú. Számos birtokosai: Ródey, Kornis grófok; Böldy, Biró, Kozma, Farkas, Kelián, Nagy, Szebeni, Dindár, Hoszszú, Mány, Moresán, Páska, Pap, Ramunczay, Rusz, Szabó, Tyifor, Zsoldos nemesek. Mivelet alatt lévő földjei igen jók, rónák; legelőji sem alább valók: bora pedig oly jó hogy bár melly hegyaljaival vetélkedik. Van kevés erdője, igen kis tava. Lakják Oláhok, egyes, Görög hitvallók, papjakkal együtt, a' ki helyben

lakik 's a' helybeli fatemplomban e' hit szabá-
lyán hirdeti hiveinek az isten igéjét. Lelkei
száma: 353; házaie: 70. Piacza Szamasújvár.

1649 egészben birta Kornis Ferencz.

1702 Páska Gábor nevű nemesnek lakta-
helje vala, a' kinek sóbéli haszna volt.

12. Szava. Nagy helység, régi honja 's
birtoka a' több éveken által e' megyében fény-
lett 's ma is virágzó Almády nemes háznak,
melly szinte kétszáz év előtt előnevét adá az
Almády családnak. (L. főbirók és alispán
sor.) E' jogon Almády, Décsy, Nagyné, Zú-
dor, Veres, Jánosy nemesek birják. Nagyra
terjedt határában hegyes- völgyes legelőji szá-
mos barmokat táplálnak. Vannak termékeny
szántó-földjei szőlői 's kevés tölgyes erdője,
halas tavacskái. Népét egyesült Görög hitű
Oláhok teszik főkép; mert vannak kevés ev-
reform. Magyarak is itt. Mindnyájok' számára
helybeli pap és templom van, ezeknek kőből,
azoknak fából. Lelkei száma: 447. házaie: 80.
Piacza Szamasújvár.

1700 birták Almády, Veres nemesek.

1702 sóbéli haszonnal birt Veres nevű
ma is virágzó nemes nemzetség.

Az Almády nemzetség, melyet Mikola bá-
ró (L. Historia Genealogico- Transsil-
vanica per L. B. Ladislaum Mikola con-

scripta) esméretes virágozati munkájában a' legjelesbb honi Magyar nemes nemzetségek egyikének hirdeti, Doboka vármegyében polgári ponton 1536 táján tünt-fel.

Éltek jelesen Szavai (néhól Szováti Kolozs vármegyei) Almády Bálint a' ki Kozmatelki (Kolozs várm.) Jankafy Lázár' leányával Kátával, nejével nemzé Gáspárt Szilvásy Zofia' férjét 's öt magzatok ú. m. Bálint, Borbára, Katalina Ombozy Miklósné, Drusiána Rudnay Istvánné, és Anna előbb Cserényi Farkasné, másodszor a' magtalan Szopori (Kolozs várm.) Sulyok Istvánné apját. Bálint nemzé Andrást; ez Istvánt Szent Annai Tót Judit' férjét, kiktől származtak: András, Miklós, József Nádudvary Susánnától az András és a' vólt főbiró István apjok, kinek maradékai egyenes leszármozáson vala az érdeemes alispán 's majd főbiró Almády Zsigmond és ennek élő Samuel fija, a' Czegei Vass grófi házból vett neje által több magzatok nemzője. — Fenn béhozott Cserényi Farkastól származatát vette Erzsébet Kamuthy Miklósné; ettől Susánna Mikola Zsigmondné; ettől Ágnes Csáky Istvánné, kinek a' Jó'sika báró mind két ág ötödik nyomon maradéki. —

15. Bogács. Kicsin falucska, nem meszsze a' vármegye határától. Birják: Bánfy gróf.

és báró. Határa szűk; de haszonvehető. Erdője kevés. Népe Oláh nem egyes. Görög hitvalló helybeli papjával együtt. Van e' hitre emeltt és szenteltt fatemplomjok. Lelkei száma: 218; házaie: 37. Piacza Szamasújvár.

14. Omboz. Nagyra meredtt hegyek közt fekvő kis falú. Kemény bárók régi hirtoka; liik közül jelenleg négyen birják. Több tava mint erdője. Szőlője közép szerű bort termő. Legelőji sok holdnyial völgyesek. Népe Oláh. Van helyben papjok 's fatemplomjok magok Görög egyes. hitvallásokra szentelve. Lelkei száma: 262. házaie: 50. Piacza Szamasújvár.

1176 Lób és Tamás testvérek nyerték adományul III. Béla királytól.

1230 Chamának a' Lób fijának adományoztatott IV. Béla királytól újadomány (nova donatio) mellett. Mellyről szolló levél alább Mohay alatt leiratik.

1619. nov. Posonban fej. Betlen Gábor Kemény Boldisárnak egész Ombozt adományozza; előbb flú — annak magva szakadtával leány ágra is szabván az adományt.

15. Pujon. O. Pujin. Kiterjedett helység határával együtt. Birják: Vas gróf; Biró, Deák, Dobos, Havasdi, Horváth, Kerekesné, Lérdná, Moresánné, Nagyné, Sallachné, Sinkay, Tamás, Terebesy, Balásy, nemesek. Termé-

szeti minéműségére nézve nem utolsó helyen áll. Tiszta búzát 's egyéb gabonát bőven ad földje, tava is van. Erdője tölgyes, nyires nem sok, sósókútjai a' lakosoknak sok hasznokra válnak, melyekből — minthogy zárva vannak — hetenként kétszer kinek kinek annyi sós víz adatik mennyi tetszik. De innen is, más kútakból is titkon csak nem annyi, mint nyilván vitetik e' féle ingyen való adománya a' jótékony természetnek. Az orozók ha rajta éretnek; a' tehetetlenek pálcza ütésekkel, a' tehetősbbek pénz díjjal szigoruan büntettettnék a' Dé'saknai királyi só tisztség útján. A' pénz díjozat nemesekre is kiterjed. Lakják Magyarok és Görög egyes. bitű Oláhok, kinek kinek helybéli papjok és kötemplomjok. A' Magyarok ev. reformatusok többnyire. Lelkei' száma: 421; nemes ezekből 80, házaíé: 75. Piacza Szamosújvár.

1340. A' Vass család mint részjóságában meg osztozott 's határát kijáratta.

1677 februarius 7-kén Pulyi nevet viselt. Teleki János öavegyének Bornemisza Annának a' dézmaért itt vólt javaiból elengedve olvasuk ekkor.

1702. birták és lakták: Zenthey Bálint és Sánta Miklós nemesek.

16. Szent Gothárd A' Czegei tó partján álló, nem nagy falú magában, de népes.

Birja a Czegei Vas gróf nemzetség, földje könnyen mivelhető, kővér, termékeny. Tava az érintett Czegei tó, melyről alább. Határa lapályos, de van jó bort termő szőlőhegye is. Határos Kolozs vármegyével, Közlakosai Magyarok és Oláhok. Azok ev. reformatusok, ezek Görög egyes hitűek. Van ezeknek fa, — azoknak kő templomjok és papjok helyben. Lelkicinek száma: 658; házaiké: 78. Piacza Szamosújvár, Kolozsvár.

1478. Keady Antal úrnapiján Kendből mint erdély' alvajdája a' Czegei Vas Domokos' részére kiadott egy osztó parantsolatot a' Szent Gothárdi és Moheli egész birtok új felosztása iránt intézvén azt a' K. Monostori Konventhez.

1677. februarius' 7-kén Teleki János özvegyének Bornemisza Annának ide való déz-mabére elengedettett a' fejedelem által.

1702 Rácz János nemes és birtokos volt itt.

17.) Czege O. Czága. Kik a' régiséget azért csak, hogy a' következett nyomat megelőzte bámulják, képzelődéseik' tündér mezején annak oszlopokat emelnek, az ős kor hőseinek polgári nagyjainak annyira bókolnak, hogy többé azokat nem lehetőknek hiszik 's hitetni kívánnják; épen annyira tévejegnek forró el-ragadtatásokban, mint azok, kik fagyos keblökkel a' lefolyt századok nagyobb férfiai-

tól sajátosan belérzetből 's meggyőződésből az el-szánt bajnoki tettek 's polgári érdem díját merőben megtagadják. Igaz ugyan, hogy az érdem villány az elhaltak árnyékáról senkire vissza nem sugárzik; mert az érdem-diszt kinek-kinek csak jelen ön szjátsága szerezheti meg: de a' mely nemzetség már századok óta él személyes nemességben és sajátos nemcs miveiben, annak eldődeit az irigy feledés daczára a' néma sir kebléből fel-hozni, érdem emléket — bár sok évek' le-folyta után is — rosladt hantyaikra emelni kívánni, nem felesleg való; nem hálátlan ipar, s' annál méltóbb élő ivadékaiknak hódolni. Hogy a' Vass grófi magyar család' el-húnytt 's élő tagjai a' nagyok sorában voltak légyen 's légyenek, arról az évkönyvek — mellyek' lapjai e' nemzetség tetteinek büszke felírásaival kevélykednek — jól állanak. — De míglen Czege eszméztetésében ezen annyira kedvelt feszegetéseket tovább üzenők, felvett rendünk szerént haljuk előbb természeti 's polgári állapotját Czegének a' múlt és jelen korból.

Czege, oceáni ronaszágban heljeztetett fekvésére nézve azok előtt, kik a' szomszéd testvérházában 's ebben a' Székely földön Háromszéken laktak vagy laknak átláthatóbb, hogy sem természeti leírását ezzel is ne talán feles-

leg bőviteni kellene. Kis tenger környezi minden felől, 's ezer hullámok vijják partjait hosszan 's szélen nyóltz falú határára bényúló tavának. Ez az a' nevezetes Czegei tó, más neven Hódos, a' hódáktól mellyek igen tenyésznek benne. Idomzat szerint Kis Balaton mely Erdélyben legnagyobb az álló vizek vagyis tavak közt; szélessége $1\frac{1}{4}$ egész területe csak nem három, négy szegű mértföld. A' viz belölle Császári (Ördögös Fűzes és Szamosújvár felé b. Szólnak várm.) szivárog, kezdődik Katanánál (Kolozs várm) keletről éjszakra kanyarúl 's a' Gyekői, Feketelaki, Szent Gothárdi, Czegei, Göczi, Mohai, Szentiványi, Oláh Vásárhelyi határonkon $1\frac{1}{4}$ mértföldnyire az egész vármegyét által érve Mikolánál vége szakad. A' mit Benkő említ Specialis Transsilv. Cap. VI. §. 115 ma ritka példa, jól meglévén erősítve e' tónak gáttjai. A' háló kétszer száz forintba is kerül ma; de megadja kamatját: mert — beszéllek — hogy bizonyos kereskedő egykor télen láttatlan egy hálófogásért három száz forintat vált. igirt. Halászni az előszámlált falukban csak a' birtokosoknak szabad, a' minek nyoma a' Magyar törvény testben 1504 évre fel-vihető. Az egy fogost kivéve, minden némű tói halak benne oly' tenyészölk, hogy kiterjedési idomzatban az Ipoly' Csukái, Fertő pozsarai rajta ki-

nem fognak. A' teli halászat itt nevezetes élelem' kútfeje gazdaság mezcje, kedv csapongás útja 's haszon tára. Mit szóljunk a' több csűröket óltalmazó sok asztagokról, teljes teli törökbúzás kasokról, mellyek szaktadatlan sorban szembeötlők? egyebet nem: hogy a' termékeny földet nemesítve mivelő 's mivelve nemesítő gazdaságot bizonyítják mind ezek. Sok és jó bora terem Czegének. Erdője is elég; 's csak nem annyi □ mértföldnyiek mint földjei 's legelőji; potolják a' roppant nád kazalok is a' tüzelést, mellyek telenként gyűjtetnek. — Az ősi csarnok' épületei emeledettek, új izlettiek. Stambuli kilátás van belöllek a' habzó meszsze kékelő tavakra. A' juh és marha tartásra igen hasznos legelőji leirtt egyéb minéműségekkel együtt kanahánná emelik e' bájvidéket. A' birka juh könnyebb tenyésztetésére nézve van kevés lohernek szánt kaszálója — nem kevés nemesebb fajtájú' 'spanyol juhakat látni már itt is. Lelkei' száma 458; házaié: 90. Piacza Szamosújvár. Köznépe Oláh, egyes. Görög hit valló; van papjok 's fatemplomjok helyben. Az ev. reformatum templom régi az az: a' vallások' meg hasonlása előtt készült, jelenleg helybéli pap nélkül. — Nem régolta rom. catholicusok számára állittatott egy házi kápólna az udvar költségén; de rendszerénti pap

nélkül. Czege országos vásarai esztendőnként: nagy böjt első hétfőjére, pünkösd előtti kedre és october' 9-kére határozva tartatnak.

1243 Chegetelke névvel Lentcnek és Hermán jövevények (hospites) nyerték adományúl azon királyi függő pecsétet levél mellett, mely fennebb Hermán birtokosi vezér név alatt leiratott.

1291 birta Farkassi Péter (hihető a' Harinay nemzetségből) de Lófő Pethus fija 's Imre Buthus, fija felét azon Farkassi Pétertől más felét pedig Pousa Péter vették meg.

Ezen vásár nem volt állandó; 's meg is semmisítettett, mert

1121 Robert Károly, Vass Miklósnak a' Nagynak az elsőnek e' kereszt neven, Czegét és Szent Gothárdot rendes kir. függő pecsétet levél mellett adományozta. Azonban mégis

1245 Pousa István a' Vass nemzetséggel Czege iránt a' Tordai gyűlésen István vajda' elnöksége alatt perlekedvén; részszerént előde által tétetett vásár elrontatott, 's ő keresetétől el-esett, a' falú a' Vass nemzetségnek vissza ítéltetett. L. Kállay Historiai Értekezés a' nemes Székely nemz. eredet.

1677. Februarius 7-kén Teleki János özvegyének Bornemissa Annának Csegei dézmabére elengedődött.

1700 birták idősbh Vass György (második) a' tudományok 's tudósok ápolója, és Vass Daniel testvér öcse (első).

1765 Vass Miklós (második) és Vass György már grófok (harmadik)

A' jelenkorhan birja Vass Imre (első) gróf.

Czege' hajdani Nagyjai! vigasztaló bús-lakodásba meriti a' lelket emléktől, mely eszünkbe juttatja a' múlandóságot szomorú törvénytével együtt; midőn a' létesült erénynek bókolván látnunk kell, hogy az romlandó kebelbe sáratván; nem lehet örök sajátunk. — Czegevala a' történet oly' választott kedvence az idők' régiségében, hogy a' Vass nemzetségnek előnevét adhatta 1321. *) E' szerentsés földszeglet szülte táplálta de fájdalom! 'az is temette 's fogadta hideg rejtőkébe a' századok sorain által diszlett polgári 's hadi nagyjait a' Czegei Vass háznak. Tudtunkra csak öt nemes ház virágzik e' megyében, mely előnevét

---

*) Eltek: Czege, Szent Gothárd, Szent Ivánv. Császártelke, Sz. Egyed — erdélyi; Bánkháza, Bánkfölde, v. Kathel előnevekkel.

a' régibb időkben innen költsönözte, 's ez a' hatodik mely a' virágzat' magos foltán culminál, 's dédapjának (melyről hihető, hogy a' több fegyvert viselő nemzetségek közt Munkásnál, maradéka pedig a' Tuhuttal győzők közt jelen volt Esküllönél — hányról mondhatjuk azt? régiségét tekintve azoknál ha nem mohosabb is; nem újabb. De mely keveset nyom ez azon személlyes érdemekhez képest mellyek annyi Vast dizzesitettek éltőkben, örökitettek halálok utánra. — 1170 — 1176 éltek Ló b és Tamás testvérek, kik ama ököljogú korban erőssen hartzolván III. Béla király által meg nemesitettek, 's e' megyében adományul kilentz falut nyertek (Ezen faluk alább Mohaj alatt elő számlálatnak) Mint Ezredes Kapitányok (Colonelli) emlitenek Benkő Specialis Transsilv. Ezek 1174 Manuel Görög Császár' segítségire küldetvén Leustath Erdélyi Vajdával az Ikoni Törökök ellen Kis Asíába Manuelt a' lest hányt Törökök közül több vitéz Magyarokkal együtt nagy nehezen kiszabadították. Ló b tétetik a' máig terjedett Vass nemzetség törzsöklének, Tamás maradéka nem emlitenén. De a' ki ezen nagy nemzetségnek feljebb való tör'sökét nyomozni kívánja, Hevenesy Gábor' kéziratai után a' F. Magyarországi Minerva 1832-ik évi III-ik negyedé-

b en megjelent sorokból kitanúlhatja azt; mülk a' kezünk közt volt eredeti nemzetségi sort itt és ezen két testvéreken kezdettük: Doboka vármegye' rajzolatja csak ennyit kívánván. — Lóób vagy Lööb III Béla kir. fegyvervivője, és Lenstath erdélyi vajdának hadi altisztviselője (subofficialis bellicus) Ezen Lób nemzett négy fiját: Chamát, Emichet, Andrást és Pétert II András királlyal jelen voltak mind négyen Jerusalemnak ostromán.

Chama vagy Jakab béhozatik egy kir. függő pecsétetes levélbe mind a' Kardhordozó rend (Ordo Ensiferorum) mestere. L. erről a' vitézi rendről Tudom. Gyűjt. 1824 évi V. 27. 28 lap (Az a' levél így szól: Béla isten kegyelméből Magyar, Dalmata, Horvát, Ráma, Serb, Gallicz, Lodomér és Kun országok királya mindennek a' kik ezen levelet szemlélendik idvességot a' mindent Idvezítőnek nevében. Mindenekkel mind a' jelenlévőkkel mind az utókkal ez által megcsémértetni akarjuk: hogy a' mű hivünk Ensifer Jakab mester előnkbe járulván kérve könyörgött hogy az ő szolgálatjának érdemeiért Veszprém várunkból bizonyos Tot rada nevezetű földet, névszerént pusztá földet Banchnak Ibrachin fiának ugyan azon Veszprémi vár' jobbágyának az ő szolgájának bőkezűleg ajándékozni méltóztat-

nánk. Mű azért tekintvén ugyan azon Jakab mesternek érdemeit és engedelmességét melyet irántunk igyekezett hív hívsséggel békizonyítani; az említett Totrada pusztá 's lakosoktól üres földet, a' mint nélkünk a' szent Mártoni apát, kit épen a' föld' minéműségének kitanulására küldöttünk vala, nyilván feladta, az érintett Banchnak 's általa az ő örökösöknek 's örökösei maradékainak, az említett Jakab mester könyörgésére vagy is kérésére örökösön kívántuk adni örökös birtokul és bánt-hatatlan tulajdonul azon határjeleivel és szó-leivel mellyekkel a' mondott vár által biratni tudatott. Melly dolognak emlékeztetése és örökös állandóságra nézve azon Banchnak a' mű kettős pecsétünkkel megerősített jelenlévő levelünket adtuk. Költ Farkas Mesternek a' Fehérvári megye úgy mint a' mű Alkórlátnokunknak kedveltünknek és hívünknek kezéből az Úr ezer kétszáz hatvan harmadik évében, országlásunknak pedig nyolczadikában. Emich apja vala.

a.) Miklósnak (elsőnek) és

b.) Jánosnak (elsőnek)

Miklós a' bajnok kariatita, a' „Nagy“ a' Vass családnak legtündöklőbb őse vitése. Mikor 1282 negyedik vagy Hun László alatt Erdélybe a' Tatárok béűtöttek Miklós is (mert

ekkor még egyéb neve nem vala). kiszárgultott ellenek. Tudjuk hogy az avultabb századokban az Ázsiai népek a' csatásikra különféle vad állatakat is vittek magokkal, melyeket magok is éhoztetéssel vadabbakká tevén, szabadon bocsátották az ellenség közé. Történthogy ilyen szilaj bika egyenest a' mű Miklósunkra rohant az érintett évi Tatar-ütközetben a' Czegei tó mellett. A' mint képzelní lehet, erőbe és eleven lelki jelenlétbe került a' küszködés; de legyőzte még is Miklós a' küszködő, vad ellenségét; 's ott helyben megölé. Ekkor kezdé szárnyalni „Vass“ neve a' mű korunkig fenn ragyaglandó. III. András Venczel és Ottó királyok alatt annyira jeleskedett, hogy az akkori Erdélyi vajdák Csicsó vára' (Csikszékben) várnagyanak tették. Majd beállván a' király választási zivatar és gyászos meghasonlás nemzetünk közé, Vass eleinte — mint sokan — Károly ellen volt, 's Csicsó várát nem akarta neki átlatadni; csak ugyan utóbb átlatadta. Károly király nem bántotta ezért; sőt kegyelmébe vévén 1321 Czege, Szent Gothárd és — (Benkő Specialis Transsilv.) Szász Szilvás falúit visszaadta, 1338 királyi levelet adott, hogy előbbeni hibáért senki őt ne háborgassa; a' Csicsói várnagyságában is megerősítette. L. Genealogia — Heroica familiae

Vass de S. Egydio. m. s. § 26. Még ez é-
vett mint az ország' különösön a' Magyarok'
fő Zászlóvivőjének olvastatik. Ezen elődjének
hálálhatja a' Czegei Vass ház nemesi czi-
merét pecsétjét, melly a' lebeszélt hōsi
tettet őrkítve egy bikafő, orrában jobb-
ról balra repültt nyílveszszővel,
mellynek felette holdujsağa és nap-
látszanak. Mind ezeket pedig korona fedez;
mellybe három nyílveszők heljzödtek. Arcus
et Statuas Aras etiam Templaque demolitur et
obscurat oblivio, negligit, carpitque Posteritas;
contra, contemptor ambitionis, et infinitae po-
testatis domitor et frenator animus vetustate
florescit. Plinius. Két fia maradott Miklós-
nak

a.) János (második) és

b.) László (első). Kinek

Lőkős (Leustach) élt 1383 táján. Mara-
déka nem lévén ezen az ágon nemzetsége el-
fogyott. De hogy e' nemzetség a' nemzet' és
haza' kárára lenne hūynya János a' Miklós'
testvérőcse nyolcz fiakkal terjeszté azt. Váltak

a) Miklós (második)

b.) László (második)

c.) János. (harmadik).

d.) Lőrincz

e.) Péter (második)

f.) Tamás (második)

g.) Mihály (első)

h.) Dezső.

a.) Az első és utolsó testvér jelesbbek levének ú. m. Miklós 1343. Nagy Lajos királytól magának 's maga által maradékinak kiváltságát nyert, hogy a' vérjoggal (jus gladii) Czegében 's más falúiban a' megítélendő gonosztévőkre nézve élhessen az-az: hogy halállal büntethesse azokat minden további felebb terjesztés nélkül. Völt ez Kolozs vármegyei főispán és Hőhalmi várkapitány 1340. —

1343. Nagy Lajos kir. Vass Péternek (a' vcrez hajúnak) és Desőnek János fíjainak, úgy Pálnak, Istvánnak, Miklós fíjainak; Simonnak és Lőkösnek, Lászlófíjainak, és Jánosnak a' Tamás fiának Czegében 's Dobolta vármegyei minden birtokaikban vérjogott engedett. Huszti m. s. §. 42 Az eredeti adománylevél a' K. Fehérvári káptalanban találtatik, hiteles másolatban bírja a' Vass család 1696an november 6-án kiiratra Vass György által.

b.) Csak ugyan a' második testvér László is közügyben munkálódva a' Hollókői kastéjnak kastéjnokja vala.

c.) János t a' harmadikat ker. nevére nézve 's testvérei közt érintsük: ki lelki 's testi jeles tulajdonira nézve magasztaltatik Benkő által.

e.) Péter veres hajáról és szakálláról emlékezetes, Nagy Lajos király fő lovász mestere 1344-táján,

f.) Tamás Csicsói várkapitány.

g.) Mihály korán halt.

h.) Desső előbb Szepesi alispán és várnagy majd ezredes kapitány I. Lajos király alatt. Vérért ontotta hazájáért 1371 Oláhországban László vajda ellen; midőn Miklós Erdélyi vajdával 's több más „nagy urakkal,, együtt elesett. Vólt Küküllő vári kapitány is. — Miklós a' nyolcz testvérek' nagyobbika három testvéreket nemzett:

a.) Mihályt (másodikat)

b.) Istvánt vagy Andrást, ki vólt Győri prepost és kanonok.

c.) Pált, a' meggyilkoltatottat a.) Mihály apja lön Sofia leányának 1404 táján.

a.) György (első)

b.) László (harmadik) Apja Hatának Kendy Antalnénak.

c.) Miklós (harmadik) fíjainak. A' második testvér István, nemzé

Mihályt (harmadikat). Pál a' harmadik testvér nejével Iklódy Anastasiával híchordosta Iklódy Domokos' leányával létet adott

Domokosnak ki férje vala Gyerőfy Borbárának előbb Hoszszaszow Bálint leányának Katának, apja pedig négy fiainak, kik vóltak

a.) János (negyedik)

b.) Balás (első)

c.) László (negyedik)

d.) Mihály (harmadik) Ezek közül

b.) Balázs 1542 M. Vásárhelyt a' három nemzet közgyűlésén mint követ e' megye részéről jelen vólt, midőn a' Zápolya János hatalmaskodásai ellen kölcsönös szövetségre lépett a' Magyar Székely és Szász nemzet.

c.) László. Itt lett a' Vass nemzetség előbb ev. reformatusá. De mi előtt e' megtörténne, hogy állításunk bém bizonyúljan adjuk tudtára a' maradéknak, bár merő szó hagyományból — különös esetét Lászlónak: Martinuzi saját várában Szamasujvárt oltári áldozatot tartván egykor, Vass László mint ministrans az oltár számoljánál jelt ad az áldozó papnak néhány fegyveresek dühösen közeledéséről, kifordúl a' célzott atya, az oltáron, segedelemért kiált, maga is fegyvert ragadt, 's a' kétfél egymás ellen erőt próbálván; a' Martinuzi emberei amazokat elűzték leverték. Történt ez 1554 táján. Utóbb a' mű Lászlónk I. Ferdinánd császár alatt Erdélyi kincstárnok vólt. Nem sokára az

érintett ~~csatt~~ után hitét felcserélendő. — Vass Balázsnak két fiai születtek:

a.) Balázs (második) és

b.) János (ötödik) mind ketten magtalanak fiú nélkül. Melly szerint a' Vass nemzetség ekkor elenyészett ugyan; hanem királyi engedelem mellett az egy fenn lévő Vass leány férjhez menvén, férje fiúsíttatott, át ruházattván reá a' Vass név. Vólt e'

György (második) 1591 július 5-től — 1592 jul. 17-éig vólt Szamasujvári várkapitány. 1394. februar. 17 oldoztatott-fel e'beli sáfárkodása alól. Bátorý Istvánnak belső titkú tanácsnoka, és Kolozsvármegye főispánja. 1580 — 1594 midőn Bátorý Zsigmond alatt kilencz falúit ürügyeltt hűtlenség szennnyén elveszté: élete meghagyatván. Alább Mohaj alatt e' faluk előszámláltatnak. Hite se vólt Erdélyi Kata; ki szülte nekie

a.) Ferenczet (elsőt) 1551 decemberben jelen vólt Alvinczen, mikor Martinuzit Castald — az orosz gyilkos Olosz — megölette, 's annak védelmét hét sebbel pecsétlé; de nem hólt meg; utóbb Bátorý Zsigmond' fő asztalnok mestere lön.

b.) Jánost (hatodikat) Betlen Gábor és Brandenburgi Kata alatt királyi tábla bíróját. Kinek 1630. febr. 15 Brandenburgi Katalin min-

den jószágaiban a' dézmaért (arenda decimar.) elengedi kiváltságilag. Ez a' jesuitáknak kedvit megnyerte vala.

a.) Ferencz 1602 követ volt Rudolf császárnál Erdély általadása iránt. Majd jelen volt Trencsénben Bátory Zsigmondal midőn Erdélyből eltávozott lemondván a' fejedelemségről Bátory, 1605 februar. 21 követ vala e' megye' részéről a' Szeredai (Maros-Széki) országgyűlésen. Ismét mint Gyulafy László tiszteletes ősz fővezér' egyik ezredese Szamasujvárt a' Bocskay részére bévenni munkás volt. Nejeül ölelte Bogáthy Drusiánát. Előbb Mártinuzi', az'tán Bátory Zsigmond' tanácsnoka. Fija volt:

György (harmadik) Ennek fiai:

a.) László (ötödik) és

b.) János (hetedik) Mh. 1680 sept. 3.

a.) László 1670 táján a' nagy Teleky Mihály sógora; neje lévén Teleky Anna. Volt királyi táblabíró és Kolozsvári fő kapitány.

b.) János is királyi táblabíró és b. Szolnok vármegyei főispán 1680 jan. 15 Ez három fiukat adott a' hazának és nemzetnek; voltak:

a.) János (nyolczadik)

b.) György (negyedik) Kolozsvári várkapitány I. Apafy Mihály kamarása.

c.) Daniel (első)

b.) György 1691 egyik követül erdély rendjeinek kérelem levelét felvitte Leopold császárhoz az „örök“ mint Szász Hároly úr nevezi diploma kikérésére, mellyet le is hozott 1692. Még ezen 1692. martius 15-kén Szecsenben az ország rendjei egybegyűlvén, több törvényczikkelek közt a' 7-dik által a' romai catholicusok megterheltetéseikre nézve bizonyos egyezésre léptek; de ezen egyezésnek megírására ott akkór idő nem lévén; végeztetett: hogy majus' 17-dik napjára az ország' főhormányzója több tanácsnokokkal együtt Kolozsvárra jöjjenek a' minthogy el is jöttek, valamint a' kir. tábla két (igy) itilő mestereivel 's a' vármegyék' főispánjaival együtt. Ezek felett meghatalmazva valának ezen egyezés végrehajtására Haller István, idősebb Toroczky Péter, Toroczky Mátyás, Vass György (a' negyedik) Vass György (az ötödik ifjabbik) Bánfy Pál, Horvát Miklós, Horvát Ferencz, Rédey István, Miskolc László, Kemény Boldizsár, Kollatovich György. — 1701 a' Kolozsvári evang. reform. egyház' fő gondviselője. 1697 ország' fő adóbévevője. 1700 követ a' oszázári udvarhoz Simon Mihályal együtt az ország részéről. Hitvese volt. Nemes Mária velő mindenkép rokon érzetű. Ez úri párnak ajánlá Miskolczy Gáspár 1702

Franzius Farkas élő állatokról írt munkájának „Vad kert“ című fordítását.

E' boldog párban veszi eredetét az 1812-ig ragyoglattal virágzott de már kiholt egyik ága a' Czegei Vass gróf családnak. Ugyan is Mikó Ilona első Vass Danielné anyja volt:

a.) Miklós (negyedik)

b.) György (ötödik)

c.) János (nyolczadik)

d.) Ferencz (második)

e.) Daniel (második) fiának. De menyünk által a' másik ágra, végig menvén előbb azon mellynek sarjzatjai mindég többek voltak mint a' tosvér ágazaté. Volt tehát

c.) Daniel 1698 június 14. a' Károly-
fehérvári országgyűlésen követ; valamint 1701
is az Küküllő vármegye' részéről. Volt 1721
ólta királyi táblabíró is. 1701 majus 22-én biz-
tosúl neveztetett-ki a' kir. főkörmármyszelek ál-
tal a' katonaság mellé hogy az általutozásban
minden rendetlenség megelőztessen 's eltávozt-
tatódjan. Második Rákoczy Ferencz által Do-
boka vármegye főispánjává neveztetett, viselé
1701 — 1711. 1722 az országgyűlésen királyi
hivatalos (regalista) volt. — A' közelebbi sze-
dülőtebb nyom a' polgári munkás főnek is
érdemet kezdvén tulajdonítani; innen 1744
Vass Daniel polgári érdemei koszorúja gya-

nánt 's elejnek hadi virtusai emlékéül Maria Terezia királyné által grófi czimmel tiszteltetett-meg 's benne szép nemzetsége nem minden díj nélkül. Két nőt ölelt Vass Daniel az egyik volt: Mikó Ilona, ettől született magzatok már megnevezettek. Másik neje: Vay Judit szülé:

a.) Ádám at.

b.) Annát harmadik leányt a' Vass családban, ki volt Vay József báróné a' septemvir Vay József anyja.

c.) Katát Toldalagi László grófnét.

d.) Krisztinát Kemény Miklós bárónét.

e.) Juliánát Betlen Elek grófnét.

a.) Ádám 1779 rövid ideig volt b. Szolnok vármegye főispánja; esengő fohászok kísérték azon székből kiléptekór. Hűtös társa Nagy Iklódi Toldalagi Kata által a' Nagy Iklódi birtokban megalapítá nemzetsége ágazatját 1766. Két fiat nemzett ú. m.

a.) Miklóst (ötödiket) és

b.) Danielt (harmadikat). Itt esmét két-ágra szakadván e' család; fussuk végig a' fenőbb elhagyattakat.

a.) Miklós gróf királyi tanácsnok; megholt 1769. Első élettársa Teleky Éva; szülte 1720

Kata leányát. A' második Bánfy Krisztina anyja lön több korán elhaltak között

a.) Eszternek és

b.) Farkasnak ki 1771 kir. testőr volt.

b.) György gróf az ötödik Szentpétery Er'sébettel hűtölve egyetlen fiával Sámuel gróffal a' deli leventával nevelte családjá' fiai számát. Tchéát élt

Sámuel gróf; (első) mint férfi legkedvezőbb külsőjével, mint mágnás rangját csaknem az irigységig fenntartva ragyogó, mint ember az emberiség szent jogait tisztelő- [becsülő, mint házas társ hívségében boldog és megelégtelt élte vidám napjait; örömeiben osztozván szerető és szeretett társával nejével gróf Betlen Rozáliával. De, hogy köztek is megvalósúlna, hogy e' földön nincs tökéletesség, nincs tiszta öröm: legöszvehangzóbb sziveik kívánnati teljesületlen, boldog napjaik koszorúzatlan hanyatlának-el, 's midőn a' szerencsés férj az atyai örömeiket meg nem érhetette, elhőlt magtalanúl 1815. Temetve Nagy Almáson Kolozs vármegyében.

b.) Dániel gr. a' harmadik Szigeti Szerencsy Klárát ölelve férji karokkal szerencsés volt három fjakat nemzeni:

a.) Tamást (harmadikat) ezt a' nagy grófot, nagyobb hazafit és így legnagyobb embert, kinek emlékét busongó tisztelettel idvezlem.— 1809 mint egyik lovas kapitányja a' felült ne-

mes seregnek e' megye részéről készült a' halállal szembe szállani, 's ha a' sors úgy hozza vala, a' hazáért meghalni. Elhőlt 1831 novemberben. Halotti végtiszteletét innepi alkalmmal néhai Réti Szabó Sándor adá. Hamvai Czegében több ősei mellé tétettek

Oda hól csak annyit adnak

Hogy nyugodni békét hadnak.

„Maradjon életben emlékezeted, áldott Ember és hiv hazafi, 's példád tanítson bennünket mint azt szeretni a' mit Te szeretted, 's olly hiven mint Te.“ Kazinczy. Özvegye Mikes Rozália grófné

Antonia és

Albert gyermekeiben találja vigasztalását.

b.) Danielt (negyediket) az előtt Lányi Károlina hitvessével Almády né, Ida és Natalia apját.

c.) Györgyöt (hatodikat) nejével Gyulay Johanna grófnéval.

Ádám (második) kedves fijának apját az élő grófot.

a.) Miklós (ötödik) gróf; Nemes Anna grófné hitesével az Erdélyi már volt kincstárnok Nemes Ádám (exc.) gróf testvérével nevelé egyetlen egy

Imre (első) gr. fiját. Atyja meghőlt 1829. Maga pedig miután az eddig elé viseltt hiva-

talokról lemondott, mint magános hazafi Magyar mágnás, a' köz gyűlésekben megjelenve forró részvétellel munkálja a' haza' boldogságát, békes állapotját; mint özvegy férjnek pedig nincs kedveltebb fáradozása, mint néhai hitesétől Józsika Rozália bárónétól született két jeles fíjainak.

Miklós (hatodik) grófnak és

Samuel (második) grófnak képeztetésök.
Éljenek atyjok' örömére, a' haza' hasznára a' nemzet' diszére Nesztori idöket!!!

18. Göcz. Kicsin falu. Határa sok legerőjire 's kevés halastavára nézve nevezetes. Erdője kevés. Szántó földjei lapányosok. Bora jó. Főbb birtokosai: Bánfy gróf és bárók, Kemény bárók, Nagy, Fazekas nemesek. Köznéppe Oláh egyes. Görög hitű, helyben lévő hite sorsos papjokkal együtt. Van fatemplomjuk. Az ev. reformatusoknak kötemplomjuk papat vár. Piacza Szamosújvár. Lelkei száma: 277; házaié: 50.

1347. Geuch. iratott.

1677. Göcz. víz-nel olvastatik midőn Teleki János' özvegyének Bornemisza Annának a' dézmabér elengedtetett itt vólt javaiból.

1702 birták és látkák: Becze Péter Nagy István nemesek. Ezek maradékai ma is virágoznak.

19. Mohaj. O. Mahal. Kicsin falu a' Czegei tó partján éjszakkeletre. Birják: Vass grófok. Határa nagy mezőség. Erdője nincs. Lakosai Oláhok egyes. Görög hitűek. Van helyben papjak és fatemplomjok. Piacza Szamas-útvár. Lelkei száma: 261; házaik: 40.

1176 Lób és Tamás testvérek nyerték adományúl III. Béla királytól.

1230 Mohal nevezet alatt állott's Chámának a' Lób fijának adományoztatott újadomány (nova donatio) mellett IV. Béla királytól e' következő kir. függő pecsétetes levél által.

Béla Isten kegyelméből Magyar ország első szülött királya mindennek a' kik ozen levelet szemlélendik idvességet abban a' kiben mindennek idvessége van. Midőn a' mű atyánk akaratjával 's a' mű földünk méltóságainak megfontolt tanácsokból a' szükségtelen adományok maradandóságát megmásolnok, bémutatott nekünk Chama a' Lób fia a' mű földünk nemesse boldog emlékü nagy apántól Béla királytól nyertt bizonyos kiváltsági levelet kilencz föld vagy falu adományáról, melly idővel Nálunk történetből vagy gondviseletlenségből elveszett vala. Mű tehát megfontolván az ő apjának Lóbnak 's Tamás'nak az ő testvérének Görög országban viseltt hiv és igen dicseretes szolgálatjokat: hogy a' királyi felségre

ügyelték és annak dicsőségiért vérek' ömlésé-
 ig harczoltak, a' halállal szembe szállani mer-
 vén. Kiknek józan 's nemes tetteiket és hiv-
 szolgálatjokat Ompud akkori Bán és Leusták
 Vajda Béla királynak hirül adván 's béjelent-
 vén, kikkel az említett emberek Görög ország-
 ban vitézkedtek és annyi példás erényekért, —
 's mivel az érdemeket nem kell jutalom nélkül
 hadni, — nekiek Lóbnak és Tamásnak Bé-
 la király a' mű nagy apánk az ök áthatatos
 hiveségökért adott és ajándékozott Doboka vár-
 megyében kilencz falut ú. m. Wesseu, Om-
 boz- teleke, Fizes- teleke, Pap- telc-
 ke, Kudumat, Mohal, Dewecher felső
 és alsó Dewecher falukat és Igalia majort
 a' kis Sugó vize mellett, mellyben Sz. And-
 rásnak is van épület, azoknak minden hasznai-
 val és külsőivel úgy mint: szántóföldjeivel, ka-
 szálóival, erdőivel, vizeivel, folyóival, berkei-
 vel és azokhoz tartozandó folyóival ugyan azon
 Lóbnak és Tamásnak 's általuk örökösainek
 's örökösök maradványainak örökösön birniak en-
 gedte. Mű tehát az igazságnak szolgálni kíván-
 ván, a' mű nagy Apánktól III. Bélától adott
 's engedett faluk birtokát — az állandóságot
 semmiben megerőtleníteni nem akarván, —
 hogy a' mű eleink igaz követőinek találtsunk
 — helybenhadjuk. Megerősítésünk' rendjét irás-

ba tevéen pecsétünk erejével erősítjük. Költ Mátyás Zagrabi Prépost Udvarunk korlátnokja kezeiből az Úr ezer kétszáz harminczadik évében. Lévén Pous Fő Tárnok, Gaab Fő Asztalnok Pausa Fő Lovász, Mihály Opud fia Fő Pincze Mestereiné és Gyula Leusták' fia Vajda,“ IV. Béla nem előbb mint 1235 kezdvén uralkodni, a' leirtt adománylevél az atyja' nevében költ; egyébaránt is Bélát mint nagyobb szülött fiút illetvén a' Magyar korona. — Höl voltanak légyon e' megyében Wesséu és Kudumat; sőt Paptelke 's Fizestelek is az alsó kerületben, meg nem határozhatni. Fizesteleke ma talán Ördögös Füzes falú b. Szolnok vármegye szélében határos Mikolával. — Benkő 1321-re Szász Szilvást is említ.

1347. Mohaltelke v. Kis Muholtelke.

1306. Mohalban Csegei Vass Desewnek (olv. Desőnek) N. Lajos kir. elengedi a' bányok ötvenedét (dézmat) midőn e' falut már Oláhok lakták (neveztetik possessio Olachalis) Gyula Fehérvárról kiadott kiváltsági levelében Margit ünnepe előtti nap.

1368 újadomány levelet nyert Mohajról — az egészről N. Lajos királytól a' Vass nemzetiség sz. György nap. Szászhalomban költt kiváltsági levélnél fogva. Huszti m. s. §. 44.

Mohajt az érintett újadományosok 's Vass nevet váltott maradékaik 1176 — 1594 tehát 418 évig szakadatlanul birták; de 1594. Vass György hűtlenség szennynén elveszté, utóbb visszanyervén több hozzá tartozott örökségekkel együtt.

20. Noszoly. O. Noszól. A' Csáky Gábor ivadékaik közül Henter, Lakatos, Száva, özvegye. Mosotichné, Molnos, Domokos báró és özvegy Széplakyné örökösi; ismét Csatt, Bakné birják. Számosabbak birtokosai mint külső határának jelenlegi osztálya kívánná, mellyet a' határosztály egyenesbb mértékre idomíthatna. Határa nagy, tágas mezőség; termékeny legelője igen jók. Van tava is. Terem bora. Lakják Magyarok és Oláhok, ezek egyes. Görög hitvallók. Azok többnyire ev. reformatusok, kiknek kőtemplomjok és papjak helybéliek. Az Oláhok helybeli temploma fából van. Lelkei száma: 544; házaik: 130. Piacza Szamasújvár

Régenten vára vólt; tudhatóbb birtokosi voltak: Sulyok, Csefey, Gavay, Süközd, Petky magva szakadt nemzetségek.

1700 birták: Kálnoky Samuel, Henter Benedek, Domokos János nemesek; az elsőnek maradéki grófok, a' két utolsónak egy-egy ágá báró.

1702 Kálnoky, Henter, Domokos, Szentpáli nemesek mint birtokosok itt a' sóbéli haszonban részesültek.

21.) Kis Devecser. O. Divicsor. 1230 Alsó Devecher. Mai mellék nevének megfelelő falú. Birják: Csomafáy, Fogarasy, Kolozsváry, Miklós, Somay, Tetey nemesek. A' mezőség közepette is van kevés erdője. Legelői igen jók tágasak. Tavaiban sok jó ízű halakat fogdosnak, melyre helybeli bora tűrhetővé teszi a' böjtnapokat. Lakják Oláhok egyes. Görök hitvallók. Van helyben papjok és fatemplomjok. Népesége: 196 lélek; házai száma: 38. Piacza Szamasújvár.

1176 Lób és Tamás nyerték a' dományul III Béla királytól.

1230 Chamának a' Lób fijának adományoztatott újadomány mellett IV Béla királytól a' Mohaj alatt leírt kir. függőpecsétetes levél által.

1650—1670 tájáig Szász Zsombori Vajda János nagyobb részét birta, kinek I. Apafy Mihály fejdelem 1669 november 10-kén itt a' dézsmabért elengedte.

1702 birtak és laktak benne: Somay, Karuly, György nemesek.

1730 bírt itt Ördög György — majd Lésszay István.

1758 A' Katanai fejdé'mi uradalomhoz tartozó részjóság volt benne, 's számlált e' részen egy népes telken két zsellér háznépét; ezek nyaranként hól két hól négy hetet tenyérrel szakmányoltak; a' szent Mártoni adózás (census) fejébe minden telekről öt véka zabat, 's Karácson tájtt évenként vagy egy tyúkat vagy 4 1/2 xárt fizettek, mellyből gyűlt egy köből Zab 's 4 1/2 xár; a' dézmát mint más zsellérek fizették; a' veszsző erdőlés a' zselléreknek is szabad volt. Ujparasztok az egész uradalomban négyen (kettő szökevény) a' Katanai udvarban kézmívvel szolgáltak, honnan évenként 6-6 véka gabonát nyertek bérül husvét, pünkösöd és karácson innepein. — Ugyan ez év táján birt itt Kemény György is.

22. Nagy Devecser. A' Devecser névnek eredeti Magyar voltát onnan látjuk, hogy Devecser, Péter királynak igen belső embere és a' Magyarok ellen ingerlője volt 1040 táján. Nem nagy falú 1230 Felső Devechernelk mondatott. Bircják: Haller, Nemes, Kornis grófok; Ajtay, Baranyay, Miklós, Bod, Csengeryné, Csomafáy, Harangozó, Kocsis, Száva, Somay, Bodoni, Vass nemesek. Nem meszszevan a' vármegye' szélétől. Határa tágas mezőség, legelői marhatartásra igen alkalmasak; tavai-ban sok jó izü halat fogdosnak. Vannak, er-

dőji, szőlőji. Lakosai Oláhok nem egyesült Görög hitűek, helybéli papjokkal együtt. Van helyben fatemplomjuk. Van ev. reformatum templom is köből helybéli pappal együtt. Lelkei száma: 500, mellyből nemes 45; házaic: 68 Piacza Szamasújvár.

1176 Lób és Tamás nyerék adományúl
III Béla királytól

1230 Chamának a' Lób fijának adományoztatatt újadománylevél mellett IV Béla királytól a' Mohaj alatt leirtt kir. függő pecsétetes levél által. 1481. Szilágyi Justina Erdélyi Jánosné itt vólt részjóságát férjének, annak halála után pedig férje testvéreinek Tamásnak és Mártonnak hagyta vég rendeletében. Miután a' Vass gr. nemzetség hűtlenség' szennyén 1594 elveszté.

1595 nagy részét a' Somay nemzetség bírta, előnévül egy század alatt élvén véle.

1700 Somay János, és György 's Kovács Mihály nemesek.

1702 Somay, Káruly György nemesek bírták, kik közül sóbeli hasznok vólt itt Somay, és Kovács ide való birtokos nemeseknek.

1727 többek közt birta Veselényi István rendek' elnöke.

1728 a' fejedelmi részjóság szakmány rendje összeiratott.

1750 birt benne Ördög, György — majd Lészay István.

7758 Tatay László, Somay László (a' Del-lő Apátii Somay nemesek egyike) Göczy Tor-day István és Ivánfalvi Eperjesy Ferencz bir-tokosok.

Ugyan ez évett a' fejedelem maga részjó-szágát itt öszveiratta. Számlált e' részjóságék-hór 13 népes örökséget (appertinentia) telke-ken ugyan annyi háznépet mint zselléreket. Ezeknek legjobb termésben termett a' kezek mivelte szőlőkben 120 veder bór, a' mive-letlenekben 30. Örökségtelent hármát, kik le-velck hordásával telyesítették szakmányjokat. Birt egy bük-és cser-eléltt erdőt a' Hadadi Veselényi István báró utódinak erdője szom-szédságában. A' zselléreknek is szabad a' bir-tokosok között osztatlan fiatal elég erdő vólt engedve. A' zsellérek évenként nyáron által négy héti tenyér szakmányt tettek Katanában. Ezen kívül kötelesek vóltak igavonókkal egy úttal - hová kívántatott - szakmányolni; régeb-ben a' szükséghez képest a' hová és mennyi-szer kívántatott: akkór; néhány év ólta pedig M. Láposra és Katanába hordoztak szolgálat rendén kívül. Sz. Mártoni adózás' fejében az

egész örökséget bíró ascellérok évenként adtak öt elrótt, vagy négy megnyomott és tetős vékából való köből zabat, és karácsonkor minden tyúk helyett 4 $1/2$ xárt fizettek. A' dézmát a' szerént adták mint a' többiek ezen uradalomban. Az úri bíró (judex dominialis) az úri szolgálattól és dézmától telyesleg mentt vólt. A' korcsmárlás karácsontól sz. Mihály napig a' birtokos joga vólt; a' köz lakosok pedig sz. Mihálytól karácsonig árúlhatták boraikat: 's ám-bár a' fejedelem a' falunak nagyobb részét birta; a' korcsomárlás' jogával nem élt: ha azonban él vala vele, a' más két birtokosoknál (tehát ősi birtokosok ketten vóltak) jobb borokat árúltatván legfelsőbb mennyiségben várhatott vólna 16 forintot. — Az irtásos szántóföldekből a' királyi dézma (decima) 3 köből, 's 1 véka gabona; elfoglaltt földekből 4 köből 1 vékányi. Az évenként váltólag használható kaszálókból egy szekér szénára valót a' szállás pótlásúl ez előtti években a' fenn említett három darab szántóföldeket az egyes. Görög egyház számára örökösön bírandókat foglalták-el. Köz birtokosok által elzálogosított szőlők vóltak 40 vederrevalók; dézma alávalók pedig idegeneknél 30 vederre.

23. Oláh Vásárhely. O. Vosorhe-
jul. Mellék nevét onnan vette, hogy számo-
sabbau nem Magyarok birják. Birják: Gál, So-
may, Bikfalvy, Csorba, Nemes, Szeszermán,
Csomafáy, Fogarasy, Bene, Egyed, Szilvester,
Papp, Tareza, Czakó, Harangozó, Borsay, Kis,
Rákos, Marusán, Ujváry, Timpsay nemesek.
Természeti minemüségére névze nem utolsó
heljen áll: gabonája, füve bora. Erdője kevés;
köve elég. Tava igen szűken van. Lakják O-
láhok kik Görög egyes. hitvallók. Van papjok
és fatemplomjok. Lelkei száma: 242, kik kö-
zül nemes 65; házaie: 46; Piacza Szamasuj-
vár közel a' vármegye' szélétől.

1375 Már Oláhok lakták (populi Olacha-
les.)

1437 Már állott 's mai nevét viselte.

1702 birták; Rédey, Ujváry Miklós, Gaz-
dag József és Kibédy Daniel nemesek.

24. Szépkényerű Szent Márton O.
Szimertyin. Derék helység. Birtokosai: a' Sza-
masujvári közönség, mellynek részére az utób-
bi huzamos Productionale forum itt nihány tel-
keket az 1657 év óltai elidegenitettekből kii-
tílt; ismét Traun grófné, Bene, Harangazó, Sza-
bó, Tarcza, Széplakyné nemesek. Mellék ne-
vét méltán viseli áldott földjeire nézve, mel-

lyek jó gabonát adnak; de az se volna hozzá méltatlan ha erős jó bóról neveztetnék: melly egyéb természeti ajándékkal sűjegyben áll. Legelőji is tágosok rónák. Erdője nem sok. Tavak kevés, náddal borított hallal, csikkal gazdag. Lakosai Magyarok és Oláhok; egyes. Görög hitvallók ezek, azok ev. reformatusok; ezeknek kö, azoknak fatemplomjaik helyben 's papjak is helybeliek. Né pessége 585 lélek, kikből 62 nemes; házaíé: 90 Piacza Szamasujvár.

1615 a' Szamasujvári fejedelmi uradalom részjóságául nagy része őszveiratott.

1649 birta Kornis Ferencz Veselényi Kata férje.

1650 mint a' Szamasujvári fejedelmi uradalom' része fel- és őszveiratott.

1702 birtak itt Ilyéy Gábor, Csontos István nemesek.

25. Szombattelke O. Szimbó. A' vármegye' szélében helyeződött falucska. Birtokosai: hasonfelében Széplaky Istvánné örökös és Henter 's más bébíró nemesek. Határa termékeny. Van erdője. Határos b. Szolnok vármegyével. Lakosai egyes. Görög hitű Oláhok. Van helybeli papjok 's fatemplomjok. Né pessége áll: 304 lélekből; házaí száma: 44. Piacza Szamasujvár.

26. Kötke, Kicsin falu és népetlen a vármegye határán. 1657 év óta földes ura a fejedelem a' Désaknai kir. sótisztaság' felügyelete alatt többnyire haszonbérbe kiadva. Határa közepes gabona termésre nézve. Erdője kevés. Lakosai Egyes. Görög hitű Oláhok. Van helyben papjok és fatemplomcskájok. Lelkeinek száma: 182; házaik: 26 Piacza Szamasujvár Dé's. ---- 1609 egészben a' Cz. Vass család bírta.

1615

1653 a' fejedelem mint tisztán fejedelmi jószágot összeveiratta.

1677 febr. 7-kén Keresztesy Pál és Samuel nyerék adományjogon beírás által. Ekkor Kötke névvel.

1745 táján Dobra Péter emlékezetes fejedelmi ügyek' igazgatója ezen falucskát beírásos adománnyal nyerte vala; három nyom ivadékaira szabtván (reguláztatván) az adomány. Ez az a' Dobra Zalatna előnévvel, ki a' Fashing Ferencz „Nova Dacia“-ját „Nova Mendacia“-nak gunyolta maga nemzetéhez szitván.

A' fejedelem mint földes úr e' jószág' birtokánál fogva a' nemes rendek minden rovatalaiban birtoka mennyiségéhez képest részesedni szokott.

A' Széki járás 1828-ban az ország' háza megörökösítésére fizetett 891 rforintat 21 1/4 xárt c. p.

II. B ú z a i j á r á s.

1. G y e k e. Oláhul Z s á k a. Néhól „nagy“ melléknévvel. Jelenleg Huszár báró és Haller gróf birtoka. A' vármegye' szélében álló nagy népes falú. Több századdal ez előtt „Gyeku“ neve volt. Termeszterményjeire nézve derék határán a' gabona, bór, gyümölcs bőven gyűjtetik. Legelőji meszsze terjedettek egész pusztát ábrázolók; sok marhát táplálók. Van erdője. Határos Kolozsvármegyével. Katanával. A' Gyeketi tóról Benkő is emlékezik Special. Transsilv. Lakosai Magyarok és Oláhok. Az elsőkből többnyire ev. reformátusok, az Oláhok nem egyes. Görög hitvallók. Ezeknek helyben papjok és fatemplomjok van. Szorgalmatos gazdák föld és kézmivesek. Gyekének évenként négy országos vásárai vannak: januar. 18, julius' 6, septemb. 20 és october 10-kére határozva. Népesége: 351 lélek, háza van: 92. Piacza Szamasujvár. — Itt az ősi kastély figyelemre gerjesztő, mellynek szemléletére bús melancholia lepi-meg a' vándor lelkét; Csokonayval

Itt látsz egy örököt igrő oszlopot

Mellynek még a' darab köve is elkopott.

1228 II. András király Simon bánnak a' Mihály' testvérének Gertrud meggyilkoltatásában vólt részeseknek jószágait 's azok közt Gyekét (Gyeku) Dénesnek a' Dénes Tárnok Mester fijának — kit igen szabad egybeköttetés-sel a' mai Bánfy nemzetség' őseinek tartanak — adta; Alolbod gróf Aba nemzetségből Leustach fia igtatván-bé birtokába, Raynold Erdélyi püspök lévén. Ercdeti oklevél másolat ú. m. Diploma Andreae II quod ex Tabulario Ill. familiae Bánfianae vulgavit R. P. Fridválszki Claudiopoli 1777 in folio.

1481 Szilágyi Júsztna Erdélyi Jánosné itt vólt részjóságát férjének hagyta végrendeletében a' Kolo's Monostori Convent előtt; de akkor Kolo's-vármegyében vala helyeztetve.

A' XVI év száz' elején a' Fejes nemzetség bírta; mellynek (a' mint Benkő írja) magvaszakadtával

1514 táján szállott a' Hadadi Veselényiekre. Kik közül bírta Veselényi Miklós három negyed századig. Ez Zápolya Jánosnak fegyvervivője, János Zsigmondnak pedig itilőmestere; mindenütt hive tisztjének. Szelid és könyörületes lelkéről dicsirendő. Elhólt Gyekében 1584 a' hól a' házi kápolnában emlékét e' két pár versel tisztelik és örökiték:

Nicolaus Patrio Veselényi hic accubat arvo
 Octuaginta annos non sine laude senex
 Arma tulit primi, Janique sigilla secundi
 Regis at hic annos bia tulit ille decem.

1600. a' Cz. Vass család mint részjószága-
 ban megosztozott.

1640-ig birtokosi voltak Gyekének: Vese-
 lényi Miklós 1584-ig, és Boldizsár a' főispán
 „Gyeka“ előnévvel; ennek veje Kornis Fe-
 rencz V. Kata leánya által. Haller János Kornis
 Kata férje. Majd a' Petkyek.

1700 birta Hornis István báró.

1777 táján is Kornis gr. birtok volt egész-
 ben.

A' mű értünkre Kemény Farkas gróf ren-
 dek elnöke és leánya Kemény Anna Bánfy
 György grófné birtak benne. Van Gyekében
 rom. catholicusok számára házi kápolna.

2. Feketelak O. Lák. Kicsin falucska
 mellyet egy patak két felé szakaszt. Birják:
 Henter, Török, 's más nemesek. Földje jó, le-
 gelőji völgyesek. Erdője nincs, tava, szőlője
 kevés. Adozó köznépe több magyarakból 's ke-
 vesebb Oláhokból áll, kik egyes. Görök hitü-
 ek helybeli papjokkal együtt. Van helyben pap-
 jok és fatemplomjok. Van evang. reformatum
 kötemplom is helybeli pappal együtt. Lelkei

száma: 444. házaik: 75. Piacza Szamasujvár
1648 birta egészben Kőrös Ferencz.

3. Meleg Földvár. Éder szerint 1460 előtt népes többek által birtott 's mais derék falú. Régi levelekben Feoldvár. Birtokosai: Belényesyné, Csontos, Felszeghy, P. Horvát, Bodor, Kakucsy, Köblös, Szabó, Száva, Jánosy nemesek. Fele oldalban fele térben fekszik. Sok legelői ezrenként táplálják a' juhokat és egyéb marhákat. Szántó földjei igen termékenyek. Van erdője. Szőlőihöl erős bór szüretlik. Lelkei száma: 442, kikből nemes 20; házaik: 150. Piacza Szamasujvár. Három hitvallásukat számlál: vannak kevés egységhevők, ev. reformatusok többen, Görög egyes. hitűek legtöbben. Ezek az Oláh lakosok, azok Magyarok. Az ev. reformatusoknak szép kő az Oláhoknak fa templomjaik vannak helyben. Itt János Zsigmond kora alatt az egységhevőknek gazdag egyházi megyéjük vala a' Zsuky nemés család által főképen gyámolítva. Zsuky Klára Horváth Boldizsárné ada létet a' P. Horvát nemzetség' ide való birtokának egy részre nézve.

1700—1702 birták és lakták: Zsuky Pál, Kakucsy György, Felszeghy János, Horvát nemesek.

4. Kapór. O. Kopru. Kicsin falucska a' vármegye' szélén. Birtokosai: Kakucsy, Felsze-

gi, Horvát, Köblös, Szabó, Jánosy nemesek. Határa gabona termésre igen jó. Van kevés szőlőhegye erdője 's tava. Lakják Magyarok és Oláhok. Azok ev. reformatusok ezek egyes. Görög hitűek; kiknek helyben papjok 's fatemplomjok. Lelkei száma: 250; háza: 44.

5. Búza. Hajdanta Szászok lakták, nevezték Buzendorfnak; de nem falú, hanem Város volt: mais a' falú' felső végében egy kútat az Oláh lakosok város kútjának neveznek. Német neve onnan volt, hogy két völgynek ajkaira vala építve. Jelenlegi neve tehát a' falúnak nem a' búza' termékenységetől — ámbár azt is termi határa — hanem a' Német nevezetből eredett és rövidült. Teke (Koloszvárm) az innen ki vándorolt Szász háznépek által épült. Ezen a' járásnak nevet adott derék népcs falúnak jelenlegi birtokossai a' Csály jogon: Josika báró, Lázár gróf, Henter Felszengi nemesek 's zálogon mások is. Szinte annyira völgyben mint tágas ronaságba helyeződött. Határa tágas, gabonát bőven tisztán ad. Legelőinek nagyobb része völgyes, juh tenyésztésre igen haszonvehető. Bora közép jóságú 's kevés terem. Tavai kiterjedtek halakkal bővelkedők nád erdőkkel fedezettek. Fája szüken van. Lakosai Magyarok és Görög egyesült hitvalló Oláhok. Van ezeknek fa — azok-

rak kö templomjok és helybéli papjaik. Lelkei száma: 563; házaie: 220. Piacza Szamosújvár. Országos vására júhak keletére nézve hires, aprilis' 24-én tartatlik.

1460 Búza mint mező-város állott, vásárjoggal pedig már az előtt élt. Éder beszéli, hogy bizonyos Szcheni kereskedőket, kik innen ekkor a' városból haza felé mentek a' Földvári (innen nem meszsze lévő falú) nemesek megtámadták; segyverre költ a' dolog, 's két nemes ember meg ölettetett. Szilágyi Mihály eredeti oklevele után. Éder *Observationes Criticae ad Historiam Mart. Felmer* pag. 364.

1545 Petráske Moldvai vajda eddig hatvan népével kirablá felégeté.

1702 birták: Csáky István, kinek sóbéli haszna vólt és Bánfy György gróf.

6.) S z á s z Z s o m b o r. O. Z z i m b u r. Hájdoni váráról emlékezetes népes falú. Birták: Csorba, Fogarasi, Gegő, Máriafi, Gál, Balog, Henel, Szász, Szilvesán, Várady, Váró nemesek. Határa nem nagy; fele terméketlen. Földjét, legelőit, szőlőhegyeit Oláhok mívelik mint köz lakosai. Van benne ev. reform. templom kööl és helybéli pap; az Oláhoknak is helybéli atemplomjok 's hitesorsos papjok a' Görög egyes. hitre szentelve. Lelkei száma 524; házaie: 112. Piacza Szamosújvár.

1481. Szilágyi Jusztinának Somkereki Erdélyi Jánosnének részjösszága volt itt; melyet mint magtalan férje testvéreinek Tamásnak és Mártonnak hagyott férje halála utánra a' Kolo's Monostori Convent' tanúsága mellett Keresztelő b. János innepe előtt második ferián.

1486 Sarlós b. aszony ünnope utáni második ferián határai kijáratlakt.

1677 februarius' 7-én Keresztosi Jánosnak itt a' dézma el engedtetett mint részjösszága ba három évig.

1508 mint részjösszágot birták Zékely nemesek, kiknek egyenes ivadéki ma Kolozvári polgárok. Az új adománylevelet erről a' Kolo's Monostori apátság őrzi.

1702 birták: Vajda János, Székely László nemesek; majd Csernátoni György.

7.) Szent Miklós. Mezősegi erdőtlen kitsiny falú. Birtokosai: Veselényi báró, Gencsy, Hatfaludy, Keczei nemesek. Kiterjedtebb tavaiban a' halak tenyésznek. Kevés szántó földjeiben gabona szűken terem. Legelői se tágosok. Erdője szőlője csekély. Népe Oláh egyes. Görög hitvalló a' pappal együtt. Van helyben fatemplomjok. Lelkei száma: 283; házaié: 53. Piacza Szamosújvár.

1700 Jábroczy Mihályt itt saját alattvalói meg ölék. Az előtt is, 's továbbad is nevezetes birtoka volt benne a' Jábroczy nemzetségnek.

8.) Mányik. Kitsiny falú. Birják: Telc-
ky gróf és grófné 's Hemény báró. Nem nagy
határa búzát törökbúzát bőven terem. Erdője
kevés; szőlője még kevesebb. Legelőji lanká-
sok jók. Lakosai Oláhok egyes. Görög hitval-
lók, helybéli papjokkal együtt. Van helyben
fatemplomjuk. Lelkei száma: 278; házaik: 54.
Piacza Szamosújvár.

1508 mint részjóság a' Zékely nemeseké
vált. L. a' főbirák sorában. 1588-1595-ig.
Ezeknek maradéki utóbb új adománylevelet
nyertek, a' Kolo's Monostori apátság levéltár-
ba heljeztet.

1702 birta és lakta Hemény Simon báró.

9.) Cze nte. Birják: Lázár gróf, Apor
báró és Szabó 's más nemesek. Kis helység.
Gabanája, bora tágas legelőji, erdőji jobb kar-
ba heljezik. Lakják Oláhok egyes. Görög hit-
vallók Helybéli papjok és templomjuk e' hitre
szenteltettek. Lelkei száma: 280 házaik: 49.
Piacza Szamosújvár.

1649 birta egészben Kornis Ferentz.

10.) Kékes O. Tyotyis. Régebben Oláh-
Kékes. Nagy falú. Birja Veselényi báró. Sok

rona szántó földjei, tágas bérczes — völgyes legelői, szálas tölgy erdői, erős bora a' nevezetesebbek közé állítják határát. Lakják Oláhok 's szint annyi Magyarok. Azok hitökre nézve nem egyes. Görög hitvallók, ezek ev. reformatusok. Azok fa — ezek kötemplomban papjokkal együtt imádják az Urat. Lelkei száma: 495; házaie: 100. Piacozó helye Szamosújvár.

1606 birták Kornis Boldizsár és Szemere János.

1700 Bánfy György gróf és főispán főbb birtokosa vala.

11.) Apáti. Dellő mellék névvel O. Apútyu. Másfél század előtt előnevét adta a' Somay nemes nemzetségnek; mely jogon egyik Kendeffiné birja. Több birtokossai: Abády, Barta, Kováts, Kontz, Kulissek, Lippay, Rác, Serbán, Várady nemések. Jó boráról, elegendő erdőjiről, kövér legelőjiről, rona földjeiről, kevés taváról ditsiretes falú. Lakják Oláhok és kevés Magyarok. Azok Görög egyes. hitvallók. Van helyben papjok és fatemplomjok. Van romai catholica részen egy házi kápolna. Lelkei száma: 239; kikből 50 nemes; házaie: 45. Piacza Szamosújvár.

Hihető hogy nevét az itt való apátságtól költsönözte. Ugyan is nem szenved kétséget

Erdély számos szerzetesscinék hajdani léte; nem az, hogy e' megyében is az elsőb Magyar Keresztyén századoklan kelletinél több klastromok állottak; az Apáti név is az itt volt Apátságról ragadott e' falura máig öröklendő; melly Szirmay Szathmár várm. 11. R. 98 lap szerint IV. Béla király alatt el-pusztult több klastromoknak egyike lehetett.

1434 E' falú állott mostani nevével együtt.
Itt ez évett october 6-k. a' nemesek részről Zsuky János, Turi Péter, Miklós Almakereki Apa fija 's a' t. a' parasztok részéről: Budai Nagy Antal, Clusvári Janos Mester, Vajdaházi Nagy Pál 's mások mint követek egybegyűltek a' támodatt paraszt zendületet egyezet által lecsendesíteni. Éder, a' Kolo's Monostori apátság levelei közül. — Apáti az öskor' borultabb jelenetei közül Erdély' két szomorú történeteire emlékezteti a' maradékát. Az Erdélyi szakmányolók jobbágyi sorsokon erőszakkal kívánván segíteni, Alparétnál (b Szólnak várm.) fegyveresen egybe csoportoznak. Az ország vajdája Csáki László, alvajda Lépes Loránd 's Tamásy Henrich és Kusali Jaks Mihály Székelyek ispánnyai is viszont ütközetre készült néppel megérkeznek. Megesik a' csata egyező veszttel. Mi után eltávozván innen, a' nemesek közül Zsuki János,

Türy Péter, és Almakeroki Apa Miklós mint követek Apátiban octob. 6. a' paraszt közönség részéről pedig Buday Nagy Antal, Klusvári János Mester, Vajdabázi Nagy Pál 's mások is követek gyanánt megjelennek. Végezték: hogy mind a' nemesek, mind a' parasztok a' királyhoz (Zsigmondhoz) követeket küldjenek, 's míg a' felelet megjőane, a' jobbágyok a' nevezetesebb innepi ajándékokat adják földes uraiknak 's a' használt föld és marháikhoz képest egy vagy $1/2$ forintat fizessenek évenként, — hogy minden esztendőben egy napot (talán hetenként) az uraik kénye szerént szolgáljanak — a' malmok építésére ügyeljenek — elköltözni kívánván fölgyeikről a' telekdij 's adosságok' lefizetése után földes uraik bocsássák el. Ezen törvények ellen vétő nemes embert a' vajda hitszegésen marasztalja, a' jobbágnak pedig a' ki vét, a' földcs ura minden jószágát foglalja el. E synchronis literis Conventus de Kolos Monotra. L. ezen zendületnek további folyamatját 's kimenetelét. *Observationes Criticae Caroli Éder ad Historiam Mart. Felmer* pag. 72. 73. 74.

1514 a' Dosa porhada Hoszú Antal és Lőrincz Pap' vezérlete alatt előbb Temesvár alatt az után Kolozsvárnál veretett széjjel, de

mielőtt itt meg verettek volna Apátiban gyűlt egybe a' Kuruczak serege, 's innen rohantak Kolozsvárra, hól őket Lindvai Sisak Bánfy János 's barátja és vezér társa Drágfy János szélesztették és üzték-el. L. Buday Fer. Polg. Lexic. I. dar. 141 lap. A' XVII év száz alatt birtak benne az ördög ivadékok.

1606 nagy részét birta Kornis Boldizsár.

1700 Bándi, Zabolay birtak benne.

1764. Somay Lippay nemeseeknek szálló-hegyei voltak itt.

1770 birtokosai valának: Veselényi és Inczedy bárók, Zuthory Ferentz, Lippay Somay György nemesek.

1775-is Veselényi részjóság volt benne.

Dellő Apátii Somay nemzetség!., Fijai egy szebb századnak; a' tü időtök még nem születék. Öröm részemről, hogy neveiteket ki-keresvén a' feledésből, bár gyenge erőmmel azon tetőre emelhetném, melyet érdemléték. Az érdem virányiból koszorút fűztem 's azt a' Ditsőség' templomában polgári — pálya — díj gyanánt oszlopotokra tűztem. — E' nihány költsönözött halavány színek is hadd fessék két századon ált a' jelenkorig fényetöket. A' tisztviselők sora jót áll, hogy e' parányi nem e-győbb mint érdemes eldődeitek iránt méltó hódolatom. —

12 Borzás Magyar“ mellék névvel néha. Élhető falú. Birják: három Haller 's két Bethlen grófok, Gálné, Jábroczkyné özvegyek, Várady, Czakó, Dálnoky, Kendefy, Rákosi, Szentgerliczey, Kozma, Kende, Markó, Moldován, Pap, Zilahy nemesek. Erdőtlen határán tiszta-búza 's főképen a' törökbúza, mint a' mezőségi határoknak választott gabona neme bőven terem. Erdője kevés, szőlője, gyümöltsőse kevesbb. Lakosainak egy része Magyar, más Oláh. A' Magyarok ev. reformatusok; az Oláhok egyes. Görög hitűek. Mint két felekezetnek helybéli papja 's a' reform. kö, a' Görög hitűeknek fatemplomjok van. Lelkei száma: 331; Házaie: 87.

1620. jan. 15-kén Posonban fej. Betlen Gábor részjószágot adományozott itt Haller 'Sigmondnak.

1622 Veselényi Boldizsár is részjószágot adományozott Csongor Péter hív emberének (familiaris)

Volt tehát itt utóbb Csongor birtok.

13.) Szász Uj-Öss. O. J u s. Nagy kiterjedésű népes sok birtokosok közt fel-oszlott falú. Birják: Teleky grófné, Domokos báró, Balog, Bán, Bányay, Bándy, Horváth, Rácz, Mara ivadékok, Beel, Bojta, Bornemisza, Eczen, Felszegi, Fogarasy, Gyenge, Gönczy, Keresztes,

Kis, Koszta, Köpeczy, Krizbay, Makkay, Mé-
száros, Mikás, Sáfár, Szatmáry, Szénásy, Szent
joby, Szilágyi, Zabolay, Vég, Véér, Zsidó ne-
mcsek. Sok tavai, jó felkvésű szántó földjei,
zsiros legelői, kevés, de szálás erdőji termé-
szeti minéműséget czimezik. Határos Kolozs-
vármegyével. Piacza Szamosújvár. Népe Ma-
gyar és Oláh. Ezek egyes. Görög hitvallók,
van fából helyben templomjok és papjok. Lél-
kei száma: 666, kik közül nemes 105; há-
zaie: 142.

1479-re a' következő oklevél ide illetve
e' következő a' hires neves Jankafy, nemzet-
ség' levél nemességét nyilvánító. Mátyás Isten
kegyelméből Magyar Cseh 's a' t. országok ki-
rálya. Tü néktek a' mű hiveinknek Eösi mind
két Jankfy Simonnak. Idvességet 's a' mű
királyi kegyelmünket és kedvezésünket! A' fe-
jedelmek' felséges méltósága hozza magával,
hogy egyéb nagyságos tetteik között fő gond-
jak legyen, alattvalóik' állapotjokat sorsokat
's erényeiket meg fontolva kit-kit érdeme sze-
rént a' nemesség' nagyobb fokára diszesbb je-
lekkel magasztalni, mert így leend ditsiretes
a' fejedelmek' ajándéka, és az alattvalók indú-
latja az erényes tettekre hevesebben ösztönöz-
tetik. Józanan tapasztalván és meg fontolván
a' tü hívségteket 's hív szolgálatotakat, mel-

lyelkül különböző időkben és helyeken 'tehetségtökhöz képest hív állandósággal a' mű Felségünk iránt háládatosak lenni igyekeztek, néktek 's általatak Eösi hasonlólág Janakafy Lörintznek és Jánosnak rokonitoknak 's az ők örökösének 's minden utódiknak ezen czimert vagy nemesség jelét — melly jelenlévő levelünk kezdetén vagy elején saját színeiben mesteri kézzel lefestve és czifrázva van, 's mellyel a' mint állitjátók — öseitek is élttek; de az arról költt kiváltsági levél általak történetből el-veszett és el-idegenült — bizonyos tudásunkból 's ön szándékunkból és királyi hatalmunk tellyességéből újra és újból adtuk, ajándékoztuk 's adományoztuk; sőt adjuk, ajándékozzuk és adományozzuk 's ez által kibocsátjuk, hogy tő 's említett rokonitok 's a' tő és az ők örökösi 's minden utódi az említett nemesi czimmerrel, más czimerekkel élő nemesek szokása szerint mindig és mindenütt az ütközetekben, pályafutásokban, ágyukan, párvialakban 's más nemes és vitézi gyakorlatokban; nem különben gyűrűken, sátrakan, kárpitokon, átaljában pedig minden dolgok léptek nemeiben a' valóságos és tiszta nemesség czime alatt, mellyel titeket minden sorsú és rangú emberektől becsültetni és neveztetni akarunk, 's mind azon kegyelmökkel kiváltságok-

lal és szabadságokkal, mellyekkel országunk' több czimeres nemesei élvén mindenképen törvény és szokás szerint élnek élhessetek és élhessenek, 's annál nagyobb igyekezettel és szorgalommal a' királynak és a' mű felségünknek hódolni egyébaránt a' tti és érintett rokonitok hathatosbban törekedjenek, mennyivel inkább látni fogjátok hogy titket 's rokonitokat királyi kedvezésünk 's jó akaratunk és kegyelmünk meg előzőtt. Melly dolognak bizonyoságául jelen való levelünket titkos pecsétünkkel meg erősítve adtuk. Költ Budán Úr menybe menetele ünnepe után közelebbi vasárnap, ugyanazon ezer négy száz hetven kilentzedik Magyar huszan kettődik Cseh országlásunk tizen egycdik évében. Eredeti oklevél masolat.

1473 Eossi Jankafy János.

1511 Ewsi Jankafy Máté éltek.

Ok adja elő magát ezennel e' megyei Szászok eredetéről értekeződné. — Azon alkalommal midőn I. István Magyar király II. Henrik császárnak hűgát, Giselát nejlül yevén innepileg heza hozta, sok Német nemzetségek jöttek be Magyar országra 's onnan Erdélybe is, ilyenek voltak e' megyében azok, kik Hospites de Zeck nevezet alatt IV Béla király' idejében említetnek. Azonban koránt se voltak csak annyian, hogy egy nép-testet alkottak.

vólna elejéntén; 's migleu II Geysá király 1141
 „ mostani Szászokat Erdélybe szállította feltű-
 netlenül éltek: de ekkor számosabban lévén
 ide telepítve a' nékiek szánt királyi földön
 (fundus regius) mind elnem férvén elszéledtek,
 különösön Besztertzét 's távulabbí vidéket is
 1206 előtt jóval béülvén, e' várost építék 's több
 falukat, ezek is az András király kiváltsági le-
 velében Hospites Teutonici névvel czi-
 meztetvén. Felmer Desericiussal és Ben-
 kő meg egyeznek abban (bár Eder nem
 látszik hinni) hogy a' több vármegyékben 's itt
 még a' Mogolok bérohanása előtt, ha nem mind;
 de igen sok helységeit a' megyének békülték
 's a' földes urak földjeik mívelésére telkeik
 meg népesítésére a' Magyar birtokba bévétet-
 tek; mert a' mint ezt is Benkő beszéli: „ a'
 Magyar nemzet soha se töltötte bé a' földet
 melyet erővel foglal vala”, (s ebből követke-
 zett hogy hazánk' legtermékenyebb környéke
 idegeneknek jutott, és abból hogy hajh! min-
 denkor a' jövevényhez a' Magyar több mint
 barátságos szívvél viseltetett) De Éder a' me-
 gyei Szászok' eredetét 's az ők jobbágyi sors-
 rá jútásokat Brassórol beszélvén bővebben 's így
 adja elő (Éder observat. Criticae ad
 Histor. Mart. Felmer pag. 80) hogy 1492
 midőn némely Magyarok az Austriai házzal kö-

tött atyafiságát szövetségét Ulászlónak helybenhagyták; — már akkor a' Szász közönségek' követjei 's személlyesei Szcbenben voltak egybegyűlve. Továbbá 1553 Medjesen a' vajda jelenlétében végeztetett, 's két esztendő mulva Ferdinánd által is meg erősítetett: hogy a' faluk' lakossai külön semmi ítéletet nehozhassanak, se hitet bé ne vehessenek, hanem a' pereket a' királybíró és Tanács eleibe vigyék. — Épen az, hogy a' Szász faluk magok szabadságokat a' hatalmasak erőszakja ellen 1553 tájáig oltalmazták, okozta az ők egybeköttetésöket a' városokkal; midőn ellenben némely Szász faluk, mellyek a' városokhoz lekötelve nem voltak már régen szabadságaitkat elvesztve földes úri hatalom alá jutottak 's lassanként jobbágyokká zselléreké tétettek. Különösön 1458 parantsolja I Mátyás király (így 1499-ben is Ulászló kir.) az Erdélyi nemességnek hogy a' mely Szászokat magok jószágaikban letartóztatnak minden javaikkal együtt bocsássák szabadon Éder observ. Criticae pag. 104. e literis autogr.) Breviarium juris Transsilv. pag. 31, 32 magyarázható 's nyomozható innen is a' vármegyei Szászok eredete: meg történt az is, hogy e literis anni 1320 apud Vagner Diplom. Sá-

ros pag. 97) a' Tentó joggal élő Szászok-
ra a' királytól, a' királyi birtoklás emlékezteté-
nek fenntartására, valamelly rovatat vagy díz-
ma fizetés vottetett 's a' nemesek ezen helye-
ket vagy csak hasznait adományúl nyervén;
idővel a' gondatlan Szász népek, lakosok előb-
beni eredetes jogaikból lassanként kivetkeztet-
tek, jobbágyi állapotra szállottak, 's néha mi-
dön jó alkalom adta elő magát, királyi hely-
benhagyással is megerősítették az ilyen fog-
lalások 's erőszakok. Éder Observ. pag. 106.
Szolgáljanak tehát a' lebeszéltek a' Doboka
vármegyei Szászok' zselléri állapotjának némi-
nemű esmértetésére, a' múltt korból. Ma nem
minden „Szász“ melléknevű falukban találta-
nak Szászok; mert kikoptak.

Szászújóstt 1702 óta birták: Sárközy Já-
nos, Zabolay György és János, Torockay,
Fogarasy, Bándy Gyenge nemesek.

1764 Zabolay Borbára Somlyay Jánosné.

1775 is Gyenge nemesek birtak benne.

14.) Moricz. O. Morocz. Kicsinfalú a'
vármegye szélében. Birják Vöcselényi báró, Vass
's más nemesek. Földje, legelői erdőji haszno-
sak termékenyek. Határos Kolozsvármegyével.
Lakosai Oláhok. Hitekre nézve Görög egyes.
hitűek. Van helyben papjak 's fatemplomjuk.

Lelkei száma: 222, házaie: 42. Piacza Besztercze.

15.) Máté. Derék falú. Birják a' Haller grófok. Jó földjei, tágas legelői, szőlői, erdőjei haszonvehetőek igen jók. Lakosai Oláhok egy. Görög hittűek. Van helyben papjak 's fatemplomjok. Határos Vermessel Besztercze vidékben. Lelkei száma: 456; házaie: 75. Piacza Besztercze.

1702 Haller István báró birta egészben.

16.) Bongárd. A' vármegye szél-szegletében fekvő kieső falú. Birtokosai: Bély gr. Kemény, Szentkereszti bárók, Ambaris nemes. Magában sovány földjét igyekező lakóji termékenyé tették. Bora igen jó. Erdője elegendő. Legelői különbféleképen jutalmazták a' reájok fordított munkát fáradságot. Lakónépe Oláh, egyes. Görög hitű helybeli papjakkal fatemplomban imádják a' teremtet. Piacza Besztercze. Határos Besztercze vidékben Szent Györgyek. Lelkei száma: 285; házaie: 62.

1545 Solyomkövi Ördög Ferencz beírás-képen egy pusztát vitézlő Karuly Dénezsnek 's jegyesének Ágnes nemes leánynak két ezer aranyban átkadta semmi jogot fenn nem tartván magának. Capit. Albens. Divers. Cettuum. Cist. 1. fasc. 6. nro. 8.

1575 septemb. 25. Vass György Kolozs várm. főispán nyeré adományúl Bátori István vajdától Bongárdi egész részjóságát Karolyi Sofiának Veres Jánosnénak hűtlenség szennyén Huszti m. s.

17.) Veresegyháza. — Hogy merő szóhagyományckon 's úgy mondatott hypothesisen a' hitelt szomjuhozó éviró nem alapithatja alításait; azt ki-ki tudja: de mű még is bár keblünk' forró ohajtása, hogy hazánk' édes anyaföldünk 's kedvelve tiszteltt nemzetünk' egyes esetei is valahára historiographia szerént felfedezve vólnának — Veresegyházáról az egy etymológiájánál fogva kívántuk megjegyezni: hogy az avúlttabb századokban, midőn Erdély is csaknem Portugália vala az egyháziakra nézve, c' tájékat mellyen Veresegyháza áll a' Templariusak — a' Magyarok közt Veres Barátak — nevet viseltt rendje birta 1314 előtt. Ohajtanók, ha próbaállításunkat egy valaki nálunk szerencsésbb vagy megczáfolná, vagy kútfőből igazolni kívánná. — Egyébaránt ma, Veresegyháza szép nagy helység. Birják: Veselényi báró, Érsek, Incze, Lapuhas, Rédey gróf, Zabolay, Vass nemesek. Földje; legelőji szőlői igen jók, termékenyek. Bora erős. Lakják Magyarok és Oláhok. Azaknak régi kő szentegyházak 's helybeli; ezeknek is egyes. Görög

helybeli papjak 's fatemplomjok van. Piacza Besztercze, Szamasújvár egyező távúlságra. Lelkei száma: 351, házaie: 81.

1545 Solyomkövi Ördög Ferencz, egy pusztát adott itt béírásképen Hároly Dénesnek és Ágnesnek, jegyesének semmi joggal maga részére (nullo jure sibi reservato) Cap. Albens. Divers. Cott. Cista 1. fasc. 6. nro. 8.

1702 Rédey, Zabolay István birtokosoknak sóbeli hasznuk volt.

Majd Bándyak.

1777 is Zabolay Mihály birtak benne.

18.) Szász Ujfalu. O. Ujfalou. Nem kis helység. Birják: Mikó gróf, Bánfy báró, Csernátoni, Székely 's más nemesek. Szántó-földjei, legelőji, kevés erdője, még kevesebb szőlőhegyei természeti képében figyelemre méltó vonások: minél kevesebb mindazoknak kiterjedése, annál hasznosbbá teszi a' szorgalom mellyet a' Szász lakosok rájuk fordítanak. Ezek evang. lutheranusak, kiknek köből helybeli templomjok 's hitesorsós papjok van. Piacza Besztercze. Határos Lekenézével Besztercze vidékben. Lelkei száma: 519; házaie: 95. E' falú az evang. reformata részen leány e. megyéje Szász Czegőnek a' Nagy Sajói káptalanban. L. egyházi jegyzetek alább.

1486 júliusban határa kijáratott.

1607. Kolosvártt decemb. 8. Mindszenti Benedek 's neje Bánfy Anna nyerik adománytúl egészben fejj. Bátori Gábortól.

1764 egyik birtokosa Bánfy Ferencz báró volt.

19.) Kétel. O. Tyety. Szép fekvésű, kiterjedt határú, jó boráról, erdőjéről, kövéről szántóföldjeiről 's tágos legelőjéről dicsírt nem nagy falú. Birtokosai: Betlen gróf; Ajtay, Fráter, Gálné, Jékey nemesek. Lakosai egyes. Görög hitű Oláhok. Van helyben papjok 's fa templomjok. Határos kis részben b. Szolnak vármegyével. Piacza Déés, Lelkei száma: 207; házaie: 40. 1620 pusztá volt, mellyben részjóságot nyert Haller 'Sigmund.

1702 bírt és lakott benne Boeskor Mátyás nemes.

20.) B ő d ő n. O. Bigyji. A' vármegye' szélében fekvő nem nagy falú. Főbb birtokosa Mikó grófné. Sima legelőji, szántóföldjei igen jók. Szőlőhegyei lankások. Erdője nem sok. Van sós kutja. Lakják Oláhok nem egyes. Görög hitvallók. Van helybeli papjak és fa templomjok. Határos Csaba Ujfalúval b. Szolnak várm. Piacza Déés. Né pessége: 247 lélek; háza i száma: 45.

21.) Encs. O. Jencs. 1386 Ench. Majd Szász Enche. Főbb birtokos földes ura Toldalagi gróf. Földje termékeny jól művelt. Vise, erdője, legelői kedvezők. Szőlője jó bort ad. Határa szűk. Határos b. Szolnak vármegyével és Besztercze vidékkel. Az egész megyét határ köre áltéri. Lakosai Oláhok egyes. Görög hittűk, kik helybeli fatemplomban imádkoznak. Papjak is van helyben. Piacza Szamasújvár, Déés, Besztercze. Lelket: 202 számlál; házat: 60.

Encsnek hasonfelét Betlemi Betlen Gergely, Jánosnak fíja, Jakabnak első, Olivérnek második unokája 1386 januar. 15-kén, nyerte adományúl I. Károly királytól, Az adomány levelet Katona István Histor. Critica Regum Hungar. Lib. XI. pag. 136. leírja, mellynek nyomán Éder és Buday Ferencz. (Observat. Criticae ad Histor. Martini Felmer pag 58. — Magyarország polgári historiájára való Lexicon I. Darab 398 lap.) historiai hitelességgel adják elő, 's az említett adományt is. — Ide járúl azon erőség is, hogy a' Katonai királyi uradalmat (fiscalitas) 1758 Erdélyi kincstárnok Bornemisza Ignác báró parancsolatjára fejedelmi ügyek igazgatója Selyei Tolnay János összeíratván, alkór is Encs a' király részén csak egy ré-

szében, mint részjóság iratatt össze, többi része pedig magános birtok volt. Tanúság innen: hogy már 1386 a' király birta vala e' falúnak felét, 's mostani nevezete is vele együtt megvált, állott. Eredeti kútfő. Tehát.

1386 januar. 15-kén felét adományúl nyerek Betlen Gergely a' János' fia és Almakereky János' fiai: Péter és László. Birták a' tizennyolczadik század' első tizedéig békességesen (pacifice) Apafy Miklós itt végrendeleténél fogva nyolcz telket hagyott özvegyének.

1390. Pünkösöd után nyolczad nappal László Ozdi (Fehér várm.) esperest és püspök vicariusá előtt Fehérvárt Betlen Gergelynek — az Encsi jóságban és mind két Borgó magyarokban volt leánynegyede, kiházási javai dosa (res paraphernales) 's minden egyéb névvel nevezett vagyona helyett Margit nejének — mellyeket ez végrendeletében férjének hagyott vala — nemes férfi Tolmács Mátyás adott cserében 13 curiát (házat) 3 szőlőt, 3 szénafüvet, 46 holdnyi szántóföldet Beszterczéről és a' Beszterczi határból minden hasznaival együtt örökösön.

1607. decemb. 8. Viczei Mindszenti Benedek és neje Bánfy Anna fej. Bátori Gábortól részjóságot nyertek itt adományúl.

1620. januar. 15. Posonban Haller 'Sigmond fejd. Betlen Gábortól nyeri adományúl a' Betleni várat és az Encsi (akkor pusztának iratik) pusztabéli részjóságát. — Haller ekkór b. Szolnok várm. főispán. Liber regius.

1690 Kapy György itt vólt részjóságát eladta.

1713 februar. 1-ső napján II. (mint fejdelem) Apafy Mihály' (Encsi birtokos) halálával az Apafy fiúágnak magva szakadván.

1714 junius 19-én a' fejeelmi ügyek' igazgatója Pálffy György a' fejdelmet abba béigtatni akarta. Ellenszegezte magát a' Betlen nemzetség mint az Apafyakkal egy törzsökű testvér, 's annálfogva még fenn álló fiúág.

1728 szakmánrendje a' fejdelem számára öszveiratatt.

1756 majus 6-kától fogva a' Betlen nemzetség' képeben a' fejdelem által indított pert Betlen Pál királyi táblai elnök kezdé védelmezni; a' következet megmutatta mely hiven.

1758 a' fejdelem' számára szakmán rendje esmét öszveíratott: akkór a' fejdelem részén az uradalomhoz 11 háznép mint zsellér (inquilinus) régy népes telken lakó szolgált, hogy ezek hat-hat mindöszve 26 hetet évenként szolgáltak; minden telekről külön ígás erővel is

(vectura) tartoznak; a' szolgálaton kívül minden szükség esetében Beszterczére, Borgóra vagy M. Laposra leveleket hordattak; dézmát a' kenderen kívül rendesen fizették; a' királynak külön korcsomárlás joga nem vólt, vagy ha vólt is azsal nem élt; a' többi birtokosok köst pedig ugyan az kissabva nem vólt; kertelésre alig használható tölgy és nyír erdőji elhasználva találtattak; legelőji akkór is szükek valának: karácsontyúkját 14 xr-al váltották-meg. — Az előbb előszámított tizenegy szelvények közül Apafy Miklós maga nejének hagyott végrendeletében nyolcz népes örökséges (appertinentiata) telket, az eredeti ősi négy telket részekre szelvé. Kiről azok vérségi leszállással Betlen József grófra, erről pedig szölogon Losonesi Bánfy Ferencz báróra szállottak, kitől a' fejdelem visszaváltván a' katonai fejd. uradalomhoz ragasztá 1738. Eredeti oklevélből.

1759 majus 1-ső napján indította-meg a' fejdelem e' részjóság iránt a' pert akkori birtokosa Betlen Gábor gróf ellen.

1760 táján béírás által nyervén ez a' Betlen azt a' részét melly a' Katonai uradalom' sajátja; eladta Haller grófnak; kinek ivadéki köztül való mostani grófi birtokosa. Más része a' Betlen ház' osztályosainak magános tulajdonok.

1761 Somogyi Ferencz Bándy Ferencznek ide való részjóságát elidegeníté.

1794 vége szakadván a' fejedelmi pernek, az alperes Betlen nemzetségnek e' részjóság Maria Terezia által kiáltetett.

22.) Vicze. O. Zsicza. Hies helyen alapított nagy falú. Jelenleg birtokosai: Petky Antonia grófné Kremp báróné, és Augusztinovich. Minden nemű e' megyében honos gabonát gazdag aratással teremnek kertjei, földjei. Elegendő erdője. Szőlőhegyei jó bort adnak. Igen kevés tava feneketlen méjségében sok halat táplál. Róna legelői számos juhakat és marhákat táplálnak, hány ezer méh zsibong rajtak! nyár hosszában. Határos b. Szolnak vármegyével. Piacza Szamasújvár. Lelkei száma: 319; hátsaié: 99. Köznépe Oláh és Magyar csaknem egyezőleg. Van helyben azoknak fa-, ezeknek kőtemplomjok papjok. Görög hitű. Itt is triumphált az idő az ősi kastélyon: csak a' pincze használható abból, többi része hallgatás lakta omladék.

A' Mindszenti magva szakadtt háznak családnak előnevét adta vala a' tizenhetedik század elején; mellynek kastélyos vára vala míg az idő vasfogai elnem őrlék emészték.

1607. decemb. 8. Kolozsvártt fejd. Bátori Gábor Mindszenti Benedeknek 'a nejének Bán-

fy Annának adományozta: Bathon, Chiabaka, egész falukat, ismét a' Betleni udvarházat és részjószágot, úgy Árpáston, Omláson, Egresben Oroszfaluban, Málomban, Beydd-ben b. Szolnok várm. — E' megyében: egész Viczét az udvarházzal együtt; 's Borzáson, Kételben, Enczy (Encsen) Szent Mártonban részjószágokat, és az egész Ujfalut (Szász-Ujfalut) Liber regius.

1650 a' Szamosújvári tisztán fejedelmi uradalom részéül a'hoz öszveiratott.

Majd a' Jábróczky nemeseket vallá urainak, kikről a' fejdelemre vissza, arról a' Kemény báró nemzetségre szállott.

De mi előtt ez közelebbről történne, bírták.

1690 Kapy György és Kapy Erzsébet. Amaz maga részét elidegenítván.

1700 táján birtokosi: Kapy János Jábroczky Mihály valának. Ennek özvegye Kapy Erzsébet Apór István grófné lön; 's e' jogon főbb birtokosa vala Apór István gróf.

Második Rákoczy Ferencz 1705 novemb. 10-kén Zsibó és Örmező közt kemény csapással illetetvén ellenétől hatezer ember veszteséggel 's csaknem minden hadi eszközeit kárulvalva, megszaladott; és előbb Szamosújvárra, onnan Betlenbe vonta magát, 's innen Vicze

félé tartott, hól egy nyugtalan éjszakát virasztván — mert a' szerencsétlent az éjjeli órák is üldözik — Magyar országra sietett. Cserey kézirat.

Az itt állott temetőbólt Szent Háromsági Szereday Borbálának Jábróczky Gábornénak — a' szóhagyomány szerint — nyolczvan évig elmallatlan tetemeit őrzötte, melyeket 1740—1750 fogadott békes keblébe.

A' Buzai járás 1828-ban az ország házára fizetett: 770 rh. forintat 25 x-árt c. p.

III. Kerlési járás.

1.) Szent Jakab. O. Szijákob. Népes helység. Betlen jogon birják: Kendefy Brencsán, P. Horváth Váró nemesek. Régiebb birtokosai a' Betleni Betlenek voltak mint a' Harinayak osztályossai. Sok róna szántóföldjei, több bérczes legelői, szép szőlői, nagy erdői, teljes sóskútjai jó karba heljeztetik. Lakják Szászak ev. lutherana hitvallók, kiknek helybe papjak 's kőtemplomjok van. Határos Besztercze vidékkel. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 349; házaie: 82.

1766 febr. 7. Harinay Ferencz birván; a' dézma és bére két évig elengedetett benne.

1702 is birta Harinay az utolsó.

2.) **Fellak. Birják:** Barcsa, Beteg, Felszezi, Szakács, Becsky nemesek. Nem népetlen falú. Határa hegyes - völgyes. Szőlőhegyei jó bort termők. Van tölgyes erdője. Lakják Oláhok Görög egyes. hit vallók, melly hitre vannak szentelve papjak 's fatemplomjok. Határos b. Szolnok vármegyével Piacsa Besztercze. Lelkei száma: 368, házaié: 66.

3.) **Szász Czegő. O. Czigou.** Több nemes földes urak közt felosztva bíratik. Birják: Felszezi, Bakó, Barta, Bodoni, Hatfaludy, Ferencz, Füleyné, Léska, Nyerges, Felszezi, Szabó, Székely, Tury, Ujlaky nemesek 's azoknak osztályostai. Nagy határán rengeteg tölgy erdők, jó fekvésű szántó földek, jól mivelt szőlőhegyek terjednek-el 's váltogatják egymást. Határos Besztercze vidékkel. Piacsa Besztercze. Lakosai Magyarok és Oláhok igyekezők. Azok ev. reformatusok, ezek Görög hitűek. Van azoknak helybeli kő-csoknak fa templomjok és külön papjak. Lelkei száma: 406, kikből 40 nemes; házaié: 80.

A' két Magyar hazában hajdan csak egy, — és ez Magyar országon — Balog nemzetség virágzott, ú. m. a' híres Balogvári. Korunkban ugyan ott jeles a' Galantai Balog ház. Erdélyben régebben az Alpestesi Balog ivadékok jeleskedtek. Közülök Alpestesi Balog Máté 1659

Nagy Váradi alvárnagynak rendeltetett a' Hal-
ler Gábor' oda való kapitánysága alatt Barcsay
Ákos' fejedelemségében az ország' rendjei által.
1669 Torda vármegyei Felső Oroszii részjő-
szágának Görgény Szent Imrei nemes udvar-
házának és ahoz biratott malomnak, Húnyad
vármegyében Papp Almás nevű falujának bir-
tokában megerősitetett. Utódi közül Hunyad
vármegyei főispán volt az utolsó magvaszakadt
Balog, kinek leánya ma Lendvay volt száza-
dos özvegye.

Ezen részszerént már elvirágzott, részint
fenn lévő nemzetségeknél nem kisebb díszű,
ősdedes nemzetség volt a' Szász Czegő előne-
vű Balogaké; melly e' megyében harmadfél
század alatt fenntündöklött. Szász Czegőn van
nemzetségi temetője. — Szász Czegői Mauzo-
leum! melly a' tisztí pálján díszlett annyi Ba-
log ivadéknak örzed becses porait, 's melly a'
többi közt hideg öledbe zárád Györgyöt kí-
re Doboka várm. bízta vala köz ügyét 1722
évett, hogy azt az ország gyűlésen védné;
Györgyöt a' másodikat b. Szolnok várm-
egyei kir. adóbévevőt 1771 's utóbb főbirót
1796; Ferenczet e' megyebéli főbirói szé-
ket oly méltán birtt hazafit; Ádám at szintén
vég lehelletéig Bellona vitéz fiját nyugalombé-
rű őrnagyot: majd, mikor a' már-már elenyé-

szendő Balog-ház utolsó csemetéje —
 kinek napjait részemről hová későbbre terjed-
 ni ohajtom — a' századok' álmát kialunni le-
 száll gyászos enyhheljődbe, akkorrá a' háláda-
 tosság e' sorocskákat iratá epitaphiumúl:

Itt, hól a' szenvedő

Nyúgalmát felleli

Örökös bús csendjét

Átok nem terheli,

Nyúgosznak e' megye'

Elhúnytt csillagai

A' Czegői-Balog-

Kihólt Ház' fiai. (1.)

1702. birták Szász Czegőt; Mikó István,
 Balog János. Luczay István, Székely Pál, Ba-
 gaméry György, Pávay Miklós, Köblös Ger-
 gely nemesek és osztáljosak.

4. Kerlés. Oláhúl: Tyirális. Itt-e'tá-
 jon- az első keresztyén Magyar században szer-
 zetes klastrom — nem tudatik melly szerzeté
 állván, a' Kunok' gyakori béütéseit 's prédálá-
 sait kinem állhatta, megűrült- elpusztúlt. Mi
 után Salamon király a' Kunokat megverte 's
 elüzte, a' fenn maradott szentegyházba sok
 ideig isteni szolgálattételre járt egy-egy pap,
 többi közt Merkur Szent Jóhi apátur utobb

---

(1) Fájdalom figyelmeztetjük 's adjuk tudtára az olvasok-
 nak hogy e' díszes nemzetségnek 1834 mart. 22 magva-
 szakadt Sigmond személyében.

Fehérvári nagy prépost, 's minthogy a' déleesti imádság, Kyrie-eleison-non hangzott, utóbb ebből mái fenn érintett Oláh neve 1078 származott. Magyar neve is e' tájtt vette létét Buday Ferencz szerint. — Annyi százados nevű falú tehát Kerlés, jelenleg népes; de nem igen kellemetes heljezetű, a' Sajó vizéhez igen közel egy völgy nyiltán ál. Erdője tölgyes clegendő, völgyes és téres szántóföldjei tiszta gabanát, tágas legelőji táplálatos füveket virányokat adnak. Van kicsin szőlőhegye közép jóságú bortermő. Piacza Besztercze. Lakosai Szászok ev. lutherana hitvallók. Van helyben régi kőszentegyházak 's papjok. Nepessége: 511 lélek 100 házban létező. Az egész falút, 1700 óta bírja a' Betleni Betlen grófi ház; jelenleg abból kettő.

Határának részletes nevei: Makercza tisztássa kapta nevét 1070, hogy ama boldogtalan korban midőn a' józan értelem vad igája alatt a' tudatlanságnak 's képtelenségeknek sinlődvén, egy varázslattal vádolt Makercza nevű szerencsétlen aszszonyt egy Magyar katonára itt megégettetett. Grita gödre a' hasanló nevű Magyar leánytól kölcsönözve Cserhalom hajdan cserfákkal és bokrokkal borítva benőve lévén azoktól kölcsönözte nevét. Ma is van cser erdője. Egy hegy szemlélhetőleg

innen Szent László hegyének és kútjának nevezteték a' régiebb hivektől. Azutolsó év száz' beálltával még bucsújárással tisztelék a' kegyes király' emlékét a' buzgólkodóbbak évenként.

Kerlés's historiai történetét Buday Fer. utánn így adhatjuk. 1070 Salamon király megindulván Dobokáról egész hadi erejével, éjjel Kerlés alá érkezett. Reggel látván Osul a' Kunok' fővezére, először fel se vette; de azután megtudván hogy jó erővel vannak a' Magyarok, egy Cserhalom vagy Kerlés nevű helyre vonta-fel magát és seregét, és onnan azóratta a' Magyarokra a' nyilakat. Felmásztak a' Magyarok ide csak ugyan. László herczeg négy Kunt ölt meg, az ötödik megsebzette; de ezt is megölte. Megfutamodtak a' Kunok, utánok a' Magyarok. László is - noha sebesedve — utánok ered és „látván hogy egy Kun egy szép Magyar leányt lovára felkapott 's viszi, tűzőbe vessi azt, gondolván, hogy az a' Várad-i püspök leánya lehet.“ A' kegyes leányzó a' Kun életéért esedezett; de László megölte ott helyben. A' herczeg lovának neve „Zúg vala.“

Emlékezetesé vált e' helység azzal hogy e' lebeszéltt viadalát László herczegnok a' Kun katanával választá a' megye jelesebb történe-

tei közül czimerének 1748 L. alább a' per-
osét-szakaszt 's azzal is hogy a' járás ne-
vezetét tölle vette.

Diszesiti e' falút a' híres Kerlési kert,
melly kis körében kedvező természeti heljeze-
téhez képest pompás, meglepő, a' szebb izlés'
példánya. Vrennek teremő lángesze genieje
látszik itt munkálkodni Beiden Lajos gróf úr
mivében a' ki alkotá 's szüntelen ujitja. A' kert
bémenetelénél fa emelett festve, mellyel felül-
írás :

Siste viator, ubi natura stare jubet non
adstupe artis; sed naturae delicat

Továbbad nem sűrű Olasz nyárok sora közt
az út, mellyet balról tiszta vizü csónakázható
tojásdad tavacska magas nyárákkal kerítve 12
öl h. 5 öl szél. vált-fel, a' vizet felülről egy
kőoszlop önti belé, mellyet ezen ígék :

Igy a' fatum keséből néha tisztán majd
savarosan folydogál az élet

méltatják a' figyelemre. Majd egy patakka vált
tévedező csermely partjától kis távulságra nyá-
ri hajlék tűnik elő a' szerelem' istenaszszon-
nyának remekelve írtt képével az ajtó' kül-
homloka felett. Jobbra andalogva szemléli Nep-
tun nyágalomra települt kőszobra a' hős az

nyékban csergedező 's egy pár fenyőtől örzött kristály forrását e' sziklahegynelt. — A' hódoló tisztelet, barátság, vérség, háládatosság, öröm monumentuma jön elő továbbá: ez a' természet kezéből tis öltre meredett köszirt' sima oldalába vésett annyi nagyok és jók nevei 's válogatott, elmésségeik gyűjteményje. Nékem is júta egy lap ezen igék' metszésére:

A. 1832.

Hic nos, fatis agitados, fuisse forte meminisse juvabit.

Szép a' természet, kinek szíve van azt érezni, szép törvényei erősek szentek kötelei. Mi erősebb mi szentebb kötel pedig mint az anyai és szülőtti viszont szeretet? a' hon esmérlet' szomja hogy e' helységbe vitt az eddig elé érintett szép ideálok által azt itt kielégítve lenni gondolám, 's imé mind ezek megtetéséül a' legszebb miv a' frúi háládatosság emléke tűnik előmbé: egy kerekded hamvveder ily rá metszett igéikkel:

Memoriae Matris optimae B. Annae Vesselényi
Filius Lugens Ludovicus Bethlen 1807.

Ez életnek futó örömeit mindenkór ezer áldozatokkal váltják meg; mennyivel dragábban pedig a' siron túli nyúgalmat?! de ha ott örök tavaszt, borútlan napokat háborítatlan ö-

römlöket hiszünk reánk várni, meg kell futnunk a' vas pályát, így nem léend borzasztó a' halál is, sem emlékezete. Illy magas erzenények mive vala azon odor (Grotte) mellyet e' regényes hajlék birtokosa munkás fáradsággal vájata keresztül e' köszirten. Maga és maradéki számára készittette e' setét hűs szállást, hogy itt a' halál' intésére békében aludják ki a' századok álmát. A' sirböltöt ilyen felírás czimezi:

Ohajtatt nyúgalmat csak ez helyben lehetsz,

Hazádban csak ezen sötét társ mehetsz.

Itt lesz dűledékké a' testnek pórfala

Itt válik hamúvá a' mi hamú vala.

Irtoztatos csendes e' sirnak méjsége.

Esmeretlen helyet fed gyász-setétsége.

Szegény szív! ha meg szűnsz végre hánykolódni,

Zürzavarok után itten fogsz nyűgodni.

Az élet adás nyújtás és elmetszés fonálát képző párkák köszobrai, kaponya lámpa, mindenféle halált hozó eszközök a' paizsra függesztve, mellyen „pax vobis“ olvasható, mint gyász-emlékek e' temető állítója hősi lelkének élénk képzelő tehetségének tanúji. — Hogy avagy csak egy néma szobrázat tartaná fenn emléket a' szent atyák eleven buzgalmának, kik itte valaha létezének, remete fészek is vájatatt itt 's kár, hogy ma változást szenvedve a' Megváltó' köfeszületnél 's ezen jegyzetelnél:

Deus felicitas, homo miseria

Ismét

*Inertibus horis ducere sollicitae jucunda
oblivia vitae* 1824.

egyébben figyelmet nem von magára. — A' vadászház, a' természetes óságot vetélkedve követett mesterileg alakoltt romjai egy más épületnek, benne egy pánczélos eredeti kaponya, mint régiség maradványa; tovább számtalan vassarkantyuk, pánczélók, sisakok, dárdák, kengyelek a' közel lévő gödör televényé közt gyakran találtatva, háládatos érzést fakasztanak a' mostani hazafi' szívében azok iránt kiknek ezekben árnyékait itt lebegni sejtí 's szent ereklyéit illetni szerencséje lehet. — Cserhalom — melly mezeje vala 1070-dik évben Geyza és László herczegek diadalmának, büszke tanúja e' megye czimerévé vált bajnoki tettek László herczeg és egy Kun latona közt, hól a' Magyarok és Kunok hajdan ellenséges 's most egybe békéltt porait setét cziprusak őrzik, mellyek levelei közt a' halál bús fuvalma lengedez — Cserhalom az a' szent hely mellynek megdicsőitetése óta századunkig 1826-ig pusztán állott emléke a' hideg évrájakban, testvér hazánkfija a' Virgil' koszorújában osztó Musák felkentje Vörösmarti Mihály méltányla lelkes lantjára 's gyönyörrel ömledez

hexameter verseiben az Aurorában éneklő a' csatát melly itt ment végbe. Erdély' 's különösen Doboka-vármegye' nemzeti köszönete érte! — Azon tiz ölnyi, az elhamvadott tete-mek által is nevededett magas domb tehát, melly Cserhalom névvel esméretes Bonfin, Heltay, Katona, Pray és Buday Ferencz évi-róinknál, elszigeteltt 's Betlen Lajos grófnak ősi birtoka, vidám lakhelye; itt épült a' kel-lős tetőn egy ház Olasz fedéllel nem egész négyszegre mithologiai szobrászatakkal, egyik homlokán

„1808 a' barátságnak szentelve“
másikán e' szép kíváнат:

Delicias homini quales natura ministret

Prospice et exemplo gaudia misce meo.

magyarázzák az alkottatónak nemes érzetét. — Nyúgot néző oldalát e' dombnak gyümölcs-és vadfák fedik, hól remegő özek szökdösnek a' gondos dajkálát által is ki nem pótoltszabad-ságok után esengve. — A' gyertyános lúgos-ban e' kert fellapányán örömet késik a' szem-lelő hogy a' mesterséges hintán juttassan mú-latságot testének is; az eddig elé látott tapasztalt tárgyakon szeme, szive lelke váltig lege-lődvén. Láthatára e' hajléknak másfél mért-föld, öt falura terjedt kilátással. A' Sajó vi-sén innen szemlélhető hat kövű székes malom

forog és őröl megszűnet nélkül, kerekeinek zúgását a' már-már leroszkodandó kőszirt közel hozzá csendesen viszhangozván.

5. Sárvár O. Silivár. 1702 Sárváros. Vólt hajdan vára, klastroma a' János vitézei számára állitva. E' várról vette nevét a' falú, melly egyébaránt is sárvárnak gyakran járhatlan utszáira nézve méltán mondatik. Birják: Alsóné, Cserei, Bujtiné, Deák Lészay, Márk, Nagy, Pethő, Ráczné, Román nemesek; Josika báró. Meszsze nyuló határa, különösen a' Sajó folyama körül termékeny szép tölgy erdőji, jó bort termő szőlőji, vize, kőve, legelőji, igen jók hasznosak. Határos kis részben b. Szólnak vármegyével. Lakosai Oláhok Görög egyes. hit vallók. Van helyben papjok és fából épült kis templomjok. Az evang. reformatusoknak is áll helybéli régi kőtemplomjok, kiknek papjok mind itt mind a' szomszéd Sajó Keresztúriaknak szolgál. Piacza Beszterezé. Lelkei száma: 378; házaie 70.

1702 főbb birtokosai valának: Somay, Cserényi Mihály és Gáspár, Visky György, Gálfi, Hegyessy Mihály, Sebestyén, Daniel nemesek.

6. Szeredfalva. Néhól Szeredafalva O. Szereczcel németül Reussen. Kitsin; de jó határáról ditsérhető falú. Birtokosai: Székely, Zsombory, Gyárfás, Véér (1820 ólta) ne-

mesék birják, mint Sófálvához tartozó részjóságot. A' Besztercze vizénél a' Sajóba keveredésénél oldalban épült. Posta útja, kevés erdője, sok sós ereji, szűk határához képest gabonát és nem sok bort termő oldalai 's kevés lupánya feljegyzésre méltók. Határos Besztercze vidékben Király Németivel. Piacza Besztercze. Köznépe Görög egyes. hitű Oláh, van helybeli papjok 's fatemplomjok. Szorgalmatos gazdák, házi körökben rendtartók. Nyúgotra hajló hegy alatt állandó készített útja hamar haladattal biztatja az utazót. Lelkei száma: 249; házaié: 44.

1690 Nádudvari jog vőlt egészben.

1796 zárva valának számos sós-kútjai, valamint ma is egy felvigyázó Obequitator (jelenleg Gombos Hároly 75 Contrás alattvalóival) 's egy ú. n, Contrás ügyelete alatt. E' megyei Sajó melléki sós-kutak a' Szeredfalvi felvigyázó keze és hatalma alatt vőltak és vagynak a' Désaknai királyi sótisztaság törvényhatósága alá rendelve.

Ötlött e vagy nem eszébe Édernek (*Observati. Criticae ad Histor. Mart. Felmer* 70 lap 3-dik 's több sor.) hogy Erdélyben Reussen Német nevű helység lctő van, nem vitatom; úgy azt sem, hogy a' Russen név Orosz névre mutatván az Oro-

szok a' Bissenusok utódi voltak legyen, a' mit maga Éder se határozott meg. Hiszem azonban, hogy az érdeklött sorokban Éder a' Szében széki Magyarúl Rűsz, németül Reussen Oláhul Russ régentén Rwzy és Rewa falút érti és érinti, a' három nyelven lévő egy etymológiájú nevek hangzatánál fogva állithatván hogy több Erdélyi helységek példájára — Rűsz Orosz gyarmat volt legyen, a' mit Szeredfalváról oly különböző Magyar, és nem rég ragasztott Német neve 's a' historiai adatok is hinnünk nem engedik. Hogy Szeredfalva I Mátyás királynak kedvelt műlató helje volt legyen, bizonyítatlan szóhagyomány. — Napkelet felől várának maradványai látszanak; de az idő ércz fogaitól el őrlve.

7. Árokalya. O. Arkalie, szászul Kallesdorf, Magyar neve magyarázza fekvését; mert árkok végzeténél egész térben a' Sajó nyugott déli partján épült. Szász neve onnan eredett, hogy mikor a' Szászok 1142 Erdélybe Pray és Buday Esaiás szerint a' Moldvai Kunok által el-pusztított tájokra szállottak, az 1070 sz. Tamás tiszteletére oda, hól ma az evang. luther. templom áll Bartos Tamás nevű kegyes ember, ki utóbb meg kopaszadott, szentegyházat emelt vala. K o p a s z T a m á s nevérol az ujjanon települt Szász gyarmat —

még találván olyanokra, kik **K o p a s s T a - m á s t** személyesen esmerték — az általa kezdett és hamar meg népesült falút **K a l l e s d o r f** nak Kopaszfalvának a' Magyarok pedig a' hely felkésénél fogva Árokaljának nevezték. Itt tehát 1070 a' sz. Tamás tiszteletére templom állott épen ott, hol ma az ev. luth. templom emelkedett. Határának részletes nevei: Tamás tisztássa, Czigányok völgye, Velcsa gödre, Czegői tető (határos lévén Czegővel) magas csúp, lá csetáte és Tatters kirche (Tatár templom). A' Czegői tető alatt buzog ezen egész falú határán egyetlen forrás, melly igen hives és kellemes. Lá csetáte neveztetik az itt déli részen vólt; de már csak a' könyvek által szóhagymányban fenn maradt várról, mellyet a' Kunok 's utóbb a' Mogolok semmivé tettek. Tatterskirche egy halom neveztetik így, melyről a' historia beszéli, hogy mikor II. Geyza alatt a' Szászok (ujabb korú nevezet) e' tájra szállongtak, ott valami templom maradványai találtattak. De nem a' Mogolok (hibáson Tatórok) hanem a' Kunok száguldozásai alkalmával, sőt az előtt építettvén; Tatterskirche-nek kevesebbé se neveztetethetik. — Árokalját 1713 óta bírja a' Betleni Betlen grófi ház, jelenleg Betlen János grófné özvegyi élelemű. — Egész

zája regényes. (romántos) Ha van az Olosznak Casertája, a' Magyar honinak Somlója; Erdély is előálhat Árokaljával. Kivánatos az itt mulatás kinek-kinek, kivált kinek szive van hogy a' természet miveiben gyönyörködjen. Itt a' Sajó bús moraja a' gondolkodó lelket el alandalitni az érző szívet örömbe és bánatba szenderíteni egyaránt képes. E' báj vidéken emelkedett ősi csarnokból, melyet félékeny nyárfák rejtenek, igéző kilátás kínálkozik nyaranként Céres mindennemű áldásaira; az ezernyi kereszt gabonákra mint lapányos kövér földjei gazdag gyümöltseire. Nincs oly' fagyas kebel, mely e' megyében egyetlen szép táj gyönyörűségét — pompáját ne érezné. Kelet néző szőlőhegyetsekéji gazdag szüretet adnak. Tenger simaságában legelőjit milliárd virányok illatos füvek szőnyegezik, tarkázzák, mellyeknek meglepő külsőjök a' haszonnal vetekednek. Lankás szőlőjét szőlőmives kecsgetető reménnyel munkálja, hogy bőv nedvet szürend majd a' csüggeteg czukros gerezdékből, 's e' várakozás itt ritkán csal. Tölgy erdője e' romántos körű falunak nagyok szálások. Valóban Swanevelt' ecsetjének is tárgylul szolgálhatna Árokalja; illessük rá Kis János verseit:

„Én ha bár a' Sors legjobb kedvére

Lehetne is számot tartanom“ és a' t.

L. Klio Győrben 1825.

Lakosai Szászok szorgalmasok gazdák, tehetősök, ev. lutherana hitvallók. Van helybeli papjok és szép kőtemplomjok. Lelkei száma: 617, házaie: 100. Árokalja és Kentelke ketten egy egyházi ev. Lutherána megyét alkotnak. Piacza Besztercze.

Haj'antabb Árokalja a' Csicsói (b. Szólnak várm.) majd a' Szamosújvári ugyan azon megyei tiszta fejedelmi uradalom sajátja vala.

1650 A' Szamosújvári tisztán fejedelmi uradalomhoz összeiratott.

1690 — 1792 birta Bánfy György gróf, volt sóbéli haszna.

1793 egy földműves szántván határán, két egymáshoz hasanló öntött réz tajiga kereket fordított ki ekéje, mellyek keresztbe tett négy-négy küllővel nagyságokra nézve kocsi első kerékhez hasanlitottak. Ezen kerekek hasznát fejték meg a' mithologusok; minthogy Romaiak egyházi eszközének magyarázhatók.

8. Kentelke. O. Tyintyelek. Nem kitsiny falú a' Sajó keleti partján sima térben. Birja Betlen gróf. Határa rona nagyon jó, legelője szűk, szőlője erdője kevés. Utszái postványosok, egészségtelen levegőt okozók. Maga a' falú a' Sajó mosásainak kitéve van. Lakosai Oláhok nem egyes. Görög hitűek. Van helyben kis fatemplomjok és papjok. Lelkei száma: 511; házaie: 96. Piacza Besztercze.

A' szó etymológiáját Buday Esalással követve; nem lehetetlen, hogy eredetét magának és nevének Kund vagy Kend egyik Magyar kapitány 880 év körül adta légyen. A' bizonyosbb hogy 1070 a' falú már állott, Határan egy kispatak mentire — melly a' Sajóba szakad — napnyágotra nyugszik két halmotska, ezeket az elcsett Kunok tetemeinek lenni vőlik. Ugyan ezen 1070 évi környülmény adott kezdetet a' ma is meglévő B u n g e r p a t a k a, völgye és utja nevezeteknek 1806 évben állítatot egy szőlőhegye's neveztetett G y ö r g y h e g y é n e k. Historiai okát ez elnevezésnek némelyek 1070 évre viszik azt mondván, hogy a' Kerlési ütköztetben megszalasztott B u n g e r nevű fő H u n t G y ö r g y nevezetű Magyar vitéz eddig (igen közel Kerléshez) üzven itt vágta volna le fejét egy Magyar leány megölésiért.

1650 mint a' Szamosújvári tisztán fejedelmi uradalomnak hajdon negyvenöt egész alkotta faluk egyike őszveiratott és azok közé számláltatott.

Kentelke és Árokalja ketten egy ev. luth. egyh. megyét alkotnak.

1702 egészben Betlen gróf birta.

9. Sajó Keresztur. Derék falú. Birják nagyobbára Betlen jogon: Jósika báró, Csáky gróf, Cserényi, Somay, Nemes, Szederjesi Csa-

bay, Cserényi Susánna, nemesek; és Kemény gróf; mindnyájan a' magva szakadt S. Keresztúri Keresztúry nemzetség utódi örökösi. Mezeje, szőlői kiesek, igen termékenyek. Gazdag aratás reménye táplálja 's ritkán családja itt a' munkás szántóvetőt. Erdője sok tölgy. A' Sajó, határát átfolyván több malmat hajt; néha kiönt, iszapol és ront. Számos sóskútjai nevezetes hasznat hozók. Lakosai Oláhok, egyes. Görög hitet vallók. Van helybéli papjok és fatemplomjok. határos b. szólnak vármegyével. Piacza Besztercze. Lelkei száma 496; házaik: 99. Határán jó rakott útja van a' szőlők alatt nemmeszsze a' falutól.

E' faluról nevezet két elő neve Keresztúry nemzetség törzsöke vala számos sarjzatjainak e' megyében; mellyről a' nemzetségi sör; arról pedig, hogy a' Keresztúriak Erdély egén fenn ragyogtak legyen a' honi évrájkok bizonyságok. Ott a' hól szeretett honunknak e' megyében hajdan virágzott; de a' közelebbi három század folytában kiholt némely nemes nemzetségeit előszámláltuk; előadtuk e' nemzetségnek nagyjait érdemeikkel egyetemben; e' lég legyen itt emlékeztetőknék egy pár hazafi sohajtással áldozni, 's Horatiussal mondani:

Ludimur, fortunae volueri ludimur impetu
Aeternum nihil est —

„Vadon alakokban hevernek a' büszke Ilion' maradványai, elesett a' hatalmas Visegrád: oda van Húnyad várának ditsősége: itt is csak vólt ev. reformatum templom, melynek pusztá falai közt a' fül ma csak csendességet hall, a' madarak' napestig való csevegésén kívül. Egy nem régen kiásott hólnak öltözeté; pártája haja viselete arra mutatnak, hogy régebben Szászok lakták.

1702 birták többek közt: Toroczka János, Czegei Vass, Székely nemesek.

10. Sajó Szent András O. Szvuntu. 1176 Igalia. Sok birtokosai közül valók: Balog, Bodoni, Boér, Dominich, Fekete, Fejérváry, Fejérdy, Farkas, Halmágyi, László, Nagy, Rosnyay, Szatmáry, Széplaky, Véér, Zsiska nemesek. Kies de nem nagy határát a' Sajó vize öntözi, mellynél fogva való mellék neve. A' Sajó elég nagy vóltában jó ízű halakkal telyes és sebességével néhány malmat hajt. Gabonára nézve is igen termékenyek rona földjei legelői hasznosok völgyesek. Kevés szőlőiből jó nedv készül. Lakossai Magyarok és Oláhok. Ezek Görög nem egyes. hittűk helybeli papjokkal együtt. Van helyben fatemplomjok. A' Magyarok ev. reformatusok, helybeli papjok és régi kötemplomjok van. Lelkei száma: 312; kikből nemes 46; házié: 49; mel-

lyek egy hosszú utszát formálnak, csak az egyből állván a' falú. Piacza Besztercze. Jó állandó postaútja 400 öl. Határos b. Szolnok vármegyében Udvarhelyel Somkerékkel.

1176. Igalia név alatt major volt, melyet Lób és Tamás nyertek adományúl III. Béla királytól; a' hól az újadománylevél szavai szerint szent András tiszteletére templom állott, mellyről utóbb mai neve származott a' falunak.

1230 Chamának a' Lób fiának adományoztatott újadomány levél mellett IV Béla királytól. A' királyi függő pecsétcs levél Mohaj alatt leiratott.

1543 Cserényi Boldizsár előneve (praedicatum).

1594 a' Vas nemzetség hűtlenség' szennyén birtokából kiesett.

1702 birták: Orbay György, Fehérváry Boldizsár, Erdélyi János, Sarrády Szárvady István, Vass, Bodoni, Haji András Tarkányi nemesek.

21.) Kajla. Néességéhez képest kicsin falú. Birják: Árkosy, Arkelán, Cserényi, Hegyesy, Lészay, Kósa, Makkay, Felszegi, Szabó, Székely nemesek; Jo'sika báró. Van nem nagy határán elegendő erdője, kevés szőlője. Legelői bérczek közt nem sok marhát 's még kevesebb juhakat táplálnak. Lakosai nem egyes. Görög hittűek Oláhok, helybeliek papjok 's fa-

templomjok. Határos Besztercze vidékkel. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 477; házaie: 78.

12.) Balázsfalva (Felső) Egészen a Cserényi nemzetség' sajátja ösdedes jogon. Erdője sok, legelője kevesebb, szántóföldjei még kevesebbek. Határos Besztercze vidékkel 's abban Törpényel. Vannak sóskútjai. Piacza Besztercze egy mértföldnyi távolságra. Lakosai Görög nem egyes. hitű Oláhok, van helyben papjak és fatemplomjok. Ez előtt Szászok voltak; de 1777 már csak két háznépre kopott vala a' Szászság. A' dézma negyedét azonban népe az ev. luth. részre adja. Lelkei száma: 194; házaie: 35. T a t a nevű puszta határán terjed-el.

13.) Balázsfalva (Alsó) Doboka vármegye jelenlegi honosai közül egyik legrégibb a' Cserényi Magyar nemes nemzetség, melynek ezen falú nemcsak előneve, de leányt nem illető ősi birtoka is. Lakhelye a' nemzetség' nagyobb részének. A' tizenhatodik század óta állandóul birta és előnevül használta, a' mint Mikola báró pazér dicsiretek, de nem méltatlan felhozása közt előadja. Két falú ezen örökség, mellyek nevezetjök 's természetcs heljezetjök szerint is osztatnak Alsó és Felső Balázsfalvára. Az nagy helység; van benne öszveséggel 115 füstöt tartó szakmányoló gazda.

Sok áldását adta a' jótékony természet e' falúnak. Rengeteg százados bikerdeji mértföldeket fognak-fel széthoszszakban. Sósútjai számosak. Szőlőinek nedve jó asztali színbőr. A' gabona termesztés jó karban áll; termékeny róna 's oldalas földjei szorgalommal miveltetvén. Pomona választott honjának hátran állithatni édesded-gyümölcs termő kertjeit. Flórát a' vidongó tavasz' ezer tarka virányi idvezlik. Pánnak szemei megelégttten nyúgosznak számos barmain, mellyek nyáran által legelnek zöld határán. Lakosai Oláhok nem egyes. Görög hitvallók. Kiknek helybeli papjak és fatemplomjuk. Határos Besztercze vidékkel. Piaza Besztercze. Hajdani ev. luther. Szász lakosainak volt kőtemplomjuk, melly a' Szászoknak innen kikoptával maga is elenyészett. Lelkei száma: 363; kikből 20 nemes; házaie: 70.

1700 — 1725 tájáig birta C s e r é n y i György az alispán.

A' Chiereny nemzetségnek — melly a' mostani írásmód szerint alig egy századolta mondatik és iratik „Cserényi“ régiségéről hallgatók, szóllottak arról Mikóla báró 's honi Liviusunk Benkő Erdély tudosainak előterjesztésében. Azt a' dicsősséget, hogy 1777-dik évig volt tudosait Erdélynek munkáikkal egyetemben szerencsés lehetett tudni 's nyomtat-

ványban közölni, ugyan azon hiv emléké Ben-
kő ragadá-el mindenek elől. 'S ezeket előre
bocsátva; keblemnnek tenger ömledézése e' nagy
Ház iránt — melly felett nem csak a' feledés
alá jutandó régiség moha hanem a' soha el-
nem hervadó érdemvirányi is zöldelnek — Ben-
kőt hiven utánozva 's a' tiszttviselők' sorát fel-
hozva — öszintesen iratja: hogy Chiereny
Mihály volt az a' ki 1592 munkáját írta ily
czim alatt: Historia a' Persiai Monar-
kiabéli Fejedelmekről t. i. Tzirusról,
Kambisesről, Dariusról, Kserkxers-
ről és a' többiről rövideden kisé-
dett Ksenofonból, Herodotusból 's
több Auctorokból Chiereny Mihály-
tól Kolozsv. 1592. 4. — A' Tudom. Gyűj.
1825 évi VI Füzet 114 lap. Cserényit (est
c?) a' népet régi historiák és mesék versekbe
foglalásával mutattatók közé számlálja, de Ben-
kőtől különbözve 1577-ik évre. Akkori időben
versekben írni — bár milly alakban és egyen-
lőséggel — elég érdem. És ez a' tudományos
pályán. — Chiereny István volt a' másik,
ki ezen vármegye' főispánja huszonhat évek
fojtában a' polgári gondok alatt honában; de
azon idők szelleméhez képest mint banderiatius
többször a' vérmezőn aratta borostyán koszo-
rúját. Minden jónak nevében hiv emlékezettel

áldozom ezek' 's a' több elhunyt Cserényiek
 árnyékainak, idvezlem az élők' személyeit! Ki-
 ket a' régiség el nem fedett tudhatók e' nem-
 zetség főbb érdemű fiaik közül: **C h i e r e n y**
L á s z l ó élt a' tizenhatodik század' elején;
 emléket kívivá egy sírkő, melyet mostanság
 A. Balázsfalván talált ugyan e' nemzetség egyik
 fia Ferencz ilyen felirással: „**L a d i s l a u s**
C h i e r e n y A. 1519.“ Ekkor éltek **Chie-**
reny Márton és **Ferencz** is a' Borgói ha-
 vasak híjái 1517. *Metallis reambulatio.*
 Még eann' századból valók a' főispán (e' me-
 gyei és könyvisó már említett Cserényiek. —
 A' tizenhetedik században **Cserényi László**
 élt, a' ki 1603 a' fejedelmi méltóságdüh lo-
 bogtatta dandárát követvén Székely Mozesnek
 Brassónál július 17-kén elesett Rádul Havas-
 földi vajdával tartott ütközetben. Még ezen 1603
 Erdély' gyászos néző színét távulról kesergeni
 Káransebesen állapodtak vala-meg: **Cserényi**
F e r e n c z, **Betlen István** a' fejedelem öcse,
Csáky István és **Toroczky András** 's mások is
 Ugyan e' század tünteté-fel **Cserényi Far-**
kast: élt 1600—1640 táján; neje volt **Betlen**
Erzsébet Iktári **Betlen Mihálynak** és **Zombory**
Borbáranak leánya, sógorfele és hiv kincstár-
 noka fejedelem **Betlen Gábornak**. Az érdeme-
 méltánylami mindég kész fejedelem, végóráiban

elnem feledte kedvelt hívét Cserényi Farkast, 's bár mulandó kincsel kívánta jutalmazni: egy száz darab aranyal tele aranybillikomot hagyván végrendeletében nékie 1629.

1610 — 1630. B. Szolnok várm. főispán volt, midőn Erdélyi István Torda várm. főispánnal együtt külföldről a' Kolozsvári Szász ev. reformatusok óvári oskolájába miveltebb papokat és tanítókat szállított Brandenburgi Kata' rendeletéből.

1624 martius 4-én Kassáról Chereni Farkasnak és Toldalagi Mihálynak mint a' fényes Kapuhaz küldendő követeknek utasítás adatott.

1628 majus 12-én Alsó Balá'sfalvi Zereny Farkasnak mint a' Római császárhoz mennő követnek utasítás adatik.

Cserényi Márton új adomány levelet nyert az egész A. és F. Balázsfalvi jószágról, melly alkör Sárvart és Hajlát magában foglalta. — A' tizenhatszadik századból Cserényi Györgyöt; mint alispánt, Cserényi Istvánt mint előbb adó-bévevőt utóbb főbirót tisztelte e' megye. — Jelenleg hat fijakban virágzik e' nemzetség: szolljanak a' megye rendjei az Ők dicsiretökről, mert münket az irói heljezet tilt tovább ömledezni.

Miólta nemzeti fejdelveink alatt volt borongos ege Erdélynek az Ausztriai Ház' dicső uralkodása által felderült, mindeddig egyszer vala hazánk oly szerencsés hogy koronás főket tisztelhete hátárain belől. Első Ferencz urunkat 's Carolina Augusta Ő Felségöket láthatá ama mindég feledhetlen 1817-dik évi augusztusban. Legnyertesbb volt pedig ez úttal e' megye, melly örömhodolatát Urunk 's Nagyaszszyanyunk iránt a' Magyar törvényhatóságok közül legelőbb bizonyithatá-bé Alsó Balázsfalvának hátárain. Itt ekkor Széplaki idősb P. Horvát Daniel a' megye alsó kerülete nemesei képében magát Urunkat; a' Császárné Ő Felségét pedig mindnyájok nevében két Cserényi hajadonok idvezlették a' benne helyezett szép reménynék telyesen megfelelve.

14.) Galacz. Derék falú a' vármegye szé-
lében. Birja Veselényi báró, az a' ki a' Búzai
járásban Kékesnek birtokosa. Sok róna szántó
földjei, tágos bérczes - völgyes legelőji, szálas
tölgy - erdőji, jó bora természeti minémüségeit
cizezik. Lakosai Oláhok 's kevés Magyarak.
Azok Görög nem egyes. hitűek, van helyben
papjak 's fatemplomjok. Piacza Besztercze. Ha-
táros Besztercze vidékkel. Kékes és Galacz sok
birkajuhaknak tanyája. Lelkei száma: 436;
házaie: 79.

1679 G a l a c s. (mellyik a' négy közül Erdélyben?) lakosai felette elfogytak és szegényedtek valának a' honi sok viszontagságak miatt, 'a azért ezen évi Károlyfehérvári országgyűlés 25 törvény czikkelnél fogva az adó alól nagy részen felmentődtek.

1702 birták Bánfy gr. és Veres Samuel nemes.

15.) Harina. 1246-ban Hevina névvel olvastatik. Előbb Farkas majd Harinay vezették neven emnéretes régi nemes nemzetségnak honja 's ma nem néptelen falú. A' Harinay közlelbbi jogen birják: Kemény báró, Teleky özvegy grófné, Boeskoroné, Gyulay, Hollakyné, Huss, Oloss, Veiss nemesek. Fekszik a' vármegye határán. Nagy határa gabona termesztésre legelőji marhák tenyésztésére, erdői tűzre épületre igen jók hasznosok. Szőlőji sem megvetendő bort adnak. Lakosai Oláhok egyea. Görög hitvallók. Van papjak és fatemplomjok. Van a' rom. catholica részem is egy házi kápolna. Határos Besztercze vidékkel. Piacza Beszterczo. Határának kevés részén Szeredfalvára a' falú' közepétől kezdve jó postaút vezet az útast, egyébaránt e'félen a' posta út Galacson Harinán Szeredfalván keresztül menve, itt két felé szakad: egyik ága éjszak felé Magyarosnak tart és Kentelke 's Sajó Keresztúr és S. Sz. András, másik ága napkeletre Sófál-

va mellett Beszterczére siet. Lelkei száma: 518; házaié: 120.

A' Harinay nemzetség' fenn létét 's hajdani virágzatát eléggé bizonyítja a' nemzetségi sőr, mellyből látható, hogy nem csak ezen helységben, hanem hazánk' egyéb részeiben is melly számos leányág- maradéki légyenek az utolsó magvaszakadtt Harinaynak.

1282. Negyedik László kir. Benedek nap. a' Hernád (Hornád) vize melletti táborban Szaka major (villa) mellett kiadott kir. levelében az Erdélyi püspöknek Péternek a' Szászok által elpusztított elnépetlenültt jószágaiban, többek közt e' megyében Harinára és Bylokultra (Bilak) mint alkór ú. n. majorokra szálandó új telepeket a' vajda' vagy főispán' 's minden birák' itilete köréből (törvényhatóságából) kiváltságilag kivészi általjában (penitus) 's csak a' püspök hatalma alá bocsátja, a' legnagyobb (ardua) eseteket kivéve, mint nagyapja Lászlónak Béla kir. is cselekedett vala. Fred. kútfő. Ekkór tehát Harinát és Bilakot birta az Erdélyi püspök, mellyeket az előtt a' Szászok felprédáltak vala több helységekkel együtt a' Szamos folyamán. — Birta ekkór Erdélyben a' rom. cath. püspök Sárdot (Fehér várm.) Szentkirályt (Torda várm.) Kolo'svárt mint majort, Sybó- Kip- és Keresffő

majorokat (Kolos várm.) Doboka várm. az érintetteket; Szolnok várm. Zilah és Tasnád majorokat; Szatmar vár. Ebe- Bihar várm. Barát-püspök majorokat.

1702 birta és lakta Macskásy László a' Szent Márton Macskási előnevűek közül való.

16. Magyaros. Derék nagy népes falú. Nevét nem a' magyarófától, melly határán egyetlenegy se találatik, hanem hajdani Magyar lakosaitól kölcsönözte 1070 táján. Birtokosai: Josinczi báró, Bodoni, Balog, Gálné, Bocskorné, Szentgelliczey nemesek. Sima tágas határa mindennemű gabonát gazdagon terem. Legelőji zsirosak 's számos sós erekkel fejezelők a' marha tenyésztésre hasznosak. Szálas erdők borítják hegyeit. Szőlőhegyek is láttatnak határán. Szorgalmatos tehetős lakosai Szászok és Oláhok. Azok ev. lutheranusok, ezek Görög egyes. hitvallók. Mind két felekezetnek helyben papjak 's azoknak köből ezeknek fából külön templomjok áll. Piacza Besztercze. Határos Besztercze vidékkel. A' Görög nem egyes. pap egyszersmind esperest. Lelkei száma: 515; házaie: 111. Valamint a' múltt század' fojtában 1750 kezdve 's közelebbről feküdt gyakorta és húzamosan, úgy jelenleg is lovaskatonaság fekszik itt, mellynek rend-

szerént egy százados a' tisztje a' ki a' köztárból épült tiszti házban szállásol.

Nevezetes a' Görög nem egyes. Oláh templom arról, hogy külső oldalán szent Lászlónak képe a' mint a' Kun vezért megöli, függ, melly ide Kerlé'sről a' már elpusztult Cserhalmi kápolnából hozatatt.

17.) Néc z. Kicsin falucska. Birják: Baldácsyné, Bota, Kozmáné, Nagy, Barcsay, Gálné, özv. Teleky grófné, Gyulay, Biró, 'Som-bory örökösök, Szentgerliczey, Máriafy, Tarcza nemesek. Erdője van tölgyes, egyébaránt határa nem tágas. Köz lakosai Oláhok egyes. Görög hiten. Papjak és fatemplomjok helyben. Határos Besztercze vidékben Fehéregyházzal. Piacza Besztercze. Né pessége: 146 lélek; háza száma 36.

E' járás pusztáji:

a.) Cziger. Mikór, ki által és mi jogen idegenítettett-el bizontalan: elég az a'hoz, hogy a' Beszterczei közönség mint földes ura birja ezt a' szép erdő- mezőséget régolta, melly természeti helyzetére nézve e' megye határán belől áll.

b.) Fatateleke 1243 Fatatelekét Herman és Lentenek nyerék adományúl IV Béla

királytól 's akhór „földnek“ iratik az adománylevélben. L. Hermán birtokosi vezérnév alatt. Tartozna F. Balázsfalvához. 1700 birta Cserényi Mihály. Jelenleg Nagy Demeter és Törpény Besztercze vidéki faluk sajátja.

1442. Törpény, Chege nevet viselt és akhór pusztá volt, mellyre utóbb épült a falu mostani nevét nyerve.

Adatt a' Kerlési járás 1828-ban a' haza háza megörökösítésére 572 for. 4 3/4 x-árt c. p.

IV. Borgói járás.

1780 tájáig e' járás természetileg legnagyobb volt a' megyében.

1717 augusztusban a' Tatárok által elpusztított.

1785—1790 tartozott a' Szász Budaki járáshoz Torda vármegye keblében. Faluji a' vizek folyama rendjén:

1.) Kiss Budak. Szép tájáról jeles helység Birják: Csike, Fogarasy, Zsombory, Gergely, Keresztely, Mara, Rimay, Ugron, Székely nemesek. Számos sós errei, hideg éghajlatjához képest elég termékeny földjei, elegendő legelőji, nem sok erdőji feljegyzendők gazdasági tekintetben. Ugy jelenleg kezdett kevés szőlője; a' Budak vizin jó lisztelő malma,

12 Ölnyi hidja. Határos egyfelől ú. m. kelet és délkelet Ráglával a' Borgói (a' régibb irományokban Borgót Pottendorfnak olvashatni) határörző vidékben és éjszakra Szász Budakkal Besztercze vidékben. Lakosai nem egyes Görög hitű Oláhok, kiknek van helyben papjak 's fatemplomjuk. Némely Szászok is lakják. Év. reformata egyházi megyéje, anyamegye — leánya Besztercze — pappal templom nélkül. Piacza Beszterczc. Né pessége: 617 lélek; háza száma: 100. Egyéb köve nincs csak kovacs 's ez havasos vóltára mutat. Emeletes három dombon áll a' falú maga mellyből kellemetes kilátás van azért, hogy a' csak nem megmérhetlen ronaságból magas hegyek emelkednek, mellyek sűrű ködöktől untalan borítatván fellegekkel mérközni látszanak, tovább pedig messzefeketelő fenyvesek múlatják a' szemet. Pünköst havában útaztamban tanúja valék, hogy, lómhán tévedező vízének ligetei közt a' tavaszi reggelt köszöntő madarak diaphoniája édesen zeng, mellyet a' természet elbájolva szent figyelemmel hallgat."

E' falú vala a' kedvesőbb történet' oly' választottja hogy a' Rettegi nemes nemzetségnek előnevét adhatá, mellynek fijaiban a' hazafiság 's honi- törvény esméretek mindég párosítva vóltak. Adja a' magyarok védistene, hogy ha-

sanló oszloptagjain nyúgodjék e' megye bátorsága rendithetlenül hová később időkig! L. a. ispánok, főjegyzők 's dézmahérszedők' sora. 1057 e' nemzetséghöl Bettegi István áldozatja lön a' II Ráktoczy György Lengyel-országi fontolatlan háborújának.

1702 K. Budakat birták és lakták: Simonfy, Várady, Zsigmond nemesek; amannak birtoka Cserényi Jánosé volt, a' ki épen akkor perelt érte, Löventhal báró' Petky Mária' és Antonia' grófnék' 's Récsy Jó'sefné.

2.) A r d á n y. Kemény gróf birtoka. Erdője sok földjei legelőji nem nagy kiterjedésűek. Lakják egyes. Görög hitű Oláhok, kiknek helybéli papjak 's fatemplomjok. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 308. házaié 56. Határos Oláh Budakkal a' határörző katona vidékben.

3.) F r i s. A' Sajói havasak aljában álló rendetlen falú házaira nézve. Kemény gróf', Löventhal báró', Petky Mária' és Antonia' grófnék' 's Réti Jó'sefné' birtoka. Hideg éghajlata miatt határát sok munkával teszik termékeny lakosai kik Görög egyesült hitű Oláhok. Van helybéli papjak 's fatemplomjok. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 168; házaié: 30.

4.) F e l s ő S e b e s. Kicsin falú. Kemény gróf birtoka. Mint havasos helyen fekvő határának legelőji haszonvehetőbbek szántóföldjei-

nél. Erdője bükes bőven van. A' Sajó vize egyik forrását vadon szirtjei közt veszi. Népe Oláh egyes. Görög hitű. Van helyben pap és fatemplom. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 317; háza: 34. Határos Kolozs vármegyével; havassai Torda vármegyével nyúlnak egybe.

5.) Alsó Sebes. Nagy falú a' Kemény grófi nemzetség', Löventhal báró, Petky Mária és Antonia grófnék' sajátja. Földje sivatag, legelőji vadak. Erdője sok bük és fenyő. Forrásai friss vízzel kínálkozóak. Lakják Oláhok egyes. Görög hiten. Van papjak 's fatemplomjok. Határos K. Sajóval és Gledényel Kolozs vármegyében. Piacza Besztercze, Teke, Szász Régen. Népessége: 407 lélek; háza: 64.

6.) Solymos. 1682. Olymos. Kicsin falú a' Nagy Sajói uradalom' része, a' Kemény gróf 's osztályosai birtokában. Jó határa van gabonára, szénára nézve; vize fája nincs elegendő. Egyesültt Görög hitet tartók Oláh lakosai. Helyben papjak 's fatemplomjok. Határos O. Budakkal a' katona földén. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 127; háza: 28.

7.) Várhely. A' Borgói és Beszterczei 's kevésbbé e' megyei havasok' aljában épült nagy falú. Birtokosai Kemény gróf; Máriafy, Katona nemesek. Határa szemnek kellemetes regényes; de terméketlen. Homorodott keskeny

nyúlánk szántó földjei babot, zabot és török-búzát teremnek; egyebet alig. Fűve is vad és savanyú. Erdője szűk. A' Budak folyóban, melly keletéjszakra a' falút ketté osztja hasznos malma forog házai sorában. Lakosai Szászok és Zsidók; azak hatvan ezek húsz házban lakólt; általjában pedig lelkei száma: 428; házaie 80. A' két nemzethől egyszerre két falúbírója van. A' Szászok természetes, tehetősök, csinosságról jelesek, vallásosak. Az innepet megelőző déleesti áhitatosságra mezei munkájokat is félbe hagyván buzgón sietnek a' templomba. A' Zsidóknak zsinagogájok 's a' Szászoknak önhitőkre szentelt ev. luther. templomjok van helyben köből cseréppel fedve, melly saját költségeken 1824 megújított. Rabbijok azoknak 's ezeknek papjok helybeliek. Határos Besztercze vidékben Solnával és a' Borgói katona földben Ráglával. Piacza Besztercze.

8.) Simontelke. Nem nagy falú. Birják: Felszegi, Almády, Tury, Halmágyi, Székely, Zsombory nemesek. Kevés erdője, több legelőji, kevesebb szántóföldjei vannak. Lakosai Olahok nem egyes. Görög hit vallók; van papjak 's fatemplomjok helyben. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 310; házaie: 50. Határos Malomárkával Besztercze vidékben.

1702⁻lakták és birták: Almády István, Simonfy.

1777 Jánosy, Halmágyi nemesek.

9.) Serling. Kicsin helység. Birja Lázár gróf. Sok erdője, kevés mivelt földje, elegendő legelője, vize a' Sajó élhető falúvá teszi. Lakják Oláhok egyes. Görög hiten. Van papjok és fatemplomjok. Piacza Besztercze. Határos Besztercze vidékben Nagyfalúval. Lelkei száma: 118; háza: 22. Beszterczére vezető egy nevezetes út itt megy át, innen több falút a' megyében nem érintvén az útas míg ahból kihalad.

10.) Berlád. O. Burla. Kicsin falú a' vármegye határától nem messze. Birja Kemény gróf. Sok erdője kevés földje, kevés legelője, vize a' Sajó. Népe Oláh egyes. Görög hiten helybeli pappal és fatemplommal. Piacza Besztercze. Határos Besztercze vidékkel. Lelkei száma: 132, háza: 23.

11.) Nagy Sajó. A' Sajó vize partjain épült a' megye legtagosbb rónaságában nagy kiterjedésű minden tekintetben melléknevére érdemes falú Feje ezen nevezetű uradalomnak. Birják özvegy Kemény grófné, Katona Zsigmond maradéki, Máriasy nemesek. A' Sajó vize alig hőmpőjög éjszakkeletről Felső és Alsó Sebesen által néhány pár ezer ölnyre, éri e'

megye határában a' nagy Sajóit, melyet két részre oszt. E' víztől vette a' falú nevét már 1230 óta. Mint havas aljában fekvő, határa sivatag ugyan; de az igyekezet termékenyé tette régóta. Havas- erdőji sok vadat kehleznek, róna földjei 's legelői igen nagyok haszonvehetők. Lakják Szászok és Oláhok. Azok ev. lutheranusok, ezek nem egyes. Görög hitűk. Mindkét felekezetnek helyben papjak 's régi izlésű derék kőtemplomaik vannak. A' lakosok serény gazdák, tehetősök vallásosok buzgók. Van Nagy Sajón ev. reform. káptalan, melynek Decánja (annyi mint esperes) 's hivei noha evang. lutherána hitvallók, mindazonáltal az ev. reform. Clerus törvényhatóságához kapcsolattak még a' honi fejedelmek alatt. Ezen egyházi törvényhatóság' ily megcserélése némely ev. reform. egyházi megyék potlásául történt. Az itt való ev. lutheranus pap egyszerűs mind a' káptalan Decánja, az ev. reformatus pap pedig a' rendes (ordinarius) jegyzője. L. többet alább az egyházi jegyzetekben. — Az uradalom részei részszerént egész faluk, részszerént részjóságok: Várhely, F. és A. Sebes, Ardány, Solymos, Fris, Berlád. Határos Besztercze vidékkel és Kolozsvármegyével. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 970; házaie: 190. Fejedelem Kemény Janosnak választott mti-

lató helye vala Nagy Sajó, hól a' haládatos
maradék némelly saját házi bútorait máig hi-
ven oltalmazva méltó kevélységgel mútogatja a'
lelkesebb idegeneknek.

1517 Csulaky György Sajói ispánnak
(comes) iratik ön maga által mint határjáró a'
Borgói havasakra nézve.

A' Vécsi (Torda várm.) uradalom részül
1550—1558 birta Szentiványi Kendy Ferencz.
Ezt Izabella fejdelem-aszszony 1558 septemb.
1-jén éjfélt utána meggyilkoltatván, e' falú fej-
delmi jószágga vált 's ezen a' jogon szállott
Bátory Zsigmondra. 1599 lemondván a' fejde-
lemségről Bátory; a' Sajói jószágot kikötötte
's maga magános számára kívánta marasztani,
mellyet Bátory András (inkább pedig a' haza'
rendjei) által is engedett, a' kit maga helyett
rendelet és neveze Erdély^k fejdelmének. De
Bocskay István 1599 martius 21-kén a' Med-
jesi országgyűlés alatt ellene szegezte magát
a' Sajói jószág iránt tett végzetnek. Bátory
Zsigmond tehát nekie a' Dévai várat és ura-
dalmat engedte Sajó helyett 's még egyéb jö-
vedelmeket is rendelt számára Medjes szék-
ben és Besztercze vidékiben. A' csere egyezés
a' Koloza Monostori Convent előtt ment véghez,

oda heljeződven bé a' cserelével. Bátory Zsigmond halála után viszont fejedelmi jószággá vált.

1599-ig fejedelmi jószág volt tehát; de ekkor Bátory Zsigmondnak mint magános birtokosnak adatott, midőn mint várról emlékezik rolla Felmer.

1670 táján birta I Apafy Mihály fejedelem is.

1682 a' Nagy Sajói uradalombeli minden jobbágynak, azok fíjainak, lovainak ökreinek, tulkainak tehencinek, disznóinak jubainak, méheinek adóinak, szokásoknak, szolgálatjoknak, ajándékoknak, bírságlásoknak, horcsomárlásoknak, szőlőhegyeinek, szántóföldjeinek, kaszálóréteknek, tavajinak, folyóvizeinek, malmaiinak erdejének és havasainak *u r b a t i u m a* (szakmány rend) hűségesen megíratatt Dioszeghi Daniel és Szikori András által.

Száma vala a' jobbágynak 74.

A' parasztok praestatioja (szolgálattetele) volt az, hogy tartóztak rákot bővségben adni a' konyhára 's egy hétig kaszálni más hétig aratni éjjelenként a' lovak mellett strázsálni

Papok Theisler Daniel a' Szász ecclesiának predicatora (megyés papja) Szász Capitulumhoz (káptalanhoz) hallgat, a' Sajói déz-

mának quartaja (negyede) neki cédál (öt illeti) a' sertések dézmáján kivül.

Második parochialis (e. megye) házat birja a' Calviniana (ev. reform.) religion (hitent) lévő Magyar pap a' Dominus és Dna. terrestris (földes úr és aszszony) collatiojokból (adományából) cum omnibus appertinentiis (minden ragaszték örökségekkel)

Nemesek és nemes fundusok (házhelyek)

Kiss Budaki Rettegi István

Páris István.

Ö. Teleky Anna.

Vég Miklós özv.

Turoczy Szabó Mátyás.

Jó Birtalom.

Olymos, Paszmos határszélek Kolozsvarmegyéből úgy Szentivány.

Tavak voltak számszerént kettő.

Malom és tilalmas patak. Van a' falúnak a' falú között lefolyó havasról jövő két halas patakja, mellyekben fejr- halak, semlénnyek, és kövi-halak találtnak. Ezeknek egyike Kis-Sajónak mondatik. Másik vize Nagy Sajónak neveztetik; 12 for. büntetése a' haláztatnak.

Van a' KISSAJÓN lisztelő-kása-és kenderőrő malom.

Császáriadó az egész falujé 57 for. 60 pénz; ezt két úttal adminisztrálja (fizeti-bé)

Praesidium adója A' katonák fizetésére évenként 10 for. 40 pénz simul et semel (egyszer'smind)

Gyűléspénz minden országgyűlés alkalmatosságával adminisztrálnak (fizetnek-bé) falustól a' vármegye Tisztjeinek Gyűlés pénzt in Summa (összeséggel) 2 for. 40 p. toties quoties (mindannyiszor)

Földes urak és aszszonyok adója esztendőnként minden házas és külön szolgáló Szász ember tartozik úgy nevezett szent Márton adójába egy forint árú musttal.

Ajándékok

Minden Szász jobbágyok adnak egyetemben (in concreto) évenként egy kövér vágó marhát karácson napján, vagy ha elmúlaiják elkór, tavasszal egy borjus tehenet.

Külön ad minden egy tyúkot 's négy véka zabat karácsonban. Van három szüntelen való mészáros, kinek hat-hat forint adatik kereskedésre — ezek egy veder fagyút adnak évenként, 's minden marhától 28 font húst, nyelvet, lábakat, vesét és beleket adni az udvarnak; a' lemondó mészáros a' hat forintot visszafizetni tartozik.

Bírságlások

A' vér	12 for.
A' kék	80 pénz.
Paráznaság	12 for.
Lopás	20 —

Ezeknek $\frac{1}{3}$ a' tisztet $\frac{2}{3}$ a' földes urat és aszszonyt illetvén.

Dézmálások rendi

Minden gabanájokból tizedet adnak-juhokból, méhek rajzásából is, ha tizre nem telik két-két pénz a' váltsága- a' sertések csak maktermés idején dézmáltatnak, azokból is tizből egy; ha nem telik, annyi pénzzel redimálja (megváltja) a' hány hétig jár a' makkos erdőn, A' gabona- méh- és bárány-dézmáknak quartája (negyede) de egyéb nem; a' Szász Parochiához (megyéhez) tartozik.

Szolgalatjok rendi

Szántás, vetés és kaszálás aratás idején hetenként két-két napot dolgoznak magoknak, ha az uraságnak magok erején három nap szolgálnak, három nap nekik engedtetik; ha egy hétig magok erején szolgálnak más hét nekik engedtetik; ezen kívül második héten szokták szolgálatjokat contribuálni (adózni) — a' asellérek pedig télben-nyárban harmadik héten szolgálnak.

Korcsoma a' földes úr- és aszszonynak árbitriumában (tetszésében) áll, ha continuo (szüntelen) korcsomát akar tartani- az alatt mig a' földes úrnak és aszszonynak korcsomája van, a' lakosoknak korcsmárlása és a' vidékről való bór béhozása tiltatik sub poena 12 for. büntetés a' földes urak korcsmárlásának ideje karácsontól szent Mihály napig.

Erdők vannak két makkoló tiltott 's két makkoló szabad erdők- Lüget erdő név.

Berlád egész falú 's a' t. Hiteles másolatból.

1702 birták és lakták: Kemény báró, Almády, Orbay, Erdélyi, Haji, Vass, Fogarasy, Páris nemesek, kiknek mindnyájoknak részök volt a' szóbeli haszonban.

1722—1780 postahely volt Szászrégen és Besztercze közt; ma Teké Kolozsvármegyében van helyébe.

A' vármegye jegyzőkönyvei szerint itt a' közelebbi században gyakorta köz gyűlések és törvényszékek tartatódtak.

1704 a' megye tanácsháza helye vala. — Alukór birtak itt: Kis László, Somkereký László.

1765 a' Szüntelen folyó táblának helyt adott.

1771 postamesternek Nagy Sajon Szentkirályi József iratik azon évi tiszti karban.

12. Sófalu. O. Sumfalui. Térben épült nem nagy; de szép falú. Sós ercre nézve helyes neve. Honi törvényeink az Udvarhelyszéli (nem erről) Sófalváról szollanak. Birják: Zsombory, Székely, Gyárfás, 1820 óta Véér nemesek. A' Besztercze vize két részre szakasztja, mely nyugotra a' Szeredfalvi hídan felül a' Sajóba ömlik. Két felől is határos Besztercze vidékkel ú. m. nyugotra Király Németivel, keletre Szász Budakkal Malomárkával. Nem sok róna határa 's kevés szőlőhegyei gazdag termést adók. Lelkei száma: 481 házaik: 111. Piacza Besztercze nem egészen öt negyed mértföldnyi távolságra. Általában hűlhatára hól róna hól völgyes. Lakosai Magyarok és Oláhok; ezek egyes. Görög, azok ev. reformata hitvallók. Azoknak kö-ezeknek fatemplomjaik külön papjaik helybéliek. Az ev. reform. szentegyházat saját értékeiből emelteté özvegy Székely Elekné született Véér leány. Innepélyes kinyittatása 1835-ben június 7-kén mentvégbé. Belső minémüségeit Sófalvának jelesíti a' Zsombory nemes nemzetségnék itt virító kertje. Alálja a' legelevenebb képzetődést bizonyítja, Amor kényeinek vidongó tanyája, a' természetet mesterileg követett mivek remeke: melynek sima területén a' jobb ízléssel rendelt törpe és magas fák alkatta lúgosok közt a' bús

képszelődés mint menedék honjában méjebb
merül - itt maga Szeder Fábjanunk is kerti sza-
bályait a' rokon keblű alkottatók által egy pon-
tig telycsítve találná. Sófálvának tölgy erdőit
az orkán zúgátja néha; néha pedig a' lenge-
deső sefir susog alantabb lombjai közt terepéj
hárs- és cserfáinak.

Leány e' megyéje Simontelke. — Boldogi-
tó a' vallás' szent érzete, azon okfő szerént:
„pietas ad omnia utilis“ de nem tudom mire
való a' Sófálvi ev. reformatus köz Magyarok-
nak azon szerfeletti buzgalmak, hogy minden
Szombat délutánt olly szorosan meginneplik?

1650 július 12-ről Sófálváról levele
költ Gavay Péternek Szamosközy, Mihály
e' megye' jegyzőjéhez magános tárgyak iránt.

1690 Nádudvary

1702 Rác, Orlay nemesek birták.

15. Bilak. Eredetiben Betlen jog. Jelen-
leg birja Baresay neje Jósika báróné jogán.
Szép falú, földje csak nem egészen sötömeg
(massa) Ezdője is sok van többnyire tölgyes.
Forrásai, mellyek folyókká válnak völgyes me-
zéiben sósok a' marháknak igen hasznosak. A'
Sajó vise is határán haszonnal foly által. La-
kosai Szászok ev. lutheranusok. Van helyben
kőtemplomjok és papjok. Fiacsa Beszterce.
Határos küsség Besztercze vidékkel. Lelkei szá-

kei száma: 339; házaik: 47. — Adott a' Borgói járás az országházára: 451 ftot 26 xárt c. p.

Borgó (hét)

Budak (Nagy vagy Oláh).

Rágla. Ezen tulajdonképen kilencz nagy helységek a' határörző II. nemes Oláh ezred tulajdonai ugyan; de ezen jól gazdálkodó tehetséges fegyvert viselő népnek örökös szabad telkeikre különféle egyeztetek mellett és szolgálatokra települvén e' megye szülte Oláhok közül számosan; az illy ott meghonosultak főadót (capitis taxa) ezen megyei Alsó kerületi adótárba fizetik. Az adó' mennyiségét (summa) a' katonai jó rendnél fogva mindig eleve felszedvén az adozóktól magok a' katonák; midőn a' biztos azt bévenni akarván oda megy, egybegyűjtve készen találja. Az érintett helységek tehát ide csak ennyiben tartozandók; általában mindenben egyébben a' szélbeli katonai törvényhatóságtól függvén népeik falujik 's határaik.

Sem, egy magános tag, atyafi, vér, tag, vagy házastárs, hazafi, nemzet-kormány tagja; nép, nemzet; sem az egész emberiség hit nélkül fenn nem állhat; állandó léte mindezeknek csak a' valláson alapúl: 's így e' megye minden oldalú eszméztetésében a' hit képzete - az

jelenkorból ellenben mind azok a' mik itt állanak tudni való hiv igaz

Egyházi jegyzetek.

A' korok' szelleme ezerféle alakokban tünteti előnkbe azon erőt, azon hatalmat mellyel vezérli az élet' pályakörét, a' világot ön szabad kénye szerént, Hány statust nem rendített meg már a' mű értünkre is a' duló szárnyakról repülő idő, melly a' Gömöri költőként „változik 's münket is változtat.“ Eleven példája ennek az isteni tisztelet, kiváltképen pedig annak külső modja alakja; a' mint ezt Contant de rebecque szabad érzetű minap elhunyt Franczia híres szónok egyik legkisebb munkájában bizonyítja. — A' religio maga, mely épen nem áll a' külső jelekben, belső mivoltában is igen sok változásokat szenvedett: mert valódi képzelete az emberi elmében későre fejlettki; miclőtt húzamos századokig vagy babonára fajult vagy alacson nyereség csábítás eszközül használtatott volna. — Erdély, kis köréhez, 's annál fogva nem nagy népességéhez képest egyik nagy theatruma volt a' religiok ujitásának, változásának, javításának derületének 's borulatának. Igaz ugyan, hogy kebléből nyilvános vallás ujitót nem hozott elő egyetis de ujitottvallás követőket annál többet annál későbbeket. Ha a' szelid békesseg olajága zöldelt Er-

nyi egyházi anya megyék (mater ecclesiák) tartoztak, mind népesek. Benkő a' romai catholicusoknak Dobokai esperestségét „insignis“ czimmel illeti. Csak három esperestet nyomozhatánk ki nem gazdag gyűjteményünk segédelmével, egyike ezeknek Mihály Dobokai esper. és kánonok. 1354 a' Fehérv. képtalan követje az oda való országgyűlésre 1456 Domokos Dobokai esperest és kánonok Gyula Fejérvártt L. Kosa de potestate vajvodali m. s. másika Andrianus Adorján Zápolya János udvari orvosa; Zápolya János' halála előtt 1538 a' Segesvári öszvebösszállásban (Colloq'ium Segesváriense) mint elnök ditsírtesen oltalmazta a' rom. catholica hitet a' Lutheránusok ellen, kiknek Szántay István volt küldöttök. L. Stephani Veszprémi Medicorum Hungariae et Transsilvaniae Biographia Par. I. Lampe Historia Ecclesiastica Hungariae pag. 91. Benkő Specialis Transsilvania Cap. VI. §. 116 m. s. 1545-en János nevű Dobokai plébános mint íktató bizonyság a' „Tordai nemések részökre említetik. Mithó tudnunk: hogy e' megye 1469 béli oklevél szerént tartozott az Erdélyi egyik ú. m. a' Károly Fehérvári (akkor még Gyula Fehérvári) püspökséghez a' Halacsay érsek egyh. törvény hatósága alatt: a'

Béla királytól a' Magol háború után nyert kérésről 's a' Sajó vidéki több jószágairól Statutoriát (Szirmay szerint béigtató kiváltságot) ugyan ettől a' királytól ajándékoztattak meg a' Szörényi bánsággal.

A' Német vitézi rend vagy is Német Keresztes vitézek, Német Katonák, Szerzetes katonák, Jerusalemi Szent Mária Ispotálja Német testvérei, Németek háza testvérei (Ordo Teutonicus, Religiosi milites, Cruciferi de Prussia Ordo Crucigerorum domus Teutonice) Széket, Gyulatelkét és Bonczhidját birták. E' felett pedig II András királytól 1222. nyert adomány levél-nél fogva Moldva szélén és így e' megyei akkor odáig nyúló rengeteg havasokat kapták vagy is foglalták, már az előtt Erdélyben a' Barczaságon kiterjedett birtokokra tévén szert. Bárdosy szerint Fogaras vidékét is ekkor tevék tulajdonokká, Móldva felé pedig e' megyei birtokat tágosították. Ezek is „Fejér barátok” neve alatt (hibáson) esméretesek; a' fejér szélű keresztről, mely felső fejér ruhájokon bal felől diszlott, 's fejér felső ruhájokról kapván magyar nevöket, 1212 táján telepedtek ide; de 1232 valamint Brassoból 's Barczaságról úgy Székről is el-útasítottak magas hatalmak meg aláztatott, 's birtokaik Moldva felől el-foglaltattak A' Romai sz. szék nagyon is oltalmazta e' rendet e-

leitől fogva, főképen az Erdélyi év-könyvekben oly nevezetes emlékü Hunok ellen viselt jeles vitézkedését hordván fel; de mégse viheté ki, hogy II András király uralkodása alatt ianen e' megyéből is ki nem múlnának, a' mint említők. Katona és Schmidt Miklós szerint Erdélyből fegyverrel vették ki. L. Bárdosy Jánosnak Supplement. Analect. terrae Scepusiens. §. 94. in notis. Ezekről az a' vélekedés, hogy Székre Szászokat telepítettek volna „Hospites de Zeck“ nevezettel kik utóbb vagy kikoptak vagy meg magyarsodtak.

1213 már bészállongtak vala ide is az az előtt öt évvel szerzett szürke barátok közül néhányan; de IV Béla alatt a' Mogolok el-űzték; igen kevés hajlékjaikat feldúlván. A' Domini-canusok is a' XV és XVI év százok fojtában (ennek csak első negyedjében) valának e' megye papjai, Bontzhidján lévén klastromjok: hól ma is fenn van neve és emléke a' barátok távának.

“Minden emberi intézet a' kór' szelleme kényének 's egyéb ellenséges környülményének befolyásának kivan téve. Innen sok monostor a' reformatio előtt II. András király alatt jelesen Kálmán Erdély hertzege rendelkezéből; még több annakutánna részént magától

elenyészett. részént idegen kezekre került.“
 Így a' B. Margitról nevezett meszesi apátság is e' megye' keblében lehetett. 1340 János Nepth (Szatmár - Némethi) megyéspap) Plébánus) András úrnak Isten és az Apostoli Szék kegyelméből Erdélyi püspöknek, „a' M e z e s - n e k k ü l s ő r é s z é r ől k ö z ö n s é - g e s k é p v i s e l ő j e v ó l t . Honnan hihető, hogy a' meszesnek belső részén — a' mondott megkülömböztetésnél fogva — más képviselője (Vicariussa) lehetett a' püspöknek. Már hogy a' B. Margit apátsága (ez is az érintett megkülömböztetésnél fogva) a' külső vagy belső (az az Doboka vármegyei) részén volt é a' Meszesnek ? kérdés. Egyébaránt Szatmár vár. az egyházakban sokáig az Erdélyi püspöki megyéhez tartozván; az érintett apátság is minden esetre Erdélyhez tartozott. Ezek szerint tehát nyomozható legalább fennlétök éve (1322 — 1540) a' meszesi egyházaknak.

Hogy még valaha kivált a' Mogol járás előtt több papi szerzet is volt e' megye határain lakó 's birtokos, azt hisszük; de meghatározni nem tudjuk; 's így nem egyéb mint gyanú: hogy a' „Salamonról nevezett B. Szt. Mária apátsága“ (belső Szolnok vármegyében) a' Csáki Gorbói erdők szomszéd határában, ott, a'

hól ma Salamon falú áll, birhatta ezen megyében mind azokat a' falukat, melyek máig is Salamonpal ugyan azon egy jószágot alkatnak ú. m. Csáky-Gorbó (Tót Szállás, Szalonna, Tólosfalva Szurduk belső Szólnak vármegyében (Tihó, Örmező, Kettősmező, Vármező, egész falukat 's néhány részjószágokat Salamonnak távolabbi 's közelebbi szomszédságában. — Hogy az apáturságok hazánkban is igen sok jószágokat (s így a' Salamoni is az elő számláltakat) birtak 's birta legyen, ezen hiteles ígék bizonyítják: *Abbatias quoque praediis, cohortibus, familiis, et redditibus Regia plane munificentia instruxit*“ értsd S. Stephanus 's a' többi királyok is. Majdani királyaink néha egy vármegyével felérő pusztáhh környéket is szoltak vala ajándékozni, adományozni. — De elmúltak az adományok akkori mivoltára nézve, el az adományosok — 's az adományozók. —

A' Hunok, Mogolok, Tatárok, 's majd a' szomszédhá váltt Törökök gyakor izben dúlván az országgal együtt e' megyét is; könnyű megmagyarázni az érintett papi szerzeteknek viszontagságait 's mulékonyságok okait. — Azonban semmi nemű közhatalom fegyver és erő annyira meg nem rendithette e' megyei rom. catholicus néptestet mint a' hazában elfogadott reformatio avagy vallás ujitás a' XVI század.

első negyedében 1521. Ide ugyan későbbre hatott bé; de a' mely kevés szerzeteseket ért ez az ár (torrens) lakhelyjeit ú. m. Széket, Gyulatelkét, Bontzhidját, Gorbót (mert a' többiek már az előtt 's a' Dobokai esperestség nem sokára elenyésztek) elborította. Elsőben is

b.) 1540 — 1550 az ev. lutherana hitvallást követték sokan a' Magyarok közül a' Szebeni Szászok példájára, kik 1529 februarius 18 minden Catholicus papot apácztát 's más egyházi férfiakat nyóltzad nap alatt Szebenből eltávozni kényszerítettek; majd 1545 e' hitet általjában az egész Szász nemzet elfogadta és vallotta azok közt pedig köz Szászszai e' megyének is

c.) Az 'evangelico' reformata vallás 1556 fogva a' Kálmáncsehi Sánta Márton tanítása szerint oly sebes lépésekkel harapozott, hogy hét esztendő múlva az-az: a' Tordai országos zsinat következtében 1563 csak egy-két lélek találtatott e' megyei nemes és nemtelen magyarok között nem evang. reformatus. Természetes: hogy az elhatalmazott hit sorsosi lelkipásztorok 's templomok nélkül nem lehetek: 's így rövid idő haladat alatt a' megyei akkor fennállott templomokat többet mint 48-at evang. reformatum sz. egyházokká tévének.

ugyan a' Káli Kun, Zsuky, Maurer, Szentiványi, Dániel, Simon, Orbók akkori 's azután fellépett nemes házak áthatatosan megmaradtak hitökben; még némely kős Magyarok is a' mai időkig kevés számmal. — De lássuk mind ezen hitvallásokat a' jelenkorban.

I. A' leírt zűrsavarak közt eltűnt volt a' római catholica hit e' megye' népe közül — utobb a' jesuiták' térítő lelke se hatott ide. A' XVII század második negyedében egykét nagyobb házról olvassuk, hogy romai catholica hitet vallott: ilyen volt a' Viczei Mintszenythy, Kapiváry Kapy, Csáky a' Tihai duzs, később az Esküllői Ördög nemzetség. Már a' XVIII. század több romai catholicus hivatott folyta alatt: ekkor következtek, ekkor jöttek-béide, ekkor léptek-fel többi közt az Apór, Jósika, Csernátoni, Maksay, Haller, Mikes, Bánffy, Lázár, gróf, báró és nemes nemzetségek a' catholicismus példás előmozdítóji, az anyaszentegyház hív fiai. Mind ezek közt elevenebb hittel senki se birt, mint birtak Apór Lázár királyi táblabíró 's neje Kapy Terezia, kik elsők valának hogy e' megye keblében romai catholica egyházi anya megyét alapítottak Szarvas Kenden saját falujokban 1725 augustus 15-kén Antalfy János Erdélyi rom. catholicus püspök megerősítése mellett. — Itt a' templom

a' többinek két harmad része a' templomi jobbitásokra, egy harmad része pedig az oltár elébe készítendő ezüst lámpásba való olajnak vételére fordíttatni rendeltettek 1791. januarius 19-k. napján Altorjai Apór Agnes Magyarosi Tökés László özvegye által.

Ismét kanonok Vinklertől van száz r. forintja vált.

Erdélyi volt püspök b. Szepeszy Ignác adott a' templom ujítására százhatvan r. forintot vált. 1822 évben. Ismét kétszáz r. forintot.

182 $\frac{7}{8}$ költsége volt 28 r. forint.

A' templom alatt temető bólt a' Kapy ivadékoké — ingyen — bójárás a' templomból belé a' felsőség' rendelete ellen.

Az egyik harang három mázsányi a' másik 50 fontnyi.

1822 püspöki vizsgálat (Canonica visitatio) volt itt, ekkor készült a' keresztelő edény.

1832 július 6-k és 7-k püspöki vizsgálat.

A' gondviselő' segedelme ellen panasz.

1745 augusztus 15-k Apór Lázár és neje Kapy Terezia, Kasztal János, Nagy Prepostés Közönséges Képviselő 's Biró János kanonok Kolozsi esperest és Kolozsvári megyés pap jelenlétökben adományoztak ezen e. megyének és papjának: száz kalangya búzát évenként, hogy azokat maradékai is kiszolgáltassák, min-

.évenként a' nyomorúltt éneklők' tárából Károly Fehérvárról. Ezen kívül mint tanítónak a' tanittató szülők adnak egy-egy véla búzát, két szeker tűzifát egytől, 's a' papi hér (stola) harmad része is őtet illeti. — Kilencz fiú 's nyolcz leány tanul most, hat és tizenkét évek közt valók. — A' mostani egyházfi (Aedituus) Kornya Mihály zsellér; de földjít nem fizet. — A' harangozó Német János. Sirásók nincsenek. Bábák: Húszár Anna, Gyermán Sára a' keresztelésre oktatva. Hét nem catholicus zsellérek segedelmeket ígírék a' papnak 1832-ben martius 25-k és július 7-k. Kovács Miklós Erdélyi püspök (Exc.) úr az oltár festésire száz, az egyik zsellérház béherítésére harmincz r. forintot hagyott és a' kir. kormányshoz intézendő folyamodás iránt onnan segedelem nyelés végett lépéseket tett 1832. A' mostani éneklő György Elek.

Miután 1725 Apór Lázár és neje Kapy Terezia Kendnek birtokosai a' templomot, papi házat és telket (fundus) az ex. reformatusok ellenkezése mellett is megszeresvén; e' hitre megöröskítették, azt püspök Antalffy János' törvényhatósága alá adák. Váltak az oltármeggyés papjai a' Kendi anya megyének:

1. Krisztofy György.
2. Pomgrác Bálint.

15. Török Ignác, ki helyébe következett.

5. György Gábor sz. Ferencz szoros rendtartású szerzetes ma is a' Kendi rom. cath. e. megyének helytartója (Administratora).

E' megyei legrégibb egyházi megyének Kendnek esméretét a' honi papi (Clerus) kar (Schematismus) így adja:

Kend régi visszaállított (antiqua restituta) egyházi megye — megyés temploma Menybe magasztalt B. szűz Máriánál. — Pártfogó: rendes szabad adományú vagy is a' hivek meg egyezése nélkül püspöki hatalomból. A' megye' gondviselője: György Gábor szor. rendtar. pap a' sz. Ferencz fiai közül.

Az anyamegyében rom. cath. lélek: 112.

Leány (fjók) megyéji tizenegy ú. m.

1. Alsó Tőök 2

Az anyamegyétől egy óra.

2. Esztény 7

Az anyamegyétől egy fél óra.

3. Felső Tőök rom. cath. 13

Az anyamegyétől 1 1/2 óra.

4. Iklód: van házi temploma 7

Az anyamegyétől három óra.

5. Gorbó: van udvari temploma 3

Az anyamegyétől hat és fél óra.

6. Kecset Szilvás	1
az a. mtől egy óra	
7. Lozsárd	3.
az a. mtől három óra.	
7. Kecset: van házi templom	2
az a. mtől 1 1/2 óra.	
9. M. Köblös	12
az a. mtől 1 1/2 óra.	
10. Ónak	1
az a. mtől 1 1/2 óra.	
11. Tötör	1
az a. mtől 1 1/2 óra.	

Lélek az egész e. megyében 164.

Az idő során második egyházi megye a Széki; alapította Mária Terezia nagy fejdelem aszszony 1752 's a' sz. Ferencz szorosb rendtartású három pap ügyeletére bizta. Mind a' templomot mind a' hajlékot (residencia) a' királyi tárból építette ujitatta az alapítás állandóságára 's a' papok élelmére kevés földet, míg a' sóásás és helytt a' királyi sóhivatal elem multak, több sóbeli hasznat 's a' természetnyekből a' dézmának egy részét rendelvén és adományozván. Főbb célja volt az alkori Széki királyi Sótiszséggel — kik mindnyájon rom. catholicusok valának — kegyelmét e' rész-

ben is éreztetni. Története 's jelenlegi állapota e' megyének ennyi. Itt az egyh. rom. cath. megye (parochia) a' XVI évszáz második negyedében is még helyt volt. 1543-bani megyés pap Kodory Pál említetik mint Széki plebános. 1741-ben a' megye alapítására 36 m. forint adódván össze, maga a' hely megvásároltatott. 1752 a' sz. Ferencz szor. rend fiai ide állandóul telepedvén; Mária Terézia 500 forinttal segedelmezte 's más jóltévk adakozósága is a'hoz járúlván, maga a' szentegyház 1753 építetni kezdetett; de a' lakhelyel együtt nem előbb mint 1795 készült-el. — A' temető 1742 szakasztatott-ki a' várostól félórányira. A' kőtoronyban három harang függ: a' nagyobbik 160 font, készült 1794-b. a' második 83 font öntődött 1764 év. a' harmadik 50 font; amazok Nepomuki sz. János; ez a' boldog szűz tiszteletökre. Három oltár áll a' templomban: a' nagy Nepomuki sz. János — a' két kisebb Szeraf sz. Ferencz és Pádúai Antal emlékeztökre szentelve. Nem egyéb mint a' Nepomuki sz. János ereklyécskéje 1752 septemb. 3-ka óta őriztetik lepecsételve az oltáron. — Az egyház dotálva semmivel sincs. — 1741 év előtt isteni szolgálat tételre a' Kolozsvári szor. szert. sz. Ferencz szerzetesei jártak ide; ide telepedésök óta pedig szakadatlan azon szerzet fiai

oskolák oktatója. Szöcs Ábel szor. rend. 50 for. c. p. évi fizetessel. — A' helytartó' jövedelme 1. az ingatlan javakból: egy zsellértelek, papi részül az egyik fordulóban három, — 8 köből 's egy véka férőjü, — a' másik fordulóban is egy-egy köből 's három véka férőjü föld. Bir e' felett a' lakhely vég hagyományból három szántóföldet, mellyek öszvesen három köből ferőjüek. Van az egyik fordulóban öszvesen öt kaszálója, mellyek 12 szekér szénát adnak. Ezek közül a' négy szekér szénát adó papi rész; a' többit adó zálog. Másik fordulóban három szénafü; mellyek közül kettő öszvesen hat szekér szénát ad; ezek örökösön véve — a' harmadik örökös vég hagyomány 's ötvenöt év óta békességesen biratott; de 1828 hatalmasan elfoglaltatott 's ma per alatt van. — Egy pár házasulandónak egybekötés díja (egék! melly drága díj ez gyakorta napjainkban!) két napi tenyér napszám az anya megyében. — Egész évi jövedelem a' kihirdetés — és kötésből m. e. öt forint váltób. — Segedelem gyanánt a' megye gondviselésiért e' lakhely az idő való fejdelmi javakból kapta a' fejdelmet illető dézma negyed részét, 's jelesen a' romai catholicusoktól az egész negyed, az ev. reform. dézmájából pedig nyolczadat. Rész pénzül ugyan azon fejdelmi javakból 46 forintat

7. Marokháza.
az a. mtől három óra.
8. Mikola.
az a. mtől 3 óra.
9. Omboz.
az a. mtől négy óra.
10. Pujon lélek . . . . . 62.
az a. mtől négy óra.
11. Szava.
az anya mtől négy óra.
12. Székolaj . . . . . 5.
az a. mtől 1 1/2 óra.
14. Szent Egyed.
az a. mtől 2 1/2 óra.
14. Viz Szilvás.
az a. mtől négy óra.

Lelkek száma: 212.

c.) Harmadik a' Kidei egyházi megye. 1766 óta áll, épen nem gazdagan dotálva; mellynek historiája Kide alatt adatatt. A' Muzalmanoknak Melikai utazásak búcsújárások csak huzamosabb; de nem több viszontagsággal egybekötött, mint a' Kidei áhitatoskodás; oly járatlan és alkalmatlan útja. Itt a' templom tornyában két harang az egyik 70. a' másik 50 fontos; azt a' régibbnek egybetételével Vajna István, ezt a' többi hivek önteték. A' templom

se fekszik. Maga a' megyeház (parochia) 1766 a' kir. főhormány parancsolatjából biztosok által a' falú közönséges helyéből dombon állva kiszakasztatatt, Bereczky Romuald sz. Ferencz szorosabb rendtar. szerzetes igyekezeténél fogva alapítatott; de 1775 földig égett, 's 80 rh. for. ezüst adatatt a' kir. főhormány által felépíttetésére. A' megyének helytartói voltak:

1.) Bereczky Romuáld az alapító.

2.) Mátéfy Máté 1774—1779 szerzetes.

Ismét 1782—1795.

3.) Lászlófy Gergely első megyéspap 1779—1781.

4.) Istvánfy József második megyéspap 1781—1782.

5.) Kézdy Grátián 1795—1799. Ismét 1802—1808. Szerzetesek mind.

6.) Andrásy Venáncz 1799—1802.

7.) Csiszér Ignác 1808—1810.

8.) Kedves Bálint 1810—1814.

9.) Mihálcz Norbert 1814—1818.

10.) Szabó Pacific 1818—1820 megölt itt januar. 20.

11.) Nagy Márián 1820 februar. 20 óta ma is helytartó. Született 1791 Csik Boroszlón Csik székben, a' hová miután az Erdélyi reformatio zsengéjében az akkori főki-

rh. for. c. p. évenként, és a' temetési díj harmad része; jelenleg nyolcz gyermeket tanít. Az egyházi n. Bartha József; de mint adózót nem fizet 's a' falú terhéől ment, és ez jutalma csak szolgálatjának. Valamint a' harangvonónak is nemes Angyalosy Sándornak. A' bába: özvegy Szénásy Mária. — Ezen anyamegyét egyháziilag (canonice) megvizsgálák közelebbről: Rudnay Sándor 1819, Szepesy Ignác báró 1820, Kovács Miklós 1832 július 6-d. Erdélyi püspökök. Kik közül az utolsó a' tanítóház' megújítására 30, a' megye szükségére 48 for. 28 xr-ft.; az éneklőnek 30, a' helytartó papnak végre segedelem gyanánt 50 forintat vált. nyújtott 's a' legidvességesbb rendeleteket bocsátott-ki egyházi vizsgálatjáról Károly Fehérvárt 1832-ben költt végzetében Erdélyi püspöksége ötödik évében.

Ezen e. anyamegye esméretét lássuk a' honi papi karból is.

Hide egyházi megye: állitatott 1766 Megyes temploma Nepemuki szent Jánosnál Pártfogó: rendes szabad adományú. A' megye gondviselője Nagy Márián pap a' szoros rendtartás szerént.

Lelkek száma.

Az anyamegyében lélek	.	.	104.
-----------------------	---	---	------

14. Derzse lelkei száma . . . . . 10.
 az anyamegyétől 1 1/2 óra (közelebb)
15. Doboka. . . . . 30.
 az a. mtől két óra.
16. Drág . . . . . 4.
 az a. mtől 3 1/2 óra.
17. Farkasmező. . . . . 8.
 az a. mtől 9 1/2 óra.
18. Fel Egyregy . . . . . 4.
 az a. mtől 9 1/2 óra.
19. Felső Kékes
 az a. megyétől kilencz óra.
20. Fodorháza . . . . . 5.
 az a. mtől két óra.
21. Fűzes'
 az a. mtől 3 1/2 óra
22. Galgó.
 az a. mtől 7 1/2 óra.
23. Galponya.
 az a. mtől 9 1/2 óra.
24. Gyula: van házi kápolnája . . . . . 14.
 az a. mtől 1 1/2 óra.
25. Hidalmás: van házi kápolnája (csak
 vólt) lelkei: . . . . . 26.
 az a. mtől öt óra.
26. Kalocsa.
 az anyamegyétől 6 1/2 óra.

27. Kendermező.
az anya megyétől 6 1/2 óra.
28. Kendermál (puszta)
az a. mtől 4 óra.
29. Kettősmező 5
az a. től 8 óra.
30. Kis Esküllő 4
az a. mtől három óra.
31. Komlós Ujfalu
az a. mtől hét óra.
32. Magyar Egregy: van házi kápolnája 6
az a. mtől 8 óra.
33. Milvány
az a. mtől öt óra.
34. Nagy Esküllő 5
az a. mtől 2 1/2 óra.
35. Ördög Keresztúr 5
az a. mtől három óra.
36. Ördöglút 5
az a. mtől 9 óra.
37. Örmező
az a. mtől 9 1/2 óra.
38. Pánczélcséh lelkei száma 24
az a-tól két óra
39. Poklostelke . . . . . 3.
az a-tól két óra.
40. Pousa
az a-mtől 8 óra

41. Puszta Szent Mihály
az a-mtől három óra.
42. Recze Keresztúr 14
az a-mtől három óra
43. Solyomkő
az a-mtől két óra
44. Somró Ujfalú
az a-mtől kilencz óra.
45. Szent Mária
az a-mtől nyolcz óra
46. Szent Péter
az a-mtől öt óra
47. Szent Péterfalva
az a-mtől kilencz óra
48. Szótelke
az a-mtől három óra
49. Tihó 40
az a-mtől kilencz óra.
- 50 Ugrucz
az a-mtől négy óra.
51. Ujfalú (Magyar)
az anyamegyétől öt óra (közelebb)
52. Vajdaháza
az a-mtől négy óra.
53. Völcs . . . Lélek . . . 5
az a-mtől öt óra.

Minden lélek száma - 379

d.) A' negyedik és utolsó egyh. anyamegye e' vármegye keblében a' Bontzhidjai, mostani alakjában Losonczy Bánffy György gróf Erdélyi kormányozó keresztényi mive. Eredete azonban felyebb hat ezen egyházi megyének: ugyan is Bontzhidján az áldozat tétel kezdődött 1765-ben alkori Erdélyi püspök Bajtay Jozsef Antal bárónak az érintett évben october' 9-kén költt szabadság levele ezt bizonyítván, melynél fogva megengedtetik, hogy az udvari kápolnában isteni szolgálat tartatasson. A' kijelelt év óta a' Széki szorosbb rendü sz. Ferencz fijai, papjai jártak által innepi alkalmatlan sz. szolgálatra ide, mint ennek anyamegyéje tagjai 1789-ig; ekkor helyhéli udvari káplánnya rendeltetett Nagy Sándor, ki is mint káplány 1801-ig ügyelte e' megyét, Jóvá hagyta 's fő egyházi hatalmával megerősítette a' megye alapítását Mártonfy Jozsef Erdélyi püspök, 's innepi szertartással szentelé-fel a' fényes kápolnát 1801-ben, egyszer's mind megyés jogokkal ajándékozá meg.

Mely szerint említett.

1. Nagy Sándor 1801 — 1803 mint helytartó 's az ő következői is mindnyájan sz. Ferencz szoross. rendtartású papok

a' képen ügyelték a' megyét. Váltak pedig ilyen helytartók az érintetten kívül:

2. Ungváry Ágoston 1803 — 1811.
3. Kleeberg Kerubin 1811 — 1816.
4. Krakovszky Nazarius 1816 — 1819.
5. Ismét Kleberg Kerubin 1819 — 1823.
6. Sipos Narcissus 1823 — 1829.
7. Sas Konstans 1829 — 1831.
8. Viszont Sipos Narcissus 1831 — 1833
kinck ezen e. anyamegyéről szolló jegyzetek őszinte közlését szívesen köszönjük.
9. Ujra Sas Konstans 1833 július óta

A' Bonczhidja alatt lerajzolt udvari szentegyház olyan fényes, hogy ha a' külkészület buzgoságra gerjesztő; e' bizonynyára az. A' pap élelmére 's a' megye állandó fenn maradására szánt és valóban is adományozott papi bér pedig oly gazdag, a' milyent csak várni lehet vala a' nagy lelkű a' nemes szívű alapítótól.

Bonczhidja mint egyházi anyamegye (parochia) áll 1801 óta, állította gróf Bánfy György. Megyés temploma Nepomuki sz. Jánosnál. Pártfogója Losontzi gróf Bánfy Jozsef. A' megye gondviselője Sas Konstans szoros rendtartású sz. Ferencz szerzetéből.

Az anyamegyében lélek: . . . 145

Leánymegyéje kettő:

1.) Kendi Lóna	25
az a. mtól egy óra	
2.) Válaszút	62
1/2 óra az a. mtól.	

Minden lelkek száma: 232

Ezen egyházi megyék bátorosabb fennállására nézve a' világiak közül egy fő és egy al-gondviselő (Curator) kezdetek óta volt és van mais. Fő tisztje ezeknek: a' jövedelem szám-bavétele 's céljárányos kiadása. Ezeket a' püspök vagy esperes rendeli ki. Jelenleg Szabó a' Kendi, Szabóni a' Széki, Czikó a' Kidei, gróf Bánffy a' Bonczhidjai anyamegyék' fő gondviselőji. A' romai catholica részen az előterjesztett egyházi anyamegyéken kívül vannak még több egyh. anyamegyék is, melyek Doboka vármegyének több leány egyházi megyéit magokban foglalják; de polgári képen más törvényhatóságok alatt vannak; ezek e' következők:

1.) Szamosújvár. B. Szólnak vármegyei egyházi Deák szertartású anyamegye. Sz. Ferencz szoros. rendtart. m. papja. Leány megyéje Doboka vármegyében egyetlen egy: Hessedát, az anyamegyétől egy óra távúlságra.

2.) Décs. B. Szólnak vármegyei egyh. anya megye, szorosbb szertartású sz. Ferencz

papja megyés. Leány megyéje ezen Doboka vármegyében egy: Csernek, Lelke: 8. Az anyamegyétől 8 1/2 órás.

3. Katona Kolozsvármegyei egyh. anyamegye. Világi m. papja, mellynek Leány megyéji ezen vármegyében 20. ú. m.

1. Búza Lelkei száma . . . . . 26.
az a. mtől két óra.
2. Czege: van házi temploma, lelkei: 15.
az a. mtől négy óra.
3. Dellő Apáti: van házi temploma 22.
az a. mtől hat óra.
4. Gyekke: van házi kápolnája . 18.
az a. mtől egy egy óra.
5. Kopár
az a. mtől egy óra.
6. Kékes.
az a. mtől négy óra.
7. Kis Devecser . . . . . 1.
8. Mányik.
az a. mtől három óra.
9. Máté . . . . . 1.
az a. mtől öt óra.
10. Meleg földvár . . . . . 15.
az a. mtől egy óra.
11. Moritz, lelkei száma . . . . . 23.
az a. mtől öt óra.

1. Bilak.

az a. mtől három óra.

2. Galacz lelkei száma . . . csak 1

az a. mtől három óra

3. Harina: van kápolnája Gál Ágnes

Hollakiné udvarában . . . 9

az a. mtől hat óra.

4. Solymos

az a. mtől egy óra.

Lelkei száma 10.

6. Bálványos Várallya. b. Szólnak vármegye.

egyh. anyamegye világi m. pap gondvisé-
lete alatt. Leány megyéji ezen várm. 8.

1. Borzás. lélek van benne . . . 18

az a. mtől négy 's fél óra.

2. Czente . . . 5

az a. mtől 4 1/4 óra távolságú.

3. Kétel . . . 17

az a. mtől 4 3/4 óra.

4. Hötke . . . 1

az a. mtől 2 1/4 óra

5. Oláh Vásárhely . . . 5

az a. mtől 3 3/4

6. Szent Márton lélek benne . . . 1

7. Szombattelke

az a. mtől három óra

8. Vicze 10
 az a. mtől 3 5/4 óra

Lelkek száma: 57

7. Besztercze Szabad királyi város hasan-
 ló nevű Szász vidékben. Egyházi megye, 1774
 óta a' kegyes iskolabéli papok gondviselése
 alatt. Leány megyéi ezen vármegyében 4.

1. Kís Budak Lelkei 6
 az a. mtől öt óra

3. Sófala 50
 az a. mtől két óra

4. Simontelke . . . . .
 az a. mtől négy óra

Lelkek összesen: 74

8. Csicsó Heresztúr. B. Szólnok várm. egyh.
 anyamegye világi m. papjával. Leány megyéi
 e' várm. 5.

1. Árokalya Lélek 4
 az a. mtől 4 1/2 óra.

2. Kentelke . . . . .
 az a. mtől 5 óra.

3. Kerlés . . . . .
 az a. mtől hét óra (kevesebb)

4. Sajó Heresztúr Lélek 5
 az a. mtől négy óra.

5. Sajó Szent András 7
 az a. mtől 3 1/2 óra.

Lelkek száma: 10-

9. Teke. Kolozs vármegyei egyházi anyamegye világi megyés papjával. Leány megyéje ezen várm. egyetlenegy: Nagy Sajó, Lelkek száma 11; az anyamegyétől három óra távolságra. Mellyek szerint jelenleg találtatik élő lélek mind két nemen: 1374. A' leánymegyének az anyamegyéktől való távolsága hibás sok helytt. — Kihagyattak: Szent Márton Macskás, Hoszszú Macskás, Kovácsi, Kecskéháta, Maró, Paptelke, Romlott, Igricze, Rákos, K. Jenő, Vármező, Tótfalú, Szeretfalva, Szász Czegő, Várhely, F. és A. Sebes, Fris, Scherling, Kusma, Ardány, Kajla, Sárvár, Mohaj, Berlád, Bongárdfaluk. Az egység hívőket kivéve, e' felkezet legkevesebb számból áll minden vallás követői közt e' vármegyének; valják: Magyarok Székelyek és kevés cigányok. Közelb-ről való egyházi feje az elő számláltt anya és leány e. megyéknek kettő van. Egyik a' Kolozs és Dobokai vidék (Districtus) esperestje, a' ki egyszer'smind Kolozsvári plébános mindenkor. Jelenleg e' diszes széket diszesbiti fő tisztelendő Kedves István az Erdélyi Fehérvári püspöki megye kánonokja, Kolozs Monostorról nevezett Boldog Szüz Mária Conventi Levéltárának káptalanbéli Megtartója (mely jog 1002 — 1571 csak a' papokat 1571 — 1716 csak a' világiakat illette, 's azolta közös a' Kolozsi

úgy itt is: a' vallást cserélni indultak az anyaszentegyház keblébe hat heti oktatással vissza hódítani. Ez a' joga a' rom. catholicus papoknak II József császár' szabálya szüleményc; 's nem lehet elégé bámulni: hogy azon türelmes monarcha az ellenhitűektől azt megtagadta.

Az egyesült Görög hit mely mái alakját 1580 óta viseli a' romai catholica anyaszentegyház belső lelkével egy lévén 's csak külső szertartásaira nézve különböztvén az ettől, a' honi törvény pedig sok igazat adván ennek a' rokon hitnek, ezért rajzolatját is itt vala helye érinteni. A' jesuiták roppant befojása minden statusokba és országos dolgokba sokat 's talán mindent végbe tudott vinni, 's a' mennyire jelenleg áll az egyesült Görög hit közel lévő viszonyban a' rom. catholica hithez, az is az ők mivők. 1579 első octobertől fogva lehet az egyesülés első lépéseit számítani. Már 1543. a' reformatiot az egész Oláhságnak ajánlották; de bennem vették; bár a' fejedelmek jelesen Bethlen Gábor azon nagyon törték is fejeiket (többi közt 1675 ('s bár Vagner Bálint tudós Görög ajakú az ők nyelvöken is kiadta az új testamentumot 's az ujonan reformáltt vallás el-

egy pár utóbbi század alatt helyöket annyira kipotlá, hogy a' nép fogyatkozata szembe nem tűnt, 's ma már négy falút kivéve, nincs — sőt Szék városában is igen számosan találtatnak — oly zugoly, a' hól itt Oláhok nem lennének, nem egyesültt és egyesültt Görög hitűek; némely cigányok is e' hitett vallván.

Nem vólt oly szabad vallás gyakorlat nékiek engedve a' reformatio serdülő korában mint utóbb, 's papjaik is semmi haszonban (beneficium) nem részesültek (valamint ma sem) sőt nem előbb mint 1647 engedődött-meg „Oláh templomot építeni magoknak 's a'hoz való papat is tarthatni.“ — 1678 october' 1-jén megtiltatott az Oláh papok nemesítése és fekvő javak örökös birhatása; az addig elé megnemesedettek nemes levelök bémutatására kényszerítetttek. Ha valamely jószágot vettek volna, 1671 törvény szerint az örökös vagy a' szomszéd vissza válthatta. — 1744 az ország 6-d. törvényczikkelnél fogva, az egyes. Görög papok nemeseknek határozottak. 1768 az ök 20 köblös földjök (de hánynak van ennyi?) 15 szekér szénát termő kaszálójok 's minden marhájik az adótól menté tétettek. — Felszenteltetésök előtt megházasodhatnak 's azután nem csak rendes papok hanem esperestek is lehetnek. — A' hivek

Általában való egyhási vonások lehetnek az egyes. Görög hitűekről e' következők is. A' tehetősebb halott temetésén többszer megállapodnak, minden megállapodásnak mind annyi díja kiszabva a' temető pap. számára. Az egész Oláhság mind két felekezeten Julianum Calendariummal él: a' mi elég bajt és zavart okoz az újabb Calendariummal élő több honosoknak; mert 1591 septemb. 21. midőn Erdély ezt közönségesen bévette, amazzal kívántak megmaradni. — Köztek is, mint más felekezetűeknél megye és templom gondviselők a' világiak közül vannak, Iliá szerint (mert e' mais való) a' szentek segedelmét a' babonáságig hiszik, 's a' bűjt megszegését — úgy látszik — a' gyilkosságnál nagyobb bűnnek képzelik lenni. Nincs talán egy nemzet is, a' Törököket se véve ki, melly a' praedestinatiót nagyobb meggyőződéssel hinné, mint hiszik a' köz Oláhok; 's ezért a' világtól könnyen megválnak. Nevezetesebb bűjtjeik: a' Husvét előtti 48, a' szent Péteri 10, 14 21, 28 (ezt néhól elmelőzik) Nagy Boldog asszonyé 14, szentkereszté 7, karácsoné 41 nap. Szeredán a' megváltó születése 's halálra ítültetése -pénteken keresztben szenvedett halálának emlékeztetére bűjtölnek, öszveséggel esztendőben m. e. 196 napot Szeredával péntekkel együtt asir és vaj

ikban. Az isteni szolgálat nemzeti nyelvöken még véghez. Az Úr' vacsoráját kovászos kenyérben két szin alatt veszik. Egy mise díja 12 xár c. p.

Az Erdélyi egyes. Görög püspök Leményi János úr' hasznos rendelete egy teljes papi kar kinyomtatattása 's közzé tétele aránt telyesülvén 's már kikerülvén sajtó alól a' papi kar; annak segedelmével közöljük ezen hitsorsos papokat és nevezetesebb közlendőket, az e. gör. egyházzól e' megyében és a' mennyire nyomozódásaink után is egybe szerkeztethetők: a' Görög egyes. hitvallás ezen vármegyében jelenleg következendő osztáljú, és ennyi atyák gondviselete alatt létez. Mű a' vármegye polgári osztályát követtük az e' hitsorsos papok és megyék előterjesztésében; a' papi karbelit is felhozván.

Mindnyájon ily rendel következnek:

1. Vármezei alesperesti vidék. A' papi karban a' Milváni esperestség alatt és annak keblében mint nem külön törvényhatóság emlitetik ezen alesperestség; jelen közletünket élő szó és levelezés után iktatók ide, melly a' nyomtatványt megczáfolni látszik. A' vármegye természeti fekvése és polgári osztálya szerint első. Felállitatott 1823 évben. Alesperestje az ólta Marinkás Simon. Kinek keresztyé-

létező Horoján Antal művelt férj: a' szent szék birája. Egyházi megyéji: 1. Borzova 293 lélekkel. 2. Farkasmező 286 lél. 3. Meszes Saent György 321. 4. Puszta Szent Mihály 695. 5. Somró Ujfalu 270. 6. Ugrucz 579. Őszvesen: 2380 lélek. 1. Borzova egyes. 1773b. 2. Farkasmező egyes. 1773-b. 3. Meszes-szentgyörgy egyes. 1768. 4. Puszta-szentmihály egyes. 1773-b. 5. Somró Ujfalu egyes. 1773-b. 6. Ugrucz egyes. 1800-b. A' Milványi Gör. egyes. esperestség annyiban nevének meg nem felel, hogy Milvány falú maig is Gör. nem egyes. hitvallókból áll.

3. Gyulai esperesti vidék. A' papi karban III-dik. Állítatott 1800. Első alesperestje volt Muntyán János, mh. 1829. Azolta jelenleg is Leményi Papp Simon az alesperest. Tizenhét anyamegyék alkotó részei ú. m. 1. Adalin. Papja Papp János. 300 lélek. 2. Babucz. P. Papp Simon. 154 l. 3. Bádok. P. Bene János. 248 l. 4. Borsa. P. Lung Simon 1149 l. 5. Felső Esküllő P. Csirge Konstantin 576 l. 6. Gyula. P. Popovich János 390 l. 7. Hoszszú Macskás Papja Leményi Papp Simon az alesperest. 8. Kide. P. Prundus Pál 107 l. 9. Kovácsi P. Vesán Balázs 138 l. 10. M. Fodcrháza P. Rácz János 353 l. 11. M. Ujfalu P. Bohoczal János 458 l. 12. Nagy Esküllő P.

Koróján Antal a' ki Milványi esperest. 376 lélek. 13. Ördög Keresztúr papja nincs 305 lélek. 14. Solyomkö P. Csergi János 318 l. 15. Sz. Márton Macskás leány megyéje M. Macskásnak Kolozsban. 139 l. 16 Csomafája P. Popovich Dénezs 217 l. 17. Válaszút P. Antonelli István 673 lélekkel. Őszveséggel: 6323 lélek az egész alcsperesti vidékben.

1. Adalin egyes. 1814. 11. M. Ujfalu egyesült 1827-ben. 14. Solyomkö egyesült 1816-b.

Ezen egyházi Görög egyes. vidék (tractus) az mellynél esméretét kétszeri 's a' második tökéletesbb tudósításunk után elégtelenesen adhatjuk; kitésvén ezen következő jegyzetünk-ből a' népesedés szaporadása is a'hoz képest.

1. Adalin háznépe: 72; lélek: 330. Temploma menybe magasztaltt szűz tiszteletére. Áll a' megye 19 eszt. óta. 2. Babucz hn: 25 lélek: 189 T. sz: Mihály és Gábor tiszt. Áll 60 eszt. 3. Bádék hn: 53, lélek: 320. Tem. sz: Mihály és Gábor tiszt. áll 60 eszt. 4. Borsa hn: 204 lél: 1217 T. sz: Mihály és Gábor tiszt. áll 59 eszt. 5. F. Esküllő hn: 70 lél: 351 T. sz: Mihály és Gábor tiszt. áll 65 eszt. 6. Gyula hn: 58, lél. 402 Krisztus születése tiszteletére. áll 70 eszt. 7. Hoszszú Macskás hn: 59, lélek: 306 T. sz: Mihály és Gábor tiszt. áll 93 eszt. 8. Kide hn.

26. lélek: 120 T. sz: György tiszt. áll 65 eszt.
 9. Kovácsi hn: 44 lélek: 231. T. sz: György
 tiszt. áll 65 eszt. 10. M. Fodorháza hn. 61 lél:
 320. T. sz: Mihály és Gábor tiszt. áll 60 eszt.
 11. M. Ujfalu hn: 70 lél: 466, T. sz: Mihály
 és Gábor tiszt, áll 70 eszt. 12. N. Esküllő hn:
 116, lél: 686, T. sz: György tiszt. áll 68 eszt.
 13 Ördög Keresztúr hn: 43 lél: 259 T. sz: Mi-
 hály és Gábor tiszt: áll 60 eszt. 14. Solyomkő
 hn: 80, lélek: 500 T. sz: György tiszt. áll 17
 eszt. 15. Szent Márton Macskás hn: 24 lél. 150.
 Temp. szüz Mária tiszt. áll 53 év ólta. 16. Cso-
 mafája háznép: 76 lélek 250, Temp: sz: György
 tiszt. áll 70 eszt: ólta. 17. Válaszút hn: 110,
 lélek 743, Templ. sz: Mihály és Gábor tiszt.
 áll 63 év ólta.

4. A' Magyar Derzsei esperestség.
 A' papi karban II-dik. Vette létét 1767-ben.
 Ekkor rendes esperestje rendeltetett fő tiszte-
 lendő 1. Timándy János. 2. Popovics László.
 Eztet mint helytartó váltá-fel Ángel Sándor
 M. Vásárhelyi fő tisztelendő esperesti czimmel.
 Vólt Füzesi apátis. Negyedszer 4. mint alespe-
 rest vala Muntyán János. Kit Gyulába rendel-
 vén a' papi kormány; 1800 ólta az alpesperest
 Popovich Gábor. — Anyamegyéji 19. Ezek: 1.
 Csérnek papja: Topán Dénes, lélek: 370. 2.
 Derzse p. Popovics Gábor, l. 402. 3. Drág pap-

12 Alsó Tőök. 13 F. Tőök. 14. Igricze. 15 Magyar Köblös. 16. Poklostelke. 17. Doboka 18. Kendy Lóna anyamegyék. És a' 19-dik a megye Kis Ilklód jelenleg pap nélkül. 7. Kis Jenő egyes. 1827-b. 18. K. Lóna egyes. 1827 Ezén e. vidék lelkei száma 6948.

6. Szék. Esperestség. A' papi karban VI. Helytartó és Széki megyés pap Thekár Machabeus anyamegyéji; a' Széki polgári járás' falúji ú. m. 1. Szék 303 lélekkel. 2 Viz Szilvás. 3 Hesdát. 4 Székolaj. 5 Bonczhyires 1777ig itt volt a' Széki esperesti szék. 6 Gyulatelke 7 Szent Egyed. 8 Császári. 9 Vassas Szent Iván 10 Mikola. 11 Marokháza. 12 Szava, 13 Omboz, 14 Pujon, 15 Czege, 16 Szent Gothárd, 17 Göcz, 18 Mohaj, 19 Noszoly, 20 O. Vársárhely, 21 Szép kenyérű Sz. Márton, 22 Szombattelke, 23 Kötke, 24, Kis Devecser. 25. Nagy Devecser Az egész Széki esperestségben lelkék száma 8993.

7. Búzai esperestség A' papi karban a' Doboka vármegyei Decanatus I számú esperesi vidék (Districtus Archidiaconalis:) Fiszkúti Miklós most Szilvási, előbb Fiszkúti (Kolozs várm:) m. p. és a' Búzai vidék' esperesti helytartója Anyamegyéji a' Búzai járás' Falúji ú: m: 1 Búza, 2 Feketelak, 3 M: Földvár, 4 Kapor 5 Szász Zsombor, 6 Szent Miklós, 7 Mányik,

gye volt. Szász Sombor 1773-n. egyes. Szász Ujfalu 1773-b. egyes. Szász Ujöss 1773-b. egyes. —

Az Örményszékési alesperestséget alkoták tehát (eddig él!) Veresegyháza, Kétel, Encs, Vicze, Szász Czegő, Sárvár, Harina; de ezek közül 1 Veresegyháza, 2 Kétel, 3, Encs (Sz: Encs) 4 Vicze a' Búzai esperesi vidékhez; Szász Czegő, Sárvár Harina pedig a' Beszterczei esp: vidékhez adattak és tartoznak. 1 Veresegyháza egyes: 1770-b. Sz: Encs egyes: 1817-b. 3, Vicze egyes: még 1777-ben. A' Búzai esperestség számlál mindegyütt 6040 lelket.

A' Beszterczei és Magyarosi 1796 óta egyesített esperestség. Ezen kiterjedett és népes esperesi vidéknek leírását az újonnan papi korból így adhatjuk tökéletesebben: Itt az esperes jelenleg ki egyszer'smind megyés pap Májor János a' sz. szék bírása. Anyamegyéji kormányja alatt: 1 Alsó Seheß, 2 Ároktalya, 3 Ardány, 4 Berlád 1820-b. egyes: 5 Bilakt, 6 Fellakt, 7 Felső Sebes, 8, Fris, 9 Harina, 10 Kerlés, 11 Magyaros, 12 Nécz, 13 Sajókeresztúr 14 Sárvár, 15 Serling, 16 Solymos, 17 Soofalva, 18 Sász Czegő, 19 Szent Jakab, 20 Szeretfalva. Az egész esperesti vidékben ezen vármegyebéli lelkek száma 4882.

plomok épültek alaphól, többiek a' haza törvénnyénél fogva a' népesebb Vallás felekezését illetvén, az ev. reformatasalkhoz mentek által. — A' Déézi kerületben tizenhat papok hirdetik jelenleg az úr igejét. — Ezen e. kerület 1624 nagyra terjedése miatt két részre oszlott és a' Szamosan innen (éjszakra) 33 egyh. megyék lettek alkotó részeivé. Ezen vármegyéből szám szerént 27. Mellyek maiglanis némely változásokat szenvedve megvannak és e' következők:

1. Kendy Lóna a. m. Lélek benne	345
Papja Pánczél, vidéki r. jegyző.	
2. Válaszút a. m. - - -	380
3. Borsa a. m. - - -	239
4. Doboka anya megye Megyés papja	
volt Almásy Sámuel 1832—1836. -	41
Ujparaszt ezek közül: 24.	
5. Bádok a. m. - - -	155
6. Hide a. m. - - -	341
7. Csomafája a. m. - - -	116
8. Gyula leány m. Temploma nincs	76
9. Babucz a. m. - - -	41
10. Solyomkö leány m. Templom nélkül	17
11. M. Fodorháza leány m. - -	97
12. Ö. Keresztúr a. m. - - -	61
13. A. Esküllő leány m. - -	21
14. F. Esküllő a. m. - - -	94

15. Hidalmás a. m. 's hozzátartozandói	162
16. Pánczélcséh a. m. Megyés papja idősebb Almásy Sámuel a' Dézsi vidék igaz- gatója	200
17. Diczse leány megye. Lelkei	74
Kikből 7 Czigány.	
Papja nincs; temploma van.	
18. F. Tőők a. m.	77
19. A. Tőők leány m. pap nincs	127
20. Kend leány m. papja nincs templ.	
sincs	125
21. Esztény a. m.	90
22. Tötör leány m. pap. nincs temp. van	26
23. Kecset a. m.	59
24. Kecset Szilvás l. m.	27
25. M. Höblös a. m.	131
26. Drág	
22. M. Ujfalu l. m. se pap se templom	

Özveséggel: - 3195

Hosszú Macskás leány e. megyéje Magyar Macskásnak Kolozshan. — A' mágnási és lovagi főbb rend az ev: reform: Consistorium tagjait alkotta magából legelőbb 1713-ban 's az ólta mindég. Esperestek is ekkor rendesebben nevezettek és rendeltettek. Jelenleg a' Consistorium alkotmánya újítást szenvedett. — A' Dézsi vidék világi fejei: (Vólt) Katona Zsig-

mond fő gondviselő. Gondviselők: Vécér György, Rettegi Miklós, Csike István. Érdemes esperestje Szabó Adám; Dézsi megyés pap. Pánczélrendes jegyzője. Idősebb Almásy Sám. igazgató (Director) és Pcsehi megyés pap.

Második tulajdonképen valóbb ev. reformata e. vidéke ezen vármegyének a' Széki kerület. Rövid historiája ez. Miután a' Dézsi e. kerület tágas voltára nézve 1624 két részre oszlatott Betlen Gábor alatt a' Dézsi egyházi zsinatban, a' Szamosan túll délre akkór virágzott egyh. megyék egy külön kerület alkotó részeivé tétettek a' Rettegi (b. Szolnok vár.) káptalan; melly ez által vette létét; de idővel a' sok háboruk miatt kihallván ezen kerületből a' Magyarok 's helyekbe Oláhok következvén; a' még fenn maradtott egyh. megyék a' Széki e. kerülethez is pusztultt lévén — adattak. A' Széki e. kerület három ú. m. Kolozs, Doboka és b. Szolnok vármegyéből való e. megyéket foglal magában. Innen valók:

1. Szék mező város, hól 1770 óta minden második évben e. kisebb gyűlések tartatnak; országos e. gyűlések (Sinodus) pedig minden tizenharmadik évben. Anya megye két pappal Népeisége - - - - - 2087

2. Viz Szilvás a. m. - - - - - 32

3. — K. Vásárhelyi István Ret-
tegi pap.
4. — Tiszabecsy János Széki pap.
5. — Tiszabecsy Gáspár Széki m.
pap, utóbb püspök lett.
6. — Széki Mihály Széki m. pap.
7. — K. Vásárhelyi Péter Széki
m. pap.
8. — Rozgoni János Széki m. pap.
9. — N. Enyedi Mihály M. Décsi
b. Szolnok várm. pap.
10. — Margitai Papp János B. Vá-
ralyai b. Szolnok vár. pap.
11. — Zágoni Aranka György Szé-
ki pap. Utóbb püspök lett.
12. — Ráskay Sámuel Málomi b.
Szolnok várm. pap.
13. — Szathmáry György B. Vá-
ralyai b. Szolnok vár. pap.
14. — Szent Simoni Ferenczy Já-
nos Ö. Füzesi b. Szol. várm. pap.
15. — Miskolczy Jozsef Bett. pap.
16. — Erdélyi Sámuel Betleni bel.
Szol. várm. pap.

3. Sófálva. Ennek leány m. Simontelke.
4. Balásfalva (Alsó).
5. Kentelke és Ároktalya.
6. Szász Czegő. Ennek l. m. Sz: Jakab és Szász Ujfalu.
7. Máté.
8. Szász Újöss.

9. Galacz. Ezen faluknak köznépe közt sok az ev. luth. még többen Görög hitűek. — Világi előljárói: gróf Betlen Elek fő gondviselő. Egyháziak: Herczeg István Decan és Kentelki ev. ref. m. pap. Szabó András rendes jegyző és Nagy Sajói ev. ref. m. pap. Bajnóczy József igazgató 's Szász Czegői ev. ref. m. pap.

Az ev. reformata és ev. luther. e. megyék mellyeknek papjai a' dézmabérből negyed részt — quarta — kapnak ezek:

Borsa.	Szász Ujfalu.
Doboka.	Bongárd
Gyula	Móricz — Morócz
K. Lóna	Mátó
M. Köblös	Harina
—	Galacz
Búza	Nécz
Szász Zsombor	Bilak
Szász Újöss	Nagy Sajó
Szász Czegő	Alsó Sebes

Felső Subes	Magyaros
Solymos	Árokalja
Várhely	Sz. Jakab
Kis Budak	Veresegyháza
Simontelke	Mányik
Sófalva	Kékes
F. Balásfalva.	Apáti
A. Balásfalva	Kétel
Sz. András	Borzás
S. Keresztúr.	Sz. Márton
Sárvár	N. Devecser
Fellak	K. Devecser
Kerlés	Hésdát
Kentelke	V. Sz. Ivány.

Dicsirettel emlékezhetünk az ev. reformatus papokról: vóltak 's napról-napra többen vannak köztek, kik a' szent tudományokat lelki oktatásaikat az ékesen szollás gazdag ajkival fellengező oratoriájok által adván elő buzgalomra hevitik a' jobb kebleket 's az elfajultság' útjáról csak nem mindenkór áldott sikerrel térítik vissza a' gyarló embert. — Aran-ka, Pánczél, Szabó elhaltt szép lelkek! árnyéktokat körültem lebegni sejtém e' sorok jegyzetekór, 's hogy a' feledés homályából emléktöket kiragadnám arra egy hódoló érzet édes ingere ösztönzött; 's imé teszem is. Aran-ka a' Széki csperest, ezen vármegyei ev. ref.

megyés papok közül az Erdélyi ev. ref. püspöki székre csak érdemeinél fogva hatott fel az utóbi század első negyedében. Pánczél a' nagy geographus, késő öregségében is munkás az esztendőök havától tiszteletes fő, mathematica geographiáját dolgozta 's adta ki. — Szabó termékeny költő nyomos szónak; ha kora halála szép pályájáról ki nem vágja vala. — Honnan van az ev. refor. papoknak főbb rendű hivei előtti olly szembetünő tekintetlenségök, ki magyarázza meg ezt? Egyébaránt is a' Széki e. megyét kivéve, mindnyájoknak szűk csekély kiszakasztott papi részök; még csekéljebb mint a' Graubündenieké is. — Az u. n. „kepe“ (Székely szó) rendetlenül szolgáltatódik; 's csak néhől érzik öök a' kereszttyénség' szöüllőjében fáradozásoknak küljutalom gyönyörét. Van ugyan minden papnak belső telkecskéje, nihány szántó földecskeje, kaszálója 's erdeje a' földes urakéból kezdet ólta adva; de a' hazairégibb törvények világos rendelménye ellen a' dözma gyakran megtagadtatik töhök a' mipert támaszt a' papok és a' más hitre tértt negyed dözma elvontt helybeli birtokosok közt. Talán a' „Mikes pontok“-nál fogva teszik. Szép az a' bizodalom, hogy minden helytt nem lakó főbb birtokosok papjaikat az udvari tiszt felett ellenörnek szokták rendelni. — Menthetök ezen

felekezettü falusi papok, hogy az innep- és vasárnapokat kivéve déleltiszolgalatat nem tesznek, általában pedig hétköznapokon templomjaik mint hajdan a' Janus temploma békeségben, zárva vannak; de hogy történnék is e' különben, midőn szűk táplálmányaikat is többnyire önközük izasztó fáradsága adja meg. 'S ez a' vád és mentsége csak nem minden felekezettü papokra illik. Az ev. reformatusoknál közönségesen egy keresztelés 12 xrá, esketés a' templomban 1 forint, háznál két annyi, temetés 1 for. e. p. hatangozás (Széken) 2 for. vagy 2 f. 20 xf; falukan 50 xfr vált. Minden megyés papot a' helybéli birtokosok Kollár Adám és Perger magyarázatja szerint mint pártfogóji a' megyének szokták választatni, kihérni, 's azok különös jóváhagyások nélkül hivataljokba bé sem is igtatódhatnak. Nemzetségi, 's köz krapak (kripta) e' hit sorsosinak szentelve vannak az egész megyében: Babuczan, M. Köblösen M. Derzsén csak nem bémohozva, Solyomköven, F. Töökten templom alatt valamint Köblösen is ott, Borsán, Pánczélcsehen, Válaszúton, Bonczhidján a' templomhoz mellékelve, Szász Czegőben, Sófalfván, Czegében, Alsó Balázsfalfván, Kerlészsen egy kösziklagyomrában. Ezekben a' honi Magyar Pantheonokban pihennek a' hadi- és pol-

gári pályán századok folyta alatt ragyagatt érdem fiai e' megyének; kiknek annyi erények emelte oszlopok dűledékei alatt szendergő porain a' nemzet halája nyugodjék! Itt

„A' halál bágyadt szárnyakon

Lanyhán bojong szerte széljel

A' lelketlen porokon.“

III. Számlál Doboka vármegye egyházza néhány evang. luther. megyéket-is. — Midőn a' Luther' tanítása még a' Mohácsi ütközet előtt Erdélybe, kerckedők által béhatott, 's a' Szász nemzet 1522 az érseki hatalom alól magát kivonván egész hazában azt 1545 egyetembe bevette; akloriai az ide való ev. luth. e. megyék is a' Szászok részén hivatva. Semmi egyéb változást azolta az álhatatos Szász nép egyházi állapotjában nem tett, mint azt, hogy előszámlándó néhány e. megyéket az ev. luther. Erdélyi anyaszentegyház törvényhatósága alól a' Magyar földes urak által kivétetni 's az Erdélyi Magyar az-az: Ev. reformata anyaszentegyház hatalma alá tétetni engedé 1350 táján, midőn á' világi hatalomnak olly rendkívül nagy befolyása volt az egyházi dolgokra. Az olta a' Nagy Sajói Ev. Luther. esperest (Decan) egyik feje a' Nagy Sajói káptalannak; mellynek alkotó részei vagy is Doboka vármegyei ev. lutherana e. megyék ezek:

1. Nagy Sajó.
2. Árokalja.
3. Szent Jakab.
4. Szász Ujfalú.
5. Várhely.

6. Balázsfalva (Felső) Itt 1777 táján csak két szász (ev. luth.) háznép volt; többiek Oláhok voltak: valamint mais Oláhok, kik a' dézma negyedét az ev. luth. papságnak fizetik.

7. Kerlés.

8. Magyaros.

9. Bilak, melly a' Beszterczei ev. luther. anyamegyéhez tart. — A' Sajói ev. luth. káptalannak világi előljáróji: gróf Betlen Elek fő gondviselő. Egyháziak: Czobel András Decan és N. Sajói ev. luth. m. pap. Keinczel János igazgató és Sz. Jakabi m. pap. — A' Sajói és Tekei protestans megyék számára 's utasításakul Madár vagy Madarász Dénes (Dionysius Alesius) 1557 táján 20 czikkelből álló egyházi útasítást irt vala; mellyet Batory Kristóf és Zsigmond 's más fejedelmek sőt Maria Terezia is megerősítettek, 's ma is áll. Mind az esperestet, mind a' több rendes papokat a' birtokosok jóváhagyásával az ev. reform. Zsinat (Sinodus) felelteti (examinat) választja 's igtatja-bé; a' káptalanból feljebb terjesztés forrma is ez. Egyébaránt minden egyházi szertartá-

sok a' szerént mind az egész hazában lévő ev. luth. felekezeteknél menyen végbe, maga az isteni szolgálat Német nyelven. Minden papnak kötelessége 's illő, béigtatását fényesen megünnepelni hivei közt. A' rendes negyedézmán felül ad évenként papjának minden gazda egy veder bőrt, egy szekér tüzi fát, 's egy alkora csirkét (csibét) melly a' ház alpadlatjáról az asztalra felrepülhet. Egyházi szokásai közül való, hogy estvénként a' hól óra nincs, a' harangot a' harangozás után háromszór megkorgatják. Karácson, Húsvét, és Pünkösd innepein reggeli háromórákor gyűlnék a' templomba, a' déleesti áhitatosságra mezei munkájokatis félbe hagyván buzgón sietnek. Az áldozó csőtörtőket nevezetes innepléssel ülik. A' köz Szászokon kívül egy báró 's egy Magyar nemes nemzetség itt ev. luth. hitvallók.

IV. Az egységhevők (Unitarii) Miatán 1590 táján itt-is lenni kezdenének, lassanként annyira megkevesedtek hogy-bár 1649 a' Déczsi országos zsinaton általjában szabad és békéséges vallás gyakorlat engedődött nekik, még is létök helye kettőre apadott, a' hól jelenleg is ú. m. Kisdében számosabban és M. Földváron kevesebben vannak mindegyütt férjfi 58, eszszony 46 személy.

1698 óta azon nagyobb Katékézissel élnek, melyet Kolozsvári Demjén Pál orvos és oktató írt vala latin és Magyar nyelven az Erdélyi egységhivők számára. — E' megyében a' most múltt évszázban leghatalmasbb sorsosi Káli Kunak és Zsulyak valának. Jelenleg az előkelőbb nemesek közül már csak négy nemzetség vallja. Papjaikat nem szűken segedelmezik tehetősbb egyes követői e' hitne'. Három polgári osztálynak u. m. Kolozs, Doboka és b. Szolnok vármegyéknek kellett egyesíteniük, hogy egy vidéket alkathassanak; így az előhozott egyh. megye a' Kolozsi Dobokai és b. Szolnoki vidék (Tractus sive Dioecesis) megyéjében vannak esperestje és jegyzője hatalomköréhez tartozó. A' vidék' világi előljáróji: Nagy Lázár, Simon János, Szentiványi, Daniel gondviselők. Egyházi: Körmöczy János esperest, és püspök.

Az Erdélyi egységhivők Kolozsvári egyházi levéltárából nyertt világosításaink után ezen vármegyei egységhivők léte rövid historiáját egyh. megyénként czelt szerént adhatjuk. Virágzott az egység hit ezen e. megyékben:

1. Bádoki. 1595—1614.
2. Kis Jenő 1596 — 1620-ig. Ügyeit a' Consistorium látta-el.

5. Nagy Iklód. Pap volt 1644 a' Kolozs-vári Unitarium kollégium Seniora Derzsy Má-té. Ismét 1655 kollegium Seniora Szentmárto-ni István. Historia Ecclesiastica Ecclesiarum U-nitariae Religionis pag. 827 m. s. Ez alább is felhozatik.

3. Doboka. Itt lakott unitarius fő curator Káli Kun István, ki 1736-ban holt-meg. Neje Keserü 'Sofia férje' végrendeletéből 1736 — 1751 adatt-bé (administralt) a' Kolozs-vári os-kolák számára 1932 véka búzát, melyből jött 989 m. forint 1 xár. Az itt volt templom a' várhoz közel, elpusztult.

3. Válaszút. Papja volt Válaszúti István. Hist. Eccl. pag. 828.

6. Balázsháza.

7. Fodorháza.

8. Csomafája. Papja volt 1678-ban Butka György. Hist. Eccl. pag. 828.

9. Borsa.

10. Gyula. Nagyobb részét Maurer Samu-el bírta.

11. Hidalmás.

12. Kendy Lona.

13. Komlós Ujfalu.

14. Magyar Köblös.

15. Magyar Ujfalu.

16. Pánczélcseh.

17. Recze Keresztúr.
18. Solyomkö.
19. Tibó.
20. Vajdaháza.
21. Somró Ujfalú.
22. Szent Márton Macskás.
23. Hoszszú Macskás.
24. Kecset Szilvás.
25. Kide. Erről alább.
26. Szék. Hól 1622 Toroczky Gergely pap
Histor. Ecl. p. 826.
27. Bonczhidja. 1599 — 1618. Hist. Eccl.
p. 286.
28. Szava. 1614-ig papja Peterdy András.
29. Veresegyháza, Papjai 1594 innen Sós
(Salinus) Kelemen, Szavából Peterdy András.
30. Sárvár: 1596-n. Mellynek percit ekkor
Kolozsvártt látták el.
31. Szent Miklós. 1638 papja Bonyhay
Görgy, a' kit ide a' Kolozsvári Szent Péteri
oskola Lectorából tettek papnak.
32. Kékes. 1595 papja Szentmártoni Bálint
33. Meleg Földvár. Erről is alább.
34. Apáti.
35. Császári.
36. Mikola.
37. Sajó Keresztúr.
38. Sófalva.

39. Solymos.

40. Viz Szilvás.

41. Gyulatelke. Pártfogója (Patronus) volt Kabós Gábor Hist. Ecles. pag. 828.

Mindezek közt legtöbb adataink Kideről maradtak fenn. Kide anya e. megye. Az Unitaria reformatio (a' felhozott kézirat szavai) kezdetével (mert az evangelica reformatio a' Magyar lakosok itt mindnyájon bévették vala (1595 az egész falú az egység hitét bévette, a' templomot, parochiát minden fundussáival együtt az unitaria részre által hoován. Birta is pacifice épen Betlen Gábor koráig, midőn a' reformatusak megszaporodván, az Aprob. törvény szerint a' reformata részre mind a' templom, Parochia fundussáival együtt által adadtott. Protocolli pag. 234 — 235. egy az unitariusoknál megmaradott szép harang pedig a' reformátusok által 1728-ban foglaltatott el erő hatalommal. Ezen zivatarok valamennyire lecsendesedése után a' Kideben lakozott nemes Herczeg nemzetség adott hét singes rúdnyi hosszúságú helyet a' maga örökségéből kies dombon a' hová 1750-ben egy kis fatemplomot építettek 's belé egy harangot is tettek ezen felirással: „A' Kidei unitaria eklesiáé 1750“ Dobokán lakott Káli Kun István vásárlott egy belső örökséget 's bizonyos szántó és kaszáló

helyeket (ugyan az ő ajándéka a' ma is meg-
lévő áldozó kehej) a' pap élelmére, a' papi la-
kásra szolgáló helyet pedig adta a' Hidei Hýés
nemes nemzetség, — Ezen kis fatemplom 1797
táján sorvadózó állapotban lévén, Sepsi Szent-
iványi Szentiványi Sámuel királyi valóságos táh-
lahíró mint e' tájon fő gondoskodó és pártfo-
gó, nagyobbára maga költségén 1802 a' most
fenn-álló szép kis kőtemplomot cseréppel fed-
ve (az ide tartozó hívek is részt vevén a' köl-
tségben) fel-állíttatta, a' mostani parochiális há-
zat pedig ennek öcse Sepsi Szentiványi Daniel
kir. táblabíró tette használhatóvá.

fészfi, aszony, mind.

A' Hidei a. mben lélek 30 14 44.

Leány megyében ú. m.

1. Hosaszú Macskáson	5	1	6.
2. Gyulában . . .	.	1	1.
3. Borsán . . .	2	.	2.
4. M. Ujfaluhan . . .	2	.	1.
5. Babucan . . .	3	.	3.
6. M. Derzsén . . .	.	6	6.
7. Pánczélcsehen . . .	2	1	3.
8. Kecset Sallváson . . .	3	2	5.
9. Bádokban . . .	3	4	7.
	51	29	78.

Volt 1825-ben; ma több van: ú. m. a' mennyi
fennebb megvan írva. —

A' Kidei nevezetes e. megyében ha szin-
tén a' Reformatusak a' templomot fundust és
parochialis házat elfoglalták is, vóltak papok
és pedig vólt:

1. Pálffy Bálint. Székelyhidáról hozták ide.
1626-bn. Hist. Eccles. pag. 846.
2. Szentgyörgyi Mihály (csak conciona-
tornak iratik) 1651. Hist. Eccles. p. 836.
3. Kőpeczi János 1675. H. E. pag. 54.
4. Fülöp Miklós 1714. H. E. pag. 48, Há-
zassági perek védője.
5. Sakó Péter 1716. pag. 62.
6. Sakó István 1731. pag. 79.
7. Tordai Lukács 1721. pag. 86. Panaszol
bére iránt.
8. Tordai Székely György 1621. pag. 79.
Ezt 1624 rendelték Dobokára Káli Kun
István udvari papjának, és így üres vólt.
9. Kidey Miklós 1724. pag. 95. 1735-ben
vádoltatik, hogy a' papságról lemondott,
magát menti pag. 133.
10. Orbán Ferencz 1735 — 1781 pag. 133
138, 139.
11. Márkos András 1781. pag. 134.
12. Buzogán Mozes 1788, iszákosságáért ki-
tétetett.
13. Kis György János 1788.
14. László Pál 1796. pag. 136.

15. Székely György 1801 pag. 138.

16. Sándor János 1810. p. 141.

17. Györke Mihály 1820 óta más pap.

Meleg Földvár. Betlen Gábor idejében az egész falú reformálodván, magokkal mind a' templomot mind a' parochiát 's egyéb hasznokat részökre vonták. Váltak mindazonáltal itt házi papok, nevezetesen a' Zsukyak idejében, kik közül csak ezeknek akadhattunk nevökre:

1. Szent Györgyi Mihály 1651 július 8-ka tétetik Kidéből ide papnak pag. 336.

2. Ajtay István 1741 pag. 147, 148.

3. Szentgelliczey György 1745. p. 121

4. Ilyefalvy János 1757 pag. 209.

5. Gyepesy István Libro conscriptionis p. 58 E' megye tehát ev. ref. vált; és ma csak nevezetét viseli az egység hitű megyének; mint-hogy egyik főbb birtokosán P. Horvát Ferenczen kívül M. Földvárt e' hitet többé senki nem vallja. A' Kolozsvári egys. hitű egyházi levéltár.

A' Görög nem egyesült hitvallás az, melly a' megcszenvedettek közt első 's e' megyében számos követőket számláló. 947 évtől 1204-ig Balajthy József szerint (L. Felső Magyar-országi Minerva 3-dik Negyed 1828. 13-d. szám 1866, 1868 lap.) egyetlen hitvallás volt mint egyébütt Erdélyben e' me-

gyében is Bizonyítván ezt az is, hogy az idősebb Gyulát Erdély fejedelmét Konstantinápolyban Theophiletus Pátriárka heresztelte Görög szertartással. Majd a' nyugotról eltorjedett Deák szertartású papok, utóbb a' Jesuiták nevezetes változásokat okoztak e' hitvallásban. „A' Görög egyház“ vezérszó alatt L. Kőz Hasznú Eméretok Tára V. kötet 370 lap. ki szabott házassága a' Görög nem egyesült papoknak hogy néhiek csak szűzet lenne szabad elvenniök e' megyében is áll. A' másnak netalán eljegyzett személyt elvenniök 's másodszor házassodniak tilalmaztatik. Egyébaránt ezen felekezetnek hitvallása elvei 's rövid historiája ugyan onnan kielégítőleg meritendő lehet. Van nem egyes. Görög anya megye e' vármegye' köblében számszerént: 43. mellyek három osztályban ezek:

1. Milványi helytartóság. Megyés: papja és helytartója Domschra János, kinek megye köre ezen anya megyékre terjed ki:

1. Milvány
2. Hidalmás
3. Szent Mária
4. Galponya
5. Ördöglút
6. Bányika
7. Rákos

8. Romlott (Romlott Teleke)
9. Magyar Egregy
10. Fel Egregy (részszerént)
11. Pousa
12. Budja
13. Szent Péter falva (Bozna)
14. Felső Kékes Nyárló (Sztina)
15. Szent Péter
16. Homlós Ujfalú (már ma egyesülve)
17. Balásháza.
18. Borzova egy részben
19. Csömörlő (részszerént)
20. Daal
21. Kendermál
22. Pusztá Szent Mihály (részszerént)
23. Pusztá Rajtolcz — Mind ezekben a megyékben ugyan annyi pap, 's 1832-ben találtatott hét ezer négy száz nyóltzvan hat lélek mind két nemű. Az a kerületben kevesebb.

A' Széki helytartó Balán Balázs. Ezen megyében csak Szék és Bonczhidja van törvényhatósága körében.

A' Borgoi esperesség ezen vármegyében ezeket az e. anya megyéket keblezi.

1. Nagy Sajó
2. Simontelke
3. Bődön

4. N. Gyeke
5. S. Sz. András
6. Hajla
7. F. Balázsfalva
8. A. Balázsfalva
9. Kékes
10. Galacz.
11. Kentellie.
12. N. Devecser már ma egyes
13. Bogács.
14. Kis Budak.
15. Kusma. — Az egész várm: 38.

1759 óta ottan-ottan egyesültek, 's ma is kívánnak némely közönségek egyesülni az 1782 évi királyi viszzsairat (rescriptum) szabálya megtartása mellett; de talán ők magok se tudják egyesületjök ösztönözö okát adni. Annyi bizonyos, hogy ezek az egyesültekénél hitök belső mivóltát eredetesbbnek 's világos alkotmányúnak hiszik lenni; ellenben az is tapasztalható, hogy több babonával bibelödök, köz sorssosi néhol szilajabbak, egyházi szokásaikban pedig az eredeti Görög egyházak templomi 's egyéb külső szertartásaiktól igen kevésbe távoztak el. Papjaikat sötét kék hosszú gunya fedezi világos kék öv övezi. Püspöki engedele mellett léphetnek, az egyes. Görög anyaszentegyház keblébe. Papjaik a' hivek' szova-

tozata által több voks szerint tétetnek. Bár mennyire tilalmaztatik is a' polgári igazgatás által, hogy az erdők kimiltessenek, a' Jeremiás napi (Husvét és Pünkösöd közt) csóva; divatjában van még is. Az érzi magát legbuzgóbb keresztyénnek lenni, ki az érintett időközben legmagasbbat tűzhet ki kapujában. Ezt a' szertartást némelyek legrégibb idők szüleményének vélik, azt állítván, hogy a' keresztyénség keletekor annak jeléül ott tűzettek legyen a' kapukba, hól keresztyén lakozott. Mások azt mondják, hogy ez által a' Herodestől nyomoztatott kit Jézus emlékezetét tisztelik.

A' Zsidók esméretes babonás hitvallása két rabbi 's számos Schachterek igazgatása alatt maig is rendithetlenül áll itt, valamint egyebütt is. A' rabbik 's a' 'sinagogák [Nagy Iklódon és Várhelytt vannak mintegy negyven év előtt alapítva. A' rabbik a' Károly Fehérvári fő rabiner által neveztetnek ki.

A' pecsét — czimer — és zászlóval élhetés igazza becses, szent tiszteletre méltó igaz; azért itt azokról is szólni rendszeres, méltó sőt kötelesség. E' munkácska czimje szerint tehát az idegen esméret vágyja nemi-nemű kiélegítéséül halljuk röviden miből álljanak:

Doboka vármegye czimere pecsétje
zászlóji,
Valamint Erdélynek igen kevés történeti

jutottak eddig elé az olvasó-közönség elibe olyanok, melyek annak Magyarországgal egy test léte vagy is a' vajdák alatt mentek végbe (Eder *jejunitas historiae Transsilvaniae*-nek mondja) úgy azokról lehető jegyzetek is kevés világtól szolgálnak Erdély osztályainak; legkevesebbé pedig Doboka vármegyének belsőbb 's külsőbb esmértetésére. A' czimerekről Erdélyre nézve annak az anya országtól elválása az az: 1541 előtt annyit tudunk, hogy az Erdélyi Szászok egyeteme még II András királytól tulajdon czimert nyert, hogy Húnyady János Gubernator Húnyad vármegyének mint szülötte földjének külön czimert adott és engedte 1321. 1437 az Erdélyi vármegyének czimerök sas volt. 1409 előtt Erdélyben az említett megyén kívül tulajdon czimere egynek se volt, végre maga az ország is Bátory Kristóf koráig az anyaország czimerével élt, és 1612 választá mostani czimerét ámbár Bátory Zsigmond alatt is van erről emlékezet. — A' sok tekintetben fogyatkozott megyei levéltárban egyetlen egy darab irás sem előzi meg az 1748 évet olyan, melynek látható pécsétje régibb czimerre mutatna az érintett esztendejénél. Nem különösb, hogy 208 év alatt egy megye tulajdon és külön czimert magának nem választott, mint az, hogy ezen haza' több megyéji is külön-külön

czimerekkel húzamos ideig nem éltek. Hihető hogy vagy valamely a' több megyék egyetemes vagy a' fő és alispánok vagy a' szolgabírók' nemzetségi, vagy a' mi leghihetőbb Erdély közönséges czimerét használta. — Doboka vármegyében az elválásig irások kevés volta, azokat megerősítő pecaétet vagyis czimert szükségessé nem tették. Az 1541 augusztus 26 elválás óta (néhány 1556 november 25-re tézik) ellenben; az 1550-ki Magyarországi 62-d. törvény czikkkel — bár már akkor nem honi — példa lehetett itt is a' követésre. — Mária Terézia sok egyebek közt azzal is kívánta Erdélyt anyai búzgalmaról bizonyossá tenni, hogy 1765 nov. 2. nem csak az ország czimerén változtatott, hanem már az előtt jóval néhány vármegyéknek 's azok közt ennek is rendes törvényes állandó czimert és pecsétet engedett és adott. A' kir. kormányzék tudósításából, mely mellett a' festett czimerű királyi függő pecsétetes levél küldötetett 's ennek körírásiából (mint az egész czimer e' könyv czimlapja ellenében látható) készítésének esztendeje, magából a' királyi adomány levélből pedig alkató részei érthetők 's magyarázhatók. — Az alább megmagyarosítva leírt királyi függő pecsétetes levél, nem egész kimerítőleg fejtván a' megye czimerét; annak bővebb magyarázatja ez. Példázza

és jelenti az egész rajzolat László herczegnek utóbb Magyarország királyának és canonisátlának viadalát egy Hun katonával egy Magyar szűz felett, a' vármegye két főbb vizeit, egy várból emelkedő tornyát, vad állatokbéli bővölködését, 's hajdani gazdag só bányáit, érczes hegyeit, mellyek miglen miveltek 's e' megye keblében voltak a' Radnai havasokban sok ezüstet és ónot adtak. A' csupa czifrázatokat: jobbról arany és kék balról ezüst és veres körvonalokat mellyek az egész czimer alkotmányal együtt kék aranyas szélű kockán (quadratum) nyugszanak elmellőzve a' czimer rajzolat öt osztáljű. Felülről a' királyi korona fedeztte felrészeltt sisakból (galea emticulata) I László övinél alább ki 's szembe állva jobb kezében magafelé hajlott veres lobogójú zászlót — melynek lobogoján balról jobbra néző bárány első bal lábával zászlót tartva láttatik — baljában Magyarország' egyik clenodiumát a' kereszties arany almát tartván, fejét sugárok közt a' Magyar korona ékesitvén. Alatta kilencz ezüst pontos arany korona a' tulajdon képen való öt részre osztott czimert magában foglaló öt szegű vitézi paist — scutum militare — fedi. Ezen pais közepette egy kissebb öt szegű pais alább kék, feljebb fejér lappal áll, 's azt a' hős tettet ábrázolja midőn 1070-ben

László herczeg' a' Herlési ütközetben egy Kunt (Cumanus) meg öl, 's jelesen a' vitéz Magyar herczeg fejér lovan, vezéri süvegben (pileo ducali) vér veres palástal aranyos czipellővel 's pánczélozva (cataphractus) jobbról balra szaladva jobb kezével le szurja hosszú zsidáját a' földön balra fetrengőre (Pray „securi“ vagy ollyas eszközzel, mely magyarországon folos; Székely földön szekercze, az Erdélyi Magyarok közt baltának neveztetik írja; részemről buzogánnyal hiszem inkább megölettetését. Minden esetben a' rajzolat a' historiának ellene mond.) Ki hanyat helyzetében a' dőfőre lova lábainál reménkedő tekintetet vet. A' megsza-
badított Magyar hölgy szembe Lászlóval áll szárnyakkal, jobb kezében illetetlen ártatlanságának jeléül palmaágat (palmarum ramum) mutatván, 's vidor háláló tekintettel szemlélvén erényé' megboszulójának bajnoki viadalát. E' szűz hosszú öltözétje jobb-lábának egész alakját fedezi fel, a' mivész képzelődésinek elragadtatásával. A' letiportt rablónak elszabadult lova repülő farkkal veres csotárosan félig láthatólag jobbról balra szágúld; a' László lovának első ballába feltartva. Az ezt magában foglaló nagyobb, függőleg két egyenlő részre hasított paizs' jobb részén oldalról fekete lapon

két széles kiálló ezüst csikokban a' vármegye' két nevezetesebb folyó vizéi a' Szamos és Sajó példáztnak. Ezek felett négy bástyájú várból egy ajtajú 's ablakú kerek fedelű só jegy hegyü templom vagy inkább torony vonúl fel ezüst mezőben, mely váraska (urbecula) a' Dobokai erőseget (Castrum) mellyről a' vármegye neveztetett (a quo comitatus denominationem accepit) jelenti. A' paizs bal részének alsó fele veres lapján hegyivel le és felfelé fordítva egymásra tett arany három szegek (triangulumok) állanak, mellyeknek közepén egy kis ezüst ketté hasított kör (circulus) látszik; 's ez a' sónak, amazok az érczek chemiai jelei. Feljebb egy szarvas balról jobbra felemelt fővel aranyos lapból meredő csúcsos hegyek oldalába sietve a' Borgói (már ma a' Sajói) havasokban tanyászó számos vad állatjait a' megyének jeleli. Az egésznek alján szalag alakú csikban látható: C: GA: B: S: C: C: betűk értelme ez: „Comes Gabriel Betlen Supremus Comes Comitatus.“ Gróf Betlen Gábor a' vármegye Fő Ispánja. Az egésznek körülírása ennyi: „Az Erdélyi Doboka vármegye pecsétje, mely 1748 évben adatott“ A' körülírást kereszt + foglalja egybe:

A' megyei peccsét és annak története, 's alkotmánya eldödeink által felnem jegyeztetvén; elne mellőzzük mü a' jövendőségnek többet használni 's hiven írjuk meg. — Historiai eredete a' lefestett czimernek régi: mert 760 éves, nevezetes mert honi Magyar vitézségre emlékeztető; 's nints is Húnyad vármegyét kivéve egész hazában ennél jelesebb emlékü czimere egy osztálynak is. Salamon király hogy a' Moldvából gyakran bérohanó 's Kolozs - Torda vármegyék és Csik székek széleit, nevezetesen Doboka vármegyét a' Meszesig rabló pusztító Rún vad nemzetet elűzné megerőtleníténé, 1070-ben roppant serget gyűjtetett 's kikeletkor az akkor is száguldozásban lévő Kunok ellen vezette. Megesett a' véres harc a' Sajó mellett, holott az eleve tábor helyül kinézett, megszállott és sánczokkal 's vízzel (a' mi könnyü szerrel véghez vihető vala) körül árkolt Cserhalomról a' Kunok nagy veszteséggel leűzettek. Szárnyaltak már most a' halálos nyilak, ropogtak a' kardvasak kaponya prédáji, vértől ázott a' serdülő mező. A' Magyarok űztek a' Kunok űzettek; még csak a' szaladás gyáva menedéke biztatta a' szét veretett Hunokat: 's mire nem készti az embert az indulat dühe! egy fő Kun Osúl nevű a' halál dultta táborban feledvén veszedelmes hejzetét, életé

már-már végpontjânis buja ösztönének tárgyat keresett talált és ragadott. A 'szép préda szárnyakat adott lovan haladtának. Az elrabolt szûz még se lehetne sajátja; László herczeg üzte 's már-már nyomában termett, de nem érte el, kiált Magyarúl: „vond le magaddal,“ erre a' dulakodók földre terülnek; bééri a' szaladó herczeg, 's úgy tetszik mintha mondotta volna Kölcselyvel:

„N iljon bár seb 's folyon vér

„Szép hölgy nem lesz pályabér.“

a' 'földön fetrengöt készen tartott fegyverével megöli. Nem életét; de megmentett ártatlanságát hálálta a' Magyar, a' szemérmes szûz, 's rablója éltéért esdeklett a' herczegnek. Vajha nevét bár a' kegyesnek tudnunk engedi vala az idők régisége. Bánni lehet, hogy czimerül választójának is nevét a' sötét feledés fedi.

Minden külső belső innepélyessége (solemnitas) a' királyi függő pecsétés levélnek (diploma) meglévén; bizonyos e' czimernek törvényes volta ereje, melly azon' levél felső bal szegletén a' leirtt módon szinelve, kisebb alakú rendes pecsétjén pedig ezüst kék és veres mezőben fordítva jól metszve látható. -- A' királyi függő pecsétés levél anyanyelvünkre általtéve ez:

Mű Mária Terezia isten kegyelméből Római császárné, Német, Magyar, Cseh, Dalmat, Horvát-országok' királynéja, Ausztria Főhercege, Burgund, Brabantia, Mayland, Stiria, Carinthia, Carniola, Mantua, Parma, Placentia, Limburg, Lucenburg, Geldria, Vittemberg, Felső és Alsó Szilezia vezére, Svécia és Erdély' fejedelme, Római szent biradalom, Burgovia, Morva Felső és Alsó Luzacia marchioja, Habsburg, Flandria, Tirolis, Ferret' Kiburg, Gorisa, Gradisca Artesia és Székelyek grofja, Namurci gróf, Marchia Tót- Naoni Kikötő és Mechliniac úrasszonya, és Barri vezér, Hetruria nagy vezére 's a' t. Emlékeztetre hocsátjuk jelenvaló levelünk által tudtára adván mindeneknek kiket illet: hogy midőn mű országaink és tartományaink kegyelmes kormányában gondunkat és célunkat arra is fordítjuk, melly szerént a' köz munkálatoknak hitehetőbbé 's hitelesbbé tételére 's az igazán költeteknek a' hamisaktól hátrabb megkülönböztetésére nézve minden elővigyázatok 's hasznos intézetek megtétessenek: innen a' mű Erdélyi örökös fejdelemségünkben lévő Doboka vármegye nagyjainak 's nemeseinek egész egyeteme Felségünk előtt könyörögvén; az ők kérelmekre annál örömeztőbb hajlattunk kegyesen, hogy a' mint értesítettünk azon vármegyének tulaj-

don közönséges és hiteles pecsétje nem lévén ; egyebet használt. Mű azért azon kéreghmeseknek 's annál fogva magának az említett Doboka vármegyének a' mű császári királyi és fejedelmi kegyelmünkből 's hatalmunk telyességénél fogva az alább leirtt pecsétet az ő tulajdon közönséges és hiteles pecsétjének fél forint váltság mellett kiváltságiképen adni, engedni és adományozni kegyelmesen kívántuk, 's nem ellenzük és megengedjük: hogy azon vármegye mint tulajdon, közönséges és hiteles pecsétjét birhassa és tarthassa, 's azzal mindenféle irományainak és törvényes munkálatainak — mellyek a' közönség neve, vagy bizonyítása alatt törvény vagy szokás szerént kelnek — 's mind a' törvényúton mind azon kívül való levelek és ok- 's jellevelek szerkesztésében, mint szintén a' mi Magyar örökös országunk, 's nem különben Erdély fejedelemségünk vármegyéji és ezentűll veres viaszban is a' legkésőbb korig élhessen — birhassa és használhassa. — Melly pecsét alakja, vagy is maga a' czimber ezekből áll. Úgymint vitézi pais öt külön részre osztva, mellyek közül a' négy szélső szegletes, a' közepette való éghék herkeded szent Lászlót Magyarország királyát pánczélozva vérveres palástal fedezve, vezéri süveggel fejér lovan ülve, és azt a' Szajja-

Kunt, — a' ki egy keresztyén szüzet a' Kunok
 lérohantakor elragadván, de az említett szent
 király által megfutamtatván lováról lehányat-
 latt és földön hevertében láncsával mejje által
 szúratott — 's a' mellette lévő szüzet — ki e-
 zen diadalom által visszanyertt szabadságának
 jelül szárnyakkal ékesítve, a' király győző-
 delmi pompájára kezében pálmaágat tart ezen
 hősi tettek 's a' szent király' győzödelme em-
 lékére — példázza; felebb pedig az ezüst szí-
 nű szegletes jobb részben toronyteteje chemi-
 ai só jegyel jelelve és két felől a' most érin-
 tett toronyal együtt a'haz ragasztatt falak ve-
 resre festve — mellyek Doboka városkát vagy
 is erősege — mellytől a' vármegye neveztetett —
 és a' chemiai sójel azon vármegyében lévő só
 bőség', 's az arany színű bal részen lévő haj-
 nal-derültleg emelkedő hegy a' Borgói hegyet
 és a' mellette természeti színben hápahupásan
 alakolt havasait a' vadak sokságát; továbbá az
 alsó viszont bal veres részben az arany vona-
 lok 's azaknak közepette a' sónak ezüst czi-
 merjegyeik a' Borgói 's vele egybefüggő Er-
 dély széthoszsza hegyeiben minden érczek kvar-
 czok termékenységet; 's végre a' jobb fekete
 rész két ezüst egymás felett fojólág lévő csi-
 kok, azon vármegye két vizeit: a' Szamost és
 Sajót — mellyek két kerületének véghatári (a'

Sajó nem mindenütt) jelentik; a' paist kilencz
 ezüst gomojával 's drága kövekkel fénylő arany
 korona borítja, mellyen hézagolt hadi sisak 's
 ezen királyi korona nyugszik, 's ebből az em-
 litett szent László király egyik kezével kereszt
 jegyezte arany almát, más kezével pedig az
 isten bárányát mutató zászlót tartva középleg
 kitűnik, és a' sisak csucsáról egyfelől kék- és
 arany- másfelől veres- és ezüst- elegy szín-
 ben a' pais mellett kerekded czifrázatok függ-
 nek 's azt ékesen környékezik és diszesítik;
 a' pecsét körében pedig ez a' felírás olvasha-
 tó: „Az Erdélyi Doboka vármegye pe-
 csétje melly 1748 évben adatott;“ a'
 mint mind ezek jelenvaló levelünknek elején
 vagy kezdetén festői mivvel tulajdon és valódi
 színekkel lefestve, és a' szemlélők szemci e-
 lébe világosabban kitéve vannak- megegyez-
 vén és bizonyos tudásunkból 's eltökélt lé-
 lekből határozván, hogy ezen említett pecsét,
 mellyet mű a' lebeszéltt módon érintett Dobo-
 ka vármegyének engedtünk és adtunk, az ő
 tulajdon köz és hiteles pecsétjének mindenek-
 től egyenként és általjában tartassék 's tekin-
 tessék, 's minden akármelly irományai 's mun-
 kálatjai mellyek a' közönség neve vagy 'bizo-
 nyítása alatt avagy törvény úton vagy szokás-
 nál fogva kelnek, 's az eddig elé mint törvény

úton mind azon kívül szerkeztetett leveleknek ugyan azon pecséttel erősítése és bejegeztetése — ha lehető és kellett erővel (authoritate) nem bírának — teljes hitelt 's a' mi az ilyen köz és hiteles pecséteknek törvény vagy szokás szerint sajátja, hitelességet nyerjen. Hogy pedig akármely irományok — munkálatok — 's ok — és jellevelekre nézve — melyek eddig elé egyébképen végeztettek 's keltek — valamely akadék ne származzan, ezen kérdések eleve meggyőzetére nézve, akarjuk válaszoljuk 's kegyesen parancsoljuk: hogy egyenként való 's minden irományai munkálatjai 's ok - és jellevelű szereit, melyek eddig elé más pecsét alatt, vagy minéműségökhöz képest pecsét nélkül keltek — csak ha egyébaránt hibátlanul 's törvényesen készültek adattak és keltek — bár mi nevű - és neműek is legyenek — mindehnytől erőseknek és állandóknak esmertessenek; az ezután szerkeztetendők megirandók és kelendők pedig ezen fennebb kinyilatkoztatott közönséges és hiteles pecséttel jeleltessenek 's erősítsenek meg. A' minthogy megengedjük meggyezünk helybehadjuk 's adjuk; nem különben akarjuk válaszoljuk, határozzuk és parancsoljuk. A' mű ezen udvari nagyobb függő pecsétünk erejével állandósított 's nyilvánosan bizonyított levelünk által. Költ a' mű

Austriai Bécs városunkban martius holnap kilenczedikén, az Úr ezerhétszáz negyvennyolczadik országulásának pedig nyolczadik évében. Aláírás: Maria Terezia m. s. k. Szabad báró Ratoti Gróf Gyulafy László m. s. k. Kézdi Szent Léleki Rozsa József m. s. k. A' benn irtt czimer — melly mesteri czimerezett mivel és festői ecsettel nemes Doboka vármegye történetét 's földje hasznait diszesen tükrözi, magasan említett ő császári királyi felségétől a' mondott vármegyének használandó pecsétjéül kegyesen adományoztatván; Erdély fejedelemsége s visszacsatolt részeinek három nemzete minden barainak és rendjeinek szabad királyi Kolozsvár városában augustus 20-d. napj. 1748 kinyitott 's folyvást tartott országos gyűlésében, azolnak telyes egybejöttek alatt september holnap 27-d. 1748 beadatott felolvasatott kihirdettetett, háláadólag elfogadtatott 's végre visszadatott Inczédy József m. s. k. Itilömester által. — E' függő pecsétes királyi levelet a' benn irtt vármegye gróf, báró nagy és nemes urainak december holnap 16-kán 1748. Borsa felúban tartatott közönséges gyűlésében is felolvasta, kihirdette 's a' vármegye-közönséges levéltárába helyezettette, Rettegi Rettegi István m. s. k. a' nemes vármegye főjegyzője.

E' leirtt királyi adomány levél rendében többi közt ezen ígék olvastatván: „quod eundem comitatum proprium suum publicum et authenticum sigillum non habere, sed aliter usum fuisse informemur“ világos, hogy közönséges tulajdon törvényes pecsétje a' megyének 1748-ban még nem volt. Az „aliter usum fuisse“ szavak értelme gyanakodtat ugyan valamely pecsétje léte aránt egy felől; de másfelől e' gyanunk szét bomol alább ezeknek olvastára: „quae (utpote literalia documenta — documentum: oklevél — pecsét nélkül nem készülhetvén) — hactenus nullum nempe sigillo essent roborata dummodo rite ac legitime“ etc. Ezeket egybe hasonlítva tehát, 's a' megye legrégibb zászlóját (mellyet helyben említendünk) szemlélve, nem lehet egyebet kihozni, mint hogy a' régibb évszázak alatt Doboka vármegye Erdély czimerével élt. —

Mennél tiszteletesebb a' tárgy melyet a' megye czimerül visel minden hiv hazafi előtt, annál elevenebb az én örömem hogy nékem mielőt valót jutta szerencse ezt magyarul tudatni a' magyar olvasó világgal. Mit adhatnék én többet nagyobbat a' László herceg hősi tettehez, melly az „Aurora“ egyik képén is oly felségesen tűnik elő, mint azt, hogy boldog

a' haza, gazdag a' nemzet, büszke a' megye
 melly története sorából a' komoly historiának
 a' költők' mennyei eredetű phantasiájának 's a'
 metszők' isteni ihletésű vésőinek hasanló ere-
 nyeket nyújthat.

A' vármegyei zászlók léte nem minapi: a-
 zonnal hogy a' megye alkottatott, a' Magyar
 nemes sergek védlete alatt az úgy nevezett me-
 gyei banderium e' nélkül ellenség elibe ki nem
 állott. Ugy van: elejétől fogva vólt a' várme-
 gyének zászlója, mellynek vivőjét a' régi Ma-
 gyarok Dandárosnak mondták. — A' megye
 levéltárában jelenleg négy zászlók találtatnak.
 Belső miveikre nézve figyelemre méltók: a' kór
 szellemének bizonyosságai. Mind a' négy kék se-
 jem anyagú. Egyik sötét kék, rá nézve (mert
 esztendő száma nem látszik) legrégibb 's az
 idő nyomai rajta szembetűnők. Hogy Maria
 Terezia királyné alatt készült, annyi egyik szí-
 ne vesztett lapjának latin körülírásából alig
 nyomozható, a' hól Erdélynek mostani címe-
 rét két (nemtőtől) geniustól fentartva négy
 szegben környezi a' most érintett körülírás.
 Másik lapja puszta. Ezen zászlónak még meg-
 léte győzi-meg a' kémlelőt, hogy e' megye Má-
 ria Terezia uralkodása alatt 1748-ig nem más,
 hanem Erdély czimerét használta: 's a' régibb
 évekre is innen vonható a' következet. — Má-

szodilknak válogatott anyagján a' zászló függetlékeire varrott sokat jelentő vers-felirása ez:

1 7 9 1

A' mostoha idő sokat elbontott vólt
 Abból a' mit első Leopold kötött vólt;
 De eljött az idő újra megkötötte
 Második Leopold, 's hittet pecsételte:
 Azonban elne hidd a' jó szerentsébe'
 Magadat; de bizzál igazán istenbe

'S ugyan itt felebb a' megye czimere körül:
 „1791. Nemes Doboka vármegye zászlója.“ Második oldalán: jobbról Erdély' balról Magyarország' czimerei a' Magyar korona fedezete alatt festve láthatók. Készült Keczei Ferencz és Ketheli József felügyeletök alatt. Harmadik és negyedik egykori zászlókat két nemes tagok alkottaták az utóbbi nemesek felülése alkalmával 1809. Ezek közül a' nagyobbik Szebenben gyalog a' kisebbik lovas nemes felülők számára készült. Az első a' művészet előhaladatának mustrájául a' megye czimerét remek művelég ábrázolja egyik oldalán: másikon ezen felírás olvasható: „1809. A' Dicsőség Békeség Légyen a' Tiétek. Ezt kíványa a' ki eztet Nemes Doboka Vármegyének ajánlja Özvegy Gróf Nemes Susánna.“ A' második zászló nemesek nemes ösztönéül egyik oldalán

Curtius lángokba rohanatát — jobb rajzban mint festésben tünteti elő 's ezt az ódalírást: „A Nemes Lovas Seregnek szenteli gróf Betlen Lajos 1809.“ olvastatja. Másik oldalán nem elég kitünőleg a' megye ezimere látszik — Van még egy ide tartozandó dandár, ama korból való midőn e' megye hősei is részvétlenül 's külső jel nélkül nem engedék dűlni a' köz vihart. Zászlót emeltek az inség 's hatalom ellen; ott függ kitűzve a' haza' fegyver tárában gazdagon módoson himzett pázsitzöld damaszok anyagból lovagok számára valólag a' nemes búzgalom emléke; egyik oldalán: „N o b i l i u m Comitatus Doboka“ varva, másikon a' haza mostani hármass nemzeti czimere fényeskedve. — Becsbe leéndenek ezen zászlók idők idejéig; bár közülök csak az utóbb említettet látta ellenség a' hon' határain. — S. ha az idő ne ártson e' drága zálogoknak!

T a r t a l o m.

	Lap.
Vezérszó	I.
A' megye' természeti esmérete . . .	1.
Ebben:	
Nevezetesebb erdeji	6.
" " Vizei	8.
Kisebb Folyói	9.
" " Tavai	11.
Posta- és Kereskedő-útjai	11.
A' megye' polgári esmérete . . .	14.
Ebben:	
A' megye nevének eredete, 's eredeté- nek historiája	14.
Polgári első kiterjedése	17
Törvényszékeinek 's tanácsházainak haj- doni heljei	25.
Jelenlegi osztálja polgári értelemben .	25.
Magva szakadtt birtokosainak nevei betű rend szerint	34.
Érdekesebb emlékek közülök:	
Apafy	46.

	Lap.
Bádoky	48.
Bátory (Somlyai).	50.
Bocskay	53.
Botos vagy Boros	54.
Boros	55.
Csefey	57.
Csernátóni	58.
Csiszár	60.
Dobokay	66.
Dujardin	70.
Ebeni	70.
Erdélyi	73.
Az Erdélyi ágazati sór	76.
Fejes	79.
Földváry (gróf).	81.
Garázda	84.
Gavay	87.
Gyerőfy	90.
Gyulafy	92.
Harinay	95.
A' Harinay ágazati sór	99.
Horvát (Drugetyevit- és Végilai)	104.
Iklódy	105.
Az Iklódy ágazati sór.	107.
Janlafy	109.
Kamuthy	110.

A' Hamuthy ágozati sőr	112.
Kántor	113.
Kapy	115.
A' Kapy ágozati sőr	117.
Karolyi vagy Lancz	118.
Kecsethy	120.
Kendy	123.
Keresztesy	155.
Keresztury	157.
Komjáthy	159.
Norda (gróf)	160.
Kovácsóczy (Körtvefalvi)	161.
Kozárváry	163.
Kup (Káli)	164.
Liptay	165.
Lugosy (Peterdi)	167.
Macskásy (Szent Márton Macskási)	167.
A' Macskásy ágozati sőr	169.
Maksay	172.
Menyhárt	176.
Mihó (Oroszfái)	177.
Mindszenti (Viozei)	180.
Nádudvary	183.
Omboay — és ágozati sora	187.
Ördög	189.
Ördög ágozati sor	190.
Pánczél	205.

	Lap.
Petky	207.
Pousa	210.
Recse	214.
A' Recse ágozati sor	214.
Sarkudy	217.
Serédy	219.
Serédy vérágozat	222.
Somy	224.
Sükösd	226.
Szemere (Dobokai)	230.
Szilvász	232.
Teke	234.
Toldalagi (Nagy Iklódi)	236.
Torday	239.
Tötöry	241.
Valkay	245.
Vitéz	248.
A' Vitéz ágozati sor	248.
Zsúky	250.
A' megye' jelenlegi birtokosai betti .	
rend szerént	258.
Polgári — és törvényszékei' száma,	
neve , historiája 's heljei azoknak	251.
Erdély' azon országgyűlései mellyek-	
re e' megye követeket küldött	273.
Hövevei	293.

Itülőszékei' rövid előadása	294.
I. Biráji 1768 óta a' Szüntelen folyt	
Tabláknak	299.
A' fiú- és Kissebb székek	301.
A' fiú- és Kissebb szék biráji 1809 óta	302.
A' Derék szék	305.
A' hűtös ügyvédek nevei jelenleg	307.
Az ügyvédi hivatalnak törvény- béli históriája	308.
A' Derék szék' I. Birái 1809 óta	308.
Falú széke	312
Vezér könyvek az Itülő székek számára	313.
Az Adó általjában	322.
a' királyi adó	334.
dézma	336.
Dézmát nem adó falúk	345.
Dézma alatt lévő falúk	347.
Nemzetilegi gazdagodásának akadályai gátjai	349.
A' nemesi felkelés (Insurrectio)	361.
A' köznép' terhei	370.
A' köteleni katonafogás módja	373.
A' megye általános történetei	374.
Jelcsbb emberei a' múltt időkből	389.
A' megye' gazdasági és művészeti álta- lános esmérte	390.
Polgári Kormánytagjai	393.

	Lap.
Főispánság	394.
Főispánjai 1517 óta	408.
Főbirói hivatal	419.
Főbiráji 1540 óta	425.
Alispáni hivatal	430.
Alispánjai	435.
Királyi Adóbévevői hiv.	443.
Királyi Adóbévevői	446.
Dézmabér bévevői hivatal	448.
Dézmabér bévevői	449.
Jegyzői hivatal	450.
Fő- és Aljegyzői	454.
Szolgabirói hivatal	458.
Szolgabiráji 1771 óta	464.
Igazító Biztosság	468.
Igazító Biztosai 1775 óta	469.
Levéltárnok	472.
Útibiztosok	471.
Laistromzói hivatal és Laistromzók	474.
Irnokai 1771 óta	474.
Orvosi hivatal és Orvosai	475.
Sebészi hivatal és Sebészei	477.
Bábáji	478.
Földmérői hivatal és Földmérői	479.
Erdő ügyelői hivat. és Viselték	480.
Köz ügyvédülői hiv. és K. Ügyv.	480.

Szegények Ügyvédlőji hivatal és ezt viselttek	481.
Szállási biztosi hivatal és ezt viselttek	482.
Élelemtári biztosi hiv. és ezt viselttek.	483.
Tárbírálóji (Cassae Censores) hivatal és ezt viselttek	484.
Árvahirói Szék	485.
Hűtösök (Assessores)	485.
Ajtón állóji szolgálat és ezt viselttek	487.
Postai szolgálat és ezt viselttek	487.
Tömlőcztartó	488.
Hajdúi szolgálat és ezt viselttek	489.
Nemesek' hadnagyja	489.
Falújegyzői	490.
Falúbirák	490.
Kisbírók, Esküdtek, Hajduk Plájások vagy Gornyikok	492.
Hóhér	492.

A' megyei nemesség' személyes vonásai	495.
A' megyei köznép' esmérete	500.
A' megyei szépnem' character vonásai	504.
Felső kerület	513.
Ennék polgári és hadi történetei	515.

Járásai :

Magyar Egregyi járás	-	-	-	519.
Falúji : Szent György	-	-	-	519.
Vármező	-	-	-	519.
Budja	-	-	-	522.
Szentpéterfalva	-	-	-	522.
Pousa	-	-	-	523.
Ördöglút	-	-	-	524.
Csömörölő	-	-	-	526.
Magyar-Egregy	-	-	-	526.
Fel-Egregy	-	-	-	529.
A. Kékes nyárló	-	-	-	530.
F. Kékes nyárló	-	-	-	530.
Romlott	-	-	-	531.
Galponya	-	-	-	535.
Somró Újfalú	-	-	-	536.
Farkasmező	-	-	-	536.
Borzova	-	-	-	537.
Daal	-	-	-	538.
Sz. Mária	-	-	-	539.
Sz. Mihály	-	-	-	539.
Ugrucz	-	-	-	539.
Milvány	-	-	-	541.
P. Rajtolz, vaskapú, Kendermál	-	-	-	541.

Pánczélcsehi járás

Falúji: Pánczélcseh	-	-	-	542.
----------------------------	---	---	---	------

Szótelke	.	.	.	.	543.
Vajdaháza	.	.	.	.	544.
Hidalmás	.	.	.	.	545.
Bányika	.	.	.	.	547.
Rákos	.	.	.	.	548.
Kendermező	.	.	.	.	549.
Komlós Újfalu	.	.	.	.	549.
Balásháza	.	.	.	.	550.
Kettősmező	.	.	.	.	550.
Galgó	.	.	.	.	551.
Tihó	.	.	.	.	551.
Örmező	.	.	.	.	553.
Völcs	.	.	.	.	555.
Recze Heresztúr	.	.	.	.	556.
Kalocsa	.	.	.	.	557.
Paptelke	.	.	.	.	558.
Kecskeháta	.	.	.	.	558.
Csernek	.	.	.	.	559.
Csáky-Gorbó	.	.	.	.	559.
Füzes	.	.	.	.	561.
Füzes Szent Péter	.	.	.	.	562.
Szent Katolna	.	.	.	.	562.

Válaszúti járás

Faluji: Kis vagy F. Esküllő	.	.	564.
A. vagy Nagy Esküllő	.	.	564.
Magyar Fodorháza	.	.	568.

	Lap.
M. Ujfalú	569.
Csoma-fája	572.
Borsa	574.
Választó	577.
Kide	578.
Bádok	581.
Drág	583.
Adalin	587.
Ördög Keresztúr	587.
Babucz	588.
Solyomkő	589.
Kovácsi	591.
Hosszú-Macskás	592.
Szent Márton Macskás	592.
Gyula	593.
Dorna	596.
A' praedium nevezet historiája	597.
Mikó	598.
Urtelek	598.
Szent Márton	598.
Szala	598.

Nagy Iklodi járás

Falujt: Igricze	598.
F. Tőök	598.
A. Tőök	599.
Szarvas Rend	599.
Eszmény	602.

Maró	- - - -	603.
Lozsárd	- - - -	603.
Kis Jenő	- - - -	604.
Tótfalú	- - - -	605.
Kecset	- - - -	605.
Kecset Szilvás	- -	606.
Magyar Derse	- -	606.
Magyar Höblös	- -	606.
Poklostelke	- - -	610.
Doboka	- - -	611.
Kendy Lóna	- - -	620.
Ónah	- - -	625.
Tőtör	- - -	626.
Nagy Iklód	- - -	627.
Kis Iklod	- - -	631.
Magyarós Iklód	- -	632.
Iklód Szentivány	- -	632.
Alsó Kerület	- -	632.
Az Erdélyi II. Oláh ezred fel-		
állítás	-	632.
Járásai az A. Kerületnek:	- -	639.
Történetei	- - -	640.
Széki járás: Szék	- - -	644.
Bonczhidja	- - -	659.
Viz Szilvás	- - -	684.

	Lap-
Hesdát - - - -	685.
Szekuláj - - - -	686.
Boncznyires - - - -	686.
Gyulatelke - - - -	687.
Szent Egyed - - - -	690.
Császári - - - -	693.
Vasas Szentivány - - - -	694.
Mikola - - - -	697.
Marokháza - - - -	699.
Szava - - - -	700.
Az Almády vérágozat - - - -	701.
Bogács - - - -	701.
Omhoz - - - -	702.
Pujon - - - -	702.
Szent Gothárd - - - -	703.
Czege - - - -	704.
Gőcz - - - -	725.
Mohaj - - - -	726.
Noszoly - - - -	729.
Kis Devecser - - - -	730.
Nagy Devecser - - - -	731.
Oláh Vásárhely - - - -	735.
Széphenyerű Sz. Márton - - - -	735.
Szombattelke - - - -	736.
Kötke - - - -	737.

Búzai járás.

	Lap
Gyeke - - -	738.
Feketelak - - -	740.
Meleg Földvár - - -	741.
Kapor - - -	741.
Búza - - -	742.
Szász Zsombor - - -	743.
Szent Miklós - - -	744.
Mányik - - -	745.
Czente - - -	745.
Kékes - - -	745.
Apáti - - -	746.
Borzás - - -	750.
Szász-új-ös - - -	750.
Morics - - -	750.
Máté - - -	757.
Bongárd - - -	757.
Veresegyháza - - -	758.
Kétel - - -	760.
Bödön - - -	760.
Encs - - -	761.
Vicze - - -	765.

Kerlési járás

Szent Jakab - - -	767.
Fellak - - -	768.
Szász Czegő - - -	769.

	Lap.
Kerlés - - -	770.
Sárvár - - -	778.
Szeredfalva - - -	778.
Árokalja - - -	780.
Kentelke - - -	783.
Sajó Keresztúr - - -	784.
Sajó Szent András - - -	786.
Kajla - - -	787.
Balásfalva (Felső) - - -	788.
Balásfalva (Alsó) - - -	788.
A' Cserényi elődök - - -	789.
Galacz - - -	793.
Harina - - -	794.
Magyaros - - -	796.
Nécs - - -	797.
Cziger - - -	797.
Fatateleke - - -	797.

Borgói járás.

Kis Budak - - -	798.
Ardány - - -	800.
Fris - - -	800.
Felső Sebes - - -	800.
Alsó Sebes - - -	801.
Solymos - - -	801.
Várhely - - -	801.
Simontelke - - -	802.

Serling	- - -	803.
Berlád	- - -	803.
Nagy Sajó	- - -	803.
Sófalva	- - -	811.
Bilak	- - -	812.
Kusma	- - -	813.
Elő szó az egyházi jegyzetekhez		814.
Egyházi jegyzetek	- - -	816.
a.) Romai cath. hit	- - -	817.
b.) Ev. luth. hit	- - -	824.
c.) Ev. reform. hit	- - -	824.
d.) Egység hit (Unitar)	- - -	825.
I. Romai cath. hit újabb historiája		826.
Sz. Kendi e. megye	- -	826.
Széki e. megye	- -	827.
Kidei e. megye	- -	838.
Boczhidjai e. megye	- -	847.
Egyesültt Görög hit	- -	856.
II. Ev. Reform. hit újabb historiája		874.
Széki ev. reform. e. megye	-	874.
III. Ev. Luth. hit új. historiája	-	882.
IV. Egység hit' újabb historiája	-	884.
Görög nem egyesültt hitvallás		891.
Zsidók hite	- - -	895.
A' megye czimere, pecsétje	-	896.
Zászlóji	- - -	910.

Nyomtatásbeli hibák.

Lap.	Sor.	Helyett :	Olvasd.
10	20		Kendermezőnek.
11	10	Alsó-Kerület	Alsó-Kerületé
21	14	ajándékozta	ajándékozta.
26	14	5	3.
33	4	Simotelke	Simontelke.
35	14	Bereciky	Berecsky.
38	20	Maros-Némety	Maros-Németi,
43	10	Szabadszállásy	Szabadszállásy.
44	6	Erdő-Csanádi	
"	—		Szucsáky (Erdő Csanádi)
45	10	háro	báró.
48—49	27—28	Doboboka	Doboka.
49	4	Bak v. Bad 's a't.	külön nemzetségek.
52	4	Uitódi	Utódi.
"	9	1690	1696.
53	20		Bátory.
59	15	Fereney	Ferencsy.
"	20	dd.)	bb.)
62	12	Dakó	Daczó.
"	21	évében	évben.
"	"	29-kén	30-kán.
71	2	Gyalatelnén	Gyulatelkén.
79	26	Doboka	Dobokai
80	27	1701	1791
82	14	nemzettéget	nemzetséget
"	24	Pekri	Petki
84	19	gyöngödelmi	gyöszödelmi.
90	26	1637	1657.
—	—	19	91
100	16	Mogyorosi	Mogyoroi.
111	18	1605	1603.
"	23	1603	1605
"	25	Ugyaa	Ugyan
"	"	Kamutky	Kamuthy.
115	7	az érintett	1640.
"	10	Felnyitotta	Felnyitotta
121	3	első	elő
123	11	nemzetségnek	nemzetségeknek
127	14	Geschicto	Geschichte.
"	28	kivégestetett	kivégesztetett.
129	4	kiüzze	kiüzte.
"	15	Martinuzi	Martinuzi.
137	10	255	235
138	23	másik	harmadik.
145	10	fő	újból fő
146	5	's	a'
147	2	Szaláncy	Szalánczy.

<i>Lap.</i>	<i>Sor.</i>	<i>Helyett :</i>	<i>Olvasd.</i>
152	11	alkú	alakú
153	6	I-ms	I-mo
155	17		János
156	2	vitézkedett	vitézkedett
158	4	fejedelemségben	fejedelemségben
159	10	emlitik	emlitetik
161	15	elsőbb	felsőbb
167	11	a'	
170	1	?	
"	5	5.)	3.)
174	8	1736	1756
"	23	tárgyának	tagjának
179	6	László	László
"	23	dig	dik
183	6	István	István
187	15		a'
190	26	hézakjai	hézagjai
193	9	Ugraczat	Ugruczat
196	7	osztán	asztán
198	24	XVI	XXVI
199	15	egyetlen	kisebb
206	23	Katánának	Itatának
224	16	hozza-hé	hozzabé
"	23	Pija	Fija
239	26	Kandy	Kendy
240	26		költ
245	1—2	fojtatatott	fojtatott
"	16	'Sigmod	'Sigmond
251	7		Julianát Retteginét és
256	21		nagyobbára
"	22	emeltette	emeltetett
257	1	vesznek	vesztek
259	38	Benediti	Benedikty
"	44	Betlen	Betlenne
260	26	Csenátroni	Csernátoni
275	1	1474	1478
"	8	1414	1514
"	15	1549	1540
276	1	1535	1553
287	22	Nalázcy	Naláczy
304	15	Kiss	Vass
308	4	idei	ido
311	15	Bettegi	Rettegi
"	24	2828	1828
315	3	1682	1683
320	1	olevelekben	oklevelekben
"	3	szülőetti	szülőtti
"	"	joga	jog
323	25	1387	387
333	26. 27	zsaroktaihoz	zsarolataihoz
339	1	1387	1487
341	13	1535	1553
345	1	meg	ma

<i>Lap.</i>	<i>Sor.</i>	<i>Helyett:</i>	<i>Olvasd.</i>
346	45	Szerdafalva	Szeredfalva
351	2	Olvadj	Olvadj
352	10		's
353	5	rosszak	rosszak
„	21. 22	labyrént'	labyrint'
359	14		's természetmények'
360	21	otten	ottani
364	14	rendelttek	rendeltette
367	12	1623	1663
368	4		's
369	14	négnél	ötnél
„	„		1752
370	8	mennyivel	mennyinél
„	„	317	371
375	18	olta	öltai
378	6	mozdítását	mozdítására
380	9	1375	1575
382	2	levéltára	levéltár
391	17. 18	Szeretfalván	Szeredfalván
592	17	legbecsesbb	legbecsesbbek
402	7	atyafiaknak	atyafijának
„	24	mivolta	miolta
407	6. 7	lelkiesméretett	lelkiesméretet
409	9	Cottua	Cottus
410	8—9	Losoncz	Losonczy
„	11	Déczy	Déczy
420	26	czirkál	czirkál
425	8	1541	1540
528	25	1758	1768
430	6	Adóbévevői	Adóbévevő is
434	7—8	bibony	bizony
436	8	Leo	Lev
440	8	1741	1771
445	22		az
—	—	46	446
448	27	kinek	kiknek
451	19	köteles	kötelesek
460	5	viseltetik	viseltethetik
„	26	kétszáz	kétszáz
461	12	állpotban	állapotban
465	5	mais	1835
466	23	rendeltetett	rendelte
476	14. 15	visum-repertum	visu - repertum
477	4	1807	1802
„	„	1810	1812
„	5	1810	1812
481	6	fejedelem	vajda
„	6—7	kikelésük	kikelése
481	26	holnapon	holnaponként
484	8	nevezett	nevezet
486	14	rorvénye	törvénye
487	17	Csiky	Csike

Lap.	Sor.	Helyett:	Olvasd.
449	9		's állitassanak
493	28	többitette	többitette
494	13	Rege	Rege
497	18	vadjaként	vadjaként
502	20. 21	dallábról	dallábtól
503	2	a'	e'
"	7—8	részekre	részőkre
504	14	historiai	historia
"	16	erkölcsiség'	erkölcsiség'
505	2	elmulandó	elmálandó
510	28	a'	's
511	3	szeretetlen	szeretetlen
"	16	azt	az
516	10	habzó	habozó
"	22	1661	1661
520	20	házi	házai
"	21	967	956
525	5	szakadatt	szakadatt
526	6	Csumera	Csumerna
528	14	övtvén-ki	övtvén-ki
530	6	Hadfaludyné	Hatfaludyné.
"	9	1547	1647
531	3		Farkas
538	5	Gyarmat	Gyarmathy
542	1	80	89
543	19		utódi
548	6	a' Rákos	az Almás
549	24		erdője tölgyes sok
550	11		Van ványoló földje (terra ful- lonum)
"	21	Udrarház	Udvarházhoz
558	4	1578	1078
563	19	Sarkády	Sarkudy
564	9	september	september
566	24	szertartásával	szertartással
"	26		a'
567	1	a'	
"	22	kinek	kiknek
568	6	több	Több
569	8	véreknék adatott	vérekre szállott
571	9	Augustus	Augustus
"	17	jegyzetek	jegyzeteik
574	11	Bukavicy	Bukaviczy
581	18	1595	1630
584	11	K'	
585	9		parnassus' útjain sebesen ha- ladó
"	19	jelen	jelesen
587	21		a' Kolo'svári evang. refomat. Kollégium,
588	11. 12	nemzettségből	nemzetsegtől
"	23	Grésse	Grécse

Lap.	Sor.	Helyett	Olvasd
592	14	Csiszár	Csiszér
597	6	laktafalúé	laktafalúji
599	20	lakják	biriák
600	12	Erdélyi	Erdély
607	1		Farkas
„	11. 12	réreformatum.	reformatum'
608	12	közben	körben
610	11		Farkas
611	25		Farkas
614	16	a'	c'
616	1	L	
623	28	Teleleky	Teleky
625	9		a'
628	10	azt	az
632	12	jelei	jeleli
635	2	had	hat
„	17. 18	utódinak	utódinknak
„	22	kirendeltett	kirendeltetett
638	5	hadnagy	százados
647	18	fennebb	fenn
652	6	kit	kik
669	8	cz	az
670	1	letre	keleltre
673	27	nemzettség	nemesség
677	21	gyánánt	gyémánt
679	12	vallotat	vallotta
708	15	1121	1321
„	19	1245	1345
683	14	egymás	más
„	20	tartani	tartatni
687	9	Vizei	Viczei
688	8	helyszetü	helyzetü
„	10		2
„	17	Dujárkin	Dujárdin
691	25	in	
692	4	1143	1743
694	28	pincyéje	pinczéje
700	27	Genglegico	Genealogico
702	19	Mohaj	Mohaj
„	27	Lérdná	Lebedcne
704	14	Moheli	Mohali
705	20	feszegetéseket	festegetéseket
717	24	ragadt	ragad
718	12	1394	1594
723	20	1815	1811
727	16	Sugó	Suió
728	18	Csegei	Czegei
733	3	7758	1758
738	7	nagy	nem
„	13	Kolo'svármegével]	Kolozsvármegyében
747	10	részről	részéről
754	19		cl

<i>Lap.</i>	<i>Sor.</i>	<i>Helyett:</i>	<i>Olvasd.</i>
764	1	tartoznak	tartoztak
„	19	1738	1758
765	3	1794	1764
767	24	1766	1666
770	27		a' közönséget
771	8	ál	áll
773	13	delicas	delicias
774	13	szép	szépek
775	29	kőfeszületnél	kőfeszületénél
780	20	nyugott	nyúgot
„	23	az	
782	20		a'
783	12	1792	1692
785	13	neve	nevű
788	14	Tata	Fata
790	19	mutattatók	mulattatók
791	25	Zombory	Zsombory
794	3	valának	vala
800	10	Löwenthal báró Pet- ky Mária és Antonia grófnék 's Récsy Jó- sefné	
„	12		Löwenthal báró Petky Mária és Antonia grófnék 's Récsy Jó'sefné.
808	25	adni	
816	8	szárnyakról	szárnyakkal
818	11	Andrianus	Adrianus
821	24-25	körülményének	környülmények
837	13	Leánymegyje	Leánymegyje
839	12	mellett	mellett
850	15	Kopár	Kapór
857	16		nyelveni
858	7	hitett	hitet
859	8	Ételem	Elelem
866	25	alpesperest	alesperest.
888	19	1728	1628
889	12		Szentiványi
839	20	1	2.
896	16	208	708.
905	15	erősége	erőséget
912	18	S ha	Soha.

A' 692-k lapon a' 9 — 19-kigi sorok, a' 694-k lapon a' 8-k sor után olvastassanak.

DOBOKA VÁRMEGYE' ESMÉRTETÉSÉRE

ELŐFIZETTEK.

Nemes Doboka Vármegyében.

Cserényi Sándor Táblabíró. 6 példányra.

Cserényi Ferencz T. b.

B. Dioszegi Antal. T. b.

Kendefi Lajos. T. b.

Magner Ignác Szolgabíró.

Rettegi Sándor kir. Tárnok.

'Sombori János. T. b.

Szabó József Tart. m. Biztos.

Szász Elek Számtartó.

Somai Lajos m. aljegyző,

Nemes b. Szólnok Vármegyében.

Alsó László T. b.

Bardocz Elek T. b.

Bartha István Rect. Com.

G. Bethlen Pál Főispán.

Birró Farkas Déé's városa fő hadnagya.

Cancellaria (ns. b. Szóln. Várm.)

Dadai János m. aljegyző,

Déé'sy H. József Protocollista.

Egyesület (Déé'si Társalkodási.)

Ferenczy Károly T. b.
Ferenczy József Déé's városa' ta-
nácsnoka.

Földváry György T. b.
Herszéni János Főbíró.
Hosszszu Demeter T. b.
Kaczkai János urad. Tiszt.
Kada Lajos Udv. b.
Korbuly János Kereskedő.
Kozma Imre T. b.
Mike Márton Kereskedő.
Nagy Alajos Kereskedő.
Pataky Dániel Alispán.
Pataky István T. b.
Rácz József Szolgabíró.
Rácz 'Sigmund T. b.
Róth Pál Déé'si Gyógyszeres.
Szabó György Kapitány.
Simó Ferencz T. b.
Szócs Sámuel Orvos.
Torma József T. b.
Ujfalvy György T. b.
Vajda Demeter m. aljegyző.
Veres János. Szolgabíró.

Kolozsvártt.

Barcsai Jánosné b. Jósika 'Su'sánna.
Szilágyi Ferencz professor.

AV

Retteg

Kalotva

Nonost

Mikéháza

Sz. Benedek

Sz. György

Péterháza

Sz. István

Sz. Mária

Sz. János

Sz. Péter

Sz. Miklós

Sz. László

Sz. Imre

Sz. Katalin

Sz. Erzsébet

Sz. Anna

Sz. Mária

Sz. János

Sz. Péter

Sz. Miklós

Sz. László

Sz. Imre

Sz. Katalin

Sz. Erzsébet

Sz. Anna

Sz. Mária

Sz. János

Sz. Péter

Sz. Miklós

Sz. László

Sz. Imre

Sz. Katalin

Sz. Erzsébet

Vármegye

Magyarország

Járosok & Üthözöl

Járosok = Csindálatlan. ut posta

= Posta és Com: csindált ut

Katonaság ..... Csindálat Com: ut

onok ..... Vármegye Szélei

tt Várak --- Kerület

k ..... Járosok Szélei

Posta Segy

Ψ Mészegetés

Mezei fogadók

◻ Nádmező Fabrika

Kapitel

275. oldal. Erőfőben évankei kért
főltet őm; műléstelen - régebb
kért; is keretmihely nappal.
Ereke követeit külsőre
vált 16/8 apríl 12^é h. Feketei utt
" 280. old. 1619 mih. 5^é w. an. old.

284. " A követei követei nemesei. 1648. 74.
Feketei utt jan. 14^é

285. Gyulay László

262. old. Az őfőre utt nemesei követei
1828 h. Feketei utt Gyulay

594. old. Gyula fők. Feketei utt követei, g. a. pap, Gyula
követei (Feketei utt) 1647 h. követei
ke Gyulay

595. old. Gyula követei legkövetei követei.
Zai Gyulai, Valtay Mihály

599. Feketei utt követei követei követei
ke követei, fők. követei követei

663. Gyulay 1703 h. követei követei követei
vált követei követei

